

Л. І. ДАНИЛЕНКО

# ЧЕСЬКА МОВА

ПІДРУЧНИК





Česká republika



LVKY • ZEICHENERKLÄRUNG • LEGEND

Map symbols and legend text in Czech, German, and English, detailing road types, railway lines, and state boundaries.

- Elektrická železnice • railway
- Mezinárodní hranice • State boundary
- Silnice • Road number

# ČESKÁ REPUBLIKA

Czech Republic • Tschechische Republik

1 : 1 200 000

0 10 20 30 40 50 km





НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ  
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНИ

Л. І. Даниленко

# ЧЕСЬКА МОВА

**Підручник для студентів  
вищих навчальних закладів**

*Друге видання*

КИЇВ  
ВИДАВНИЦТВО “ДОВІРА”  
2007

ББК 81.2ЧЕХ-923  
Д18

Підручник “Чеська мова” є базовою навчальною книгою, в якій системно викладено основи фонетики, морфології та синтаксису чеської мови в зіставленні з українською мовою з позицій комунікативного підходу і з урахуванням особливостей рідномовного оточення. Курс складається з фонетико-орфографічної (10 уроків) і граматичної (36 уроків) частин, розрахованих на початковий і середній рівні навчання (близько 450 годин). Уроки включають фонетичні, орфографічні, лексико-граматичні і мовленнєві вправи, основний і додаткові художні та суспільно-публіцистичні тексти, діалоги, чесько-український словник. Засвоєння курсу дозволить сформувати мовні, мовленнєві та лінгвокраїнознавчі компетенції студентів.

Підручник призначений для студентів вищих навчальних закладів — філологів, міжнародників, істориків, економістів, а також для всіх бажаючих ґрунтовно вивчити чеську мову.

Відповідальний редактор  
академік НАН України **В. М. Русанівський**

Рецензенти:

**Б. М. Ажнюк** — доктор філологічних наук,  
провідний науковий співробітник Інституту мовознавства  
ім. О. О. Потебні НАН України.

**Н. Ф. Баландіна** — доктор філологічних наук, професор,  
зав. кафедрою загального і слов'янського мовознавства  
Полтавського педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

**В. Лендєлова** — кандидат філологічних наук,  
зав. відділенням української мови і літератури

Карлового університету в Празі (Чеська Республіка).

**В. М. Мокієнко** — доктор філологічних наук, професор,  
зав. кафедрою українських студій університету ім. Ернста-Морітца-Ардта  
м. Грайфсвальд (Німеччина), професор кафедри слов'янської філології  
філологічного факультету Санкт-Петербурзького державного університету.

*Затверджено до друку вченою радою  
Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України  
(протокол № 6 від 23 червня 2005 р.).*

ISBN 978-966-507-216-4

© Даниленко Л.І., 2007  
© Видавництво “Довіра”, 2007

## ЗМІСТ

|                        |    |
|------------------------|----|
| Передмова.....         | 8  |
| Умовні скорочення..... | 10 |

### Вступний фонетико-орфографічний курс

|   |    |
|---|----|
| УРОК 1. Загальні відомості про Чеську Республіку. Чеська мова в колі інших слов'янських мов. Чеський алфавіт. Уваги до графіки і вимови ....  | 12 |
| УРОК 2. Звукова система чеської літературної мови. Співвідношення графічної та звукової форм. Довгі і короткі голосні. Голосні звуки [a], [ā], [i], [ī], [u], [ū]. Наголос. Відмінювання дієслова <b>být</b> у теперішньому і в майбутньому часі..... | 18 |
| УРОК 3. Голосні звуки [e], [ē], [o], [ō]. Особові займенники. Дієслово <b>mít</b> в теперішньому часі. Заперечна форма дієслова. Називний відмінок прикметників в однині. Інтонація. Порядок слів у питальному реченні ...                            | 26 |
| УРОК 4. Дифтонги [ou], [au], [eu]. Приголосні: дзвінкі і глухі, м'які і тверді. Асиміляція. Відмінювання дієслів <b>jít, jet</b> у теперішньому часі .....  | 33 |
| УРОК 5. Вимова приголосних [l], [h], [g]; [ž], [š], [č]. Теперішній час дієслів <b>žít, šít, číst</b> . Прислівники на -e (-ě).....   | 40 |
| УРОК 6. Складотвірні [r], [l]. Приголосний [ř]. Дієприкметник минулого часу на -l.....  | 45 |
| УРОК 7. Гортанний вибух ( <b>ráz</b> ). Вимова прийменників <b>přes, s</b> . Вимова груп приголосних. Чесько-українські звукові паралелі. ....  | 48 |
| УРОК 8. Чергування голосних. Чергування приголосних і груп приголосних. Присвійні займенники в називному відмінку однини .....  | 54 |
| УРОК 9. Основний і побічний наголос. Вокалізація прийменників. Типи інтонації в чеських реченнях. ....  | 59 |
| УРОК 10. Основні правила чеського правопису. Вимова і правопис іноземних слів. ....   | 64 |

### Основний граматичний курс

|   |    |
|---|----|
| ЛЕКСЕ 1. <i>Тема і ситуації: Příbuzenské vztahy. Текст: Rodina.</i> .....   | 72 |
| <i>Грамматика:</i> Рід, число, відмінок іменників. Тверда і м'яка групи іменників. Відмінювання іменників жіночого роду твердої групи (тип <b>žena</b> ). Теперішній час дієслів (типи <b>kupovat, krýt</b> ). Прийменники <b>v, na</b> . Сполучники <b>a, ale</b> . .... | 76 |
| ЛЕКСЕ 2. <i>Тема і ситуації: Bydlení. Текст: Můj pokoj.</i> .....   | 85 |
| <i>Грамматика:</i> Теперішній час дієслів (типи <b>dělat, tisknout, začít</b> ). Відмінювання прикметників жіночого роду твердої групи і присвійних   |    |

|   |     |
|---|-----|
| займенників <b>moje/ má, tvoje/ tvá, svoje/svá</b> . Функціональні особливості дієслова <b>být</b> . Прийменники <b>blízko, u, vedle, do, nad, pod, naproti</b> . . . . .   | 86  |
| <b>ЛЕКСЕ 3. Тема і ситуації: Bydlení (pokrač.). Текст: Dům a domácnost</b> . . . . .  | 95  |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання іменників чоловічого роду твердої групи, що означають назви неістот (тип <b>hrad</b> ). Теперішній час дієслів (типи <b>nést, brát, psát</b> ). Кількісні і порядкові числівники від <b>1</b> до <b>10</b> . Вказівні займенники в називному відмінку. . . . .  | 98  |
| <b>ЛЕКСЕ 4. Тема і ситуації: Vzdělání. Текст: Škola.</b> . . . . .  | 107 |
| <i>Грамматика:</i> Теперішній час дієслів (типи <b>prosit, umět, sázet</b> ). Модальні дієслова в теперішньому і майбутньому часі. Утворення прислівників. Кількісні числівники від <b>10</b> до <b>20</b> . Синтаксичний зв'язок числівників з іменниками. . . . .   | 111 |
| <b>ЛЕКСЕ 5. Тема і ситуації: Vysokoškolské vzdělání. Текст: Univerzita.</b> . . . . .   | 120 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання іменників чоловічого роду твердої групи, що означають назви істот (тип <b>pán</b> ). Відмінювання прикметників чоловічого роду твердої групи (тип <b>mladý</b> ) і присвійних займенників <b>můj, tvůj, svůj</b> . Займенник <b>který</b> . Прийменники <b>z, za</b> . . . . .  | 123 |
| <b>ЛЕКСЕ 6. Тема і ситуації: Zevnějšek a charakterové rysy člověka. Текст: Vzhled a povaha člověka. Додаткове читання. O Luboši. Podle V. Neffa.</b>  | 132 |
| <i>Грамматика:</i> Зворотні дієслова. Відмінювання зворотних дієслів у теперішньому часі. Майбутній час дієслів доконаного і недоконаного виду. Сполучник <b>že</b> . . . . .   | 135 |
| <b>ЛЕКСЕ 7. Тема і ситуації: Povolání. Текст: Profese a zaměstnání.</b> . . . . .   | 142 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання іменників чоловічого роду м'якої групи (тип <b>muž, stroj</b> ). Минулий час дієслів: утворення і відмінювання. Утворення дієприкметника минулого часу на <b>-l</b> . Порядок слів у реченні з формами минулого часу. Прийменники <b>mezi, pro</b> . Сполучники <b>proto, protože</b> . . . . .                                       | 146 |
| <b>ЛЕКСЕ 8. Тема і ситуації: Každodenní život. Текст: Pracovní den.</b> . . . . .   | 158 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання іменників жіночого роду м'якої групи (тип <b>řůže</b> ). Відмінювання прикметників м'якої групи (тип <b>jarní</b> ). Питальні займенники. Прийменники часу <b>po, o, během, za, před, přes</b> . Сполучники <b>když, až</b> . . . . .   | 161 |
| <b>ЛЕКСЕ 9. Тема і ситуації: Město. Текст: Ve městě.</b> . . . . .  | 168 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання іменників середнього роду твердої групи (тип <b>město</b> ). Відмінювання прикметників середнього роду твердої групи (тип <b>mladé</b> ) і присвійних займенників <b>mé (moje), tvé (tvoje), své (svoje)</b> . Просторові прийменники <b>k, kolem, přes</b> . . . . .   | 171 |
| <b>ЛЕКСЕ 10. Тема і ситуації: Veřejná doprava. Текст: Městská hromadná doprava.</b> . . . . .   | 179 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання іменників жіночого роду з основою на приголосний (типи <b>píseň, kost</b> ). Відмінювання особових займенників <b>já, ty, my, vu</b> і зворотного займенника <b>se</b> . Неозначені і заперечні займенники та прислівники з частками <b>ně-, ni-</b> . Прийменник часу <b>při</b> . Сполучники <b>jestliže, jestli, -li</b> . . . . . | 182 |



|   |     |
|---|-----|
| <b>ЛЕКСЕ 11.</b> <i>Тема і ситуації: Mezilidské vztahy. Текст: Na návštěvě.</i><br>Додаткове читання. <b>Mateřský jazyk.</b> .....  | 192 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання особових займенників <b>on, ona, ono.</b> Відмінювання присвійних займенників <b>náš, naše, naše.</b> Наказовий спосіб дієслів.....   | 196 |
| <b>ЛЕКСЕ 12.</b> <i>Тема і ситуації: Volný čas. Текст: Prázdniny. Додаткове читання. Díky, léto. J. Balík.</i> .....  | 206 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання іменників середнього роду м'якої групи (тип <b>moře</b> ). Умовний спосіб теперішнього часу. Переклад форм умовного способу на українську мову. Іменники, що вживаються лише у множині (pluralia tantum). .....   | 209 |
| <b>ЛЕКСЕ 13.</b> <i>Тема і ситуації: Železniční doprava. Текст: Nádraží.</i> .....  | 218 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання іменників середнього роду на <b>-í</b> (тип <b>stavení</b> ). Відмінювання вказівних займенників <b>ten, ta, to.</b> Неозначений займенник <b>všechen.</b> Вживання займенника <b>všechen</b> і прикметника <b>celý.</b> Кількісні числівники від <b>10</b> до <b>1000.</b> Відмінювання кількісних числівників <b>jeden, jedna, jedno.</b> ..... | 220 |
| <b>ЛЕКСЕ 14.</b> <i>Тема і ситуації: Nakupování. Текст: V obchodě s potravinami. Додаткове читання. Tři dcery (moravská lidová balada).</i> .....   | 229 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання іменників <b>den</b> і <b>týden.</b> Відмінювання кількісних числівників <b>dva, dvě, tři, čtyři.</b> Відмінювання числівників від <b>5</b> до <b>99.</b> Кратні числівники. ....   | 233 |
| <b>ЛЕКСЕ 15.</b> <i>Тема і ситуації: Nakupování (pokrač.). Текст: V supermarketu.</i> .....   | 240 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання іменників чоловічого роду на <b>-a</b> (тип <b>předseda</b> ). Порядкові числівники та їх відмінювання. Конструкції для позначення часу. Загальні поняття для вираження часу. Сполучник <b>nejen— ale i (nůbrž i).</b> .....  | 243 |
| <b>ЛЕКСЕ 16.</b> <i>Тема і ситуації: Stravování. Текст: V restauraci. Додаткове читання. Liška a čáp. Podle Ezopa. Chytrá liška. Jiří Havel.</i> .....  | 253 |
| <i>Грамматика:</i> Категорія виду у дієслів. Утворення дієслів доконаного і недоконаного виду. Одновидові і двовидові дієслова. Прийменник <b>podle.</b> .....  | 256 |
| <b>ЛЕКСЕ 17.</b> <i>Тема і ситуації: Čas. Kalendář. Počasí. Текст: Roční doby a počasí. Додаткове читання. Léto a zima. J. Brukner. Září. Z. Svěrák. Únor. J. Seifert. První sníh. Jan Skácel</i> .....   | 267 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання іменників, що означають назви місяців і днів тижня. Типи простого речення. Сполучник <b>hned — hned.</b> Частки <b>totiž, ba (i).</b> .....   | 276 |
| <b>ЛЕКСЕ 18.</b> <i>Тема і ситуації: Služby. Текст: Pošta — Telefon — Banka. Додаткове читання. Pošta. Karel Čapek.</i> .....   | 282 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання іменників чоловічого роду на <b>-e</b> (тип <b>soudce</b> ). Присвійні займенники 3-ої особи однини і множини <b>jeho, její, jejich.</b> Сполучники <b>ač, ačkoli(v).</b> .....   | 289 |
| <b>ЛЕКСЕ 19.</b> <i>Тема і ситуації: Kultura. Текст: Divadlo a kino. Додаткове читання. Národní divadlo.</i> .....  | 294 |
| <i>Грамматика:</i> Присвійні прикметники: значення, утворення і відмінювання.   |     |

- Категорія стану у дієслів. Утворення пасивних дієприкметників. Форми вираження пасиву. .... 300
- ЛЕКСЕ 20. Тема і ситуації: Zdraví — nemoc. Текст: Lékařská pomoc.**  
 Додаткове читання. Rýma. Karel Čapek. .... 311  
 Граматика: Відмінювання іменників, що означають назви частин тіла. Короткі форми прикметників. Неозначені числівники. .... 316
- ЛЕКСЕ 21. Тема і ситуації: Sport. Текст: Ve zdravém těle zdravý duch.**  
 Додаткове читання. Sportem a turistikou ku zdraví. Jiří Havel. Tak se má fandit. Podle M. Horníčka. .... 323  
 Граматика: Субстантивовані прикметники: утворення і словозміна (типи hajný, průvodčí). .... 329
- ЛЕКСЕ 22. Тема і ситуації: Cestování. Текст: Cestování letadlem. V hotelu.**  
 Додаткове читання. O cestování. Karel Čapek. .... 334  
 Граматика: Дієслова руху. Утворення віддієслівних іменників на -ní, -ení, -ání, -tí. Неозначені займенники sám, samý. .... 338
- ЛЕКСЕ 23. Текст: Praha jako kolébka českých dějin (Podle J. Kaločové).**  
 Додаткове читання. Želary (úryvek). K. Legátová. Náměšť. J. Hutka. .... 348  
 Граматика: Ступені порівняння прикметників. Випадки особливого значення вищого ступеня. .... 352
- ЛЕКСЕ 24. Текст: Česká republika. Додаткове читання. U nás na Moravě**  
 Podle L. Vaculíka. .... 360  
 Граматика: Відмінювання кількісних числівників від 100 і більше. Правопис і читання числівників, узгодження числівника з іменником. Метричні назви. .... 365
- ЛЕКСЕ 25. Текст: Jak si balím kufr (Podle M. Hirschové). Додаткове читання. Národní muzeum.** .... 373  
 Граматика: Збірно-видові числівники. Дроби і десяткові числа. Арифметичні дії. Відмінювання запозичених іменників на -um, -eum, -ium, -uum. Відмінювання іменників грецького походження на -ma (тип drama). .... 376
- ЛЕКСЕ 26. Текст: O Čechovi (úryvek). Alois Jirásek (Z knihy "Staré pověsti české"). Додаткове читання. Kde domov můj. Národní hymna. Josef Kajetán Tyl.** .... 384  
 Граматика: Дієприслівники. Утворення дієприслівників теперішнього і минулого часу. Віддієприслівникові прикметники на -oucí, -ící. Відносні займенники. Відмінювання відносного займенника jenž. .... 388
- ЛЕКСЕ 27. Текст: O Vánocích. Jan Werich. Додаткове читання. Vánoční.**  
 Alena Melicharová. .... 396  
 Граматика: Відмінювання іменників середнього роду (тип kuře). Прислівники. Утворення прислівників. Ступені порівняння прислівників. Правопис прислівників. .... 400
- ЛЕКСЕ 28. Текст: Filologie klasická a moderní čili překlad, výklad a gramatika (Část I). Jaroslav Žák (Z knihy "Študáci a kantoři"). Додаткове читання. Prázdninový ráj. Podle M. Vonkové.** .... 411  
 Граматика: Особливості відмінювання деяких іменників чоловічого

|  |     |
|--|-----|
| (kámen, kůň) і жіночого (máti, neteř, paní) роду. Відносно-присвійний займенник <b>jehož</b> . Умовний спосіб минулого часу. ....  | 416 |
| <b>ЛЕКСЕ 29.</b> <i>Текст: Filologie klasická a moderní čili překlad, výklad a gramatika</i> (Část II). Jaroslav Žák (Z knihy "Študáci a kantoři"). ....   | 423 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання запозичених іменників жіночого роду на <b>-ea, -oa, -ua</b> . Слова іншомовного походження, які в чеській мові не відмінюються. Заперечення. Зміна виду дієслів у наказовому способі. ....                         | 426 |
| <b>ЛЕКСЕ 30.</b> <i>Текст: Na Radosti a v Oblažci</i> (zkráceno). Pavel Eisner (Z knihy "Chrám i tvrz"). <i>Додаткове читання. Pohádka o kohoutkovi a slepičce.</i> ..   | 435 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання географічних назв чеського походження. Зменшувальні іменники. ....   | 439 |
| <b>ЛЕКСЕ 31.</b> <i>Текст: Normativní mluvnice</i> (úryvek). Jan Jícha (Z knihy "Převít na vysoké, aneb jak vystudovat a nezblbnout"). <i>Додаткове читання. Anglické listy.</i> Karel Čapek. <i>Džinový song aneb Chvála češtiny.</i> J. Žáček .. | 445 |
| <i>Грамматика:</i> Відмінювання загальних назв чоловічого роду іноземного походження. Відмінювання особових імен іноземного походження. Слова іноземного походження і культура мови. ....  | 448 |
| <b>ЛЕКСЕ 32.</b> <i>Текст: Nikdo se nebude smát</i> (úryvku). Milan Kundera. ....  | 456 |
| <i>Грамматика:</i> Неозначені і заперечні займенники і прислівники. Головні члени простого двоскладного речення. Узгодження присудка з підметом. Порядок слів у простому реченні. ....   | 459 |
| <b>ЛЕКСЕ 33.</b> <i>Текст: Na vlastní uši aneb konečně kolektivismus</i> (zkráceno). Podle M. Vonkové. <i>Додаткове читання. Vrozené sklony psa.</i> Miroslav Horníček. ....   | 472 |
| <i>Грамматика:</i> Прийменники. Первинні (непохідні) і вторинні (похідні) прийменники. Таблиця значень прийменників. Інфінітивні речення. ....   | 475 |
| <b>ЛЕКСЕ 34.</b> <i>Текст: O Alelidech.</i> Karel Čapek (Z knihy "O lidech"). <i>Додаткове читання. O paříkačích.</i> Karel Čapek. ....  | 484 |
| <i>Грамматика:</i> Сполучники. Сурядні і підрядні сполучники. Кома в складно-сурядному реченні. ....   | 487 |
| <b>ЛЕКСЕ 35.</b> <i>Текст: Na city jsou citoslovce</i> (zkráceno). Světlá Čmejrková (Z knihy "Čeština, jak ji znáte i neznáte"). <i>Додаткове читання. Zlatý kolovrat.</i> K. J. Erben (Ze sbírky "Kytice"). ....                                  | 493 |
| <i>Грамматика:</i> Частки. Семантична характеристика часток. Вигуки. Складнопідрядне речення. Типи підрядних речень. ....  | 497 |
| <b>ЛЕКСЕ 36.</b> <i>Текст: Májová kouzelnice</i> (úryvek). Josef Škvorecký (Z knihy "Prima sezóna"). <i>Додаткове читання. Vujný oř je mluva lidu študáckého.</i> Jaroslav Žák (Z knihy "Cesta do hlubin študáckovy duše"). ....                   | 505 |
| <i>Грамматика:</i> Літературна і нелітературна чеська мова. Характерні риси чеського розмовно-побутового мовлення (обеспná čeština). Студентський сленг. Пряма і непряма мова. Знаки пунктуації при прямій мові. ....                              | 508 |
| <b>Чесько-український словник</b> .....  | 519 |
| <b>Література</b> .....  | 543 |

## ПЕРЕДМОВА

Пропонований підручник “Чеська мова” призначений для студентів, які вивчають чеську мову у вищих навчальних закладах України як основну або як другу слов'янську мову. Він може бути використаний також для підготовки спеціалістів (міжнародників, істориків, економістів) зі знанням чеської мови, на курсах іноземних мов і у спеціалізованих середніх навчальних закладах. Підручник розрахований приблизно на 450 годин і написаний з урахуванням пріоритетів, визначених Державною національною програмою “Освіта” (“Україна XXI століття”) та програмою вузів України, де вивчається чеська мова.

Особливість цього видання полягає в тому, що воно є першою спробою викладу з навчальною метою основ граматики чеської мови в зіставленні з українською мовою на фонетичному, морфологічному і синтаксичному рівнях.

Методичним підґрунтям побудови підручника є ситуативно-комунікативний принцип подачі матеріалу, послідовний перехід від простого до складного, урахування фактора рідної мови. У такий спосіб реалізуються основна мета навчання іноземній мові — формування мовленнєвої і мовної, соціолінгвістичної, країнознавчої і лінгвокраїнознавчої компетенцій.

Теоретичною базою підручника послужили колективні праці “ГраMATика чеської мови” (К., 1992), “Коротка граMATика чеської мови” (“*Stručná mluvnická česká*”) Б.Гавранека і А.Єдлічки (Прага, 1993), “Чеська мова — мовлення і мова” (“*Čeština — řeč a jazyk*”) М.Чехової (Прага, 2000), дидактичні рекомендації М.Чехової і В.Стибліка “Викладання чеської мови” (“*Čeština a její vyučování*”, Praha, 1998), “Спільна європейська референтна рамка для іноземних мов. Як вивчати іноземні мови, як їх викладати і оцінювати” (“*Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme*”) (Olomouc, 2002).

Мета і завдання підручника визначаються його науково-практичною спрямованістю — дати систематичні знання граматики сучасної чеської літературної мови у поєднанні з практичними вправами і завданнями, щоб студенти могли вільно читати чеською мовою, розуміти прочитане і перекладати на українську мову розмовно-побутові, художні, публіцистичні тексти, володіти усним розмовним мовленням, вести діалог, здійснювати усне реферування, писати чеською мовою і перекладати з української мови на чеську. Формування зазначених умінь і навичок враховує факт нерозривного зв'язку мови і мовлення: мовлення неможливе без мови, а мова реалізується лише у мовленні.

Підручник складається з 46 уроків: вступного фонетико-орфографічного курсу (10 уроків) і основного граматичного курсу (36 уроків).

Перші 10 уроків знайомлять студентів з загальними відомостями про Чеську Республіку, спорідненість чеської мови з іншими слов'янськими мовами, з

чеським алфавітом, звуковою системою чеської літературної мови, вимовою і правописом. Вправи цієї частини зорієнтовані на особливості артикуляції голосних і приголосних звуків, на оволодіння найпростішою лексикою, граматичними і орфографічними нормами чеської мови.

Кожний з 1 по 22 урок основної граматичної частини містить монологічний текст, діалоги, максимально наближені до живої розмовної мови, словничок, лексико-граматичні і лінгвокраїнознавчі коментарі, позначені верхніми індексами, виклад граматичного матеріалу, лексичні і граматичні вправи. Тематика уроків визначається вимогами програми початкового курсу навчання чеській мові і включає теми “Сім’я і родина”, “Зовнішність і характер”, “Моя квартира”, “Школа”, “Університет”, “Професія”, “Робочий день”, “У місті”, “Транспорт” та ін.

Тексти з 23 по 36 урок є адаптованими оригінальними уривками з творів чеської класичної і сучасної літератури. Тексти різних стилів і жанрів постають водночас і об’єктом, і засобом навчання. У коментарі до них подається тлумачення слів і виразів, які можуть становити трудність для українських студентів. Зокрема, це вислови з різним в обох мовах дієслівним керуванням, усталені словосполучення і кліше, ідіоми, фразеологізми і прислів’я.

Мета лексичних і граматичних вправ — закріпити лексику і граматику уроку, автоматизувати навички письма і перекладу. Підручник містить вправи творчого характеру.

Вправи, направлені на формування соціолінгвістичних компетенцій, включають такі завдання, як оволодіння формулами мовного етикету (привітань, прощань, поздоровлень, прохань, побажань, порад, вибачень), вживання виразів ввічливості та реакції на повідомлення, вираження власних позицій і суджень і под.

Додаткові тексти для читання пов’язані з уроками тематично. Їх можна використовувати для розвитку навичок читання і перекладу на українську мову або як завдання для позааудиторного читання.

З метою комбінування навчальних вправ до уроків додаються рубрики афоризми, цікаві факти з чеської історії та культури, чеський гумор.

У кінці підручника вміщено чесько-український словник, який включає лексику усіх 46 уроків з граматичним апаратом і стилістичними ремарками.

У роботі над навчальною книгою допомагали доброзичливі поради українських та чеських спеціалістів. Висловлюю свою глибоку і щиру вдячність за великий труд редагування підручника академіку В. М. Русанівському, рецензентам — провідному науковому співробітнику Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України д. ф. н. Б. М. Ажнюку, зав. кафедрою загального і слов’янського мовознавства Полтавського педагогічного університету ім. В. Г. Короленка д. ф. н., проф. Н. Ф. Баландіній, зав. кафедрою українських студій університету ім. Ернста-Морітца-Арндта м. Грайфсвальд (Німеччина) д. ф. н., проф. В. М. Мокієнку. Особлива подяка завідувачці відділенням української мови і літератури Карлового університету в Празі к. ф. н. Вірі Ленделовій, яка внесла корективи до чеської частини підручника і надавала постійні консультації стосовно його структури і змісту. В укладанні української частини післятекстових словничків брав участь О. В. Тертичний.

## УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- citosl.* citoslovce — вигук  
*dok.* dokonavý (vid) — доконаний (вид)  
*expr.* expresivně, expresivní — експресивний (вираз)  
*hovor,* hovorově, hovorový — розмовний (вираз)  
*hromad,* hromadné (jméno) — збірне  
*j.* jednotné číslo — одиниця  
*kniž.* knižní — книжний (вираз)  
*m.* mužský rod — чоловічий рід  
*mn.* množné číslo — множина  
*n.* nebo — або  
*např.* například — наприклад  
*ned.* nedokonavý (vid) — недоконаний (вид)  
*neos.* neosobní — безособовий (вираз)  
*neskl.* nesklonné — невідмінюване (слово)  
*ob.* obecně, výraz obecné češtiny — загальнорозмовне (слово)  
*os.* osoba — особа  
*pomn.* pomnožné podstatné jméno — іменник, уживаний тільки в множині  
*s.* střední rod — середній рід  
*slang.* slangový (výraz) — сленговий (вираз)  
*spis.* spisovný, spisovně — літературний (вираз)  
*ve spoj.* ve spojení — у сполученні  
*význ.* význam — значення  
*zast.* zastaralé n. zastarávající (výraz) — застарілий (вираз)  
*zdrob.* zdrobnělina, deminutivum — зменшена форма, демінутив  
*zprav,* zpravidla — звичайно, як правило, здебільшого  
*ž.* ženský rod — жіночий рід

**ЧЕСЬКА МОВА** ВСТУПНИЙ  
ФОНЕТИКО-  
ОРФОГРАФІЧНИЙ  
КУРС

1



## **УРОК 1**

Загальні відомості про Чеську Республіку.  
Чеська мова в колі інших слов'янських мов.  
Чеський алфавіт.  
Уваги до графіки і вимови.

### **Загальні відомості про Чеську Республіку**

*Офіційна назва:* Чеська Республіка.

*Дата утворення держави:* 28 жовтня 1918 р. (Чехо-Словаччина),  
1 січня 1993 р. — Чеська Республіка.

*Державний устрій* — республіка.

*Форма влади* — парламентська республіка.

*Глава держави* — президент (обирається парламентом на п'ятирічний термін).

*Законодавча влада* — двопалатний парламент (палата депутатів і сенат).

*Виконавча влада* — президент, уряд.

*Площа* — 78 865 км<sup>2</sup>.

*Населення* — 10 200 000.

*Географічне розташування* — Центральна Європа.

*Столиця* — Прага (населення 1 216 000).

*Інші великі міста* — Брно, Острава, Оломоуць, Ческе Будейовіце,  
Плзень, Градец Кралове, Ліберець.

*Найвища гора* — Снежка (в Крконашах) — 1602 м.

*Найбільша ріка* — Влтава — 433 км.

*Валюта* — 1 крона чеська = 100 гелерів.

*Державна мова* — чеська.

*Державний гімн* (1919) — “Kde domov můj”, музика — Франтішек Ян ШкROUP, слова — Йозеф Кастан Тил.

*Етнічний склад* — чехи, моравани, сілезці (94,4 %), словаки (3,1 %), поляки (0,6 %), німці (0,5 %), цигани (0,3 %), румуни, українці, росіяни та ін.

*Релігія* — переважає католицизм (40 %).

*Членство в головних міжнародних організаціях* — ООН, НАТО, ЄС (1.05.2004), ОБСЄ, СОР, МВФ, МАГАТЕ та ін.



### Чеська мова в колі інших слов'янських мов

Чеська мова пройшла довгий шлях розвитку в доісторичний і історичний періоди. Вона належить до західнослов'янської групи, яка в свою чергу є одним з відгалужень індоєвропейської мовної сім'ї. Писемність чеського народу починалася старослов'янською мовою у другій половині IX ст. і була пов'язана з просвітницькою діяльністю творців слов'янського алфавіту Кирила і Мефодія. Писемні джерела XII—XIII ст. (*glosy v Homiliári opatovickém, Glosy olomoucké*, словник *Mater verborum*) свідчать про маргінальні вкраплення чеських слів в тексти, писані літературною латинською мовою. За влади Карла IV чеська мова поступово набувала функцій літературної мови, витісняючи латинську. На кінець XVI ст. чеська мова стала однією з найрозвиненіших слов'янських літературних мов. Проте із входженням Чехії до складу імперії Габсбургів, особливо після поразки чехів при Білій Горі (1620), у ній дедалі більшого поширення набувала німецька мова, яка витісняла чеську із школи і літературного вжитку. Наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст. в Чехії розгорнувся національний рух за збереження і розвиток чеської мови, національної культури. Чеські “будителі” (buditelé) Ф. Палацький, В. Ганка та інші діячі рішуче виступили проти понімечення чехів, боролися за відновлення давньої літературної мови. Становлення сучасної чеської літературної мови пов'язане з іменами учених і письменників Й. Добровського, Й. Юнгмана, П. Й. Шафарика, Я. Коллара, Ф. Л. Челаковського.

Чеська мова має багато спільних рис з іншими слов'янськими мовами. Порівняймо деякі часто вживані слова в різних слов'янських мовах:

|            |                    |        |     |        |        |
|------------|--------------------|--------|-----|--------|--------|
| чеська     | otec               | chléb  | dům | slunce | vítr   |
| словацька  | otec               | chlieb | dom | slnce  | vietor |
| польська   | ojciec             | chleb  | dom | słońce | wiatr  |
| українська | отець <i>dial.</i> | хліб   | дім | сонце  | вітер  |
| російська  | отец               | хлеб   | дом | солнце | ветер  |
| словенська | oče                | hleb   | dom | solnce | veter  |
| хорватська | otac               | hljeb  | dom | sunce  | vjetar |
| болгарська | отец               | хляб   | дом | слънце | вятър  |

Деякі спільні риси об'єднують чеську мову з українською. У фонетиці це фрикативне **h** (*noha, host, husa, hra, hrách*), непом'якшуваність приголосних перед **e** (*den, bez, devět, nemálo*); у морфології — наявність кличного відмінка (*ženo! sestro! studente! hochu!*), чергування *k/c, h/z, g/z* перед закінченням давального і місцевого відмінків однини

в іменниках жіночого роду (*matka* — *matce*, *knihá* — *knize*, *Olga* — *Olze*), закінчення *-ovi* в давальному відмінку іменників чоловічого роду на приголосний (*studentovi*, *Pavlovi*, *Novákovi*) та ін.

Проте значно більше фонетичних, а особливо лексичних рис еднає чеську мову з іншими західнослов'янськими. Це так зване неповноголосся (*kráva*, *hlava*, *hrad*, *bláto*, *mléko*), послідовне вживання сполучень **hv**, **kv** (замість **zv**, **cv**, як в багатьох інших слов'янських) на початку слова (*hvězda*, *květ*), **с** на місці звичного для східнослов'янських мов **ч** (*pos*, *pes*, *téci*), наявність сполучення **dl** (*mýdlo*, *prádl*o).

З усіх слов'янських мов найближчою до чеської є словацька мова. Їх об'єднує насамперед постійний наголос на першому складі слова (з переходом на прийменники), розрізнення коротких і довгих голосних, складотворчі приголосні **г** та **л** (*krk*, *hrb*, *vlk*, *slza*). Проте і між ними існує чимало розбіжностей на граматичному і лексичному рівнях. У чеській мові є шиплячий вібрант **ř**, лише один "власний" дифтонг **ou** (в словацькій мові є дифтонги *uo*, *ia*, *ie*, *iu*, напр.: *nôž*, *stôl*, *bratia*, *viera*, *obilíu* та ін.), але у словацькій — м'яке **l'** (*l'ud*), недиференціюються деякі ознаки твердого — м'якого типу відмінювання (у словацькій *ulica*, *mužom* та ін.). Існують також відмінності в лексиконі, пор.: *oblok* "окно", *robotník* "dělník", *iba* "jen", *teraz* "nyní", *fajčit'* "kouřit" та ін.

## ЧЕСЬКИЙ АЛФАВІТ

Алфавіт (*abeceda*) — сукупність усіх літер, прийнятих у писемності якої-небудь мови і розміщених у певному усталеному порядку. Чеська назва **abeceda** походить від назв перших літер: *á*, *bé*, *cé*, *dé* — *abeceda*, пор. в українській мові — від назв двох кирилических літер "аз" та "буки" — азбука.

Чітка послідовність літер в алфавіті з давніх-давен (кінець 2 тис. до н. е.) була пов'язана з тим, що літери одночасно виконували цифрову функцію.

### Рукописні літери

*a A b B c C ě Ě d D ě Ě e E f F*  
*g G h H ch Ch i I j J k K l L m M*  
*n N ň Ň o O p P r R ů Ř s S š Š*  
*t T ť Ě u U v V y Y z Z ž Ž*

| Lітера | Назва літери            | Звук у чеській мові | Приблизна відповідність в українській мові | Приклади                            |
|--------|-------------------------|---------------------|--|-------------------------------------|
| A a    | a (krátké)              | [a]                 | [a]  | matka, rada, pravda                 |
| Á á    | á (dlouhé)              | [ā]                 | [a]  | práce, zábava, káva                 |
| B b    | bé                      | [b]                 | [б]  | barva, budova, beseda               |
| C c    | cé                      | [c]                 | [ц]  | cesta, noc, krabice                 |
| Č č    | čé                      | [č]                 | [ч]  | často, čekat, večer, meč            |
| D d    | dé (tvrdé)              | [d]                 | [д]  | dopis, doma, dárek                  |
| Ď ě    | d'é (měkké)             | [dʲ]                | [дь]                                       | děkovat, radit, zeď                 |
| E e    | e (krátké)              | [e]                 | [e]  | pero, metro, seno                   |
| É é    | é (dlouhé)              | [ē]                 | [e]  | éra, nést, vést, nové               |
| ě      | ije                     | [je]                | [e]  | něco, vědět, oběd                   |
| F f    | ef                      | [f]                 | [ф]  | firma, fronta, bufet                |
| G g    | gé                      | [g]                 | [г]  | gramatika, dogma                    |
| H h    | há                      | [h]                 | [г]  | mnoho, kniha, horko                 |
| Ch h   | chá                     | [ch]                | [х]  | hoch, chodit, chléb                 |
| I i    | i (měkké, krátké)       | [i]                 | [і]  | informace, divadlo, milovat         |
| í      | í (měkké, dlouhé)       | [ī]                 | [і]  | místo, sníh, víno                   |
| J j    | jé                      | [j]                 | [й]  | jaro, jeden, čaj                    |
| K k    | ká                      | [k]                 | [к]  | kraj, koruna, konec                 |
| L l    | el                      | [l]                 | [л]  | lekce, film, kolej                  |
| M m    | em                      | [m]                 | [м]  | málo, most, nemoc                   |
| N n    | en                      | [n]                 | [н]  | nebo, noviny, cvičení               |
| Ň ň    | eň                      | [ň]                 | [нь]                                       | někdo, večerní, kuchyň              |
| O o    | o (krátké)              | [o]                 | [о]  | potom, sobota, voda                 |
| Ó ó    | ó (dlouhé)              | [ō]                 | [o]  | mimóza, haló, pólo                  |
| P p    | pé                      | [p]                 | [п]  | pole, kopat, pivo                   |
| Q q    | kvé                     | [kv]                | [кв]                                       | quasi, quasar                       |
| R r    | er                      | [r]                 | [р]  | rodina, ruka, papír                 |
| Ř ř    | eř                      | [rʒ], [rš]          | [рж], [рш]                                 | dobře, tři, středa                  |
| S s    | es                      | [s]                 | [с]  | sport, sobota, stroj                |
| Š š    | eš                      | [š]                 | [ш]  | šaty, košile, menší                 |
| T t    | té (tvrdé)              | [t]                 | [т]  | taška, telefon, teplota             |
| Ě ě    | t'é (měkké)             | [tʲ]                | [ть]                                       | ještě, kotě, štěstí                 |
| U u    | u (krátké)              | [u]                 | [у]  | ulice, univerzita                   |
| Ú ú    | ú (dlouhé)              | [ū]                 | [у]  | úkol, úloha, ústav                  |
| ů      | ů kroužkované           | [ū]                 | [у]  | růže, nůž, sůl, domů                |
| V v    | vé                      | [v]                 | [в]  | mluvit, váza, napravo               |
| W w    | vé dvojité              | [v]                 | [в]  | whisky [vis-], westem, kiwi, Darwin |
| X x    | iks                     | [ks], [gz]          | [кx], [гз]                                 | text, xerox, fax, exotický          |
| Y y    | ypsilon (tvrdé, krátké) | [y]                 | [і]  | Kyjev, syn, chyba                   |
| Ý ý    | ypsilon (tvrdé, dlouhé) | [ý]                 | [і]  | mladý, sýr, dým                     |
| Z z    | zet                     | [z]                 | [з]  | zahrada, obraz, cizí                |
| Ž ž    | žet                     | [ž]                 | [ж]  | družba, živý, žádný                 |

## Уваги до графіки і вимови

Від самого початку свого існування чеська літературна мова користувалася латинським алфавітом, у якому бракувало літер для позначення всіх чеських звуків. На початку XV ст. Ян Гус запровадив у чеському правописі діакритичні знаки. Діакритики (від грец. *διακριτικός* — розрізняльний, розпізнавальний) — надрядкові знаки, що вживаються для зміни значень окремих літер. Для диференціації довгих і коротких голосних пропонувалося довгі звуки позначати діакритичним знаком *´* (*čárka*), а шиплячі звуки — відповідними літерами з крапкою у вигляді надрядкового знака, напр. *ž*. Діакритичний правопис Яна Гуса зазнавав змін. Свої пропозиції до чеського правопису вносили також Й. Добровський (на початку XIX ст.), Я. Гебауер (1902 р.).

Сучасна чеська літературна мова використовує такі діакритичні знаки: знак *´* (*čárka*) — для розрізнення довгих і коротких голосних *a, o, u, e, i, y*, знак *°* (*kroužek*) — для позначення довгого голосного *ů* [*ū*]. Довгі голосні в чеській мові вимовляються приблизно вдвічі довше, ніж короткі голосні. У порівнянні з українською голосною під наголосом, яка теж вимовляється трохи довше, ніж ненаголошена, чеська довга голосна відзначається довшою тривалістю. Недотримання при вимові довготи голосної є однією з причин акценту в іноземців.

Знак *ˇ* (*háček*) позначає м'які приголосні *ž, š, č, ř*, м'якість великих *Ř, Ť, Ň*, малий приголосний *ň* у кінці слова (*kůň, tíseň, zeleň, síň, daň*) і рукописні м'які приголосні *d', t'*.

Для позначення м'якості приголосних *t', d'* у кінці слова і перед голосними *a, o, u* використовується друкований знак *'*: *plet', neboť, vždyť, měd', ted', sád', přived', měšťan, foťák, ťopán, ťulpas, Kanad'an, d'as, d'obat, d'ubat*.

Літера *ě* не позначає особливого звука, у сполученнях *dě, tě, ně* вона вказує лише на м'якість попередніх приголосних: *děda, těsto, něco*.

В поєднанні з губними *b, p, v, m, f* літера *ě* сигналізує про вимову [*je*]: *oběd, opět, květina*.

Графічне сполучення *m + ě* передає три звуки [*m-ň-e*], тобто при вимові між *m* та *ě* з'являється *n* [*m ň e*]: *město* [*mňesto*], *měna* [*mňena*], *měnit* [*mňenit*].

Літери *ú* і *ů* є графічними варіантами довгого *u*. Літера *ú* пишеться на початку слова (напр., *únor, úzký*) і на "морфологічному шві" (префікс — корінь) слова, напр.: *předúnorový, zúžit*. В інших випадках, тобто в середині й у кінці слова, пишеться *ů*: *stůl, můstek, pět bodů*. Винятком з цього правила є слова іншомовного походження, у яких *ú* пишеться також у середині слова, пор.: *múza, túra, Bejrút*.

Літери *i/í* та *u/ú* в чеській мові не різні голосні, а лише різні графічні знаки (так звані м'які і тверді) для передачі одного й того ж звука [i/í], тобто в словах *bil* — *byl*, *mi* — *mu* м'яке і тверде *i* вимовляється однаково.

Наголос у чеській мові динамічний (силовий) і постійний (фіксований), він завжди є на першому складі слова. Наголос на письмі окремо не позначається.

Чеський алфавіт має 42 літери — 26 простих, 15 з діакритичними знаками й одну лігатуру *ch*.

## ВПРАВИ

ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА  
ČESKÁ REPUBLIKA

1. Запишіть назви чеських міст в алфавітному порядку.
2. Розшифруйте прислів'я. Номери позначають порядковий номер чеської літери в алфавіті:
  - а) 31, 27, 25, 10, 19, 15, 36, 23, 29, 31 | 25, 28, 15, 21, 2, 30, 16 | 27, 35, 42, 8.
  - б) 42, 2, 6, 21, 40 | 33, 5, 8, 21, 40 | 41 | 21, 8, 3, 8 | 21, 8, 29, 25, 1, 6, 19.



## УРОК 2

*Звукова система чеської літературної мови.  
Співвідношення графічної та звукової форм.  
Довгі і короткі голосні.  
Голосні звуки [a], [ā], [i], [ɪ], [u], [ū].  
Наголос.  
Відмінювання дієслова **být** у теперішньому  
і в майбутньому часі.*

### Звукова система чеської літературної мови

Звуки чеської літературної мови, як і української, поділяються на голосні і приголосні. Основою голосних є тони, основою приголосних — шуми. Голосні називають складотвірними, оскільки вони є носіями складу. В чеській мові, на відміну від української, розрізняють довгі та короткі голосні. Крім того, носіями складу в чеській мові є приголосні [r], [l] (у поодиноких випадках [m], [n]) у позиції між приголосними (prst, krk, vlna) або в кінці слова (vítr, nesl, sedm). В українській мові жодний приголосний не є складотворчим.

Робота органів мовлення у процесі мовотворення називається артикуляцією. При творенні голосних голосовий канал максимально відкритий, звук виникає в гортані, його висота і забарвлення залежать від роботи рухомих органів, якими є язик, губи, нижня щелепа. При вимовлянні приголосних утворюються шуми, видихуваний струмінь повітря проходить через певну перепону, яку утворюють органи мовлення. Багато приголосних у чеській мові за місцем артикуляції і вимовою близькі до українських приголосних, а саме: **b, p, v, f, m, r, s, z, c, k, ch, j**.

Звукова система чеської літературної мови має свій стандарт, зокрема вимову. Основою кодифікованого стандарту стала відносно однорідна за складом область Центральної Чехії. Правила чеської літературної вимови опрацьовані в посібниках: Z.Palková. Fonetika a fonologie češtiny. Praha, 1994; J. Hůrková. Česká výslovnostní norma. Praha, 1995.

## Співвідношення графічної та звукової форм

У письмовій формі чеської мови різниця в якості голосних обов'язково фіксується. У трьох випадках використовуються два варіанти запису того самого голосного: *i*, *y* = *i*; *e*, *ě* = *e*; *ú*, *ů* = *u*. Таким чином, слова *víg* — *vúg*, *byli* — *bili* і под. вимовляються однаково.

### Довгі і короткі голосні

Систему голосних чеської літературної мови утворюють п'ять звуків. Найсуттєвіша їх функціональна особливість — тривалість звучання. За цією характеристикою розрізняють довгі та короткі голосні:

короткі: [a], [e], [i], [o], [u]

довгі: [ā], [ē], [ī], [ō], [ū].

Різниця якості голосного за ознакою “короткий звук — довгий звук” на письмі передається знаком довготи (˘), який називається *čárka*.

Наявність коротких і довгих голосних є типологічною відмінністю чеської мови від української.

В чеській літературній мові якість голосного не залежить від його позиції у слові, від наголосу, типу складу, темпу мовлення. Короткі голосні дещо коротші, ніж наголошені українські голосні, а чеські довгі голосні вимовляються приблизно вдвоє довше, ніж короткі. На відміну від голосних української мови, чеські ненаголошені голосні не редукуються. Редукція (зміна мовних характеристик) є неприпустимою, оскільки значно впливає на зрозумілість висловлення і як наслідок — спричиняє ефект “іноземного акценту”.

Дотримання правильної довготи голосного звука — це основна вимога норм оволодіння чеською літературною мовою.

Довгота голосного в чеській мові є дуже важливою характеристикою. Значення слова або його форма часто змінюються залежно від того, яким є голосний — коротким чи довгим, наприклад:

*rada* — *ráda*                      порада — я рада

*bila* — *bílá*                        вона біла — біла

*stolu* — *stolů*                    столу — столів

*česky* — *český*                  по-чеськи — чеський

Чеські голосні під наголосом не подовжуються. Кількість довгих голосних у слові не обмежена, пор.:

*dávat* — *nedáme* — *nedají* — *dávají* — *dáváme* — *dávání*.

За якістю артикуляції довгі і короткі голосні повинні бути однаковими, за винятком пари [i] та [ī], у якої *i* довге є більш закритим.

### Голосні звуки [a], [ā]

Ці голосні характеризуються низьким підняттям язика. Вони є найбільш відкритими з усіх чеських голосних. При їх артикуляції язик залишається на дні ротової порожнини. Чеське [a] вимовляється майже так само, як відкритий або широкий звук [a] в українській мові:

|       |        |
|-------|--------|
| lak   | лак    |
| sad   | сад    |
| palec | палець |
| Praha | Прага  |

Голосний [ā] порівняно з відповідним коротким відкритіший, широкій і нижчий, відрізняється від нього тривалістю вимови:

|        |         |
|--------|---------|
| mák    | мак     |
| pán    | пан     |
| zákon  | закон   |
| zábava | розвага |

Голосний [a] не буває на початку власне чеських слів (виняток становлять експресивно забарвлені вигуки a/á/aá, ach — пор.: á, to jsi ty?, ach, ty to víš?, а також такі службові слова, як сполучник ať, прислівники až, aspoň, alespoň тощо), проте досить часто він трапляється на початку іншомовних слів (agent, akcie, akustika та ін.).

### Голосні звуки [i], [ī]

Вони належать до переднього ряду і характеризуються високим підняттям. При їх артикуляції язик просувається вперед і нагору до твердого піднебіння, а вістря язика досягає коренів нижніх різців, наслідком чого є значне збільшення глоткової порожнини, яка в такий спосіб подовжується, досягаючи передньої частини м'якого піднебіння. З усіх чеських голосних звуки [i] та [ī] найзакритіші, оскільки губи при їх утворенні зближуються максимально, причому довгий [ī] закритіший, ніж [i] короткий. При вимові довгого [ī] спостерігається більший порівняно з вимовою [i] зсув язика вперед і нагору.

Голосний [ī] більш закритий, ніж [i], за своїм звучанням він ближчий до українського [i] під наголосом (místo — місто, bílý — білий).

Суттєва особливість щодо голосних [i] та [ī] полягає в тому, що у сучасній чеській графіці вони передаються двома літерами — i, y та í, ý. Дві літери у правописі на позначення голосних [i] та [ī] зберігаються лише традиційно (на відміну від сучасної української мови, де двом різним фонемам відповідають у графіці дві різні літери — і та



и). До XV ст. у чеській мові існували дві різні фонemi, яким відповідали в графіці дві різні літери **i** (**í**) та **y** (**ý**). Ці голосні добре розрізнялися ще в XIV ст., про що свідчить правопис деяких текстів. Проте, за Я. Гусом, вони вже в XV ст., принаймні у празькій вимові, почали зливатися.

Отже, **i** (**í**) та **y** (**ý**) після приголосних, крім **d**, **t**, **n**, вимовляються однаково:

|       |       |       |          |
|-------|-------|-------|----------|
| pivo  | пиво  | pytel | мішок    |
| vina  | вина  | vy    | ви       |
| mít   | мати  | mýt   | мити     |
| síla  | сила  | syn   | син      |
| bitva | битва | byt   | квартира |
| lípa  | липа  | lyže  | лижі     |

Голосний **[i]** на початку слова зустрічається лише в запозичених словах (*ilustrace, idiom, igelit*); з чеських слів у цій позиції він наявний лише в сполучнику та частці **i**, прислівнику **ihned** та вигуку **inu**.

В сучасній чеській мові букви **i**, **í** пишуться після м'яких приголосних **j**, **š**, **ž**, **č**, **ř**, **c**: *jih, široký, život, čistý, říkat, cibule*. Після твердих **h**, **k**, **ch**, **r** пишеться **y**, **ý**, крім слів іноземного походження: *drahý, kyslý, chytrý, ryba*, але *historie, kino, kinematografie, kiosk, chiméra, Riga*.

### Голосні звуки **[u]**, **[ū]**

Ці голосні належать до заднього ряду і характеризуються високим підняттям. При їх утворенні язик настільки посунутий назад і вгору, що іноді навіть торкається язичка. Одночасно вістря язика відтягається трохи назад. В артикуляції цих звуків активну участь беруть губи, які, утворюючи дуже вузьку щілину, одночасно витягаються вперед.

Звук **[u]** вимовляється в чеській мові майже так само, як в українській:

|        |        |
|--------|--------|
| budova | будова |
| budu   | буду   |
| buk    | бук    |
| suchý  | сухий  |
| humor  | гумор  |

Голосний **[ū]** є відносно більш закритим звуком, має вищий ступінь лабіалізованості, ніж **[u]** — при його вимові губи заокругленіші, ніж при вимові **[u]**, пор.: *ucho* і *úcel*, *muž* і *můj*.

Голосний [ū] має подвійну графічну передачу: **ú**, **ů**. На початку слів пишеться **ú**, а в середині й у кінці — **ů**:

|       |            |     |         |
|-------|------------|-----|---------|
| úvod  | вступ      | dům | будинок |
| úvaha | міркування | hůl | палиця  |
| úzký  | вузький    | vůl | віл     |

Після префіксів у слів з початковим **ú** правопис не змінюється, пор.:

|                  |                                       |
|------------------|---------------------------------------|
| úroda — neúroda  | врожай — неврожай                     |
| úplný — neúplný  | повний — неповний                     |
| účet — vyúčtovat | рахунок — підрахувати                 |
| ústit — vyústit  | впадати ( <i>про річку</i> ) — впасти |

### Наголос

1. У сучасній чеській літературній мові, на відміну від української, наголос (přízvuk) сталий — на першому складі. Наголос у чеській не впливає на довготу і якість наголошеного голосного. Між наголошеними і ненаголошеними голосними немає помітних якісних відмінностей.

➤ **Запам'ятайте:** в чеській мові ненаголошені голосні не редукуються, а вимовляються так само чітко, як і голосні під наголосом.

Чеський наголос, як і український, є силовим (динамічним), однак він значно слабший від наголосу української мови.

У чеській мові носієм наголосу в слові є склад. Склади, які мають наголос, є наголошеними, решта — ненаголошені. На відміну від української, де такти з підвищеним наголосом можуть припадати на кінець або середину слова, в чеській пік наголосу припадає на перший, або початковий, склад:

lid, vláda, východ, pracovat.

2. Якщо перед словом стоїть односкладовий прийменник, наголос переходить на прийменник, таке сполучення вимовляється як одне слово, напр.:

**do** školy [doškoly], **na** fakultě [nafakultě], **na** Ukrajině [naUkrajinė].

Прийменники, які не становлять складу — s, z, v, k, вимовляються разом із словом, до якого належать, і змінюють свою якість за ознакою дзвінкості/глухості попереднього приголосного: v **práci** [fpráci], v **Kyjevě** [fKyjevě], s **tebou** [stebou], k **tobě** [ktobě].

У разі, коли ці прийменники набувають форми складу — se, ze, ve, ke, ku, вони стають наголошеними:

ve **váze** [veváze], se **sestrou** [sesestrou], ke **knize** [keknize].

Якщо односкладові прийменники *od, nad, pod, před, bez* розширюються, тобто набувають складу (*ode, nade, pode, přede, beze*), головний наголос залишається на них і до них також приєднується наступне слово: **ode** mne [**odemne**], **nade** vše [**nadevše**].

### Відмінювання дієслова **být** в теперішньому й у майбутньому часі

Форми дієслова **být** “бути” в теперішньому часі:

| Особа             | Однина | Особа           | Множина |
|-------------------|--------|-----------------|---------|
| 1. (já)           | jsem   | (my)            | jsme    |
| 2. (ty)           | jsi    | (vy)            | jste    |
| 3. (on, ona, ono) | je     | (oni, ony, ona) | jsou    |

На відміну від української мови, в чеській дієслово **být** у теперішньому часі вживається як дієслово-зв'язка в усіх особах:

Jsem student.

Я студент.

Jsme studenti.

Ми студенти.

Jsou zde.

Вони тут.

Matka není doma.

Мама немає дома.

Nejsme doma, jsme v práci.

Нас немає дома, ми на роботі.

В українській мові вживання дієслова-зв'язки можливе, але необов'язкове, пор:

Kdo je to?

Хто це?

To je Ivan.

Це Іван.

Co je to?

Що це?

To je hotel.

Це готель.

Заперечна форма дієслова **být** в теперішньому часі утворюється додаванням частки **ne** до вищезазначених особових форм, крім 3-ої особи однини, запам'ятайте цю особливу форму — **není**:

|        |        |
|--------|--------|
| nejsem | nejsme |
| nejsi  | nejste |
| není   | nejsou |

Запам'ятайте, що на відміну від української, в чеській мові форма 3-ої особи однини **není** вживається з іменником у називному відмінку, пор.:

Markéta není v práci.

Маркетти немає на роботі.

Kniha není na stole.

Книги немає на столі.

У чеській мові необов'язково вживати особові займенники, тому що на особу вказує закінчення дієслова, але особові займенники вживаються з дієсловами в розмовній мові, або якщо у реченні на них падає логічний наголос:

Já jsem doma.

Я дома.

On není student, on je dělník.

Він не студент, він робітник.

Форми дієслова **být** у майбутньому часі:

| Особа             | Однина | Особа           | Множина |
|-------------------|--------|-----------------|---------|
| 1. (já)           | budu   | (my)            | budeme  |
| 2. (ty)           | budeš  | (vy)            | budete  |
| 3. (on, ona, ono) | bude   | (oni, ony, ona) | budou   |

Наприклад:

Dnes budu v práci.

Сьогодні я буду на роботі.

Květiny budou ve váze.

Квіти будуть у вазі.

## ВПРАВИ

### 1. Прочитайте слова. Ненаголошені голосні вимовляйте чітко, без редукації:

ano, anketa, barva, bota, bufet, darovat, deska, duben, macecha, mapa, mluvit, musit, kamna, sama, samota, muka, mudrovat, váza, venkov.

### 2. Прочитайте слова. Зверніть увагу на вимову а — á:

máma — matka, dárce — dar, dálka — dal, nálada — naladit, rád — nerad, mák — makový, past — pást, stát — stan, ruda — rudá, káva — kavárna, zákaz — zakázat, kapat — kapátko, svátek — svatý.

### 3. Прочитайте слова. Зверніть увагу на вимову u — ú — ů:

účes — učesat, úkaz — ukázat, úraz — urazit, úroda — urodit se, únava — unavit se, úprava — upravit; hůl, sůl, původ, důstojný, studentů, různý, růže, růžový, dům — domů, vůz — vozu, kůstka — kost, půst — postní, kůže — kožní, růst — rostu.

### 4. Прочитайте слова з -i, -u та -í, -ý, пам'ятайте про їх однакову вимову:

a) bít — být, nabít — nabýt, mí — my, mít — mýt, mýlit se — milý, píchá — pýcha, pil — pyl, síra — sýr, sípat — sypat, vír — výr;

б) bída, bídný, bytost, bitva, bývat, bystrý, milost, milovat, mimo, mýdlo, mince, známý, umím, prosím, nosím, vozím, sirotek, syn, synek, sytit, nový, výkon.

**5. Прослушайте слова, потім запишіть їх у два стовпчики і визначте кількість коротких і довгих голосних:**

máma, zábava, váza, voda, jídlo, káva, dům, český, krásný, dráha, chudý, veselý, dobrý, ráno, milý, mírný.

**6. Прочитайте пари чеських і українських слів. Порівняйте наголос в обох мовах:**

voda — вода

adresa — адреса

ruka — рука

zákony — закони

noha — нога

národ — народ

malina — малина

učit se — учитися

**7. Прочитайте словосполучення, дотримуйтесь правильного наголосу:**

na ulici, na stole, na obraze, na okně, na noze, do Prahy, ve váze, ve škole, ve vodě, v Praze, v pokoji, v hotelu, v práci, ode mne, u Jaroslava.

**8. Вставте пропущені форми дієслова být у теперішньому часі:**

Martin ... moudrý. ... (oni) z Prahy? ... Jan dělník? To ... staré domy. Ty ... student? Kde ... (oni)? Vy ... také doma? Kde ... nový obraz? Jaké ... okno? Kde ... tvůj pokoj? Oni ... tady. ... tam Marta? Jaký ... dům? Jaká ... voda? (My) ... studenti.

**9. Утворіть заперечні речення:**

Jsem student. Jsi starý. Jsme doma. Jsou v Praze. Je v knihovně. Váza je na okně. Karel je v práci. Voda je dobrá. Jitka je v parku. Jste ve škole.



**SLOVNÍČEK**

dělník, -a *m.* робітник

doma *дома*

dům, domu *m.* будинок, дім

knihovna, -y *ž.* бібліотека

moudrý *мудрий*

nový *новий*

obraz, -u *m.* картина

pokoj, -e *m.* кімната

student, -a *m.* студент

tady *тут*

také *також*

tvůj *твій*



## УРОК 3

Голосні звуки [e], [ē], [o], [ō].

Особові займенники.

Дієслово **mit** у теперішньому часі.

Заперечна форма дієслова.

Називний відмінок прикметників в однині.

Інтонація.

Порядок слів у питальному реченні.

### Голосні звуки [e], [ē]

Ці голосні належать до переднього ряду і характеризуються середнім підняттям. На відміну від нейтральної позиції язика при вимові голосного [a], при утворенні голосних [e] та [ē] язик просувається вперед настільки, що його вістря піднімається до коренів нижніх різців, а ротова порожнина є менш відкритою, ніж при утворенні [a]. Звук [e], близький за утворенням до українського напруженого голосного [e], передається в чеській графіці двома літерами: **e** та **ě**. Літера **ě** не позначає особливого звука, у сполученнях **dě**, **tě**, **ně** вона вказує лише на м'якість попередніх приголосних:

|       |        |       |       |
|-------|--------|-------|-------|
| dělit | ділити | tělo  | тіло  |
| děj   | дія    | něco  | щось  |
| těsto | тісто  | někdo | хтось |

У поєднанні з губними **b**, **p**, **v**, **m**, **f** літера **ě** сигналізує про вимову [je]:

**bě** читається як [bje]: oběd, běhat, tobě

**pě** читається як [pje]: pět, pěšky, spěchat

**vě** читається як [vje]: květina, věž, Věra

**fě** читається як [fje]: (v) Ufě, fěrtoch.

Про правопис **bě**, **pě**, **vě**, **fě** та **bje**, **vje** див. урок 10.

Графічне сполучення **m + ě** передає три звуки [m-ň-e], тобто при вимові між **m** та **ě** з'являється **n** [mně]: město [mňesto], měkký [mňekī], měsíc [mňesīc], mě [mňe].

Літера **e** вказує на твердість попередніх приголосних: pes, den, nemoc, med.

Чеський довгий голосний [ē] трохи закритіший, ніж [e], але дещо відкритіший і ширший, ніж відповідний український голосний. Звук [ē] тягнеться вдвоє довше, ніж [e], за вимовою він близький до українського наголошеного [e], але є звуком відкритішим і ширшим, оскільки трапляється тільки між твердими: nést, vést (пор. українські *нести, вести*) або після твердих приголосних у кінці слова: krásné, staré, mé, tvé та в кількох іноземних словах на початку слова, напр. éra, éter, éterický. Чеський короткий голосний [e], як правило, вживається на початку іншомовних слів (пор.: efekt, ekonomika, elegance та ін.); з чеських лексем він наявний у експресивно забарвлених вигуків **e** та **eh, ech, ehm**.

### Голосні звуки [o], [ō]

Вони належать до заднього ряду. При їх утворенні масив язика пересувається з нейтрального положення назад, трохи піднімаючись у напрямі м'якого піднебіння, а вістря язика тримається в ротовій порожнині вільно. Саме таке підвищення язика призводить до звуження ротової і до подовження глоткової порожнини. В утворенні цих звуків активну участь беруть губи, які при цьому заокруглюються.

Голосний [o] в чеській мові менш лабіалізований і більш відкритий, ніж український голосний [o]:

|         |         |
|---------|---------|
| okolí   | околиця |
| olovo   | олово   |
| opadat  | опадати |
| ochrana | охорона |

Звук [ō] більш закритий і більш заокруглений, ніж [o]; при його вимові язик займає положення ближче до задньої частини піднебіння. За вимовою [ō] мало чим відрізняється від українського [o]. В чеській мові [ō] вживається лише в словах іноземного походження:

|       |       |
|-------|-------|
| haló  | алло  |
| lóže  | ложа  |
| pól   | полюс |
| fórum | форум |

В сучасній чеській літературній мові спостерігається тенденція [ō] на письмі не позначати, напр.: milion, citron, trombon, šampon та ін., але móda, fórum, tón, metamorfóza.

### Особові займенники

У чеській мові особові займенники в основному ті самі, що й в українській. Виняток становлять займенники 3-ої особи множини: українському займеннику *вони* в чеській мові відповідають три займенники, які розрізняються за родами:

- oni — вживається для іменників чоловічого роду істот;
- ony — вживається для іменників чоловічого роду неістот і для жіночого роду;
- ona — вживається для іменників середнього роду.

| Однина          | Множина          |
|-----------------|------------------|
| 1. já           | 1. my            |
| 2. ty           | 2. vy            |
| 3. on, ona, ono | 3. oni, ony, ona |

### Дієслово mít у теперішньому часі

Форми дієслова **mít** “мати” в теперішньому часі:

| Особа             | Однина | Закінчення | Особа              | Множина | Закінчення |
|-------------------|--------|------------|--------------------|---------|------------|
| 1. (já)           | mám    | -ám        | 1. (my)            | máme    | -áme       |
| 2. (ty)           | máš    | -áš        | 2. (vy)            | máte    | -áte       |
| 3. (on, ona, ono) | má     | -á         | 3. (oni, ony, ona) | mají    | -ají       |

В чеській мові особові форми дієслова **mít** відповідають українським конструкціям “у мене є”, “у тебе є”, “у нього (неї) є”, “у нас є”, “у вас є”, “у них є”, напр.:

Mám knihu.

У мене є книга.

Má knihu.

У нього є книга.

Mají knihu.

У них є книга.



### Заперечна форма дієслова

Заперечна форма дієслова утворюється шляхом додавання до нього заперечної частки **ne**. В чеській мові частка **ne** з дієсловами, на відміну від української мови, пишеться завжди разом, напр.: *nemám knihu* я не маю книжки / *u mne nemá knižku*; *nejsí* вони не мають книжки / *u nich nemá knižku*, *neznám to* я цього не знаю.

Крім того, частка **ne** вживається для заперечення змісту усього речення, напр.:

|                    |                            |
|--------------------|----------------------------|
| Máš knihu?         | У тебе є книга?            |
| Ne, (nemám knihu). | Ні, (книжки у мене немає). |

### Називний відмінок прикметників в однині

В чеській мові, як і в українській, прикметники поділяються на тверду і м'яку групи і відповідають на питання *jaký? jaká? jaké?* Пор.:

|            |               |
|------------|---------------|
| nový dům   | новий будинок |
| nová kniha | нова книга    |
| nové okno  | нове вікно    |

У називному відмінку однини прикметники чоловічого роду твердої групи мають закінчення **-ý**, в українській мові — **-ий**, закінчення прикметників твердої групи жіночого і середнього роду в називному відмінку однини майже однакові: чеське **á** — українське **-а**; чеське **é** — українське **-е**.

На відміну від української мови, в чеській прикметники м'якої групи в називному відмінку однини мають однакове закінчення для усіх трьох родів **-í**:

|            |             |
|------------|-------------|
| letní den  | літній день |
| letní noc  | літня ніч   |
| letní pole | літнє поле  |

➤ **Запам'ятайте правопис:** У чеській мові закінчення прикметників завжди довгі.

### Інтонація

Інтонація в чеській мові залежить від типу речення. Так, у реченнях розповідних і стилістично нейтральних інтонація є спадною в напрямі до кінця речення:

To je Praha. Praha je velká a krásná.  
 → ↗ ↘ ↘ ↗ ↘ ↗ ↘ → ↘ ↘

У питальних реченнях можливі два основних типи інтонації:

а) висхідна: Je to pra vda? Je tam Mar ta?  
 ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗

б) висхідно-спадна: Jsou ještě v po kladně líst ky?  
 ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↘ ↘ ↘

### Порядок слів у питальному реченні

У питальному реченні на першому місці стоїть питальне слово kdo? хто? co? що? або прислівник kdy? коли? kde? де? kam? куди? odkud? звідки? Якщо у реченні немає питального слова або прислівника, на першому місці стоїть дієслово, напр.:

Kdo je to?

Хто це?

Kdy budeš doma?

Коли ти будеш дома?

Je to student?

Це студент?

Máš být?

У тебе є квартира?

### ВПРАВИ

1. Прочитайте українські і чеські слова з твердими приголосними перед -е. Зверніть увагу на подібність вимови:

|         |        |
|---------|--------|
| день    | den    |
| сестра  | sestra |
| перо    | pero   |
| Петро   | Petr   |
| мед     | med    |
| метро   | metro  |
| мете    | mete   |
| везе    | veze   |
| несе    | nese   |
| теплий  | teplý  |
| зелений | zelený |

2. Прочитайте слова з твердими приголосними перед -е:  
beseda, besedovat, beton, bez, bezbarvý, bezesporu, bezvadný, led, leden, lekce, len, medovina, menza, peklo, peníze, perla, pes, pestrý, sedat, sekat, sekunda, semafor, semestr, seno, vedro, vedle, vést, zelí, zezadu.
3. Прочитайте слова з губними приголосними перед -ě:  
běhat, během, běloruský, oběd, pěna, pět, pěvec, pětiletka, pěstovat, pěšky, spěchat, pěkně, nápěv, měna, měnit, měsíc, město, země, náměstí, úsměv, vědomý, věk, věta, svědek, svět, světlý, květina, medvěd, věno. věrný, vědět.
4. Прочитайте слова. Зверніть увагу на вимову о — ó:  
osoba, rodina, sokol, sobota, dopis, kolo, pošta, pokoj, potom, podobný, rovný, haló, lóže, fórum, tón, kód.
5. Дайте відповіді на запитання за зразком.  
Зразок: Máš nový byt? — Ano, mám nový byt. — Ne, nemám nový byt.  
Máš volný čas? — Má Petr barevný papír? — Máme krásnou školu? —  
Máte staré květiny? — Mají hodně práce? — Máš dobrý oběd? — Máte velké okno? — Máš světlý oblek? — Máte tmavé fotografie?
6. У відповідях на подані речення використайте антоніми:  
Зразок: Je obraz nový? — Ne, starý. Obraz je starý.  
Je dům vysoký? Je cesta stará? Je jídlo špatné? Je okno nízké? Je váza nová? Je káva dobrá? Je práce špatná? Je rada dobrá?
7. Замість крапок вставте пропущені форми дієслова mít:  
Matka ... hodně práce. Já ... nové fotografie. ... krásný dům? Studenti ...  
dnes volný čas. Karel ... knihu na stole. Děti ... zábavu v kině. Vy ...  
krásné metro? Ty ... dobré jídlo? Já ... starý oblek.
8. Прочитайте запитання і відповіді. Зверніть увагу на правильну інтонацію:  
Kdo je to? To je matka. — Kdo je to? To je student. — Co je to? To je okno. — Co je to? To je voda. — Co je to? To je váza. — Kde je park? Park je tam.
9. Дайте відповіді на запитання:  
Kdo je to? Co je to? Kdo je tady? Co je tady? Kdo je tam? Co je tam?

### 10. Прочитайте відповіді. Поставте до них запитання.

- \_\_\_\_\_ ? To je matka.  
 \_\_\_\_\_ ? To je okno.  
 \_\_\_\_\_ ? Tady je student.  
 \_\_\_\_\_ ? Tady je mapa.  
 \_\_\_\_\_ ? Je tam Mirek.  
 \_\_\_\_\_ ? Tam je park.

### 11. Перекладіть на чеську мову:

У мене є новий стіл. На столі у мене чеський словник. У студентів немає вільного часу. У нас красиве місто. У місті є старий парк. Тут нове метро. Сьогодні у мене багато роботи. У нього поганий будинок. У Ніни кольоровий папір. Тут у них хороша кава. У кого є вода?



### SLOVNÍČEK

barevný кольоровий  
 byt, -u *m.* квартира  
 čas, -u *m.* час  
 český чеський  
 cesta, -y *ž.* дорога, шлях  
 dítě, -ěte *s., m.* дитина, děti  
*mn.* діти  
 dnes сьогодні  
 dobrý добрий, хороший  
 fotografie, -e *ž.* фотографія  
 hodně багато, надто  
 jídlo, -a *s.* страва, їжа, харчі  
 káva, -y *ž.* кава

krásný красивий  
 město, -a *s.* місто  
 metro, -a *s.* метро  
 ne не  
 oběd, -a *m.* обід  
 oblek, -u *m.* 1. одяг 2. чоловічий  
 костюм  
 papír, -u *m.* папір  
 práce, -e *ž.* робота, праця  
 slovník, -u *m.* словник  
 světlý світлий  
 tmavý темний  
 volný вільний

### ➤ Запам'ятайте антоніми:

nový новий  
 vysoký високий  
 dobrý добрий, хороший

starý старий  
 nízký низький  
 špatný поганий



## УРОК 4

Дифтонги [ou], [au], [eu].

Приголосні: дзвінки і глухі, м'які і тверді.

Асиміляція.

Відмінювання дієслів *jít, jet*  
у теперішньому часі.

### Дифтонги [ou], [au], [eu]

Систему голосних у чеській мові доповнюють дифтонги. Дифтонг — це поєднання двох голосних елементів в одному складі. У звуковій системі чеської мови представлено дифтонги [ou], [au], [eu], утворені поєднанням голосних [o], [a], [e] з нескладовим [u]. Обидва голосних елементи у складі дифтонга вимовляються повністю, без редукції: *to ouško, tou ulicí*.

Для чеської мови типовим є дифтонг [ou], він зустрічається у власне чеських словах, напр.: *kout, koupit, mouka, soud, dlouhý* та ін. Дифтонги [au] і [eu] є лише в запозичених словах, напр.: *automat, autobus, eukalypt* і под. Виняток становлять вигук **au**, який виражає відчуття болю, а також звуконаслідувальні слова, напр. *tňau*.

У деяких дієслів дифтонг [ou] відіграє смислорозрізнювальну роль, пор.: *vezou* — *вони везуть*, *vezu* — *я везу*; *soud* — *суд*; *sud* — *діжка*.

В чеській мові, яка уникає груп з двох голосних, досить поширеним є сполучення двох голосних на межі частин слова, зокрема на місці поєднання префікса і кореня. У таких словах сполучення **ou**, **au** не є дифтонгами, слід їх вимовляти як окремі голосні елементи, пор.: *roučit* [po'učit], *poukázat* [po'ukázat], *nauka* [na'uka].

## Приголосні Дзвінки і глухі

У чеській літературній мові 25 приголосних звуків:

b, c, č, d, d', f, g, h, ch, j, k, l, m, n, ň, p, r, ř, s, š, t, t', v, z, ž.

Загальна класифікація чеських приголосних побудована на кількох критеріях: участі/неучасті голосу в їх вимові; способу артикуляції, тобто способу утворення в ротовій порожнині перепони, через яку проходить видихуваний струмінь повітря, і місця артикуляції, тобто місця, де ця перепона утворюється.

За участю голосу чеські приголосні поділяються на дзвінки й глухі. Дзвінки й глухі приголосні мають назву парних, оскільки вони об'єднуються у 8 пар, тобто кожному дзвінкому відповідає його антипод — глухий приголосний:

Дзвінки: b v d d' z ž g h

Глухі: p f t t' s š k ch

При вимові дзвінких приголосних голосові зв'язки коливаються, при вимові глухих — перебувають у ненапруженому стані й не дають голосу. Весь процес утворення дзвінких приголосних супроводжується наявністю голосу, участь якого, особливо при вимовлянні сонорних приголосних, така сама, як при артикуляції голосних. При утворенні глухих приголосних голосові зв'язки віддалені одна від одної, не вібрують і пропускають потік повітря під час видиху перед тим, як утворюється звук.

До постійно дзвінких належать у чеській мові [m], [n], [ň], [j], [l], [r], [ř], тому вони називаються непарними приголосними.

За статистичними підрахунками, глухі приголосні в чеській мові трапляються набагато частіше, ніж відповідні дзвінки.

За способом творення чеські приголосні поділяються на три групи:

1) зімкнені, або проривні [b], [p], [d], [t], [d'], [t'], [g], [k], [m], [n], [ň], при їх вимові перепона виникає шляхом прилягання язика до переднього піднебіння;

2) щілинні, або фрикативні [v], [f], [z], [ž], [s], [š], [h], [ch], [j], [l], [r], [ř]), при вимові яких струмінь видихуваного повітря проходить крізь вузьку щілину, утворювану між язиком і піднебінням;

3) напівзімкнені — це приголосні [c], [č], у яких повна перепона, або зімкнення, долається при вимові не одразу, а поступово.

За місцем творення чеські приголосні поділяються на:

1) губні (або лабіальні): [b], [p], [v], [f], [m], при утворенні яких перепона утворюється за допомогою губ;

2) альвеолярно-зубні, або альвеодентальні: [d], [t], [n], [s], [š], [z], [ž], [c], [č], [l], [r], [ř], які утворюються вістрям або передньою частиною язика, що знаходиться між зубами і піднебінням;

3) передньоязикові: [dʲ], [tʲ], [nʲ], [j], які утворюються підняттям спинки язика до твердого піднебіння;

4) задньоязикові: [k], [g], [ch], які утворюються підняттям задньої частини спинки язика до м'якого піднебіння, вони мають ще назву м'якопіднебінних, або веллярних;

5) фарингальний (гортанний) [h], який утворюється в гортані, артикуючим органом тут виступають голосові зв'язки.

### М'які і тверді

На відміну від української мови, у якій більшість приголосних можлива і в м'якому, і в твердому варіанті (пор.: бік — бик, мій — мий, сич — сич та ін.), в чеській мові усі приголосні звуки, за винятком кількох, тверді.

До м'яких приголосних належать непарний приголосний [j], а також [d], [t], [n], яким відповідають члени їх пари [dʲ], [tʲ], [nʲ]. Приголосні [d], [t], [n] можуть бути як твердими, так і м'якими. При утворенні м'яких [dʲ], [tʲ], [nʲ] кінчик язика спирається на нижні зуби, а спинка язика торкається твердого піднебіння. Тверді [d], [t], [n] є альвеолярними, при їх вимові кінчик язика прилягає до переднього піднебіння. Різниця складів *dí, dě — dy, dý; tí, tě — ty, tý; ní, ně — ny, ný* полягає в якості приголосного звука, голосна за артикуляцією залишається у всіх позиціях без змін.

На письмі на м'якість [d], [t], [n], як уже зазначалося, вказують літери *ě, ě, ě* (*děti, těsto, něco, dílna, tichý, nic*), на твердість — *e, é, y, ý* (*deset, ten, nenese, dýmka, tykat, nyní*).

Для позначення м'якості приголосних [d], [t] у кінці слова та перед голосними **а, о, у** використовується знак ' : *zed', plet', síň, t'ukat, d'ábel*, для м'якості [n] — діакритичний знак ˇ (*háček* — "гачок"): *kůň, tíseň, zeleň*. Рукописні м'які приголосних [d], [t], на відміну від друкованих, також позначаються знаком ˇ (*háček*): *ḍ, ṭ*.

Приголосні **b, f, l, m, p, s, v, z** називаються "правописно подвійними" (*obojetné*), тому що за нормами правопису після них пишеться як м'яке **i, í**, так і тверде **u, ú**:

|       |      |
|-------|------|
| bít   | být  |
| liška | lysý |
| mít   | mýt  |

|      |       |
|------|-------|
| pít  | pytel |
| síla | sytý  |
| zima | brzy  |

Приголосний **j** близький за вимовою до українського **й**. Пор. у середині й у кінці слова:

|       |         |
|-------|---------|
| kraj  | край    |
| můj   | мій     |
| tvůj  | твій    |
| pokoj | кімната |
| dejte | дайте   |

На початку слова стандартом літературної вимови допускається не обов'язкова вимова **j** лише у формах дієслова býti: jsem [jsem i sem], jsi [jsi i si]. Якщо **j** стоїть після голосного, його вимова обов'язкова: nejsem, nejsi і т.д.

У сполученні з голосними **a, e, i, u** приголосний **j** вимовляється як **ja, je, ji, ju**: jaro, jakost, jeden, jeho, jiný, jítro, jubilejní, junák.

### Асиміляція

На початку, в середині й у кінці слова чеські приголосні часто складають групи з двох і більше звуків: střed, srdce, lehký, obchod та ін.

Якщо групи приголосних містять парні приголосні, один з яких є дзвінкий, а другий — глухий, у вимові цих сполучень часто відбуваються зміни — асиміляція.

У кінці слова і перед глухими приголосними дзвінкі приголосні вимовляються як парні їм глухі:

|                       |        |
|-----------------------|--------|
| zpěv — [zpjef]        | v — f  |
| obchod — [opchot]     | b — p  |
| hádka — [hātka]       | d — t  |
| lehký — [lechkī]      | h — ch |
| hezký — [heskī]       | z — s  |
| až potom — [aš potom] | ž — š  |

Глухі приголосні, навпаки, вимовляються як парні їм дзвінкі:

|                 |       |
|-----------------|-------|
| kdo [gdo]       | k — g |
| kde [gde]       | k — g |
| kdy [gdy]       | k — g |
| někdy [njegdy]  | k — g |
| prosba [prozba] | s — z |



Глухі приголосні **с, ě** вимовляються як їх дзвінкі антиподи **dz, dž**:  
leckdy — [ledzgd̥y], léčba [lédžba].

### Відмінювання дієслів **jít, jet** у теперішньому часі

Дієслова **jít** “іти” та **jet** “їхати” відмінюються в теперішньому часі за таким зразком:

| Особа | Однина      | Закінчення | Множина       | Закінчення  |
|-------|-------------|------------|---------------|-------------|
| 1.    | jdu, jedu   | <b>-u</b>  | jdeme, jedeme | <b>-eme</b> |
| 2.    | jdeš, jedeš | <b>-eš</b> | jdete, jedete | <b>-ete</b> |
| 3.    | jde, jede   | <b>-e</b>  | jdou, jedou   | <b>-ou</b>  |

### ВПРАВИ

#### 1. Прочитайте слова, зверніть увагу на повну вимову обох голосних елементів у складі дифтонгів:

bouda, mouka, houska, kout, kocour, soud, soudce, souhlas, soused, souhláska, trouba, hloupý, moudrý, dobrou noc, lehnout, sáhnout, s knihou, s Petrou, s Martou, s Irenou, se mnou, s tebou, s matkou, se sestrou, moudrý, hloupý, bloudit, soudit, nesou, vedou, vezou, jedou, jdou, auto, automat, automobil, autor, Austrálie, kosmonaut, euro, euforie, neurolog; používá, poukazuje, poučuje, doučuje.

#### 2. Прочитайте слова, зверніть увагу на вимову приголосних у кінці слова, перед глухими і дзвінкими:

krev, něž, let, led, hned, med, zub, výzkum, obraz, sníh, trh, roh, tvaroh, věž, polévka, tužka, shora, oběd, nízký, odpoledne, lod'ka, bez tebe, nad Prahou, nad stolem, pod koly, z chalupy, nad sebou, v peci, sbor, prosba, kdo, kde, kdy, odkud.

#### 3. Прочитайте речення, выпишіть слова з глухими і дзвінкими приголосними:

Tenký led je nebezpečný. Mám dobrý med. Nesou zelenou tužku. Dojala nás vaše prosba. Kdy má sestra svatbu? Je to hezká kresba. Na čele má pot. Mám to udělat hned?

- 4. Прочитайте слова з м'якими приголосними перед -i, -í, -ě:**  
 díl, dílo, díra, divadlo, dívat se, divit se, divný, divý, nic, nikdo, nitka, nízký, ticho, tichý, tisíc, tisk, tiskárna, tíha, naproti, děkovat, děvče, dědeček, sedět, tělo, štěstí, kotě, něco, někdo, špatně, němý.
- 5. Прочитайте пари слів, зверніть увагу на твердість і м'якість приголосних d, t, n:**  
 dým — dívat se, den — dělat, debata — děkovat, mladý — mladí, dni — dny, vody — vodí, ty — ti, čistý — čistí, ten — těžký, tykev — tisk, tykat — tichý, pány — paní, rány — ranní, nyní — nic.
- 6. Прочитайте слова:**  
 jádro, jahoda, jaký, jazyk, jeden, jediný, jednobarevný, jednooký, jemný, jinak, jinde, jiný, jiskra, jistý, jód, jódový, Josef, junácký, jurta.
- 7. Знайдіть і выпишіть слова з дифтонгами:**  
Auto má pneumatiku. Koukol je plevel. Souhlasím s tebou. Vezmi si s sebou pouzdro s pastelkami. Každý pátek chodím do sauny. Doufám, že se brzy zase uvidíme. Má u mě vroubek. Neurolog je odborný lékař. Učitel poukazuje na nedostatky. Česká pohádka o hloupém Honzovi a moudrém kocourovi. Automat na osvěžující nápoje. Karel Čapek je známý autor českých románů. Oni jdou do školy s Tamarou a Martou. Česká republika má také svého kosmonauta. To je známé české auto Škoda. Nastoupí dovolenou a pojedou do Austrálie.
- 8. Від дієслів в однині утворіть множину, а у множині — однину:**  
 Dnes jedu do Kyjeva. Jdu s vámi do obchodu. Jsi tady? Kde jsme? Jste v pokojí? Jsem v Praze. Jedeme domů. Je v knihovně? Jdou tam. Jsou doma? Je na okně.
- 9. Перекладіть на чеську мову:**  
 Ти студент? Куди вони їдуть? Мірек також їде в Київ? Ні, він їде в Москву. Її тут немає. Хто тут є? На картині квіти. На столі ваза. Де ви сьогодні будете? У другій половині дня вони їдуть додому. Коли ви будете на роботі?
- 10. Вивчіть напам'ять діалоги:**
- |                             |                                |
|-----------------------------|--------------------------------|
| — Jedou dnes děti do města? | — Діти їдуть сьогодні у місто? |
| — Ano, odpoledne.           | — Так, після обіду.            |
| — Co tam budou dělat?       | — Що вони там робитимуть?      |
| — Půjdou do divadla.        | — Вони підуть в театр.         |

\* \* \*

- Jste, prosím, profesor?  
 — Ne, nejsem profesor, jsem student.  
 Kdo jste Vy?  
 — Jsem také student, jsem z Kyjeva.  
 — Jste Ukrajinec?  
 — Ano.  
 — Těší mě.  
 — Také mě těší.
- Вибачте, Ви професор?  
 — Ні, я не професор, я студент.  
 А Ви хто?  
 — Я також студент, я з Києва.  
 — Ви українець?  
 — Так.  
 — Дуже приємно.  
 — Мені також.



## SLOVNÍČEK

**divadlo**, -a s. театр  
**domů** додому  
**hloupy** дурний  
**Kyjev**, -a m. Київ

**Moskva**, -y ž. Москва  
**odpoledne**, -e s. у другій половині дня  
**svůj** свій  
**Ukrajinec**, -e m. українець

➤ **Запам'ятайте антоніми:**

**moudrý** мудрий  
**dlouhý** довгий

**hloupy** дурний  
**krátký** короткий



## УРОК 5

Вимова приголосних [l], [h], [g]; [ž], [š], [č].  
Теперішній час дієслів *žít, šít, číst*.  
Прислівники на *-e (-ě)*.

### Приголосний [l]

У чеській мові вимовляється середнє [l], що не збігається ні з твердим, ні з м'яким українським л. При вимові приголосного [l] язик утворює перепону посередині і видихуваний струмінь повітря проходить з обох її боків, утворюються дві щілини, у зв'язку з чим приголосний [l] має назву бокового приголосного. У словах типу *les — lid, lupá — líra* приголосний [l] вимовляється однаково.

### Приголосні [h] і [g]

Вимова приголосного [h] для українців не становить труднощів. Чеське [h] близьке за вимовою до українського [г], пор.: *hoga — гора, noha — нога, host — гість, hra — гра та ін.*

Щодо місця артикуляції — це гортанний звук, артикулюючим органом виступають голосові зв'язки. Його звучання є виразним на початку слів перед голосними, між голосними й у групі приголосних: *hodina, holka, rohu, mnoho, hrad, hlad.*

Звук [g] у чеській мові вимовляється лише в словах іноземного походження, за своєю акустичною характеристикою він близький до російського г: *generál, globální, globalizace, gramatika та ін.*

### Приголосні [ž], [š], [č]

За акустичною характеристикою чеські приголосні [ž], [š] відрізняються від українських [ж], [ш]. Чеські [ž], [š] вимовляються м'яко. Вони називаються альвеолярно-зубними й утворюються передньою частиною язика, що знаходиться між зубами і піднебінням: živý, žaludek, růže, škoda, rošertat, rozkoš. Так само утворюється чеський напівзімкнений звук [č], який близький до українського твердого ч: čaj, černý, časopis, Čechy, míč, včera, oči, sáček, čtu, český.

### Теперішній час дієслів žít, šít, číst

Форми дієслів **žít, šít, číst** у теперішньому часі:

| Особа              | Однина       |              |       | Закінчення     |
|--------------------|--------------|--------------|-------|----------------|
|                    | žít          | šít          | číst  |                |
| 1. (já)            | žiji / žiju  | šiji / šiju  | čtu   | <b>-i, -u</b>  |
| 2. (ty)            | žiješ        | šiješ        | čteš  | <b>-eš</b>     |
| 3. (on, ona, ono)  | žije         | šije         | čte   | <b>-e</b>      |
|                    | Множина      |              |       |                |
| 1. (my)            | žijeme       | šijeme       | čteme | <b>-eme</b>    |
| 2. (vy)            | žijete       | šijete       | čtete | <b>-ete</b>    |
| 3. (oni, ony, ona) | žijí / žijou | šijí / šijou | čtou  | <b>-í, -ou</b> |

У дієслів **žít, šít** у 1-ій особі однини закінчення **-u** та у 3-ій особі множини закінчення **-ou** є розмовними.

Такі ж самі особові закінчення, як у дієслів **žít, šít**, мають дієслова **pít** “пити”: *píji / píju* — я п’ю, *píjí / píjou* “вони п’ють”; **mýt** “мити”: *myjí / myju* — я мию, *myjí / myjou* “вони миють”; **psát** “писати”: *píši / píšu* — я пишу, *píší / píšou* “вони пишуть” та ін.

### Прислівники на -e (-ě)

В чеській мові багато прислівників утворюються від прикметників і мають закінчення **-e (-ě)**:

krásný — krásně  
 pěkný — pěkně  
 nový — nově  
 rychlý — rychle  
 dobrý — dobře

Чеські прикметники krásný, pěkný i hezký є синонімами. Вони мають різні відтінки значення і часто вживаються в різних контекстах:

krásný — гарний, красивий, вродливий, чудовий, прекрасний;

pěkný — гарний, красивий, чудовий, прекрасний;

hezký — гарний, красивий, добрий, хороший, непоганий.

Наприклад:

krásná žena — красива, вродлива жінка

krásná hudba — чудова, прекрасна музика

krásný den — чудовий, прекрасний день

pěkné děvče — гарна, красива дівчина

pěkné počasí — гарна, чудова погода

hezký den — гарний, чудовий день

hezký byt — гарна, хороша, красива квартира

## ВПРАВИ

### 1. Прочитайте пари українських і чеських слів:

|               |              |
|---------------|--------------|
| добрий вечір! | dobrý večer! |
| далеко        | daleko       |
| учитель       | učitel       |
| учителька     | učitelka     |
| липа          | lípa         |
| наш           | náš          |
| ваш           | váš          |
| число         | číslo        |
| пишеш         | píšeš        |
| живеш         | žiješ        |
| миєш          | myješ        |

### 2. Прочитайте слова, зверніть увагу на однакову вимову [l] в усіх позиціях:

lak, luk, lákavý, lila, lakomý, léto, laskavý, lavice, velmi, led, daleko, leden, lék, pole, leknout, film, les, lira, list, loni, lopata, volný, lůžko, máslo, stůl, loupit, lidé, linka, lampa, lupa, lusk, lyže, kolem.

### 3. Вимовляйте чітко приголосний h:

hotel, mnoho, hospoda, kniha, hanba, noha, duha, hned, housle, hudba, zahrnout, hluk, dlouho, hlad, hladový, hluboký, hledat, hodný, hodit,

sáhnout, lehnout, lehký, hustý, hezký, heslo, hlas, hloupý, pohár, pohled, pohyb, pohoda, pohoršit, pohromadě, tehdy.

**4. Прочитайте слова, зверніть увагу на вимову приголосних [ž], [š], [č]:**

žena, manžel, žízeň, rýže, žádat, žije, žádný, život, zboží, židle, žádost, žák, železný, ženich, žert, živý, tužka, žlutý; šest, šedý, široký, škola, šatník, šaty, ošklivý, šlehačka, myšlenka, špatný, šašek, štěstí, sešit, šum, pošta, šustět; český, Čech, Češka, čas, cvičení, často, časopis, černý, červený, číslo, červen, červenec, člověk, rodiče, ručník, večer, čistý, kočka, klíč, číšník.

**5. Прочитай скоромовки:**

Šil švec sešlý se šlí sesli.

Šel pštros s pštrosicí a pštrosáčaty na pštrosí závody.

Roli lorda Rolfa hrál Vladimír Leraus.

Od poklopu ku poklopu Kyklop koulí koulí.

Pan kaplan v kapli plakal.

Nenaoleluje-li mi to Julie, naolejuji si to sám.

Naše lomenice je ze všech lomenic nejlomenicovatější.

**6. Замість крапок вставте пропущені форми дієслів žít, šít, číst:**

Naše rodina ... v Kyjevě. Milan s Lenkou ... český časopis. Kde (vy)...? ... v Žilině. Tomáš ...zajímavý historický román. (Já) ... šedé šaty. Studenti ... nový článek v časopise. Vaše rodiče ... v Česku. Velmi často (my) ... knihy. (Ty) ... sám? Žena ... červený oblek.

**7. Прочитайте і перекладіть речення:**

Miloš píše dopis svému bratrovi do Česka. Naši rodiče žijí v Praze na Malé Straně. Tomáš dobře čte a píše ukrajinsky. Učíme se češtině. Česky už čteme a píšeme. Studenti čtou povídky od Karla Čapka. Ráno pijeme kávu nebo čaj. V Čechách se pije pivo, na Moravě víno. Pijete studenou vodu? Čeho se napijete? Naše dívky šijí ve škole. Často tam myjí okna. Jsou pracovitě. Milý pane Vašku, zapomněl jste tašku. Naše šedá kočička čistila si očička.

**8. Перекладіть речення на українську мову:**

Я живу в Києві. Наші батьки також тут живуть. Моя сестра живе в Москві. Що ти читаєш? Я читаю чеський роман. Що мама шие? Мама шие плаття. Я п'ю солодкий чай. Наше вікно брудне. Діти миють вікно. Мілан пише вправу. Вправа легка. Він працює. У школі ми читаємо і пишемо.

9. Вивчіть напам'ять діалоги:

- Prosím vás, co znamená slovo “špatně”?
- To znamená “ne dobře”.
- Děkuji.
- Rádo se stalo.

- Скажіть, будь ласка, що означає слово “погано”?
- Це означає “не добре”.
- Дякую.
- Прошу.

\* \* \*

- Co to píšeš?
- Píšu české cvičení.  
Pak napíšu dopis domů.
- Také rád čteš?
- Ano, velmi rád čtu naše knihy a časopisy.

- Що ти пишеш?
- Я пишу чеську вправу.  
Потім напишу листа додому.
- Ти любиш також читати?
- Так, я люблю читати наші книги і журнали.



SLOVNÍČEK

bratr, -a *m.* брат  
 cvičení, -í *s.* вправа  
 čaj, -e *m.* чай  
 často часто  
 Česko, -a, Čechy *mn.* Чеська  
 Республіка, Чехія  
 česky по-чеськи, чеською мовою  
 čeština, -y *ž.* чеська мова  
 dívka, -y *ž.* дівчина  
 dopis, -u *m.* лист

Morava, -y *ž.* Моравія  
 pivo, -a *s.* пиво  
 povídka, -y *ž.* оповідання  
 ráno, -a *s.* ранок  
 rodiče *mn.* батьки  
 román, -u *m.* роман  
 šaty, -ů *romn.* одяг  
 ukrajinsky по-українськи,  
 українською мовою  
 víno, -a *s.* вино

➤ Запам'ятайте антоніми:

velký великий  
 široký широкий  
 teplý теплий  
 sladký солодкий  
 líný лінивий  
 vlhký вологий, мокрий  
 lehký легкий  
 hezký красивий  
 hezký гарний  
 čistý чистий  
 světlý світлий  
 veselý веселий  
 silný сильний

malý малий  
 úzký вузький  
 studený холодний  
 kyselý кислий  
 pracovitý працьовитий  
 suchý сухий  
 těžký важкий  
 ošklivý гидкий, бридкий  
 špatný поганий  
 špinavý брудний  
 tmavý темний  
 smutný сумний  
 slabý слабкий





## УРОК 6

Складотвірні [r], [l].  
Приголосний [ř].  
Дієприкметник минулого часу на -l.

### Складотвірні [r], [l]

На відміну від української мови, в якій носієм складу є лише голосний, в чеській мові складотвірну функцію мають також приголосні [r], [l], а у поодиноких випадках — [m].

Складотвірні [r], [l] з'являються в позиції між двома приголосними, а також у кінці слів після приголосних: vlk, jablko, Brno, tm, vítr, nesl. В словах osm, sedm і похідних від них (напр., sedmkrát, osmnáct) літературна норма має вимову [sedum], [osum].

### Приголосний [ř]

Приголосний [ř] — своєрідний чеський звук. У чеській мові, як зазначалося вище, майже усі приголосні тверді. Їх розрізнення за ознакою твердий — м'який було остаточно ліквідовано на початку XIV ст. У першій половині XIII ст. м'яке [r'] перейшло у дзвінкий дрижачий приголосний або вібрانت [ř]. При артикуляції [ř] вібрає кінчик язика, повітря проходить крізь вузький отвір між піднебінням і спинкою язика. Виникає звук, який приблизно відповідає сполученню [рж] або [рш], що вимовляються як один звук.

Вібрانت [ř] вимовляється дзвінко (приблизно як [рж]):

- 1) на початку слова: řada, řeka, řidič;
- 2) між голосними: moře, kořen, věřit;

- 3) перед дзвінким приголосним: *dřevo, řvát, zemřít*.  
 Вібрант [ř] вимовляється глухо (приблизно як [рш]):  
 1) у кінці слова: *keř, lékař, věř*;  
 2) перед і після глухих приголосних: *vařte, tři, středa*.

### Дієприкметник минулого часу на -l

У чеській мові минулий час дієслів складається з особових форм допоміжного дієслова **být** у теперішньому часі і дієприкметника минулого часу на **-l** значеннєвого дієслова. Форма на **-l** утворюється від інфінітива (суфікс інфінітива **-t** замінюється на **-l**) або від основи теперішнього часу пор.:

*dělat* — *dělal*, *nést* — *nesu* — *nesl*, *vézt* — *vezu* — *vezl* та ін.

Форми минулого часу розрізняються за родами і числами:

| Особа | Однина               | Множина               |
|-------|----------------------|-----------------------|
| 1.    | <i>nesl, -a jsem</i> | <i>nesli, -y jsme</i> |
| 2.    | <i>nesl, -a jsi</i>  | <i>nesli, -y jste</i> |
| 3.    | <i>nesl, -a, -o</i>  | <i>nesli, -y, -a</i>  |

### ВПРАВИ

#### 1. Прочитайте слова із складотвірними [г], [л]:

*mrkev, Plzeň, krtek, krčma, Petr, bratr, Vltava, vlk, trh, vítr, prst, prsten, slza, vlna, zrna, vrba, brzo, čtvrtek, kufr, litr, metr, cukr, čtvrť, prkno, prchavý, plnoletý, srp, hrdý, plný, první, tvrdý, hltat, mlčet, prchat, pršet, splnit, nesl, vedl, četl, rostl*.

#### 2. Прочитайте скоромовки:

*Strč prst skrz krk.*

*Tři sta třiatřicet stříbrných křepelek přeletělo přes tři sta třiatřicet stříbrných střech.*

*Kmotře Petře, nepřepěpřete mi toho vepře. Jestli mi, kmotře Petře, toho vepře přepěpříte, tak si, kmotře Petře, toho přepěpřeného vepře sám sníte. Řekl mi Řek, abych mu řekl, kolik je v Řecku řek.*

#### 3. Прочитайте словосполучення:

*hrdý Petr, plnoletý bratr, první zrna, tvrdý cukr, vrchní prkno, plný trh, slzný plyn, vlněný svetr, drzý kluk, mlsný jazyk, dlouhý krk, poraněný prst,*

slané slzy, líný kapr, plstěný klobouk, plná hrst, trnitý plot, čerstvý kopr, raněná srna, mrtvý brouk, mrkací panna, modré chrpy, hladový vlk, tvrdý rohlík, bratr zmlkl, brzo splnit.

#### 4. Прочитайте слова з вибрантом [ř]:

řád, pořádek, řeka, Řím, Řek, křemen, řepa, přednáška, řemeslo, tři, třicet, kouřit, bříza, přesný, keř, pekař, lékař, tvář, břeh, hřeben, dřevo, úřad, pořádek, řada, řemen, středa, řídký, říkat, řidič, hořet, přenesl, přijedu, před, hříva, hřmí, hřebík, nekuř!

#### 5. Прочитайте речення:

Přejdeme přes most. Vltava teče do Labe. Bratr to nesl. Petr přijede z Brna. Rodiče se přestěhovali do Plzně. Ve čtvrtek přšelo. Řekl to Věře. Četl to Jindřich. Řekl to Řek. Přijedu v říjnu do úřadu. Říká mi to zřídka. Nekuřte před dveřmi! Přejeme vám dobrou noc!

#### 6. Вивчіть напам'ять діалог:

- |   |  |
|---|--|
| — Máš plný kufr?                              | — У тебе повна валіза?                               |
| — Ne, co potřebuješ?                          | — Ні, а що ти хочеш?                                 |
| — Potřebuji vzít ještě vlněný svetr.          | — Мені потрібно ще взяти вовняний светр.             |
| — Máš pravdu. Je říjen. Často prší a je zima. | — Ти правий. Зараз жовтень, часто іде дощ і холодно. |



#### SLOVNÍČEK

čtvrtek, -tka *m.* четвер

Labe, -e *s.* Лаба

literární літературний

most, -u *m.* міст

pršelo (*inf.* pršet) дощило,  
йшов дощ

před dveřmi перед дверима

přejeme (*inf.* přát) бажаємо

přes через

přestěhovat se переселитися

Řek, -a *m.* грек

říjen, -jna *m.* жовтень

studují *inf.* studovat вони вивчають

teče *inf.* téct тече

úřad, -u *m.* установа, управління

Vltava, -y *ž.* Влтава

zajímavý цікавий

zřídka рідко, не часто

#### ➤ Запам'ятайте антоніми:

plný повний

tvrdý твердий

prázdný пустий, порожній

měkký м'який



## УРОК 7

Гортанний вибух (ráz).  
Вимова прийменників **přes, s**.  
Вимова груп приголосних.  
Чесько-українські звукові паралелі.

### Гортанний вибух (ráz)

Гортанний приступ, або гортанна експлозія (чеською мовою *ráz* [ʔ]) — це глухий гортанний вибух, що з'являється, як правило, перед початковим голосним слова: [ʔano], [ʔahoj], [poʔ otevřít], [poʔ obědě], [neʔ obvyklý], [matka ʔa ʔotec], а також у складних словах типу [modroʔ oký], [severoʔ americký], [pravoʔ úhlý]. В інших випадках використання гортанного приступу є факультативним. Так, наприклад, з приступом або без нього вимовляється голосний після префікса, що закінчується на приголосний: [zorganizovat] і [sʔ organizovat], [bezútěšný] і [besʔ útěšný].

Прийменники **bez, od, z, nad, pod, v** та інші, що закінчуються на дзвінкий приголосний, перед голосним наступного слова вимовляються з приступом, або оглушуються, напр.: *v Evropě* [vʔ Evropě], *z úst* [sʔ úst], *k autu* [kʔ autu]. Вимова без приступу (напр. [*v Evropě, z úst, k autu*]) вважається нелітературною.

### Вимова прийменників **přes, s**

1. Прийменник **přes** перед глухими приголосними вимовляється як [přes]: *přes pole, přes kmen*, а перед дзвінками — як [přez]: *přes louku [přez louku], přes rybník [přez rybník], přes noc [přez noc]*.

2. Прийменник **s** перед дзвінками приголосними **m, n, r, l, v** вимовляється як [s] і як [z]: *s radostí [sradostī i zradostī], s Janem [sjanem i zjanem]*.

Але у сполученні з особовими займенниками завжди вимовляється [s]: s námi, s ním, s nimi [snāmi, snīm, snimi].

### Вимова груп приголосних

1. У групі приголосних **sh-** нормативними є два варіанти вимови: глухо як [sch] вимовляють у Центральній Чехії: shoda [schoda], shromáždění [schromāžd'enī], na shledanou [naschledanou]. Дзвінко як [zh] — у Моравії: [zhoda], shromáždění [zhromāžd'enī], na shledanou [nazhledanou].

2. Приголосний [n] у позиції перед задньопіднебінними **k, g** вимовляється як задньопіднебінний носовий [ŋ]: sponka [sponka], Anglie [Anɣlie], tenký [teŋkī].

3. Два однакових приголосних вимовляються як один: Anna [ana], měkký [mĕekī], denní [denī], činnost [činnost], babiččin [babiččin], leccos [lecos]. Це поширюється і на групу приголосних, що вимовляються за правилами асиміляції: nižší [niši], vítězství [vīt'estvī], rozsáhlý [rosāhlī].

4. Приголосні **t** і **d** у сполученні з **s, z, š** вимовляються як африкати [c], [č]: lidský [lickī], dětský [d'eckī], kratší [kratčī]. Але у префіксальних словах і у кінці слів вимовляються обидва приголосних, пор.: nejjasnější, poddaný, oznamme. Повністю вимовляються також групи **t't, d't, šs, žs, zš, čc, čs**: plat'te, nahrad'te, vlašský, pražský, babičce, rozšířit та ін.

5. Вимовляється група приголосних у середині слів: prázdný, prázdniny, zdvihnout, šťastný, švestka, kostka, vlastní, šestnáct, jestliže, zvláštní, deštník, svlékat, schválně, takhle, vezme. Лише у деяких словах один з приголосних не вимовляється: dcera [cera], srdce [srce], ctnost [cnost].

### Чесько-українські звукові паралелі

Спільні і відмінні явища звукової системи чеської та української мов нижче представлені у таблиці. На місці групи голосних в українській мові в чеській мові часто виступають довгі голосні, які утворилися шляхом злиття кількох голосних в один довгий звук. Довгота таких голосних ніколи не скорочується. Типова ознака чеської вокалічної системи у порівнянні з українською — функціонування дифтонгів, передусім дифтонга [ou] у власне чеських словах. Чеські складотвірні **l, r** є тими перехідними утвореннями, що зближують у чеській мові систему голосних і приголосних. Жодна приголосна фонема в українській мові не буває носієм складу. Водночас і для чеської, і для української мов є характерним явище асиміляції — уподібнення глухих приголосних парним дзвінким або дзвінких — парним глухим.

| Голосні звуки   |   |   |
|---|---|---|
| У чеській мові  | В українській мові                              | Приклади  |
| -á  | -а  | nová — нова, dobrá — добра  |
| -á  | -оя   | má — моя, tvá — твоя, stát — стояти, bát se — боятися   |
| -a  | -я  | maso — м'ясо, pátý — п'ятий, polární — полярний, vzal — взяв  |
| -é  | -е  | nové — нове, dobré — добре  |
| -é  | -оє   | mé — моє, tvé — твоє  |
| -e (-ě)   | -я  | pět — п'ять, deset — десять, země — земля   |
| -ý  | -ий   | nový — новий, dobrý — добрий  |
| -í  | -ій, -я, -є                                     | letní (den, noc, slunce) — літній (день), літня (ніч), літне (сонце)  |
| -í  | -і  | letní dny — літні дні, víra — віра, cíl — ціль, hřích — гріх, střílet — стріляти  |
| -i, -í  | -ю, -я  | klíč — ключ, lidi — люди, míč — м'яч  |
| дифтонги [ou], [au], [eu]   | голосний -у, сполучення -ав, -ев                | mouka — мука, soud — суд, moudrý — мудрий, autor — автор, neurolog — невролог   |
| Приголосні звуки  |   |   |
| У чеській мові  | В українській мові                              | Приклади  |
| -dl-  | -л-   | hrdlo — горло, sádlo — сало, mýdlo — мило   |
| складотвірні -l, -r   | -ол, -ов, -ер, -ор                              | vlk — вовк, plný — повний, srp — серп, vítr — вітер, vrch — верх, hrdý — гордий   |
| асиміляція  | асиміляція                                      | sad — сад, holub — голуб, lehký — легкий, prosba — просьба  |
| Сполучення звуків   |   |   |
| -la- (-lá-),<br>-le- (-lí-),<br>-ra- (-rá-),<br>-ře- (-ří-)<br>між приголосними | -оло-, -оро-,<br>-ере- між<br>приголосни-<br>ми | hlava — голова, hlad — голод, bláto — болото, mléko — молоко, mlít — молоти, kráva — корова, vrána — ворона, strana — сторона, mráz — мороз, břeh — берег, dřevo — дерево, bříza — береза |

|                      |                         |   |
|----------------------|-------------------------|---|
| -ej                  | -ай                     | dej — дай, vstávej — вставай, nejnovější — найновіший, nejlíp — найкраще                  |
| je- на початку слова | о-, -я на початку слова | jeden — один, jezero — озеро, jelen — олень, jeseter — осетер, jehně — ягня, jesle — ясла |

### ВПРАВИ

#### 1. Прослухайте пари слів. Визначте їх приналежність до чеської і української мов:

den — день, ticho — тихо, syn — син, ryba — риба, pivo — пиво, dým — дим, nový — новий, dobrý — добрий, lehký — легкий, svatý — святий, prostý — простий, dieta — дієта, fialka — фіалка, region — регіон, poezie — поезія.

#### 2. Прочитайте словосполучення. Правильно вимовляйте прийменники перед дзвінкими і глухими приголосними, а також перед початковими голосними слів:

а) bez teploty, bez táty, bez matky, bez sněhu, bez pasu; nad tetou, nad stěnou, nad papírem, nad polem; v Praze, v Plzni, v Brně, v komínu, v zimě, v létě; z Prahy, z Kyjeva, z domova, z továrny; přes pole, přes pokoj, přes bláto, přes bazén.

б) v okolí, v autě, v Evropě, v Anglii, v Itálii, v ústavu; z olova, z auta, z Evropy, z Anglie, z Itálie, z úst; k oknu, k autu, k ostrovu; u Ivana, u Evy, u Olgy, u auta, do okna, do Evropy, o otci.

#### 3. Прочитайте речення. Правильно вимовляйте слова з групою приголосних:

Zpěv byl radostný. Vjezd byl uzavřen. Shoda byla plná. Svatba byla veselá. Padal měkký sníh. Jdu s bratrem do kina. Anna jede z Anglie. Lenka letí z Ameriky. Blanka má cenný papír. Naše vítězství je velké. Je to šťastný a neobvyklý den v jeho životě. Babiččina rada je dobrá. Ranní ptáče dál doskáče. Prázdný sud se nejvíce ozývá.

#### 4. Від прикметників чоловічого роду утворіть прикметники жіночого і середнього роду, запишіть їх як словосполучення.

*Зразок:* bílý dům — bílá váza, bílé auto.

bílý, veselý, nový, vysoký, nízký, dlouhý, světlý, starý, krásný, pěkný, hezký.

5. Прочитайте і перекладіть речення. Порівняйте звукову форму прикметників у чеській та українській мовах:

Je to lehký úkol. Kyjev je starobylé a krásné město. Naše škola je nová a světlá. Tatínek si koupil nový vůz. Zimní noc je dlouhá. Letní noc je krátká. Jarní jítro je krásné. Letní moře je teplé. Pozdní podzim je studený.

6. Прочитайте прислів'я. Знайдіть слова, близькі за формою і значенням в українській мові.

Jaký pán, takový krám.

Jaký strom, takové ovoce.

Jiný kraj, jiný mrav.

Tichá voda břehy mele.

Malý oheň velký les spálí.

Dobry počátek, půl práce.

Dobré jméno nad zlato.

Malé děti, malá starost — velké děti, velká starost.

7. Замість виділених слів вставте слова, подані у дужках:

Z okna je vidět most (z autobusu, z auta).

Sestra žije v Praze (v Ostravě, v Brně).

Bez rodičů tam nepojede (bez tebe, bez tety).

Dostal dopis z domova (z Polska, z Kyjeva).

8. Вивчіть напам'ять діалог:

— Ahoj, Hanko. Vlasta s Janem jdou do kina. Půjdeš s nimi?

— Bohužel ne. Otec se vrátil z Londýna. Od února nebyl doma.

— To je škoda. Půjdou bez tebe.

— Nic, necháme to napříště.

— Привіт, Ганко. Власта з Яном ідуть в кіно. Підеш з ними?

— На жаль, ні. Батько повернувся з Лондона. З лютого його не було дома.

— Шкода. Вони підуть без тебе.

— Нічого, залишимо це на наступний раз.



## SLOVNÍČEK

babiččin бабусин

bez без

— cenný цінний, дорогий

dál далі

den, dne *m.* день

do до; do kina у кіно

doskáče *inf.* doskákát дострибає

— jarní весняний

jeho його

— jítro, -a *s.* ранок



- **letní** літній
- **modrooký** синьоокий, голубоокий
- + **moře, -e** s. море
- **nejvíc** найбільше
- **neobvyklý** незвичний,  
незвичайний
- noc, -í** ž. ніч
- ozývá se** *inf.* **ozývát se** лунає,  
чується
- **plný** повний
- **podzim, -u** *m.* осінь
- Polsko, -a** s. Польща
- **pozdní** пізній, запізнiлий
- **prázdný** порожній
- **ptáče, -ete** s. пташеня
- rada, -y** ž. порада
- **radostný** радісний
- ranní** ранній
- shoda, -y** ž. подібність, схожість
- sníh, sněhu** *m.* сніг
- **starobylý** стародавній, давній
- sud, -u** *m.* діжка
- **svatba, -y** ž. весілля
- **světlooký** світлоокий
- **šťastný** щасливий
- tatínek** тато, татусь
- **tmavooký** темноокий
- úkol, -u** *m.* завдання
- uzavřen** *inf.* **uzavřít** закритий, зачи-  
нений
- **veselý** веселий
- vítězství, -í** s. перемога
- vjezd, -u** *m.* в'їзд
- **vůz, vozu** *m.* 1. віз 2. автомобіль  
z 3, íz, зі
- **zimní** зимовий
- **zpěv, -u** *m.* спів (и)
- **život, -a** *m.* життя



## УРОК 8

Чергування голосних.  
Чергування приголосних і груп  
приголосних.  
Присвійні займенники в називному  
відмінку однини.

### Чергування голосних

У сучасній чеській літературній мові голосні чергуються на словотвірному (напр., при утворенні зменшувальних слів: *dar* — *dárek*) і граматичному (напр., *vítr* — *větru*) рівнях. Чергування голосних можуть бути кількісними (довгий / короткий голосний, напр., **a** // **á**, **e** // **é**, **i** // **í**) і якісно-кількісними (довгий / короткий голосний + спосіб його утворення, напр., **o** // **ů**, **e** // **í**, **u** // **ou**). Крім того, споріднені слова або різні форми одного й того ж слова часто мають цілий ряд голосних, що чергуються. Порівняйте зазначені явища в таблиці:

| Кількісні чергування        |              |   |
|-----------------------------|--------------|---|
| Короткий                    | Довгий       | Приклади  |
| <b>a</b>                    | <b>á</b>     | <i>hlas</i> — <i>hlásek</i> , <i>zahrada</i> — <i>zahrádka</i> , <i>dal</i> — <i>dát</i> ,<br><i>bral</i> — <i>brát</i>                                   |
| <b>e</b>                    | <b>é</b>     | <i>chleba</i> — <i>chléb</i> , <i>letadlo</i> — <i>létat</i> , <i>mete</i> — <i>mést</i> ,<br><i>vede</i> — <i>vést</i>                                   |
| <b>i (y)</b>                | <b>í (ý)</b> | <i>list</i> — <i>lístek</i> , <i>bije</i> — <i>bít</i> , <i>vymyslit</i> — <i>výmysl</i> ,<br><i>myje</i> — <i>mýt</i>                                    |
| Кількісно-якісні чергування |              |   |
| <b>e (ě)</b>                | <b>í</b>     | <i>zpěv</i> — <i>zpívat</i> , <i>květina</i> — <i>kvítko</i> , <i>bílý</i> — <i>bělejší</i> ,<br><i>sít</i> — <i>setba</i> , <i>vítr</i> — <i>větrník</i> |

|                    |           |  |
|--------------------|-----------|--|
| <b>o</b>           | <b>ů</b>  | <b>dokázat</b> — <b>důkaz</b> , <b>slon</b> — <b>slůně</b> , <b>podkova</b> — <b>podkůvka</b> , <b>stůl</b> — <b>stolu</b> , <b>sůl</b> — <b>solí</b> , <b>moje</b> — <b>můj</b> |
| <b>í</b>           | <b>ů</b>  | <b>koník</b> — <b>kůň</b>  |
| <b>u</b>           | <b>ou</b> | <b>hluboký</b> — <b>hloubka</b> , <b>zub</b> — <b>zoubek</b> , <b>vnuk</b> — <b>vnouček</b> , <b>ucho</b> — <b>ouško</b> , <b>kupovat</b> — <b>koupit</b>                        |
| <b>u</b>           | <b>ú</b>  | <b>udeřit</b> — <b>úder</b> , <b>utlačovat</b> — <b>útlak</b>  |
| Ряди голосних      |           |  |
| <b>i // í // e</b> |           | <b>řidič</b> — <b>řítit</b> — <b>řídící</b> — <b>ředitel</b> , <b>dřevo</b> — <b>dřívko</b>  |
| <b>e // é // ý</b> |           | <b>okenní</b> — <b>okénko</b> — <b>okýnko</b> , <b>postel</b> — <b>postýlka</b>  |
| <b>e // á // í</b> |           | <b>devět</b> — <b>devátý</b> — <b>devíti</b>   |
| <b>a // í</b>      |           | <b>nosatý</b> — <b>nosíček</b>   |
| <b>o // í // ů</b> |           | <b>slovo</b> — <b>slovíčko</b> — <b>slůvko</b>   |

### Чергування приголосних і груп приголосних

Явище чергування приголосних (або їх груп) дуже поширене в чеській мові, як і в інших слов'янських мовах, і є результатом процесу палаталізації. Приголосні та їх групи чергуються в чеській мові при словотворенні і словозміні. Найчастіше чергуються кінцеві приголосні кореня слова або основи. Для чеської мови характерні такі типи чергування:

| Приголосні або їх групи | Приклади   | Приклади в українській мові                                       |
|-------------------------|--|---|
| <b>k // c // ě</b>      | <b>ruka</b> — <b>ruce</b> — <b>ručka</b> ,<br><b>oko</b> — <b>oči</b> , <b>otec</b> — <b>otče</b>    | рука — руці — ручка,<br>око — очі, отець — отче                   |
| <b>h // z // ž</b>      | <b>kniha</b> — <b>knize</b> — <b>knížka</b> ,<br><b>dráha</b> — <b>na dráze</b> —<br><b>nádražní</b> | книга — книзі — книжка, до-<br>рога — на дорозі — подорож-<br>ній |
| <b>g // ž // z</b>      | <b>Olga</b> — <b>Olžin</b> — <b>Olze</b>   | Ольга — Ольжин — Ользі  |
| <b>ch // š</b>          | <b>suchý</b> — <b>sušit</b> , <b>moucha</b> —<br><b>mouše</b> , <b>hluchý</b> — <b>hluší</b>         | сухий — сушити,<br>муха — мушка                                   |
| <b>s // š</b>           | <b>psát</b> — <b>píšu</b> ,<br><b>nosit</b> — <b>nošen</b>   | писати — пишу,<br>носити — ношу                                   |
| <b>t // c</b>           | <b>zaplatit</b> — <b>zaplacený</b> ,<br><b>chytit</b> — <b>chycen</b>                                | <b>t // ч</b> : платити — плачу,<br>світити — свічу               |
| <b>d // z</b>           | <b>chodit</b> — <b>přicházet</b> , <b>hodit</b> —<br><b>hozen</b>                                    | <b>ð // дж</b> : садити — саджу,<br>будити — пробудження          |
| <b>z // ž</b>           | <b>mazat</b> — <b>mažu</b> , <b>vozit</b> —<br><b>vožen</b>  | мазати — мажу, казати —<br>кажу                                   |

|           |                                |   |
|-----------|--------------------------------|---|
| r // ř    | sestra — sestře, dobrý — dobří | p // p': сестра — сестрі  |
| ck // čt' | německý — němečtí              |   |
| sk // št' | ukrajinský — ukrajinští        |   |
| st // št' | pustit — puštěn                | ст // щ: ростити — рощу, пустити — відпущений                     |
| zd // žd' | jezdit — odjíždět              | зд // ждж: їздити — від'їжджати<br>з // зл: вимерзати — вимерзлий |
| sl // šl  | myslit — myšlenka              |   |

### Присвійні займенники в називному відмінку однини

В чеській мові присвійні займенники, як і в українській мові, змінюються за родами, числами і відмінками. У називному відмінку однини вони мають такі повні і короткі форми:

*чоловічий рід*: můj — мій, tvůj — твій, svůj — свій, náš — наш, váš — ваш;

*жіночий рід*: moje (má) — моя, tvoje (tvá) — твоя, svoje (svá) — своя, naše — наша, vaše — ваша;

*середній рід*: moje (mé) — моє, tvoje (tvé) — твоє, svoje (své) — своє, naše — наше, vaše — ваше.

### ВПРАВИ

#### 1. Перепишіть слова і підкресліть голосні, що чергуються:

stůl — na stole, dům — v domě, nůž — bez nože, kůň — na koni, dvůr — na dvoře, sůl — bez soli, důl — v dole, hůl — na holi, vůz — ve voze; kráva — krav, jáma — jam, žába — žab, lípa — lip, síla — sil, chvíle — chvíl, bouda — bud, díra — děr, vrána — vran, trouba — trub, houba — hub, péro — per, léto — let, jméno — jmen, chléb — chleba; vítr — větru, sníh — sněhu, víra — věřit, míra — měřit, východ — vycházet, západ — zapadat, nákup — nakoupit, výbor — vybírat, údiv — udivit, únava — unavit se, ústup — ustoupit; dům — domek, stůl — stolek, dvůr — dvorek, zub — zoubek, dub — doubek, kus — kousek, kruh — kroužek, květ — kvítek, žák — žačka; nést — nesu, vést — vedu, vézt — vezu, růst — rostu, plést — pletu, žít — žiji, pít — pil, být — byl, bít — bil, mýt — myl.

**2. Прочитайте словосполучення. Зверніть увагу на чергування голосних і приголосних:**

jeden dům — mnoho domů, jedna vrána — mnoho vran, jedno péro — mnoho per, jeden vůz — mnoho vozů, jedna lípa — mnoho lip, jedno jméno — mnoho jmen, jedna jáma — mnoho jam;  
 ruka — na ruce, noha — na noze, Praha — v Praze, hora — na hoře, Věra — Věře, střecha — na střeše;  
 bratr — bratři, kluk — kluci, hoch — hoši, Čech — Češi, Polák — Poláci, soudruh — soudruzi;  
 vrátit — vracet, obrátit — obracet, hodit — házet, nosit — přinášet.

**3. Зазначені іменники змінюйте так, щоб відбулося чергування приголосних h, k, ch, g, r:**

*Зразок:* matka — matce

dívka, kniha, moucha, sestra, babička, díra, Olga, zahrádka;

*Зразок:* dělník — dělníci

doktor, Slovák, Maďar, voják, pták, pstruh, číšník, úředník, rolník, zedník.

**4. Прочитайте речення, перекладіть їх на українську мову. Знайдіть пари слів, у яких відбуваються чергування:**

Je to ruční práce. Máme velký dvůr. Mladý doubek a lípa rostou za domem. Jsou to ukrajinští studenti z Kyjevské univerzity. Náš dům je na Malé Straně. Přes řeku vede most. Na dvoře roste vysoký dub. Babiččina rada je vždy dobrá. Maceše to nebudu říkat. Praha je krásné historické město. Je to ukrajinský student. Na náměstí je mnoho lip. V Praze je stanice metra Můstek. Ruce jsou čisté. Kolik vran bílých, tolik macech dobrých. V pokoji je velký stůl a malý stolek. Moje babička je velmi laskavá. Vrána vedle vrány sedá, rovný si rovného hledá.

**5. Утворіть пари слів за зразком:**

|             |             |              |            |
|-------------|-------------|--------------|------------|
| dům — domek | vůz — vozík | zub — zoubek | žít — žiji |
| stůl —      | nůž —       | dub —        | šít —      |
| dvůr —      | kůň —       | kus —        | pít —      |
| most —      |             | kruh —       | nést —     |

**6. Від поданих слів у непрямих відмінках утворіть форму називного відмінка:**

*Зразок:* na noze — noha

o matce — , na louce — , o sestře — , na pohovce — , v řece — , k Olze — ,

k Věře —, na ruce —, v knížce —, na křižovatce —, o památce —, o Praze —, k Helence —.

### 7. Замість крапок вставте пропущені присвійні займенники:

To je ... nový dům. ... otec není doma. ... nová kniha leží na stole. ... rada sestře pomohla. ... péro dám na stůl. ... okno je vysoko. To je laskavé ... slovo. Na pohovce leží ... svetr. Hezké ... auto stojí vedle domu.

### 8. Вивчіть напам'ять діалог:

- |   |  |
|---|--|
| — Jste cizinci?   | — Ви іноземці?   |
| — Ano, jsme Poláci. Jsme z Polska.  | — Так, ми поляки. Ми з Польщі.   |
| — A ti tři kluci? Jsou také z Polska?   | — А ті троє хлопців? Вони також з Польщі?  |
| — Ne, ten jeden kluk je z Ruska, ti dva jsou čeští studenti. Jsou z České republiky. A kdo jste Vy? | — Ні, цей хлопець з Росії, а ті двоє — чеські студенти. Вони з Чеської Республіки. А ви хто? |
| — Jsem Slovák. Slováci jsou vaši dobří sousedé.   | — Я словак. Словаки — ваші добрі сусіди.   |



### SLOVNÍČEK

- |  |                                    |
|--|------------------------------------|
| auto, -a s. автомобіль                         | ruční ручний                       |
| babička, -y ž. бабуся                          | Rusko, -a s. Росія                 |
| dub, -u, doubek m. дуб, дубок                  | říkat говорити, казати             |
| dvůr, dvora m. двір, подвір'я                  | sedá inf. sedat (він, вона) сідає  |
| hledá si inf. hledat si (він, вона) шукає собі | Slovák, -a m. словак               |
| kluk, -a m. хлопець                            | slovo, -a s. слово                 |
| kolik скільки                                  | soused, -a m. сусід                |
| laskavý ласкавий, привітний                    | stanice, -e ž. станція, зупинка    |
| leží inf. ležet (він, вона) лежить             | stojí inf. stát (він, вона) стоїть |
| lípa, -y ž. липа                               | stolek, -u m. столик               |
| macecha, -y ž. мачуха                          | svetr, -u m. светр, джемпер        |
| na на  | tolik стільки                      |
| náměstí, -í s. площа                           | tři три                            |
| péro, -a s. перо                               | ukrajinský український             |
| pohovka, -y ž. диван, канапа                   | vede inf. vést (він, вона) веде    |
| Polák, -a m. поляк                             | vedle біля, поблизу                |
| přes через                                     | velmi дуже                         |
| roste, rostou inf. růst росте, ростуть         | vrána, -y ž. ворона                |
| rovný рівний                                   | vysoko високо                      |
|  | vždy завжди                        |
|  | za за                              |



## УРОК 9

Основний і побічний наголос.  
Вокалізація прийменників.  
Типи інтонації в чеських реченнях.

### Основний і побічний наголос

1. У сучасній чеській літературній мові наголос (*přízvuk*) стабільний — на першому складі (див. урок 2). Стабільним він був не завжди, наприклад, у старочеській мові наголос подекуди був різний навіть у різних формах одного слова. Час виникнення стабільного наголосу — кінець XII — перша половина XIII ст. Існують різні думки щодо причин виникнення в чеській мові стабільного наголосу з колишнього вільного. Деякі вчені пояснювали появу стабільного наголосу впливом німецької мови, інші вбачали в ньому граматичний смисл або ж аналогію.

2. Поряд з головним наголосом у словах (принаймні трискладових) є побічний наголос (*vedlejší*), частіше на непарних складах (третьому, п'ятому), рідше — на парних (зокрема в словах складних), тобто на четвертому, шостому тощо. Побічний наголос слабіший, ніж головний; він факультативний, з'являється при повільній і старанній вимові, служить увиразненню мовлення:

**devadesátý, červenobílý, sebeovládání.**

3. Деякі слова в мовленні не мають наголосу, вони зливаються при вимові з попереднім словом, а тому ніколи не можуть стояти на початку речення. Це слова-енклітики (*příklonky*), які утворюють ритмічну цілісність (такт) з попереднім наголошеним словом: особові і зворотні займенники (*mi, ti, si, tě, se, mu, ho*), форми дієслова *být* (*jsem, jsi., bych, bys...*), сполучники і частки *a, však, tedy*, напр.: **dej mi knihu** [**dejmi knihu**], **viděl**

jsem ho [ˈvidělsɛmho], řekli jsme mu to [ˈřeklismemuto], vezmi si to [ˈvezmisito], koupil by nám to [ˈkoupilbynāmto], ve škole však nebyl [veškolevšak nebyl].

4. Двоскладні прийменники **mezi, mimo, místo, vedle, kromě, kolem, podle** не мають основного наголосу, наголос переходить на слова, що ідуть за ними, напр.: *vedle školy* [vedleˈškoly], *mezi okny* [meziˈokny], *podle rozkazu* [podleˈrozkazu].

### Вокалізація прийменників

Вокалізація прийменників — це приєднання до однолітерних прийменників **s, z, v, k** або односкладних прийменників **bez, nad, od, pod, před** голосного **e** для зручнішої вимови: **se, ze, ve, ke, beze, nade, ode, pode, přede**.

Вокалізація відбувається:

1) коли наступне за прийменником слово починається приголосним, однаковим або подібним до прийменника: *se sestrou, ze země, ve váze, ke kopci*;

2) перед групою з трьох приголосних або перед сонорними приголосними **r, l, m, n, j**: *ve vlaku, ve mlýně, ve středu, ke stromu, ke mně, se mnou, se stropu, se školou, ze skříně, beze lži, nade mnou*.

Перед групою з двох приголосних прийменник може мати форму як однолітерну, так і дволітерну: *k známým — ke dnu, v pracovní dny — ve svátek*.

Прийменник **k** у деяких словосполученнях набуває форми **ku**: *ku podívu, ku prospěchu, ku Praze, ku příkladu*.

### Типи інтонації в чеських реченнях

До комплексу звукових засобів, який позначається узагальненим терміном “інтонація”, належать динамічні, мелодичні засоби, а також пауза й темп мовлення.

Специфіка інтонації чеської мови виявляється, зокрема, в тому, що зміни висоти тону використовуються в ній для створення так званої мелодики речення. Наголос у реченні припадає або на слово, або на словосполучення, яке є ядром висловлювання. Звичайно, найважливіший елемент мелодики речення — це наголошений склад ядра висловлювання, яким здебільшого буває останнє слово речення. Однак мелодика чеського речення не є стабільною. Інтонація в чеській мові залежить від типу речення



(розповідного, питального, спонукального, бажального) та його емоційного забарвлення.

1. У стилістично нейтральних реченнях інтонація є спадною в напрямі до кінця речення:

Přijedou                      Přijed'te                      Proč až  
                   poz                      poz                      poz  
                           dě                      dě                      dě  
                                   ji.                      ji!                      ji?

2. У питальних і спонукальних реченнях можливе стрибкоподібне підвищення інтонації:

Přijedou                      Přijedou                      Proč až  
                           ji?                      dě                      poz  
                           poz dě                      poz                      dě  
                                   ji?                      ji?  
                                   ji?  
                                   ji?  
 Pojd'te                      Přijed'te                      dě  
                           pro                      poz                      dě  
                                   sím.                      poz                      dě  
   ji!

3. Прояв сумніву виражається через пониження інтонації:

Proč bych  
                                   tam  
   šel.

## ВПРАВИ

### 1. Прочитайте словосполучення:

do lesa, na stole, od tebe, od tety, bez vás, za vámi, beze mne, ode mne, nade mnou, od fakulty, před fakultou, za fakultou, vedle fakulty, ve škole, do školy, o škole, ze školy, před školou, se školou, za týden, za měsíc, mezi stromy, mezi okna, podle přání, podle rozkazu, od našeho přítele, od vašeho přítele, od známého profesora.

### 2. Виберіть варіант прийменника:

k // ke: ... slovu, ... škole, ... tobě, ... mně, ... konci, ... lesu, ... lékaři, ... stromu, ... stanici;

s // se: ... tebou, ... mnou, ... matkou, ... sestrou, ... Karlem, ... známou, ... klukem, ... studentem;

v // ve: ... Kyjevě, ... váze, ... škole, ... vodě, ... Vltavě, ... divadle, ... velké prodejně, ... středu, ... čtvrtek;  
z// ze: ... fakulty, ... školy, ... divadla, ... prodejny, ... skříňe, ... staré kavárny, ... stanice, ... rozhovoru.

### 3. Прочитайте речення. Зверніть увагу на правильну інтонацію:

Vaše jméno prosím. Děti chodí do školy. Je ve škole mnoho nových učitelek? Pojd' se mnou, Karle! Bez tebe to nemůžu udělat. Jak se dostanu ke křižovatce? Od fakulty tam jede autobus. Sejdeme se před fakultou? Ve filmu hrají známí herci. Jak se dostanu ke gotickému chrámu? Ve velké knihovně je mnoho lidí. Zním to od známého profesora. Vrátíš se za týden? Rád bych tě navštívil, maminko! Udělám to podle vašeho přání. O mě se nemusíš starat. Udělám to pro tebe. Spí se mi dobře.

### 4. Відповідайте на запитання, використовуючи подані слова :

Ke komu jdeš? S kým jdeš? K čemu jdete? Kde leží péro? Kde jsou děti? Kde budete večer? Kde roste lípa? S kým mluvíš? Kde to je? Kdy tam jedeš?

Слова для вставок: se sestrou, ve čtvrtek, k stanici metra, ve stole, ke Karlovi, v divadle, za domem, ve škole, s tebou, ve velké prodejně.

### 5. Відповідайте на запитання за зразком:

Зразок: Ukážeš mi to? — Ano, ukážu ti to.

Dáš mu to? — Řekneš mi to? — Viděli jsme ho v knihovně? — Zeptáš se ho? — Matka jim to už koupila? — Sejdeme se před fakultou? — Žil by tam?

### 6. Дайте заперечні відповіді за зразком:

Зразок: Ukážeš mi to? — Ne, neukážu ti to.

Dáš mu to? — Řekneš mi to? — Viděli jsme ho v knihovně? — Zeptáš se ho? — Matka jim to koupila? Sejdeme se před fakultou? — Žil by tam?

### 7. Вивчіть напам'ять діалог:

— Pojd' sem, Jane!

— Иди сюда, Яне!

— Ano, už jdu.

— Так, я вже йду.

— Říkala jsem ti, abys ji poslal tu knihu?

— Я говорила тобі послати їй цю книгу?

— Ano, vy jste mi to říkala.

— Так, ви мені про це говорили.

— Proč jsi to nesplnil?

— Чому ти це не виконав?

— Chtěl bych si ji přečíst sám.

— Я хотів її прочитати сам.



## SLOVNÍČEK

|  |  |
|--|--|
| <b>dáš</b> <i>inf.</i> <b>dát</b> даси               | <b>pojd'</b> <i>inf.</i> <b>jít</b> іди                    |
| <b>dobře</b> добре                                   | <b>pro</b> за, для   |
| <b>fakulta, -y</b> <i>ž.</i> факультет               | <b>profesor, -a</b> <i>m.</i> викладач, професор           |
| <b>film, -u</b> <i>m.</i> фільм                      | <b>před</b> перед  |
| <b>gotický</b> готичний                              | <b>řekneš</b> <i>inf.</i> <b>řici</b> скажеш               |
| <b>herec, -ce</b> <i>m.</i> актор                    | <b>sejdeme se</b> <i>inf.</i> <b>sejít se</b> зустрінемося |
| <b>ho</b> <i>zájm.</i> його                          | <b>starat se o</b> <i>koho</i> піклуватися                 |
| <b>hrají</b> <i>inf.</i> <b>hrát</b> (вони) грають   | <b>tě</b> <i>zájm.</i> тебе                                |
| <b>chodí</b> <i>inf.</i> <b>chodit</b> (вони) ходять | <b>to</b> це, оце, ну                                      |
| <b>chrám, -u</b> <i>m.</i> собор, храм               | <b>udělat</b> зробити                                      |
| <b>křížovatka, -y</b> <i>ž.</i> перехрестя           | <b>večer, -a</b> <i>m.</i> вечір                           |
| <b>lidé, -í</b> <i>mn.</i> люди                      | <b>vrátíš se</b> <i>inf.</i> <b>vrátit se</b> повернешся   |
| <b>mluvíš</b> <i>inf.</i> <b>mluvit</b> говориш      | <b>za</b> за, через  |
| <b>mnoho</b> багато                                  | <b>zeptáš se</b> <i>inf.</i> <b>zeptát se</b> запитаєш     |
| <b>nemůžu</b> <i>inf.</i> <b>nemoci</b> я не можу    | <b>znám</b> <i>inf.</i> <b>znát</b> я знаю                 |
| <b>od</b> від  | <b>známý</b> знайомий, відомий                             |



# УРОК 10

Основні правила чеського правопису.  
Вимова і правопис іноземних слів.

## Основні правила чеського правопису

Правопис — це сукупність загальновизнаних і загальнообов'язкових правил, що встановлюють способи передачі мови на письмі. У 1993 р. була опублікована нова редакція “Правил чеського правопису” у двох версіях — академічній і шкільній (скорочена версія академічного). У 1994 р. вийшов Додаток до цих правил, у якому регламентувався правопис дублетних форм деяких груп іноземних слів. Одним з основних орфографічних і тлумачних довідників сучасної чеської мови є “Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost” (Praha: Academia, 1998).

Чеський правопис ґрунтується в основному на фонетичному принципі, який передбачає точне відтворення звуків, що вимовляються: *matka*, *oko*, *voda*, *stará*. Як правило, кожний самотійний звук на письмі позначається однією літерою (лише *ch* — сполученням двох). Винятки з цього правила стосуються як чеських, так і іноземних слів.

Для питомо чеських слів встановлені такі правила правопису:

1. Дві різні літери **i, í** та **u, ú** позначають один звук [i] та [í]. М'які **i, í** пишуться після м'яких приголосних **j, š, ž, č, ř, c**: *jih, široký, život, čistý, říkat, cibule*, а також після м'яких **d, t, n**: *divadlo, ticho, nikdo*.

Тверді **u, ú** пишуться після твердих приголосних **h, k, ch, r**, крім слів іноземного походження, вигуків та їх похідних: *drahý, kyselý, chytrý, guľa*, але *historie, kino, chirurg, Riga; hihi, chichotat se, kikiriki (i kykyryký)*.

Після так званих “правописно подвійних” (obojetných) приголосних **b, f, l, m, p, s, v, z** пишеться як м’яке **i, í**, так і тверде **y, ý**. В основах питоми чеських слів і в словах, що від них утворені, пишеться тверде **y, ý**. Це такі слова (vyjmenovaná slova):

|   |   |
|---|---|
| B | být, obyčej, bystrý, bylina, kobyla, býk, babyka  |
| L | slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, vzlykat, plynout, plýtvat, lysý, lýtko, lýko, lyže, pelyněk, plyš, slynout, plytký, vlys                       |
| M | my, mýt, mýdlo, myslit i myslet, mýlit se, hmyz, myš, hlemýžď, mýtina, zamykat, smýkat, dmýchat, chmýří, nachomýtnout se, mýto, mykat, mys, sumýš |
| P | pýcha, pytel, pusk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, zpytovat, pykat, pýr, pýří, pýřit se, pyj                                 |
| S | syn, sytý, sýr, syrový, syrý, sychravý, usychat, sýkora, sýček, sysel, syčet, sypat   |
| V | vy, vykat, vysoký, výt, výskat, zvykat, zvyk, žvýkat, vydra, výr, vyžle, povyk, výheň, cavyky, vyza   |
| Z | brzy, jazyk, nazývat (se)   |

У закінченнях іменників і прикметників правопис м’якого **i, í** та твердого **y, ý** після “правописно подвійних” приголосних **b, f, l, m, p, s, v, z** залежить від приналежності слова до м’якого або твердого типу відмінювання, напр.: ženu, bytu, nový, cizí, moderní, holubí.

2. Для позначення довгого [ū] також використовують дві літери — **ú** і **ů**, які раніше розрізнялися за своїм походженням.

Довге **ú** пишеться на початку питоми чеських слів (напр.: únor, útok, účet, ústav), після префіксів (напр.: vyúčtovat, vyústit, neúplný, neúroda, bezúčelný, zúčastnit se, trojúhelník) і у вигуках (bú, hú, vrkú та ін.).

В середині і в кінці слова пишеться — **ů**: dům, stůl, domů, dolů.

Довге **ú** пишеться також в окремих запозичених словах: múza, kúra, túra, manikúra, skútr, fúze, fúrie та ін.

На початку слова пишеться також коротке **u**: ubrus, ubrat, učít, uhlí, uchopit та ін.

3. Літера **ě** означає після губних приголосних **b, p, v, f** два звуки: **j** та **e**. Розрізняється правопис сполучень **bě, pě, vě, fě** та **bje, vje**. Після приголосних **b, v** (рідко **f**), як правило, пишеться **ě**: oběd, běžet, věnes, věs, fěrtoch. Сполучення **pě** завжди пишеться без **j**: zpěv, opět, pět та ін. Сполучення **bje, vje** пишеться лише в словах з префіксами **ob-**, **v-**, у яких корінь починається на **je-**: objednat — jednat, objevit — jevit, vjezd — jezdit та ін.

Правила правопису сполучень **mě, mně**:

а) у корені слів завжди пишеться **-mě-**: město, měsíc, umění, umět, měna та ін.  
 б) у словах, утворених від основ з **-mn-**, завжди пишеться **-mně-**:  
 pomnit — zapomněl, vzpomněl, pomněnka, domněnka та ін.

в) від прикметників на **-mý** утворюються прислівники на **-mě**: vědomý — vědomě, soukromý — soukromě;

г) від прикметників на **-mný** утворюються прислівники на **-mně**: rozumný — rozumně, skromný — skromně. Запам'ятайте правопис **tamější**.

4. В чеській літературній мові короткі голосні пишуться у таких словах: dcera, nejen, není, včera, zelí, věřil; naděje, opačný, praporek, vzadu, jinak, jinak; zboží, moře, pole, nahoře, dole, spolu; kužel, tuze, usilovný; přijde, přijď, pijte, pivo, jitrnice, kniha, nitě, divadlo, lyže, tchyně.

Довгі голосні пишуться у словах: pomáhat, půl páté, jméno, naléhat, spoléhat, léto, upřímný, nyní, není; půjdu, půjčit, zůstat, různý, vzhůru, dolů, domů, neúnavný.

5. Написання дзвінких або глухих приголосних, як і в українській мові, перевіряється формами того ж слова або формами споріднених слів: dub — dubu, chléb — chleba, schůzka — schůze, budka — bouda, soutěž — soutěžit, prosba — prosit.

У поодиноких випадках написання дзвінких приголосних там, де замість них вимовляються глухі, залежить від правописної традиції: když, až, totiž, též, kéž, pokud.

6. У випадку поєднання однакових або подібних приголосних, де згідно з правилом вимовляється один приголосний, на письмі відтворюються обидва: kamenný [kamenī], měkký [mňekī], vyšší [vīšī], nižší [ňišī], vítězství [vīt'estvī], rozsáhlý [rosāhli].

7. Написання прийменників **s** і **z** розрізняють за такими правилами:

а) з орудним відмінком із семантикою спільності вживається тільки прийменник **s**: s bratrem, se sestrou, s tebou.

б) з родовим відмінком переважно вживається прийменник **z**: ze stolu, z Prahy, z knihy, ze dřeva.

З родовим відмінком зрідка може вживатися прийменник **s** лише в поєднанні з назвами матеріальних предметів і частин тіла у значенні “зняти з поверхні” або “по поверхні вниз”: shodit se střechy, se stolu.

## 2. Написання великої літери:

1. З великої літери пишуться імена та власні назви: Jan, Vožena Němcová, Praha, Kujev, Evropa. У власних імен, що складаються з кількох слів, з великої літери пишеться лише перше слово: Česká republika, Spojené státy americké, Organizace spojených národů, Akademie věd České republiky.

2. У географічних, які складаються із кількох слів, назвах обидва слова пишуться з великої літери: Nové Město, Karlovy Vary, Nízké Tatry. Службові слова, які входять до складу цих назв, пишуться завжди з ма-

лої літери: Nové Město na Moravě, Rožnov pod Radhoštěm, Kostelec nad Černými lesy та ін.

3. На відміну від української та інших східнослов'янських мов, у чеській мові з великої літери пишуться назви народностей, національностей, регіональні назви: Čech, Ukrajinec, Evropan, Pražan, Kujevan та ін.

4. З великої літери пишуться, як правило, присвійні прикметники, утворені від власних імен: Smetanovo divadlo, Ševčenkova univerzita, Čapkovy spisy.

5. В офіційних назвах установ, громадських і політичних організацій, вищих шкіл, інститутів, заводів, підприємств тощо, утворених від кількох загальних назв, з великої літери пишеться лише перше слово: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Kancelář prezidenta republiky, Občanská demokratická strana, Palackého univerzita (але Univerzita Palackého), České vysoké učení technické та ін.

6. З великої літери пишуться назви книжок, журналів, мистецьких творів, назви видів товарів, пароплавів, марки машин тощо, причому, на відміну від української мови, ці назви не беруться в лапки, пор.: Písmo svaté (Bible), Pravidla českého pravopisu, Smetanova Prodaná nevěsta, Čajkovského Patetická symfonie, automobil Škoda.

7. З великої літери пишуться назви історичних подій, свят, культурних акцій, конгресів, відзнак: Pražské povstání, Nový rok, Štědrý den, Mezinárodní hudební festival Pražské jaro, Rád T.G.Masaryka.

8. З великої літери пишуться займенники Ty, Tě, Tvůj, Vy, Vás, Vám та ін. у листуванні, де вони виступають як ознака ввічливості, деякі традиційні титули Excellence, Vaše Magnificence, Jasnosti.

### Вимова і правопис іноземних слів

Іноземні слова в чеській мові мають ряд особливостей щодо вимови і правопису. Їх вимова не збігається із звучанням у мові-оригіналі, вона не відповідає також первісному правопису в тій мові, з якої слово запозичено.

1. Приголосні [d], [t], [n] в словах іншомовного походження вимовляються твердо, тобто як [dy], [ty], [ny], напр.: diplom [dy-], diplomat [dy-], politik [ty-], kritika [ty-], univerzita [uny-], nikotin [ny-tyn], organizace [ny-].

2. Сполучення **i** + голосний вимовляється з **j**, напр.: dieta [dyje-], dialekt [dyja-], anatomie [-mije], historie [-rije], kiosk [kijo-], studium [-dyjum], stadion [-dyjon i dyjón].

3. Орфографічне **i** після голосного перед приголосним вимовляється як [j], напр.: detail [detajl], celuloid [-lojt].

4. У словах із суфіксом **-ismus** за новими Правилами чеського правопису (1993 р.) та його Додатком (1994 р.) можливе написання **-izmus**, але вимовляється тільки **[-izmus]**: impesionismus — impesionizmus [-izmus],

realismus — realizmus [-izmus], organismus — organizmus [-izmus] та ін. Перевага при написанні надається формам з *s*.

5. Голосні в основах іноземних слів і закінченнях є довгі: *árie*, *móda*, *túra*, *skútr*; *turné*, *klišé*.

6. У словах *akát*, *plakát*, *inkoust*, крім орфографічного [k], допускається також літературна вимова [g]: [*plagát*], [*ingoust*].

7. У запозичених словах типу *dres*, *patos*, *chaos* у непрямих відмінках вимовляється [s], тобто [*dresu*, *patosu*, *chaosu*], вимова [z] є неправильною.

8. Літера *x* вимовляється як [ks]: *praxe* [-kse], *taxa* [-ksa], *maximální* [maksí-], *experiment*, *expres* [eksp-], а перед голосними — як [gz]: *existence* [egzi-], *exemplář* [egzem-], *exaktní* [egza-]. Там, де *ex-* є префіксом, вимовляється [eks]: *exministr* [eks-].

9. Сполучення **th** читається як [t], написання **th** залишилося лише у вузько спеціальних термінах, пор. *dithyramb* [dyty-]. В інших випадках, де раніше писалося **th**, зараз пишеться **t**: *téma*, *Atény*, *mýtus*.

10. Правопис власних імен і географічних назв залежить від того, з якої мови запозичено те чи інше ім'я або назва.

Власні імена і географічні назви, запозичені з мови, у якій використовується латинська графіка, здебільшого зберігають правопис цієї мови, але при цьому вимова відрізняється від написання, напр.: *Goethe* [gé-], *Schiller* [ši-], *Flaubert* [flobér], *Chopin* [šopén], *Rousseau* [ruso і rusó], *Shakespeare* [šejkspír]; *Heidelberg* [hajdl-], *Chile* [či-], *Provence* [-ans], *Cambridge* [kembrič], *New York* [n'u jork], *Rio de Janeiro* [žanejro] та ін.

Цілий ряд власних імен, які географічно або історично широко відомі, втратили свою первісну орфографію і вимову і стали чехізованими, напр.: *Drážďany* — Дрезден, *Paříž* — Париж, *Londýn* — Лондон, *Venátky* — Венеція, *Berlín* — Берлін, *Lipsko* — Лейпциг, *Varšava* — Варшава, *Bělehrad* — Белград, *Záhřeb* — Загреб, *Lublaň* — Любляна, *Salcburk* — Зальцбург, *Hamburk* — Гамбург.

Власні імена і географічні назви, запозичені з мов, що користуються не латинською, а іншою графікою, передаються засобами чеської графіки відповідно до чеської орфографії: *Ševčenko*, *Puškin*, *Kateřina Veliká*, *Kujev*, *Charkov*, *Užhorod*, *Irán*, *Nizámi*.

Імена відомих історичних осіб пишуться, як правило, за чеським правописом: *Kryštof Kolumbus*, *Mikuláš Koperník*, *Tomáš Edison* та ін.

## ВПРАВИ

1. Прочитайте речення й у підкреслених слів поясніть відмінності між вимовою звуків та їх відтворенням на письмі:

Ještě v dětství nosil oběd svému dědečkovi do zaměstnání. Zprávu přinesl rozhlas již v ranním hlášení. O tom psali také v denním tisku. Máš rád



med? Naše zahrádka je malá, ale pěkně upravená. Český textil je známý ve světě. Matka má k tobě prosbu. To bylo moje první vítězství. Objednal si dobrý oběd. Vjezd je zakázán. Anna je rozšířené české jméno. Je to moje věc. Domov je místo, na které se nikdy nezapomíná. Českým nejzápadnějším městem je Aš. Je ve škole až do večera.

**2. Прочитайте і перекладіть речення. Замість крапок доповніть приголосні. Перевірте себе за словником:**

|               |  |
|---------------|--|
| <b>t, d</b>   | Pá... z výšky je nebezpečný. Pohá...ka má dobrý konec. Plo... je starý. Maminka koupila me... . Souse...ka nese dopis. |
| <b>t', d'</b> | Malá lo...ka je na vlnách. Cho... jde domů.  |
| <b>ch, h</b>  | Malý ho... leze na oře... Je to rychlý bě...   |
| <b>p, b</b>   | Je tam malá kolé...ka. Za...ka hu... do vody.  |
| <b>s, z</b>   | Se...tra má novou blů...ku. Je to ní...ká chaloupka.   |
| <b>š, ž</b>   | V rohu je nový ko... . Je to zajímavá kní...ka.  |
| <b>f, v</b>   | To byl slušný pozdra... . Fotogra... má výstavu. Ku...r byl dole.  |

**3. Прочитайте прислів'я. Зверніть увагу на правопис виділених приголосних:**

Mráz kopřivu nespálí.  
 Lež má krátké nohy.  
 Pýcha předchází pád.  
 Těžce na cvičišti, lehce na bojišti.  
 Hlad je nejlepší kuchař.

**4. Замість крапок доповніть і/í або у/ý. Перевірте себе за словником:**

L...sá hora je nejvyšší hora Besk...d. Star... ml...n je na břehu řeky. Lehce nab...l, lehce pozb...l. Pob...t v přírodě nás osvěžil. V naší ulici staví nové b...ty. Na stole je č...stý b...lý ubrus. Bab...čka sl...b...la, že v l...stopadu zase přijede. Matka š...je nové šaty. To je oškl...vý zlozv...k. Každ... rok jezdíme na j...h. Mateřský jaz...k je nejm...lejší. Je to ch...trý kluk. Už dlouho ž...jí ve městě. Za městem bylo š...roké pole. S...tý hladovému nevěří.

**5. Знайдіть спільнокореневі слова і запишіть їх:**

být, mlynář, žvýkat, umývat, jazyk, myšlenka, omyl, myš, vysoký, mýt, obyvatel, mlýn, jazýček, myslit, umyvadlo, obyčejný, vysočina, nábytek, žvýkačka, myší, obyčej.

**6. Доповніть u або ú або ů і поясніть правопис:**

d...ležitý ...kol, ne...rodný kraj, krátký ...vod, těžký pr...mysl, jedeme dom..., jdou dol..., vysoký d...m, jeho m...za, r...zné děti, z...stal doma.

**7. Доповніть ě або je і поясніть правопис:**

rodná zem..., číst p...kn..., velké m...sto, v...rný pes, máme ob...dnávku, sytý ob...d, p...t m...st, rozum...t všemu, ob...dnat si kávu, hodiny na v...ži.

**8. Закрийте книжки і напишіть подані слова під диктовку:**  
 bystrý, běh, bylina, věnec, slyšet, běžet, lysý, lyže, pětka, oheň, díra, tisk, pěkný, mýdlo, myšlenka, těsto, život, starý, široký, dědeček, omyl, diktát, pytel, měkký, dívka, syn, brzy, nazývat, šiška, cirkus, historie, kritika, organizace, Česká republika, Ukrajinec, Pražan.

**9. Прочитайте слова іноземного походження:**  
 diagnóza, diář, dilema, diplom, diktát, diktatura, disciplína, disident, disketa, nitrát, nivelace, poetika, poetický, motiv, nominativ; fialka, filozofie, gymnázium, fantazie, poezie, region, triumf, euforie, televize, univerzita; romantismus, mechanismus, pluralismus, impresionismus; diskuse, renesance, režisér, impuls konkurz, kurz; exkurze, export, expertiza, exponát, exteriér, exot, exprezident.

**10. Прочитайте речення. Зверніть увагу на вимову іноземних слів:**  
 Česká republika je členem Evropské unie. V Česku se může platit také eury. Studenti studují českou gramatiku. Dnes mají literární historii a literární kritiku. Je to literárněkritická disciplína. Čtou o diskusi v univerzitním časopise. Často tam píšou o romantismu a impresionismu. Na gymnáziu studuje filozofii. Má diplom režiséra. Náš export je velký. To bude zajímavý konkurz. Je to dobrá praxe.



**SLOVNÍČEK**

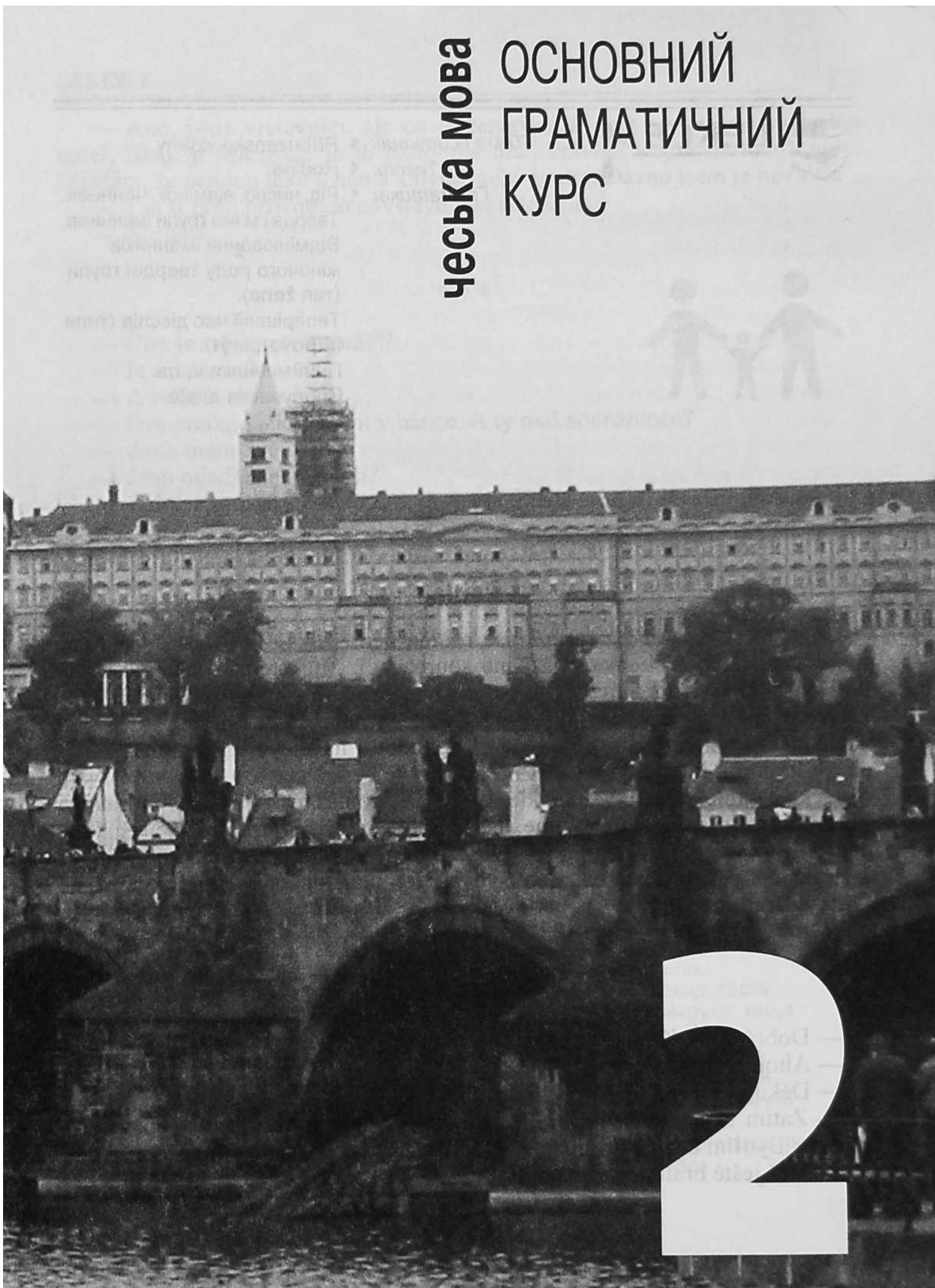
- |                              |                                      |
|------------------------------|--------------------------------------|
| ale але, однак               | místo, -a s. 1. місце 2. замість     |
| až samí, аж                  | nejzápadnější найзахідніший          |
| denní денний, добовий        | nikdy ніколи                         |
| dětství, -í s. дитинство     | pěkně красиво, добре, гарно          |
| domov, -a m. рідна домівка   | prosba, -y ž. прохання               |
| hlášení, -í s. повідомлення, | první перший                         |
| рапорт                       | přinesl inf. přinést принести        |
| hledat шукати                | rozhlas, -u m. 1. радіомовлення      |
| jehla, -y ž. голка           | (точка) 2. радіо (організація)       |
| ještě ще, іще                | rozšířený розширений, поширений      |
| již уже                      | seno, -a s. сіно                     |
| jméno, -a s. ім'я            | textil, -u m. текстиль               |
| k до                         | tisk, -u m. преса                    |
| který який, котрий           | tobě тобі                            |
| kupka, -y ž. купка, гірка    | zaměstnání, -í s. 1. заняття, робота |
| med, -u m. мед               | 2. професія, праця                   |

ЧЕСЬКА МОВА

# ОСНОВНИЙ ГРАМАТИЧНИЙ КУРС



# 2





# LEKCE 1

Тема і ситуації: ◀ Příbuzenské vztahy.

Текст: ◀ Rodina.

Грамматика: ◀ Рід, число, відмінок іменників.  
Тверда і м'яка групи іменників.  
Відмінювання іменників жіночого роду твердої групи (тип **žena**).

Теперішній час дієслів (типи **kupovat, krýt**).

Прийменники **v, na**.

Сполучники **a, ale**.



## Rodina

Jmenuji se Tomáš Novák<sup>1</sup>. Naše rodina není velká. To jsou rodiče, já a moje sestra Lenka. Lenka a já jsme sourozenci. Můj otec se jmenuje Pavel Novák, matka se jmenuje Marie Nováková. Otec pracuje na univerzitě<sup>2</sup> jako profesor matematiky. Matka je lékařkou v nemocnici. Sestra chodí do základní školy, je v páté třídě. Má ráda hudbu<sup>3</sup>, navštěvuje hudební školu a dobře hraje na klavír. Já studuji na univerzitě český jazyk a literaturu. Mám dědečka a babičku, jsou v důchodu. Bydlí<sup>4</sup> blízko nás, často k nim chodíme na návštěvu nebo jim telefonujeme. Našimi blízkými příbuznými jsou strýc a teta. Žijí v jiném městě. Strýc má syna, je to můj bratranec. Teta má dceru, je to moje sestřenice. Sestřenice je už vdaná, její malá dcerka chodí do mateřské školky. Bratranec je ještě svobodný.

\* \* \*

- Dobrý den<sup>5</sup>, Katko. Jsem rád, že tě vidím.
- Ahoj, Ivane. Jak se máš?<sup>6</sup>
- Děkuji, dobře. A co ty? Máš rodinu?
- Zatím ne, nemám na to čas. Studuji na univerzitě. Jsem v posledním ročníku. Bydlím u svých rodičů.
- Máš ještě bratra, ne?<sup>7</sup>

— Ano, jsme vrstevníci, ale on je ženatý a já jsem už teta. Mám malou neteř, říkají jí Maruška. Je to roztomilé dítě. Právě k ní jdu na narozeniny. Doufám, že přijdou také tchán a tchyně mého bratra. Dávno jsem je neviděla<sup>8</sup>.

— Tak ti přeji příjemnou návštěvu. Na shledanou!

— Nashle!

\* \* \*

— Čím je tvůj bratr Tomáš<sup>9</sup>?

— Je obchodník.

— A mladší sestra Eva?

— Eva pracuje jako účetní v bance. A ty máš sourozence?

— Ano, mám dvě sestry.

— Jsou mladší nebo starší?

— Jedna sestra je starší než já, druhá je mladší než já. Já jsem prostřední.



## SLOVNÍČEK

**babička**, -y ž. бабуся

**blízky** близький

**bratr**, -a m. брат

**bratranec**, -nce m. двоюрідний брат

**bydlet**, -ím, -í žiti, мешкати

**být zaměstnaný** працювати

**dcera**, -y ž. дочка

**dětí**, -í pl ž. діти

**důchod**, -u m. пенсія

**chodit**, -dím, -dí ходити

**jedináček**, -čka m. єдина дитина

**klavír**, -u m. фортепіано

**lékařka**, -y ž. лікарка

**mateřská školka**, -y ž. дитячий

садок

**matka**, -y ž. мати

**narozeniny**, -in ž. *розн.* день

народження

**navštěvovat**, -vuji, -vuji відвідувати,

ходить в гості

**neteř**, -e ž. племінниця

**obchodník**, -a m. бізнесмен

**otec**, **otce** m. батько

**pracovat**, -cuji, -cuji працювати

**prostřední** середній, *розм., тут:*

середульший (син)

**přát**, přeji, přeji бажати

**příbuzenský** родинний

**příbuzný**, -ého родич

**příjemný** приємний

**rodina**, -y ž. сім'я

**roztomilý** милий, чарівний

**říkat**, -kám, -kají говорити

**sestra**, -y ž. сестра

**sestřenice**, -e ž. двоюрідна

сестра

**strýc**, -e m. дядько

**studovat**, -duji, -duji учитися

**svobodný** неодружений, нежонатий

**syn**, -a m. син

**synovec**, -vce m. племінник

**škola**, -y ž., **škola hudební š.**

музична школа

**tchán**, -a m. свекор, тесть

**tchyně**, -e ž. свекруха, теща

**třída**, -y ž. клас

**účetní**, -iho m. бухгалтер

**vdaná** одружена, заміжня

**vnučka**, -y ž. внучка, онучка

**vnuk**, -a m. внук, онук

**vrstevník**, -a m. одноліток, ровесник

**vztah**, -u m. зв'язок



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

|                                  |   |
|----------------------------------|---|
| 1. jmenovat se                   | зватися, називатися (на ім'я, прізвище) |
| Jmenuji se Tomáš Novák.          | Мене звать Томаш Новак.                 |
| Matka se jmenuje Marie Nováková. | Матір звать Марія Новакова.             |

➤ **Запам'ятайте:**

В чеській мові прізвища жінок утворюються від прізвищ чоловіків за допомогою суфікса **-ová**. При звертанні до чоловіків і жінок вживаються відповідно слова **pan** і **paní**, а до молодих дівчат — **slečno**: **pan Husák** — **paní/slečno Husáková**; **pan Topinka** — **paní/slečno Topinková**. Це правило поширюється також на прізвища іноземного походження: **pan Ivanov** — **paní/slečno Ivanovová**. Від чоловічих прізвищ прикметникового походження на твердий приголосний утворюються жіночі прізвища за допомогою суфікса **-á**: **pan Lipovský** — **paní/slečno Lipovská**; **pan Novotný** — **paní/slečno Novotná**. Жіночі прізвища можуть також мати закінчення **-í** або **-ů**, збігаючись з формами чоловічих прізвищ: **pan Hořejší** — **paní/slečno Hořejší**; **pan Janů** — **paní/slečno Janů**.

## 2. Запам'ятайте вживання прийменників:

|                                 |   |
|---------------------------------|---|
| studovat <b>na</b> univerzitě   | вчитися <b>в</b> університеті                 |
| žít <b>na</b> venkově           | жити <b>у</b> селі                            |
| chodit <b>na</b> návštěvu       | ходити <b>у</b> гості                         |
| chodit <b>do</b> školy          | ходити <b>в</b> школу/ вчитися <b>в</b> школі |
| Sestra chodí do základní školy. | Сестра вчиться в середній школі.              |

## 3. Má ráda hudbu.

Вона любить музику.

В чеській мові для вираження значення “я (ти, він...) люблю *кого, що*”, “охоче, із задоволенням щось робити”, “я радий, що...”, вживається форма **rád**, яка змінюється за родами і числами:

|             |                |
|-------------|----------------|
| on je rád   | oni jsou rádi  |
| ona je ráda | ony jsou rády  |
| ono je rádo | ona jsou ráda. |

Форма **rád** реалізується в таких конструкціях:

а) mám, máš... rád + іменник у знахідному відмінку:

Mám ráda hudbu.

Вона любить музику.

Mám ráda maminku.

Я люблю маму.

б) rád + особова форма дієслова:

Rádi studují na univerzitě.

Вони із задоволенням вчать в університеті.

Ráda učím češtinu.

Я охоче вивчаю чеську мову.

v) jsem (jsi, je...) rád, že...

Я радий, що...

Jsem rád, že vás vidím.

Я радий, що вас бачу / Я радий вас бачити.

Jsme rádi, že to víte.

Ми раді, що ви це знаєте.

4. bydlet i bydlit kde

мешкати, проживати

(v bytě, v ulici)

(в квартирі, на вулиці)

žít kde (ve městě, na venkově, spolu)

жити, існувати (у місті, у селі, разом)

Bydlí v ulici...

Він проживає на вулиці...

(např. T.G.Masaryka).

(напр. Гоголя).

Bydlím v novém bytě.

Я живу в новій квартирі.

Otec a matka žijí (žijou — *hovor.*) ve městě.

Батько і мати живуть у місті.

Žije se nám dobře.

Нам живеться добре.

5. Протягом доби використовуються такі етикетні формули вітання і побажання:

Dobré ráno! Dobré jitro! Dobrý den!

Доброго ранку! Доброго дня!

Dobré dopoledne!

Доброго дня!

Dobré poledne! Dobrý den!

Доброго дня!

Dobré odpoledne! Dobrý den!

Доброго дня!

Dobrý večer!

Добрий вечір!

Dobrou noc!

На добраніч! Добраніч!

Na shledanou! Nashle! *розм.*

До побачення!

Серед молоді поширені такі етикетні формули:

Ahoj!

Привіт! (*при зустрічі і прощанні*)

Nazdar!

Привіт! (*при зустрічі*)

Čau!

Привіт! [Ну] бувай! *розм.*

Sbohem!

Прощай!

Pa! Měj se!

[Ну] бувай!

6. Jak se máš?

Як поживаєш?

Jak se ti vede? / Jak se ti daří?

Як твої справи?

Výborně. Prima, fajn, bezva (*розм.*).

Дуже добре.

Skvěle.

Чудово. Блискуче. Прекрасно.

Dobře.

Добре.

Docela dobře.

В цілому добре.

Jde to. Ujde to.

Нічого, помаленьку.

Nic moc.

Щось не дуже добре.

Špatně. Nevalně.

Погано.

Moc špatně. Hrozně. Strašně.

7. Máš ještě bratra, ne?

8. Dávno jsem je neviděla.

9. Čím je tvůj bratr Tomáš?

Дуже погано.

У тебе є ще брат, чи не так?

Я давно їх не бачила.

Хто твій брат Томаш за професією? Чим займається?

**Деякі чеські імена та їх розмовні,  
фамільярні або пестливі відповідники**

| Чоловіче ім'я |                                   | Жіноче ім'я |                                   |
|---------------|-----------------------------------|-------------|-----------------------------------|
| повне         | розмовне,<br>фамільярне, пестливе | повне       | розмовне,<br>фамільярне, пестливе |
| Jan           | Honza, Honzík,<br>Honzíček        | Marie       | Maruška, Mařenka                  |
| Jaroslav      | Jarda, Jarek, Jaroušek            | Kateřina    | Káťa, Káča, Kačka,<br>Katka       |
| Jozef         | Pepa, Pepíček                     | Dagmara     | Dáša, Dášenka                     |
| Jiří          | Jirka, Jiříček                    | Hana        | Hanka, Hanička                    |
| Václav        | Vašek, Venca,<br>Venoušek         | Anna        | Anka, Anča, Andulka,<br>Anička    |
| František     | Franta, Fanda,<br>Fanoušek        | Ludmila     | Lída, Lidka, Liduška              |
| Vladimír      | Vlád'a, Vládík,<br>Vládíček       | Tereza      | Terka, Terinka                    |
| Petr          | Pěť'a, Petřík, Petříček           | Jana        | Janička                           |

**POZNÁMKY KE GRAMATICE**

**Рід іменників**

В чеській мові, як і в українській, іменники належать до одного з трьох родів: чоловічого (mužského), жіночого (ženského) або середнього (středního). Для позначення цих термінологічних понять використовують також латинські назви maskulinum, femininum, neutrum. Розрізнення



іменників за родами здійснюється за відмінковими закінченнями. Серед іменників чоловічого роду виділяється категорія істот і неістот.

До **чоловічого** роду належать:

а) іменники, що означають назви істот і неістот і в називному відмінку однини закінчуються на твердий або м'який приголосний: *rán, syn, bratr, student, muž, otec, chlapec, učitel, kuň, pes, byt, jazyk, zákon, stát, národ, hotel, stroj, nůž, klíč, stupeň, déšť, cíl*;

б) іменники та субстантивовані прикметники, що означають осіб чоловічої статі і закінчуються в називному відмінку однини на **-a, -ce, -ý, -í**: *předseda, hrdina, starosta, Ota, soudce, průvodce, dárce, vrátňý, známý, nemocný, průvodčí, cestující, vedoucí*.

До **жіночого** роду належать:

а) іменники, що в називному відмінку однини закінчуються на голосні **-a, -e (-ě)**: *žena, matka, dcera, kniha, voda, hlava, Máňa, růže, práce, země, předsedkyně, košile*;

б) іменники, що в називному відмінку однини закінчуються на твердий або м'який приголосний: *kost, bolest, část, smrt, nit, obuv, věc, lež, píseň, tvář, dlaň, hůl, zem, krev*;

в) іменники та субстантивовані прикметники, що означають осіб жіночої статі і закінчуються в називному відмінку однини на **-á, -í**: *známá, vrátňá, nemocná, účetní, vedoucí*.

До **середнього** роду належать:

а) іменники, що в називному відмінку однини закінчуються на **-o**: *město, jméno, mléko, slovo, maso, železo*;

б) іменники, що в називному відмінку однини закінчуються на **-e (-ě)**: *moře, pole, srdce, ovoce, nebe, letiště*;

в) іменники, що в називному відмінку однини закінчуються на **-í**: *nádraží, náměstí, bydlení, pití, množství, obilí*;

г) субстантивовані прикметники, що в називному відмінку однини закінчуються на **-é, -í**: *vstupné, jízdné, vepřové, hovězí, telecí, kuřecí*.

### Тверда і м'яка групи іменників

При відмінюванні іменників залежно від твердості або м'якості кінцевого приголосного основи розрізняються іменники твердої і м'якої груп. Основа іменників твердої групи закінчується на тверді приголосні **n, t, d, h, ch, k, g, r, p, b, v, f, m**. До них належить також більша частина іменників на **r, l**, наприклад:

чоловічий рід: *bratr, syn, stůl, byt, jazyk, zákon, strom*;

жіночий рід: *matka, žena, Praha, moucha, mapa*;

середній рід: *město, okno, křeslo, auto, jablko*.

Основа іменників м'якої групи закінчується на м'які приголосні **j, ň, t', d', š, ž, ř, c, č**, а також у деяких іменників на **l, z**, наприклад:  
 чоловічий рід: stroj, strýc, cíl, učitel, kůň, nůž, klíč, stupeň, déšť;  
 жіночий рід: tramvaj, píseň, růže, měd', sůl, nůše;  
 середній рід: moře, pole, slunce, letiště, hřiště.  
 Серед іменників середнього роду розрізняють також так звані "довгий" тип відмінювання — на **-í**: stavení, nádraží, náměstí, pití, obilí.

### Число іменників

Іменники всіх трьох родів змінюються за числами. В чеській мові, як і в українській, є дві форми числа — однина (*číslo jednotné — singular*) і множина (*číslo množné — plural*), наприклад: student — studenti, byt — byty, žena — ženy; město — města і под. Деякі іменники вживаються лише у формі однини (*singularia tantum*, скорочено *hromad.*): ovoce, umění, máslo, listí або лише у формі множини (*pluralia tantum*, скорочено *potn.*): šachy, dějiny, vrata, kamna.

### Чеські відмінки

Відмінювані іменники змінюються за відмінками. В чеській мові, як і в українській, сім відмінків, але їх розташування відрізняється від українських відповідників. Чеські відмінки називаються порядковими числівниками (перший, другий, третій...) або латинською мовою:

|                          |                   |                    |
|--------------------------|-------------------|--------------------|
| První pád (Nominativ)    | kdo? co?          | Називний відмінок  |
| Druhý pád (Genitiv)      | koho? čeho?       | Родовий відмінок   |
| Třetí pád (Dativ)        | komu? čemu?       | Давальний відмінок |
| Čtvrtý pád (Akuzativ)    | koho? co?         | Знахідний відмінок |
| Pátý pád (Vokativ)       | —                 | Кличний відмінок   |
| Šestý pád (Lokál)        | (o) kom? (o) čem? | Місцевий відмінок  |
| Sedmý pád (Instrumentál) | kým? čím?         | Орудний відмінок   |

➤ **Запам'ятайте:** у множині закінчення кличного відмінка завжди збігається із закінченням називного відмінка.

### Відмінювання іменників

Відмінювання іменників — це спосіб вираження їх роду і числа. Іменники відмінюються за зразками (типами або класами). Зразки відмінювання означають, що належні до них іменники відмінюються однаково.

### Відмінювання іменників жіночого роду твердої групи (тип *žena*)

| Pád | Číslo jednotné | Číslo množné |
|-----|----------------|--------------|
| N.  | žena           | ženy         |
| G.  | ženy           | žen Ø        |
| D.  | ženě/ruce      | ženám        |
| A.  | ženu           | ženy         |
| V.  | ženo           | ženy         |
| L.  | (o) ženě/ruce  | (o) ženách   |
| I.  | ženou          | ženami       |

За зразком іменників типу **žena** відмінюються всі іменники жіночого роду, що в називному відмінку однини закінчуються на **-a** з попереднім твердим приголосним основи.

#### Особливості форм однини

1. У давальному і місцевому відмінках:

а) відбувається палаталізація (пом'якшення) приголосних. Після приголосних **d, t, n** та **b, p, m, v, f** пишеться закінчення **-ě**: voda — vodě, teta — tetě, knihovna — knihovně, hudba — hudbě, lampa — lampě, firma — firmě, Ostrava — Ostravě, strofa — strofě; в інших випадках пишеться закінчення **-e**, напр.: škole, bříze.

б) в іменниках з основою на **k, h, ch, g, r** перед закінченням **-e** відбувається чергування:

**k / c**: matka — matce, babička — babičce, doktorka — doctorce;

**h / z**: kniha — knize, podlaha — podlaze, Praha — Praze;

**ch / š**: moucha — mouše, sprcha — sprše, macecha — maceše;

**g / z**: Olga — Olze, tajga — tajze;

**r / ř**: sestra — sestře, Věra — Věře.

в) іменник *dcera* має закінчення **-i**: dcera — dceři.

2. У кличному відмінку, як і в українській мові, іменники жіночого роду мають закінчення **-o**: sestra — sestro, paní doktorka — paní doktorko, і под.

#### Особливості форм множини

1. У родовому відмінку іменники мають нульове закінчення. У групі кінцевих приголосних з'являється вставне **-e**, а саме:

а) завжди в односкладних словах: hra — her, mzda — mezd;

б) часто перед **-k**: látka — látek, dívka — dívek, otázka — otázek;  
 в) іноді перед **-n, -m, -v, -b, -r**: pokladna — pokladen, knihovna — knihoven; forma — forem, firma — firem, vrstva — vrstev, volba — voleb, sestra — sester;

г) іменник husa має паралельні форми hus / husí.

2. У деяких двоскладних іменниках у родовому відмінку чергуються кореневі голосні:

**á / a**: dáma — dam, váha — vah, tráva — trav, dráha — drah, rána — ran;

**í / i / ě**: síla — sil, díra — děl, míra — měř;

**ou / u**: houba — hub, smlouva — smluv, moucha — much.

3. На відміну від української мови, у знахідному відмінку множини іменники жіночого роду завжди мають закінчення **-у**, пор.:

Já vidím sestry, ženy. Я бачу сестер, жінок.

Já znám ty dívky. Я знаю цих дівчат.

➤ **Запам'ятайте:** у давальному і місцевому відмінках множини закінчення завжди мають довгий голосний: matkám — o matkách, knihám — o knihách; але в орудному відмінку множини закінчення завжди з коротким голосним: matkami, knihami.

### Теперішній час дієслів (типи kupovat, krýt)

У чеській мові частина дієслівних форм утворюється від основ інфінітива, а частина — від основ теперішнього часу. Залежно від закінчень 3-ої особи однини теперішнього часу **-e, -ne, -je, -í, -á** відмінювання дієслів (časování) розподіляється на п'ять класів:

- I. -e (nes-e)
- II. -ne (tisk-ne)
- III. -je (kupu-je)
- IV. -í (pros-í)
- V. -á (děl-á)

За зразком дієслів III-го класу **kupovat** відмінюються усі дієслова, які в інфінітиві мають суфікс **-ova-**, а в основі теперішнього часу — суфікс **-uj-**: děkovat, jmenovat se, pracovat, milovat, pozdravovat, navštěvovat та ін.:

| Osoba | Číslo jednotné | Koncovky       | Číslo množné | Koncovky        |
|-------|----------------|----------------|--------------|-----------------|
| 1.    | kupuji (-u)    | <b>-i (-u)</b> | kupujeme     | <b>-eme</b>     |
| 2.    | kupuješ        | <b>-eš</b>     | kupujete     | <b>-ete</b>     |
| 3.    | kupuje         | <b>-e</b>      | kupují (-ou) | <b>-í (-ou)</b> |

У першій особі однини й у 3-ій особі множини у дієслів типу **kupovat** можливі паралельні закінчення:

/já/ **kuřuji** — /oni/ **kuřují** — книжні  
/já/ **kuřuju** — /oni/ **kuřou** — розмовні

Тип **kupovat** “купувати” є найпродуктивнішим серед усіх дієслівних типів, за його зразком постійно утворюються нові дієслова, серед них значна частина запозичених дієслів із значенням “виконувати те, що означає іменник-дериват”, напр.: *studovat*, *diskutovat*, *telefonovat*, *manipulovat*, *kontaktovat*, *mailovat*, *faxovat*, *surfovát*, *internovat* та ін.

За зразком дієслів цього класу відмінюється також група непродуктивних дієслів типу **krýt** “крити, накривати і под.”, у яких основа теперішнього часу має суфікс **-j-** (напр., *bít* — *bíjí*, *bíješ*, *bíje...*):

|               |             |                |           |
|---------------|-------------|----------------|-----------|
| <i>bít</i>    | бити        | <i>pít</i>     | пити      |
| <i>dít se</i> | відбуватися | <i>přát</i>    | бажати    |
| <i>hrát</i>   | грати       | <i>smát se</i> | сміятися  |
| <i>hřát</i>   | гріти       | <i>šít</i>     | шити      |
| <i>lít</i>    | лити        | <i>zout</i>    | роззути   |
| <i>mýt</i>    | мити        | <i>zrát</i>    | дозрівати |
| <i>obout</i>  | взути       | <i>žít</i>     | жити      |

➤ **Запам'ятайте:** у багатьох з наведених дієслів відбувається чергування голосних основи:

*dít se* — 3 os. *č.j. děje se*;  
*lít* — 3 os. *č.j. lije/ leje*;  
*obout (se, si)* — 3 os. *č.j. obuje*;  
*přát (si)* — 3 os. *č.j. přeje*;  
*smát se* — 3 os. *č.j. směje se*;  
*zout (se, si)* — 3 os. *č.j. zuje*.

У дієсловах *přát (si)* *бажати*, *chotíти (sobí)*, *obout (se, si)* *взути(ся)*, *zout (se, si)* *роззути(ся)* зворотні частки *se, si* виражають дію, направлену на суб'єкт.

### Прийменники **v, na**

Прийменники **v, na** є багатозначними. Виражаючи просторові відношення, вони відповідають на питання *kde?* і вживаються з місцевим відмінком: *fakulta* — *na fakultě*, *stůl* — *na stole*, *Praha* — *v Praze*, *dům* — *v domě*.

Іноді можуть вживатися обидва прийменники *v* і *na*: zahrada — na zahradě / v zahradě, skříň — na skříni / ve skříni, lavice — na lavici / v lavici.

### Сполучники **a**, **ale**

1. Чеському еднальному сполучнику **a** в українській мові відповідає сполучник **і**: otec a matka, já a ty, škola je nová a hezká. Перед сполучником **a** ставиться кома лише в тих випадках, коли він вживається у протиставному значенні, напр.:

Už bylo pozdě, a otec se ještě nevrátil.      Вже було пізно, але батько ще не повернувся.

Кома перед сполучником **a** ставиться також тоді, коли він є компонентом наслідкових сполучних виразів a proto, a tak, a tedy, a tudíž:

Bylo zima, a proto zůstali doma.      Було холодно, а тому вони залишилися дома.

Pohádka byla zajímavá, a tak pozorně naslouchali.      Казка була цікава, тому вони уважно її слухали.

2. Сполучник **ale**, як і в українській мові **але**, є найбільш поширеним протиставним сполучником. На письмі перед ним ставиться кома:

Pracují pomalu, ale pečlivě.      Вони працюють повільно, але сумлінно.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Jak se jmenuje vyprávěč?
2. Jak se se jmenují jeho otec, matka, sestra?
3. Čím jsou?
4. Jak se jmenujete vy?
5. Jak se jmenují vaši rodiče?
6. Máte sourozence?
7. Jak se jmenuje váš bratr nebo sestra?
8. Jaké máte příbuzné?
9. Kde žijí vaši babička a dědeček?
10. Žije ještě vaše prababička a pradědeček?
11. Kdo je jedináček?
12. Znáte rodinu, která má dvojčata nebo trojčata?
13. Jak se nazývají děti vašich sourozenců?
14. Má vaše sestra rodinu?

15. Kde pracují vaši rodiče?
16. Je vaše matka zaměstnaná?
17. Kde studujete?

## 2. Vyberte fráze, které se Vás týkají:

1. Mám oba rodiče.
2. Mám jenom matku, otec zemřel.
3. Mám už jen otce, matka zemřela.
4. Nemám už ani otce, ani matku.
5. Mám jednoho staršího bratra a jednu mladší sestru.
6. Mám dva (tři, čtyři) bratry.
7. Mám dvě (tři, čtyři) sestry.
8. Nemám ani bratra, ani sestru, jsem jedináček.
9. Nemám žádné sourozence.
10. Mám už jen jednoho dědečka (jednu babičku).
11. Jedna babička ještě žije, druhá zemřela.
12. Nemám už ani dědečka, ani babičku.
13. Mám ještě oba dědečky a obě babičky.

## 3. Sestavte rodokmen Vaší rodiny; použijte jména a slova označující příbuzné.

## 4. Tvořte věty podle vzoru:

*Vzor:* Jdeš k matce. — Ke komu jdeš?

Bydlí vedle knihovny. Píšu dopis sestře. Vidíme ženy. Mluvíme o knihách. Stojíme před zahradou. Čekám tady na maminku. Bydlí v Praze. Hrají si na zahradě. Myjí si ruce. Piješ kávu. Je tam s Janou. Nesu vázu babičce.

## 5. Podstatná jména v závorkách dejte do správných pádů:

Vím to od (sestra, teta, babička, učitelka, Věra).

Nesu to (dcera, sestra, teta, babička, matka).

Sedíme na (tráva, podlaha, pohovka, fakulta, chodba).

Mluvíme o (voda, tráva, podlaha, fakulta, škola, přednáška).

Vrátím se s (váza, kniha, voda, tužka, dcera, matka, Věra).

Přišel bez (kniha, květina, tužka, jízdenka, teta).

Poslouchá (hudba, přednáška, pohádka, hra).

Stojí před (budova, knihovna, škola, zástavka, univerzita, třída).

## 6. Podstatná jména v závorkách dejte do množného čísla:

Pracujeme v (továrna). Bez (jízdenka) nepojedeme. Děti jdou do (škola).

Známe (doktorka) dobře. Vedle (knihovna) jsou parky. Čekáme na

(studentka). Kupujeme (květina). Píšeme ve (třída). Stojíme vedle (váza s květinou). Jdeš také do (samoobsluha)? Ty dopisy nejsou z (firma).

### 7. Slova v závorkách dejte do vokativu:

Dobrý den, (Hanka). (Maminka), mám se dobře. (Paní doktorka), žijete v Praze? (Teta), co je to? (Olga), kde je knihovna? (Slečna Nováková), budete v práci? Děkuji, (sestra). (Babička), pojeděš se mnou? (Věra), kde studuješ? (Helena), proč se směješ? (Kamarádky), přejete si kávu nebo čaj?

### 8. Slovesa v závorkách uveďte ve správné osobě:

Sestra (studovat) na univerzitě. Kde (hrát si) děti? Otec (pracovat) v továrně. Jak (jmenovat se) vaše paní učitelka? Milan a Tomáš (kupovat) knihu. Komu (telefonovat — ty)? (Vystupovat — vy), prosím? Co (dít se)? S kým (diskutovat) pan Nový? Komu (šít) matka šaty? (Přát) Vám štěstí a zdraví. Ivan (milovat) svou rodinu. Ovoce špatně (zrát). Každé ráno (pít) rodiče čaj. Studenti (děkovat) profesorce za zajímavou přednášku. V Kyjevě (žít — ona) od narození. Venku (lít) jako z konve. (Nakupovat — my) často v samoobsluze. Kde (žít) vaši rodiče? Sestra (potřebovat) novou knihu. Jsou děti, které (nepít) mléko. Syn (zout si) nové boty.

### 9. Časujte slovesa: mýt, pít, přát, smát se, šít, žít.

### 10. Doplňte do následujících vět předložky v, na:

Náš bratr studuje ... univerzitě. ... Kyjevě je mnoho historických památek. ... náměstí rostou krásné růže. Odpoledne budu ... knihovně. Jízdenky kupujeme ... pokladně. Dlouho čekáme ... tebe. Děti si hrají ... zahradě. Bydlím s rodinou ... Ukrajině.

### 11. Doplňte spojky a nebo ale:

Otec ... matka žijí v Kyjevě. Sestra je už vdaná ... má svůj byt. Knihy ... sešity jsou na stole. Dům je starý, ... útulný. Babička nepracuje, ... proto pomáhá matce v domácnosti. Slunce svítí, ... nehřeje. Klára hraje na klavír ... flétnu. Kupují si něco dobrého, ... ne zmrzlinu.

### 12. Přeložte do češtiny:

Мене звать Мілада Новакова. — Я одна дитина в сім'ї. — Батько працює на заводі. — Брат вчиться в університеті. — Бабуся й дідусь живуть у селі. — Сестри зараз немає дома. — Ніно, де ти вчишся? — Книжки лежать на столі. — Квіти стоять у вазі. — Я часто роблю покупки в магазині самообслуговування. — Ми працюємо сумлінно. — Дякуємо, до побачення!





## LEKCE 2

Тема і ситуації: ◀ Bydlení.

Текст: ◀ Můj pokoj.

Граматика: ◀ Теперішній час дієслів (типи **dělat, tisknout, začít**).

Відмінювання прикметників жіночого роду твердої групи і присвійних займенників **moje/ má, tvoje/ tvá, svoje/svá**.

Функціональні особливості дієслова **být**.

Прийменники **blízko, u, vedle, do, nad, pod, naproti**.



### Můj pokoj

Můj pokoj je velký a moderní. Zde je obývací stěna. V rohu vedle stěny stojí gauč. Blízko je barevná televize, hudební věž a video. Naproti televizi mám křeslo. Sednu si do křesla<sup>1</sup>, dívám se na televizi<sup>2</sup>, poslouchám hudbu nebo čtu noviny a knihy. Vepředu je okno. U okna stojí hnědý psací stůl a hnědá židle. Na stole je šedý počítač, slovníky, sešity a pero. Napravo jsou nové poličky na knihy<sup>3</sup>. Nad vysokým oknem visí krajkové záclony. Nalevo mám vestavěnou skříň na šaty a na prádlo, knihovnu a malé rádio. Uprostřed pokoje leží zelený koberec. Na stropě visí hezký křišťálový lustr. Vzadu je stojací lampa a stolek. Na stolku je telefon a bílá váza s červenými květinami. Na stěně visí obrazy a fotografie. V pokoji přijímám návštěvu<sup>4</sup>.

\* \* \*

Karel: Ivane, vím, že máš nový pokoj. Jak vypadá?

Ivan: Pokoj je malý, ale dost světlý a útulný.

Karel: A co nábytek? Všechno máš zařízeno?<sup>5</sup>

Ivan: Je tam to, co potřebuji pro všední život. U stěny je postel, vedle okna stojí stůl, lampa a židle, do skříňě dávám knihy a učebnice.

Karel: Televizi nemáš?

Ivan: Jak jinak! Jistě že mám<sup>6</sup>, ale v knihách ležím celý den<sup>7</sup>.

Karel: To vím, že rád studuješ.

Ivan: Ano, baví mě to.<sup>8</sup>

\* \* \*

Lenka: Máš pěkně zařízený pokoj!

Marie: Ano? Líbí se ti?<sup>9</sup>

Lenka: Opravdu se mi moc líbí. Jenom ten koberec...

Marie: Nelíbí se ti?

Lenka: Bohužel moc ne<sup>10</sup>. Mám ráda jemné barvy. Tenhle koberec je moc křiklavý.

Marie: Myslíš, že se sem nehodí?

Lenka: Každý máme jiný vkus<sup>11</sup>.



## SLOVNÍČEK

barevný кольоровий

barva, -y ž. фарба

bohužel на жаль

gauč, -e m. тахта

hodit se, -dím, -dí підходити

hudební věž, -e ž. музичний центр

jemný ніжний, делікатний, тонкий

jenom лише

koberec, -ce m. килим

krajkový мереживний

křiklavý крикливий

křišťálový кришталевий

líbit se, -bím, -bí komu подобатися кому

moderní модерний, сучасний

poviny m. ž. газета

opravdu насправді, дійсно

psací stůl, -u m. письмовий стіл

rádio, -a s. радіо

roh, -u m. куток

sešít, -u m. зошит

skříň, -ně ž. шафа, vestavěná s.

вбудована шафа

slovník, -u m. словник

stěna, -y ž. стіна, obytací s. мебле-

ва стінка з кількох шаф

stojací lampa, -y ž. торшер

strop, -u m. стеля

telefon, -u m. телефон

televize, -e ž. телебачення, розм.

телевізор

ten цей

video, -a s. hovor. відео

záclona, -y ž. гардина, занавіска

zařízený умебльований,

обставлений

židle, -e ž. стілець



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Sednout si do křesla / na gauč. Сісти у крісло / на тахту.
2. Dívat se na televizi. Дивитися телевізор.
3. Poličky na knihy. Полички для книг.
4. Přijímat návštěvu. Приймати гостей.
5. A co nábytek?  
Všechno máš zařízeno? А що з меблями?  
Ти умеблював квартиру?

- |                                 |   |
|---------------------------------|---|
| 6. Jak jinak! Jistě že mám.     | А як же! Звичайно, маю.                   |
| 7. V knihách ležím celý den.    | Я з головою поринаю в книжки.             |
| 8. Ano, baví mě to.             | Так, це мені приносить задоволення.       |
| 9. Líbí se ti?<br>Nelíbí se mi. | Тобі подобається?<br>Мені не подобається. |
| 10. Bohužel moc ne.             | На жаль, не дуже.                         |
| 11. Každý máme jiný vkus.       | У кожного свій смак.                      |

➤ *Запам'ятайте назви деяких кольорів :*

|         |          |            |            |
|---------|----------|------------|------------|
| bílý    | білий    | modrý      | синій      |
| žlutý   | жовтий   | bleděmodrý | блакитний  |
| červený | червоний | hnědý      | коричневий |
| zelený  | зелений  | béžový     | бежевий    |
| růžový  | рожевий  | šedý       | сірий      |
| fialový | ліловий  | černý      | чорний     |

➤ *Запам'ятайте антоніми:*

**palevo, vlevo** наліво, вліво  
**nahore** угорі, наверху  
**v(e)předu** спереду, попереду  
**tady, zde** тут  
**sem** сюди

**napravo, vpravo** направо, вправо  
**dole** унизу  
**vzadu** позаду, ззаду  
**tam** там  
**tam** туди

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Теперішній час дієслів типу **dělat**

1. За зразком дієслів V-го класу **dělat** відмінюються дієслова теперішнього часу, які в інфінітиві (й у минулому часі) мають суфікс **-a**: *vstávat, snídat, dávat, poslouchat, dívat se, obědvat, říkat, znát, nechat, ptát se* та ін.:

| Osoba | Číslo jednotné | Koncovky   | Číslo množné | Koncovky    |
|-------|----------------|------------|--------------|-------------|
| 1.    | dělám          | <b>-ám</b> | děláme       | <b>-áme</b> |
| 2.    | děláš          | <b>-áš</b> | děláte       | <b>-áte</b> |
| 3.    | dělá           | <b>-á</b>  | dělají       | <b>-ají</b> |

Проте ціла низка дієслів із суфіксом інфінітива **-a** належить до іншого типу дієвідмінювання, зокрема: *mazat, lhát, česat, kousat, lízat, plakat, řezat, skákat, tázat se, vázat, chápat, psát, sypat.*

### Теперішній час дієслів (типи **tisknout, začít**)

1. До II-го класу дієвідмінювання належать дієслова, які в інфінітиві мають суфікс **-nou** з попереднім приголосним або голосним, а в 3-ій особі однини теперішнього часу закінчуються на **-n (e)**: *tisknout, lehnout, usnout, sednout, přijmout, táhnout, zdvihnout, vypnout, zapnout; minout, prominout, zapomenout:*

| Osoba | Číslo jednotné | Konc.      | Číslo množné     | Konc.       |
|-------|----------------|------------|------------------|-------------|
| 1.    | tisknu, minu   | <b>-u</b>  | tiskneme, mineme | <b>-eme</b> |
| 2.    | tiskneš, mineš | <b>-eš</b> | tisknete, minete | <b>-ete</b> |
| 3.    | tiskne, mine   | <b>-e</b>  | tisknou, minou   | <b>-ou</b>  |

Подібні закінчення мають дієслова **začít, vzít, říci**:

| Osoba | Číslo jednotné            | Konc.      | Číslo množné                 | Konc.       |
|-------|---------------------------|------------|------------------------------|-------------|
| 1.    | začnu, vezmu,<br>řeknu    | <b>-u</b>  | začneme, vezmeme,<br>řekneme | <b>-eme</b> |
| 2.    | začneš, vezmeš,<br>řekneš | <b>-eš</b> | začnete, vezmete,<br>řeknete | <b>-ete</b> |
| 3.    | začne, vezme,<br>řekne    | <b>-e</b>  | začnou, vezmou,<br>řeknou    | <b>-ou</b>  |

### Відмінювання прикметників жіночого роду твердої групи (тип **mladá**) і присвійних займенників **moje/ má, tvoje/ tvá, svoje/ svá**

За зразком **mladá** відмінюються прикметники жіночого роду, які перед закінченням **-á** мають твердий приголосний: *dobrá, krásná, veselá, dlouhá, velká* та ін.:

| Pád | Číslo jednotné        | Číslo množné          |
|-----|-----------------------|-----------------------|
| N.  | moje /má mladá (žena) | moje /mé mladé (ženy) |
| G.  | mé, mladé             | mých, mladých         |
| D.  | mé, mladé             | mým, mladým           |
| A.  | moji, mou mladou      | moje /mé mladé        |
| V.  | moje /má mladá        | moje /mé mladé        |
| L.  | (o) mé, mladé         | (o) mých, mladých     |
| I.  | mou, dobrou           | mými, mladými         |

Як видно з наведеної таблиці, прикметники жіночого роду твердої групи і присвійний займенник **moje** у непрямих відмінках мають однакові зікінчення. Крім того, у називному, знахідному і кличному відмінках присвійний займенник **moje** має повні й короткі форми. Короткі форми вживаються частіше, а повні — у складі дієслівно-іменного присудка: *Ty dcery jsou moje.*

Інші присвійні займенники **tvoje/ tvá, svoje/svá** відмінюються так само, як **moje/ má**.

Поширені в чеській мові прізвища прикметникового походження *Nová, Korecká, Tichá* відмінюються, як прикметники твердої групи.

### Функціональні особливості дієслова **být**

1. Одна з основних особливостей функціонування дієслова **být** у чеському реченні полягає в тому, що його особові форми (*jsem, jsi, je, jsme, jste, jsou*) обов'язково вживаються в теперішньому часі, на відміну від української мови, в якій натомість обов'язково вживаються займенники без дієслівної зв'язки, пор.:

|                        |                |
|------------------------|----------------|
| <i>Jsem student.</i>   | Я студент.     |
| <i>Jsme zdraví.</i>    | Ми здорові.    |
| <i>Jste spokojeni?</i> | Ви задоволені? |

2. Крім основного значення “бути”, дієслово **být** при перекладі на українську мову може виражати локальне значення, напр.:

|                                |   |
|--------------------------------|---|
| <i>Lampa je na stole.</i>      | Лампа є (знаходиться) на столі.               |
| <i>Kde jsi?</i>                | Де ти (знаходишся, перебуваєш)?               |
| <i>Byl nějaký čas u dcery.</i> | Він був (жив, знаходився) деякий час у дочки. |

3. Дієслово **být** у чеській мові може виражати семантику існування, в українській мові йому відповідають дієслова *є, існує*:

V té knize jsou obrázky.  
Ten zvyk je (existuje) už dávno.  
Tam jsou krásné domy.

У цій книзі є картинки.  
Цей звичай існує давно.  
Там є красиві будинки.

4. Заперечна форма дієслова **být** у третій особі однини *není* в українській мові перекладається дієсловом *немає*, напр.:

V pokoji není křeslo.  
Jarmila není ve škole.  
Rodiče nejsou doma.

У кімнаті немає крісла.  
Ярміли у школі немає.  
Батьків дома немає.

➤ **Запам'ятайте**, що на відміну від української мови, в якій заперечні конструкції вживаються з родовим відмінком (*немає кого, чого*), в чеській мові після заперечних форм *není, nejsou* іменник стоїть в називному відмінку однини або множини:

Babička není na zahradě.  
Studenti nejsou na univerzitě.

Бабусі немає у саду.  
Студентів немає в університеті.

## Прийменники **blízko, u, do, nad, naproti, pod, vedle**

1. Прийменники **blízko** та **u** вживаються з родовим відмінком, відповідають на питання *kde?* (де?) і означають місце знаходження когось або чогось. В українській мові їм відповідають прийменники **близько, поблизу, біля, коло**:

Sedět blízko stolu.  
Bydlet blízko školy.  
U okna stojí psací stůl.

Сидіти біля столу.  
Жити близько школи.  
Біля вікна стоїть письмовий стіл.

**Blízko** вживається також як прислівник:

Je to blízko.  
Má do práce blízko.

Це поблизу.  
До роботи йому близько.

2. Прийменник **do** вживається з родовим відмінком, відповідає на питання *kam?* (куди?) і означає напрям руху. В українській мові йому відповідають прийменники **в/у**:

Vstoupit do pokoje.  
Chodit do lesa.  
Jet do Prahy.

Увійти в кімнату.  
Ходити в ліс.  
Їхати в Прагу.

3. Прийменник **nad** у просторовому значенні вживається з орудним або зі знахідним відмінком, відповідає на питання *kde? kam? (де? куди?)*. В українській мові йому відповідає прийменник **над**:

|                         |                            |
|-------------------------|----------------------------|
| Nad oknem visí záclony. | Над вікном висять штори.   |
| Lampa visí nad stolem.  | Лампа висить над столом.   |
| Pověsím lampu nad stůl. | Я повішу лампу над столом. |

4. Прийменник **(na)proti** в просторовому значенні вживається, на відміну від української мови, з давальним відмінком. В українській мові йому відповідають прислівники **(на)проти, навпроти**:

|                             |                             |
|-----------------------------|-----------------------------|
| Bydlím naproti škole.       | Я живу навпроти школи.      |
| Naproti křeslu je televize. | Напроти крісла є телевізор. |

5. Прийменник **vedle** означає місце розташування поблизу когось або чогось, рух уздовж чогось, вживається з родовим відмінком і відповідає на питання *kde? (де?)*. В українській мові йому відповідає прийменник **біля**, прислівники **поряд, поруч, уздовж**:

|                                   |                                  |
|-----------------------------------|----------------------------------|
| V rohu vedle stěny stojí gauč.    | У кутку біля стіни стоїть тахта. |
| To není daleko, je to hned vedle. | Це недалеко, це зовсім поруч.    |
| Domky postavili vedle silnice.    | Будиночки збудували уздовж шосе. |

6. Прийменник **pod** означає “бути розташованим нижче чогось”, вживається з орудним відмінком (відповідає на питання *kde? — де?*) і зі знахідним відмінком (відповідає на питання *kam? — куди?*)

|                             |                                   |
|-----------------------------|-----------------------------------|
| Pod oknem stojí psací stůl. | Під вікном стоїть письмовий стіл. |
| Pod stolem leží pes.        | Під столом лежить пес.            |
| Dám kufr pod gauč.          | Я покладу валізу під тахту.       |

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Jaký je pokoj?
2. Co stojí vedle stěny?
3. Kde je křeslo?
4. Co dělám v křesle?

5. Co je vepředu?
6. Co je na stole?
7. Je v pokoji také skříň?
8. Jaký je koberec?
9. Kde visí lustr?
10. Kde je telefon?
11. Jaké květiny jsou ve váze?

**2. Doplněte vhodná slova z textu:**

1. Pokoj je .....
2. V křesle .....
3. U okna stojí .....
4. Nad ..... oknem .....
5. Napravo stojí .....
6. Na stolku je .....
7. .... obrazy a fotografie.
8. .... přijímám návštěvu.

**3. Odpovídejte podle vzoru:**

a) *Vzor:* Co je tam vzadu? Televize? — **Ano**, vzadu je televize.

Co je tam vlevo? Stůl?

Co je tam dole? Koberec?

Co je tam nahoře? Lustr?

Co je tam uprostřed? Křeslo?

Kdo je tam vpravo? Profesor?

б) *Vzor:* Je pokoj velký? (malý) — **Ne**, pokoj není velký, je malý.

Je stůl hnědý? (černý). Je lampa modrá? (bílá). Je to okno nízké? (vysoké).

Je postel žlutá? (ružová). Je telefon na stole? (na stolku). Je televize na-

pravo? (nalevo). Je rádio dole? (nahore). Je skříň vzadu? (vepředu). Je ko-

berec úzký? (široký).

**4. Výrazy v závorkách dejte do jednotného a množného čísla:**

Čteme o tom v (tvá stará kniha). Chodíme po (nová chodba). Mluvíme s (stará babička, má nová kamarádka, dobrá teta, nová učitelka). V (stará budova) už nikdo není. Stojí vedle (městská knihovna). Poslouchá (tvá zajímavá přednáška). Chodí do (malá vinárna) vedle (stará brána). Vidíme tam (mladá dívka). Znají (nová učitelka, pěkná krajina). Bydlí v domě s (velká zahrada). U (široká řeka) je dřevěný most.



**5. Doplňte správné tvary zájmen má, tvá, svá:**

Jedeme dnes na venkov k ... staré babičce. Pamatuješ na ... dobrou radu. Nesu knihu ... sestře Boženě. Čtu dopis od ... tety. Vedle ... domu je pěkná zahrada. Dědeček často sedí na ... zahradě. Jdeme do zahrady s ... kamarádkami. Začnou dnes pracovat na ... zahradě? Bydlím u ... tety. To jsou ... knihy? Děkuji ... matce. Seznámím vás s ... učitelkami. Tady vidím ... ženu. Mluví s ... matka. ... cesta vede přes park. Profesor jede do hor s ... studentkami.

**6. Slovesa v závorkách uveďte ve správné osobě:**

Honza se večer (dívat) na televizi. Zítra to (udělat — já) určitě. Co tomu (říkat — ty)? (Zpívat — oni) moc nahlas. Aleno, co (dělat) dnes večer? (Překládat — já) text. Zítra (začít — on) pracovat na zahradě. (Říci — já) to až potom. (Neprominout — on) nám to. (Začít — my) znovu. Božena (zapomenout) na film. Jaký plán (navrhnout — vy)? (Poslouchat — já) pozorně. (Sednout — já) si do křesla. Michal (přijímat) v pokoji návštěvu. Jeho matku (znát — on) dobře. Ona to (nechat) na zítřek. Večer (zapnout — já) rádio. (Vzít — oni) se sebou slovník. Rád (poslouchat — já) hudbu. (Usnout — vy) brzy. Ráno (nesnídat — já).

**7. Dejte slovesa do množného čísla:**

Lehnu si na gauč. Snídá kávu nebo čaj. V křesle poslouchá hudbu. Na co se ptáš? Dávám přednost knihám před televizí. Promineš mu to. Nechám práci na zítra. Dívá se na krásný obraz. Určitě na to zítra zapomene. Do kina vezme sestru. Co tomu říkáš? Dnes obědvám bez tebe. Řekne to matce.

**8. Tvořte otázky na podtržená slova:**

Obraz visí nad stolem. Bydlím naproti škole. Jsme v pokoji. Do Prahy pojedeme vlakem. Naproti křeslu je televize. Často vidím u školy pana profesora. Blízko univerzity je park. Do práce chodím pěšky. U stolu stojí židle. Vedle domu rostou květiny. Potok teče vedle silnice. Dám vázu na stůl. Pověsím obraz nad postel.

**9. Z výrazů v pravém a levém sloupci tvořte věty:**

|                   |                          |
|-------------------|--------------------------|
| Můj pokoj         | opravdu složitý          |
| Domácí úkol       | slunečný, ale studený    |
| První jarní den   | oblíbenou dětskou knihou |
| Ten dětský film   | prodavačkou v obchodě    |
| Můj kamarád Mirek | velký a moderní          |

Sestra  
Ta kniha

zajímavý  
zdráv

**10. Místo teček doplňte vynechané předložky blízko, u, do, nad, naproti, vedle:**

Sedím ... stěny. ... univerzitě je hezký park. Zítra bratr jede ... Prahy.  
Lampa visí ... stolem. Sednu si ... kamaráda. Spolu jezdíme ... práce.  
... pohovkou visí obraz. Sestra studuje v Praze a bydlí ... příbuzných. Děti  
stojí ... škole. ... kina vidím kamarádky. Vesnice leží ... řeky. Sedí ...  
stolu a něco si vypisuje z knihy. .... poličkami visí fotografie. ... školy děti  
chodí od šesti let.

**11. Přeložte do češtiny:**

Моя кімната мала, але світла і затишна. В кімнаті є кольоровий теле-  
візор і комп'ютер. Біля вікна стоїть стіл і стілець. На столі є ваза з  
квітами. На підлозі лежить великий килим. Крісла в кімнаті немає. На  
стіні висить картина. У кутку біля тахти є торшер. Книги і журнали  
лежать на столі. У мене є телефон, він стоїть на журнальному столику.

**12. Sestavte dialog podle klíčových slov:**

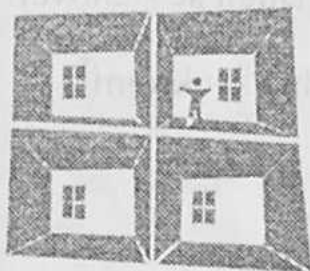
pokoj, obraz, stůl, rádio, okno, židle, skříň, velký, nízký, nový, starý,  
vepředu, vzadu, dole, nahoře.

**13. Popište svůj pokoj.**



## LEKCE 3

- Тема і ситуації:* ◀ Bydlení (pokrač.).  
*Текст:* ◀ Dům a domácnost.  
*Граматика:* ◀ Відмінювання іменників чоловічого роду твердої групи, що означають назви неістот (тип **hrad**).  
Теперішній час дієслів (типи **nést, brát, psát**).  
Кількісні і порядкові числівники **від 1 до 10**.  
Вказівні займенники в називному відмінку.



### Dům a domácnost

Lidé mají svůj vlastní dům nebo bydlí v několikaposchod'ových domech. To jsou panelákové nebo cihlové domy, které stojí jeden vedle druhého a tvoří sídliště. Na našem sídlišti jsou samé paneláky. Uvnitř domů jsou chodby, ze kterých je vchod do bytů. Byty mají ústřední topení. Dole v přízemí<sup>1</sup> je výtah. Byt má různý počet pokojů<sup>2</sup>. Tři plus jedna znamená, že byt má jednu kuchyni a tři pokoje. Zpravidla je to obývací pokoj (obývací), ložnice a dětský pokoj. Malý byt je garsoniéra (garsonka). Má jednu místnost a příslušenství. Vchod do bytu je obvykle přes předsíň. Bydlím v paneláku, má deset poschodí. V předsíni je věšák a zrcadlo. V obývacím pokoji je moderní nábytek, televize a video, počítač. Skoro celý den tam svítí slunce. Máme dvě velká okna a jeden balkon. Na okně jsou dva květináče. V ložnici stojí postel. Na posteli je prostěradlo, polštář a přikrývka. Vedle je noční stolek. Na stolku je malá lampička. Prádelník stojí v rohu místnosti. V dětském pokoji máme postel a poličky na hračky. Kuchyň není velká, ale je praktická a útulná. Tam je sporák na plyn, lednička a mraznička (mrazák), automatická myčka, kulatý stůl a židle. V kuchyňské sektorové skřínce je nádobí. V koupelně je u nás umývadlo a vana, sprcha tam není. Na polici leží mýdlo, kartáček na zuby, zubní pasta. Vedle visí ručník. Je tu také pračka. Každá žena moc potřebuje pračku, protože často pere prádlo.

\* \* \*

- Kde bydlíš?
- Jsem na privatě<sup>3</sup>.
- Máš hezký byt?
- Ani moc ne. A je taky dost drahý. Platím hodně<sup>4</sup>. Budu se stěhovat.
- Taky do privátu?
- Ovšem. Kolej nemám ráda. Tam člověk nemá žádné soukromí<sup>5</sup>.
- Máš pravdu<sup>6</sup>.

\* \* \*

- Ve kterém poschodí bydlíš?
- V sedmém.
- Máte tam výtah?
- Máme, ale někdy nefunguje, a proto musíme jít nahoru pěšky.
- To je nepříjemné, vid' <sup>7</sup>?
- To je.



## SLOVNÍČEK

- |   |  |
|---|--|
| <p>automatický автоматичний<br/> <b>balkon</b>, -u <i>m.</i> балкон<br/> <b>cihlový</b> цегляний<br/> <b>druhý</b> другий<br/> <b>fungovat</b>, -uji, -ují працювати,<br/>     функціонувати<br/> <b>garsonka</b>, -y <i>ž.</i> однокімнатна<br/>     квартира<br/> <b>hračka</b>, -y <i>ž.</i> іграшка<br/> <b>chodba</b>, -y <i>ž.</i> коридор<br/> <b>jejich</b> їхній<br/> <b>kartáček</b>, -čku <i>m.</i> (na zuby) зубна<br/>     щітка<br/> <b>každý</b> кожний<br/> <b>kolej</b>, -e <i>ž.</i> гуртожиток<br/> <b>koupelna</b>, -y <i>ž.</i> ванна кімната<br/> <b>kuchyň/kuchyň</b>, -ně <i>ž.</i> кухня<br/> <b>kuchyňská sektorová skříňka</b><br/>     кухонна секційна шафка<br/> <b>kulatý</b> круглий<br/> <b>květináč</b>, -e <i>m.</i> вазон</p> | <p><b>lednička</b>, -y <i>ž.</i> холодильник<br/> <b>ložnice</b>, -e <i>ž.</i> спальня<br/> <b>místnost</b>, -i <i>ž.</i> приміщення,<br/>     кімната<br/> <b>moc</b> дуже, вельми, забагато<br/> <b>mrazicí skříň</b>, -ně <i>ž.</i> розм. <b>mrazák</b><br/>     холодильна камера<br/> <b>myčka</b>, -y <i>ž.</i> посудомийка<br/> <b>mýdlo</b>, -a <i>s.</i> мило<br/> <b>nábytek</b>, -u <i>m.</i> меблі<br/> <b>nádobí</b>, -í <i>s.</i> посуд<br/> <b>několikaposchod'ový</b> кількаповер-<br/>     ховий<br/> <b>pošní</b> нічний<br/> <b>obvykle</b> зазвичай<br/> <b>ovšem</b> звичайно, певна річ,<br/>     авжеж<br/> <b>panelákový dům</b>, розм. <b>panelák</b><br/>     панельний будинок<br/> <b>plus</b> плюс<br/> <b>počet</b>, -čtu <i>m.</i> кількість, чисельність</p> |
|---|--|

pokoj, -e *m.* кімната; **dětský p.**  
 дитяча кімната; **obývací p.**, *розм.*  
**obývák** жила кімната  
 polička, -y *ž.* поличка  
 polštář, -e *m.* подушка, матрац  
 poschodí, -í *s.* / **patro**, -a *s.* поверх  
 postel, -e *ž.* ліжко  
 potravina, -y *ž.*, *zprav. mn.* продукти  
 харчування  
 potřebovat, -bují, -bují потребувати  
 pračka, -y *ž.* пральна машина  
 prádelník, -u *m.* шафа для білизни,  
 комод  
 prádlo, -a *s.* білизна  
 praktický практичний  
 prát, peru, perou прати  
 prostěradlo, -a *s.* простирадло  
 protože тому що  
 předsíň, -ně *ž.* передпокій, прихожа  
 přes через  
 přikrývka, -y *ž.* ковдра, покривало  
 příslušenství, -í *s.* зручності (у  
 квартирі)  
 přízemí, -í *s.* перший поверх  
 ručník, -u *m.* рушник  
 různý різний

**sám, sama, samo** сам, сама, само  
**sídlíště**, -ě *s.* район, житловий  
 масив  
**skoro** майже  
**slunce**, -e *s.* сонце  
**sporák na plyn**, -u *m.* газова плита  
**sprcha**, -y *ž.* душ  
**svítit**, -tím, -tí світити, світитися  
**tvorit** -řím, -ří створювати, творити  
**umývadlo**, -a *s.* умивальник  
**ústřední topení**, -í *s.* централізоване  
 опалення  
**utěrka**, -y *ž.* кухонний рушник  
**uvnitř** всередині  
**vana**, -y *ž.* ванна  
**věšák**, -u *m.* вішалка  
**vchod**, -u *m.* вхід  
**video**, -a *s. hovor.* відеомагнітофон  
**výtah**, -u *m.* ліфт  
**záchod**, -u *m.* туалет  
**znamenat** 3. os. -ná, -nají значити,  
 означати  
**zpravidla** як правило, зазвичай  
**zrcadlo**, -a *s.* дзеркало  
**zubní pasta** зубна паста  
**že** що



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. V přízemí je výtah.

На першому поверсі є ліфт.

У Чехії відлік поверхів починається з того, на який піднімаються. Чеське přízemí означає в українській мові “перший поверх”, а první poschodí / patro в українській мові — “другий поверх”. Чеські слова poschodí і patro є синонімами. Пор. їх вживання:

kde? — v prvním poschodí / patře.

де? — на першому поверсі.

kam? — do prvního poschodí / patra.

куди? — на перший поверх.

2. Byt má různý počet pokojů.

У квартирі різна кількість кімнат.

3. Jsem na privatě.

Я знімаю квартиру.

Privát = soukromí.

Приватна квартира.

Bydlet v soukromí/ na privatě.

Жити на приватній квартирі

(винаймати її).

4. Platím hodně.

Я багато плачу.

5. Tam člověk nemá žádné soukromí.

Там у людини немає ніякого приватного життя.

6. Máš pravdu.

Ти маєш рацію.

7. To je nepříjemné, vid'?

Це неприємно, правда ж?

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Відмінювання іменників чоловічого роду твердої групи, що означають назви неістот (тип hrad)

| Pád | Číslo jednotné | Číslo množné                  |
|-----|----------------|-------------------------------|
| N.  | hrad Ø         | hrady                         |
| G.  | hradu, lesa    | hradů                         |
| D.  | hradu          | hradům                        |
| A.  | hrad Ø         | hrady                         |
| V.  | hrade, jazyku  | hrady                         |
| L.  | (o) hradu/ě    | (o) hradech, lesích, kouskách |
| I.  | hradem         | hrady                         |

За зразком іменників типу **hrad** відмінюються всі іменники чоловічого роду, що в називному відмінку однини закінчуються на твердий приголосний: *dům, byt, stůl, dvůr, vchod, most, park, výtah, Kyjev, Lvov, Londýn* і на приголосні **-z, -s, -l** (крім суфікса **-tel**): *kus, les, rybíz, rosol, titul, topol, účel, úhel, uzel, vrchol, živel, mozol*.

### Особливості форм однини

1. У родовому відмінку, як правило, є закінчення **-u**: *byt — bez bytu, hotel — vedle hotelu, strom — se stromu, sešit — bez sešitu, dub — z dubu*.

Проте ціла група слів у родовому відмінку має закінчення **-a**. До них належать:

а) деякі загальні назви: *les — do lesa, národ — národa, kostel — z kostela, večer — do večera, oběd — u oběda, dvůr — ze dvora, svět — do*

světa, chléb — bez chleba, jazyk — jazyka, sýr — sýra, mlýn — do mlýna, zákon — ze zákona, život — života, oves — ovsa.

Сюди ж належать слова: dobytek, domov, hřbitov, chlév, klášter, kout, ostrov, potok, rybník, tábor, venkov.

Слово *rok* має закінчення **-u** у словосполученні *toho roku* “цього року” і закінчення **-a** в усталеному виразі *do roka a do dne* “точно через рік, день у день”;

б) назви місяців і днів (**-e-** випадає): leden — ledna, únor — února, březen — března, duben — dubna, květen — května, červen — června, srpen — srpna, říjen — října (але: listopad — listopadu), pondělík — pondělka, úterek — úterka, čtvrtek — čtvrťka (але: pátek — pátku); včerejšek — včerejška, dnešek — dneška, zítřek — zítřka;

в) деякі топонімічні назви (зокрема чеські на **-ov, -ín**): Kyjev — z Kyjeva, Tábor — z Tábora, Beroun — z Berouna, Benešov — z Benešova, Kojetín — z Kojetína (але: z Mostu, z Písku, z Havlíčkova Brodu та ін.).

Деякі іменники можуть мати обидва закінчення **-u** та **-a**: budík — budíku// budíka, bochník — bochníku//bochníka, kalich — kalichu // kalicha, sputnik — sputniku// sputnika, trojúhelník — trojúhelníku// trojúhelníka, popel — popelu/ popela i popele.

2. У родовому відмінку в односкладних словах скорочується або чергується коренева голосна: dům — domu, stůl — stolu, mráz — mrazu, chléb — chleba, sníh — sněhu, vítr — větru.

3. У родовому відмінку в словах на **-jem, -et, -ek, -en, -eb, -ep, -ev** випадає **-e-**: dojem — dojmu, zájem — zájmu, počet — počtu, účet — účtu, majetek — majetku, spánek — spánku, následek — následku, sen — snu, len — lnu, šev — švu, název — názvu та деякі ін.

4. У кличному відмінку регулярним є закінчення **-e**: hrade, byte та ін. У слів на **-r** відбувається палаталізація: vítr — větře. Закінчення **-u** мають іменники на **-h, -ch, -k, -g**: prah — prahu, jazyk — jazyku, kožich — kožichu, gong — gongu.

5. У місцевому відмінку іменники мають два закінчення: **-u** та **-e/-ě**.

Закінчення **-u** мають іменники на **-h, -ch, -k, -g**: břeh — na břehu, vzduch — ve vzduchu, mír — o míru, vlak — ve vlaku, ring — v ringu, більшість іменників на губні приголосні: film — o filmu, ústav — v ústavu, а також запозичені іменники, напр.: hotel — v hotelu, džez — v džezu.

Закінчення **-e/-ě** є у більшості іменників, які в родовому відмінку мають закінчення **-a**: les — v lese, život — v životě, mlýn — ve mlýně, oběd — po obědě, ostrov — na ostrově, dvůr — na dvoře, klášter — v klášteře, klín —

na klíně, kout — v koutě, Kyjev — v Kyjevě. Крім того, закінчення **-e/-ě** мають іменники: dům — v domě, most — na mostě, stůl — na stole, strop — na stropě, úřad — v úřadě, záchod — na záchodě.

Деякі іменники можуть мати обидва закінчення **-u** та **-e/-ě**: jazyk — o jazyku// o jazycе, potok — o potoku// o potoce, rybník — v rybníku// na rybníce, papír — na papíru// na papíře, trávník — o trávníku// o trávníce, kožich — o kožichu// o kožiše, okres — v okresu// v okrese, spis — ve spisu// ve spise.

### Особливості форм множини

У місцевому відмінку основне закінчення іменників — **-ech**: byt — v bytech, dům — v domech, stůl — na stolech, strom — na stromech.

Іменники з основою на **k, h, ch, g** мають закінчення **-ích**, перед яким відбувається чергування **k//c, h//z, ch//š, g//z**: slovník — v slovnících, chodník — na chodnících, břeh — na březích, dialog — v dialozích. Закінчення **-ích** виступає також у деяких інших слів, напр.: les — v lesích. Крім того, іноді можливі паралельні закінчення **-ech// -ích**: hotel — v hotelech// v hotelích, okres — v okresech// v okresích або **-ách// -ích** (у слів на **-ek**): domek — v domkách// v domcích, kousek — v kouskách// v kouscích.

### Теперішній час дієслів (типи nést, brát, psát)

До 1-го класу дієвідмінювання належать дієслова з основою інфінітива на приголосний або на **-a (-á)**, в 3-ій особі однини теперішнього часу вони закінчуються на **-e**:

| Osoba | Číslo jednotné |             |             | Konc.          |
|-------|----------------|-------------|-------------|----------------|
|       | <b>nést</b>    | <b>brát</b> | <b>psát</b> |                |
| 1.    | nesu           | beru        | píšu (-i)   | <b>-u (-i)</b> |
| 2.    | neseš          | bereš       | píšeš       | <b>-eš</b>     |
| 3.    | nese           | bere        | píše        | <b>-e</b>      |
|       | Číslo množné   |             |             | Konc.          |
| 1.    | neseme         | bereme      | píšeme      |                |
| 2.    | nesete         | berete      | píšete      | <b>-ete</b>    |
| 3.    | nesou          | berou       | píšou (-í)  | <b>-ou(-í)</b> |



1. За типом **nést** відмінюються дієслова з основою інфінітива, теперішнього і минулого часу на приголосний: číst — čte — četl, klást — klade — kladl, kvést — kvete — kvetl, krást — krade — kradl, lézt — leze — lezl, nalézt — nalezne — našel, plést — plete — pletl, růst — roste — rostl, vést — vede — vedl, vézt — veze — vedl, třást se — třese se — třásl se.

За цим самим зразком відмінюються всі дієслова з основою інфінітива на **-ct/-ci** типу **péct i třít**. У цих дієсловах чергуються задньо-піднебінні приголосні з шиплячими: péct — peču / peku — pekl, moci — můžu / mohu — mohl, pomoci — pomůžu / pomohu — pomohl, téct — teču / teku — tekl, tlouct — tluču — tloukl.

*Примітка:* форми 1-ої особи однини **peku, mohu, teku** і под., а також 3-ої особи множини **pekou, mohou, tekou** є книжними. В розмовній мові вживаються форми **peču, můžu** і под.

Дієслова на **-ř**: třít, u-, ze/mřít, o-, po-, za/přít, ote-, za/vřít — відмінюються так:

| Osoba | Číslo jednotné | Konc.      | Číslo množné | Konc.       |
|-------|----------------|------------|--------------|-------------|
| 1.    | zavřu          | <b>-u</b>  | zavřeme      | <b>-eme</b> |
| 2.    | zavřeš         | <b>-eš</b> | zavřete      | <b>-ete</b> |
| 3.    | zavře          | <b>-e</b>  | zavřou       | <b>-ou</b>  |

Нагадаємо, що до цього ж зразка належать нерегулярні дієслова **jít, jet**.

2. За типом **brát** відмінюються дієслова з основою інфінітива минулого часу на **-a (-á)**, в теперішньому часі — з основою на приголосний: chápat — chápu, hnát — ženu, lámat — lámu, prát — peru, stlát — stelu, zvat — zvu, kašlat — kašlu, klamat — klamu. Деякі дієслова цієї групи мають паралельні закінчення за типом **dělat**: klepat — klepe / klepá, koupát — koupe / koupá, šlapat — šlape / šlapá.

3. За типом **psát** відмінюється група дієслів, у яких відбувається чергування приголосних основи: lhát — lže, mazat — maže, plakat — pláče, poslat — pošle, skákat — skáče, tázat se — táže se, ukázat — ukáže, vázat — váže. У деяких з них спостерігається тенденція паралельного вживання за зразком **dělat**:

česat — češe / česá, češou / česají;

kousat — kouše / kousá, koušou / kousají;

lízat — líže / lízá, lížou / lízají;

řezat — řeže / řezá, řežou / řezají.

*Примітка:* у дієслів типу **psát** форми 1-ої особи однини **píši** і 3-ої особи множини **píší** є книжними. В розмовній мові вживаються форми (já) **píšu**, (oni) **píšou**.

### Кількісні і порядкові числівники від 1 до 10

#### 1. Кількісні числівники від 1 до 10:

|                         |            |
|-------------------------|------------|
| 1 — jeden, jedna, jedno | 6 — šest   |
| 2 — dva, dvě            | 7 — sedm   |
| 3 — tři                 | 8 — osm    |
| 4 — čtyři               | 9 — devět  |
| 5 — pět                 | 10 — deset |

Кількісний числівник **jeden**, як і в українській мові, розрізняється за родами: *jeden student, dům, jedna škola, jedno město*.

Але на відміну від української мови, в чеській кількісний числівник **dva** має однакові форми для жіночого і середнього роду:

для чоловічого роду: *dva i oba (dva domy, oba studenti)*;

для жіночого і середнього роду: *dvě i obě (dvě školy, obě studentky, dvě okna, dvě sídliště)*.

#### 2. Порядкові числівники від 1 до 10:

|             |              |
|-------------|--------------|
| 1. — první  | 6. — šestý   |
| 2. — druhý  | 7. — sedmý   |
| 3. — třetí  | 8. — osmý    |
| 4. — čtvrtý | 9. — devátý  |
| 5. — pátý   | 10. — desátý |

Порядкові числівники теж розрізняються за родами, пор.: *druhý dům, druhá škola, druhé okno*. První i třetí, як і прикметники м'якої групи, мають однакове закінчення **-í** для усіх трьох родів: *první, třetí dům, škola, okno*.

➤ **Запам'ятайте:** В чеській мові після порядкового числівника, написаного цифрою, ставиться крапка, напр.: *2. byt — druhý byt, 3. auto — třetí auto*.

### Вказівні займенники в називному відмінку

| Číslo jednotné       |  |                 |
|----------------------|--|-----------------|
| mužský rod           | ten, tento (tenhle), tamten<br>(tamhleten) | student, dům    |
| ženský rod           | ta, tato (tahle), tamta (tamhleta)         | koupelna, židle |
| střední rod          | to, toto (tohle), tamto (tamhleto)         | okno, sídliště  |
| Číslo množné         |  |                 |
| mužský rod životný   | ti, tito (tihle), tamti (tamhleti)         | studenti        |
| mužský rod neživotný | ty, tyto (tyhle), tamty (tamhlety)         | domy            |
| ženský rod           | ty, tyto (tyhle), tamty (tamhlety)         | koupelny, židle |
| střední rod          | ta, tato (tahle), tamta (tamhleta)         | okna, sídliště  |

1) Вказівні займенники чоловічого роду в називному відмінку множини розрізняються за ознакою істоти — неістоти: *ti studenti* — *ty domy*.

2) До займенників **ten, ta, to** можуть приєднуватися різні частки **-to, -hle** або прислівник **tam-**. Займенники *tento, tato, toto* вказують на найближчий предмет, а займенники *tamten, tamta, tamto* — на віддалений предмет, напр.: *Tento dům je nový, tamten dům je starý.*

3) Займенники **tenhle, tahle, tohle** (*tamhleten, tamhleta...*) вживаються в розмовній мові: *Tenhle dům je nový, tamhleten je starý.*

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Bydlíte sám / sama nebo u rodičů?

1. Máte byt nebo dům?

2. Je lepší bydlet ve vlastním domě, nebo v bytě? Proč?

3. Ve kterém patře bydlíte?

4. Co děláte, když nejezdí v domě výtah?

5. Které místnosti jsou ve vašem domě / bytě?

6. Co je v předsíni, v obývací, v kuchyni, v koupelně?

7. Jak se jmenuje malý byt?

8. Líbí se vám váš byt?

9. Co se vám v něm nelíbí?

**2. Přečtěte text a vyberte správnou odpověď:**

1. Dům, kde bydlí ten člověk, je: a) vila, b) rodinný domek, c) činžák, d) věžák, e) panelák.
2. Má a) šest, b) devět, c) deset poschodí.
3. Místo, kde jsou samé paneláky, se jmenuje: a) centrum města, b) předměstí, c) sídliště, d) parkoviště.
4. Každý panelák má v přízemí: a) byty, b) výtah, c) sklep.
5. V předsíni je: a) gauč, b) sporák, c) sprcha, d) věšák.
6. Kuchyň je: a) malá, b) tmavá, c) útulná.

**3. Doplňte vhodná slova z textu:**

1. Domy jsou .....
2. Výtah je .....
3. Byty mají ústřední .....
4. Malý byt je .....
5. Má ..... místnost
6. V obýváku je moderní .....
7. Na stropě visí .....
8. Slunce .....
9. Máme ..... okna a ..... balkon.
10. V kuchyni je .....
11. Každá žena moc potřebuje ....., protože ..... prádlo.

**4. Podstatná jména v závorkách užití v náležitých tvarech:**

Bydlíme blízko (park). Stojím u (strom). Ode (dnešek) je v (dům) sám. Zbytek (papír) je ve (stůl). V (úřad) není, máme mu zatelefonovat do (byt). Po (oběd) jde na procházku. V (kostel) ani na (zámek) nikdy nebyl. Do (rok) vyjde zbytek (slovník). V (časopis) vyšla jen část (článek). Teď jsme blízko (most). V (les) je stín. Od (pondělek) do (pátek) budeme na (výlet). Na (stůl) našel kousek (chléb). Až do (říjen) chodím bez (kabát). Na (strop) visí barevný lustr. Koupím si kus (sýr), nebo kousek (salám). Máš poznámky na (papír), nebo v (sešit)? Jdu do (obchod) pro láhev (ocet) a pro kilo (cukr). Do (park) vede od (most) cesta. Část (nábytek) je v tom (kout). U (stolek) stojí křeslo.

**5. Utvořte tvary 2.pádu jednotného čísla a 6. pádu množného čísla:**

chléb, hotel, vzduch, rok, kurs, časopis, stůl, autobus, lístek, břeh, obraz, slovník, rozhovor, stolek, dům, název, ostrov, mír.

**6. Podstatná jména v závorkách uveďte ve správné formě singuláru nebo plurálu:**

Děti stojí na (chodník). Cukr prodávají v (sáček). Zahraniční hosté jsou ubytováni v (hotely). V (balíky) byly knihy. V pátek chodíme po (obchody). Mluvíme o různých cizích (jazyky). Do práce jezdíme (autobusy). Na (břehy) rostou mladé (stromy). Napíšu to do (sešit). V (dům) jsou nové (výtah). O (slovníky) vím z (dopisy). Na (koncert) je vždy mnoho lidí. Letadlo zmizelo v (mraky). Chodíme po (les). Po (svátky) to přinesu. Profesor mluví o (úspěch) studenta. Na (stromy) rostou hrušky. Blížil se k (lesy).

**7. Podstatná jména v závorkách doplňte do vět:**

Dá to do (starý stůl, vědecký ústav, můj byt, hustý rosol). Jdeme z (pěkný park, velký závod, velký podnik, nový dům, můj byt). Stojím u (zelený strom, starý most, nový vchod, plynový sporák). Jdeme k (zelený strom, starý most, nový vchod, plynový sporák). Čekáme na (tvůj návrh, nový titul, český časopis, městský autobus, můj výtah). Je to v (hluboký les, starý dvůr, nový byt, velký ústav). Mluvíme o (český jazyk, zelený les, krásný park, vysoký strom, tvůj časopis). Letí nad (starý most, krásný park, vysoký strom, nový dům, jiný dvůr).

**8. Místo teček doplňte slovesa psát, číst, nést, skákat, ukázat, práť, zvat, upéct, pomoci, téct v přítomném čase:**

Přítel ... překlad z ukrajinštiny do češtiny. Katko, kam ... ty hračky? Maminka ... spodní prádlo každý den. Babička nám dnes ... buchty s mákem. Pane Novotný, ... vás na návštěvu. Studenti pravidelně ... odbornou literaturu. Honzo, ... mi ten nábytek dát do bytu? Dítě ... radostí. ... nám cestu do středu města? Řeka ... v horách.

**9. Slovesa v závorkách dejte do správných tvarů:**

Na zahradě (kvést) hezké letní květiny. Děti určitě (pomoci) své babičce. Nikdy (neklamat). Čas (utéct) rychle. On (růst) jako z vody. Někdo (klepat) na dveře. Lenko, musíš to udělat, (chápat)? Učitel vám (ukázat) mapu Čech. Karel (poslat) dopis do ciziny. Honza (lhát), až se mu od úst práší. Mařenka (lízat) bonbon. Studenti (tázat se) na ročníkovou práci. Malé dítě (kousat) jablko.

**10. Přečtěte úryvek z české lidové písně. Vypište slovesa a časujte je:**

Já mám rád tu kudrnatou Káču,  
já pro tu Káču ve dne v noci pláču<sup>1</sup>.

Já mám rád tu kudrnatou Káču,  
já se pro tu Káču upláču.

<sup>1</sup>ve dne v noci — і вдень, і вночі

**11. Odpovězte na otázky podle vzoru:**

*Vzor:* Přečteš si noviny? — Ano, přečtu si noviny. — Ne, nepřečtu si noviny.

Píšeš dopis babičce? Pleteš svetr sestře? Bereš to vážně? Třešeš se strachy? Dostaneš se tam jedničkou? Můžeš to udělat na zítřek? Zveš nás na návštěvu? Upečeš nám dort? Pomůžeš mamince s prací? Nikdy nekradeš? Čteš o úspěchu našich sportovců?

**12. Čtete číslovky:**

2, 3., 7, 5, 8, 1., 9, 4., 3, 6., 10., 9., 1, 2., 6, 7., 4, 8., 10.

**13. K uvedeným podstatným jménům přidejte zájmeno a číslovku podle vzoru:**

*Vzor:* ten jeden byt — ty dva byty  
ta jedna koupelna — ty dvě koupelny  
to jedno sídliště — ta dvě sídliště

*Podstatná jména:* výtah, poschodí, místnost, zrcadlo, vana, obývací.

**14. Vyprávějte o domu, kde bydlíte.**

**15. Přeložte do češtiny:**

Ми живемо в новому районі в панельному будинку. Це дев'ятиповерхова будівля з ліфтом. Я не користуюся ліфтом, тому що живу на першому поверсі. У нас двокімнатна квартира. Моя квартира мені подобається. У вітальні стоять сучасні меблі. У спальні є два ліжка, шафа для одягу і для білизни. На кухні у нас електрична плита, холодильник і кухонні секційні меблі з посудом. На стіні висить годинник і кухонний рушник. Поряд з ванною є туалет.

**16. Naučte se z paměti přísloví:**

Kdo se bojí, nesmí do lesa.  
Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.

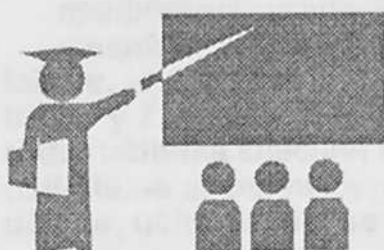


## LEKCE 4

Тема і ситуації: ◀ Vzdělání.

Текст: ◀ Škola.

Граматика: ◀ Теперішній час дієслів (типи **prosit, umět, sázet**).  
Модальні дієслова в теперішньому і майбутньому часі.  
Утворення прислівників.  
Кількісні числівники **від 10 до 20**.  
Синтаксичний зв'язок числівників з іменниками.



### Škola

Do šesti let může dítě navštěvovat mateřskou školku, pak musí chodit do základní školy. Toto období se nazývá povinná školní docházka<sup>1</sup>. Chlapci se říká žák<sup>2</sup> nebo školák, dívky — žákyně nebo šolačka. Ve škole je ředitelna, sborovna a třídy. V kanceláři pracuje paní sekretárka. Naše třída je velká místnost. Jsou zde lavice a židle. Napravo vidíme čtyři okna, nalevo jsou dveře. Vepředu visí tabule, leží křída, hadr a houba. V rohu je koš. Denně máme čtyři vyučovací hodiny. Učíme se<sup>3</sup> český jazyk a literaturu, dějepis, zeměpis, fyziku, přírodopis. Umíme angličtinu. Naše třídní učitelka nás učí matematiku. Ve velké oblibě<sup>4</sup> jsou u nás hodiny tělesné, hudební a výtvarné výchovy. Ve škole chceme dostávat jen dobré známky. Někdo má samé jedničky, někdo jedničky a dvojky<sup>5</sup>. Trojku v naší třídě nemá nikdo. Ve dvanáct hodin začíná velká přestávka.

Základní škola má devět tříd, školní docházka končí v patnácti letech. Pak následuje střední škola. V Čechách je několik typů středních škol. Je to gymnázium, střední odborná škola, učiliště. Střední školu končí studenti maturitou. Maturita je podmínkou pro vstup na vysokou školu<sup>6</sup> (univerzitu). Maturitě se také říká zkouška dospělosti.

\*\*\*

- Prosím vás, kde je tady sborovna?
- Pořád rovně, druhé dveře napravo.

- Chci mluvit s paní učitelkou Novotnou.
- Ano, je tam.
- Děkuji.
- Prosím.<sup>7</sup>

\* \* \*

- Kdo má dnes službu<sup>8</sup>?
- Ivan má službu<sup>9</sup>.
- Tak prosím, smažte tabuli<sup>10</sup>!
- Ano. Hned to bude.
- Kdo dnes chybí<sup>11</sup>?
- Nikdo.
- Kdo chce dávat otázky<sup>12</sup>?
- Karel.
- Kdo chce odpovídat? Nikdo? To je škoda<sup>13</sup>!



## SLOVNÍČEK

angličtina, -y ž. англійська мова  
 dějepis, -u m. історія (предмет)  
 denně щодня, кожен день  
 dívka, -y ž. дівчина  
 domácí домашній  
 dospělost, -í ž. дорослість  
 dostávat, -vám, -vají одержувати,  
 діставати  
 dveře, -í ž. *romn.* двері  
 fyzika, -y ž. фізика  
 gymnázium, -ia s. гімназія  
 hadr, -u m. ганчірка  
 hned одразу  
 hodina, -y ž. урок, заняття  
 houba, -y ž. гриб  
 chodit, -ím, -í ходити  
 jazyk, -a m. мова  
 jen лише  
 kancelář, -e ž. канцелярія  
 končit, -čím, -čí кінчати, закінчувати  
 koš, -e m. корзина  
 křída, -y ž. крейда  
 lavice, -e ž. лава  
 literatura, -y ž. література

matematika, -y ž. математика  
 maturita, -y ž. іспит на атестат  
 зрілості  
 musit / muset, -ím, -sí мусити, бути  
 повинним  
 následovat, -duji, -dují йти слідом,  
 наслідувати  
 navštěvovat, -vuji, -vují відвідувати,  
 ходити в гості  
 nazývat se, -vám, -vají називатися  
 někdo хтось  
 několik кілька, декілька  
 nikdo ніхто  
 období, -í s. період, сезон  
 odpovídat, -dám, -dají відповідати  
 pak потім, далі  
 paní, -í ž. жінка, пані  
 podmínka, -y ž. умова  
 předmět, -u m. предмет; vyučovací  
 р. навчальна дисципліна  
 přestávka, -y ž. перерва  
 přírodopis, -u m. природознавство  
 rovně прямо  
 ředitelna, -y ž. кабінет директора



**sborovna**, -y ž. учительська  
**sekretářka**, -y ž. секретарка  
**škola**, -y ž. школа, навчальний заклад; **základní š.** початкова школа, **střední š.** загальноосвітня середня школа, **odborná š.** професійна школа, **vysoká š.** вищий навчальний заклад  
**tabule**, -e ž. дошка  
**třída**, -y ž. клас  
**třídni učitelka** класний керівник  
**učiliště**, -ě s. училище  
**učit se, učím se, učí se** вчитися, навчатися

**úkol**, -u m. завдання  
**vstup**, -u m. вступ  
**výchova**, -y ž. виховання; **tělesná v.** фізичне виховання, фізкультура, **hudební v.** музичне виховання, **výtvarná v.** уроки малювання та естетичного виховання  
**vyučovací** навчальний  
**zeměpis**, -u m. географія  
**zkouška**, -y ž. екзамен, іспит  
**známka**, -y ž. оцінка  
**žák i školák**, -a m. учень, школяр  
**žákyně**, -ě i **školačka**, -y ž. учениця, школярка



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Povinná školní docházka.

Обов'язкове навчання у школі.

2. Říkat *komu, jak*.

Називати *кого, як*.

Říkají mu Pavel.

Його звать Павлом.

Chlapci se říká žák.

Хлопця називають учнем.

3. Дієслово **učit se** має кілька значень:

a) *učit se čemu, co, s inf.*

a) *учитися чому, навчатися чого, з inf.*

Učím se češtinu, češtině, českému jazyku. Učím se zpívat.

Я вивчаю чеську мову. Я вчуся співати.

b) *učit se kým*

б) *учитися на кого*

Učím se zámečnickem.

Я вчуся на слюсаря.

c) *učit se kde*

в) *вчитися де*

Učím se v základní škole.

Я вчуся в середній школі.

d) *učit se jak (mít dobré, špatné známky apod.)*

г) *вчитися як (мати хороші, погані оцінки і под.)*

Učím se výborně, dobře, průměrně...

Я вчуся відмінно, добре, посередньо.

Дієслово **učit** має кілька значень:

a) *učit koho, s inf., čemu, co, s inf.*

a) *учити чому, навчати чому, чого, з inf.*

Učím češtině, českému jazyku, češtinu.

Я навчаю чеській мові.

Učím dítě zpívat.

Я навчаю дитину співати.

b) učít *koho čemu, co; kde*  
Učím zahraniční studenty češtinu.

Učím na střední škole.

4. Mít něco v oblíbě.

Ve velké oblíbě jsou u nás hodiny tělesné výchovy.

5. Система оцінок в Чехії інша, ніж в Україні. Пор. в початкових, середніх школах і гімназіях:

1 — jednička “výborně”

2 — dvojka “chvalitebně”

3 — trojka “dobře”

4 — čtyřka “dostatečně”

5 — pětka “nedostatečně”, розм. koule — одиниця.

У вищих навчальних закладах:

1 — jednička “výborně”

2 — dvojka “velmi dobře”

3 — trojka “dobře”

4 — čtyřka “nevyhověl”.

6. Maturita je podmínkou pro vstup na vysokou školu.

7. Prosím.

Пор.: Za málo або Není zač.

8. Kdo je dnes služba?

9. Ivan má službu.

10. Tak prosím, smažte tabuli!

11. chybět (ve škole)

Kdo dnes chybí?

12. Kdo chce dávat otázku?

13. To je škoda!

б) учити *кого чому*

Я викладаю іноземним студентам чеську мову.

Я викладаю в середній школі.

Бути популярним, прихильно ставитись *до чого*.

Популярними у нас є уроки фізкультури.

5 — “відмінно”

4 — “дуже добре”

3 — “добре”

2 — “задовільно”

1 — “незадовільно”

Іспити на атестат зрілості є обов'язковою передумовою вступу у вищий навчальний заклад.

Будь ласка.

Нема за що / Не варто подяки.

Хто сьогодні черговий?

Сьогодні чергує Іван.

Будь ласка, витріть дошку!

бути відсутнім

Хто сьогодні відсутній?

Хто хоче задавати питання?

Шкода.

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

Теперішній час дієслів (типи *prosit*, *umět*, *sázet*)

1. За зразком дієслів IV-го класу **prosit** у теперішньому часі відмінюються дієслова, які в інфінітиві мають суфікс **-i**: *mluvit*, *chodit*, *nosit*, *myslit*/*myslet*, *bydlit*/*bydlet*, *jezdit*, *vodit*, *končit*, *učit se*, *vrátit*, *platit*, *řídít*, *hrozit*, *tvrdit* та ін. або суфікс **-e (-ě)**: *držet*, *vidět*, *trpět*, *běžet*, *hledět*, *hořet*, *letět*, *ležet*, *mlčet*, *pršet*, *sedět*, *slyšet*, *viset*.

| Osoba | Číslo jednotné | Koncovky   | Číslo množné | Koncovky    |
|-------|----------------|------------|--------------|-------------|
| 1.    | prosím         | <b>-ím</b> | prosíme      | <b>-íme</b> |
| 2.    | prosíš         | <b>-íš</b> | prosíte      | <b>-íte</b> |
| 3.    | prosí          | <b>-í</b>  | prosí        | <b>-í</b>   |

У 3-ій особі однини і множини у дієслів типу **prosit** однакове закінчення **-í**:

/on, ona, ono/ *prosí* — /oni, ony, ona/ *prosí*

За цим зразком відмінюються також нерегулярні дієслова **vědět**, **jíst**, **stát**, **bát se**, **spát**:

| Osoba | Číslo jednotné | Číslo množné | Číslo jednotné | Číslo množné |
|-------|----------------|--------------|----------------|--------------|
|       | <b>vědět</b>   |              | <b>jíst</b>    |              |
| 1.    | vím            | víme         | jím            | jíme         |
| 2.    | víš            | víte         | jíš            | jíte         |
| 3.    | ví             | vědí         | jí             | jedí         |

| Osoba | Č.j.        | Č.mn.   | Č.j.          | Č.mn.     | Č.j.        | Č.mn. |
|-------|-------------|---------|---------------|-----------|-------------|-------|
|       | <b>stát</b> |         | <b>bát se</b> |           | <b>spát</b> |       |
| 1.    | stojím      | stojíme | bojím se      | bojíme se | spím        | spíme |
| 2.    | stojíš      | stojíte | bojíš se      | bojíte se | spíš        | spíte |
| 3.    | stojí       | stojí   | bojí se       | bojí se   | spí         | spí   |

2. За зразком дієслів **umět** відмінюються дієслова, які в інфінітиві мають суфікс **-e (-ě)**: *házet*, *ztrácet*, *přicházet*, *vymýšlet*, *přijíždět*, *rozumět*, *vypřágvět*, *klanět se* та ін.:

| Osoba | Číslo jednotné | Koncovky   | Číslo množné | Koncovky           |
|-------|----------------|------------|--------------|--------------------|
| 1.    | umím           | <b>-ím</b> | umíme        | <b>-íme</b>        |
| 2.    | umíš           | <b>-íš</b> | umíte        | <b>-íte</b>        |
| 3.    | Umí            | <b>-í</b>  | umějí        | <b>-ejí (-ějí)</b> |

Суфікс **-ě** завжди пишеться у дієсловах після **d, t, n, b, p, v, m**.

До цього ж зразка приєднуються дієслова типу **sázet**, у яких допускаються паралельні закінчення у 3-ій особі множини: **chybět, stavět, smět, zatápět, klanět se, kácet, krvacet, míjet, otálet** та ін.:

| Osoba | Číslo jednotné | Koncovky   | Číslo množné  | Koncovky         |
|-------|----------------|------------|---------------|------------------|
| 1.    | sázím          | <b>-ím</b> | sázíme        | <b>-íme</b>      |
| 2.    | sázíš          | <b>-íš</b> | sázíte        | <b>-íte</b>      |
| 3.    | sází           | <b>-í</b>  | sázejí i sází | <b>-ejí (-í)</b> |

### Модальні дієслова в теперішньому і майбутньому часі

До модальних дієслів у чеській мові належать дієслова **muset/musit, mít, moci/moc, chtít, smět, umět**. Вони розрізняються за значенням і вживанням, але всі виражають різний ступінь можливості, необхідності чи бажаності якоїсь дії, вираженої інфінітивом.

Дієслово **muset/musit** “мусити” виражає максимальний ступінь необхідності здійснення якоїсь дії, воно відповідає українським “мусити, бути повинним, потрібно + інф.”, у теперішньому часі відмінюється за зразком дієслова **prosit**:

| Osoba | Číslo jednotné | Číslo množné |
|-------|----------------|--------------|
| 1.    | musím          | musíme       |
| 2.    | musíš          | musíte       |
| 3.    | musí           | musí         |

Musím přečíst tu knihu.  
Musíš přečíst tu knihu.  
Musí přečíst tu knihu.

Я повинен прочитати цю книжку.  
Ти повинен прочитати цю книжку.  
Він повинен прочитати цю книжку.

Musíme přečíst tu knihu.  
Musíte přečíst tu knihu.  
Musí přečíst tu knihu.

Ми повинні прочитати цю книжку.  
Ви повинні прочитати цю книжку.  
Вони повинні прочитати цю книжку.

**Mít** “мати” як модальне дієслово має відтінок не категоричної обов’язковості якоїсь дії, воно відповідає українським “маю, потрібно + інф.”:

| Osoba | Číslo jednotné | Číslo množné |
|-------|----------------|--------------|
| 1.    | mám            | máme         |
| 2.    | máš            | máte         |
| 3.    | má             | mají         |

Mám odejít včas. Я маю піти вчасно.  
 Máš odejít včas. Ти маєш піти вчасно.  
 Má odejít včas. Він має піти вчасно.

Máme odejít včas. Ми маємо піти вчасно.  
 Máte odejít včas. Ви маєте піти вчасно.  
 Mají odejít včas. Вони мають піти вчасно.

Дієслово **moci/mocht** відповідає українському “могти”, воно має відтінок можливості якоїсь дії. У теперішньому часі **moci/mocht** відмінюється так:

| Osoba | Číslo jednotné          | Číslo množné              |
|-------|-------------------------|---------------------------|
| 1.    | mohu, <i>розм.</i> můžu | můžeme                    |
| 2.    | můžeš                   | můžete                    |
| 3.    | může                    | mohou, <i>розм.</i> můžou |

Mohu už začít? Я можу вже починати?  
 Můžeš už začít? Ти можеш вже починати?  
 Může už začít? Він може вже починати?

Můžeme už začít? Ми можемо вже починати?  
 Můžete už začít? Ви можете вже починати?  
 Mohou už začít? Вони вже можуть починати?

Дієслово **chtít** відповідає українському “хотіти”, воно має відтінок бажаності якоїсь дії. Інфінітив дієслів руху іноді пропускається: *chci domů, chci do Brna (= jít, jet)*. У теперішньому часі дієслово **chtít** відмінюється так:

| Osoba | Číslo jednotné | Číslo množné |
|-------|----------------|--------------|
| 1.    | chci           | chceme       |
| 2.    | chceš          | chcete       |
| 3.    | chce           | chtějí       |

Chci pracovat. Я хочу працювати.  
 Chceš pracovat. Ти хочеш працювати.  
 Chce pracovat. Він хоче працювати.

Chceme pracovat. Ми хочемо працювати.  
 Chcete pracovat. Ви хочете працювати.  
 Chtějí pracovat. Вони хочуть працювати.

Дієслово **smět** означає “сміти, наважуватися, наслідуватися” виконати якусь дію, мати дозвіл на виконання якоїсь дії. Воно відмінюється так само, як і дієслово **umět**:

| Osoba | Číslo jednotné | Číslo množné |
|-------|----------------|--------------|
| 1.    | smím           | smíme        |
| 2.    | smíš           | smíte        |
| 3.    | smí            | smějí        |

Smím už jít? Я вже можу йти? / Дозвольте мені вже йти?  
 Smíš už jít? Ти вже можеш іти? / Тобі вже дозволили йти?  
 Smí už jít? Він вже може йти? / Йому вже дозволили йти?

Smíme už jít? Ми вже можемо йти? / Нам дозволили вже йти?  
 Smíte už jít? Ви вже можете йти? / Вам вже дозволили йти?  
 Smějí už jít? Вони вже можуть йти? / Їм вже дозволили йти?

Дієслово **umět** відповідає українському “уміти”, у ролі модального воно має відтінок можливості виконання якоїсь дії:

| Osoba | Číslo jednotné | Číslo množné |
|-------|----------------|--------------|
| 1.    | umím           | umíme        |
| 2.    | umíš           | umíte        |
| 3.    | umí            | umějí        |

|                   |                                   |
|-------------------|-----------------------------------|
| Umím číst česky.  | Я вмію читати чеською мовою.      |
| Umíš číst česky.  | Ти вмієш читати чеською мовою.    |
| Umí číst česky.   | Він вміє читати чеською мовою.    |
| Umíme číst česky. | Ми вміємо читати чеською мовою.   |
| Umíte číst česky. | Ви вмієте читати чеською мовою.   |
| Umějí číst česky. | Вони вміють читати чеською мовою. |

Заперечні форми усіх модальних дієслів утворюються, як і в інших дієсловах, додаванням частки **ne-**:

|                        |                                 |
|------------------------|---------------------------------|
| Nemusíš číst tu knihu. | Ти не повинен читати цю книжку. |
| Nemáš tam chodit.      | Ти не маєш туди ходити.         |
| Nesmíš přijít pozdě.   | Ти не смієш прийти пізно.       |
| Nechceš to udělat.     | Ти не хочеш це зробити.         |
| Nemůžeš to napsat.     | Ти не можеш це написати.        |
| Neumíš to říct.        | Ти не вмієш про це сказати.     |

### Модальні дієслова в майбутньому часі

На відміну від української мови, модальні дієслова **muset/musit, moci/mocht, chtít** мають лише складений майбутній час, пор. в українській простий майбутній час *муситиму, зможу, захочу*:

| Osoba | Číslo jednotné           | Číslo množné              |
|-------|--------------------------|---------------------------|
| 1.    | budu muset, moci, chtít  | budeme muset, moci, chtít |
| 2.    | budeš muset, moci, chtít | budete muset, moci, chtít |
| 3.    | bude muset, moci, chtít  | budou muset, moci, chtít  |

|                              |                               |
|------------------------------|-------------------------------|
| Budu muset tam chodit často. | Я муситиму туди ходити часто. |
| Až budu moci, napíšu ti.     | Коли зможу, напишу тобі.      |
| Budeš-li chtít, udělej to.   | Якщо захочеш, зроби це.       |

Дієслова **mít, smět, umět** у ролі модальних не мають форм майбутнього часу.

### Утворення прислівників

Від якісних прикметників на **-lý, -tý, -dý, -rý, -ný, -bý, -pý, -vý, -mý** прислівники утворюються за допомогою суфікса **-e (-ě)**: *rychlý — rychle швидкий — швидко, hlasitý — hlasitě голосний — голосно, tvrdý — tvrdě*

твердий — твердо, dobrý — dobře добрий — добре, krásný — krásně  
 красивий — красиво, pilný — pilně старанний — старанно, hloupý —  
 hloupe дурний — по-дурному, zdravý — zdravě здоровий — виглядати  
 здоровим, lakomý — lakomě скупий — скупо.

Від прикметників на **-ský, -cký, -zký** прислівники утворюються шляхом скорочення довготи кінцевого **-ý** → **-у**:

**jaký jazyk?**

český

německý

ruský

polský

hezký

**mluvit jak?**

česky

německy

ruský

polsky

hezky

### Кількісні числівники від 10 до 20

|               |                 |
|---------------|-----------------|
| 10 — deset    | 16 — šestnáct   |
| 11 — jedenáct | 17 — sedmnáct   |
| 12 — dvanáct  | 18 — osmnáct    |
| 13 — třináct  | 19 — devatenáct |
| 14 — čtrnáct  | 20 — dvacet     |
| 15 — patnáct  |                 |

### Синтаксичний зв'язок числівників з іменниками

В чеській мові при сполученні числівників з іменниками діють такі правила:

1. Числівник **jeden** розрізняється за родами (див. Лексе 3). Іменники у сполученні з числівником **jeden** стоять у називному відмінку однини: To je jeden byt, jedna škola, jedno okno.

2. Числівник **dva** теж розрізняється за родами: dva byty, dvě školy, dvě okna.

Іменники у сполученні з числівниками **dva, tři, čtyři** стоять у називному відмінку множини:

To jsou dva byty, dvě školy, dvě okna.

To jsou tři, čtyři byty, školy, okna.

3. У сполученні з числівниками від п'яти і більше (5, 6, 7...) всі іменники стоять у родовому відмінку множини:

To je pět, šest, ... deset, ...sto bytů, škol, oken.



➤ *Запам'ятайте* formy дієслова **být** з числівниками 1, 2, 3, 4, 5 і більше:

|                       |                    |
|-----------------------|--------------------|
| je 1 + N. sg.         | je 1 dům           |
| jsou 2, 3, 4 + N. pl. | jsou 2, 3, 4 domy  |
| je 5, 6, 7 + G. pl.   | je 5, 6, 7... domů |

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. V jakém věku začínají děti chodit do základní školy?
2. Jak se nazývá toto období?
3. Kdo se učí ve škole?
4. Jaké místnosti jsou ve škole?
5. Co je ve třídě?
6. Jaké vyučovací předměty znáte?
7. Kolik hodin denně mají žáci?
8. Jaké známky dostávají žáci v české škole?
9. Čím se liší známky v české a ukrajinské škole?
10. Kolik tříd má základní škola a kdy končí?
11. Co pak následuje?
12. Co je maturita?

### 2. Slovesa v závorkách uveďte ve správném tvaru:

Otec (mluvit) úplně jasně. Naši rodiče (bydlet) blízko středu města. O prázdninách (jezdit — my) domů často. (Nevědět — vy) prosím, kolik je hodin? Dopis (ležet) nahore. (Sedět — já) tady dost dlouho. Ještě (neumět — oni) dobře česky. Jak se (učit) vaše dcera? (Jezdit — já) tam jen někdy. Každé ráno (jíst — oni) čaj s rohlíkem. Stále (myslet — já) na zkoušku z češtiny, (bát se — já), že ji (nesložit). Vyučovací hodina (začínat) brzy, (končit) ve dvě. Děti (chodit) do školy pěšky. Ráno (nejíst — já). Zítra ti Hanka (vrátit) knihu. Na hodině žáci (mlčet) a (poslouchat) učitelku. Kdo (odpovědět) na otázku?

### 3. Sloveso v singuláru nahrad'te slovesem v plurálu:

Někdy chodím do kina. Bydlíš daleko? Učíš se dobře? Kdy se vrátíme domů? Proč mlčíš? Smím se vás na něco zeptat? Mapa visí na stěně. Na které zastávce stojíš? Vždy ho chválím. Ona se v noci bojí. Ráno jí kaši. Už spí dost dlouho. Chybí mi kniha. Tváříš se nejistě. Češtinu umí špatně.

**4. Sloveso v plurálu nahrad'te slovesem v singuláru:**

Už to víme. Vidíte dobře? Už se nezlobíte? Chodíme tam často. Večeříme doma. Neplatíte nic. Poletíme tam zítra. Spí celý den. Kniha leží na stole. Sedíte na pohovce. Neslyšíme vás vůbec. Běžíme domů. Stavíme nový dům. Květiny stojí na stole.

**5. Poslechněte si věty. Odpovídejte podle vzoru:**

a) *Vzor:* Já mluvím nahlas. — **Karel** také mluví nahlas. **Oni** také mluví nahlas.

Já chodím do školy. — Já bydlím u rodičů. — Já to vím dobře. — Já se bojím. — Já myslím, že je to pravda. — Já ho neslyším. — Já běžím rychle.

б) *Vzor:* Oni tomu rozumějí. — Ale já tomu nerozumím.

Oni to tvrdí. — Oni tam bydlí. — Oni stále mlčí. — Oni tady sedí. — Oni tady stojí. — Oni všechno vidí. — Oni hodně trpí. — Oni jedí ovoce. — Oni to umějí.

c) *Vzor:* **Ty** se bojíš? — **Já ne, ale Karel** se bojí.

Ty to tvrdíš? — Ty to víš dobře? — Ty to vyprávíš? — Ty tam jezdíš? — Ty se tam učíš? — Ty se tam vrátíš? — Ty za to platíš? — Ty tam sedíš? — Ty to vymýšlíš?

d) *Vzor:* Pamatuje si to. — Já si to také pamatuji.

Zeptá se ho na to. — Vrátí se až večer. — Něco si koupí. — Pořád se zlobí. — Vezme si trochu. — Učí se hodně. — Uvědomuje si to. — Umyje si ruce. — Dnes se bojí.

**6. Poslechněte si věty. Odpovídejte podle vzoru:**

*Vzor:* Vy tam **bydlíte**? — **Chci** tam taky **bydlet**.

Vy se na to těšíte? — Vy ho dobře znáte? — Vy to umíte? — Vy o tom něco víte? — Vy tam sedíte? — Vy se tam vrátíte?

**7. Doplňte modální slovesa podle smyslu:**

Venku ... zůstat do sedmi hodin. To slovo neznám, ... se podívat do slovníku. Nevím, jestli mu to ... říci. Zítra to ... být hotové. Dnes nikam nepůjdu, ... se učít. Ví, že mu to ... odnést. Na to se ... zeptat ještě jednou. Napíšeme, kdy to ... udělat. Vlasta k nám... přijít? ... se na něco zeptat? ... to udělat včas. Prosím, ... to opakovat? ... tam jet také? ... s námi dnes mluvit?

**8. Z uvedených přídavných jmen utvořte příslovce. Napište si několik vět:**  
milý, světlý, dobrý, tvrdý, svobodný, silný, špatný, slabý, špinavý.

**9. Přečtěte číslovky, podstatná jména uveďte ve správném tvaru:**

1 (žák), 2 (stůl), 5 (firma), 8 (dům), 3 (sestra), 10 (kniha), 15 (vůz), 12 (byt), 6 (strom), 4 (dcera), 11 (knihovna), 7 (škola), 18 (otázka), 9 (učitelka), 1 (žákyně), 20 (zkouška).

**10. Číslovky s podstatnými jmény v závorkách uveďte ve správném tvaru:**

Škola začíná (8, hodina). Denně děti mají (4, hodina). Ve škole je (1, sborovna), (20, třída) a (2, knihovna). Ve třídě je (1, tabule). Mám (2, kamarádka). Máme (7, předmět). Půjčím sestře (5, kniha). Tato červená tužka stojí (19, koruna). Ve (2, hodina) jdeme na oběd. Do oběda máme ještě (10, minuta). Mám (3, sestra). (1, sestra) žije v Čechách. Čekáme na vás (2, hodina). Byt má (1, pokoj). Základní škola má (9, třída). Žák končí základní školu v (15, rok).

**11. Přeložte do češtiny:**

Діти можуть відвідувати дитячий садок. Вони повинні ходити в школу. Спочатку діти відвідують початкову школу. У ній 9 класів. Тут вивчають різні навчальні предмети. Я люблю уроки історії та фізичного виховання. Уроки починаються о 8 годині ранку. У класі є дошка, крейда, корзина для сміття. На стіні висить карта. Направо ведуть двері в коридор. Вчителька пояснює нову граматику. Ми маємо записати домашнє завдання. Всі хочуть добре вчитися. Я одержую четвірки. О 12 годині у нас велика перерва. Після початкової школи діти можуть учитися в середній школі. Середня школа закінчується екзаменом на атестат зрілості. Атестат зрілості дає право вступу до вищого навчального закладу.

**Humor**

Udělá tatínek přístroj, který když někdo zalže, pípne. Přejde Pepíček domů a řekne: Tati dostal jsem jedničku — píp — dvojku — píp — trojku — píp — čtyřku — píp — pětku — nic — a tatínek říká: Víš, Pepíčku, když já jsem byl malý jako ty, tak jsem měl samé jedničky. Píp.

\* \* \*

Pepíčkoví se ráno nechce do školy: “Mami, já nechci do školy, oni se mi tam posmívají, někdy mě tam i bijou.”

“Ale Pepíčku,” říká maminka “ty tam musíš jít. Děláš tam přece ředitele.”

\* \* \*

Přejde ředitel do třídy a vidí, že půlka třídy brečí a půlka se směje. Ředitel se ptá té půlky, co se směje: “Proč se tak smějete?” Oni odpoví: “Pan učitel vypadl z okna.” Potom se zeptá druhé půlky: “A proč vy tak brečíte?”. A oni odpoví: “Protože jsme to neviděli.”



## LEKCE 5

Тема і ситуації: ◀ Vysokoškolské vzdělání.

Текст: ◀ Univerzita.

Граматика: ◀ Відмінювання іменників чоловічого роду твердої групи, що означають назви істот (тип **pán**).

Відмінювання прикметників чоловічого роду твердої групи (тип **mladý**) і присвійних займенників **můj, tvůj, svůj**.

Займенник **který**.

Прийменники **z, za**.



### Univerzita

Nejstarší vysokou školou v Čechách je Univerzita Karlova (UK) v Praze. Jako každá univerzita má Karlova univerzita různé fakulty humanitního a přírodovědeckého zaměření: pedagogickou, právnickou, sociálních věd, teologickou, přírodovědeckou, matematicko-fyzikální, lékařskou. Na rozdíl od Národní Ševčenkovy univerzity v Kyjevě tady se studuje jazyk a literaturu na filozofické fakultě. Do Prahy přijíždí mnoho zahraničních studentů z různých států. Jsou to Ukrajinci, Slováci, Bulhaři, Angličané, Arabové a mnozí jiní. Nejdříve se musí učit češtině. Všichni studenti poslouchají přednášky<sup>2</sup> z různých předmětů.

Každá fakulta má různé katedry. Na mnohých fakultách jsou různé vědecké ústavy a laboratoře. Například filozofická fakulta má Ústav slavistických a východoevropských studií, kde Češi studují ukrajinštinu. Studijní materiál přednášejí profesori a docenti. Asistenti vedou semináře a praktická cvičení. Přednášejí zde také lektoři ze zahraničí. Na univerzitě jsou posluchárny, knihovny, studovny s počítači. Každý student má zajištěn přístup na Internet. Bakalářské studium trvá tři roky, magisterské — pět let. Každý student má index, který předloží profesorovi u zkoušky. Zkoušky se dělají<sup>3</sup> dvakrát za rok — během zimního a letního semestru. Studenti mají k dispozici sportovní areály, menzy a kluby. Univerzita myslí nejen na své studenty, ale rovněž i na absolventy a jejich budoucí uplatnění na trhu práce. Za tímto účelem široké služby poskytuje Informačně-poradenské centrum<sup>4</sup>, které každoročně pořádá veletrh pracovních příležitostí<sup>5</sup>.

\* \* \*

- Dobrý den! To je Informačně-poradenské centrum Univerzity Karlovy?  
 — Ano. Přál byste si něco?  
 — Chci se letos přihlásit<sup>6</sup> na filozofickou fakultu. Jaký je prosím termín podání přihlášky?  
 — Do konce února.  
 — Kdy jsou přijímací zkoušky?  
 — Převážně v červnu.  
 — Platí se u vás za studium?  
 — Ne, ale musíte zaplatit poplatek 500 Kč za přijímací řízení<sup>7</sup>.

\* \* \*

- Ahoj Honzo! Jak se ti vede?  
 — Fajn<sup>8</sup>. Studuji informatiku na matematicko-fyzikální fakultě.  
 — Ty se ale máš<sup>9</sup>! Vždyť o tento obor je největší zájem<sup>10</sup>.  
 — To je.  
 — Ve kterém jsi ročníku?  
 — Ve třetím.  
 — Máš zkoušky za sebou<sup>11</sup>?  
 — Kdepak! Zítra dělám zápočet z teorie informačních systémů. Za dva dny skládám první zkoušku.  
 — Tak já ti držím palce<sup>12</sup>. Zlom vaz<sup>13</sup>!

\* \* \*

- Lenko, jakou máš známku z českého jazyka?  
 — Dvojku.  
 — Jseš úspěšná také v historické mluvnici?  
 — Bohužel ne. U ní jsem propadla. Budu muset jít k opravné zkoušce<sup>14</sup>. Právě se na ni připravuji<sup>15</sup>. Snad se mi to povede<sup>16</sup>.



## SLOVNÍČEK

- ✓ **absolvent, -a** *m.* випускник вищого навчального закладу  
**asistent, -a** *m.* асистент  
**budoucí** майбутній  
 ✓ **cvičení, -í** *s.* вправи; **praktická** *s.* практичні заняття  
**červen, -vna** *m.* червень

- ✓ **docent, -a** *m.* доцент  
 ✓ **fakulta, -y** *ž.* факультет; **filozofická** *f.* філософський факультет,  
**f. sociálních věd** факультет соціальних наук, **f. mezinárodních vztahů** факультет міжнародних відносин, **historická** *f.* історичний

- факультет, **biologická f.** біологічний факультет, **matematicko-fyzikální f.** фізико-математичний факультет, **teologická f.** теологічний факультет **přírodovědecká f.** природознавчий факультет
- humanitní** гуманітарний
- index, -u m.** залікова книжка
- informatika, -y ž.** інформатика
- katedra, -y ž.** кафедра
- každoročně** щороку, кожен рік
- každý** кожний, кожен
- kdepak** де, *експр.* де там!, куди там!
- klub, -u m.** клуб
- konec, -nce m.** кінець
- laboratoř, -e ž.** лабораторія
- menza, -y ž.** студентська їдальня
- mít k dispozici** мати в своєму розпорядженні
- mluvnice, -e ž.** граматика; **historická m.** історична граматика
- myslit, -lím, -lí na koho, co** думати про кого, що
- na rozdíl od čeho** на відміну від чого
- nejdřív** спочатку
- nejen — ale** не лише, але й; не тільки, але й
- nejstarší** найстаріший
- pedagogický** педагогічний
- podání, -í s.** заява
- pořádat, -dám, -dají** організовувати,
- poskytovat, -tují, -tují** подавати, надавати
- posluchárna, -y ž.** аудиторія
- praktický** практичний
- právnícký** правничий
- profesor, -a m.** викладач, професор
- promoce, -e s.** вручення диплома про вищу освіту
- předložit, -ím, -í co komu** показати що кому
- přednášet, -ším, -šejí** читати лекцію, викладати, читати курс
- převážně** переважно
- příhláška, -y ž.** заява
- příjíždět, -dím, -dí** приїжджати, приїздити
- připravovat se, -vuji, -vuji k čemu** готуватися до чого
- přírodovědecký** природознавчий
- ročník, -u m.** курс
- rok, -u m.** рік; **dvakrát do roka** два рази на рік, **za rok** через рік
- rovněž** так само, однаково
- různý** різний
- semestr, -u m.** семестр; **zimní s.** зимовий семестр, **letní s.** літній семестр
- seminář, -e m.** семінар
- slavistický** славістичний
- služba, -y ž.** 1. послуги, обслуговування 2. служба, служіння
- sportovní areál** спорткомплекс
- stát, -u m.** держава
- studie, -e ž.** стаття, нарис
- studium, -ia s.** навчання; **bakalářské s.** бакалаврат, **magisterské s.** магістратура
- studovna, -y ž.** кімната для занять
- termín, -u m.** 1. термін 2. строк, термін
- trh práce** ринок праці
- trvat, -vám, -vají** тривати, продовжуватися
- účel, -u m.** мета, ціль; **za tímto účelem** з цією метою
- úkol, -u m.** завдання
- únor, -a m.** лютий
- uplatnění, -í s.** застосування, запровадження
- ústav, -u m.** інститут
- vědecký** науковий
- všichni** усі
- východoevropský** східноєвропейський
- vysvětlovat, -luji, -lují** пояснювати, висвітлювати
- vyučování, -í s.** уроки, заняття, навчання
- zahraniční** закордонний
- zajištěný** забезпечений
- zaměření, -í s.** спрямованість, направленість
- zápočet, -čtu m.** залік
- zdravit, -vím, -ví** вітатися

zkouška, -y ž. іспит, екзамен;  
 přijímací z. вступний екзамен,  
 závěrečná z. випускний іспит,  
 státní z. державний екзамен,

maturitní z. іспит на атестат  
 зрілості, **uspět u zkoušky**  
 скласти іспит



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |  |   |
|--|---|
| 1. Іменник student має кілька значень:                                   | а) учень загальноосвітньої середньої школи, гімназії;<br>б) студент, слухач вищого навчального закладу. |
| 2. Poslouchat přednášky z něčeho. Poslouchat přednášky z české mluvnice. | Слухати лекції з якогось предмета.<br>Слухати лекції з чеської граматики.                               |
| 3. Dělat / skládat zkoušky z něčeho.                                     | Складати іспити з якогось предмета.   |
| 4. Informačně-poradenské centrum.  | Інформаційно-консультаційний центр.   |
| 5. Veletrh pracovních příležitostí.                                      | Ярмарка вакансій.   |
| 6. Přihlásit se k čemu, na co, kam. Přihlásit se na Karlovu univerzitu.  | Подати заяву куди.<br>Подати заяву в Карлів університет.  |
| 7. Zaplatit poplatek za přijímací řízení.                                | Заплатити за вступні іспити.  |
| 8. Fajn rozm. = Prima rozm. = Skvěle.                                    | Дуже добре.<br>Чудово.  |
| 9. Ty se ale máš!  | Ну й везе ж тобі!   |
| 10. Vždyt' o tento obor je největší zájem. Mít zájem o něco.             | Адже до цієї спеціальності є найбільший інтерес.<br>Цікавитися чим.                                     |
| 11. Máš zkoušky za sebou?  | Ти вже склав іспити?  |
| 12. Tak já ti držím palce.   | Бажаю тобі успіху.  |
| 13. Zlom vaz!  | Ні пуху, ні пера!   |

14. Propadnout u zkoušky.

Jít ke zkoušce z něčeho.

U ní jsem propadla. Budu muset jít k opravné zkoušce.

15. Připravovat se k čemu, nač.

Právě se na ni (zkoušku) připravuji.

16. Snad se mi to povede.

Пор.: Jak se ti vede?

Провалитися на іспиті.

Іти на іспит з якогось предмета.

На ньому я провалилася. Муситиму складати іспит повторно.

Готуватися до чого.

Якраз до нього (іспиту) готуюся.

Можливо, мені поведе.

Як твої справи? Як ти поживаєш?

➤ **Запам'ятайте** назви деяких народів, їхніх мов, а також похідні прикметники та прислівники:

| muž. r.   | žen.r.     | jazyk         | jaký?       | jak?        |
|-----------|------------|---------------|-------------|-------------|
| Čech      | Češka      | čeština       | český       | česky       |
| Ukrajinec | Ukrajinka  | ukrajinština  | ukrajinský  | ukrajinsky  |
| Rus       | Ruska      | ruština       | ruský       | rusky       |
| Slovák    | Slovenka   | slovenština   | slovenský   | slovensky   |
| Francouz  | Francouzka | francouzština | francouzský | francouzsky |
| Ital      | Italka     | italština     | italský     | italsky     |
| Angličan  | Angličanka | angličtina    | anglický    | anglicky    |
| Němec     | Němka      | němčina       | německý     | německy     |
| Španěl    | Španělka   | španělština   | španělský   | španělsky   |
| Polák     | Polka      | polština      | polský      | polsky      |
| Srb       | Srbka      | srbština      | srbský      | srbsky      |
| Chorvat   | Chorvatka  | chorvatština  | chorvatský  | chorvatsky  |
| Maďar     | Maďar      | maďarština    | maďarský    | maďarsky    |
| Arab      | Arabka     | arabština     | arabský     | arabsky     |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

**Відмінювання іменників чоловічого роду твердої групи, що означають назви істот (тип pán)**

| Pád | Číslo jednotné | Číslo množné          |
|-----|----------------|-----------------------|
| N.  | pán Ø          | páni/ pánové, sousedé |
| G.  | pána           | pánů                  |



|    |              |                       |
|----|--------------|-----------------------|
| D. | pánovi, pánu | pánům                 |
| A. | pána         | pány                  |
| V. | pane, hochu  | páni, pánové, sousedé |
| L. | pánovi, pánu | pánech, hoších        |
| I. | pánem        | pány                  |

За зразком іменників типу **pán** відмінюються всі іменники чоловічого роду, що означають назви істот і в називному відмінку однини закінчуються на твердий приголосний: student, bratr, dělník, profesor, Pavel, Jan та ін.

### Особливості форм однини

1. У родовому відмінку ці іменники мають закінчення **-a**: studenta, bratra, dělníka.

2. У родовому відмінку в односкладних словах скорочується коренева **-ů**: Bůh — Boha, vůl — vola.

3. У родовому відмінку в словах на **-ek**, **-el** випадає **-e-**: dědeček — dědečka, potomek — potomka, sirotek — sirotka, Hašek — Haška, pes — psa, lev — lva, orel — orla, datel — datla.

4. У давальному і місцевому відмінках іменники мають закінчення **-ovi** або **-u**. Особові імена, прізвища, загальні назви осіб, як правило, мають закінчення **-ovi**: dej to bratrovi, mluvím o bratrovi, jdu k Janovi, píšu Novákovi. При сполученні двох подібних іменників у першого вживається закінчення **-u**, а у другого — **-ovi**, напр.: jdu k Janu Novákovi, píšu panu Novákovi, Josefu Václavu Sládkovi. Отже, імена можуть мати паралельні закінчення **-ovi/-u**, а прізвища — лише закінчення **-ovi**, пор.: dej to panu Janu Novákovi.

5. У знахідному відмінку форма іменників, що означають назви істот, збігається, як і в українській мові, з формою родового відмінка: vidím studenta, znám jeho bratra.

6. У кличному відмінку регулярним є закінчення **-e**: studente, pane profesore, doktore, inženýre та ін. У слів на **-r** відбувається палаталізація після приголосних: ministr — ministře, bratr — bratře, Petr — Petře, mistr — mistrě. Закінчення **-u** мають іменники на **-h**, **-ch**, **-k**, **-g**: hoch — hochu, kluk — kluku, soudruh — soudruhu, а також іменник **syn** — synu (винятки: Bůh — Bože, člověk — člověče).

## Особливості форм множини

1. У називному відмінку іменники мають три закінчення: **-i**, **-ové**, **-é**. Найбільш поширеним є закінчення **-i**, причому перед ним відбувається чергування приголосних:

|                |                           |
|----------------|---------------------------|
| <b>h // z</b>  | soudruh — soudruzi.       |
| <b>ch // š</b> | hoch — hoši, Čech — Češi. |
| <b>k // c</b>  | kluk — kluci.             |
| <b>r // ř</b>  | doktor — doktoři.         |

Закінчення **-i** мають також назви птахів і звірів: pták — ptáci, holub — holubi, havran — havrani, slon — sloni, medvěd — medvědi, vlk — vlci, vůl — voli, tygr — tygři.

Деякі іменники можуть мати обидва закінчення **-i**, **-ové**: Čech — Češi // Čechové, historik — historici // historikové, host — hosti // hosté, soused — sousedi // sousedé, synáček — synáčci // synáčkové, drozd — drozdi // drozdové, datel — datli // datlové. Ці ж закінчення **-i/ -ové** мають іменники іноземного походження на **-at**, **-it**: diplomati — diplomaté, demokrati — demokraté, akrobati — akrobaté, favoriti — favorité.

Закінчення **-ové** мають:

- а) прізвиська і імена: Václavové, Čapkové;
- б) іменники іноземного походження: radikál — radikálové, pedagog — pedagogové, ekonom — ekonomové, filozof — filozofové;
- в) деякі питомо чеські слова: pán — pánové// páni, syn — synové, děd — dědové;
- г) односкладові та іноді двоскладові назви народностей і національностей: Rus — Rusové, Řek — Řekové, Arab — Arabové, Hucul — Huculové.

Закінчення **-é** мають іменники на **-an**: občan — občané, měšťan — měšťané, Slovan — Slované, Angličan — Angličané, Pražan — Pražané.

➤ **Запам'ятайте:** Назви національностей і народностей у чеській мові пишуться з великої літери: Ukrajinci, Češi, Poláci, Italové.

2. У знахідному відмінку іменники мають закінчення **-y**. Отже, форма знахідного відмінка не збігається з формою родового відмінка, як в українській мові. Пор.:

Vidím svoje bratry. Я бачу своїх братів.

Znám české inženýry. Я знаю чеських інженерів.

3. У місцевому відмінку іменники мають закінчення **-ech** або **-ích**. Найбільш поширеним є закінчення **-ech**: studenti — o studentech, pánové — o pánech, sousedé — o sousedech.

Закінчення **-ích** мають іменники з основою на **k, h, ch, g**, перед якими, як у іменників-неістот, відбувається чергування **k//c, h//z, ch//š, g//z**: *divák* — o *divácích*, *soudruh* — o *soudruzích*, *hoch* — o *hoších*, *filolog* — o *filolozích*.

Паралельні закінчення **-ách// -ích** можливі у зменшувальних іменників на **-ček**: *koníček* — o *koníčkách// o koníčcích*, *kralíček* — *kralíčkách// o kralíčcích*.

➤ **Запам'ятайте:** відмінювання іменника *člověk*:

| Pád | Číslo jednotné   | Číslo množné |
|-----|------------------|--------------|
| N.  | člověk Ø         | lidé         |
| G.  | člověka          | lidí         |
| D.  | člověku          | lidem        |
| A.  | člověka          | lidi         |
| V.  | člověče!         | lidé!        |
| L.  | (o) člověku/-ovi | lidech       |
| I.  | člověkem         | lidmi        |

### Відмінювання прикметників чоловічого роду твердої групи (тип *mladý*) і присвійних займенників *můj, tvůj, svůj*

За зразком **mladý** відмінюються прикметники чоловічого роду, які перед закінченням **-ý** мають твердий приголосний: *dobrý, krásný, veselý, dlouhý, velký* та ін.:

| Pád | Číslo jednotné                               | Číslo množné                                       |
|-----|--|--|
| N.  | můj mladý (strom)                            | moje /mé mladé (stromy),<br>moji/ mí mladí (kluci) |
| G.  | mého, mladého                                | mých, mladých                                      |
| D.  | mému, mladému                                | mým, mladým  |
| A.  | můj, mladý (strom),<br>mého, mladého (kluka) | moje /mé mladé                                     |
| V.  | můj mladý                                    | moje /mé mladé, moji/ mí mladí                     |
| L.  | (o) mém, mladém                              | (o) svých, mladých                                 |
| I.  | mým, mladým                                  | mými, mladými                                      |

### Особливості форм відмінювання

1. У прикметників чоловічого роду твердої групи, що означають назви неістот, в однині збігаються форми називного і знахідного відмінків, пор.: Je to můj mladý strom — Vidím můj mladý strom.

2. У прикметників чоловічого роду твердої групи, що означають назви істот, в однині збігаються форми родового і знахідного відмінків, пор.: Je u mého mladého kluka — Vidím mého mladého kluka.

3. У називному відмінку множини прикметники чоловічого роду мають два закінчення. Ті, що відносяться до назв неістот, мають закінчення **-é**: To jsou mé mladé stromy. Ті, що відносяться до назв істот, мають закінчення **-í**: To jsou mí mladí kluci. Перед закінчення **-í** відбувається чергування:

|                  |                               |
|------------------|-------------------------------|
| <b>k // c</b>    | velký — velcí, hezký — hezcí; |
| <b>h // z</b>    | drahý — drazí;                |
| <b>ch // š</b>   | tichý — tiší;                 |
| <b>r // ř</b>    | dobrý — dobří;                |
| <b>sk // št'</b> | český — čeští;                |
| <b>ck // čt'</b> | německý — němečtí.            |

4. У знахідному відмінку множини усі прикметники чоловічого роду (і істоти, і неістоти) мають одне закінчення **-e**: Vidím mladé stromy, mladé studenty — Я бачу молоді дерева, молодих студентів.

5. Поширені в чеській мові чоловічі прізвиська прикметникового походження Nový, Korecký, Tichý відмінюються як прикметники твердої групи.

6. Як видно з наведеної таблиці, прикметники чоловічого роду твердої групи і присвійний займенник **můj** у непрямих відмінках однини і множини мають однакові закінчення. Крім того, у називному, знахідному і кличному відмінках присвійний займенник **můj** має повні і короткі форми. Короткі форми вживаються частіше. Повні — у складі дієслівно-іменного присудка: Ti kluci jsou moji.

Інші присвійні займенники **tvůj, svůj** відмінюються так само, як **můj**.

### Займенник který

Питальний займенник **který** відповідає в українській мові займенникам *який, котрий*. Він виражає питання з метою вибору, виділення особи або речі з певної однорідної сукупності суб'єктів чи об'єктів, напр.:

Který autor se vám líbí?      Який автор вам подобається?

Který je dnes den?              Який сьогодні день?

У реченні займенник **který** змінюється як прикметник твердої групи — **který, která, které**. У підрядному означальному реченні **který**, як і в українській мові, виконує функцію сполучника, напр.:

Je to index, který máš předložit u zkoušky.

Це залікова книжка, яку ти маєш показати/ пред'явити на іспиті.

### Прийменники z, za

Прийменник **z (ze)** вживається з родовим відмінком. Має низку значень:

а) у просторовому значенні відповідає українському прийменнику **з і** означає напрям руху з певного місця, вихідну точку в просторі:

Do Prahy přijíždějí studenti z různých států.

У Прагу приїжджають студенти з різних країн.

Jít z domu ven.

Вийти з дому надвір.

б) виражає походження, джерело чогось:

Všichni studenti poslouchají přednášky z různých předmětů.

Усі студенти слухають лекції з різних предметів.

Musíme přeložit text z češtiny do ukrajinštiny.

Ми повинні перекласти текст з чеської мови на українську.

Прийменник **za** вживається з кількома відмінками. У значенні часу (kdy?) — зі знахідним відмінком і відповідає українським **за, через**:

Za dva dny skládám první zkoušku.

Через два дні є складатиму перший іспит.

Studenti dělají zkoušky dvakrát za rok.

Студенти складають іспити двічі на рік.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Kdo studuje na univerzitě?
2. Jak se jmenuje nejstarší vysoká škola v Čechách?
3. Které fakulty má Karlova univerzita? Jak se jmenují?
4. Na které fakultě se studuje jazyk a literatura?
5. Jaké přednášky poslouchají studenti?
6. Kdo učí na univerzitě?
7. Jsou na univerzitě moderní studovny?
8. Jak dlouho trvá bakalářské a magisterské studium?
9. Kdy mají studenti zkoušky?
10. Jakou známku musí dostat, aby uspěli u zkoušky?
11. Co mají studenti k dispozici?
12. Kde studujete vy?

13. Co studujete?
14. Jaké známky dostáváte?
15. O co ještě máte zájem?
16. Kdy začíná a kdy končí školní rok?
17. Jak dlouhé prázdniny máte?

**2. Doplněte správná slova z textu:**

1. Karlova univerzita má ...
2. Jazyk a literaturu tady studenti studují na ...
3. Do Prahy přijíždí mnoho zahraničních studentů...
4. Filozofická fakulta má ...
5. Studijní materiál přednášejí ...
6. Každý student má zajištěn ...

**3. Doplněte věty podle vzoru: *Jsem Ukrajinec (Ukrajinka), mluvím ukrajinsky, rozumím německy a česky.***

Ty jsi Rus, mluvíš ..., rozumíš ... a ... . To je Angličan, mluví ..., rozumí ... a ... . V ročníku je Němec, mluví ..., rozumí ... a ... . Je tam také Ital, mluví ..., rozumíš ... a ... . Ve škole je Arab, mluví ..., rozumí ... a ... . Půjde s námi Francouz, mluví ..., rozumí ... a ... .

**4. Odpovídejte na otázky; použijte v nich uvedená substantiva v singuláru nebo plurálu.**

1. Kdo je tady? bratr, profesor, voják, syn, dědeček.
2. Odkud jdete? (z...) úřad, hotel, bufet, les, zámek, oběd.
3. Koho vidíte? inženýr, doktor, host, syn, hoch.
4. O kom mluvíte? student, kluk, soudruh, Karel Čapek.
5. Před kým stojíte? pán, dědeček, host, kluk, dělník.

**5. Utvořte 1. pád množného čísla od označení příslušníků národa:**

Polák, Švéd, Španěl, Řek, Turek, Ind, Fin, Lotyš, Angličan, Afričan, Rakušan, Číňan, Kanad'an, Dán, Bělorus, Bulhar, Maďar.

**6. Podstatná jména v závorkách doplňte do vět:**

Odešel od (bratr, kluk, doktor). Na fotografii vidím (student Vašek, doktor Holeček, pan Morávek, profesor Havel). Jdeš do kina, (Petr, Pavel, Milan, Karel)? Mluvíme o panu Novákovi (inženýr Mašek, Miroslav Čech, pan ministr, student, člověk, film). Profesor mluví se studentem (Rus, host, syn, Karel Dvořák). V knize se vypravuje o (hoch, Čech, ministr, doktor, filolog). Neznám toho (kluk, ekonom, Petr Šašek). Dědeček má na venkově (psi). Musíš mluvit s (bratři, hoši, dělníci, kluci, lidé)?

**7. Utvořte tvary vokativu:**

(Pan profesor), kdy můžu přijít na zkoušku? (Karel), jak se učíš? (Žák), co to píšeš? (Zdeněk), kdy nám začíná vyučování? (Bratr), blahopřeji ti k narozeninám. (Mirek), proč se na mne zlobíš? (Syn), kdy budeš dělat závěrečné zkoušky? Co to děláš, (člověk)? (Pan ministr), na co se těšíte?

**8. Napište slovní spojení v množném čísle:**

pražský rodák, lehký atlet, francouzský slovník, vědecký pracovník, maličký psík, německý dělník, moudrý profesor.

**9. Doplňte do vět náležité tvary zájmena který, která:**

Je to zkouška, ... se nebojím. Škola, do ... jedeme, je v nové budově. Máš v úkolu věty, ... jsou zbytečné. Je to domácí úkol, ... musíme udělat na zítřek. Dívka, ... se smějě, stojí na fotografii naproti. To jsou lidé, ... se to nelíbí. Budou tam kluci, ... to dobře umějí. Holky, o ... mluvíme, už jdou.

**10. Doplňte správné předložky:**

Jede ... Polska. Budu doma ... dvě hodiny. Vystupujeme ... vlaku a jedeme domů. ... univerzity jdeme ... knihovny. Rodiče se vrátí ... Londýna ... týden. Máš tam přijít ... den. Dnes přijede bratr ... jihu. Díval se ... okna ... park. Sestra dostala dopis ... Prahy. Otec dlouho nebyl doma, vrátil se ... rok. Kdy budeš dělat zkoušku ... dějepisu?

**11. Přeložte do češtiny:**

В університет можна вступити після закінчення середньої школи. У середній школі учні складають іспити на атестат зрілості. Я вчуся в університеті на філологічному факультеті. Наш університет — відомий вищий навчальний заклад в Україні. Тут є багато різних факультетів: філософський, історичний, біологічний, математичний та інші. В університеті є кілька інститутів — Інститут філології та Інститут міжнародних відносин. Я цікавлюся чеською мовою і літературою. Кожного дня у нас три лекції. Професори, доценти й асистенти нам викладають різні предмети. Ми учні професора Новака. У кожного студента є залікова книжка. Ми одержуємо хороші оцінки. В університеті є сучасні аудиторії, комп'ютерні класи, читальні зали, бібліотека.

**Humor**

Píše student matce: “Milá maminko, propadl jsem při zkouškách. Připrav na to tatínka.”

Matka odepíše: “Milý synu, otec je připraven. Připrav se ty!”



## LEKCE 6



Тема і ситуації: ◀ Zevnějšek a charakterové rysy člověka.

Текст: ◀ Vzhled a povaha člověka.

Додаткове читання: ◀ O Luboši. Podle VI. Neffa.

Грамматика: ◀ Зворотні дієслова.  
Відмінювання зворотних дієслів у теперішньому часі.  
Майбутній час дієслів доконаного і недоконаного виду.  
Сполучник **že**.

### Tělesný vzhled a povaha

Jedno české přísloví říká: “Kolik hlav, tolik smyslů”<sup>1</sup>. To ovšem platí<sup>2</sup> i pro tělesný vzhled a povahu člověka. V naší třídě studují<sup>3</sup> žáci malé, střední a vysoké postavy. Milan Topinka je štíhlý a hubený, má lehkou a energickou chůzi. Jaromír Spilka snad hodně jí a nesportuje, je tlustý a nemotorný. Moc hezká je Jitka Růžičková. Má souměrný obličej, vysoké čelo, modré oči, dlouhé řasy, rovný úzký nos, malá ústa, jemnou pleť. Vlasy má světlé a vždy dobře učesané. Jitka má však nepříjemnou povahu. Je falešná, líná a lakomá. Proto kamarádím s Hankou Janáčkovou. Je to hodná holka, je upřímná, veselá a štedrá. Líbí se mi<sup>4</sup> rozumní, čestní a dobrosrdeční lidé. Myslím si, že<sup>5</sup> lidé rozdílných povah nemohou být dobrými přáteli.

\* \* \*

— Nazdar, Nino!

— To jsi ty, Aleno? Promiň, hned jsem tě nepoznala<sup>6</sup>. Ty ses dost změnila. Vypadáš štíhle a ten účes a barva vlasů jsou jiné.

— Máš pravdu. Dost jsem zhubla, vlasy jsem si obarvila, jsou teď zrzavé, jak sis jistě všimla<sup>7</sup>. Zato ty jsi pořád stejná.

— To asi přeháníš. Víím, že jsem v poslední době ztloustla, neumím se omezovat v jídle.

— Jak se ti vede? Jsi vdaná nebo ne?



— Ano, a mám dvě děti, — syna a dceru. Syn je starší, studuje na univerzitě dějepis, dcerka chodí do školy.

— Jsou si podobní<sup>8</sup>?

— Ale vůbec ne. Syn je podobný tatínkovi, však víš, jak se říká — je jako by otci z oka vypadl<sup>9</sup>. Je vysoký, tmavovlasý a má černé oči. Povahu také zdědil po otci. Je veselý a pracovitý. Pomáhá mi v domácnosti. Dcerka je naopak blondýnka, mlčenlivá a nerozhodná, má však hudební talent. Miluje hudbu, hraje na klavír. A co ty?

— Ráda ti všechno povím, ale snad až příště. Promiň, musím běžet. Tady máš moje telefonní číslo. Zavolej mi, prosím<sup>10</sup>. Zatím se měj<sup>11</sup>!

— Děkuji, určitě zavolám.



## SLOVNÍČEK

asi *приблизно*

čelo, -a *s. лоб*

černooký *чорноокий*

domácnost, -i *ž. домашнє господарство*

falešný *лицемірний, нещирий*

hodný *добрий, вихований*

hrát, hraji, hrají *па со грати в що, на чому*

hubený *худий, худорлявий*

hudba, -y *ž. музыка*

hudební *музичний*

chůze, -e *ž. хід, хода*

jemný *ніжний, делікатний, тонкий*

jiný *інший*

kamarádit, -dím, -dí *s kým* *товаришувати, дружити з ким*

lakomý *жадібний, скупий*

líný *ледачий, лінивий*

milovat, -luju, -lují *кохати, любити*

mlčenlivý *мовчазний*

moc *дуже*

naopak *навпаки*

nemotorný *неповороткий, незграбний*

nerozhodný *нерішучий*

nos, -u *m. ніс*

obarvit, -vím, -ví *пофарбувати*

obličej, -e *m. обличчя*

oči *m. очі*

omezovat se, -zuji, -zují *обмежувати*

plet', -ti *ž. шкіра*

podobný *komu* *схожий на кого*

pořád, -u *m. програма*

(телебачення)

postava, -y *ž. зріст*

povaha, -y *ž. характер, вдача*

protivný *відразливий*

přehánět, -ním, -nějí *перебільшувати*

příjemný *приємний*

příště *наступного разу, у майбутньому*

přítel, -e *m. друг, pl. přátelé* *друзі*

rovný *рівний, прямий*

rozdílný *різний, відмінний*

řasa, -y *ž. вія*

slušný *пристойний, порядний*

souměrný *симетричний*

sportovat, -tuji, -tují *займатися спортом*

starší *старший*

stejný *подібний, однаковий*

střední *середній*

štědrý *щедрий*

štíhlý *стрункий*

tělesný *фізичний, тілесний*

tlustý *товстий, повний*

tmavovlasý *темноволосий*

účes, -u *m. зачіска*

učesaný причесаний  
 upřímny відвертий, щирий  
 určité точно, певно  
 ústa, úst *s. romn.* рот, вуста  
 utíkat, -kám, -kají бігти, тікати  
 úzký вузький  
 vtipný дотепний  
 vypadat, dám, dají *jak* виглядати як  
 vzhled, -u *m.* вигляд, зовнішність

vždy завжди  
 zavolat, -lám, lají 1. викликати  
 2. подзвонити 3. покликати  
 zdědit, -dím, -dí *co po kom*  
 успадкувати що від кого  
 zhubnout, -nu, -nou схуднути,  
 змарніти  
 zrzavý рудий, рижий  
 ztloustnout, -nu, -nou потовстішати



DODATEČNÝ SLOVNÍČEK

(ne)inteligentní (не)інтелігентний  
 aktivní активний  
 hlas, -u *m.* голос  
 hlava, -y *ž.* голова  
 hranatý незграбний  
 krk, -u *m.* шия  
 kudrnatý кучерявий  
 kulatý круглий  
 milý милий, приємний  
 neústupný упертий, непоступ-  
 ливий

noha, -y *ž.* нога  
 plešatý лисий  
 pyšný гоноровий, пихатий  
 silný сильний  
 spravedlivý справедливий  
 svalnatý мускулистий  
 špatný поганий, лихий  
 ucho, -a *s.* вухо  
 výrazný виразний, яскравий  
 zlý злий  
 zub, -u *m.* зуб

Doplňková četba

O Luboši

Luboš byl mladík štíhlý, plavovlasý a modrooký, dosud bez vousů na tváři. Svým skoro dětským zjevem připomínal Petrovi jeho zrádného druha Jana, ale byl to dojem jen vnějškový. Zatímco Jan ve shodě se svou bídáckou povahou měl ve zvyku uhýbat lidem pohledem, Luboš se svými pomněnkovými kukadly směle díval přímo vpřed a k cíli. Byly to oči velké, kulaté, a jak se zdálo, plné smíchu, a to mu svědčilo k dobru. Smál se rád a často, ale stejně často se jeho ústa šklebila neskrývaným vztekem, a to mu svědčilo k tíži. Ke všem se choval pánovitě a bylo vidět, že už odmalička vždy bylo všechno podle jeho přání.

(Podle Vl. Neffa)



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |  |  |
|--|--|
| 1. Jedno české přísloví říká: "Kolik hlav, tolik smyslů".                        | Одне чеське прислів'я говорить: "Скільки людей, стільки й думок".                  |
| 2. To ovšem platí...   | Це, звичайно, стосується...  |
| 3. Дієслово <b>studovat</b> має кілька значень:                                  |  |
| a) studovat <i>něco</i><br>Studuji slovanské jazyky.                             | a) вивчати <i>що</i><br>Я вивчаю слов'янські мови.                                 |
| b) studovat <i>někde</i><br>Studuji na univerzitě.<br>Bratr studuje na technice. | б) вчитися <i>де</i><br>Я вчуся в університеті.<br>Брат вчиться в технічному вузі. |
| c) studovat<br>Dal syna studovat.  | в) вчитися<br>Він віддав сина на навчання.   |
| d) studovat <i>jak</i><br>Syn studuje pilně.                                     | г) вчитися <i>як</i><br>Син вчиться старанно.                                      |
| 4. Líbí se mi...   | Мені подобається...  |
| 5. Myslím si, že...  | Я вважаю, що ...   |
| 6. Promiň, hned jsem tě nepoznala.   | Вибач, я тебе відразу не впізнала.   |
| 7. Jak sis jistě všimla.   | Як ти, звичайно, помітила.   |
| 8. Jsou si podobní?  | Вони схожі один на одного?   |
| 9. Je jako by otci z oka vypadl.   | Він схожий на батька як дві краплі води/як викапаний.                              |
| 10. Zavolej mi, prosím.  | Зателефонуй мені, будь ласка.  |
| 11. Zatím se měj!  | <i>розм.</i> Ну, на все добре!   |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Зворотні дієслова. Відмінювання зворотних дієслів у теперішньому часі

На відміну від української мови, де показником зворотності є постфікс **-ся** (напр., *зустрічатися, домовлятися, розлучатися*), у чеській мові

вживаються два афікси зворотності — *se* і *si*, які можуть стояти як після дієслова, так і перед ним.

### Дієслова із зворотною часткою *se*

Компонент *se* за своїм значенням в основному збігається з українським *-ся*. Він може виражати дію, направлену на суб'єкт: *tuji se ja vmi-vaju-se*; виражати взаємодію суб'єктів: *sejít se zustrítit-se*. Низка дієслів в чеській мові є тільки зворотними: *smát se* — *сміятися*, *dívat se* — *дивитися*, *bát se* — *боятися*, *leknout se* — *злякатися*, *červenat se* — *червоніти*, *potit se* — *потіти*, *ptát se* — *питати*, *zdát se* — *здаватися*, *umínit si* — *надумати*, *stěžovat si* — *скаржитися*, *končit (se)* — *кінчати(ся)*, *začínat (se)* — *починати(ся)*.

Зворотні дієслова в чеській мові не завжди відповідають зворотним дієсловам в українській мові або ж навпаки.

1. У чеській зворотне дієслово, в українській — ні:

|                              |  |
|------------------------------|--|
| <i>procházet se</i> — гуляти | <i>Večer se procházím v parku</i> — Увечері я гуляю у парку. |
| <i>uzdravit se</i> — одужати | <i>Brzy se uzdravím</i> — Скоро я одужаю.                    |

2. В українській мові зворотне дієслово, в чеській — ні:

|                             |  |
|-----------------------------|--|
| <i>bojovat</i> — боротися   | <i>Bojuje za svobodu</i> — Він бореться за свободу.            |
| <i>doufat</i> — сподіватися | <i>Doufám, že se uvidíme</i> — Я сподіваюся, що ми побачимося. |
| <i>zůstat</i> — залишитися  | <i>Máš zůstat doma</i> — Ти маєш залишитися вдома.             |

### Дієслова із зворотною часткою *si*

1. Зворотна частка *si* при дієслові іноді зовсім не виражає ніяких специфічних значень, багатьом таким дієсловам в українській мові відповідають незворотні дієслова:

|                                  |   |
|----------------------------------|---|
| <i>lehnout si</i> — лягти        | <i>Lehnu si na gauč</i> — Я ляжу на тахту.                            |
| <i>myslit si</i> — думати        | <i>Myslím si, že to není konec</i> — Я думаю, що це не кінець.        |
| <i>odpočinout si</i> — відпочити | <i>Je unaven a jde si odpočinout</i> — Він стомлений і йде відпочити. |
| <i>prohlédnout si</i> — оглянути | <i>Prohlédnou si staré památky</i> — Вони оглянуть старі пам'ятки.    |

2. Багато дієслів зі зворотною часткою **si** мають значення дії, виконаної для себе, скерованої на себе. Такі дієслова перекладаються на українську із займенниками *собі, для себе*, напр.:

|   |  |
|---|--|
| koupit si — купити собі                 | Koupím si nové knihy — Я куплю собі нові книжки.                               |
| obarvit si — пофарбувати собі <i>що</i> | Obarvila si vlasy — Вона пофарбувала собі волосся.                             |
| dovolit si — дозволити собі             | Myslí si, že si může všechno dovolit — Він думає, що все собі може дозволити.  |
| objednat si — замовити собі             | Chceme si objednat lístky do divadla — Ми хочемо собі замовити квитки в театр. |

3. Дієслова зі зворотною часткою **si** мають значення взаємно скерованої дії, українською вони перекладаються конструкціями “один одного, один з одним”, напр.:

|                                     |  |
|-------------------------------------|--|
| důvěřovat si — довіряти один одному | Všichni si důvěřovali — Всі довіряли один одному.          |
| rozumět si — розуміти один одного   | Rozumíme si beze slov — Ми розуміємо один одного без слів. |

4. У реченні зворотні частки **se** і **si** стоять після першого слова або словосполучення:

|  |   |
|--|---|
| Kde se učíte česky?                          | Де ви вчите чеську мову?                          |
| Česky se učím s bratrem.                     | Я вчу чеську мову з братом.                       |
| Vedle nového domu na konci ulice se uvidíme. | Біля нового будинку в кінці вулиці ми побачимося. |

Якщо речення починається зі зворотного дієслова, частки **se** і **si** завжди стоять після дієслова:

|                               |                                 |
|-------------------------------|---------------------------------|
| Koupím si novou českou knihu. | Я куплю собі нову чеську книгу. |
| Naučím se nová slova.         | Я вивчу нові слова.             |

### Майбутній час дієслів недоконаного і доконаного виду

В чеській мові, як і в українській, від дієслів недоконаного виду утворюється складений майбутній час. Це форми дієслова **být** у майбутньому часі та інфінітив значенневого дієслова:

| Osoba | Číslo jednotné | Číslo množné    |
|-------|----------------|-----------------|
| 1.    | budu pracovat  | budeme pracovat |
| 2.    | budeš pracovat | budete pracovat |
| 3.    | bude pracovat  | budou pracovat  |

Напр.: Zítرا budeme pracovat dlouho. Budeš pracovat s námi?

Майбутній час дієслів доконаного виду є простий, як і в українській мові, за своїми формами він збігається з формами теперішнього часу, пор.: укр. я роблю, ти робиш, він робить..; я зроблю, ти зробиш, він зробить..; чеськ.: dělám, děláš, dělá..; udělám, uděláš, udělá...

Майбутній час дієслів доконаного виду

| Osoba | Číslo jednotné               | Číslo množné                  |
|-------|------------------------------|-------------------------------|
| 1.    | udělám, koupím si, napíšu/-i | uděláme, koupíme si, napíšeme |
| 2.    | uděláš, koupíš si, napíšeš   | uděláte, koupíte si, napíšete |
| 3.    | udělá, koupí si, napíše      | udělají, koupí si, napíšou/-í |

Дієслова доконаного виду утворюються від дієслів недоконаного виду за допомогою різних префіксів:

psát — napsat, přepsat, zapsat si;

jít — přijít, odejít, zajít, vyjít;

jet — přijet, odjet, zajet, přejet;

mýt se — umýt se;

číst — přečíst, vyčíst.

Майбутній час від дієслів руху **jít, jet, letět, běžet** утворюється за допомогою префіксів **po-, pů-**:

| Osoba | jít                                  | jet | letět | běžet | jít          | jet                                      | letět | běžet |
|-------|--------------------------------------|-----|-------|-------|--------------|--|-------|-------|
|       | Číslo jednotné                       |     |       |       | Číslo množné |  |       |       |
| 1.    | půjdu,<br>pojedu, poletím, poběžím   |     |       |       |              | půjdeme,<br>pojedeme, poletíme, poběžíme |       |       |
| 2.    | půjdeš,<br>pojedeš, poletíš, poběžíš |     |       |       |              | půjdete,<br>pojedete, poletíte, poběžíte |       |       |
| 3.    | půjde, pojede, poletí, poběží        |     |       |       |              | půjdou, pojedou, poletí, poběží          |       |       |

Напр.: Dnes půjde do školy brzy. Do Prahy pojedeme autobusem. Poběžím za tebou. Rád poletím v sobotu.

### Сполучник že

Сполучник **že** перекладається на українську мову підрядним сполучником **що**:

Sliboval, že se na to zeptá.  
Vím, že tam nebyl.

Він обіцяв, що про це запитає.  
Я знаю, що його там не було.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Jak vypadá Milan Topinka?
2. Jak vypadá Jitka Růžičková?
3. Má dobrou povahu Jitka Růžičková?
4. Komu se podobáte a v čem?
5. Řekněte, jaké vlastnosti mají mít: matka, otec, učitel, přítel.
6. Které povahové vlastnosti se vám líbí?
7. Jakou povahu mají malé děti?
8. Mohou být lidé rozdílných povah dobrými přáteli?
9. Může se měnit povaha člověka?
10. Popište svého kamaráda.

### 2. Odpovězte na otázku *jaký je Váš kamarád?* podle vzoru. Pracujte se slovníkem.

*Vzor:* Má srdce na dlani. — Je upřímný.

Má tvrdou hlavu. Má jazyk jako břitvu. Má místo pusy kolovrátek. Má obě ruce levé. Všechno mu v rukou hraje. Krmili ho vtipnou kaší. Nevidí si na špičku nosu. Pořád si vede svou. Paty z domu nevytáhne. Moc krásy nepobrala.

### 3. Slovesa v závorkách uveďte v budoucím čase.

Otec (mluvit) úplně jasně. Naši rodiče (bydlet) blízko středu města. O prázdninách (jezdit — my) domů. Dopis (ležet) nahoře. (Sedět — já) tady dost dlouho. Ještě (neumět — oni) dobře česky. Kde se (učit) vaše dcera? (Jezdit — já) tam jen někdy. Každé ráno (jíst — oni) čaj s rohlíkem. Stále (myslet — já) na zkoušku z češtiny. Děti (chodit) do školy pěšky. Ráno nic (nejíst — já). Zítra Hanka ti (vrátit) knihu. Na hodině žáci (mlčet). Kdo (odpovědět) na otázku? Někdy (jít) do kina. (Učit se — ty) dobře? Mapa (viset) na stěně. Na které zastavce (stát — ty)? Vždy ho otec (chválit). Ona (bát se) v noci. Ráno (jíst) kaši. (Spát) dost dlouho. (Chybět) mi kniha. Češtinu (naučit se -my) dobře.

### 4. Utvořte budoucí čas sloves:

Už to víme. Vidíte dobře? Už se nezlobíte? Chodíme tam často. Večeříme doma. Neplatíte nic. Letíme tam zítra. Spí celý den. Kniha leží na stole. Sedíte

na pohovce. Neslyšíme vás vůbec. Běžíme domů. Stavíme nový dům. Květiny stojí na stole.

**5. Poslechněte si věty. Odpovězte podle vzoru:**

a) *Vzor:* Já mluvím nahlas. — **Karel** také mluví nahlas. **Oni** také mluví nahlas.

Já chodím do školy. — Já bydlím u rodičů. — Já to vím dobře. — Já se bojím. — Já myslím, že je to pravda. — Já ho neslyším. — Já běžím rychle.

b) *Vzor:* Oni tomu rozumějí. — Ale já tomu nerozumím.

Oni to tvrdí. — Oni tam bydlí. — Oni stále mlčí. — Oni tady sedí. — Oni tady stojí. — Oni všechno vidí. — Oni hodně trpí. — Oni jedí ovoce. — Oni to umějí.

c) *Vzor:* **Ty** se bojíš? — **Já ne, ale Karel** se bojí.

Ty to tvrdíš? — Ty to víš dobře? — Ty to vyprávíš? — Ty tam jezdíš? — Ty se tam učíš? — Ty se tam vrátíš? — Ty za to platíš? — Ty tam sedíš? — Ty to vymýšlíš?

d) *Vzor:* Pamatuje si to. — **Já** si to také pamatuji.

Zeptám se ho na to. — Vrátí se až večer. — Něco si koupí. — Pořád se zlobí. — Učí se hodně. — Uvědomuje si to. — Umyje si ruce. — Pamatuje si to.

**6. Poslechněte si věty; ke každé větě utvořte podle smyslu další:**

Vy se na to těšíte? — Vy se na sestru zlobíte? — Vy se tam vrátíte? — Vy si něco koupíte? — Vy si to neuvědomujete? — Vy si nemyjete ruce? — Vy si trochu vezmete? — Vy si na to už nepamatujete?

**7. Doplňte se nebo si tam, kde je to nutné nebo možné:**

Dívá .. z okna. Koho ... na to zeptáš? Mluvíme ... o jeho povaze. Podívám ... na to později. Víme ... to od dneška. Vypadá .. trochu unaveně. Divíme ... tomu. Čekáme ... tu na autobus. Já ... na to ptát nebudu. Doufám ..., že to najdu. Co... stalo? Karel ... podobá tatínkovi. Setkáme ... až doma. Zítra ... budeme pokračovat. Sestře ...to nelíbí. Laskavě ... usmívá. Vzpomíná ... na to stále. Žádná práce ... holce nedaří. Bavíme ... o novém filmu. Jak ... mají? Sedneme .. na křeslo. Umyjete ... ruce? Kdy ... sedeme? Turisté ... prohlížejí ... historické památky. Jak ... dostanu na náměstí? Pamatujeme ... to dobře.

**8. Z uvedených sloves utvořte věty:**

zeptat se, pomáhat si, usmívat se, dovolit si, věřit si, loučit se, líbit se, prohlédnout si.



**9. Napište věty s tvarem složeného budoucího času:**

Tady se staví nová škola. Děláme to dobře. Doufám, že se vrátíte včas. Čekám tady. Bojí se domů. Mluvíme potichu. Co si přejete? Čtu zajímavou pohádku. Teď píšu rychle. Jak dlouho trvá škola? Odkud to vědí? Na koho se ptáte? Co tady sázíš? Dítě zase pláče. Líbí se vám to? Jezdím tam jen někdy. Co děláš večer? Bojuje za svá práva. Co večer jedí? Venku prší. Zvou babičku na návštěvu.

**10. Napište věty s tvarem prostého budoucího času:**

Budeme to dělat jinak. Čteš ten román? Kam jedeš v létě? Co to píšeš? Běžíš první? Je už pozdě. Budeš si mýt ruce? Chodím včas. Vařím kávu. Za chvíli jsem tady.

**11. Přeložte do češtiny:**

Наш дідусь стрункий, у нього кругле обличчя, рівний ніс, сині очі. — Бабуся маленька, у неї овальне обличчя, чорні очі, сиве волосся. — Вона дуже мила і приємна. — Мій брат спокійний і добрий, але двоюрідна сестра легковажна і груба. — Мені подобаються оптимістичні люди. — Мій характер відрізняється від характеру бабусі. — У Карла неприємний характер. — Він гордий, схожий на сестру. — Наш професор розумний, дотепний, інтелігентний. — Я знаю, що він правий.



## LEKCE 7

Тема і ситуації: ◀ Povolání.

Текст: ◀ Profese a zaměstnání.

Грамматика: ◀ Відмінювання іменників чоловічого роду м'якої групи (тип **muž, stroj**).

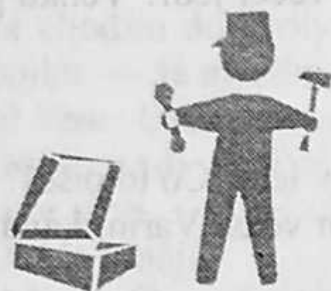
Минулий час дієслів: утворення і відмінювання.

Утворення дієприкметника минулого часу на -l.

Порядок слів у реченні з формами минулого часу.

Прийменники **mezi, pro**.

Сполучники **proto, protože**.



### Profese a zaměstnání

Volba profese patří mezi nejdůležitější rozhodnutí v životě každého člověka. Na některé povolání je důležité se začít připravovat<sup>1</sup> brzy, u jiného můžeme počkat. Cirkusoví akrobaté se prakticky musí v cirkuse narodit a trénovat od dětství. Známé jsou rodiny mnoha cirkusových artistů. Sportovci, umělci, fotomodelky a letušky začínají svou profesi brzy. Naopak vědci, architekti nebo lékaři dosahují svého profesionálního vrcholu později. K úspěchu je v některých povoláních důležitý talent, jinde dlouhodobá příprava a vytrvalost, genialita nebo fyzické a intelektuální předpoklady. Myslím, že pro povolání spisovatele, učitele, herce, zpěváka je potřeba<sup>2</sup> talentu. Kosmonaut potřebuje hodně času a fyzické odolnosti na přípravu pro svou profesi. Můj tatínek se stal tím, čím chtěl být v dětství<sup>3</sup>. Je povoláním novinář. Možná, že po tatínkovi<sup>4</sup> mám zájem o společenský život, a také chci být stejně jako on novinářem, zejména sportovním. Na světě je hodně různých povolání — řidič, prodavač, stavitel, podnikatel, manažer a mnohá jiná. Velký význam mají dělnické profese — zedník, zámečnick, truhlář, sklář. Pro každou profesi je důležitá jedna věc. Člověk musí vykonávat svou práci<sup>5</sup> profesionálně. Musí proto hodně pracovat. Tady platí jedno české přísloví: Komu se nelení, tomu se zelení nebo Bez práce nejsou koláče<sup>6</sup>.

\* \* \*

— Karle, slyšel jsem, že jsi měl minulý týden promoci. Blahopřeji ti<sup>7</sup>.

— Děkuju.

- Teď asi hledáš zajímavé a perspektivní místo<sup>8</sup>, vid'?
- Už se chystám nastoupit do zaměstnání. Můj zaměstnavatel je jedna stavební firma.
- Víš, že jsi profesí<sup>9</sup> architekt. Přihlásil ses do konkurzu<sup>10</sup>?
- Ne. Do konkurzu se může přihlásit jen ten, kdo nabyl určité praxe v oboru<sup>11</sup>.
- Budeš pracovat na směny<sup>12</sup>?
- Já ne, ale dělníci pracují na směny.
- Snad budeš mít dobrý příjem, ne?
- Zatím nevím, kolik si budu vydělávat<sup>13</sup>.

\* \* \*

Inzerce: Tvůrčí manažer se zaměřením na tvorbu nových obchodních, internetových a informačních projektů, specialista v oblasti<sup>14</sup> multimediální prezentace firem, výrobků a služeb s dlouholetou reklamní a marketingovou praxí hledá uplatnění v seriózní firmě na plný úvazek<sup>15</sup>. Nástup dohodou<sup>16</sup>.



## SLOVNÍČEK

- |                                      |                                      |
|--------------------------------------|--------------------------------------|
| akrobat, -a <i>m.</i> акробат        | internetový интернетовий             |
| architekt, -a <i>m.</i> архітектор   | inzerce, -e <i>ž.</i> оголошення     |
| artista, -y <i>m.</i> артист         | jinde в іншому місці, деінде         |
| brzy швидко, скоро, незабаром        | jiný інший                           |
| cirkus, -u <i>m.</i> цирк            | kosmonaut, -a <i>m.</i> космонавт    |
| cirkusový цирковий                   | lékař, -e <i>m.</i> лікар            |
| čas, -u <i>m.</i> час                | manažer, -a <i>m.</i> менеджер       |
| dělnický робітничий                  | marketingový маркетинговий           |
| dětství, -í <i>s.</i> дитинство      | mezi між, поміж                      |
| dlouhodobý довготривалий             | multimediální мультимедійний         |
| dlouholetý багаторічний              | naopak навпаки                       |
| dosahovat, -huji, -hují досягати     | nastoupit, -pím, -pí увійти          |
| důležitý важливий                    | nejdůležitější найважливіший         |
| firma, -y <i>ž.</i> фірма            | některý який-небудь, деякий          |
| fotomodelka, -y <i>ž.</i> фотомодель | obchodní торговий, торгівельний      |
| fyzický фізичний                     | odolnost, -i <i>ž.</i> витривалість  |
| genialita, -y <i>ž.</i> геніальність | patřit, -řím, -ří належати           |
| herec, -rce <i>m.</i> актор          | perspektivní перспективний           |
| hledat, -dám, -dají шукати           | platit, tím, -tí 1. платити 2. бути  |
| chystat se, -tám, -tají готуватися,  | дійсним                              |
| збиратися                            | počkat, -kám, -kají почекаати        |
| informační інформаційний             | podnikatel, -e <i>m.</i> підприємець |
| intelektuální інтелектуальний        | podřízený підлеглий                  |

potřebovat, -bují, -bují потребувати,  
мати потребу

povolání, -í s. професія

později пізніше

prakticky практично, на практиці

praxe, -e ž. практика

prezentace, -e ž. презентація

prodavač, -e m. продавець

profese, -e ž. професія

profesionálně професійно

profesionální професійний

projekt, -u m. проект

proto тому

předpoklad, -u m. умова, припущення, здогад

příjem, -jmu m. приймання, прийом

příprava, -y ž. підготовка

přísluví, -í s. прислів'я

reklamní рекламний

rozhodnutí, -í s. рішення

různý різний

ředitel, -e m. директор

řidič, -e m. водій

seriozní серйозний

sklář, -e m. склороб, скляр

snad певно, мабуть

spisovatel, -e m. письменник

sportovec, -vce m. спортсмен

sportovní спортивний

stát se, stanu, stanou стати,  
зробитися

stavební будівельний

stavitel, -e m. будівельник

svět, -a m. світ

talent, -u m. талант

trénovat, -nují, -nují тренуватися

truhlář, -e m. столяр

tvorba, -y ž. творчість

tvůrčí творчий

učitel, -e m. учитель

umělec, -lce m. митець

uplatnění, -í s. застосування,  
використання

úspěch, -u ž. успіх

věc, -i ž. річ

vědec, -dce m. вчений, науковець

vedoucí провідний

volba, -y ž. вибір

vrchol, -u m. вершина

výrobek, -bku m. виріб,

продукт

vytrvalost, -i ž. витривалість

význam, -u m. значення

začínat, -nám, -nají починати,  
розпочинати

zajímavý цікавий

zámečnick, -a m. слюсар

zaměření, -í s. орієнтація,

спрямованість

zaměstnání, -í s. служба, робота

zaměstnavatel, -e m. роботодавець

zatím поки що, тим часом, поки

zedník, -a m. муляр

zejména зокрема

zemědělec, -lce m. хлібороб

zpěvák, -a m. співак



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Připravovat se *na něco, k čemu*  
připravovat se *na cestu, k práci.*

2. Je potřeba *čeho; s inf.; aby.*

Пор.: Potřebuje si odpočinout; je  
třeba, aby si odpočinul.

Готуватися *до чого*  
готуватися до подорожі, до роботи.

потрібно, необхідно *що, з inf., зі*  
сполуч. *щоб*

Йому потрібен відпочинок, йому  
треба відпочити; треба, щоб він  
відпочив.

|  |   |
|--|---|
| <p>3. Čím jste?<br/>         Pop.: Jaké je vaše povolání/Jaká je vaše profese?<br/>         Je profesí právník.<br/>         Pracuje jako kdo.</p> | <p>Хто ви?<br/>         Хто ви за професією?</p>  |
| <p>4. Po tatínkovi mám zájem o společenský život.</p>  | <p>Він за професією юрист.<br/>         Працює <i>ким</i>.</p>  |
| <p>5. Vykonávat co konat, vykonávat svou práci</p>   | <p>Від тата у мене інтерес до суспільного життя.</p>  |
| <p>6. Komu se nelení, tomu se zelení. Bez práce nejsou koláče.</p>   | <p>Виконувати <i>що</i><br/>         виконувати свою роботу.</p>  |
| <p>7. Blahopřát komu k čemu. Blahopřeji Ti k narozeninám.</p>  | <p>Хто дбає, той і має.<br/>         Не терши, не м'явши — не їсти калача.</p>                          |
| <p>8. Hledat místo, práci.</p>   | <p>Вітати <i>кого з чим</i>.<br/>         Я вітаю тебе з днем народження.</p>                           |
| <p>9. Vyučit se čím (zámečником, sklářem).</p>   | <p>Шукати роботу.<br/>         Здобути професію (слюсара, скляра).</p>                                  |
| <p>10. Přihlásit se do konkurzu.</p>   | <p>Подати документи для участі у конкурсі на заміщення вакансії.</p>                                    |
| <p>11. Nabýt určité praxe v oboru.<br/>         Pop.: Praxe v oboru není podmínkou.</p>  | <p>Мати досвід практичної діяльності за фахом.<br/>         Досвід роботи за фахом не обов'язковий.</p> |
| <p>12. Pracovat na směny.</p>  | <p>Працювати у зміни.</p>   |
| <p>13. Vydělávat si.<br/>         Pop.: uživit se.</p>   | <p>Заробляти гроші.<br/>         Прогодуватися.</p>   |
| <p>14. Odborník v oblasti (čeho) prezentace firem.</p>   | <p>Спеціаліст у галузі презентації фірм.</p>  |
| <p>15. Na plný úvazek.<br/>         Pop.: na půl úvazku.</p>   | <p>На повну ставку.<br/>         На півставки.</p>  |
| <p>16. Nástup dohodou.<br/>         Nástup (je) možný ihned.</p>   | <p>Вихід на роботу за домовленістю.<br/>         Вихід на роботу можливий відразу.</p>                  |

➤ *Запам'ятайте* назви деяких професій:

|                  |  |
|------------------|--|
| holič            | перукар  |
| instalatér       | монтажник (водопровідник, електромонтер, газівник) |
| letec            | льотчик  |
| kuchař           | кухар  |
| letuška          | бортпровідниця                                     |
| pekař            | пекар  |
| policista        | поліцейський                                       |
| právník          | юрист  |
| řezník           | м'ясник  |
| sekretářka       | секретарка   |
| tlumočník        | перекладач   |
| učitel           | учитель  |
| úředník          | службовець   |
| zdravotní sestra | медсестра  |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

**Відмінювання іменників чоловічого роду м'якої групи**  
(тип muž, stroj)

| Pád | Životná jména  |                           | Neživotná jména |              |
|-----|----------------|---------------------------|-----------------|--------------|
|     | číslo jednotné | číslo množné              | číslo jednotné  | číslo množné |
| N.  | muž Ø          | muži, mužové,<br>učitelé  | stroj Ø         | stroje       |
| G.  | muže           | mužů                      | stroje          | strojů       |
| D.  | muži, -ovi     | mužům                     | stroji          | strojům      |
| A.  | muže           | muže                      | stroj Ø         | stroje       |
| V.  | muži! otče!    | muži! mužové!<br>učitelé! | stroji          | stroje       |
| L.  | (o) muži, -ovi | (o) mužích                | (o) stroji      | strojích     |
| I.  | mužem          | muži                      | strojem         | stroji       |

— За зразком іменників типу **muž, stroj** відмінюються всі іменники чоловічого роду м'якої групи, які в називному відмінку однини закінчуються на м'який приголосний або на **z, s, l, x**.

Як і іменники чоловічого роду твердої групи, іменники чоловічого роду м'якої групи розрізняють парадигму:

а) істот: muž, otec, sportovec, zájíc, kůň, vítěz, nosič, rodič, kuchař, malíř, učitel, přítel, Miloš, Felix, Francouz та ін.;

б) неістот: stroj, pokoj, nůž, klíč, koš, hrnec, peníz, dešť, cíl, pytel.

### Особливості форм однини

1. У родовому відмінку ці іменники мають закінчення **-e**: muže, stroje.

2. У родовому відмінку в односкладних словах скорочується кореневе **-ů**: kůň — koně, nůž — nože, hnůj — hnoje.

3. У родовому відмінку в словах на **-ec, -eň, -el** випадає **-e-**: otec — otce, chlapec — chlapce, cizinec — cizince, stařec — starce, učeň — učně, švec — ševce, žnec — žence; hrnec — hrnce, kopec — kopce, oheň — ohně, kašel — kašle.

4. У давальному і місцевому відмінках іменники, що означають назви істот, як правило, мають закінчення **-i**: k lékaři, přáteli, holiči, na koni. Паралельні закінчення **-i** або **-ovi** мають особові імена, деякі загальні назви, закінчення **-ovi** мають прізвища: dej to Tomáši/ Tomášovi, otcí/ otcovi, mluvím o Jaroši Brabcovi.

Іменники, що означають назви неістот, мають лише закінчення **-i**: o poži, po dešti, v ohni.

5. У знахідному відмінку форма іменників, що означають назви істот, збігається з формою родового відмінка, у іменників-неістот — з формою називного відмінка: vidím muže, znám ten stroj.

6. У кличному відмінку регулярним є закінчення **-i**: muži! choti! přáteli! Слова на **-ec** мають закінчення **-e**, перед яким відбувається чергування **c // č**: otec — otče! chlapec — chlapče! cizinec — cizinče! strýc — strýče i strýci!

### Особливості форм множини

1. У називному відмінку іменники мають три закінчення: **-i, -ové, -é**. Найбільш поширеним є закінчення **-i**: clapce — chlapci, sportovec — sportovci, cizinec — cizinci, lyžař — lyžaři.

Закінчення **-ové** мають:

а) прізвища та імена: Matěj — Matějové, Bartoš — Bartošové;

б) деякі слова на позначення родових стосунків: otec — otcové, strýc — strýcové, zeť — zeťové, а також: vítěz — vítězové, král — králové.

Закінчення **-é** мають іменники на **-tel**: učitel — učitelé, obyvatel — obyvatelé, přítel — přátelé.

Деякі іменники можуть мати обидва закінчення **-i, -ové**:

muž — muži // mužové, choť — choti // choťové, vězeň — vězni // vězňové, císař — císařové // císaři.

Іменник *rodíč* у називному відмінку множини має закінчення **-e** (за зразком іменників-неістот) *rodiče*, але узгоджується у реченні як іменник, що називає істот, пор.: *Moji rodiče koupili nový byt.*

2. У родовому відмінку деякі слова мають нульове закінчення або закінчення **-ů**: obyvatel — obyvatel // obyvatelů, але: přítel — přátel.

У слова *přítel* у формах множини відбувається чергування *í* // *á*.

➤ **Запам'ятайте** відмінювання слова *přítel*:

| Pád | přítel         |              |
|-----|----------------|--------------|
|     | číslo jednotné | číslo množné |
| N.  | přítel Ø       | přátelé      |
| G.  | přítele        | přátel Ø     |
| D.  | příteli        | přátelům     |
| A.  | přítele        | přátele      |
| V.  | příteli!       | přátelé!     |
| L.  | (o) příteli    | přátelích    |
| I.  | přítelem       | přáteli      |

3. У знахідному відмінку іменники, що означають істот і неістот, мають однакове закінчення **-e**. Отже, форма знахідного відмінка не збігається з формою родового відмінка, як в українській мові. Пор.:

Znám svoje přátele.

Я знаю своїх друзів.

Vidím nové míče.

Я бачу нові м'ячі.

4. Іменник *peníz* “монета” вживається переважно у формах множини *peníze* “гроші”. У множині у непрямих відмінках відбувається чергування *í* // *ě*.

➤ **Запам'ятайте** відмінювання слова *peníze* у множині:

N. peníze

G. peněz

D. penězům



A. peníze

V. peníze!

L. (o) penězích

I. penězi

Být bez peněz “бути без грошей”, být při penězích “бути з грошима”.

### Минулий час дієслів: утворення і відмінювання

Форми минулого часу в чеській мові, як і в українській, передають дії, що відбувалися в певний час до моменту мовлення і є завершеними (Učitelé pochválili své žáky), або вказують на те, що результат виконаної дії наявний і в момент мовлення (Rodiče stále mysleli na své děti).

Минулий час дієслів у чеській мові складений з особових форм допоміжного дієслова **být** у теперішньому часі і дієприкметника минулого часу на **-l** значенневого дієслова.

### Утворення дієприкметників минулого часу на **-l** (**-l-ové příčestí**)

Дієприкметники минулого часу на **-l** (L-participium) утворюються від основи минулого часу (яка часто, але не завжди збігається з основою інфінітива) шляхом приєднання суфікса **-l**. Дієприкметники на **-l** узгоджуються з підметом у роді та числі:

| rod    | číslo jednotné | číslo množné                     |
|--------|----------------|----------------------------------|
| muž.r. | prosil         | prosili (živ.), prosily (neživ.) |
| žen.r. | prosila        | prosily                          |
| stř.r. | prosilo        | prosila                          |

Форма середнього роду множини **-la** є книжною, в розмовній мові часто вживається закінчення **-ly**.

1. Від дієслів типу **nést**, **vést**, **vézt** дієприкметники на **-l** утворюються не від основи інфінітива, а від основи теперішнього часу, причому довгий кореневий голосний інфінітива скорочується:

nést — nesu — nesl, krást — kradu — kradl;

vést — vedu — vedl, vézt — vezu — vezl;

kvést — kvetu — kvetl, péci — peču — pekl, růst — rostu — rostl;

téci — teču — tekl, plést — pletu — pletl, lézt — lezu — lezl;  
 mést — metu — metl, lhát — lžu — lhal;  
 šít — šiji — šil, žít — žiji — žil.

2. У дієслів на **-nout** утворення дієприкметників на **-l** має такі особливості:

а) якщо у дієслові суфікс **-nou** стоїть після приголосного (тип **tisknout**), то у дієприкметниковій формі на **-l** він зникає:

tisk-**nou**-t — tiskl                      pad-**nou**-t — padl  
 leh-**nou**-t si — lehl si                    zved-**nou**-t — zvedl  
 sed-**nou**-t si — sedl si                    prohléd-**nou**-t si — prohlédl si

б) якщо у дієслові суфікс **-nou** стоїть після голосного (тип **minout**), то у дієприкметниковій формі на **-l** з'являється суфікс **-nu** замість **-nou**:

mi-**nou**t — minul                          vi-**nou**t — vi-nul  
 zapome-**nou**t — zapomněl i zapomenul      ply-**nou**t — ply-nul

➤ **Запам'ятайте** дієприкметники на **-l** від деяких дієслів:

chtít — chtěl, ...

číst — četl, ...

jet — jel, ...

jít — jedl, ...

jít — šel, ...

mít — měl, ...

moci — mohl, ...

obout — obul, ...

plout — plul, ...

přijmout — přijal, ...

říct — řekl, ...

sníst — snědl, ...

stát se — stalo se

vzít — vzal, ...

začít — začal, ...

zout se — zul se, ...

3. У деяких дієслів довгий голосний основи інфінітива у формах дієприкметника на **-l** не скорочується: bát se — bál se, přát — přál, stát — stál, smát se — smál se, hrát (si) — hrál (si).

4. Дієслово **šel** перекладається на українську мову видовою парою *ішов, пішов, jel — їхав, поїхав.*

### Відмінювання дієслів у минулому часі

Дієслова у минулому часі відмінюються за допомогою особових форм допоміжного дієслова **být** у теперішньому часі та дієприкметника минулого часу на **-l** значенневого дієслова:

| osoba | číslo jednotné | číslo množné   |
|-------|----------------|----------------|
| 1.    | nesl, -a jsem  | nesli, -y jsme |
| 2.    | nesl, -a jsi   | nesli, -y jste |
| 3.    | nesl, -a, -o   | nesli, -y, -a  |

1. У третій особі однини і множини допоміжні форми дієслова **být** (**je, jsou**) не вживаються:

Bratr četl zajímavou knihu.

Брат читав цікаву книжку.

Přátelé nám přinesli knihy.

Друзі нам принесли книги.

2. Особові займенники в формах минулого часу вживаються в розмовній мові або якщо на займенник падає логічний наголос:

Já jsem nesl knihu.

Já jsem nesl knihy, ne ty.

3. У зворотних дієслів у другій особі однини компоненти **se** і **si** зливаються з формою **jsi**:

jsi + se = ses

jsi + si = sis

učit se: Čemu ses učil?

Що ти вивчав?

přihlásí se: Přihlásil ses do konkurzu?

Ти подав документи на конкурс?

vydělávat si: Kolik sis vydělal?

Скільки грошей ти заробив?

koupit si: Co sis koupil?

Що ти собі купив?

Коротка форма **-s** може приєднуватися до особових займенників, сполучника **že**, питальних прислівників **kde, kdy, kam**:

Tys to napsal?

Це ти написав?

Slyšel jsem, žeš odjel do Brna.

Я чув, що ти поїхав у Брно.

Kdes byl?

Де ти був?

Kams to dal?

Куди ти це поклав?

4. При ввічливому звертанні до однієї особи (на Ви) вживається допоміжне дієслово **jste** (друга особа множини), але дієприкметник минулого часу на **-l** вживається в однині:

Co jste mi říkala? Що Ви мені говорили? (ввічливе звертання до однієї жінки). Kam jste dnes chodil? Куди Ви сьогодні ходили? (ввічливе звертання до одного чоловіка).

➤ **Запам'ятайте:** Іменник середнього роду *dítě* у множині *děti*. У минулому часі він узгоджується з присудком у формі жіночого роду: Děti přišly ze školy. Děti si hrály na zahradě.

### Порядок слів у реченні з формами минулого часу

У реченні форми минулого часу дієслова **být** (jsem, jsi, jsme, jste) є так званими енклітиками — словами, що не мають власного наголосу. Вони стоять на другому місці після першого наголошеного слова або словосполучення. У реченнях зі зворотними дієсловами частки **se** і **si** стоять після форм jsem, jsi, jsme, jste:

Jakou známku jsi chtěl dostat?

Vrátil jsem se domů pozdě.

Včera večer jsem se vrátil domů pozdě.

Domácí úkoly jsme si psali vždy sami.

### Прийменники mezi, pro

В чеській мові прийменник **mezi** у просторовому значенні вживається з орудним відмінком (відповідає на питання kde?), в українській мові йому відповідають прийменники *між*, *серед*:

Mezi domy jsme uviděli zahradu.

Між будинками ми побачили сад.

Syn seděl mezi přáteli.

Син сидів серед друзів.

На відміну від української мови, прийменник **mezi** також може вживатися зі знахідним відмінком:

а) у просторовому значенні відповідати на питання kam?:

Vratr si sedl mezi otce a matku.

Брат сів між батьком і матір'ю.

б) у значенні суб'єктно-об'єктних співвідношень, в українській мові йому відповідають прийменники з родовим відмінком *до кого*, *чого*.

Počítám Tomáše mezi své přátele.

Я вважаю Томаша своїм другом.

Volba profese patří mezi nejdůležitější rozhodnutí v životě každého člověka.

Вибір спеціальності належить до найважливіших рішень у житті кожної людини.

Прийменник **pro** в чеській мові вживається зі знахідним відмінком і виражає кілька значень:

1) дію на користь *кого чого*; в українській мові відповідає прийменник *для*:

Mám pro otce dobrou zprávu.      У мене є для батька хороша звістка.  
Udělal jsem to pro rodinu.      Я зробив це для сім'ї.

2) причину, мотивацію дії; в українській мові йому відповідає прийменник *через, за*:

Nevidí pro stromy les.      За деревами лісу не бачити.  
Pro nemoc nepřišel do školy.      Через хворобу він не прийшов у школу.

3) мету дії; в українській мові йому відповідає прийменник *за*:

Chodil do knihovny pro knihy.      Він ходив у бібліотеку за книгами.  
Poslali syna pro lékaře.      Сина послали за лікарем.

### Сполучники **proto, protože**

Сполучник **proto** *тому* виражає наслідок дії у складносурядному реченні:

Chci být v budoucnosti      Я хочу бути в майбутньому перекла-  
tlumočnickem, proto studuji cizí      дачем, тому я вивчаю іноземні мови.  
jazyky.

Сполучник **protože** *тому що, через те що, оскільки, бо* виражає причину дії у складнопідрядному реченні:

Jarda se chtěl vyučit      Ярда хотів вивчитися на автомехані-  
automechanikem, protože měl rád      ка, тому що любив машини.  
auta.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Čím jste?
2. Čím chcete v budoucnosti být?
3. Kolik dnů v týdnu pracují lidé v/na Ukrajině?
4. Jaké je v současné době populární zaměstnání u žen? U mužů?
5. Existují nebo neexistují "mužská" a "ženská" povolání?
6. Kdy se rozhodujeme o budoucím povolání?
7. Kdy se mladý člověk stává samostatným?

8. Kdo potřebuje nejvíc času na přípravu pro svou profesi: učitel, dělník, sportovec, podnikatel?
9. Může být absolvent ředitelem nebo vedoucím?
10. Jak dlouho musí člověk hledat místo?
11. Co je podmínkou úspěšné kariéry?
12. Mohou nám rodiče opravdu poradit při volbě povolání?
13. Stali se vaši rodiče tím, čím chtěli být v dětství?
14. Která povolání se obsazují konkurzem?

**2. Vypište z textu podstatná jména mužského rodu a rozdělte je na životná a neživotná. Skloňujte některá z nich:**

Byl jeden chlapecek Václav a ten se strašně chtěl stát letcem. Jak se dělá takové chtění? To nikdo neví. Chtění se dělá samo od sebe. Chtěl letět mezi bílými beránky v modrém nebi a dívat se dolů a vidět tam mraky nastlané pod sebou jako peřiny. A vidět dole zemi jako mapu. Vidět cestičky, kam vedou, a vidět lesy seshora a kopce jako bochánky a všechno seshora. "Nebudeš letcem, to je nerozum, budeš instalatérem," řekl mu tatínek. "Spravíš nám vodovod".

*(Podle D.Mrázkové).*

**3. Uved'te podstatná a přídavná jména v akuzativu jednotného a množného čísla a utvořte slovní spojení s použitím uvedených sloves:**

Vzor: mít dobrý slovník — mít dobré slovníky

mít: malý obraz, malý hoch

znát: český časopis, český učitel

vidět: vysoký dům, vysoký pán

čekat na: významný rozhovor, významný spisovatel.

**4. Od sloves utvořte tvary příčestí na -l:**

uvidět, vítat, snídat, kvést, vzít, vydělávat si, pracovat, přihlásit se, nastoupit, prominout, sednout si, moci, číst, říci, brát, chtít, mít, začít, spát, potřebovat, studovat, hledat, vyučit se, about, sníst.

**5. Doplňte i, í / y, ý:**

Před dávnými čas..., v hlubokých les...ch, které střídaly zrádné močál..., žil starý poustevník. Dlouhé bílé vlas... a vous... zakrývaly celý jeho obličej. Navštěvovali ho kněž... i obyčejní lidé. Sbíral bylin... a poradil si s každou ránou a nemocí. Uměl vyrábět sirup... proti kaš..., napravoval zlomenin.... Staral se i o poraněná zvířata. Uzdravoval kos..., datl... i divoké

holub.... Znal všechny bylin..., houb..., strom... i lesní plod.... U svého příbytku měl úl..., kolem kterých poletovaly včel.... Jeho velká moudrost, o kterou se dělil s ostatními lidm..., byla nad všechny poklad... a drahokam....

### 6. Utvořte minulý čas:

Znáš to dobře? Dám si pozor. Čeho se napiješ? Stojí před domem. Bojí se tam zůstat. Proč se smějete? Hned se umyjeme. Zdá se mu to divné. Přinesu ti to. Jabloň ještě nekvete. Přišiješ mi knoflík? Nic se mu nestane. Kdo tady zůstane? Snad to nepadne. Voda už mrzne.

### 7. Napište v množném čísle:

a) ubohý srapec, dětský pláč, kanadský sportovec, tichý hoch, drahý přítel, český občan, chrabry letec, německý spisovatel.

б) Kluk rozbil nové okno. Byl tam také český diplomat. Stojí tam vysoký pán. Tvůj chlapec splnil velký úkol. Můj bratr to umí moc dobře. Vracel se z koleje. Nechám to mému bratranci. Přijeli jsme s polským přítelem. Německý student se setkal s českým profesorem. Chodil po vysokém kopci. Čeka tu na svého souseda. Mluvil s chrabrym vojákem. Našli to pod starým kobercem. Obraz je na chodbě. Hoch si hrál s míčem.

### 8. Doplňte i, í / y, ý:

Stromy se rychle zazelenal... Na loukách rozkvétal... první květy. Stěhovací (pták — *pl.*) se vracel... z teplých krajin. Na komíně se uhníždil... čap... Motýl... poletoval... z květu na květ. Potoky vesele bublal... V aleji rozkvetl... líp.... Kolem nich bzučel... včel... Staré ženy trhal... a sušil... lípové květ... Maliny dozrával ... v koutě zahrady. Děvčata sbíral... dozrálé plody. Děti si vesele hrál... na zahradě. Zahrada hýřil... všemi barvami.

### 9. Podstatná jména v závorkách uveďte ve správném tvaru, slovesa — v minulém čase:

Často (vidět se — *my*) se svými (rodič). Rodiče mu (dát) dobré vzdělání. Na horách (setkat se — *vy*) se známými (lidé). Zahraniční (host — *pl.*) (obdivovat) naše gotické chrámy. Oba (brat) (být) vynikajícími (malř). V (hosté) z Ukrajiny našli opravdové (přítel). Po obloze (plout) bílé beránky. Ve velkém (pokoj) (stát) moderní nábytek. Jsem na návštěvě u svého (přítel). Chlapec měl rád starého (učitel). Na výstavě jsou obrazy známých (malři). Bez (přátelé) tam nepůjdu. Nesu to (přítel Tomáš).

**10. Převед'te věty do minulého času:**

Padá sníh. Vrátilm se až večer. Mraky jsou nízko. Jak to poznáte? Zapisuješ to? V úkolech máme chyby. Co tam najdou? Sedím tady dost dlouho. Učíš se hodně? Vezmu si ten časopis. Večer jdou do města. Stoly stojí vedle oken. V sobotu jedou k babičce. Do lesa sami nechodíme. Nemohou to přečíst. Nejsou doma. Zeptám se znova. Už spí dost dlouho. Pojedeš tam autobusem, nebo půjdeš pěšky? Rostou tady houby? Pořád pláče. Chtějí to vědět. Zase to zapomenu. Čas mine brzy. Podíváš se tam? Oni to jedí. Něco si vezmu domů. Co si myslíš?

**11. Doplňte správně předložky mezi, pro; spojky proto, protože:**

Vrátilm se večer ... knihu. Jdu do obchodu ... potraviny. Seděl ... námi. ... nemoc nešel do zaměstnání. Velryby patří ... savce. Pořád pláče, ... nechce do mateřské školky. Už spí dost dlouho, ...ho máme probudit. Nemohou to přečíst, ... poprosím o pomoc. Večer jdou do města, ... po práci si chtějí odpočinout. V úkolech máme chyby, ... musíme zopakovat gramatiku.

**12. Odpovídejte na otázky podle vzoru, v odpovědích použijte uvedená slova:**

*Vzor:* Kdy ses vrátil? — Vrátilm jsem se večer.

Na koho ses ptal? Co sis vzal? Na cos zapomněl? Cos měl rád? Co sis prohlédl? Jak ses učil? Čemu ses naučil? Kde ses zastavil? Kam ses dívala? Co ses dozvěděla? Odkud ses vrátil?

*Slova:* Tomáš, koš, klíč, přítel, orloj, pilně, čeština, hotel, zajímavá věc.

**13. Přeložte do češtiny:**

a) На околиці міста є заводи й фабрики. Там працюють робітники у кількa змін. Вони добре заробляють, тому що це продуктивне (produk-tivní) виробництво. Гелена працює медичною сестрою. Марія працює продавщицею в магазині. Іван службовець, працює в банку. Павло ще не працює, він шукає роботу. Кажуть, що автомеханіки добре заробляють. Пан Марек є керівником фірми. Його підлеглі — хороші службовці. Популярною професією у чоловіків є професія юриста. В дитинстві я також хотів здобути цей фах. Майбутню професію ми обираємо в школі. Для успіху необхідний талант, наполеглива праця і тривала підготовка.

б) Він часто читав чеські журнали. — Ви знали це добре? — Що ти собі купив? — Томаше, ти їздив туди автобусом чи ходив пішки? — Він сів і одразу написав відповідь. — Ти говорив дуже довго. — Що



ви хотіли знати? — Хто залишився дома? — Вони не говорили правди, обманювали. — Куди ти показував? — Ніхто там не залишився, всі втекли. — Дерева красиво цвіли.

#### 14. Napište krátký esej na téma “Uřčitě (ne)budu mít povolání jako moji rodiče”.



#### Humor

“Umíte anglicky a německy?” ptá se tajemník slečny, která se uchází o místo sekretářky.

- Samozřejmě! Naprosto plynně!
- A co esperanto?
- Tam jsem dokonce několik let žila!

#### Z aforismů

Práce je to, co nikdo nechce dělat.

(T. G. Masaryk)



## LEKCE 8



Тема і ситуації: ◀ Každodenní život.

Текст: ◀ Pracovní den.

Граматика: ◀ Відмінювання іменників жіночого роду м'якої групи (тип **řůže**).

Відмінювання прикметників м'якої групи (тип **jarní**).

Питальні займенники.

Прийменники часу **po, o,**

**během, za, před, přes.**

Сполучники **když, až.**

### Pracovní den

Jsem student a bydlím na koleji. Každý den se probouzím brzy ráno, ale vstávám až v sedm hodin. Nejdříve ustelu postel, pak trochu cvičím, potom se sprchuji a umývám se, čistím si zuby, holím se, češu se, oblékám se a dělám si snídani. Po snídani odcházím do školy. Přednášky začínají v devět hodin. Za hodinu a půl máme první přestávku. O přestávce svačím. Jím jablko, banán, nebo piju kávu. Přestávka trvá dvacet minut. Na seminářích procvičujeme novou gramatiku, píšeme věty na tabuli a do sešitu, odpovídáme na otázky, připravujeme si rozhovory. Hodiny končí ve dvě. Utíkám na oběd<sup>1</sup>. Obědvám v menze během celého týdne. Jídlo mi chutná<sup>2</sup>, skoro vždy mám hlad<sup>3</sup>. Pak jdu do celouniverzitní počítačové studovny, která je otevřena<sup>4</sup> přes celý týden. Když není hezké počasí, jdu domů. Cestou nakupuju, protože si vařím večeři sám. Večeřím asi v šest hodin. Občas pozvu na večeři přítelkyni. Večer se učím. Někdy jdu na návštěvu, do kina nebo do studentského klubu na party. Občas organizujeme velkolepé plesy s hudbou a zábavou až do ranních hodin. Obyčejně chodím spát v jedenáct hodin večer. Po pracovním týdnu jsme unaveni a všichni se těšíme<sup>5</sup> na víkend. V neděli nemusím brzy vstávat, proto spím dlouho. O víkendu odpočíváme, díváme se na televizi<sup>6</sup>, scházíme se s přáteli, jezdíme na výlety, máme různé společenské a sportovní akce. Ve velké oblibě jsou u nás soutěže. Před týdnem jsme soutěžili o první místo<sup>7</sup> v tenisovém turnaji.

\* \* \*

- V kolik hodin vstáváš každé ráno?
- Obyčejně vstávám v šest hodin.
- To je moc brzy, já vstávám až v sedm.
- Ale když mám volno, vstávám až v poledne.
- V kolik hodin chodíš spát?
- V deset hodin, ale dnes půjdu spát až ve dvanáct.
- Proč tak pozdě?
- Protože se připravuji ke zkouškám.

\* \* \*

- Co děláš dnes večer?
- Uvařím si večeři a pak půjdu do kina na jeden anglický film. Už mám lístek.
- Tak hezkou zábavu.
- Díky.



## SLOVNÍČEK

akce, -e ž. захід  
 brzy швидко, незабаром  
 celouniverzitní загальноуніверси-  
 тетський  
 cvičit, -čím, -čí займатися  
 гімнастикою  
 česat se, češu se, češou se  
 причісуватися  
 čistit, -tím, -tí чистити; č. si zuby  
 чистити зуби  
 hadr, -u m. ганчірка  
 hodina, -y ž. 1. година 2. заняття  
 holit se, -lím, -lí голитися  
 chutnat, -nám, -nají смакувати  
 jídlo, -a s. їжа, страва  
 lavice, -e ž. парта  
 mejdan, -u m. slang. вечірка  
 minuta, -y ž. хвилина  
 nakupovat, -pují, -pují купувати

návštěva, -y ž. 1. відвідини 2. гість  
 neděle, -e ž. неділя  
 občas інколи, час від часу  
 oblékat se, -kám, -kají одягатися  
 obliba, -y ž. любов до чого  
 obyčejně i obvykle звичайно  
 odcházet, -zím, -zejí іти звідки  
 odpočívát si, -vám, vají відпочи-  
 вати  
 odpovídat, -dám, -dají відповідати  
 organizovat, -zuji, -zují організову-  
 вати, організувати  
 pak потім, далі  
 party невідм. ž. вечірка  
 ples, -u m. бал  
 počasí, -í s. погода  
 počítačový комп'ютерний  
 poledne, -e s. обід  
 postel, -e m. ліжко

probouzet se, -zím, -zejí прокида-  
тися

ranní ранковий

rozhovor, -u *m.* розмова

rozvrh, -u *m.* розклад, denní *r.*

розпорядок дня

scházet se, -zím, -zejí зустрічатися

snídaně, -ě *s.* сніданок

sobota, -y *ž.* субота

soutěž, -e *ž.* змагання, конкурс

soutěžit, -žím, -ží змагатися

spát, spím, spí спати

společenský суспільний

sprchovat se, -chuji, -chují митися

під душем

svačina, -y *ž.* другий сніданок

svačit, -čím, -čí снідати вдруге

trochu трохи, трішки

trvat, -vám, -vají тривати

učebna, -y *ž.* учбове приміщення

umývat se, -vám, -vají вмиватися

unavený стомлений

ustýlat, -lám, -lají застилати

vařit (si), -řím, -ří варити

večer, -a *m.* вечір

večeře, -e *ž.* вечеря

velkolepý прекрасний, розкішний

věta, -y *ž.* речення

víkend, -u *m.* вихідний день

vstávat, -vám, -vají вставати

výlet, -u *m.* екскурсія

vyučování, -í *s.* навчання,

заняття

zábava, -y *ž.* розвага

začínat, -nám, -nají розпочинати,

починати



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Utíkat *kam* (na oběd).

Бігти куди (на обід).

2. Chutnat (o jídlu).

Jídlo mi chutná.

Смакувати, бути смачним, подобатися.

Їжа мені смакує.

3. Mít hlad.

Skoro vždy mám hlad.

Бути голодним.

Я майже завжди голодний.

4. Studovna je otevřena.

Кімната для навчання відчинена.

5. Těšit se *na koho, co.*

З нетерпінням чекати *кого, що.*

6. Dívat se *na co, koho.*

Dívat se na televizi.

Дивитися *на кого, що.*

Дивитися телевізор.

7. Soutěžit o *co.*

Soutěžit o první místo.

Змагатися *за що.*

Змагатися за перше місце.

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників жіночого роду м'якої групи  
(тип *růže*)

| Pád | Číslo jednotné      | Číslo množné        |
|-----|---------------------|---------------------|
| N.  | <i>růže</i>         | <i>růže</i>         |
| G.  | <i>růže</i>         | <i>růží, ulic Ø</i> |
| D.  | <i>růži</i>         | <i>růžím</i>        |
| A.  | <i>růži</i>         | <i>růže</i>         |
| V.  | <i>růže! Marie!</i> | <i>růže!</i>        |
| L.  | (o) <i>růži</i>     | <i>růžích</i>       |
| I.  | <i>růží</i>         | <i>růžemi</i>       |

За зразком іменників типу *řůže* відмінюються всі іменники жіночого роду, які в називному відмінку однини перед закінченням *-e (-ě)* мають м'який або подвійний приголосний: *růže, práce, snídaně, večere, lžice, nemocnice, vesnice, Vánoce, televize, chvíle, košile, tabule, žákyně, země* та ін.

## Особливості відмінювання

1. У родовому відмінку множини у деяких двоскладних іменників скорочуються кореневі голосні *-á, -í*: *práce — prací, chvíle — chvil, míle — mil, plíce — plic*.

2. У родовому відмінку множини, як правило, є закінчення *-í*: *půší, zemí, restaurací*.

Нульове закінчення мають іменники на *-ice, -ce* і деякі на *-le*: *ulice — ulic, dělnice — dělnic, slepice — slepic, sklenice — sklenic, lžice — lžic, plíce — plic; chvíle — chvil, košile — košil, neděle — neděl (i nedělí)*.

Обидва варіанти закінчення (*-í* і нульове *-Ø*) мають іменники на *-yně* та запозичені на *-ice*: *přítelkyně — přítelkyně/ -ní, hospodyně — hospodyň/ -ní, kuchyně — kuchyně/ -ní; expozice — expozic/ -cí, definice — definic/ -cí*.

Інші запозичені іменники на *-ce* мають закінчення лише *-í*: *protektse — protektcí, existence — existencí*.

3. **Запам'ятайте** відмінювання іменника *dveře*, що має лише форми множини:

N.A.V. *dveře/ dvěře*; G. *dveří*; D. *dveřím*; L. (o) *dveřích*; I. *dveřmi*.

*Stojím přede dveřmi. — Я стою перед дверима.*

### Відмінювання прикметників м'якої групи (тип **jarní**)

| Číslo jednotné |                |             |             |
|----------------|----------------|-------------|-------------|
| Pád            | Mužský rod     | Ženský rod  | Střední rod |
| N.             | jarní          | jarní       | jarní       |
| G.             | jarního        | jarní       | jarního     |
| D.             | jarnímu        | jarní       | jarnímu     |
| A.             | jarního, jarní | jarní       | jarní       |
| V.             | jarní          | jarní       | jarní       |
| L.             | (o) jarním     | jarní       | (o) jarním  |
| I.             | jarním         | jarní       | jarním      |
| Číslo množné   |                |             |             |
| N.             | jarní          | jarní       | jarní       |
| G.             | jarních        | jarních     | jarních     |
| D.             | jarním         | jarním      | jarním      |
| A.             | jarní          | jarní       | jarní       |
| V.             | jarní          | jarní       | jarní       |
| L.             | (o) jarních    | (o) jarních | (o) jarních |
| I.             | jarními        | jarními     | jarními     |

За зразком прикметників м'якої групи (тип **jarní**) відмінюються всі прикметники, що у називному відмінку однини закінчуються на **-í**: zimní, letní, moderní, cizí, pěší, svěží, psací, порядкові числівники první, třetí, tisící, субстантивовані прикметники і діеприкметники: kuřující, pracující, studující, vedoucí, а також присвійні прикметники dívčí, vlčí, holubí, kozí, orlí.

До м'якої групи прикметників належать майже всі прикметники іноземного походження: módní, ideální, kolektivní, sociální та ін.

➤ **Запам'ятайте:** за зразком прикметників м'якої групи (тип **jarní**) відмінюється іменник жіночого роду **paní**: Dozvěděl jsem se to od cizích paní. — Я дізнався про це від чужих пані (жінок).

### Питальні займенники

Питальні займенники — це ті займенники, за допомогою яких ми запитуємо про особу, річ, їх властивості з метою поглибити свої знання

про них. До питальних займенників належать займенники **kdo хто, со що, jaký який, který котрий, який, či чий**.

Між питальними займенниками **jaký** та **který** існує різниця щодо вживання. Займенником **jaký**, запитуємо про властивості, якості когось або чогось, напр.: *Jaký je to člověk? (dobrý, veselý ...)* — Яка це людина? (*добра, весела...*). Займенником **který** запитуємо про одну з сукупності осіб або предметів, напр.: *Který je dnes den?* — Який сьогодні день?

### Прийменники часу **během, po, o, za, před, přes**

Прийменники **během, po, o, za, před, přes** передають значення часу.

Прийменник **během** вживається з родовим відмінком, на українську мову перекладається *протягом (упродовж) чого*, напр.: *během roku протягом (упродовж) року, během týdne протягом тижня, během prázdnin упродовж канікул*.

Прийменник **po** має значення наступності у часі, вживається з місцевим відмінком, відповідає на питання *kdy? (коли?)*, на українську мову перекладається *після чого, по*, напр.: *po obědě після обіду / по обіді, po hodinách після уроків, po zkoušce після іспиту, po dovolené після відпустки*.

Прийменник **o** означає час, період здійснення події, відповідає на питання *kdy? (коли?)*, вживається з місцевим відмінком, на українську мову перекладається *під час чого/ на*: *o prázdninách під час канікул/ на канікулах, o dovolené під час відпустки, o přestávce на перерві, o půlnoci опівночі, o Vánocích на Різдво*.

Прийменник **za** у значенні часу вживається зі знахідним відмінком, на українську мову перекладається прийменниками *за, через*: *za chvíli через хвилину, za rok через рік, dvakrát za den двічі за/ на день*.

Прийменник **před** у значенні часу вживається з орудним відмінком, на українську мову перекладається прийменниками *перед, тому назад*: *před chvílí хвилину тому, щойно, před týdnem тиждень тому, před rokem рік тому*.

Прийменник **přes** виражає час, упродовж якого відбувається дія, на українську мову перекладається прийменниками *протягом, під час*: *přes celý týden протягом усього тижня, přes prázdniny протягом канікул/ під час канікул, přes poledne під час обіду/ в обідній час*.

### Сполучники **když, až**

1. Сполучник **když** *коли, в той час коли* вживається у підрядних обставинних реченнях (підрядних часу). Він означає, що дія головного і

підрядного речень відбувається одночасно або одна дія відбувається раніше, ніж інша, напр.:

Když není hezké počasí, jdu domů.  
Když ráno vstávám, cvičím.

Коли погода погана, я іду додому.  
Коли я вранці прокидаюся, я роблю зарядку.

2. Сполучник **až** коли виражає часові відношення. Він вживається з дієсловами майбутнього часу, напр.:

Až si ustelu postel, budu cvičit.

Коли я застелю постіль, робитиму зарядку.

Až půjdu domů, cestou si nakoupím.

Коли я піду додому, по дорозі зроблю покупки.

Сполучник **až** слід відрізнити від підсилювальної частки **až** аж, напр.:

Vstávám až v sedm hodin ráno.

Я встаю аж о сьомій годині ранку.

Máme zábavu až do ranních hodin.

Ми розважаємося аж до ранку.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Co děláte obvykle ráno před odchodem na univerzitu?
2. Kdo u vás doma vstává první?
3. Kdo připravuje snídani?
4. Co obvykle snídáte?
5. V kolik hodin chodíte do školy?
6. Jakou si děláte svačinu?
7. Kde obvykle jíte?
8. Co děláte odpoledne?
9. Kde večeříte?
10. V kolik hodin chodíte obvykle spát?
11. Máte svůj denní rozvrh?

### 2. Informaci uvedenou v textu potvrďte nebo vyvrátte podle vzoru:

Vzor: Ten hoch není student a bydlí doma. — To není pravda, ten hoch je student a bydlí na koleji *nebo* To je pravda, ...

Každý den se probouzí pozdě, vstává v deset hodin.

Stele postel, trochu cvičí, umývá se a dělá snídani.



Po snídani jde do práce.  
 Vyučování začíná v osm hodin.  
 Za hodinu má první přestávku.  
 O přestávce jí banán a pije čaj.  
 Přestávka trvá deset minut.  
 Při vyučování studenti píší na tabuli, připravují si rozhovory.  
 Obědvá doma každý den.  
 Během týdne chodí do počítačové studovny, která je otevřena dvě hodiny v týdnu.  
 Cestou domů nenakupuje, dělá to přítelkyně.  
 Stále chodí na návštěvu, do kina nebo do studentského klubu.  
 Chodí spát o půlnoci.

### 3. Zeptejte se přítele:

- коли він прокидається
- що робить вранці
- що робить в першій половині дня
- де обідає
- чим займається у другій половині дня
- чи ходить за покупками
- як проводить вечір
- коли лягає спати.

### 4. Na otázky odpovídejte podle vzoru:

*Vzor:* Proč se probouzíš pozdě? — Probouzím se pozdě, protože nejdu brzo do školy.

Proč se probouzíš pozdě, vstáváš brzy, neobědváš doma, pospícháš, nedíváš se na televizi, jsi unavený, ještě nespíš, nic nevečeříš?

### 5. Sestavte věty ze slov:

- vstávat — ráno — každý — brzy — den
- stlat — umývat se — snídaně — postel — dělat
- odcházet — snídaně — škola
- rozhovor — cvičit — věta — tabule — připravovat
- oběd — končit — hodiny — utíkat — menza
- číst — celouniverzitní — jít — studovna — kniha — odpoledne
- večeře — dobrý — večer — vařit
- občas — večeře — přítelkyně — večer — zvat
- odpočívát — televize — akce — víkend — různý — dívat se — organizovat.

**6. Seřad'te věty za sebou podle smyslu:**

- a) Vařím večeři asi v šest hodin večer.
- б) Snídám a pak odcházím do školy.
- в) Chodím spát dost pozdě.
- г) Výuka začíná v osm třicet.
- д) Doma odpoledne odpočívám a potom se učím.
- е) Dopolodne máme dvě přestávky.
- е) Po večeři se dívám na televizi.
- ж) V pět hodin přichází můj přítel.
- з) Ráno vstávám velmi brzy.
- и) Ve dvě hodiny přednášky končí.

**7. Skloňujte slovní spojení:**

nová letní košile, stará školní tabule, hezká svěží růže, velká cizí televize.

**8. Podstatná jména v závorkách doplňte do vět:**

Přišel bez (čepice, krabice, sklenice, košile, žákyně). Řeknu to (žákyně, úřednice, sestřenice, přítelkyně). Dívám se na (růže, košile, lžice, žákyně). Jedl (snídaně, večeře). Prochází se po (ulice, vesnice, silnice). Stojí před (nemocnice, vesnice, tabule, televize). K (snídaně) mám kávu. Před (chvíle) odešel. Vrátil se za (chvíle). Po (práce) si chci odpočinout. Seděli na (lavice). Poslouchá (diskuse). Setkám se s (přítelkyně). Byl bez (práce). Stali před (kaple). Uvidíme se v (neděle). Mám si vzít pět (košile). Stojí v (kuchyně). O (Vánoce) jezdím domů. Večer se dívám na (televize). Tuto práci máš udělat během příští (neděle). Mám ráda svou (země).

**9. Podstatná a přídavná jména, a také zájmena v závorkách uveďte v množném čísle:**

Je tam hodně (moderní silnice)? Kolik si pozvala (své přítelkyně)? Knihy padaly z (poslední police). Vzal to do (své dlaně). O tom jsme četli v (školní učebnice). Našli to pod (sousední talíře). Chodili po (noční ulice). V (ostatní učebnice) to není. Přijede za pár (další neděle). Během měsíce vykonal mnoho (finanční operace). Na (poslední stanice) nikdo nevystupoval. Byli jsme v (letní restaurace).

**10. Tvořte otázky na podtržená podstatná jména:**

Řekne to učiteli. Čte časopis. Mluvil s přítelem. Zeptá se otce. Šel k tetě. Mluvili o sestře. Potkal profesora. Skříňka je ze dřeva. Tady je televize. Zapomněl na kamaráda. Pojede vlakem. Zůstane u babičky. Ztratil knihu. Není tu máslo. Kreslí křídou. Dopis je od otce. Mluvil s ředitelem. Ptal se po

synovi. Zeleninu jí k masu. Spadl do vody. Počká na bratra. Chodí po koberci.

### 11. Zájmena v závorkách uveďte ve správném pádu:

Z (co) to je? V (co) půjdeš? Od (kdo) to dostal? S (kdo) mluvil? Z (co) to vzniklo? K (co) to potřebuješ? Od (kdo) to víš? K (co) to je? Ke (kdo) jdete? Na (co) si myslíš? Před (kdo) utíkáš? Za (kdo) běžel? Za (co) se rozběhl? Ke (kdo) chodí? V (co) má pravdu? O (kdo) to neříkal? Pro (kdo) to potřebuješ? Po (kdo) se ptali? Od (kdo) to nedostaneš? (Jaký) máš plány na dnešní den? (Který) kluka hledáš?

### 12. Doplněte spojku když nebo až:

Řekneš, ... to nebudeš potřebovat. Udělám to, ... budu mít volno. ... to budeš hledat, tak to zase nenajdeš. Počkáme ještě chvíli, ... bude úplně tma. Mlčel, ... se Ivana na to zeptali. Sním to, ... na to budu mít chuť. Co mám dělat, ... se to sestře nedaří? Čekám, ... přijde.

### 13. Vyprávějte, jak vypadá Váš denní program.

### 14. Přeložte do češtiny:

Кожного ранку я прокидаюся о 7 годині. Приймаю душ, чищу зуби, причісуюся і йду на кухню снідати. Сніданок готує мама. Зазвичай маю на сніданок каву, сир, йогурт, булочку з маслом. Після сніданку я їду в університет. Уранці я постійно поспішаю. Заняття починаються о 9 годині. Кожного дня у нас 4 лекції. Після кожної лекції є перерва. На перерві студенти ходять по коридору і розмовляють. Потім повертаються в аудиторії. Заняття закінчуються о другій годині. У другій половині дня я їду додому. Обідаю і трохи відпочиваю. Читаю газети і журнали. Пізніше їду в бібліотеку. В читальному залі готуюся до семінарів, працюю в інтернеті. Увечері вся родина збирається дома. Ми радо спілкуємося, тому що лише увечері та у вихідні дні маємо на це час. Після вечері я що-небудь читаю або слухаю музику. Коли є цікава програма, дивлюся телевізор. Іду спати, як правило, об одинадцятій годині. Завтра буде вихідний день. Ми з батьками поїдемо за місто. Сподіваюся, що ми добре відпочинемо.

### Z aforismů

Práce kvapná málo platná.

(České příslovi)



## LEKCE 9

Тема і ситуації: ◀ Мěsto.

Текст: ◀ Ve městě.

Граматика: ◀ Відмінювання іменників середнього роду твердої групи (тип **město**).

Відмінювання прикметників середнього роду твердої групи (тип **mladé**) і присвійних займенників **mé (moje)**, **tvé (tvoje)**, **své (svoje)**.

Просторові прийменники **k**, **kolem**, **přes**.



### Ve městě

Naše město je hlavní město státu. Tady se nachází sídlo prezidenta, parlamentu a vlády, a také celá řada ministerstev, například ministerstvo školství, zdravotnictví, zahraničních věcí, vnitra, kultury, průmyslu a další. Ve městě je mnoho úřadů, bank, podniků, škol, divadel a kin. V našem hlavním městě žijí asi dva miliony obyvatel. Velká starobylá budova na náměstí je radnice, dnes je to městský úřad. Říká se mu<sup>1</sup> také magistrát. Je to historické jádro města. Naproti magistrátu stojí další historické budovy — zámek a kostel. V zámku je teď muzeum a galerie. Kostel má vysokou věž s hodinami. Turisté a návštěvníci města se procházejí po městě a prohlížejí si jeho památky. Kolem je park s nádhernými kašnami. V postranní ulici se nachází útulná cukrárna. Lidé tu mohou také navštívit botanickou nebo zoologickou zahradu. Často říkají, že to je zelené zahradní město. Je čisté a hezky upravené. Městem protéká řeka<sup>2</sup>, která ho rozděluje na dvě části. V létě chodíme k řece často. Z náměstí vede hlavní třída<sup>3</sup>. Tam jsou všechny důležité obchody a veřejná zařízení<sup>4</sup> — obchodní domy, knihkupectví, restaurace, hotely, hlavní pošta. Je tu vždy velmi rušno. Chodníky jsou plné chodců. Na druhou stranu ulice se dostanete podchodem. Na menší ulici<sup>5</sup> půjdete přes křižovatku. Smíte přecházet jen na zelenou. Ve městě jezdíme auty, autobusy, trolejbusy nebo tramvajemi<sup>6</sup>. Hlavní je však metro<sup>7</sup>, protože je to pohodlný dopravní prostředek. Metro rychle spojuje různé části města. Nová sídliště vyrostla na okraji města. Jsou tam moderní obchodní střediska, nemocnice a

polikliniky. Ve městě jsou dvě vlaková nádraží a jedno autobusové nádraží. Úplně za městem je letiště, odkud můžete cestovat do různých zemí světa. Naše město je střediskem kulturního a hospodářského života celé země.

\* \* \*

- Kudy se jde<sup>8</sup> k hotelu Albatros?
- To je druhá ulice napravo.
- Děkuji. A Karlův most je daleko?
- To není moc daleko, ale je opačným směrem.
- Dostanu se tam pěšky?
- Jistě. Půjdete kousek rovně a pak napravo už uvidíte Karlův most.
- Děkuji mockrát.
- Rádo se stalo<sup>9</sup>.

\* \* \*

- Prosím vás, co je to za vysokou budovu<sup>10</sup>?
- To je Národní muzeum.
- Říkali mi, že hned vedle je stanice<sup>11</sup> metra.
- Však ano<sup>12</sup>. Vidíte tu tabuli, kde je červené "M"? Dole je metro.
- Tak jo<sup>13</sup>, toho jsem si nevšiml.

\* \* \*

- Zítra máme procházku po městě s jeho prohlídkou. Nezapomeň<sup>14</sup> na fotoaparát.
- Jistě, tohle město je velice krásné. Budeme mít na památku<sup>15</sup> snímky.
- Potom se projdeme po městě sami. Zvláště mě zajímá jeho historická část. Úzké uličky, svérázná architektura, nenapodobitelný kolorit.
- Souhlásím s tebou. Až budeme unaveni, zajdeme si někam na kávu.
- Ano. Jen si máš dobře pamatovat cestu, jinak zabloudíme. Já se v cizím městě orientuji špatně.



## SLOVNÍČEK

**a to a same**

**asi** близько, приблизно

**auto, -a s.** автомобіль

**autobus, -u m.** автобус

**autobusový** автобусний

**celý** увесь, цілий

**cestovat, -tuji, -tují** подорожувати, мандрувати

**cukrárna, -y ž.** кондитерська

**část, -i ž.** частина

- další** наступний  
**divadlo, -a s.** театр  
**doprava, -y ž.** транспорт, **městská d.** міський транспорт  
**dopravní** транспортний, **d. prostředek** транспортний засіб  
**dostat se, -stanu, -stanou** дістатися, потрапити  
**důležitý** важливий  
**galerie, -e s.** галерея  
**historický** історичний, **h-é jádro** історичний центр  
**hlavní pošta** ж. поштамт  
**hned vedle** одразу поруч  
**hospodářský** економічний  
**chodec, -dce m.** перехожий  
**chodník, -u m.** тротуар  
**jeho** його  
**jinak** інакше, по-іншому  
**jistě** звичайно  
**kašna, -y ž.** фонтан  
**kino, -a s.** кінотеатр  
**knihkupectví, -í s.** книжковий магазин  
**kostel, -a m.** костел  
**křižovatka, -y ž.** перехрестя  
**kulturní** культурний  
**letiště, -ě s.** аеропорт  
**městský úřad / magistrát** міська рада  
**metro, -a s.** метро  
**milion, -u m.** мільйон  
**ministerstvo, -a s.** міністерство, **m. školství** Міністерство освіти, **m. zdravotnictví** Міністерство охорони здоров'я, **m. zahraničních věcí** Міністерство закордонних справ, **m. vnitra** Міністерство внутрішніх справ, **m. kultury** Міністерство культури, **m. průmyslu** Міністерство промисловості  
**muzeum, -ea s.** музей  
**nádherný** прекрасний, гарний, надзвичайний  
**nádraží, -í s.** вокзал  
**nacházet se, -zím, -zí** знаходитися, розташовуватися  
**náměstí, -í s.** площа  
**navštívit, -vím, -ví** відвідати, прийти у гості  
**nemocnice, -e ž.** лікарня  
**nenapodobitelný** неповторний  
**obchodní dům** універмаг  
**obchodní středisko, -a s.** торговельний центр  
**odkud** звідки  
**okraj, -e m.** край, околиця  
**opačný** зворотній  
**orientovat se, -tuji, -tují** орієнтуватися  
**pamatovat si, -tuji, -tují** пам'ятати  
**parlament, -u m.** парламент  
**pěší** пішохідний  
**pěšky** пішки  
**podchod, -u m.** підземний перехід  
**podnik, -u m.** підприємство  
**pohodlný** зручний, комфортний  
**poliklinika, -y ž.** поліклініка  
**postavit, -vím, -ví** побудувати  
**potom** потім  
**prezident, -a m.** президент  
**prohlídka, -y ž.** екскурсія  
**procházet se, -zím, -zí** прогулюватися  
**protékat, 3 os. j. -ká** протікати, текти  
**přecházet na zelenou** переходити на зелене світло  
**radnice, -e ž.** ратуша  
**rovně** прямо, рівно  
**rozdělovat, -luji, -lují** розділяти, ділити  
**rušno** шумно, гамірно  
**řada, -y ž.** ряд, низка  
**sídlo, -a s.** місцеперебування, резиденція  
**směr, -u m.** напрям, напрямок  
**snímek, -mku m.** знімок  
**souhlasit, -sím, -sí** погоджуватися  
**spojoval, -juji, -jují** поєднувати, об'єднувати  
**stanice, -e ž.** станція  
**starobylý** стародавній  
**stát, -u m.** держава  
**stěhovat se, -huji, -hují** переселятися  
**strana, -y ž.** сторона, бік  
**středisko, -a s.** осередок

svérázný своєрідний, самобутній  
svět, -a *m.* світ  
tramvaj, -e *ž.* трамвай  
trolejbus, -u *m.* тролейбус  
třída, -y *ž.* проспект  
turista, -y *m.* турист  
ulice, -e *ž.* вулиця, slepá *u.* тупик  
úplně повністю  
upravený прибраний, охайний  
věž, -i *ž.* вежа  
vláda, -y *ž.* уряд  
vlakový залізничний

všimnout si, -nu, -nou *něčeho*  
помітити що, звернути увагу на  
що  
zabloudit se, -dím, -dí заблукати  
zahrada, -y *ž.* сад, botanická *z.*  
ботанічний сад, zoologická *z.*  
зоопарк  
zahradní садовий  
zajít, zajdu, zajdou зайти  
zámek, -mku *m.* замок  
země, -ě *ž.* земля, країна  
zvlášť окремо



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Říká se mu...

Його називають...

2. У чеській мові, як і в українській, при позначенні місця пересування вживається орудний відмінок без прийменника або місцевий відмінок з прийменником. Пор.:

Jdeme po ulici / Jdeme ulicí. Ми йдемо вулицею / Ми йдемо по вулиці.

Městem protéká řeka / Přes město protéká řeka. Через місто протікає ріка.

3. Třída

а) клас (у школі).

б) проспект, вулиця.

в) розряд, сорт (предмета, товару).

г) клас (суспільний).

4. Veřejná zařízení.

Громадські заклади.

5. Na menší ulici.

На невеликій вулиці.

6. Українська конструкція *їхати чим, на чому* в чеській мові передається орудним відмінком без прийменника, пор.:

Jedeme autem, metrem. Ми їдемо машиною, метро / Ми їдемо на машині, на метро.

7. Hlavní je však metro.

Але головним є метро.

8. Kudy se jde..?

У якому напрямку іти..?

Пор.: Jak se dostanu na..?

Як мені дістатися до..?

9. Rádo se stalo.

Будь ласка.

10. Co je to za vysokou budovu? Що це за висока будова?  
 Вираз розмовний, вживається зі знахідним відмінком, пор.:  
 Co je to za knížku? Що це за книжка?  
 Co je to za člověka? Що це за людина? / Яка це людина?
11. Stanice а) станція (в метро, на вокзалі).  
 б) зупинка (автобуса, трамвая).
12. Však ano. А певне / Ну звичайно.
13. Tak jo (розм.). Ага, гаразд.
14. Nezapomeň Не забудь.
15. Památka а) згадка, пам'ять  
 б) пам'ятка, пам'ятник.

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Відмінювання іменників середнього роду твердої групи (тип město)

| Pád | Číslo jednotné     | Číslo množné                                    |
|-----|--------------------|---|
| N.  | město              | města   |
| G.  | města              | měst Ø  |
| D.  | městu              | městům  |
| A.  | město              | města   |
| V.  | město              | města   |
| L.  | (o) městě, (v) oku | (o) městech, (o) střediscích,<br>(o) městechách |
| I.  | městem             | městy   |

За зразком іменників типу **město** відмінюються всі іменники середнього роду, що в називному відмінку однини перед закінченням -o мають твердий приголосний: okno, divadlo, kino, jablko, auto, kolo, jídlo, slovo та ін. За цим типом відмінюються також назви більшої частини країн на -o: Slovensko, Polsko, Bulharsko, Rumunsko, Rusko, Rakousko та ін.



## Особливості форм однини

1. У місцевому відмінку іменники мають закінчення **-e/ě** (**-ě** після **d, t, n**) або **-u**.

Лише закінчення **-u** мають іменники:

а) що закінчуються на **-ko, -cho, -ho, -go**: oko — v oku, Česko — v Česku, ucho — v uchu, sucho — na suchu, tango — o tangu; але: mléko — o mléku i mléce, břicho — břichu i břiše, roucho — rouchu i rouše.

б) що закінчуються на **-stvo, -ivo**: ministerstvo — na ministerstvu; mužstvo — v mužstvu, družstvo — v družstvu; topivo — o topivu; але: pivo — v pivu i v pivě;

в) абстрактні: právo — o právu, vedro — o vedru, mokro — v mokru;

г) запозичені: krédo — o krédu, tempo — o tempu.

Лише закінчення **-e / -ě** мають іменники:

а) що закінчуються на **-dlo, -lo**: divadlo — v divadle, jídlo — po jídle, kolo — na kole, křeslo — v křesle, sklo — na skle, světlo — ve světle, máslo — v másle, čelo — na čele;

б) деякі інші: okno — na okně, auto — v autě, město — ve městě, místo — na místě, hnízdo — v hnízdě, bláto — v blátě, prkno — na prkně.

Інші іменники середнього роду у місцевому відмінку однини мають паралельні закінчення **-e / -ě** або **-u**: jméno — ve jménu / ve jméně, jádro — v jádře / v jádru, pouzdro — v pouzdře / v pouzdru.

➤ *Запам'ятайте* усталені вирази: na jaře — po jaru; v létě — po létu.

## Особливості форм множини

1. У родовому відмінку відбувається скорочення або чергування кореневої голосної: jádro — jader, jméno — jmen, dílo — děl, játra — jater.

2. У родовому відмінку в односкладних іменниках, а також при збігу кількох приголосних з'являється вставне **-e**: clo — cel, divadlo — divadel, okno — oken, křeslo — křesel.

3. У родовому відмінку іменники на **-sko** мають паралельні форми: středisko — středisek / středisk, hledisko — hledisek / hledisk.

4. У місцевому відмінку іменники мають закінчення **-ech**: okno — v oknech, divadlo — v divadlech, auto — v autech, kolo — na kolech. Іменники, що закінчуються на **-ko, -čko**, мають закінчення **-ách** (іноді **-ích** при відповідному чергуванні): městečko — v městečkách, tričko — v tričkách, jablko — o jablkách / o jablcích, středisko — ve střediskách / ve střediscích.

## Відмінювання прикметників середнього роду твердої групи (тип *mladé*) і присвійних займенників *moje / mé, tvoje / tvé, svoje / své*

За зразком *mladé* відмінюються прикметники середнього роду, які перед закінченням *-é* мають твердий приголосний: *dobré, krásné, veselé, dlouhé, velké* та ін. Відмінювання прикметників середнього роду твердої групи майже повністю збігається, за винятком форм називного і знахідного відмінків однини і множини, з відмінюванням прикметників чоловічого роду твердої групи:

| Pád | Číslo jednotné                | Číslo množné                  |
|-----|-------------------------------|-------------------------------|
| N.  | <i>moje/ mé mladé (město)</i> | <i>moje /má mladá (města)</i> |
| G.  | <i>mého, mladého</i>          | <i>mých, mladých</i>          |
| D.  | <i>mému, mladému</i>          | <i>mým, mladým</i>            |
| A.  | <i>moje/ mé mladé (město)</i> | <i>moje /má mladá (města)</i> |
| V.  | <i>moje/ mé mladé</i>         | <i>moje /má mladá</i>         |
| L.  | <i>(o) mém, mladém</i>        | <i>(o) mých, mladých</i>      |
| I.  | <i>mým, mladým</i>            | <i>mými, mladými</i>          |

Прикметники середнього роду твердої групи і присвійний займенник *moje/ mé* у непрямих відмінках однини і множини мають однакові закінчення. Крім того, у називному, знахідному і кличному відмінках присвійний займенник *moje/ mé* має повні та короткі форми. Короткі форми вживаються частіше.

Інші присвійні займенники *tvoje/tvé, svoje/své* відмінюються так само, як *moje/mé*.

### Просторові прийменники *k, kolem, přes*

Прийменник *k* у просторовому значенні вживається з давальним відмінком, він виражає напрям руху до когось або чогось. В українській мові йому відповідає прийменник *до*:

*V létě chodíme k řece.*

*Půjdeme směrem k náměstí.*

Влітку ми ходимо до річки.

Ми підемо у напрямку площі.

Прийменник **kolem** у просторовому значенні вживається з родовим відмінком. Він має два значення: а) *мимо, коло, біля чого, поруч, поряд з чим, уздовж чого*; б) *навколо, кругом чого*. Прислівник **kolem** відповідає українському *поблизу, навкруги*:

а) Jdeme kolem divadla.

Kolem univerzity je park.

б) Sedíme kolem stolu.

Kolem je park s nádhernými kašnamí.

Díváme se kolem.

Ми йдемо мимо театру.

Біля університету є парк.

Ми сидимо навколо стола.

Поблизу є парк з чудовими фонтанами.

Ми дивимося навкруги.

Прийменник **přes** у просторовому значенні вживається зі знахідним відмінком. Він означає напрям руху з одного боку на інший. В українській мові йому відповідає прийменник *через*:

Přes řeku vede most.

Přes ulici půjdete podchodem.

Через річку веде (є) міст.

Через вулицю ви перейдете підземним переходом.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Jaké je toto město?

2. Jak vypadá vaše rodné město nebo vesnice?

3. Které důležité budovy jsou v každém velkém městě?

4. Které kulturní a historické památky bývají ve městě?

5. Je ve městě řeka?

6. Jaké jsou dopravní prostředky ve městě?

7. Jaká jsou ve městě veřejná zařízení?

8. Jakým způsobem můžete poznat město, které navštívíte?

9. Kudy se jde do centra města?

10. Popište ulici, ve které bydlíte.

11. Jak jezdíte na univerzitu?

12. Která nádraží jsou ve městě a kde jsou?

13. Líbí se vám vaše město?

14. Nechcete se stěhovat? Proč?

15. Kde se lépe bydlí — ve velkém nebo v menším městě?

### 2. Přečtěte text a vyberte z něho klíčová slova označující základní obsah.

### 3. Pomocí klíčových slov a výrazů porad'te turistovi:

1. Prosím vás, jezdí tudy metro?
2. Prosím vás, kde je informační centrum?
3. Prosím vás, je tady blízko nějaký hotel?
4. Prosím vás, je tady blízko parkoviště?
5. Prosím vás, kudy musím jít do Národního divadla?
6. Prosím vás, kudy musím jít na hlavní poštu?
7. Prosím vás, kde je tady autobusové nádraží?
8. Prosím vás, co je to za budovu?
9. Prosím vás, co je to za dům?

*Ключові слова і вирази:* půjdete stále rovně, půjdete rovně jen asi 20 metrů, musíte zahnout doleva / doprava, musíte jít kolem ..., hned vlevo uvidíte ..., potom se ještě jednou zeptáte.

### 4. Utvořte dialog, doplňte vynechané fragmenty replik:

— Prosím vás, jak daleko je hlavní náměstí?

— ...

— Jezdí tam jednička?

— ...

— Dostanu se tam pěšky?

— ...

— Děkuji.

— ...

### 5. Přečtete slova v pravém a levém sloupci a utvořte z nich věty:

hlavní město  
historické jádro

městečko

vesnice

chrám

ulice

dopravní prostředky

mapa

jezdit

být

lišit se

stavět

vyrůstat

bydlet

navštěvovat

dostat se

### 6. Odstraňte závorky:

Zůstal bez (máslo, pečivo, pivo, mléko, maso, mýdlo, jídlo). Jeli kolem (jezero, divadlo, kino, město). Prochází se po (město, městečko). Sedí v (letadlo, vozidlo, křeslo, auto). Jedl (jablko, maso, mléko, pečivo). Čekal jsem před (divadlo, kino, auto).

**7. Odstraňte závorky. K podstatným jménům přidejte přídavná jména:**

Díval se z (okno). Byli jsme v (divadlo). Dívala se do (zrcadlo). Co máme dneska k (jídlo)? Je tady kus (sklo). Šel až k (okno). Přes (město) teče řeka. Zůstaneme tady do (ráno). Umyl se v (umyvadlo). Šel pro (mléko). Vystoupil z (auto). Potřebuji kousek (mýdlo). Učil se od (ráno). Vezmu si trochu (mléko). V (Polsko) žije můj přítel. Z (Brno) se vrátíme v sobotu. V (Česko) žijí Češi, Slováci a jiné národy. Bydlím kolem (divadlo).

**8. Utvořte množné číslo:**

Do městského divadla nechodíme. Právě jím zimní jablko. V tvém okně bylo vidět světlo. V malém městečku žijí pracovití lidé. Co dnes dávají v kině? Rád sedí v měkkém křesle. Na širokém okně staly květináče. Kolem tvého umyvadla syn rozlil vodu. Došli jsme až k novému letadlu. Kluci stali u otevřeného okna. Nechali to na jiném místě. Sedli jsme až na zadní sedadlo. Tvé slovo jeho zlobí. Píšu úkol novým perem. V malém autě je nás mnoho. V létě pojedeme do horského jezera.

**9. Místo teček doplňte vynechaná zájmena moje / mé, tvoje / tvé, svoje / své:**

V ... okno byla tma. Nesouhlasím s ... slovy. Pamatuji si na ... dobrá slova. Sejdeme se u ... auta. V ... umyvadle není voda. Snědl jsem ... pečivo. Před ... křeslem ležel pes. Projížděli jsme ... malými městečky. Můžu si umýt ruce ... mýdlem? Studenti seděli na ... místech. Na ... prádle je mastná skvrna. V ... městě je mnoho historických památek. V ... vesnici žije také můj dědeček. Studenti vypravovali o ... zážitcích z cest do Polska.

**10. Místo teček doplňte vynechané předložky k, kolem, přes:**

Došel až ... vchodu, ale se vrátil. Bratr šel ... lékaři. V Praze je mnoho krásných mostů ... Vltavu. Půjdeme pěšky ... staré město. V lese ... malému domku vede úzká stezka. Chci vás převést ... ulici. Vesnice leží ... řeky. Děti stojí ... cukrárny a čekají na zmrzlinu. ... úzký most nechodí sám. Kluci přelezli ... ohradu. V létě často chodíme ... řece.

**11. Ze slov k tématu "Město" utvořte věty:**

okresní město, příroda, vzduch, průmysl, zemědělství, chrám, palác, klášter, brána, socha, kopec, rovina, keř, vila, rodinný domek.

**12. Přeložte do češtiny:**

Я живу в маленькому районному місті. Тут є різні пам'ятки. Це старовинні будови — костьол, замок, ратуша. На костьолі є великий

годинник. Историчний центр — це дві площі, вулиці й будинки навколо. На площі розташовано багато магазинів, маленькі ресторани і кав'ярні. У місті побудували також сучасні райони з торговими центрами, але будинки тут невисокі. На окраїні знаходяться приватні будиночки і вілли. Кожен має свій двір з садом і квітником. Серед міського транспорту переважають автобуси і тролейбуси. Останнім часом молодь їздить на велосипедах. Для пішоходів є тротуари та підземні переходи. На вулицях завжди дуже гамірно, особливо зранку й увечері, коли люди поспішають на роботу і з роботи. Наше місто чисте і добре прибране. Через місто протікає ріка. Поблизу міста є ліс і луки. Я люблю своє рідне місто.

**13. Vyprávějte o svém městě.**



## LEKCE 10

Тема і ситуації: ◀ Veřejná doprava.

Текст: ◀ Městská hromadná doprava.

Граматика: ◀ Відмінювання іменників жіночого роду з основою на приголосний (типи **píseň, kost**).

Відмінювання особових займенників **já, ty, my, vy** і зворотного займенника **se**.

Неозначені і заперечні займенники та прислівники з частками **ně-, ni-**.

Прийменник часу **při**.

Сполучники **jestliže, jestli, -li**.



### Městská hromadná doprava

Ve velkých městech jsou k dispozici obyvatel úplně všechny druhy veřejné dopravy. Nejstarší z nich je snad tramvaj. Až nastoupíte do vozu, musíte si označit jízdenku (lístek). Neoznačená jízdenka neplatí. Za jízdu bez jízdenky, tedy na černo, zaplatíte pokutu. Nepřestupní jízdenka pro jednu jízdu stojí<sup>1</sup> 8 korun. Přestupní jízdenka platí šedesát minut, za ni však zaplatíte 12 korun. Jízdenku si můžete koupit ve stánku nebo v automatu na zastávce. Ten, kdo jezdí každý den různými dopravními prostředky, si obstará raději tramvajenku nebo legitimaci. Cestující nastupují a vystupují z vagónu. V každé tramvaji a v jiných dopravních prostředcích oznamují název stanice. Dříve to měl na starosti<sup>2</sup> řidič. Na každé zastávce se dozvíte, za jak dlouho<sup>3</sup> přijede váš autobus, nebo vaše tramvaj, protože tam visí pevný jízdní řád. Některé linky jezdí<sup>4</sup> pouze ve všední dny, jiné jezdí přes celý týden. Jestliže budete někam velmi spíchat, klidně si seženete taxík. Oblíbeným dopravním prostředkem je metro. Ve velkých městech je obvykle několik tras. Například v Praze je to trasa A, B i C. Při hlášení stanic tradičně uslyšíte: “Ukončete prosím výstup a nástup<sup>5</sup>, dveře se zavírají.”

\* \* \*

— Prosím vás, jdu tudy<sup>6</sup> dobře na Pražský hrad?

— Ano, jdete dobře, ale ještě to je daleko. Proč nejedete tramvají nebo metrem?

- Která tramvaj tam jede<sup>7</sup>?
- Tamhle vidíte stanici. Právě přijíždí dvacítk<sup>8</sup>. Ta stává u Pražského hradu. Jedete přímo, nepřestupujete.
- Říkáte, že jede tam také metro?
- Přesně tak. Tady u Můstku nastoupíte na metro na trasu B (=Bečko), dole přestoupíte na trasu A (=Ačko), pojedete dvě stanice a vystoupíte na stanici Malostranská.
- Děkuju. Jste moc hodný<sup>9</sup>. Myslím si, že to není tak jednoduché. Radši pojedu tramvají a podívám se oknem ven<sup>10</sup>. Na shledanou!
- Na shledanou!

\* \* \*

- Promiňte, jak se dostanu na Staroměstské náměstí?
- Tady jste u Národního muzea. Půjdete přímo dolů až na konec Václavského náměstí, zahnete doprava. Tam je ulice Na příkopě, přijdete ke staré věži, zahnete doleva do Celetné ulice, odtud rovnou až na Staroměstské náměstí.
- Je to daleko?
- No, je to dobrých dvacet minut pěšky.
- Jede tam tramvaj, nebo autobus?
- Ne, nejede. Je tam pěší zóna. Ale jede tam metro.
- Metrem přijdete na stanici Staroměstská a Kaprovou ulicí přijdete na Staroměstské náměstí.
- Kde se dá koupit lístky na metro<sup>11</sup>?
- V metru, v automatech. Ale musíte mít drobné.
- Jo, to mám. Tak vám mockrát děkuju.
- Rádo se stalo.

| Nápisy ve veřejné dopravě  | Написи у громадському транспорті                                    |
|--|---|
| Cestující jsou povinni se za jízdy držet.                          | Пасажири! Під час їзди тримайтеся за поручні!                       |
| Znamení pro řidiče.  | Сигнал до водія.  |
| Nemluvte za jízdy s řidičem.                                       | Не розмовляйте з водієм під час руху.                               |
| Neopírejte se o dveře.   | Не притуляйтеся до дверей.  |
| Místa pro invalidy.  | Місця для інвалідів.  |
| Nouzový východ.  | Аварійний вихід.  |
| Nouzové otvírání dveří.  | Аварійне відчинення дверей.   |
| V nebezpečí rozbijte sklo, stiskněte tlačítko. Zneužití se trestá. | У разі небезпеки розбийте скло, натисніть на кнопку. Не зловживати! |





## SLOVNÍČEK

- automat, -u** *m.* автомат  
 † **cestující, -ího** *m.* пасажир  
 † **dozvědět se, -vím, -vědí** дізнатися, довідатися  
**drobné, -ných** *m. mn.* дрібні (*groši*)  
**druh, -u** *m.* різновид  
 † **hlášení, -í** *s.* повідомлення  
 † **jednoduchý** простий, нескладний  
**jet, jedu, jedou** їхати, *j.* **na černo** їхати без квитка  
**jízda, -y** *m.* їзда  
 † **jízdenka, -y** *ž.*, квиток  
**jízdní řád, -u** *m.* розклад руху  
**klidně** спокійно  
 † **legitimace, -e** *ž.* проїзний квиток  
 † **linka, -y** *ž.* лінія  
**najít, -jdu, -jdou** знайти, найти  
**například** наприклад  
 † **nastoupit, -pím, -pí** сісти, увійти (*у транспорт*)  
**název, -zvu** *m.* назва  
**někam** кудись, куди-небудь  
**několik** кілька, декілька  
**některý** деякий, який-небудь  
**neoznačený** не закомпостований  
 † **oblíbený** популярний  
**obstarat si, -rám, -rají** улаштувати, потурбуватися  
**odtud** звідти  
**označit (si), -čím, -čí** позначити, відзначити  
 † **oznamovat, -muji, -mují** повідомляти, оголошувати  
 † **pěší zóna, -y** *ž.* пішохідна зона  
**pevný** міцний, постійний  
 † **pokuta, -y** *ž.* штраф  
**pospíchat, -chám, -chají** поспішати, квапитися  
**pouze** лише  
**právě** саме  
**přesně** точно  
 † **přestoupit, -pím, -pí** пересісти, зробити пересадку  
**přestupovat, -puji, -pují** пересідати, робити пересадку  
**raději, rozm. radši** з радістю, радо  
**řidič, -e** *m.* водій  
 † **sehnat, -ženu, -ženou** дістати, роздобути  
 † **stánek, -nku** *m.* кіоск  
**tamhle** *hovor.* там  
 † **taxík, -u** *m.* таксі  
**tedy** отже, таким чином  
**tradičně** традиційно  
**tramvajenka, -y** *ž.* трамвайний проїзний квиток  
**trasa, -y** *ž.* траса, маршрут  
**všední den** будній день  
 † **vystoupit, -pím, -pí** вийти  
 † **zastávka, -y** *ž.* зупинка  
 † **zavírat se, -rám, -rají** зачинятися



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Дієслово **stát** має кілька значень:

а) стояти, б) коштувати:

а) **Stojí na zastávce.**

б) **Jízdenka stojí 8 korun.**

Він стоїть на зупинці.

Квиток коштує 8 крон.

2. **Mít na starosti koho, co.**

Піклуватися *про кого, що*; дбати *про кого, що*.

**Dříve to měl na starosti řidič.**

Раніше це було обов'язком водія.

3. Za jak dlouho?

4. Linka jezdí *kdy*?

Některé linky jezdí pouze v neděli.

5. Ukončete prosím výstup a nástup.

6. Jít tudy.

Пор.: Tudy se jde na nádraží.

7. Která tramvaj tam jede?

➤ **Запам'ятайте**, що у чеській мові стосовно усіх видів транспорту вживається дієслово *jet*, на відміну від української мови, в якій у цьому контексті можливе дієслово *іти*.

8. Právě přijíždí dvacítka.

Через скільки (хвилин, годин)?

Маршрут працює коли?

Деякі маршрути працюють лише в неділю.

Обережно, двері зачиняються.

Іти цією дорогою.

Ця дорога веде до вокзалу.

Який номер трамвая туди іде?

Якраз підходить двадцятий номер.

Від кількісних числівників утворюються розмовні назви транспортних засобів: jedna — jednička, dvě — dvojka, tři — trojka, čtyři — čtyřka, pět — pětka, šest — šestka, sedm — sedmička, osm — osmička, devět — devítka, deset — desítka, dvacet — dvacítka і т.д.

9. Jste moc hodný.

Ви дуже люб'язний.

10. Podívat se oknem ven.

Подивитися у вікно.

Пор.: Jdu ven.

Я іду на вулицю.

11. Dá se koupit.

Можна купити.

Kde se dá koupit lístky na metro?

Де можна купити квитки на метро?

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Відмінювання іменників жіночого роду з основою на приголосний (тип *píseň, kost*)

| píseň |                |              | kost           |              |
|-------|----------------|--------------|----------------|--------------|
| Pád   | Číslo jednotné | Číslo množné | Číslo jednotné | Číslo množné |
| N.    | píseň          | písně        | kost           | kosti        |
| G.    | písně          | písní        | kosti          | kostí        |

|    |           |             |        |         |
|----|-----------|-------------|--------|---------|
| D. | písni     | písním      | kosti  | kostem  |
| A. | píseň     | písně       | kost   | kosti   |
| V. | písni!    | písně!      | kosti! | kosti!  |
| L. | (o) písni | (o) písních | kosti  | kostech |
| I. | písní     | písněmi     | kostí  | kostmi  |

Іменники жіночого роду з основою на приголосний поділяються на два типи відмінювання: **píseň i kost**.

За зразком **píseň** відмінюються іменники, що закінчуються:

а) на **-ň, -ř, -j**: jabloň, báseň, dlaň, laň, tvář, kancelář, tramvaj;

б) на **-ev**: mrkev, broskev, krev, láhev, církev;

в) деякі на **-š, -ž**: rozkoš, soutěž, mládež;

г) деякі на **-l, -t', -d'**: postel, sůl, hůl, labuť, síť, kád'.

За зразком **kost** відмінюються іменники, що закінчуються:

а) на **-ost, -(e)st**: mladost, radost, společnost, svěžest, část;

б) деякі на **-t', -d'**: paměť, oběť, zed';

в) на деякі інші приголосні: věc, ves, obuv.

### Особливості форм відмінювання

1. Іменники жіночого роду з основою на приголосний мають багато паралельних форм за типами **píseň i kost**:

1) *pos, moc, romos, nemoc, mysl, sůl, chuť, lod', odpověď, lež* в однині відмінюються за типом *kost*, а у множині — за типом *píseň*, напр.: *pos* — *v posích, posemí*; *lod'* — в родовому однини *lodí / lodě*; у давальному множини *lodím, lež* — *lžím, lžích, lžemi, ves* — *na vsích, vsemi* та ін., але *odpověď* — *odpověďmi*;

2) *paměť* в однині відмінюється за типом *kost*, а у множині має паралельні форми за типами *kost i píseň*: *pamětem / pamětím, o pamětech / pamětích*, але *paměťmi*;

3) *lest, mast, past, pelest, pěst, plst, propust* мають у множині давального і місцевого відмінків також форми за типом *píseň*: *lestem // lestím, mastem / mastím* та ін.;

4) *čtvrť, trať, nit* у називному множини мають форми *čtvrti // čtvrtě, trati / tratě, niti / nitě* (в інших відмінках за типом *píseň*).

2. У деяких іменників у непрямих відмінках скорочується коренева голосна: *sůl* — *soli*, *hůl* — *hole*, *láhev* — *lahve*.

3. У іменників на **-eň, -ev, -ec** та деяких інших при відмінюванні випадає **-e-**: *píseň* — *písně*, *Plzeň* — *Plzně*, *povodeň* — *povodně* (але: *zeleň* —

zeleně, jeseň — jeseně та деяких інших); mrkev — mrkve, krev — krve, církev — církeve; obec — obce, zed' — zdi, lest — lsi, ves — vsi, čest — cti, lež — lži.

**Відмінювання особових займенників *já, ty, my, vy* і зворотного займенника *se***

| Pád | já      | ty       | —        | my      | vy      |
|-----|---------|----------|----------|---------|---------|
| N.  | já      | ty       | —        | my      | vy      |
| G.  | mne, mě | tebe, tě | sebe     | nás     | vás     |
| D.  | mně, mi | tobě, ti | sobě, si | nám     | vám     |
| A.  | mne, mě | tebe, tě | sebe, se | nás     | vás     |
| V.  | —       | ty!      | —        | —       | vy!     |
| L.  | (o) mně | (o) tobě | (o) sobě | (o) nás | (o) vás |
| I.  | mnou    | tebou    | sebou    | námi    | vámi    |

1. У займенників **já, ty** у родовому, давальному і знахідному відмінках, а також у зворотного **se** у давальному і знахідному відмінках вживаються короткі та повні форми.

Повні форми займенників **ty** і **se** вживаються:

а) на початку речення: Tebe se nikdo neptá. Sobě jsem to nekoupil;

б) після прийменників: Rozhodli to bez tebe. Dívám se na tebe. Nemyslí jenom na sebe;

в) коли на займенник падає логічний наголос й у сполученні зі словами *jen, jenom, i, také* і под.: Proč to poslali zrovna tobě? Řeknu to jen tobě.

В інших випадках вживаються короткі форми: Vysvětlím ti to. Čekáme tě v sobotu. Učeš se a vezmu si čepici.

У займенника **já** у родовому і знахідному відмінках паралельно вживаються повні і короткі форми *mne // mě*: Nemůžeš tam jít beze mě (mne — *kniž.*). Mě (mne — *kniž.*) nikdo neviděl. Форма *mě* є розмовною, а тому більш уживаною.

У давальному відмінку займенник **já** має повні форми у тих самих випадках, як і займенники **ty** і **se**, напр.: Ke mně se takhle chovat nebudeš! Mně to nepovídej!

В інших випадках вживається коротка форма: Přinesl mi nový slovník. Dal mi dobrou radu.

➤ **Запам'ятайте:** оскільки форми **mě** та **mně** вимовляються однаково, при їх правописі орієнтиром можуть слугувати форми займенника **ty**:  
 mě = tebe, mně = tobě.

Mě se nikdo bát nemusí — *bát se koho* tebe

Mně řekne jen pravdu — *řici komu* tobě.

Усталений вираз **pro mne za mne** перекладається на українську мову як *справа ваша; мені однаково; мені байдуже; як знаєш / знаєте*.

2. Займенник **se** означає відношення до особи або речі, яка виступає у реченні підметом, напр.: Karel věří jen sobě. Obě vesnice byly od sebe vzdáleny asi dvě hodiny cesty pěšky.

В орудному відмінку необхідно розрізнити безприйменникову форму **sebou** і прийменникову форму **s(se) sebou**: Sportovec je jistý sám sebou. Sportovec je spokojený se sebou. Máš vzít s sebou kamaráda.

### Неозначені і заперечні займенники та прислівники з частками **ně-, ni-** (*neurčitá a záporná zájmena a příslovce*)

Неозначені займенники і прислівники з часткою **ně-** утворюються від питальних займенників **kdo, co, jaký, který, čí** і прислівників **jak, kam, kde, kdy**:

někdo — хтось, хто-небудь;

něco — щось, що-небудь;

nějaký — який-небудь;

některý — який-небудь, котрий-небудь;

něčí — чийсь;

nějak — як-небудь, якимось;

někam — куди-небудь, кудись;

někde — де-небудь, десь;

někdy — коли-небудь, колись.

Від прислівника **odkud** неозначений прислівник має форму **odněkud** — звідкись.

Неозначені і заперечні займенники відмінюються як питальні займенники, від яких вони утворені, напр.: někdo, někoho, někomu, někoho, (o) někom, někým; něco, něčeho, něčemu, něco, (o) něčem, něčím; nikdo, nikoho, nikomu, nikoho, (o) nikom, nikým; nic, ničeho, ničemu, nic, (o) ničem, ničím.

Неозначені займенники **nějaký** та **některý** відмінюються як прикметники твердої групи, напр.: nějaký, nějakého, nějakému...

Заперечні займенники і прислівники заперечують існування якоїсь особи, речі, властивості або способу, місця, часу дії.

Заперечні займенники і прислівники утворюються, як і в українській мові, приєднанням частки **ni-** до питальних займенників *kdo, co, jaký, čí* та прислівників *jak, kam, kde, kdy*:

*nikdo* — ніхто;

*nic* — ніщо;

*nijaký* — ніякий;

*ničí* — нічий;

*nijak* — ніяк;

*nikam* — нікуди;

*nikde* — ніде;

*nikdy* — ніколи.

➤ **Запам'ятайте** нерегулярні форми: *žádný* — жодний, ніякий;  
*odnikud* — нізвідки.

На відміну від заперечних займенників в українській мові, у чеській між часткою **ni-** і займенником не може стояти прийменник, пор.: *s nikým* — *ні з ким*, *s ničím* — *ні з чим*.

### Прийменник часу *při*

Виражаючи часові відношення, зокрема одночасний перебіг кількох дій, процесів, прийменник **při** виступає у місцевому відмінку. В українській мові йому відповідає прийменник *при* або словосполучення *під час*:

*Při hlašení stanic uslyšíte známou větu.*

Під час оголошення назв станцій ви почуєте знайому фразу.

*Při jídle mlčeli.*

Вони їли мовчки.

### Сполучники *jestliže, jestli, -li*

Сполучник **jestliže**, розм. **jestli** з'єднує з головним реченням підрядне речення умови. На українську мову перекладається сполучником *якщо*:

*Jestliže budete v Praze (Kyjevě) někam pospíchat, klidně si seženete taxík.*

Якщо ви в Празі (Києві) кудись поспішатимете, легко собі знайдете таксі.

*Jestliže v tramvaji není volné místo, stojíme.*

Якщо в трамваї немає вільного місця, ми стоїмо.

Замість сполучника **jestliže** у цьому ж значенні вживається сполучник **-li**, який приєднується до дієслова:

Není-li v tramvaji volné místo,  
stojíme.

Якщо в трамваї немає вільного  
місця, ми стоїмо.

Pojedeš-li se mnou, budu moc rád.

Я буду дуже радий, якщо ти  
поїдеш зі мною.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Jaké dopravní prostředky jsou ve vašem městě?
2. Čím jezdíte na univerzitu?
3. Jezdí vám na kolej nějaký autobus?
4. Musíte přestupovat?
5. Kolik stojí jízdenka?
6. Kupujete si měsíční (čtvrtletní, celoroční) jízdenku? Má nějaké (ne)výhody?
7. Je ve vašem městě metro? Kolik má tras?
8. Kde si kupujete lístky?
9. Jezdí u vás doprava každý den v týdnu, nebo jenom v pracovní dny?
10. Je na zastávkách vašeho města pevný jízdní řád?
11. Jaké máte zkušenosti s dopravou?
12. Jak se mají lidé chovat v dopravních prostředcích?
13. Je lepší automobil, nebo veřejná doprava?

### 2. Srovnejte výhody a nevýhody městské hromadné dopravy ve velkoměstě: výhody: a), b), c)....; nevýhody: a), b), c)....

### 3. Potvrďte nebo vyvráťte informaci uvedenou v textu :

1. Ve velkých městech jsou různé druhy veřejné dopravy.
2. Ve voze si nemusíte označit jízdenku.
3. Neoznačená jízdenka platí.
4. Nepřestupní jízdenka pro jednu jízdu stojí 12 korun.
5. Přestupní jízdenka platí 20 minut.
6. Jízdenku si můžete koupit ve stánku nebo v automatu na zastávce.
7. V každé tramvaji a v jiných dopravních prostředcích oznamují název stanice. Dříve to měl na starosti řidič.
8. Ne na každé zastávce se dozvíte, za jak dlouho přijede váš autobus, nebo vaše tramvaj.
9. Některé linky nejezdí v neděli.

10. Můžete si klidně sehnat taxík.  
11. Oblíbeným dopravním prostředkem je tramvaj.

**4. Podstatná jména v závorkách doplňte do vět:**

Přišel bez (mrkev, láhev, sůl, konev). Řeknu to (moje neteř). Poslouchá (píseň, řeč, pověst, báseň). Sedí na (skříň, lavice, loď, zem, postel). Stojí před (kolej, kuchyň, místnost, propast). Šel do (kancelář, předsíň, věž). Došel až k (věž, síň). Odešel z (místnost, kancelář, předsíň). Čekal jsem před (kancelář, místnost, věž). Kočka si hraje s (myš). Mluvili o (báseň). Podívám se ještě do (skříň). Zůstal ležet v (postel). Vrátím se po (půlnoc). Do Prahy jsme přijeli v (noc). Našel jsem to v (kuchyň). Zastavil se před (věž). Setkali se v (tramvaj). Spadlo to dolů, je to na (zem). Učil se od rána do (noc). V kufříku ani ve (skříň) to není. Mám v práci na (starost) spoustu (věc). Bez jeho (pomoc) se nám nepodaří splnit tuto práci. Koupila dvě (láhev) mléka.

**5. Uveďte podstatná jména v jednotném čísle:**

Báli se jít beze zbraní. Lišky se chytily do pastí. Vytahoval ryby ze sítí. Zvonění se neslo z nedalekých vsí. Zúčastnil se sportovních soutěží. Z těch věcí neměl radost. Drželi se větví. Z těch řečí mě bolí hlava. Nechtělo se jim z postelí. Nabral vodu do dlaní. Posvětil jim do tváří. Usvědčili ho ze lži. Plechy s houskami vsunuli do pecí.

**6. Uveďte podstatná jména v množném čísle:**

Noc byla chladná. Léčili mě nějakou mastí. Trpí nějakou nemocí. S odpovědí nespíchal. K té věci se vrátíme. V zámeckém parku je labuť. Trpěl bolestí hlavy. Vyrábějí tam nerezavějící ocel. Přijeli tam lodí. Kousek sýra dal myši. Dopis opatřil pečeti. Kapr plaval v kádi. Na mezi rostla planá jabloň. V té obci jsem nebyl. Už mám po starosti. Se statí se musíte seznámit. Knoflík jsem přišil černou nití. Můj známý bydlí v jiné čtvrti. Samou starostí nemohl usnout. Tloukl pěstí do zdi. Petr skládá báseň. Chceš broskve?

**7. Doplňte tvary zájmena já:**

Ten film se ... nelíbil. Ve škole sedí vedle ... se nikdo na nic neptal. ... nikdo nic neřekl. Chci vědět, co si o ... myslí. .. telefonovat nemusíš. Ten obrázek ... dala teta na památku. Oznamil to jenom ..., nikomu jinému. Přijdeš ke ... ve čtvrtek? V tom kostýmu ...nikdo nepoznal. V tom hluchém místě se ... příliš nelíbilo. Byl ke ... vždy velmi laskavý. Nemohou na ... počkat. Půjdeš na oběd beze ... Pro ... za ..., můžeš to



udělat zítra. Byl ochoten to pro ... dělat. Bydlí u ... Nevím, proč se ... ten člověk vyhýbá. Velice ... to nedorozumění mrzí. To se ... netýká.

**8. Doplňte jmenné nebo složené tvary zájmen já, ty; všimněte si u nich logického přízvuku:**

Milý příteli, mnohokrát (ty) děkuji. Děkuji hlavně (ty) a mamince. Viděl jsem (ty) včera v kině. Můžeš (já) to vysvětlit? (já) to vysvětlovat nemusíš, vysvětlí to Petrovi. Pozvali (ty) na ten výlet? Myslíme si, že (ty) jsme nepozvali. Líbil se (ty) koncert? (ty) se to asi nelíbilo, vidíš? Jana říkala, že už (ty) nechce ani vidět. Jana říkala, že chce vidět Honzu a (ty). Karel je sympatický, každý (on) rád vidí. (Ty) má každý rád, jsi velmi milý. Proč se (já) omlouváš, vždyť se nic nestalo, (já) se omlouvat nemusíš, omluv se mamince. A hlavně (ty), milý příteli, děkuji za neocenitelnou pomoc.

**9. Osobní zájmena nahrad'te zvratným zájmenem se:**

Přečtu mu to. Dívali se na tebe. Odnesu to k tobě. Na tebe zapomněl. Přinesli to pro nás. Byli mezi námi. Něco mi povídal. Slíbili mi to. Mám to u tebe. Tobě to nekoupím. Vypravoval o vás. O nás se nebáli. Vzal ti to.

**10. Doplňte sebou nebo s sebou:**

Vzali jsme ... na procházku Alíka. Máš ... svačinu? Nebyl spokojen ani sám ... . V síti ... házel veliký kapr. To se rozumí samo ... . Neměli jsme ... žádné jídlo. Není si jist sám .... Vezmeme děti ... .

**11. Doplňte vynechané i/y:**

M... s vám... dnes jít nemůžeme. Přijdeme hned za vám... . S vám... mám jen ty nejlepší zkušenosti. Můžete m.. pomoci? V... se m... vůbec nelíbíte. Půjdeš s nám... do divadla? Tohle můžete udělat jenom v...! M... všichni ti přejeme hodně zdraví. Za nám... jde ještě Pavel.

**12. Uved'te zájmena v jednotném čísle:**

Máte nám něco vyřídit? Snad vás brzy uvidíme. Cestou se pro vás zastavíme. Často jsme vás tam viděli. Zůstanou u nás do zítřka. Přišli jste až po nás. Kam vám to máme poslat? Pro nás to není nic těžkého. Báli se k vám jít. Nám to neřeknete? Kromě vás tam nebyl nikdo. Půjdeme až po vás. Vám to řekneme zítra. Na nás jste asi zapomněli. To nás ani nenapadlo. Nám se to nepovedlo. Kdo vás sem poslal? Co vám o nich říkali? Smíme to dát jenom vám. Nemusíte se o nás bát. Nechali tu pro vás něco. Už si s námi nepišou.

**13. Uved'te zájmena v množném čísle:**

Nechceš jít se mnou? Zeptám se tě na to. Něco ti povím. Dávno mě neviděl. Někdy si na mě vzpomene. Je ti dvacet let. Chtěl s tebou mluvit. Nemá o tobě žádnou zprávu. Mám tu pro tebe knihu. Bez tebe nemohu začít. Kdo to o mně řekl? Šel jsem se na tebe podívat. Co ti má vyřídit? Nevím, kdy tě uvidím. Dostal jsem od tebe dopis. Sel jsem za tebou. Přečtu ti to. Šli směrem ke mně.

**14. Tvar zájmena uved'te na prvním místě ve větě. Dávejte pozor na slovosled:**

Neřekl nám nic. Poslal mi dopis. Uvidím tě ráno. Nedám ti ani část. Nechceme vás rušit. Půjdou mi naproti. Netýká se mě to. Zajímá nás všechno. Znají mě dobře. Máme vám něco vyřídit. Snad o tobě něco slyšeli. Nechali ti zprávu. Také tě hledali. Nevěřili mi ani slovo. Odpověděli ti úplně jasně. Napsali jsme vám včera. Zavolám ti až večer. Poznali mě taky. Chtěli jste mě tam poslat také. Zajímá tě to? Přečteš mi to hned? Nenajdeš mě tam. Nelíbí se nám tu. Už jsem tě našel. Rád bych se vás na něco zeptal. Zavolali tě příliš pozdě. Nemůže se mi to stát. Nikdo se ti nediví. Pro jistotu jsem ti to řekl. Bylo nás tam asi deset. Určitě ti to vyřídím. Najdete mě doma. Dali mu pokoj. Připravíme ti to potom. Nedávno jsem vás někde viděl. Bude nás tam mnoho. Chci se vám omluvit. Nebude ti to příjemné.

**15. Zájmena v závorkách uved'te ve správném tvaru:**

Na (nikdo) nebudeme čekat. S (něco) si to pleteš. Na (nic) se neptá. (Něco) jistě rozumí. S (nikdo) nemluv. S (nic) jsme nepočítali. Z (něco) to vzniklo. K (něco) to potřebuje. Od (nikdo) to nevím. Na (něco) myslel. Do (nic) se neplete. Před (nikdo) neutíkal. K (něco) to snad je. Za (něco) se rozběhl. K (nikdo) nechodí. V (něco) má pravdu. Za (někdo) běžel. O (nikdo) to neříkal. To není k (nic). Pro (někdo) to potřebuje. Po (někdo) se ptali. O (nic) nevím. Od (nikdo) to nedostaneš.

**16. Vyznačená podstatná jména nahrad'te neurčitými zájmeny:**

Řekne to učiteli. Čte časopis. Mluví s přítelem. Pojede k tetě. Potkal profesora. Skříňka je ze dřeva. Tady je metro. Mluvili o sestře. Zapomněl na kamaráda. Pojede vlakem. Zůstane u babičky. Ztratil knihu. Není tu zastávka. Jel taxíkem. Dopis je od otce. Spadl do vody. Počká na bratra. Chodí po chodníku.

**17. Přepište věty; místo teček doplňte neurčitá a záporná zájmena a příslovce:**

Hledám zastávku, ... tady za rohem musí být. V létě se chceme ... podívat. Přečtu to ... . Dívali se ... . to nedám. Na tebe ... nezapomenu. Přinesli to

pro ... . . . to nejde. Dnes večer ... nepůjdu. ... mi povídal. ... tu knihu viděl. Slíbil to ... . Mám to od .... . To si nekoupím ... . . . k vám zase přijedeme. Čekali tu na ... . O ni se ... nebála. Vyberu si ... z těch knih. ... to musíme udělat. Počkáme chvíli, snad ještě ... přijde.

### 18. Spojku **jestliže** nahrad'te **buď** spojkou **-li**, nebo **jestli**.

Jestliže nám zbude aspoň chvilka času, prohlédneme si město. Jestliže s tebou bude mluvit, vyřídíš mu můj pozdrav. Budeme moc rádi, jestliže k nám zase přijedete. Jestliže budu mít volno, navštívím tě. Jestliže se podívá pozorně, jistě chybu objeví.

### 19. Přeložte do češtiny:

У нашому місті є різні види транспорту. В університет я їду дві зупинки на автобусі, потім на метро. Я люблю їздити на метро, тому що це дуже швидко. Не люблю їздити там, де з вікна нічого не видно. Це нова станція метро. Від метро трохи іду пішки. Кожного місяця я намагаюся придбати собі проїзний квиток. Він коштує 100 (sto) крон. Якщо у вас не буде квитка, ви заплатите штраф. Квитки можна придбати на зупинці або у водія. Громадський транспорт у нас їздить щодня. Люди заходять у трамвай, шукають вільне місце. Якщо вільного місця немає, мусять стояти. Пасажири виходять з трамваю. На центральну площу іде автобус номер десять. Він зупиняється біля косяку. Трамвай там не зупиняється. Центр міста — це зона для пішоходів. Скажіть, будь ласка, як мені дістатися на центральну пошту? Вам слід піти прямо до кінця вулиці, потім повернути наліво. Що це за висока будова?

### 20. Vyprávějte o městské hromadné dopravě ve městě, kde žijete.



### Humor

Hodina mluvnice: “Pepíčku, řekni dvě zájmena.”

“Kdo, já?”

“Výborně, Pepíčku.”



# LEKCE 11

Тема і ситуації: ◀ Mezilidské vztahy.

Текст: ◀ Na návštěvě.

Додаткове читання: ◀ Mateřský jazyk.

Граматика: ◀ Відмінювання особових займенників **он, она, оно**.  
Відмінювання присвійних займенників **наш, naše, naše**.

Наказовий спосіб дієслів.



## Na návštěvě

Včera jsem byla na návštěvě<sup>1</sup> u své kamarádky Heleny. Právě měla narozeniny. Jela jsem k ní tramvají a pak ještě kousek jsem šla pěšky. Helena bydlí s manželem v rodinném domku. Stiskla jsem tlačítko zvonku a čekala, až Helena otevře dveře.

*Helena:* Ahoj, jsem ráda, žes přišla. Čekáme tě už půl hodiny. Pavle, chci ti představit svou kamarádku Blanku.

*Pavel:* Těší mě, že vás poznávám<sup>2</sup>.

*Blanka:* Promiňte, že jdu trochu pozdě<sup>3</sup>.

*Helena:* To nevádí<sup>4</sup>. Pojď dál a odlož si! Co si dáš — kávu nebo čaj?

*Blanka:* Děkuju. Dám si kávu a hodně silnou.

*Helena:* S cukrem nebo bez?

*Blanka:* Samozřejmě, že s cukrem.

*Helena:* Posluž si, prosím. Tady jsou chlebičky a zákusky. Snad ti bude chutnat naše domácí pečivo.

Zase někdo zazvonil. Přišli další hosté. Dobře jsme se bavili. Helena donesla skleničky a všichni si připili: “Na zdraví!” Mezi hosty jsem zahlédla mladého muže. Zeptala jsem se Heleny: “Prosím tě, kdo je ten mladík, který sedí tamhle u stolu?”

*Helena:* To je náš známý, jmenuje se Milan, je vysokoškolák. Vy se ještě neznáte?

*Blanka:* Ne.

*Helena:* Seznámím vás. (Milanovi): Milane, ráda bych Ti představila svoji kamarádku Blanku.

*Milan:* Ahoj, já jsem Milan.

*Blanka:* Těší mě. Jsem Blanka.

*Milan:* Mě také. Můžeme si tykat?

*Blanka:* Jistě.

Čas rychle utíkal. Musela jsem se rozloučit.

*Blanka:* Je mi líto<sup>5</sup>, už musím jít. Děkuju za krásný večer.

*Helena:* Škoda, že nemůžeš zůstat déle. Děkujeme ti za návštěvu. A přijď zase brzo.

*Blanka:* Děkuju, určitě přijdu. Ahoj!

*Helena:* Ahoj!

\* \* \*

- Už je pozdě, už musím jít.
- Kdy se zase uvidíme?
- Teď musíš přijít na návštěvu ty. Kdy se ti to hodí<sup>6</sup>?
- Myslím, že příští neděli. Večer mám čas.
- Tak dobře. Dáme si sraz<sup>7</sup> v sobotu.
- A kde?
- Zavolej mi, přijdu za tebou dolů.
- Fajn. Tak ahoj a těším se!
- Ahoj a pozdravuj doma<sup>8</sup>!

\* \* \*

- Dobrý den!
- Dobrý den! Pojd'te dál! Posad'te se, prosím! Udělejte si pohodlí<sup>9</sup>! Můžu vám nabídnout šálek kávy nebo čaje?
- Děkuju. Neobtěžujte se.
- Prosím, poslužte si. Tady jsou zákusky a koláčky.
- Ano. Děkuju. Vezmu si tamten koláček.
- Můžu vám přidat<sup>10</sup>?
- Ne, děkuju, to opravdu stačí. Bohužel už musím jít.
- Přijd'te k nám zase někdy. Jste vždy vítáni<sup>11</sup>.
- Děkuju za pozvání.



## SLOVNÍČEK

- bavit se, -vím, -ví спілкуватися,  
 розважатися  
 čekat, -kám, -kají чекати  
 dárek, -rku *m.* подарунок  
 déle довше  
 domluvit se, -vím, -ví домовитися  
 donést, -su, -sou принести  
 chlebiček, -čka *m.* бутерброд  
 chutnat, -nám, -nají смакувати  
 kamarádka, -y *ž.* подруга  
 koláček, -čku *m.* печиво, пиріг  
 manžel, -a *m.* чоловік  
 možná можливо  
 nabídnout, -nu, -nou запропонувати  
 narozeniny, -in *ž. rotn.* день  
 народження  
 obchod, -u *m.* магазин  
 obtěžovat se, -žuji, -žují турбуватися  
 opravdu дійсно, справді  
 otevřít, otevřu, otevřou відчинити,  
 відкрити  
 posloužit si, -žím, -ží пригощатися  
 pozdě пізно  
 pozvání, -í *s.* запрошення  
 prominout, -nu, -nou вибачити,  
 пробачити  
 představit, -vím, -ví *koho komu*  
 познайомити *кого з ким*  
 přidat, -dám, -dají додати, докласти  
 přijít, -jdu, -jdou прийти  
 připít si, -piji, -pijí підняти келих,  
 випити  
 příští наступний  
 půl половина  
 rozloučit se, -čím, -čí попрощатися  
 rychle швидко  
 samozřejmě звичайно  
 seznámit, -mím, -mí познайомити  
 silný сильний  
 sklenička, -y *ž.* склянка  
 sraz, -u *m.* зустріч  
 stačit, -čím, -čí вистачати / виста-  
 чити  
 stisknout, -nu, -nou натиснути  
 šálek, -lku *m.* чашка  
 tlačítko, -a *s.* кнопка  
 tykat, -kám, -kají звертатися на "ти",  
 тикати *розм.*  
 určitě точно, певно  
 uvidět se, -dím, -dí побачитися,  
 зустрітися  
 všichni усі  
 vybrat, -beru, -berou вибрати  
 vysokoškolák, -a *m.* студент  
 zahlédnout, -nu, -nou побачити,  
 помітити  
 zákusek, -sku *m.* закуска, тістечко  
 zase знову, знов-таки  
 zavolat, -lám, -lají покликати,  
 подзвонити  
 zazvonit, -ním, -ní задзвонити  
 zeptat se, -tám, -tají спитати,  
 запитати  
 zůstat, zůstanu, zůstanou залиши-  
 тися  
 zvonek, -nku *m.* дзвінок

## Doplňková četba

## Mateřský jazyk

Všichni si máme uvědomit, že mateřský jazyk je bohatství národa. Važte si ho a buďte šťastni, že nežijete v době, kdy nám nepřátelé chtěli naši rodnou řeč vyrvat. Myslíte, že český jazyk, který vítězně přežil doby útisku a ponižování, si zaslouží, aby ho hanobili? Snažte se mluvit správně česky, a to nejen z úcty k mateřtině, ale i proto, že správná řeč je vizitkou slušného

člověka. Věřte, že neslušné a hrubé výrazy nejsou znakem dospělosti, ale nevychovanosti a hlouposti.

Mluvte zřetelně, ne příliš rychle, zbytečně nekřičte. Mluvíte-li s dospělým, dívejte se mu přitom do očí a nedávejte při rozhovoru ruku do kapsy.



## SLOVNÍČEK

dospělost, -i ž. зрілість  
 dospělý dorosлий  
 hanobit, -bím, -bí ганьбити, ганити  
 hloupost, -i ž. дурість, тупість  
 kapsa, -y ž. кишенья  
 nevychovanost, -i ž. невихованість  
 ponižování, -í s. приниження  
 slušný пристойний, порядний  
 úcta, -y ž. шана, повага  
 útisk, -u m. гноблення  
 uvědomit si, -mím, -mí усвідомити

vážit si, -žím, -ží *koho, čeho* поважати, шанувати *koho, čo*  
 vítězně переможно  
 vizitka, -y ž. візитка  
 vyrvat, -rvu, -rvou *co komu* вирвати *що в кого*  
 zasloužit si, -žím, -ží заслужити, стати гідним  
 zbytečně надмірно  
 zřetelně чітко, ясно, виразно



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |                                      |  |
|--------------------------------------|--|
| 1. Být na návštěvě <i>u někoho</i> . | Бути у гостях <i>у кого</i> .                        |
| Jít na návštěvu <i>ke komu</i> .     | Іти в гості <i>до кого</i> .                         |
| 2. Těší mě, že vás poznávám.         | Мені приємно з вами познайомитися.                   |
| 3. Promiňte, že jdu trochu pozdě.    | Вибачте, що я трохи запізнилася.                     |
| 4. To nevádí.                        | Це нічого.   |
| 5. Je mi líto.                       | Мені шкода.  |
| 6. Hodit se.                         | Підходити <i>безос</i> .                             |
| Kdy se ti to hodí?                   | Коли тобі підходить? / Коли ти можеш / є у тебе час? |
| Pop.: To se mi nehodí.               | Це мені не підходить.                                |
| 7. Dáme si sraz v sobotu.            | Ми зустрінемося в суботу.                            |
| 8. Pozdravuj doma!                   | Передавай вітання дома!                              |
| 9. Udělejte si pohodlí!              | Влаштовуйтеся зручніше!                              |
| 10. Můžu vám přidat?                 | Можна я вам ще покладу?                              |
| 11. Jste vždy vítán.                 | Ви завжди бажаний гість.                             |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання особових займенників **on, ona, ono**

| Pád            | Mužský rod        | Ženský rod     | Střední rod    |
|----------------|-------------------|----------------|----------------|
| Číslo jednotné |                   |                |                |
| N.             | on                | ona            | ono            |
| G.             | jeho, ho, jej     | jí             | jeho, ho, jej  |
| D.             | jemu, mu          | jí             | jemu, mu       |
| A.             | jeho, ho, jej, -ň | ji             | je, ho, jej    |
| L.             | (o) něm           | (o) ní         | (o) něm        |
| I.             | jím (s ním)       | jí (s ní)      | jím (s ním)    |
| Číslo množné   |                   |                |                |
| N.             | oni, ony          | ony            | ona            |
| G.             | jich (od nich)    | jich (od nich) | jich (od nich) |
| D.             | jim (k nim)       | jim (k nim)    | jim (k nim)    |
| A.             | je (na ně)        | je (na ně)     | je (na ně)     |
| L.             | (o) nich          | (o) nich       | (o) nich       |
| I.             | jimi (s nimi)     | jimi (s nimi)  | jimi (s nimi)  |

1. У займенників 3-ої особи чоловічого і середнього роду **on, ono** у родовому, давальному і знахідному відмінках вживаються короткі і повні форми.

Повні форми є:

а) на початку речення: Jeho jsem tam neviděl;

б) після прийменників: Půjdu k němu na návštěvu;

в) коли на займенник падає логічний наголос: Dej to jemu.

В інших випадках вживаються короткі форми: Řekněte mu to! Vidiš jej u okna? Zeptej se ho!

2. Після прийменників, як і в українській мові, з'являється **-n**: bez něho, k ní, o něm.

3. У родовому відмінку однини чоловічого і середнього роду поряд з формами **jeho, ho** вживається форма **jej**, частіше після прийменників: z něho / z něj, do něho / do něj, u něho / u něj.



4. У знахідному відмінку однини чоловічого роду форма **jeho** вживається лише стосовно істот, напр.: *Volám jeho (přítele)*. — *Я його кличу (приятеля)*. *Hledám jeho (psa)*. — *Я шукаю його (собаку)*. Форми **ho** і **jej** вживаються стосовно істот і неістот, напр.: *Vidím jej u stromu*. — *Я бачу його (приятеля, автомобіль) біля дерева*. Після деяких прийменників у знахідному відмінку однини чоловічого роду можлива також книжна форма **-ň**: *paň na něogo*, *zaň za něogo*, *proň dla něogo*.

5. У знахідному відмінку однини середнього роду вживаються форми **ho** і **je**, але можлива також форма **jej**, після прийменників вживається форма **ně**: *díval se na ně (na okno)*.

6. Займенник **ona** в однині має в усіх відмінках, крім знахідного, довге **-í**. У множині всі закінчення короткі: *jích, jím, o nich, jimi*.

7. У 3-ій особі множини займенники **on, ona, ono** розрізняються за родами:

**oni** — вживається для іменників чоловічого роду істот;

**ony** — вживається для іменників чоловічого роду неістот і для жіночого роду;

**ona** — вживається для іменників середнього роду.

8. Порядок слів у реченні з короткими формами займенників та іншими енклітиками такий: на першому місці після наголошеного слова або словосполучення стоять допоміжні форми дієслова **být**, за ними — компоненти зворотних дієслів **se** або **si**, потім займенники у давальному відмінку, далі — в інших відмінках:

*Proč se mu to nelíbí?*                      Чому це йому не подобається?

*Díval se mi přímo do očí.*              Він дивився мені прямо в очі.

### Відмінювання присвійних займенників **náš, naše, naše**

| Pád | Číslo jednotné |          |           | Číslo množné |            |            |
|-----|----------------|----------|-----------|--------------|------------|------------|
|     | Muž. rod       | Žen. rod | Stř. rod  | Muž. rod     | Žen. rod   | Stř. rod   |
| N.  | náš            | naše     | naše      | naši, naše   | naše       | naše       |
| G.  | našeho         | naší     | našeho    | našich       | našich     | našich     |
| D.  | našemu         | naší     | našemu    | našim        | našim      | našim      |
| A.  | našeho, náš    | naši     | naše      | naše         | naše       | naše       |
| V.  | = N.           | = N.     | = N.      | = N.         | = N.       | = N.       |
| L.  | (o) našem      | (o) naší | (o) našem | (o) našich   | (o) našich | (o) našich |
| I.  | naším          | naší     | naším     | našimi       | našimi     | našimi     |

1. Присвійні займенники **naš** (чол. р.), **naše** (жін. р.), **naše** (сер. р.) відмінюються так само, як займенники 3-ої особи **on, ona, ono**. За зразком відмінювання займенників **naš, naše, naše** відмінюються займенники **vaš** (чол. р.), **vaše** (жін. р.), **vaše** (сер. р.).

2. У називному відмінку множини присвійні займенники чоловічого роду розрізняють форми для істот (**naši, vaši**) і неістот (**naše, vaše**).

3. У множині всі закінчення короткі: **našich, našim, o našich, našimi**.

### Наказовий спосіб дієслів

Наказовий спосіб виражає наказ або побажання щодо здійснення певної дії. Наказовий спосіб має прості й описові форми. Прості форми вживаються у 2-ій особі однини і множини та у 1-ій особі множини, напр.:

2. ос. ч. j. **piš, nes, kupuj**.

1. ос. ч. mn. **pišme, nesme, kupujme**.

2. ос. ч. mn. **pište, neste, kupujte**.

Наказовий спосіб утворюється від основи теперішнього часу. Вихідною формою є 3-я особа множини дієслів теперішнього часу, в яких відкидається закінчення.

1) Якщо після відкидання закінчення 3-ої особи множини основа закінчується на один приголосний, то форма наказового способу 2-ої особи однини збігається з цією основою.

Наказовий спосіб 1-ої особи множини утворюється шляхом додавання до форми 2-ої особи однини наказового способу закінчення **-me**, а для 2-ої особи множини — закінчення **-te**:

| Інфінітив | 3-я ос. mn. теп. часу | Наказовий спосіб |             |             |
|-----------|-----------------------|------------------|-------------|-------------|
|           |                       | 2-а ос. одн.     | 1-а ос. mn. | 2-а ос. mn. |
| Kupovat   | kupuj-í               | kupuj            | kupuj-me    | kupuj-te    |
| Studovat  | studuj-í              | studuj           | studuj-me   | studuj-te   |
| Nést      | nes-ou                | nes              | nes-me      | nes-te      |
| Mluvit    | mluv-í                | mluv             | mluv-me     | mluv-te     |

Кінцеві приголосні основи **d, t, n** у формах наказового способу пом'якшуються:

| Інфінітив | 3-я ос. mn. теп. часу | Наказовий спосіб |             |             |
|-----------|-----------------------|------------------|-------------|-------------|
|           |                       | 2-а ос. одн.     | 1-а ос. mn. | 2-а ос. mn. |
| vstát     | vstan-ou              | vstaň            | vstaňme     | vstaňte     |
| plést     | plet-ou               | plet'            | plet'me     | plet'te     |
| jet       | jed-ou                | jed'             | jed'me      | jed'te      |

Якщо у дієслів основа теперішнього часу закінчується на **-aj**, тоді в наказовому способі **-aj** чергується з **-ej**:

| Інфінітив | 3-я ос. мн.<br>теп. часу | Наказовий спосіб |             |             |
|-----------|--------------------------|------------------|-------------|-------------|
|           |                          | 2-а ос.одн.      | 1-а ос. мн. | 2-а ос. мн. |
| dělat     | dělaj-í                  | dělej            | dělejme     | dělejte     |
| zpívat    | zpívaj-í                 | zpívej           | zpívejme    | zpívejte    |
| dívat se  | dívaj-í se               | dívej se         | dívejme se  | dívejte se  |

2) Якщо після відкидання закінчення 3-ої особи множини основа закінчується на два приголосних, у 2-ій особі однини наказового способу до основи додається закінчення **-i**, а у множині — закінчення **-eme/-ěme, -ete/-ěte**. Закінчення **-ěme, -ěte** мають дієслова після приголосних **d, t, n, b, p, v, m**:

| Інфінітив | 3-я ос.мн.<br>теп. часу | Наказовий спосіб |             |             |
|-----------|-------------------------|------------------|-------------|-------------|
|           |                         | 2-а ос.одн.      | 1-а ос. мн. | 2-а ос. мн. |
| číst      | čt-ou                   | čt-i             | čt-ěme      | čt-ěte      |
| myslet    | mysl-í                  | mysl-i           | mysl-eme    | mysl-ete    |
| říci      | řkn-ou                  | řkn-i            | řkn-ěme     | řkn-ěte     |
| vzít      | vezm-ou                 | vezm-i           | vezm-ěme    | vezm-ěte    |

Деякі дієслова у формах наказового способу скорочують кореневу голосну:

| Інфінітив | 3-я ос. мн.<br>теп. часу | Наказовий спосіб |             |             |
|-----------|--------------------------|------------------|-------------|-------------|
|           |                          | 2-а ос.одн.      | 1-а ос. мн. | 2-а ос. мн. |
| psát      | píš-í                    | piš              | pišme       | pište       |
| koupit    | koup-í                   | kup              | kupme       | kupte       |
| vrátit se | vrát-í se                | vrat' se         | vrat'me se  | vrat'te se  |

3-я особа однини і множини мають описові форми наказового способу. Він утворюється від часток **at', necht'** і форм дієслова у теперішньому часі, напр.:

At' to udělá! — Хай він це зробить!

At' to udělají! — Хай вони це зроблять!

Necht' vstoupí! — Хай він увійде!

➤ *Запам'ятайте* форми наказового способу від деяких дієслів:

| Інфінітив | Наказовий спосіб |
|-----------|------------------|
| bát se    | boj se           |
| být       | bud'             |
| chtít     | chtěj            |
| hnát      | žeň              |
| jíst      | jez              |
| mít       | měj              |
| pomoci    | pomoz            |
| (po)vědět | (po)věz          |
| sníst     | sněz             |
| stát      | stůj             |
| vidět     | viz              |

Дієслово **jít** має дві форми наказового способу: *pojď*, *pojďme*, *pojď te* // *jdi*, *jděme*, *jděte*. Форми *pojď*, *pojďme*, *pojďte* вживаються тоді, коли дія відбувається разом з мовцем або в напрямку до нього, напр.: *Pojď se mnou!* *Ходімо зі мною!* *Pojď sem!* *Іди сюди!* *Pojďte dál!* *Пройдітьте!*

В інших випадках вживаються форми *jdi*, *jděme*, *jděte*: *Jdi tam!* *Іди туди!* *Jděte pomalu!* *Ідіть потихеньку!*

Іноді наказ або заборона можуть виражатися формами дійсного способу або інфінітива, напр.: *Nikam nepůjdeš!* *Budete mlčet!* *Nekouřit!* *Rychle zavřít!*

## CVIČENÍ

### 1. Odpovídejte na otázky:

1. Chodíte rád(a) na návštěvu?
2. Jak často chodíte na návštěvu?
3. Kdy obyčejně chodíte na návštěvu?
4. Kde bydlí váš kamarád (vaše kamarádka)?
5. Zvoníte nebo klepete na dveře?
6. Jak se zdravíte?
7. Pohostí vás kamarád?
8. Co vám obyčejně nabídne?
9. Jak trávíte čas?

10. Doprovází vás kamarád (kamarádka) dolů nebo až na ulici?
11. Na kdy zvete kamaráda (kamarádku) na návštěvu?
12. Domlouváte si nějaký výlet, party nebo kino?
13. Na kdy si dáváte sraz?
14. Jak dlouho vám trvá cesta domů?

## 2. Utvořte dialog, doplňte vynechané fragmenty replik:

— Dovolte, abych se představil. Jmenuju se Jan Kalina.

—

— Těší mě.

— Vy jste v Praze na návštěvě?

—

— Jak dlouho budete tady?

—

— Můžu vás dnes pozvat na večeři?

—

— A co zítra?

—

\* \* \*

— Prosím tě, neznáš toho mladého člověka? Často ho potkávám.

—

— A čím je?

—

— Vypadá moc sympaticky. Je svobodný nebo ženatý?

—

— To je dobrý nápad. Díky.

—

## 3. Sestavte věty:

1. návštěva — na — rád — chodit.

2. který — jít — v — Praha 4 — bydlet — v — neděle — navštívit — přítelkyně.

3. tam — protože — auto — tramvaj — daleko — být — moc — jet.

4. osmý — v — přítelkyně — bydlet — poschodí.

5. protože -jet — nerád — chodit — výtah — tam — pěšky.

6. otvírat — čekat — a — už — přítelkyně — dveře — chvíle — za.

7. kabát — v — svlékat si — předsíň.

8. sedět — a — přinášet — křeslo — káva — v — přítelkyně — pak.

9. káva — ráda — sladký — pít — bílý.

10. vařit — dobrý — přítelkyně — silný — káva.

11. spolu — dobře — bavit se.

12. hudba — poslouchat — veselý.  
 13. fotografie — dívat se — na — starý.  
 14. loučit se — sedm — v — hodina.  
 15. odcházet — a — říkat — že — přijít — zase — brzo.

**4. Místo teček doplňte zájmena 3. osoby mužského a ženského rodu:**

Budete s ... ještě mluvit? Půjdu tam bez .... Už jsem o ... slyšel. Nevzpomínám si na .... Sejdeme se u .... Včera jsem ... potkal. Dostal jsem od ... dopis. Radši se ... zeptám. Kdy k ... půjdete? Viděl jsem ... tam. Přišel jsem až po .... Pamatuješ se na ...? Řeknu ... to. Byl jsem tam s .... Šel jsem proti .... Pozdravili jsme .... Znáte se s ...? Koupil jsem to pro .... Vrátil se k... .Už několik let si s ... dopisují. Ty ses ... na to nezeptal? Ptal jsem se všech, jenom ... jsem se zeptat zapomněl. Ten dopis je od ...?

**5. Osobní zájmena jednotného čísla nahraďte osobními zájmeny 3. osoby množného čísla:**

Včera jsme ho viděli. Nic jsem jí neřekl. Vyprávěli mu to? Jemu se nedivím. Proč se jí ptáš? Zlobím se na ni. Nepůjdu s ním. Asi jste ji viděli. Mluvili jste o ní? Zase jsem na ni zapomněl. Jí se nic nestalo. Půjdu tam až po něm. Už jsem o ní dlouho neslyšel. To není pro ni. Kdo s ním půjde? Jí nenapsali. Půjdeš s ním? Poslali ji domů. Jemu se daří dobře. Šel jste tam bez něho? Jeho se nebojím. Mluvili tam o něm. Řeknu jí to potom.

**6. Vyznačená zájmena uveďte na prvním místě ve větě. Dávejte pozor na slovosled:**

Dali mu pokoj. Nechceme jej rušit. Zajímá ji to? Nehledám je často. Půjdeme jí naproti. Najdete ho doma. Máme jim něco vyřídit. Zajímá jej všechno. Znají ji dobře. Nechali mu zprávu. Včera jej taky hledali. Zavolali ho příliš pozdě. Nevěřili jí ani slovo. Přečteš mu to hned? Nenajdeš ho tam. Nelíbí se jí tam.

**7. Výrazy v závorkách doplňte ve správném tvaru:**

Půjdu na návštěvu k (naši přátelé). Přeji k (vaše narozeniny) hodně zdraví. Budu mluvit s (váš otec). Přijeli sem lidé z (naše město). Počítají s (naše pomoc). Dárek je pro (váš dědeček). V (naše okna) je světlo. Řekli nám o (vaše obavy). Setkal jsem se s (vaši rodiče). Balík pošlu (vaši přátelé). Okna vedou do (naše zahrada). Dívali jsme se na (vaše poznámky). K (naše jména) si napsal otázky. Mezi (naše knihy) to nebylo. Ptal se na (vaše dcera). Na (vaše slova) si pamatují. Bez (vaše rady) se to nepovedlo. Přidali to k (naše zavazadla). Napíšu to (vaše pero). Na (naše otázka) neodpověděl. Proti (vaše účast) nemají námítky. Na (vaše místo) seděl někdo jiný. Je ta kniha z (vaše knihovna)?

**8. Doplňte ve správném tvaru přivlastňovací zájmena náš, váš:**

Jedeme dnes na venkov k ... staré babičce. Pamatuj se na ... dobrá slova. Nesu knihu ... sestře Boženě. Čtu dopis od ... otce. Jdeme do zahrady s ... kamarádkami. To jsou ...jablka? Bydlím u ... tety. Dědeček sedí ve ... křesle. Děkuji ... matce. Seznámím vás se ... přítelkyní. Včera jsem viděl ... ženu. Kamarádi navštívili ...bratra. Mohu se podívat do ... zrcadla? Vedle ... domu je pěkná zahrada. Cesta k ... domu vede přes park. Profesor jede na hory s ... studenty. Pojedeme na venkov ... autem.

**9. Vyznačené výrazy nahrad'te zájmeny:**

U Petra jsem byl včera na návštěvě. Máš zatelefonovat sestře. Do večera naše kamarády neuvidím. Jaká je adresa vašich rodičů? Není to pro děti. Od našeho známého jsem dopis ještě nedostal. Je to kniha vašeho bratra. Před chvílí jsme o Evě mluvili. Je podobná své sestřenci. Bylo tam málo lidí. Co mám vašim rodičům napsat? S našimi přáteli se sejdu dnes večer. Synovi koupil vláček a dceři panenku. U sousedů jsem už dlouho nebyl. Pro dívku se to nehodí. V našem domě bydlíme už deset let. Proč to nechceš půjčit zrovna Vaškovi? Čekání na Lídu se protáhlo. Kromě sestry to nikdo neví.

**10. Utvořte rozkazovací způsob:**

Jdeš domů. Přečteš to ještě jednou. Zatelefonujete tam. Sednete si sem. Zůstanete tady. Přestaneš se zlobit. Odpustíte jim to. Vezmeš si to. Už nic neříkáte. Povíte mi to. Sedíš tady. Nezlobíte se. Říkáš to pomalu. Jsi tady. Pamatujete si to. Neděláš nic. Nesmějete se. Zastavíš se. Začnete mluvit. Ani se neptáš. Pracujete klidně. Vyberete si. Čekáš venku. Už se nebojíš. Napřed se umyjete. Pojedeš vlakem. Začnete číst. Půjdeš se mnou. Napíšete to znovu. Vrátiš se brzy. Chápete to správně. Nepláčete nad tím. Napřed se učeš. Půjčíš mi to. Radši už mlčíte. Předpokládáme to. Dáš to jinam. Hned to zvedneš.

**11. Tvořte věty podle vzoru:**

*Vzor:* Přinesl jsem mu knihu — Přines mi ji taky!

Koupil jsem nový slovník. — Ukázal jsem mu článek. — Poslal jsem mu dopis. — Počkal jsem na něj. — Šel jsem s ní do kina. — Zašel jsem k němu. — Navštívil jsem ji večer. — Zavolal jsem mu domů.

**12. Utvořte tvary rozkazovacího způsobu ve 3. osobě:**

Nauč se to pořádně. Pojd' tam taky. Nemysli si nic špatného. Nekývejte pořád hlavou. Napřed se učeš. To maso raději upeč. Nehoupej se na židli. Tyhle cigarety nekuřte. Pojed'te zítra. Do toho se neplet'. Nemějte strach. Pověz nám to.

### 13. Utvořte tvary rozkazovacího způsobu ve 2. osobě jednotného čísla:

At' si vezme všechno. At' mě nechají spát. At' mi dá kousek. At' si čte a nezlobí mě. At' dávají dobrý pozor. At' se přezuje. At' mi přišije knoflík. At' nám s tím pomůže. At' jim ukážou cestu. At' se má dobře. At' se pořád nebojí. At' přijde zase v pátek. At' zaklepou ještě jednou. At' mu to povědí. At' to přikryje kobercem. At' si nebere deštník. At' si utře ruce. At' radši utečou. At' rozsvítí svíčku. At' zavřou okna a zamknou. At' se přihlásí o slovo. At' se najedí v klidu. At' nekazí zbytečně papír.

### 14. Srovnejte dva úryvky z Bible — Desatero v ukrajinštině a češtině. Vypište z nich slovesa rozkazovacího způsobu a vysvětlete, jakých tvarů je užito pro příkaz nebo zákaz:

- |   |  |
|---|--|
| 1. Я Господь, Бог твій. Нехай не буде тобі інших богів передо Мною! | 1. Nebudeš uctívat jiného Boha mimo mne.   |
| 2. Не роби собі бовванів, не поклоняйся їм і не служи їм!           | 2. Nezobrazíš si Boha zpodoběním něčeho, co je v nebi nebo na zemi či pod zemí. Ničemu takovému se nebudeš klanět. |
| 3. Не промовляй ім'я Господа твого даремно!                         | 3. Nezneužiješ jméno svého Boha.   |
| 4. Пам'ятай день суботній, щоб святити його!                        | 4. Pamatuj na den odpočinku. Šest dní budeš pracovat, ale sedmý den je dnem odpočinutí tvého Boha.                 |
| 5. Шануй свого батька і матір, щоб продовжилися дні твої на землі!  | 5. Cti otce svého i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává tvůj Bůh.                                   |
| 6. Не вбивай!   | 6. Nezabiješ.  |
| 7. Не чини перелюбу!  | 7. Nesesmilníš.  |
| 8. Не кради!  | 8. Nepokradeš.   |
| 9. Не свідчи неправдиво на свого ближнього!                         | 9. Nevydáš proti svému bližnímu křivé svědectví.   |
| 10. Не жадай дому ближнього свого!                                  | 10. Nebudeš dychtit po majetku bližního svého a vůbec po ničem, co mu patří.                                       |

### 15. Jaký je infinitiv rozkazovacího způsobu vis, viz, věz, vez?

### 16. Přečtete si přísloví. Najděte slovesa rozkazovacího způsobu. Pokuste se k nim najít vhodné ekvivalenty v ukrajinštině:

Dvakrát měř, jednou řež.

Darovanému koni na zuby nehleď.

Kuj železo, dokud je žhavé.



Neříkej hop, dokud nepřeskočíš.  
 Nekupuj zajíce v pytli.  
 Moudrému napověz, hloupému dolož.  
 Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítřek.  
 Nechval dne před večerem.  
 Dej a bude ti dáno.  
 Doma jez, co je, jinde, co ti dají.  
 Jez do polosyta, pij do polopíta a budeš mít dlouhá léta.  
 Snídej sám, obědvěj s přítelem, večeri nech svému nepříteli.

**17. Přečtěte si básničku. Vypište tvary rozkazovacího způsobu. Utvořte od nich infinitiv, 2.osobu jednotného a množného čísla a 3.osobu množného čísla:**

Běžela liška po ledu,  
 ztratila klíček od medu.  
 Kdo ho má, ať ho dá,  
 ať se liška nehněvá.

**18. Přeložte do češtiny:**

a) Завтра я піду у гості до свого друга Івана. Він живе тут, у нашому місті. Я поїду до нього на метро, а потім кілька зупинок на тролейбусі. Іван живе у дев'ятиповерховому будинку на шостому поверсі. Сподіваюся, що ліфт працюватиме. Я подзвоню у двері, товариш відкриє мені. Ми привітаємося. Я увійду в коридор, повішу куртку на вішалку і піду в кімнату. Іван тим часом приготує каву, він варить дуже смачну каву. Потім ми сядемо в крісла і говоритимемо про усякі справи. Можливо, послухаємо музику або подивимося відео. О дев'ятій годині я з ним попрощаюся. Іван проведе мене аж на вулицю. Домовимося, що наступного разу він прийде до мене. А якщо у неділю буде гарна погода, ми поїдемо за місто. Ми попрощаємося, я поспішаю додому, тому що живу далеко, і дорога триває більше години.

б) Ти з ним говоритимеш про це? Я піду туди аж після нього. Ви вже з нею познайомилися? Я недавно у нього був. Я запросив їх у гості. Десь я їх бачив. Я маю принести книгу йому, а не тобі. Ви не повинні її засмутити. Їй було доволі погано. Його ніхто не спитав. Без нього я туди не піду. Ми з ними говорили дуже довго. Їх це не стосується.



## Humor

Rada malého chapce: Dávejte vitaminy do zmrzliny, do bonbónů a do čokolády, a ne do mrkve a kapusty.



## LEKCE 12

Тема і ситуації: ◀ Volný čas.

Текст: ◀ Prázdniny.

Додаткове читання: ◀ Díky, léto. J. Balík.

Граматика: ◀ Відмінювання іменників середнього роду м'якої групи (тип **moře**).

Умовний спосіб теперішнього часу.

Переклад форм умовного способу на українську мову.

Іменники, що вживаються лише у множині (pluralia tantum).



### Prázdniny

Když se blíží konec školního roku, nastává skoro v každé třídě velké rozhodování<sup>1</sup>: Pojedeme na výlet, nebo ne? Naše třídní učitelka obvykle říká, že je za celý rok z našeho zlobení tak unavená<sup>2</sup>, že si nějaký celodenní nebo delší výlet s námi nedovede představit<sup>3</sup>. Pak ale uzná, že když pojedou ostatní třídy, bylo by nespravedlivé, kdybychom my o výlet přišli<sup>4</sup>.

A tak začalo velké plánování. Návrh, abychom jeli do Prahy, byl sice lákavý, ale jeden den by nám asi nestačil. Pojedeme se tedy podívat na středověký hrad, nebo na nějakou přírodní raritu? Autobusem, nebo vlakem? Vzpomněl jsem si, že tatínek vypravoval o nové cyklistické stezce. A tak jsme se nakonec domluvili, že pojedeme objevovat okolí našeho města, a to na kolech! Nedávno otevřená cyklistická stezka vede podél řeky a mezi malými jezírky.

Na turistické mapě jsme si nakreslili trasu. Budeme dělat pravidelné zastávky a pozorovat okolní krajinu. Aspoň se ukáže<sup>5</sup>, kdo z nás je opravdový sportovec a kdo se jenom chlubil. Zítra vyrážíme! Doufáme jenom, že bude pěkné počasí.

Prázdniny mají bohužel jednu zvláštnost: moc rychle končí. První dny ve škole jsou vždycky zrádné. Všichni ve třídě jsou najednou docela rádi, že jsou zase pohromadě. Venku je obvykle hezky, takže si člověk skoro může myslet, že pokračují prázdniny. Holky a kluci jsou opálení, málem by se zdálo<sup>5</sup>, že opalování je ta nejdůležitější věc na světě. Ale tak to může vypadat

jenom chvíli, hned po prázdninách. Protože na prázdniny se přece připravujeme<sup>7</sup> celý rok! No, to si všechno můžeme myslet. Vždyť rok má dvanáct měsíců, ale prázdniny jen dva!

(Podle V. Steklače).

\* \* \*

- Kam se chystáš<sup>8</sup> letos na dovolenou?
- Pojedu s rodinou k moři.
- Pojedeš s cestovkou?
- Ne, nepřihlásil jsem se včas v té cestovní kanceláři, se kterou jsme chtěli původně jet. Pojedeme sami a postavíme si stan. Aspoň získáme nové zkušenosti.
- Tak já ti přeju dobré počasí a hezké zážitky!
- Mokrát děkuju<sup>9</sup>.



## SLOVNÍČEK

- |                         |                            |                          |                               |
|-------------------------|----------------------------|--------------------------|-------------------------------|
| blížít se, -žím, -ží    | наближаться                | okolní                   | навколишній                   |
| bohužel                 | на жаль, дуже прикро       | opálený                  | засмаглий, смаглявий          |
| – celodenní             | цілодобовий                | opalování, -í s.         | засмагання                    |
| cestovní kancelář, -e   | ž. туристична агенція      | – opravdový              | справжній, дійсний            |
| cyklistický             | велосипедний               | otevřený                 | відкритий                     |
| delší                   | довший, триваліший         | počasí, -í s.            | погода                        |
| docela                  | у цілому, загалом          | podívat se, -vám, -vají  | подивитися, глянути           |
| – doufat, -fám, -fají   | сподіватися                | – pohromadě              | разом                         |
| – dovolená, -é          | ž. відпустка               | pokračovat, -čuji, -čují | продовжувати                  |
| hned                    | одразу                     | postavit, -vím, -ví      | поставити, побудувати         |
| chlubit se, -bím, -bí   | хвалитися, вихвалитися     | pozorovat, -rují, -rují  | спостерігати, стежити         |
| jenom                   | лише, тільки               | – pravidelný             | регулярний, правильний        |
| – jezírko, -a           | s. озерце                  | prázdniny, -in           | ž. romn. канікули, вакації    |
| krajina, -y             | ž. місцевість, пейзаж      | přece                    | все-таки, все ж, проте, однак |
| – lákavý                | привабливий, спокусливий   | přihlásit se, -sím, -sí  | записатися                    |
| najednou                | раптово, враз, несподівано | přírodní                 | природний                     |
| nakonec                 | зрештою, нарешті           | sice                     | хоча і, а то, а не то, інакше |
| nakreslit, -lím, -lí    | намалювати, намалювати     | – skoro                  | майже                         |
| návrh, -u               | m. пропозиція              | sportovec, -vce          | m. спортсмен                  |
| nedávno                 | недавно, нещодавно         | stačit, -čím, -čí        | вистачати / вистачити         |
| – nejdůležitější        | найважливіший              | stan, -u                 | m. намет                      |
| nespravedlivý           | несправедливий             | stezka, -y               | ž. стежка, стежина            |
| objevovat, -vuji, -vuji | відкривати, знаходити      | středověký               | середньовічний                |
| okolí, -í               | s. околиця                 |                          |                               |

takže отже  
 turistický туристичний  
 uznat, -nám, -nají визнати  
 včas вчасно, своєчасно  
 věc, -i ž. річ  
 venku надворі  
 vlak, -u *m.* поїзд, потяг  
 — všechno усе  
 všichni усі  
 vypadat, -dám, -dají виглядати, мати  
 вигляд

vypravovat, -vuji, -vují розповідати  
 vyrážet, -žím, -ží вирушати  
 — vždycky завжди  
 vždyť адже, таж, ж, же  
 — zajímavost, -i ž. цікавість  
 — zážitek, -tku *m.* враження  
 získat, -kám, -kají знайти, приверну-  
 ти, здобути  
 — zkušenost, -i ž. досвід  
 zrádný зрадливий, ненадійний  
 — zvláštnost, -i ž. особливість

### Doplňková četba

#### Díky, léto

Díky, léto, díky  
 za maliny, za rybníky,  
 za oblohu pomněnkovou,  
 za zmrzlinu vanilkovou,  
 za paseku s vůní smůly,  
 za voňavé včelí úly,  
 za vážky a za čmeláky,  
 za růže a vlčí máky,  
 za stany a táboráky,  
 za kytaru rozjásanou,  
 za rána, co z kopců vstanou...  
 a pak, abych nezapomněl —  
 za zavřenou školu.

Díky, léto,  
 že jsme spolu.

(J. Balík)



#### SLOVNÍČEK

čmelák, -a *m.* джміль  
 kytara, -y ž. гітара  
 malina, -y ž. малина  
 paseka, -y ž. пасіка  
 pomněnkový кольору незабудки  
 rozjásaný радісний  
 rybník, -a *m.* ставок  
 smůla, -y ž. смола  
 táborák, -u *m.* вогнище

úl, -u *m.* вулик  
 vanilkový ванільний  
 vážka, -y ž. бабка (комаха)  
 včelí бджолиний  
 vlčí mák польовий мак  
 voňavý пахучий  
 vůně, -ě *s.* аромат, запах  
 zmrzlina, -y ž. морозиво



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |  |   |
|--|---|
| 1. Nastávat zprav. 3. os.<br>Nastává skoro v každé třídě velké rozhodování.<br>Pop.: Nastává jaro. | Наступати, приходити.<br>Майже у кожному класі настає час прийняття великих рішень.<br>Приходить весна. |
| 2. Být unavený z čeho.   | Бути втомленим від чого.  |
| 3. Nedovedu si představit.   | Я не можу собі уявити.  |
| 4. Přijít o koho, oč.<br>Pop. Přijít o peníze.<br>Přijít o výlet.                                  | Втратити кого, що; позбутися кого, що.<br>Втратити гроші.<br>Не поїхати на екскурсію за місто.          |
| 5. Aspoň se ukáže, ...   | Принаймні з'ясується, ...   |
| 6. Málem by se zdálo, že ...   | Мало не здається, що...   |
| 7. Přípravovat se na co.<br>Přípravovat se na prázdniny.   | Готуватися до чого.<br>Готуватися до канікул.   |
| 8. Chystat se nač; k čemu; s inf.<br>Chystám se na dovolenou k moři.                               | Готуватися до чого, куди, з інф.<br>Я готуюся у відпустку на море.                                      |
| 9. Můkrát děkuju.  | Дуже тобі дякую.  |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників середнього роду м'якої групи  
(тип moře)

| Pád    | Číslo jednotné | Číslo množné    |
|--------|----------------|-----------------|
| N., V. | moře           | moře            |
| G.     | moře           | moří, pracovišť |
| D.     | moři           | mořím           |
| A.     | moře           | moře            |
| L.     | (na) moři      | (na) mořích     |
| I.     | mořem          | moři            |

За зразком іменників типу **moře** відмінюються всі іменники середнього роду, які в називному відмінку однини перед закінченням **-e /-ě** мають м'який приголосний: *srdce, ovoce, vejce, pole, nebe, pracoviště, letiště* та ін.

У родовому відмінку множини регулярним є закінчення **-í**: *moří, polí, srdcí*. Але іменники з суфіксом **-iště** мають нульове закінчення: *pracoviště — pracovišť, letiště — letišť*.

Іменник *vejce* у родовому відмінку множини має форму *vajec*.

### Умовний спосіб теперішнього часу

Форма умовного способу теперішнього часу (*kondicionál přítomný*) виражає можливість, бажаність або передбачуваність дії, що вже відбувається або буде відбуватися в майбутньому. На відміну від української мови, в якій для утворення умовного способу в будь-якій особі і числі досить частки *би (б)* (*Сказав би, пішли б*), у чеській мові умовний спосіб теперішнього часу утворюється за допомогою особливих форм допоміжного дієслова **být** (**bych, bys, by, bychom, byste, by**) і форм дієприкметника минулого часу на **-l**:

| Osoba | Číslo jednotné  | Číslo množné     |
|-------|-----------------|------------------|
| 1.    | psal, -a bych   | psali, -y bychom |
| 2.    | psal, -a bys    | psali, -y byste  |
| 3.    | psal, -a, -o by | psali, -y, -a by |

Наприклад:

Šli bychom do divadla, ale nemáme čas.

Ми пішли б у театр, але у нас немає часу.

Ráda bych tam šla taky.

Я із задоволенням пішла б туди також.

Заперечні форми утворюються шляхом додавання заперечної частки **ne-** до значеннєвого дієслова: *nepsal bych, nejel bys, nechtěli bychom*.

1. У підрядних реченнях умови форми *bych, bys, by, bychom, byste, by* зливаються зі сполучником **kdy**:

|         |           |
|---------|-----------|
| kdybych | kdybychom |
| kdybys  | kdybyste  |
| kdyby   | kdyby     |

Напр.: *Kdybychom to věděli, řekli bychom vám to. Якби ми це знали, то сказали б вам про це. Kdyby mohl, šel by domů. Якби він міг, то пішов би додому.*

2. У підрядних реченнях мети форми *bych, bys, by, bychom, byste, by* зливаються зі сполучником **aby**:

|       |         |
|-------|---------|
| abych | abychom |
| abys  | abyste  |
| aby   | aby     |

Напр.: *Psal mi, abych k nim přijel o prázdninách. Він написав мені, щоб я до них приїхав на канікулах. Přišel jsem k tobě, abych ti něco řekl. Я прийшов до тебе, щоб щось сказати.*

3. Особливу форму умовного способу мають зворотні дієслова у 2-ій особі однини. Зворотні частки *se* і *si* зливаються з допоміжною формою **bys**:

*bys + se = by ses*

*bys + si = by sis*

Напр.: *učit se — Jak by ses učil? Як би ти вчився?*

*koupit si — Co by sis koupil? Що б ти собі купив?*

3. У реченні допоміжні форми *bych, bys, by, bychom, byste, by* стоять після першого слова або словосполучення, за ними стоять частки *se* і *si* (якщо вони є):

Напр.: *Jel bych na dovolenou.*

*Já bych jel na dovolenou.*

*Můj přítel Karel by jel na dovolenou.*

*Rád bych se vás na něco zeptal.*

4. У розмовній мові замість форми *bychom* вживається *bysme*: *Odpoledne bysme mohli jít na procházku. У другій половині дня ми могли б піти на прогулянку.*

### Переклад форм умовного способу українською мовою

1. У чеській мові форми умовного способу перекладаються на українську мову здебільшого підрядними реченнями умови та мети, напр.: *Kdybych se vrátil, zavolám ti. Якщо я повернуся, я тобі зателефоную. Přišel jsem, abych ti to vysvětlil. Я прийшов, щоб тобі це пояснити.*

2. Після дієслів *просити, вимагати, наказувати, дозволяти* та деяких інших при перекладі українською мовою вживається інфінітив:

*Prosím, abyste přišel včas. Я прошу вас прийти вчасно.*

*Přeji ti, aby ses brzy uzdravil. Я бажаю тобі швидко одужати.*

*Pavle, dovol mi, abych ti představila svou kolegyni. Павле, дозволь мені представити тобі мою колегу.*

3. У чеській мові умовний спосіб може перекладатися на українську інфінітивом зі сполучником *щоб*: *Vrátil jsem se, abych ti něco řekl. Я повернувся, щоб тобі щось сказати. Místo, aby se učil, šel do kina. Замість того, щоб учитися, він пішов у кіно.*

4. Умовному способу з модальними дієсловами в українській мові часто відповідає конструкція інфінітив + *мав би, варто було б, треба було б*: *Měl by ses léčit. Ти мав би лікуватися. Měli byste se vrátit včas. Вам треба було б повернутися вчасно.*

### Іменники, що вживаються лише у множині (pluralia tantum)

У чеській мові, як і в українській, ряд іменників вживається лише у формах множини. Вони означають одну річ, місце, місто і под. До них належать, наприклад:

а) загальні іменники: *kamna, sáňky, nůžky, housle, dveře, ústa, záda, šachy, dějiny, kalhoty*;

б) назви свят: *Vánoce, Velikonoce, Hromnice, narozeniny*;

в) географічні назви: *Čechy, Tatry, Pardubice, Krkonoše*.

Ці іменники належать до одного з трьох родів і відповідно відмінюються за зразком іменників у множині.

1) За зразком іменників чоловічого роду твердої групи (*hrady*) відмінюються іменники: *šaty одяг, šachy шахи, tepláky спортивні штани / костюм* та ін.;

2) За зразком іменників жіночого роду твердої групи (*ženy*) відмінюються іменники: *prázdniny канікули, narozeniny день народження, dějiny історія, varhany орган, nůžky ножиці, váhy ваги, noviny газета, kalhoty штани* та ін.;

3) За зразком іменників середнього роду твердої групи (*města*) відмінюються іменники: *ústa рот, kamna піч, vrata ворота, záda спина, játra печінка* та ін.;

4) За зразком іменників жіночого роду м'якої групи (*řůže*) відмінюються іменники: *dveře двері, housle скрипка, kleště кліщі, sáně санчата* та ін.

Назви свят *Vánoce Різдво, Velikonoce Великдень, Hromnice Стрітєння* у родовому відмінку мають нульове закінчення (як *ulice — ulic*): *Vánoce, Velikonoce, Hromnice*, в орудному відмінку — *Vánoce, Velikonoce, Hromnice*, але у давальному відмінку — закінчення *-ům*: *k Vánocům, k Velikonocům, k Hromnicům / Hromnicím*.



## CVIČENÍ

## 1. Odpovídejte na otázky:

1. Kdy máte prázdniny?
- 2. Jak dlouhé prázdniny máte?
- 3. Kde obvykle trávíte své prázdniny?
4. Jezdíte někde sám/ sama nebo s kolektivem?
- 5. Jak byste strávil prázdniny, kdybyste nemohl nikam jet?
6. Jaké prázdniny jste měl letos?
7. Jak jste se měl o prázdninách?
8. Na které prázdniny máte obzvlášť hezké vzpomínky?
9. Jakým způsobem tráví většina lidí svou dovolenou?
10. Popište život v nějakém studentském táboře.

## 2. Přečtěte si text a určete, které tvrzení je pravdivé a které nikoliv:

1. Koncem školního roku každá třída rozhoduje: pojedou na výlet, nebo ne.
2. Třídní učitelka obvykle říká, že určitě s žáky pojedou.
3. Třídní učitelka uznává, že bylo by nespravedlivé, kdyby žáci o výlet přišli.
4. Plánovali cestovat do Brna, jeden den by jim stačil.
5. Chtěli se podívat na středověký hrad, nebo na nějakou přírodní raritu.
6. Tatínek vypravoval o novém autobusovém zájezdě.
7. Domluvili se, že pojedou autobusem objevovat okolí města.
8. Nedávno otevřená cyklistická stezka vede podél moře.
9. Budou dělat pravidelné zastávky a pozorovat okolní krajinu.
10. Na cestu vyráží pozítří.
11. Po prázdninách jsou všichni rádi, že jsou zase pohromadě.
12. Holky a kluci nejsou opálení.
13. Rok má dvanáct měsíců, a prázdniny jsou tři měsíce!

## 3. Převyprávějte vlastními slovy text "Prázdniny" a napište jej.

## 4. Utvořte dialog, doplňte vynechané fragmenty replik:

— Kde jsi byl letos o prázdninách?

—

— Bydleli jste v hotelu?

—

— Jaké bylo počasí?

—

— Jak jste trávili čas?

—

\* \* \*

— Líbila se ti dovolená v horách?

—

— Jezdili jste na výlety?

—

— Rostly letos houby?

—

— A co koupání?

—

### 5. Odstraňte závorky:

a) Pojedeme kolem (pole, hřiště, letiště). Odešel z (pole, hřiště, letiště). Došel až k (pole, hřiště, letiště). Prochází se po (pole, hřiště, letiště, nástupiště). Pracovali na (pole, hřiště, letiště). Zastavili se před (pole, hřiště, letiště).

b) V létě mě to stále táhne k (moře). Dovolenu strávím letos u (moře). Nad (moře) poletíme dvě hodiny. Budu se koupat v (moře). Na (nebe) jsou mraky. Zůstanu na (slunce). Díval se do (slunce). Zítra dopoledne jedu za sestrou na (letiště). Vrátím se před (poledne).

### 6. Výrazy v závorkách uveďte v náležitém tvaru.

Ve městě vznikla řada (krásná sídliště). K (vaše pracoviště — *pl.*) není daleko. Vyprávěli nám o (nová hřiště). Maminka rozbila do těsta pět (vejce). Chci jít až k (pšeničná pole) za řekou. V Kyjevě je několik (letiště). Cestující stali na (široká nástupiště). Výlet strávíme na (naše koupaliště — *pl.*).

### 7. Vypište z textu slovesa v podmiňovacím způsobu (kondicionálu) a přeložte je:

Co je to přátelství? Jak se pozná pravý přítel? Někdy je dobré se nad takovou otázkou zamyslet, a proč ne třeba hned? Položme si otázku — byl by život vůbec zajímavý bez člověka, se kterým si můžeme promluvit o svých problémech a starostech? Se svým kamarádem nebo kamarádkou zažíváme spoustu legrace a dobrodružství. Ke správnému přátelství patří ale i hádky, bez kterých by to byla občas nuda. S dobrým kamarádem bychom si měli říkat vše. Měli bychom k němu (k ní) chovat naprostou důvěru. Já mám svou nejlepší kamarádku, bez které bych si neuměla představit svůj každodenní život. Máte také svého nejlepšího kamaráda nebo kamarádku? Jak

by vám jen bez něj život připadal nudný!? Jak by vám jen bylo, kdyby jste si neměli s kým popovídat a komu se svěřit? Takže pokud víte, o čem mluvím, a máte nějakého kamaráda na život a na smrt, držím vám palce, aby vám to vydrželo! A pokud nemáte, držím palce, abyste si někoho takového našli!

(Podle S. Patlokové).

### 8. Tvořte podmiňovací způsob (kondicionál):

Udělám to potom. Zůstanete tady? Umíš to přečíst? Co říkají? Ví všechno. Přečteme si to. Jdeme tam taky. Rozumíme jen trochu. Ted' mluví jinak. Co si koupíš? Podívám se ven. Vzpomenete si přesně? Kam to neseš? Proč se zlobíš? Chceme jít pryč. Smíš tam jít? Proč se smějete? Co navrhnete? Bavíme se dobře. Mám to napsat. Vyženou tě. Proč si neodpočínate? Zase se pohádáte. Ted' něco překládám. Řeknu to až potom. Všechno nám zakazujete. Zase se rozpláče. Musí brzy přestat. Hned se zeptáš. Obuješ se? Vezmeš si něco. Bojím se o ně. Napíšu si to.

### 9. V odpovědi použijte krátký komentář:

Jaké město byste navštívil? — Co by chtěli vaši přátelé? — Chtěl byste chodit pravidelně na české filmy? — Požádal byste někoho o zvýšení stipendia? — Dal byste si skleničku vody? — Je důležité, abyste zdravě jedli? — Zeptali byste se policisty na cestu, nebo ji raději najdete na mapě? — Napsal byste někdy nějakou knihu? — Chtěl byste vypadat úplně jinak? — Chtěl byste se oblékat jinak? — Chtěl byste se chovat jinak? — Co byste poradil svému příteli?

### 10. Z uvedených slovních spojení tvořte podmiňovací způsob (kondicionál):

a) Řekni mu, aby...

přijít zítra večer, přinést mi slovník, napsat ročníkovou práci, koupit něco k pití, dobře se vyspat.

b) Chtěl bych, abys...

udělat to ještě dneska, vysvětlit mi tento úkol, napsat jí hezký dopis, uvařit mi kávu nebo čaj, vrátit se brzo, přečíst si tenhle nový román.

c) Učíme se česky, abychom...

moc číst české knihy a noviny, rozumět svým přátelům, cestovat v Čechách bez problémů, umět napsat česky dopis kamarádovi, tlumočit česky.

### 11. Tvořte věty podle vzoru:

Vzor: Během prázdnin nezůstanu ve městě. — Také bych nezůstala během prázdnin ve městě.

V létě rádi jezdí na výlety. — Petr tráví skoro celou dovolenou u moře. — O dovolené pojedje někam k moři. — Helena plavala v moři. — Jarka nerada zůstávala na slunci. — Milan se opaloval. — Zdeněk chodil na koupaliště. — Měl možnost si zaplavat. — V horách chodili na houby. — Odpočinuli si v klidné a krásné přírodě.

## 12. Obměňujte věty podle vzoru:

a) kdybych, kdybys...

*Vzor:* Kdybys se vrátil, mohl by ses o tom přesvědčit.

Podrobně mu to vysvětlil — pochopil to. Ptal se na to — řekl jim to. Seděl tady — rozuměl tomu. Bylo hezky — jít na procházku. Zeptal se — bylo to jasné. Udělal to sám — souhlasil s tím. Bylo to jednoduché — dalo se to opakovat. Nelíbilo se jim tam — jistě tam nezůstali.

b) abych, abys...

*Vzor:* Ještě chvíli čekat — mít jistotu. Ještě chvíli čekal, aby měl jistotu.

Vzít to s sebou — nemuset se vracet. Prosit ho — ještě si rozmyslet. Dát mu všechno možné — vybrat si. Nechat vzkaz — vrátit se. Udělat to — byl už konec. Vrátit jim to — opravit mi.

## 13. Odpovídejte na otázky podle vzoru:

*Vzor:* Co byste dělal, kdybyste měl celý den volno? — Kdybych měl celý den volno, jel bych na výlet.

1. Co byste dělal, kdybyste měl celý den volno? 2. Kam byste šel večer, kdybyste měl čas? 3. Jakou knihu byste koupila své přítelkyni, kdybyste jí chtěla věnovat něco pěkného? 4. Co byste dělal v neděli, kdyby bylo hezky? 5. Co byste dělal, kdyby Tomáš přišel včas? 6. Co byste dělal, kdyby přijel na návštěvu váš přítel? 7. Co byste dělal, kdyby nejezdila městská doprava? 8. Co byste dělal, kdyby se ztratila vaše kamarádka? 9. Co byste dělal, kdybyste neměl zítra vyučování? 9. Co byste dělal, kdybyste uměl dobře česky?

## 14. Vypište podstatná jména (substantiva), která se používají pouze v množném čísle. Uveďte jejich gramatické charakteristiky podle schématu:

| podstatné jméno | pád | číslo | vzor skloňování |
|-----------------|-----|-------|-----------------|
|-----------------|-----|-------|-----------------|

Chtěla si koupit ty červené šaty. V lese jsme sbírali maliny. Při některých sportech je nebezpečné nosit brýle, proto mnoho sportovců používá kontaktní čočky. Tatínek má v sobotu narozeniny. Vzal si do batohu ještě jedny tepláky a rukavice. Loni o Velikonocích se lyžovalo v Krkonoších i v Jeseníkách. Letos jsme měli krásné bílé Vánoce. Podej mi

ty velké nůžky! V tomto kostele jsou vzácné starobylé varhany. Letos jsme odpočívali v Tatrách. Kdo z vás umí hrát na housle? Ta dívka má krásné dlouhé vlasy. Karle, do divadla nemůžeš jít v džínách, oblékni si kalhoty.

### 15. Přeložte do češtiny:

a) Куди ти хотів би поїхати на канікулах? Ти не хотів би поїхати з нами на море? Якби у мене був час, я поїхав би з вами. Якби ти повернувся вчасно, ти побачив би нашого друга. Якби ми знали, що ви прийдете до нас у гості, ми нікуди не пішли б. Якби ти хотів, я зустрів би тебе на вокзалі. Він сказав, щоб ми його почекали. Я просив, щоб вони приїхали на канікулах. Він мав би тебе послухати.

б) Я люблю відпочивати за містом. Ми їздимо на Чорне море. Іноді живемо в наметах прямо біля моря. На морі ми плаваємо і загоряємо. Ваша сім'я любить проводити відпустку на туристичній базі в горах, але в гірських річках вода для купання дуже холодна. Я чекала, що ми піднімемося на гору Снежка, але погода зіпсувалася. Всю другу половину дня ми мусили провести на турбазі. Увечері ми співали пісні під гітару. У мене гарні враження від відпочинку. Тепер я чекатиму наступного літа і наступної відпустки.

### 16. Vyprávějte o prázdninách, na které nejraději vzpomínáte.



## LEKCE 13

Тема і ситуації: ◀ Železniční doprava.

Текст: ◀ Nádraží.

Граматика: ◀ Відмінювання іменників середнього роду на -і (тип **stavení**).

Відмінювання вказівних займенників **ten, ta, to**.  
Неозначений займенник **všechen**.

Вживання займенника **všechen** і прикметника **celý**.  
Кількісні числівники від 10 до 1000.

Відмінювання кількісних числівників **jeden, jedna, jedno**.



### Nádraží

Konečně nám začala dovolená. Pojedeme na Slovensko<sup>1</sup> do Vysokých Tater. Manžel navrhoval cestovat letadlem, jenže já dávám přednost vlaku. Nechci záviset na rozmarech počasí. Zatímco budeme sedět na letišti a čekat na příznivé počasí, klidně se tam dostaneme vlakem. Manžel koupil jízdenky v pokladně v nádražní hale. Koupil hned i dvě zpáteční. Říkal, že nádraží je nově opraveno. V suterénu je úschovna zavazadel. V hale je prodejna novin, bufet a čekárna, v prvním poschodí můžete jít do restaurace a kavárny. Na stěně visí elektronická tabule, tam si cestující mohou přečíst příjezdy a odjezdy osobních vlaků a rychlíků. Zjistili jsme, že náš vlak stojí na druhém nástupišti. Spěchali jsme, abychom jej nezmeškali. Na tomto nástupišti stál ještě jeden expres, ten jel do Polska. Nádražní rozhlas hlásil, že je již připraven k odjezdu. Jiný vlak naopak přijel na nástupiště číslo 6 a zde jízdu končil<sup>2</sup>. Nastoupili jsme do vagonu první třídy, obsadili svá místa, protože jsme měli místenky. Naše místa byla po směru jízdy. Nerada jezdím proti směru jízdy. Kufry jsme dali do zavazadlového prostoru. Vedle bylo jedno kupé pro kuřáky. K rychlíku byly připojeny lehátkové vagony, jeden jídelní vůz a jeden poštovní vagón. Všimla jsem si, že na chodbičce je umývárna a WC, v rohu je záchranná brzda. Podle jízdního řádu měl vlak už jet, ale zřejmě měl zpoždění. Přišel výpravčí a dal znamení k odjezdu. Uplynulo půl hodiny, přišel průvodčí a zkontroloval jízdenky. Všechno dopadlo dobře. Skoro nikdo nejedí u nás načerno. Celou cestu jsme oknem pozorovali krajinu.

\* \* \*

- Ujel mi vlak<sup>3</sup>. Kdy jede další vlak do Košic?
  - Ve čtvrt na dvanáct dopoledne.
  - Je to přímý spoj?
  - Ne, musíte přestupovat v Žilině.
  - Takže dvakrát Košice<sup>4</sup>, rychlík, první třídu.
  - Budete chtít místenku?
  - Ano, u okna v oddělení pro nekuřáky.
  - Tu si ale musíte koupit u přepážky, kde se prodávají místenky.
- Lístek stojí 200 korun.
- Prosím.
  - Z kterého nástupiště pojedete?
  - Zeptejte se v informacích<sup>5</sup>.

\* \* \*

- Musíme si pospíšet, už ohlásili nástup do našeho vlaku.
- Jen buď klidná, drahoušku, vlak odjíždí až za půl hodiny.
- Uvidíš, za chvíli zjistíme, že náš vlak je na jiném nástupišti.
- Ty si děláš legraci<sup>6</sup>! Ale to je dobrý příznak. Cestovat se má<sup>7</sup> s dobrou náladou.



## SLOVNÍČEK

- |  |   |
|--|---|
| bufet, -u <i>m.</i> буфет  | kufr, -u <i>m.</i> валіза   |
| čekárna, -y <i>ž.</i> зал очікування   | kupé <i>neskl. s.</i> купе  |
| číslo, -a <i>s.</i> номер  | kuřák, -a <i>m.</i> курець  |
| dávat přednost <i>давати перевагу</i>  | letadlo, -a <i>s.</i> літак   |
| dostat, -stanu, -stanou <i>одержати,</i><br><i>дістати</i>                   | místenka, -y <i>ž.</i> плацкарта  |
| elektronická tabule <i>електронне</i><br><i>табло</i>                        | nádražní <i>вокзальний; n. hala</i><br><i>вестибюль на вокзалі; n. rozhlas</i><br><i>радіо на вокзалі</i> |
| expres, -u <i>m.</i> експрес (поїзд)   | naopak <i>навпаки</i>   |
| hlásit, -sím, -sí <i>повідомляти,</i><br><i>сповіщати</i>                    | nástupiště, -ě <i>s.</i> перон  |
| jídelní vůz <i>вагон-ресторан</i>  | navrhovat, -huji, -hují <i>пропонувати</i>  |
| jízdní řád <i>розклад руху поїздів</i>                                       | obsadit, -dím, -dí <i>зайняти</i>   |
| jízdenka, -y <i>ž.</i> квиток, zpáteční <i>j.</i><br><i>зворотній квиток</i> | oddělení, -í <i>тут: купе</i>   |
| již <i>уже</i>   | odjezd, -u <i>m.</i> від'їзд  |
| kavárna, -y <i>ž.</i> кав'ярня   | pokladna, -y <i>ž.</i> каса   |
| klidně <i>спокійно</i>   | prodejna, -y <i>ž.</i> крамниця, магазин  |
| konečně <i>нарешті</i>   | průvodčí, -ího <i>m.</i> провідник  |
|  | příjezd, -u <i>m.</i> приїзд, прибуття  |
|  | přípraven <i>готовий, підготовлений</i>   |

- příznak, -u *m.* ознака, прикмета  
 příznivý прихильний, позитивний  
 restaurace, -e *ž.* ресторан  
 → rychlík, -u *m.* швидкий поїзд  
 spěchat, -chám, -chají поспішати  
 suterén, -u *m.* підвальний поверх  
 uplynout, -nu, -nou минути, пройти  
 → úschovna, -y *ž.* камера схову  
 vagon вагон; *v. první třídy* вагон першого класу, *spací v.* спальний вагон  
 → vlak, -u *m.* поїзд, потяг, *osobní v.* пасажирський поїзд  
 všimnout si, -nu, -nou *pěčeho* помітити, звернути увагу на що

- výpravčí, -iho черговий по станції  
 záchranná brzda стоп-кран  
 zatímco поки, тим часом як, коли  
 → zavazadlo, -a *s.* багаж  
 zavazadlový prostor місце для багажу  
 zjistit, -stím, -stí з'ясувати, встановити  
 zkontrolovat, -luji, -lují проконтролювати, перевірити  
 → zmeškat, -kám, -kají запізнитися  
 → znamení, -í *s.* знак  
 → zpoždění, -í *s.* запізнення  
 → zřejmě очевидно



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- Зверніть увагу на вживання прийменників у виразах: jet na Slovensko, na Ukrajinu, na Krym, na Moravu, na Sibiř.
- Vlak zde jízdu končí. Поїзд далі не іде.
- Ujel mi vlak. Я запізнився на поїзд.
- Takže dvakrát Košice. Отже, два квитки до Кошіц.
- Zeptat se v informacích. Запитати в довідковій службі / бюро.
- Dělat si legraci z *koho*. Розігрувати *кого*, жартувати з *ким*.  
 Ты si děláš legraci! Ти жартуєш!
- Cestovat se má s dobrou náladou. Подорожувати слід у доброму гуморі.

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Відмінювання іменників середнього роду на -í (тип stavení)

За зразком іменників типу **stavení** відмінюються іменники середнього роду на -í з предметним, абстрактним і збірним значенням, напр.: nádraží, náměstí, poschodí, množství, obilí, přání, umění, а також усі віддієслівні іменники, напр.: bydlení, čtení, pití, vystoupení і под.

Іменники цього типу в усіх закінченнях мають -í.



| Pád | Číslo jednotné | Číslo množné |
|-----|----------------|--------------|
| N.  | stavení        | stavení      |
| G.  | stavení        | stavení      |
| D.  | stavení        | stavením     |
| A.  | stavení        | stavení      |
| V.  | stavení!       | stavení!     |
| L.  | stavení        | staveních    |
| I.  | stavením       | staveními    |

### Відмінювання вказівних займенників **ten, ta, to**

| Pád | Číslo jednotné |         |         | Číslo množné |          |          |
|-----|----------------|---------|---------|--------------|----------|----------|
|     | Muž.r.         | Žen. r. | Stř. r. | Muž.r.       | Žen. r.  | Stř. r.  |
| N.  | ten            | ta      | to      | tí, ty       | ty       | ta       |
| G.  | toho           | té      | toho    | těch         | těch     | těch     |
| D.  | tomu           | té      | tomu    | těm          | těm      | těm      |
| A.  | toho, ten      | tu      | to      | ty           | ty       | ta       |
| L.  | (o) tom        | (o) té  | (o) tom | (o) těch     | (o) těch | (o) těch |
| I.  | tím            | tou     | tím     | těmi         | těmi     | těmi     |

1. В українській мові вказівним займенникам **ten, ta, to** відповідають займенники *цей, ця, це*: *ten vůz цей вагон*, *ta škola ця школа*, *to město це місто*.

2. До займенників **ten, ta, to** можуть приєднуватися різні частки **-to, -hle** або прислівник **tam-**. Займенники *tento, tato, toto* вказують на найближчий предмет, а займенники *tamtén, tamta, tamto* і застарілі *onen, ona, opo* — на віддалений предмет, напр.: *Tento dům je nový, tamtén dům je starý. Цей будинок новий, а той — старий*.

3. Займенники *tenhle, tahle, tohle* (*tamhleten, tamhleta, tamhletto*) вживаються в розмовній мові: *Tenhle dům je nový, tamhleten je starý*. Крім того, в розмовній мові спостерігається тенденція до заміни форм літературної норми: в жіночому роді в родовому, давальному і місцевому відмінках замість **té** вживається форма **ty**. У називному відмінку множини середнього роду замість **ta** вживається **ty**. В орудному відмінку множини усіх родів замість **těmi** вживається **těma**.

4. В деяких випадках займенники **ten, ta, to** виконують суто стилістичну функцію, напр.: *To sluníčko dnes hřeje! Як сьогодні гріє сонечко!*

Fotbal, ten on nevinechá nikdy! Футбол, його (це) він не пропустить ніколи! Ten na to vypadá. Це на нього схоже.

5. Примітка до правопису: Там, де у формах займенника *ten, ta, to* виступають довгі голосні або дифтонги, у присвійних займенників *páš, váš* є довге **-í**, пор.:

s **tím** přítelem — s **naším**, **vaším** přítelem;

z **té** školy — z **naší**, **vaší** školy;

s **tou** učitelkou — s **naší**, **vaší** učitelkou.

### Неозначений займенник *všechen*

| Pád          | Číslo jednotné            |                  |                 |
|--------------|---------------------------|------------------|-----------------|
|              | Mužský rod                | Ženský rod       | Střední rod     |
| N.           | všechen, všecek           | všechna, všecka  | všechno, všecko |
| G.           | všeho                     | vší              | všeho           |
| D.           | všemu                     | vší              | všemu           |
| A.           | všechen, všecek           | všechnu, všecku  | všechno, všecko |
| L.           | (o) všem                  | (o) vší          | (o) všem        |
| I.           | vším                      | vší              | vším            |
| Číslo množné |                           |                  |                 |
| N.           | všichni, všechny, všechny | všechny, všechny | všechna, všecka |
| G.           | všech                     | všech            | všech           |
| D.           | všem                      | všem             | všem            |
| A.           | všechny, všechny          | všechny, všechny | všechna, všecka |
| L.           | (o) všech                 | (o) všech        | (o) všech       |
| I.           | všemi                     | všemi            | všemi           |

1. Неозначений займенник чоловічого роду *všechen* *увесь* у жіночому роді має форму *všechna* *уся*, у середньому — *všechno* *усе*. В непрямих відмінках однини вони відмінюються як займенники *он, она, оно* або як присвійні прикметники *páš, paše, paše*, а у множині — як вказівні займенники *ten, ta, to*.

2. У множині неозначений займенник чоловічого роду *všechen* розрізняє форми істот і неістот. Для істот вживається форма *všichni*, для неістот — *všechny*: *Všichni studenti se sešli na nádraží. Všechny nové domy vypadaly moderně.*

3. Форми *všesek, všeska, všesko, všesku, všeska* вживаються лише у називному і знахідному відмінках однини і множини.

4. У знахідному відмінку однини жіночого роду в усталених виразах збереглася застаріла форма *vši*: *To je nade vši rochybnost. Це поза усяким сумнівом. To je pode vši kritiku. Це не витримує ніякої критики.*

5. Займенник *všichni усі*, що означає особи, є антонімом до займенника *každý кожний*: *Byli tam všichni. Були там усі. Byl tam každý. Був там кожний.* Займенник *každý* відмінюється як прикметник твердої групи.

### Вживання займенника *všechen* і прикметника *celý*

На відміну від української мови, в якій для вираження поняття ‘увесь’ вживається один родовий займенник *увесь, уся, усе, усі*, в чеській мові існує два слова: займенник *všechen* і прикметник *celý*. Займенник *všechen* уживається:

а) з іменниками у множині: *všichni kluci усі хлопці, všechny pokoje усі кімнати, všechny ženy усі жінки, všechna okna усі вікна.*

б) зі збірними іменниками: *všechen lid увесь народ, všechna mládež уся молодь, všechno listí усе листя.*

З іменниками в однині вживається прикметник *celý*: *celý den увесь день, celá noc уся ніч, celé odpoledne уся друга половина дня.*

### Кількісні числівники від 10 до 1000

1) складні кількісні числівники:

|               |                |
|---------------|----------------|
| 10 — deset    | 60 — šedesát   |
| 20 — dvacet   | 70 — sedmdesát |
| 30 — třicet   | 80 — osmdesát  |
| 40 — čtyřicet | 90 — devadesát |
| 50 — padesát  | 100 — sto      |

|                 |                   |
|-----------------|-------------------|
| 200 — dvě stě   | 700 — sedm set    |
| 300 — tři sta   | 800 — osm set     |
| 400 — čtyři sta | 900 — devět set   |
| 500 — pět set   | 1000 — tisíc      |
| 600 — šest set  | 2000 — dva tisíce |

2) Складені (поєднуються назви одиниць і десятків) числівники в чеській мові утворюються двома способами:

а) одиниці йдуть за десятками (як в українській):

21 — dvacet jedna;

25 — dvacet pět;

36 — třicet šest;

97 — devadesát sedm.

б) одиниці передують десяткам, поєднуючись з ними сполучником **a** (вираз пишеться як одне слово):

21 — jedenadvacet;

25 — pětadvacet;

36 — šestatřicet;

97 — sedmadevadesát.

Другий спосіб більш уживаний, особливо в розмовній мові.

Залежно від форми числівник узгоджується з іменником (див. *Lekce 4*), пор.:

dvacet jedna škola // jedenadvacet škol, třicet čtyři místenky // čtyřiatřicet místenek.

### Відмінювання кількісних числівників *jeden, jedna, jedno*

| Pád          | Číslo jednotné |             |                |
|--------------|----------------|-------------|----------------|
|              | Mužský rod     | Ženský rod  | Střední rod    |
| N.           | jeden          | jedna       | jedno          |
| G.           | jednoho        | jedné       | jednoho        |
| D.           | jednomu        | jedné       | jednomu        |
| A.           | jednoho, jeden | jednu       | jednoho, jeden |
| L.           | (o) jednom     | (o) jedné   | (o) jednom     |
| I.           | jedním         | jednou      | jedním         |
| Číslo množné |                |             |                |
| N.           | jedni, jedny   | jedny       | jedna          |
| G.           | jedněch        | jedněch     | jedněch        |
| D.           | jedněm         | jedněm      | jedněm         |
| A.           | jedny          | jedny       | jedna          |
| L.           | (o) jedněch    | (o) jedněch | (o) jedněch    |
| I.           | jedněmi        | jedněmi     | jedněmi        |

## CVIČENÍ

**1. Odpovídejte na otázky:**

1. Co říkáte, když si kupujete jízdenku?
2. Co je jízdni řád?
3. Jaké druhy vlaků znáte?
4. Co říkáte, když vejdete do kupé?
5. K čemu slouží záchranná brzda?
6. Co děláte během jízdy?
7. Jezdíte rád(a) vlakem, nebo dáváte přednost jiným dopravním prostředkům?
8. Popište nádraží ve vašem městě.

**2. Vypište z úvodního textu klíčová slova označující jeho obsah.****3. Převyprávějte vlastními slovy text a napište jej. Vyberte 7-8 vět, které nejlépe vyjadřují jeho obsah.****4. Seřad'te věty podle smyslu:**

1. Prohlídka končí a my se vracíme na nádraží.
2. Nastupujeme do vlaku a vcházíme do kupé.
3. Scházíme se už v 8.30 na nádraží.
4. Otvíráme okna, protože v kupé je horko.
5. V sobotu jedeme na výlet.
6. Ve vlaku snídáme, protože doma nebyl čas.
7. Vlak odjíždí přesně.
8. Kupujeme lístek a odcházíme na nástupiště.
9. Jedeme vlakem, který odjíždí v 9.30.
10. Prohlížíme si hrad.
11. Jedeme domů.

**5. Vymyslete krátký dialog pro situaci "Na nádraží."****6. Vypište z textu podstatná jména středního rodu. Uved'te jejich gramatické charakteristiky podle schématu:**

| podstatné jméno | pád | číslo | vzor skloňování |
|-----------------|-----|-------|-----------------|
|-----------------|-----|-------|-----------------|

Petr strávil celé prázdniny u babičky, která žije v malém městečku u Černého moře. Na nádraží ho doprovázeli rodiče. Byly to prázdniny plné neobyčejných zážitků a dobrodružství. Brzy ráno ho budili hlasitým

kokrháním kohouti. Po snídani nastávaly jeho povinnosti. Odpoledne už jej čekali kamarádi. Na kolech jeli s Petrem k moři, kde se rádi koupali. Všude se ozývalo veselé výskání. Na nebi nebyly mraky. Slunce páliło. Cestou zpátky se zastavili před polem. Na polích pracovali lidé od rána do večera.

**7. Doplňte tvary ukazovacích zájmen ten, ta, to:**

U ... pultu stálo hodně lidí. S ...kamarády jsem se dlouho neviděl. Zaplatíte u ... pokladny. O .... názoru by se dalo diskutovat. ... šaty nosit nebudu. Na ... věc se musím ještě zeptat. O ... otázce budu mluvit jindy. Proti .... návrhu nic nemám. S ... pánem bych chtěl mluvit. Při ... zkouškách bude opatrný. .... studenti tu něco hledali. Poslali nás pro ... slovníky. ... dívku neznám. O ... lidech jsme nemluvili. Máš pro ...knihy dojít. S ... člověkem jsem se už setkal. V ... slovech je mnoho pravdy. Já do ... divadla nechodím rád. Na ... lidi se už nepamatují. Z ... domů se museli vystěhovat. Řekneš to ... pánovi? Nerozbij ... okno! Při ... příležitosti se na to zeptej. ... časopisy ležely jinde. Dej to na ... stůl. ... slovům nevěřím. Pojedete ... tramvají? ... okno je moc vysoko. O ... dopise skutečně nevím. V ... učebnicích je to jinak. ... hudba se mi nelíbí. ... kluka jsem už někde viděl. ... lidé mi to slíbili. Mezi ... kluky nebyl. ... židle jsou moc nízké. Na ... léta se ještě pamatuje. S ... nebezpečím musíte počítat.

**8. Uved'te věty v jednotném čísle:**

Přečtete si ty dopisy. Těmi způsoby to nejde dělat. O těch spisovatelích jsme ještě neslyšeli. Na ta slova se musíme zeptat. Z těch poznámek jsme moc nepochopili. Ty reportáže se nám celkem líbily. S těmi případy jsme nepočítali. Ta města nejsou moc zajímavá. V těch místnostech už zůstaneme. Těm otázkám se nedivili. Po těch slovech nastalo ticho. Až k těm zahradám jsme nedošli. K těm názorům nedošli sami. Z těch míst jsme nedostali zprávy. Při těch zkouškách buďte opatrní. Těm klukům to nedávejte. Učili se z těch druhých učebnic. S těmi kluky jsme hráli šachy. V těch příkladech jsou chyby. Ti studenti tu něco hledali. Na těch oknech stály květináče. Na těch přednáškách jsme nebyli. Poslali nás pro ty slovníky. Z těch sedadel je špatně vidět. Na ta města se nepamatují. Ty dopisy přišly pozdě. Ty lidi jsme už potkali. Těmi pery se píše špatně. Od těch známých vás máme pozdravovat. Došli jsme až k těm jezerům. Leží to pod těmi knihami.

**9. Uved'te věty v množném čísle:**

Na tu věc se musím ještě zeptat. S tou dívkou už mluvil. Ta báseň není dobrá. V té zemi je takový zvyk. Na ten koncert chci jít. Ten chlapec je nějaký divný. Po té cestě chodím často. Z té přednášky moc nevím. S tím úkolem

bude ještě hodně práce. Ten rybník je moc daleko. Na to okno se ani nedívej. K tomu bodu se ještě vrátím. O té události promluví sportovní redaktor. To slovo si nemohl zapamatovat. Do té hádky se neplet'. To jablko je kyselé. Zeptej se toho pána. Najdeš to za tou skříní. O tom románu jsem už slyšel. Ten pes šel pořád za mnou. Vyřid' to té dívce. Přišel jsem si pro ten sešit. Do té barvy něco přidal. O té otázce budu mluvit jindy. Tím letadlem jsem ještě neletěl. Ten ručník je nějaký špinavý. V tom městě není žádná velká továrna. Toho člověka pošli za mnou. Proti tomu návrhu nic nemám. S tím pánem bych chtěl mluvit. To vejce jsem rozbil.

#### 10. Doplňte tvary všechen nebo celý:

Ráno jsme se ... sešli na nádraží. ... nádraží žilo letním dopravním ruchem. Nakonec přijel náš vlak a ... se hrnuli k vagonům. Pro ... případy si vezmu deštník. ... práci musí dělat sám. O tom mluví už ... svět. Snažil se ze ... sil, ale autem ani nepohnul. ... snaha byla marná. Musíme zavřít ... okna. Znal se se ... brněnskými sportovci. Co jsi dělal ... ten měsíc? Hledal jsem to už ve ... skříních. Měl jsem obstarat jízdenky pro ... skupinu. Nespal jsem ... noc, měl jsem strach, že se neprobudím včas. Nemůže mluvit za ... ostatní. Věnoval té práci ... svůj volný čas. Do toho ... mi nic není. Vody je málo, pro ... nestačí. O ... těch podrobnostech budeme mluvit později.

#### 11. Přečtěte číslovky spolu s podstatnými jmény:

1 (vůz), 1 (čekárna), 1 (nádraží), 1 (číslo), 1 (pokladna), 1 (kavárna), 1 (místenka), 1 (noviny), 1 (kuřák), 1 (restaurace), 1 (nástupiště), 1 (rychlík), 1 (letišťe).

#### 12. Skloňujte slovní spojení:

jeden pilný žák, jedna dobrá žena, jedno moderní nádraží.

#### 13. Doplňte správné tvary číslovek jeden, jedna, jedno:

Stále přemýšlel o ... studentské práci. Psal referát, a proto nespal ... noc. Byl jednou ... král a ten měl tři syny. Musím se zeptat na ... věc. Na cestu mi úplně stačí ... tričko. Na ... nádraží jsme čekali na vlak dvě hodiny. ... stránka je špatně čitelná. Zůstaneme v ... místnosti. Z ... poznámky jsme nic nepochopili. V ... pokoji skoro nic nebylo.

#### 14. Přeložte do češtiny:

a) Іван і Мілада подорожують до Моравії. Вони зустрілися на вокзалі у вестибюлі біля кас. Біля віконця Іван попросив:  
— Два квитки до Брно на швидкий поїзд, другий клас.

- Коли ви хочете їхати?
- О десятій ранку.
- Ви не встигнете, поїзд іде через 5 хвилин.
- Коли іде наступний?
- Об 11-ій десять.
- Гаразд.
- Тільки туди чи й назад?
- Так, і зворотній, будь ласка.
- Прошу, сто вісімдесят крон.
- Будь ласка.

У Івана та Мілади було майже півтори години вільного часу. Мілада запитала:

- Іване, десь тут на вокзалі продають газети і журнали?
- Звичайно, бачиш там напис “Тютюн”, а поряд “Газети”.

Мілада іде до кіоску й купує журнал. Іван купує собі цигарки. Потім Мілада звертається до Івана:

- У нас ще досить часу. Не хочеш посидіти у залі очікування?
- Та ні, ходімо щось поїмо. Тут на вокзалі є ресторан і кав'ярня.
- Це хороша ідея. Я б випила кави з тістечком.
- А я хочу їсти.
- Добре, ходімо.

б) Вони стояли біля тієї каси. Дайте, будь ласка, один квиток у спальний вагон. Усі квитки було продано. Це місце зайняте? Запитайте про це у провідника. Усі місця були зайняті. У цьому купе ми не залишимося. Цей поїзд, напевне, запізнюється. На тій платформі стояв швидкий поїзд. Цей провідник перевірів наші квитки. У цьому вагоні-ресторані немає вільних місць. Нам сказали, що цей сигнал подав черговий по станції. Ми провели в дорозі цілий день. У всіх був хороший настрій.



## Humor

### Na nádraží

Jsou dvě cikánky na nádraží a jdou si koupit lístky na vlak. Jedna z nich se nakloní k okýnku a říká: “Dva lístky na vlak”. Pokladní se ptá: “A kam to bude?” Cikánka se otočí na tu druhou a říká: “Dyg jak je zvědavá.”

### Citát

Všichni se se vším svěrují všem. Všichni na všechny všechno vědí. Všichni se nahlas přede všemi ke všemu přiznají.

(Milena Vonková).





## LEKCE 14

Тема і ситуації: ◀ Nakupování.

Текст: ◀ V obchodě s potravinami.

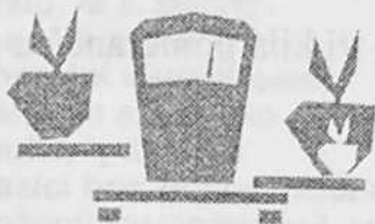
Додаткове читання: ◀ Tři dcery (moravská lidová balada).

Граматика: ◀ Відмінювання іменників den i týden.

Відмінювання кількісних числівників dva, dvě, tři, čtyři.

Відмінювання числівників від 5 до 99.

Кратні числівники.



### V obchodě s potravinami

Do obchodu s potravinami chodíme skoro každý den. Někteří zákazníci nakupují v sobotu na celý týden, jiní o víkendu neradi nakupují, protože chtějí odpočívat, nebo prostě lenořit. Většina obchodů s potravinami jsou dnes samoobsluhy. U dveří si musíme vzít košík nebo vozík a potom jít dovnitř a vybírat zboží. Obchod, do kterého chodím pro potraviny, je v naší ulici. Je otevřený od osmi hodin ráno do devíti hodin večer, sedm dní v týdnu. Polední přestávka tam není. Teď ten obchod trochu popíšu: nalevo jsou regály, kde se nachází chléb a pečivo, tj.<sup>1</sup> například vánočky, koblihy, koláče, rohlíky, housky atd. Vedle jsou police, kde mají mouku, cukr, sůl, kakao, kávu, čaj apod. U stěny stojí mrazicí boxy. Tam jsou různé mražené potraviny, např. mražená zelenina, mražené maso, ryby, dorty, zmrzlina aj. Vedle jsou sýry, jogurty, máslo, tvaroh, smetana, šlehačka a mléko. Vzadu v samoobsluze vidíme regály, kde stojí různé láhve. Tam si můžeme vybrat nejenom minerální vodu, ale i pivo, víno, koňak, rum a další alkohol. Blízko pokladny prodávají čokoládu, bonboniéry, žvýkačky, cukrovinky, sušenky a jiné sladkosti. Dnes je pátek, zítra jedu na chatu, a proto musím udělat velký nákup. Náš obchod zavírají v devět hodin. Dělam si seznam nákupu, беру nákupní tašku a pospíchám do obchodu, kde si vybírám zboží. Nechal jsem si nakrájet<sup>2</sup> 30 deka sýra<sup>3</sup>, půl kila<sup>4</sup> suchého salámu, dvě kila brambor, jedno kilo rajčat. Málem bych zapomněl<sup>5</sup> nechat si umlít kávu. Prodavačka řekla, že čerstvý chléb<sup>6</sup> už bohužel nemají. Budu si muset pro něj zaskočit snad brzy ráno.

Platím u pokladny<sup>7</sup>. Pokladní je docela laskavá žena. Pak odcházím domů. Jsem rád, že mám skoro všechno, co potřebuji<sup>8</sup>. Hlavně zeleninu, kečup a špagety, protože to je moje oblíbené jídlo. Taky mám různé jogurty. Těším se na oba volné dny.

\* \* \*

- Přála jste si<sup>9</sup>?
- Prosila bych kilo červené řepy, dvě kila mrkve, tři kila pomerančů a půl kila citronů.
- To bude všechno?
- Máte nějaké tropické ovoce?
- Máme banány, ananasy, kiwi.
- Dejte mi 5 kiwi. Kolik platím<sup>10</sup>?
- Moment, hned to spočítám. Celkem do dělá tři sta čtyřicet korun<sup>11</sup>.
- Máte nazpět na tisícovku<sup>12</sup>?
- To ne. Neměla byste drobné?
- Podívám se. Ne, mám jenom velké bankovky.
- Tady máte šest set šedesát korun zpátky<sup>13</sup>.

\* \* \*

- Další zákazník.
- Chtěla bych l kelímek smetany (1 smetanu) a dvě láhve mléka.
- Bude to všechno?
- Jaký máte sýr?
- Máme tvrdý a tavený.
- Tak mi dejte tavený. Stačí tři kusy.
- Prosím. Zaplatíte u pokladny 83 korun 50 haléřů<sup>14</sup>.



## SLOVNÍČEK

alkohol, -u *m.* алкогольananas, -u *m.* ананасbanán, -u *m.* бананbankovka, -y *ž.* банкнотаbonboniéra, -y *ž.* коробка цукерокbrambor, -u *m.* картоплинаcitrón, -u *m.* лимонcukr, -u *m.* цукорcukrovinka, -y *ž.* цукерка

červená řepa буряк

čokoláda, -y *ž.* шоколад

docela в цілому

dort, -u *m.* торт

dovnitř усередину

drobné, -ných дрібні (гроші)

houška, -y *ž.* булкаchata, -y *ž.* дачаchléb, -a *m.* хлібjogurt, -u *m.* йогуртkakao, -a *s.* какаоkečup, -u *m.* кетчупkiwi *neskl. s.* ківі

- koblíha, -y ž. пончик  
 kokakola, -y ž. кока-кола  
 koláč, -e m. пиріг  
 koňak, -u m. коньяк  
 košík, -u m. кошик  
 láhev, -hvi ž. пляшка  
 → lenořit, -řím, -ří лінуватися,  
 ледарювати  
 máslo, -a s. масло  
 maso, -a s. м'ясо  
 minerální мінеральний  
 mléko, -a s. молоко  
 mouka, -y ž. мука  
 mrazicí box морозильна камера  
 mražený заморожений, морожений  
 mrkev, -kve ž. морква  
 nacházet se, -zím, -zejí знаходитися  
 nákup, -u m. покупка  
 nakupovat, -pují, -pují купувати  
 oblíbený улюблений  
 otevřený відчинений  
 → ovoce, -e ž. фрукти, tropické o.  
 тропічні фрукти  
 pečivo, -a s. хлібобулочні вироби,  
 печиво  
 pivo, -a s. пиво  
 pokladní, -í ž. касир(ка)  
 polední полуденний  
 pomeranč, -e m. апельсин  
 potraviny ž. m. харчові продукти  
 prostě просто  
 → rajče, -ete s. помідор, томат  
 regál, -u m. полиця  
 rum, -u m. ром  
 ryba, -y ž. риба  
 6 → sáček, -čku m. пакетик, кульок  
 salám, -u m. ковбаса  
 samoobsluha, -y ž. магазин  
 самообслуговування  
 4 → seznam, -u m. список  
 smetana, -y ž. сметана  
 spočítat, -tám, -tají порахувати,  
 полічити  
 sušenka, -y ž. сухе печиво  
 sýr, -a m. сир, tavený s. плавлений  
 сир; tvrdý s. твердий сир  
 2 → šlehačka, -y ž. вершки  
 3 → špagety, -ů m. ропп. спагетті  
 taška, -y ž. сумка  
 tisícovka, -y ž. hovor. тысяча (банк-  
 нота)  
 tvaroh, -u m. сир  
 vánočka, -y ž. булка-плетінка  
 většina, -y ž. більшість, більша  
 частина  
 víno, -a s. вино  
 vozík, -u m. возик  
 vybírat, -rám, -rají вибирати  
 11 → zákazník, -a m. покупець, клієнт  
 zaskočit, -čím, -čí заскочити, забігти  
 zavírat, -rám, -rají зачиняти, закри-  
 вати  
 16 → zboží, -í s. товар  
 zelenina, -y ž. овочі  
 17 → zmrzlina, -y ž. морозиво  
 žvýkačka, -y ž. жувальна гумка

## Doplňková četba

### Tři dcery

#### Moravská lidová balada

Měl tatíček, měl tři dcery,  
všecky se mu provdat měly.

Nejstarší jak dceru vdával,  
tři sta tolarů s ní dával:

“Tu máš, moje dcerko milá,  
bys mě v stáří obživila.”

“Však vám toho nezabudu,  
na rukou vás nosit budu.”

A jak druhou dceru vdával,  
dvě stě tolarů s ní dával:

“Až nebudu robit moci,  
přispěješ mi ku pomoci.”

Když tu nejmladší měl vdáti,  
neměl jí už čeho dáti:

“Zdaliž i ty, dcerko milá,  
v stáří bys mě pohostila?”

“Tatíčku, vás nezabudu,  
vždycky vaší dcerou budu.”

Neminulo sedm roků,  
šel tatíček v slabém kroku.

A šel k milé první dceři,  
klobouk sňal u jejích dveří:

“Nemohu již pracovati,  
chceš-li, dceru, stravy přátí?”

Ona do komůrky vešla,  
starý provaz odtud nesla:

“Když dělati nemůžete,  
oběsit se někam jděte.”

Hůlečku vzal a šel z dveří  
k prostřední své milé dceři:

“Budeš-li mě ty chovati,  
když už nemohu dělati?”

Ona do komůrky vešla,  
starý sotorek mu nesla:

“Když vám nelze pracovati,  
jděte chleba vyžebrati”.

Hůlečku vzal, pozaplakal:  
“Jakých jsem to dočkal!”

Hůlečku vzal a šel z dveří  
samý strach, k té třetí dceři:

“Dcerko, stár jsem, všeho třeba,  
daš-li pak mi kousek chleba?”

“Vítám vás, milý tatíčku,  
vítám, sivý holoubečku!”

A hned do komůrky vešla,  
bílý koláč otcí nesla:

“Do smrti tu zůstávejte,  
děti mé mi kolíbejte!”

“Dcerko, dcerko moje milá,  
jak jsi ty mě potěšila!

Nejvíc jsem tě trestal zmala,  
věna jsi ty nedostala,  
jediná’s mě uvítala!”

“Dosti jste mi věna dali,  
že jste zmlada trestávali,  
v bázni boží vychovali.”



## SLOVNÍČEK

bázeň, -zně ž. страх  
holoubeček, -čka, m. zдроб. голубчик  
hůlečka, -y ž. zдроб. палиця  
chovat, -vám, -vají тут: доглядати  
kolíbat, -bám, -bají hovor. колихати  
komůrka, -y ž. комірка  
oběsit se, -sím, -sí повіситися  
obživít, -vím, -ví годувати

pohostit, -tím, -tí почастувати, при-  
гостити  
potěšit, -ším, -ší někooho утішити,  
розрадити  
pozaplakat, -ču, -čou заплакати  
prostřední середній  
provaz, -u m. мотузка  
provdat, -dám, -dají видати заміж

přispět, -pěji, -pějí внести вклад,  
 посприяти  
 sejmout, -jmu, -jmuо зняти  
 sotorek, -u *m. zdrob.* торбинка з лика  
 tatíček, -a *m. zdrob.* татко  
 tolar, -u *m.* таляр (монета)

trestat, -tám, -tají *někoho* карати  
 věno, -a *m.* посаг, придане  
 všecky усякий  
 vyžebrať, -rám, -rají вижебрати  
 zdalíž чи  
 zmála змалечку



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Скорочення: tj. — to jest

atd. — a tak dále

apod. — a podobně

aj. — a jiné, a jiní

např. — například

2. Nechal jsem si nakrájet...

Дієслово *nechat* + *inf.* перекладається конструкцією *попросити, дати, замовити* + *inf.*

Пор.: Nechal si ušít oblek — *Він замовив собі костюм.*

3. 30 deka sýra. — 300 грамів сиру.

У Чехії при покупці продуктів на вагу називають не грами, а декаграми:

deka (*розм.*), dekaqram = 10 г; deset deka = 100 грамів.

20 deka = 200 г.

У сполученні з числівником *jedno* вживається форма *deko*; з усіма іншими числівниками — форма *deka*: 5 deka = 50 грамів.

4. Půl kila — півкілограма.

Форма *kilo* як іменник середнього роду вживається з числівником *jedno*:

Prosil bych jedno kilo rajčat. — *Дайте мені, будь ласка, кіло (кілограм) помідорів.*

З числівниками від 5 і вище форма *kilo* не відмінюється: Prosil bych pět kilo rajčat. — *Дайте мені, будь ласка, п'ять кіло (кілограмів) помідорів.*

З числівниками 2, 3, 4, а також зі словами *půl* і *čtvrt* вживається форма *kila*: dvě kila mouky *два кілограми борошна*, půl kila cukru *півкілограма цукру*, čtvrt kila másla *250 грамів масла*.

5. Málem bych zapomněl... .

Я мало не забув.

6. Čerstvý chléb.

Свіжий хліб.

Пор.: Čerstvá vejce.

Свіжі яйця.

Tvrký chléb.

Черствий хліб.

7. Platím u pokladny. Я плачу в касу.
8. Дієслово *potřebovat něco* або *potřebovat + inf.* означає *мені (їйому, їй, їм) потрібен що*. *Mám všechno, co potřebuji.* — У мене є все, що мені потрібно. *Potřebuji si odpočinout.* — Мені потрібно відпочити.
9. *Přála jste si?* Що ви бажаєте?
10. *Kolik platím?* Скільки з мене?  
 Pop.: *Kolik je to celkem? Kolik to dělá celkem?*
11. *Celkem to dělá...* Усього це... (крон).
12. *Máte nazpět na tisícovku?* У вас є здача з тисячі крон?
13. *Dostat zpátky (při placení).* Одержати здачу.
14. *Zaplatíte 83 korun 50 haléřů.* Заплатите 83 крони 50 гелерів.  
 Національна валюта Чехії — крона (скорочено *Kč*, розм. *kačka*).  
 1 koruna = 100 haléřů / halířů.

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Відмінювання іменників *den* і *týden*

| Pád | Číslo jednotné          | Číslo množné | Číslo jednotné        | Číslo množné |
|-----|-------------------------|--------------|-----------------------|--------------|
| N.  | den                     | dni, dny     | týden                 | týdny        |
| G.  | dne                     | dní, dnů     | týdne                 | týdnů        |
| D.  | dni, dnu                | dnům         | týdni, týdnu          | týdnům       |
| A.  | den                     | dni, dny     | týden                 | týdny        |
| V.  | dni!                    | dni, dny!    | týdni!                | týdny!       |
| L.  | (o) dni, dnu,<br>ve dne | (o) dnech    | (o) týdni,<br>v týdnu | (o) týdnech  |
| I.  | dnem                    | dny          | týdnem                | týdny        |

Іменник **den** означає *день, доба*, **týden** — *тиждень*. У давальному і місцевому відмінках однини іменники *den* і *týden* мають паралельні форми *dni // dnu*, *o týdni // v týdnu*. З прийменником *v* ці слова виражають

прислівникове значення *коли?*: *ve dne uděň, v tomto týdnu ůzogo tižňia*. У називному і знахідному відмінках множини іменник **den** також має паралельні форми *dni // dny*.

➤ **Запам'ятайте** деякі усталені конструкції зі словами **den** і **týden**:

|  |  |
|--|--|
| den  | týden                                      |
| druhého dne // den nato <i>наступного дня</i>              | minulý týden <i>минулого тижня</i>         |
| den co den <i>день у день, щодня</i>                       | až za týden <i>тільки через тиждень</i>    |
| do 2 dní // dnů <i>не пізніше, ніж через два дні</i>       | před týdnem <i>тиждень тому</i>            |
| den ode dne // den ze dne <i>з кожним днем, що не день</i> | přes týden <i>більше тижня</i>             |
| ob den <i>через день</i>                                   | po celé týdny <i>цілими тижнями</i>        |
| jednou za den <i>один раз на день</i>                      | jednou za týden <i>один раз на тиждень</i> |

### Відмінювання кількісних числівників dva, dvě, tři, čtyři

| Pád | Muž. rod | Žen. a stř. rod | Muž. rod, žen. a stř. rod |         |
|-----|----------|-----------------|---------------------------|---------|
| N.  | dva      | dvě             | tři                       | čtyři   |
| G.  | dvou     | dvou            | tří                       | čtyř    |
| D.  | dvěma    | dvěma           | třem                      | čtyřem  |
| A.  | dva      | dvě             | tři                       | čtyři   |
| L.  | dvou     | dvou            | třech                     | čtyřech |
| I.  | dvěma    | dvěma           | třemi                     | čtyřmi  |

Так само, як числівники *dva, dvě*, відмінюються *oba, obě*: *oba kluci, obou kluků, oběma klukům* і т.д.

У числівників *tři, čtyři* в родовому відмінку можливі форми *třech, čtyřech*, властиві розмовній мові.

### Відмінювання числівників від 5 до 99

|    |      |        |                  |              |
|----|------|--------|------------------|--------------|
| N. | pět  | deset  | devětadevadesát  | dvacet pět   |
| G. | pěti | deseti | devětadevadesáti | dvaceti pěti |
| D. | pěti | deseti | devětadevadesáti | dvaceti pěti |
| A. | pět  | deset  | devětadevadesát  | dvacet pět   |
| L. | pěti | deseti | devětadevadesáti | dvaceti pěti |
| I. | pěti | deseti | devětadevadesáti | dvaceti pěti |

Числівник **devět** у непрямих відмінках має форму *devíti*.

Числівники від 5 до 99 у всіх непрямих відмінках мають закінчення **-i**.

У складених числівниках, у яких одиниці йдуть за десятками, відмінюється кожна частина. Напр.: *dvacet jeden žák, bez dvaceti jednoho žáka, ke dvaceti jednomu žáku* і т.д. або *dvacet jedna žáků, bez dvaceti jedna žáků, ke dvaceti jedna žákům* і т.д.

Якщо одиниці ідуть перед десятками, узгодження числівника з іменником відбувається за загальним правилом (див. *Lekce 4*), напр.: *jedenadvacet žáků, bez jedenadvaceti žáků, k jedenadvaceti žákům* і т.д. При лічбі перевага віддається формі *dvacet jedna*.

### Кратні числівники

Кратні числівники виражають, скільки разів певна річ, подія зустрічається, трапляється, виявляється, відбувається, у скільки разів щось збільшилося. Вони відповідають на питання **kolikanásobný, kolikrát? скільки разів?** Напр.: *Je to trojnásobný rekordman. — Це триразовий чемпіон. Stalo se to v tomto týdnu dvakrát. — Це сталося цього тижня двічі.*

Кратні числівники, що відповідають на питання **kolikrát?** утворюються шляхом додавання до кількісного числівника частини **-krát**: *pětkrát п'ять разів, desetkrát десять разів, stokrát сто разів, dvaapůlkrát два з половиною рази.*

Числівник *jeden* на позначення кратності має дві форми: *jednou* і *jedenkrát* *один раз.*

### CVIČENÍ

#### 1. Odpovídejte na otázky:

1. Jaký obchod je ve vaší ulici?
2. Je to samoobsluha?
3. Co prodávají v té samoobsluze?
4. Kde obvykle nakupujete?
5. Které zboží se prodává v sáčku?
6. Co obsahují mrazicí boxy?
7. Jaké nápoje si můžete koupit v samoobsluze?
8. Kdy děláte velké nákupy?
9. Co obvykle kupujete?



10. Jak požádáte v obchodě o nějaké potraviny?

11. Od kdy je otevřen tento obchod?

12. Kdy ho zavírají?

**2. Seřad'te různorodé repliky dialogu:**

Odsud nemáš daleko do supermarketu Tesco. — Měla bych čekat do dvou hodin? — Myslíš, že budou mít teď otevřeno? — Tak ti děkuji za radu. — Je tam pravděpodobně polední přestávka. — Jdu něco nakoupit. — Jaký tam mají výběr?

**3. Utvořte typické monologické věty pro řečové situace “V obchodě s potravinami”.**

**4. Zakončete věty:**

Potřebuji si koupit ... .

**5. Vyprávějte, jak nakupujete v obchodě s potravinami. Každý další student rozšíří rozhovor o jednu-dvě věty.**

**6. Napište správné tvary základních číslovek:**

Do školy začal chodit v 6 ... letech. Do 4 ... hodin se vrátí. Kluci dostali po 10 ... korunách. Vodu našli v hloubce 13 ... metrů. Poměr hlasu byl 7 ... ku 2 .... Budu na tebe čekat od 3 ... hodin do 4 ... . Přednáška bude od 12 ... do 2 .... Po 4 ... minutách se stroj zastavil. Hledal jsem to asi v 5 ... knihách. Bez 2 ... minut to trvalo hodinu. Byl mezi nejlepšími 3 ... studenty. V 9 ... případech z 10 ... se to povede. Do 19 ... let žil na venkově. Z těch 4 ... svetrů bych si snad jeden vybral. Budu počítat do 3 ... Zítřejší teploty dosáhnou 23 ... až 25 ... stupňů. Během příštích 24 ... hodin se počasí nezmění. Román napsal ve věku 32...let. Kolem přešel vlak se 23... vagony. Ze 34 ... žáků přišlo do školy jen 26. Střídali se po 45 ... minutách. Na výstavě bylo kolem 70 ... obrazů.

**7. Místo teček doplňte tvary číslovek dva nebo oba:**

Na ... místech měl obrazy. Stál pevně na ... nohách. ... žákům vyslovili pochvalu. Přiznám se, že ... otázkám jsem nerozuměl. Od ... hodin máme přednášku. S ... chlapci jsem chodil do třídy. Na ... březích rostly vysoké topoly. Znáš tu pohádku o ... kupcích? Říká se, že nelze sedět na ... židlích.

**8. Doplňte správné tvary číslovek a podstatných jmen:**

Poslal jsem dopisy (2 kamarád). V této třídě je (28 žák). Od (2 do 4) budu určitě doma. Budova se zamyká v (21 hod.). Na dnešním představení očekáváme (99 divák). V naší domácí knihovně máme (78 kniha). Odjeli jsme nakonec bez (3 spolužák). Svěřil tu novinu (obě, sestra). Do (hodina) musím být doma. Došli k (2 názor). Po (10 let) jsem ho nemohl poznat. Rozděлил to na (2 část). Nelíbí se mi to ze (2 důvod). Po (3 roky) se to opakuje. Pro (23 lidé) to nestačí. Je to jeden ze (2 dobrý důvod). Můžeš si vybrat ze (2 možnost). To se dá tvrdit jen o (2 lidé). Hledal jsem to ve (3 časopis). V (18 let) přišel na fakultu.

**9. Přečtete násobné číslovky:**

Půjdu tam jen (1 x). Ceny se zvýšily (2 x). Určitě jsem jí to ukazovala (2 x) nebo (3 x). Tu báseň máš zopakovat nazpaměť (4 x). Nebudu to přece říkat (100 x)! Děkuji ti (100 x), nikdy na tvou pomoc nezapomenu. Letos jsem se koupal v moři (20 x). (1 x) týdně jezdím služebně do Prahy. Cvičím (7 x) denně.

**10. Odpovídejte na otázku Kolikrát za týden?**

... chodíš do obchodu? — ... chodíš sportovat? — ... navštěvuješ babičku? — ... díváš se na televizi? — ... býváš v kině? — ... míváš návštěvu? — ... pracuješ na zahradě? — ... chodíš do knihovny? — ... chodíš na procházky?

**11. Výrazy v závorkách uveďte ve správném tvaru (opakovací cvičení):**

Před (tyto Vánoce) napadlo hodně (sníh). O (dvě ty knihy) jsem už slyšel. Po (příjezd domů) jsem se sešel s (tři kamarádi). Vrátil se během (tři nebo čtyři dny). Je to kostel s (dvě vysoké věže). S (to všechno) mám být do (prázdniny) hotov. Už jsem slyšel o (dva podobné případy). Mluvili o (nové básně) s (dva naši mladí autoři). Před (ty dva měsíce) tady byl. (jedni) jsem se zeptal, (druzí) ještě ne. Udělal to podle rad (naši tři přátelé). Nikdo z (moji známí) o (ti lidé) neví. Na (hrady i zámky) se vypravuje o (bílá paní). Vlak zastavil na (trať) mezi (dvě stanice). Znáš (ta pohádka) o (tři králové)? Chodil s (konev) od (jeden záhon) k (druhý). V (kuchyň) si vzal aspoň kousek (suchý chléb). Za (takový déšť a vítr) venku do (večer) nevydržím. Do (ten bramborový salát) přidej trochu (sůl, pepř a ocet). V (tento případ) se musíte zeptat i (ti ostatní). Až budete mít dost (volný čas), jděte se do (ta jedna výstavní síň) podívat. Ze (svět) se vrátil až po (čtyři léta). Do (tři neděle) se musí dostavit do (nemocnice). Před (dva dny) jsem ho potkal před (naše univerzita). Do (čtyři minuty) byl vlak připraven k odjezdu.

**12. Přečtete česká přísloví s číselnými výrazy. Vysvětlete, jak jim rozumíte:**

Jedna vlaštovka jaro nedělá.  
Pro jedno kvítí slunce nesvítí.  
Byli spolu jedna ruka.  
Ty jsi se vším hotov raz dva.  
Mluvili spolu mezi čtyřma očima.  
Dvakrát měř, jednou řež.  
Kdo rychle dává, dvakrát dává.  
Kdo šetří, má za tři.  
Stokrát nic umožnilo osla.  
Měl sto chutí všeho nechat.

**13. Přeložte do češtiny:**

a) Після роботи Мілена зайшла в продуктовий магазин. Вона поспішала, бо магазин зачиняли о сьомій годині. Їй потрібно було купити деякі продукти. Мілена запитала, чи свіжий хліб і рогалики. Продавщиця відповіла, що усе свіже, якраз недавно привезли. Потім вона купила 250 грамів сиру, півкілограма масла, десяток яєць, один літр молока і пакет сметани. У магазині був також великий вибір овочів і фруктів. Мілена купила кілограм апельсинів, два кілограми бананів і п'ять кілограмів яблук. Тропічні фрукти вона купує нечасто. На жаль, забула купити коробку цукерок, бо в суботу чекає гостей. Але нічого, до суботи ще є час, зробить це іншим разом. За покупки заплатила в касу. Касирка дала їй здачу. Вона попрощалася і пішла додому.

б) Поблизу нашого будинку є молочний магазин. Там завжди великий вибір молочних продуктів. Магазин працює з 7 ранку до 8 вечора. Перерва триває годину. Скільки я маю заплатити? Булочка коштує 10 крон. Ми зустрінемося через 5 хвилин. До четвертої години він повернеться додому. В театрі ми сиділи в третьому ряду. Вона розмовляла з двома жінками. Я дав тобі п'ятий номер журналу. В українському алфавіті 33 літери.



# LEKCE 15

Тема і ситуації: ◀ Nakupování (pokrač.).

Текст: ◀ V supermarketu.

Граматика: ◀ Відмінювання іменників чоловічого роду на -а (тип **předseda**).

Порядкові числівники та їх відмінювання.

Конструкції для позначення часу.

Загальні поняття для вираження часу.

Сполучник **nejen — ale i (nůbrž i)**.



## V supermarketu

Obchodní domy vystřídaly v současné době supermarkety a hypermarkety, hlavně ve velkých městech. Supermarket je samoobslužná velká prodejna, která nabízí nejen potraviny, průmyslové a drogistické zboží apod., ale i celou síť veřejných podniků, a to<sup>1</sup> restaurací, kaváren, kin. Tady člověk může strávit skoro celý den — i nakoupit i odpočinout si. Dnes je sobota. Mirek, Jarmila a Franta si naplánovali některé nákupy. Mirek potřebuje nové boty, Jarmila by si koupila něco z módního oblečení, Franta chce různé drobné věci. Vchází do obchodu a vidí tabuli “Informace”. Na tabuli čtou, že v přízemí jsou potraviny, papírnictví, drogerie, květinářství, hodinářství, knihkupectví. V prvním poschodí prodávají oděvy a obuv. Mirek a Franta jdou tam. V oddělení obuvi se na ně obrátí<sup>2</sup> prodavačka:

— Co si prosím přejete?

— Chtěl bych černé zimní boty.

— Jakou máte velikost?

— Číslo osm.

— Chcete koženou nebo umělou podrážku?

— Raději umělou.

— Zkuste si tenhle pár. Tady je lžíce.

Prodavačka podává boty, Mirek boty obouvá a zkouší.

— Netlačí vás?

— Ano, tlačí mě ve špičce<sup>3</sup>.

— Tak potom si vezměte o číslo větší<sup>4</sup>.

— Tyhle mi sedí<sup>5</sup>. Vezmu si je.

Prodavačka boty balí.

— Ještě přání?

— Potřebuju ještě nějaké ponožky.

— Prosím, máme velký výběr. Tady jsou bavlněné a z umělého vlákna.

Mirek si vybírá černé bavlněné. Platí za všechno u pokladny a jdou do přízemí. Franta si v drogerii kupuje holicí krém a žiletky, zubní pastu, mýdlo a šampon. Jarmila si zatím v oddělení konfekce vybírá halenku.

— Prosím vás, tamta halenka s bílými puntíky a s dlouhými rukávy, jaká je to velikost?

— Moment, podívám se. Je to esko<sup>6</sup> (číslo 38/42).

— Můžu si ji zkusit?

— Ovšem. Tam vzadu je kabinka a zrcadlo.

— Tak jak vám je?<sup>7</sup>

— Ne, nesedí mi. Je příliš široká.

— A co tahle?

Zdá se<sup>8</sup> mi, že má moc křiklavou barvu. Nesluší mi. Ukažte mi prosím tamtu bledě růžovou pletenou. (Jarmila si ji zkouší). Tahle by mohla být.

— Prosím. Stojí 550 korun.

— Děkuju. Na shledanou.

Do druhého poschodí nešli, protože tam je vystaven<sup>9</sup> nábytek a elektrické potřeby.

\* \* \*

— Vaše přání prosím?

— Chtěla bych černou koženou kabelku s dlouhým páskem přes rameno.

— Co třeba tahle<sup>10</sup>?

— Tahle je příliš velká. Menší nemáte?

— Menší máme jen z koženky.

— Líbí se mi tahle. Nechám si ji. A ještě bych chtěla nějaké rukavice.

— Ano, prosím.

— Tyhle pletené mi jsou dobře. Kolik to dělá dohromady?

— Zaplatíte u pokladny 900 Kč.

\* \* \*

— Potřebuju zápisník a nástěnný kalendář na příští rok.

— Tady máte na vybranou<sup>11</sup> několik druhů.

— Vezmu si tento zelený zápisník a kalendář s fotografiemi Prahy. Ještě bych si vzal propisovací tužku a pastelky.

- Přejete si celou sadu pastelek?
- Ano.
- Je to všechno?
- Ano, děkuju.



SLOVNÍČEK

- balit, -lím, -lí загортати
- barva, -y ž. колір
- bavlněný бавовняний
- bota, -y ž. черевик
- číslo, -a s. число, номер
- drobný дрібний
- drogerie, -e ž. магазин косметичних, хімічних та інших дрібних товарів
- druh, -u m. різновид
- elektrické potřeby електротовари
- halenka, -y ž. блузка
- hlavně переважно
- hodinářství, -e s. магазин годинників
- holící krém крем для гоління
- hypermarket, -u m. гіпермаркет
- kabelka, -y ž. сумочка
- kabinka, -y ž. кабінка
- konfekce, -e ž. готовий одяг
- koženka, -y ž. штучна шкіра
- kožený шкіряний
- křiklavý яскравий
- květinářství, -í s. квітковий магазин
- lžice, -e ž. ложка
- módní модний
- moment, -u m. момент
- nabízet, -žím, -žejí пропонувати
- nábytek, -tku m. меблі
- napláňovat si, -nují, -nují запланувати
- nástěnný kalendář настінний календар
- nechat si, -chám, -chají залишити собі
- několik кілька, декілька
- oblečení, -í s. одяг
- obouvat, -vám, -vají взувати
- obuv, -í ž. взуття
- oddělení, -í s. відділ
- oděv, -u m. одяг
- ovšem звичайно, певна річ, звісно; але, однак
- papírnictví, -í s. паперова крамниця
- pásek, -sku m. пояс, ремінець
- pastel, -u m. пастель
- pletený плетений, в'язаний
- podávat, -vám, -vají подавати
- podrážka, -y ž. підошва
- ponožka, -y ž. шкарпетка
- prodavačka, -y ž. продавець
- propisovací tužka кулькова авторучка
- průmyslový промисловий
- přání, -í s. бажання, побажання
- příliš надто, занадто, надміру
- příští наступний
- puntík, -u m. крапочка
- rameno, -a s. плече
- rukáv, -u m. рукав
- rukavice, -e ž. рукавиці
- sít', -tě ž. сітка; мережа
- slušet 3 os. j. -ší личити
- současný сучасний, одночасний
- souprava, -y ž. сервіз; комплект (одягу, інструментів)
- supermarket, -u m. супермаркет
- šampon, -u m. шампунь
- umělý штучний
- věc, -i ž. річ
- velikost, -i ž. розмір
- veřejný громадський, публічний
- vlákno, -a s. волокно; umělé v. штучне волокно
- výběr, -u m. вибір
- vystřídát, -dám, -dají перемінити, змінити
- zápisník, -u m. блокнот, записна книжка
- zkoušet si, -ším, -šejí приміряти
- zkusit si, -sím, -sí поміряти
- zrcadlo, -a s. дзеркало
- zubní pasta, -y ž. зубна паста
- žiletka, -y ž. лезо



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |   |  |
|---|--|
| 1. Spolučník <b>a to a same.</b><br>Je to síť veřejných podniků, a to restaurací, kaváren, kin. | Це мережа громадських підприємств, а саме ресторанів, кав'ярень, кінотеатрів.  |
| 2. Obrátit se <i>na někoho; ke komu.</i><br>Obrátit se na bratra s žádostí o pomoc.             | Звернутися <i>до кого.</i><br>Звернутися до брата з проханням про допомогу.  |
| 3. Plačit <i>koho (o botách).</i><br>Tlačí mě ve špičce.  | Тиснути <i>кому.</i><br>Мені тисне у пальцях.  |
| 4. Vemte si <i>rozm.</i> від <i>vezměte si.</i><br>Tak potom si vemte o číslo větší.            | Візьміть собі.<br>Тоді візьміть собі на розмір більші.   |
| 5. Sedět <i>hovor. expr.</i><br>Tyhle mi sedí.  | Підходити, пасувати.<br>Ці мені зручні / підходять.  |
| 6. Esko ( <i>rozměr</i> ).<br>Je to esko (číslo 38/42).<br>Pop.: Je to emko nebo elko?          | Розмір S (з англ. <i>small</i> 'малий').<br>Це 38/42 розмір.<br>Це розмір M чи L? (відповідно з англ. <i>middle</i> 'середній' і <i>long</i> 'великий, довгий'). |
| 7. Tak jak vám je?  | Ну як вона вам?  |
| 8. Zdát se, <i>zprav. 3 os.</i><br>U té se mi zdá moc křiklavá barva.<br>Zdá se vám to nemožné? | Здаватися, видаватися <i>кому яким.</i><br>Мені здається, у цієї занадто яскравий колір.<br>Вам це здається неможливим?  |
| 9. Nábytek je vystaven.   | Меблі виставлені.  |
| 10. Co třeba tahle?   | А як вам подобається така?   |
| 11. Mít na vybranou <i>co.</i>  | Мати на вибір <i>що.</i>   |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Відмінювання іменників чоловічого роду на -a (тип *předseda*)

За зразком **předseda** відмінюються іменники чоловічого роду на -a, що означають істот, з попереднім твердим приголосним основи: *hrdina*, *houslista*, *kolega*, *žurnalista*, *Franta*, *Lád'a*, *Neruda* та ін.

| Pád | Číslo jednotné | Číslo množné                |
|-----|----------------|-----------------------------|
| N.  | předseda       | předsedové, sólisté         |
| G.  | předsedy       | předsedů                    |
| D.  | předsedovi     | předsedům                   |
| A.  | předsedu       | předsedy                    |
| V.  | předsedo!      | předsedové, sólisté!        |
| L.  | (o) předsedovi | (o) předsedech, (o) sluzích |
| I.  | předsedou      | předsedy                    |

### Особливості форм відмінювання

1. Іменники типу **předseda** мають змішаний тип відмінювання: в однині вони відмінюються як іменники жіночого роду (тип *žena*), крім давального і місцевого відмінків, у яких вони мають закінчення **-ovi** (як іменники чоловічого роду, що означають істот): о *předsedovi*, о *houslistovi*, о *Frantovi*, о *Nerudovi*. У множині вони відмінюються як іменники чоловічого роду твердої групи, що означають істот (тип *pán*).

2. У називному відмінку множини у цих іменників можливі два закінчення — **-ové** і **-é**. Закінчення **-é** мають іменники на **-ita**, **-ista**, **-asta**: *husité*, *humanisté*, *žurnalisté*, *gymnasté*. Всі інші мають закінчення **-ové**: *hrdinové*, *kolegové*, *starostové*, *sluhové*.

3. У місцевому відмінку множини вживаються закінчення **-ech** та **-ích**. Перед закінченням **-ích** відбувається чергування: **k // c**, **h // z**, **g // z**, **ch // š**: *vozka* — о *vozcích*, *kolega* — о *kolezích*, *sluha* — о *sluzích*, *patriarcha* — о *patriarších*.

4. У словах, які у називному відмінку однини перед закінченням **-a** мають м'який приголосний, у родовому відмінку однини пишеться закінчення **-i**: *Váňa* — од *Váni*, *Lád'a* — од *Ládi*.

### Порядкові числівники та їх відмінювання

Порядкові числівники означають порядок предметів при лічбі і відповідають на питання **kolikátý, -á, -é? котрий? котра? котре?**:

1. první
2. druhý
3. třetí
4. čtvrtý
5. pátý

6. šestý
7. sedmý
8. osmý
9. devátý
10. desátý



|                   |                   |
|-------------------|-------------------|
| 11. jedenáctý     | 50. padesátý      |
| 12. dvanáctý      | 60. šedesátý      |
| 13. třináctý      | 70. sedmdesátý    |
| 14. čtrnáctý      | 80. osmdesátý     |
| 15. patnáctý      | 90. devadesátý    |
| 16. šestnáctý     | 100. stý          |
| 17. sedmnáctý     | 101. stý první    |
| 18. osmnáctý      | 102. stý druhý    |
| 19. devatenáctý   | 200. dvoustý      |
| 20. dvacátý       | 300. třístý       |
| 21. dvacátý první | 400. čtyřstý      |
| 22. dvacátý druhý | 500. pětistý      |
| 30. třicátý       | 1 000. tisíc      |
| 40. čtyřicátý     | 1 000 000. milion |

### Складені порядкові числівники

Складені порядкові числівники можуть виражатися двома способами:

1) одиниці йдуть за десятками: *dvacátý druhý den*, *dvacátá druhá pokladna*, *dvacáté druhé číslo*;

2) одиниці виражаються кількісними числівниками, а десятки — порядковими, поєднуючись сполучником **a**, який з обома числівниковими компонентами пишеться разом: *dvaadvacátý den*, *dvaadvacátá pokladna*, *dvaadvacáté číslo*.

### Відмінювання порядкових числівників

Порядкові числівники відмінюються як прикметники твердої (*druhý*, *pátý*, *stý* і т.д.) або м'якої групи (*první*, *třetí*, *tisíc*) й узгоджуються з іменниками у роді, числі та відмінку: *pátá škola*, *páté školy*, *páté škole* і т.д.

У складених порядкових числівниках відмінюється кожна частина окремо, якщо одиниці йдуть за десятками. Якщо перший компонент порядкового числівника є кількісним числівником, а другий — порядковим, то відмінюється лише друга частина:

| Pád |                                   |                                 |
|-----|-----------------------------------|---------------------------------|
| N.  | <i>dvacátý první den</i>          | <i>jedenadvacátý den</i>        |
| G.  | <i>dvacátého prvního dne</i>      | <i>jedenadvacátého dne</i>      |
| D.  | <i>dvacátému prvnímu dni, dnu</i> | <i>jedenadvacátému dni, dnu</i> |

|    |                              |                             |
|----|------------------------------|-----------------------------|
| A. | dvacátý první den            | jedenadvacátý den           |
| L. | (o) dvacátém prvním dni, dnu | (o) jedenadvacátém dni, dnu |
| I. | dvacátým prvním dnem         | jedenadvacátým dnem         |

### Загальні поняття для вираження часу

Відрізки часу: *chvilé* *хвилина*, *okamžik* *мить*, *moment*, *хвилинка*, *vteřina* *секунда*, *minuta* *хвилина*, *čtvrt hodiny* *чверть години*, *půl hodiny* *півгодини*, *den* *день*, *den a noc* *доба*, *týden* *тиждень*, *čtrnáct dnů / dní* *чотирнадцять днів*, *tři neděle* *три тижні*, *měsíc* *місяць*, *rok* *рік*, *století* *століття*.

### Конструкції для позначення часу

На зпитання **Kolik je hodin? Котра година?** відповідають так:

1) для позначення цілої години:

**Je jedna** hodina. — Перша година.

**Jsou dvě, tři, čtyři** hodiny. — Друга, третя, четверта година.

**Je pět, šest, sedm, osm** atd. hodin. — П'ята, шоста, сьома, восьма і т.д. година.

2) для позначення чверті (або кількох чвертей) години використовується конструкція **je čtvrt na** + кількісний числівник у знахідному відмінку (на відміну від української мови, в якій після прийменника **на** називається порядковий числівник):

je čtvrt na jednu, na dvě, na pět,      є чверть на першу, другу, п'яту, десяту  
na deset;      (годину);

je tři čtvrtě na dvě.      є за чверть друга (година) // 11.45.

3) для позначення половини години використовується конструкція **půl** + порядковий числівник у родовому відмінку жіночого роду:

je půl druhé;      є пів на другу (годину);

je půl třetí.      є пів на третю (годину).

4) Між українською та чеською мовами існують розбіжності щодо позначення часу між чвертями. В чеській є два способи:

а) до цілої години, половини години або чверті години можна додавати хвилини за допомогою сполучника **a**:

10.05 — je deset hodin a pět minut      п'ять хвилин на одинадцяті

10.10 — je deset hodin a deset minut      десять хвилин на одинадцяті

10.25 — je čtvrt na jedenáct a deset minut      двадцять п'ять хвилин на одинадцятку

10.35 — je půl jedenácté a pět minut      тридцять п'ять хвилин на одинадцятку

10.50 — je tři čtvrtě na jedenáct a pět minut      за десять хвилин одинадцята

б) від цілої години, половини години або чверті години можна віднімати хвилини за допомогою прийменника **za**:

10.10 — je za pět minut čtvrt na jedenáct      десята година десять хвилин

13.25 — je za pět minut půl druhé      двадцять п'ять хвилин на другу

13.40 — je za pět minut tři čtvrtě na dvě      сорок хвилин на другу

➤ **Запам'ятайте**, що для позначення половини першої (години) вживається не порядковий числівник, а кількісний: je jedna hodina — v půl jedné, але v půl druhé, v půl šesté.

На вокзалах і в аеропортах час називають послідовно: за годинами ідуть хвилини:

10.20 — je deset hodin dvacet minut      десять годин двадцять хвилин

12.25 — je dvanáct hodin dvacet pět minut      двадцять годин двадцять п'ять хвилин

На запитання **V kolik hodin? O kolik hodin?** відповідають:

V jednu hodinu.      О першій годині.

Ve dvě (tři, čtyři) hodiny.      О другій (третій, четвертій) годині.

V pět (šest, deset apod.) hodin.      О п'ятій (шостій, десятій і под.) годині.

Ve čtvrt na jednu.      У чверть на першу (годину).

V půl jedné.      О пів на першу.

Ve tři čtvrtě na jednu.      О дванадцятій сорок п'ять.

Ve tři čtvrtě na jednu a pět minut.      За десять хвилин на першу.

### Типові конструкції для позначення часу

Обставини часу: kdy?

Kdy to bylo?      Коли це було?

Nevím, kdy se to stalo.      Я не знаю, коли це сталося.

Mezi čtvrtou a pátou.

Po šesté hodině.

Před jedenáctou.

Týden před tím.

O čtvrt hodiny dřív.

Od dvou do pěti hodin.

Після четвертої години.

На початку сьомої години.

Близько одинадцятої години.

За тиждень до того.

На чверть години раніше.

З другої до п'ятої години.

Кількість часу: jak dlouho? kolik? odkdy — dokdy? za jak dlouho? na jak dlouho?

Jak dlouho tam zůstaneš?

Byli tam jen chvíli.

Jeli jsme hodinu.

Trvalo to jenom krátce.

Po celou tu dobu nedělali nic.

Jak dlouho to bude trvat?

Kolik času budeš potřebovat?

Odkdy a dokdy jste tady?

Na jak dlouho jste přijeli?

Za jak dlouho odjedete?

Як довго ти там будеш?

Вони були там недовго.

Ми їхали годину.

Це тривало недовго.

Увесь цей час вони нічого не робили.

Скільки це триватиме?

Скільки тобі потрібно буде часу?

З якого до якого часу ви тут?

На скільки ви приїхали?

Коли ви поїдете?

### Сполучник nejen — ale i (nýbrž i)

Складений складносурядний сполучник **nejen(om) — ale i (nýbrž i)** перекладається на українську мову сполучником сурядності *не тільки — але й, не лише — але й*. Напр.:

Nejen já, ale i jiní tam přišli.

Můj přítel pomohl nejen radou, ale i skutkem.

Не лише я, але й інші туди прийшли.

Мій друг допоміг не тільки порадою, але й ділом.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovídejte na otázky:

1. Kde se prodává průmyslové (drogistické) zboží?
2. Co je supermarket?
3. Proč Mirek, Jarmila a Franta jdou do obchodu?

4. Co tam chtějí koupit?
5. Co čtou na tabuli v přízemí?
6. Které zboží prodávají v přízemí?
7. Kupují si něco Mirek, Jarmila a Franta?
8. Proč nešli do druhého poschodí?
9. Rádi si vybíráte nové šaty?
10. Jaká je letos módní barva pro dámské kostýmy?
11. Hodí se kravata ke svetru?
12. Za jak dlouho z obchodu odcházíte?
13. Jaké různé druhy prodejen znáte?
14. Je pravda, že šaty dělají člověka?

## 2. Utvořte dialog z různorodých replik a rozšířte ho:

— Prosím, jaké číslo? — Tady je záruční list. — Hlavně, že nejsou ani moc těsné, ani moc volné. — Zkusím si jiný pár. — Vezmete si je? — Tahle levá bota mě trochu tlačí. — Tyhle jsou docela dobře. — Chtěl bych si vyzkoušet tyhle boty.

## 3. Sestavte věty ze slov:

1. Velikost — mít — jaký.
2. Přání — další — jaký — jsou.
3. Já — zkusit si — jiná — bota.
4. Jak — být — vy — ten — svetr.
5. Já — potřebovat — jiná — velikost.
6. Ty — trochu — malý — být — šaty.
7. Chtít — tamten — vyzkoušet si — bílý — halenka.
8. Velký — máme — pohlednice — výběr — nástěnný — kalendář.
9. Několik — mít — tady — druh — na vybranou.
10. Kartáček na zuby — potřebovat si — nový — a — zubní pasta.

## 4. Vypište z česko-ukrajinského slovníku nová slova k tématu "Užitkové výrobky" a použijte je při vyprávění "Na nákupu":

lodičky, vysoký podpatek, semišový, z lakované kůže, kozačky, oblek, kalhoty, sako, šaty, sukně, látka, vzorovaný, kostkovaný, proužkovaný, dekorační, dámské a pánské prádlo, tričko, noční košile, dámské plavky, tílko, hodiny, hodinky, prací prašek, voňavky, rtěnka, lak na nehty.

## 5. Tvořte 1.pád množného čísla těchto podstatných jmen:

fotbalista, hrdina, basista, husita, klavírista, starosta, kolega, vozka.

### 6. Výrazy v závorkách uveďte ve správném tvaru:

(Můj kolega) jsem potkal před (dům). Kdy budeš mluvit s (Honza Černý)? Hned zítra to řeknu (pan předseda). Půjdeme sami, bez (Vlád'a). Rytíř jezdil po (svět) s (svůj sluha). Stal se (starosta). Na (přednáška) jsem seděl vedle (tvůj kolega). (sluha) ti dělat nebudu. S (otázka) se obrátil k (předseda). Zeptali jsme se (nějaký děda). S (ten starý protiva) se vůbec nebav. Odpoledne půjdu k (Tonda). Orchester bude hrát s (vynikající houslista). Na (ten hrdina) jsme nezapomněli. O (moji kolegové) mluv slušně. Na (ten louda) čekat nemůžeme.

### 7. Doplněte tečky tam, kde chybějí:

Můj bratr má narozeniny 18 března. To cvičení je ve 4 lekci, na straně 39 dole. Televize vysílala zahájení 26 letní olympiády. Koncert začíná v 18 hodin. Budeme na dovolené od 7 do 21 července. Paní Holečkovou najdete ve dveřích 309 ve 3 poschodí. Na 57 kilometru došlo k nehodě. Ten žák chodí do 7 A, nebo do 7 B? Obdobím národního obrození nazýváme především 1 polovinu 19 století. Naše družstvo obsadilo 5 místo. Velká přestávka je po 2 vyučovací hodině.

### 8. Přečtěte a přepište řadové číslovky:

Jeho syn chodí do 5. třídy. V divadle budeme sedět ve 3. řadě. Článek najdete v 6. ročníku časopisu. Telefonovali mi před 11. hodinou. Zkoušku budu dělat asi 10. června. Bydlí ve 4. poschodí. Narodil se 20. března. Přijdu mezi 9. a 10. hodinou. Představení končí kolem 22. hodiny. Mám lístky do 24. řady. Narodil se v 18. roce. Rukopis je z konce 14. století. Na oběd půjdeme po 12. hodině. Autor žil v 1. polovině 19. století. Román vyšel koncem 20. let. Telefonovali mi před 11. hodinou. V Praze zůstanu do 15. prosince. Zápočtový týden bude od 29. května do 4. června. Chybí nám 36. číslo 18. ročníku časopisu. Článek začíná na 85. stránce. Stalo se to 29. říjen. Vrátil se mezi 10. a 12. hodinou. Včera uvítali na výstavišti 1 000 000. návštěvníka.

### 9. Přečtěte, kolik je hodin:

Je 10 hod. 5 min. — Jsou 2 hod. 15 min. — Jsou 3 hod. 20 min. — Je 12 hod. 25 min. — Je 22 hod. 30 min. — Je 6 hod. 35 min. — Je 5 hod. 40 min. — Je 14 hod. 45 min. — 19 hod. 50 min. — Je 11 hod. 55 min. — Je 17 hod. 03 min.

### 10. Na otázku odpovídejte podle vzoru:

a) *Vzor:* Už je čtvrt na dvě? — Ne, za pět minut bude čtvrt na dvě.  
Už je půl druhé? — Už je tři čtvrtě na pět? — Už je sedm? — Už je čtvrt na dvanáct? — Už je deset? — Už je půl osmé? — Už je tři čtvrtě na čtyři?

b) *Vzor:* Ještě není pozdě. Jsou jen dvě hodiny. — Je pozdě, už jsou dvě hodiny a pět minut.

Ještě není pozdě. Jsou jen tři hodiny. — Ještě není pozdě. Jsou jen čtyři hodiny. — Ještě není pozdě. Je čtvrt na deset. — Ještě není pozdě. Je půl desáté. — Ještě není pozdě. Je tři čtvrtě na dvanáct.

### 11. Odpovězte:

V kolik hodin nám jede vlák? V kolik hodin otvírají obchod? Kdy mají polední přestávku? Od kdy budeš mít volno? V kolik hodin se sejdeme? V kolik hodin půjdeš na oběd? V kolik hodin ráno vstáváš? V kolik hodin jdeš spát? V kolik hodin ti končí škola? V kolik hodin začíná ten film? V kolik hodin se vrátíš domů? Jak dlouho čekáš na Petra? Jak dlouho to bude trvat? Kolik času budeš na to potřebovat?

### 12. Změňte věty podle vzoru:

*Vzor:* Odešel před chvílí — Vrátil se za chvíli.

Odjel před rokem. — Odešel před hodinou. — Odstěhoval se před dvěma roky. — Odjel před týdnem. — Odjel před třemi dny. — Viděli jsme se před čtyřmi týdny. — Mluvili s ním před měsícem. — Setkali se před rokem.

### 13. Přepište věty podle vzoru:

*Vzor:* Kdy zavírají obchod (+ 1 hodina). — Obchod zavírají za hodinu. Kdy tam byl? (- 1 hodina). — Byl tam před hodinou.

V kolik hodin pojeděš domů? (+ 1 hodina). — Kdy ti jede autobus? (+ 0,5 hodiny). — Kdy jste začal studovat češtinu? (- 2 roky). Kdy začíná přednáška? (+ 15 minut). — Za jak dlouho máš zkoušky? (+ 3 měsíce). — Kdy máš odevzdat tu ročníkovou práci? (+ 1,5 týdny). — Kdy máš zkouškové období? (+ 1 měsíc). — Kdy ti skončila dovolená? (- 10 dny). — Za jak dlouho mi napíšeš? (+ 2 týdny). — Kdy jsi mu telefonoval naposledy? (- 3 dny).

### 14. Tvořte otázky na uvedená slova:

Obchod je otevřen od 8 hodin ráno do 9 hodin večer. Chodím nakupovat ob den. Brzy ráno jdu do školy. Za týden mám prázdniny. Pojedu na hory na 14 dní. Chodím do divadla jednou za měsíc. To se stalo před 2 dny. Máme návštěvu na 5 dní. Sejdeme se až za týden. Pracuje po celé dny.

### 15. Přeložte do ukrajinštiny:

V obchodě prodávají nejen průmyslové zboží, ale i mají velký výběr potravin. Potřebuji nejen obuv, ale i oblečení. Musíš pomoci nejen radou, ale

i skutkem. Nejenom nemůže, nýbrž i nechce nám pomoci. Měl zájem nejen o literaturu, ale i o hudbu. Nejenom jsem to nečetl, ale i nic jsem o tom neslyšel. Přijeli nejen rodiče, ale i příbuzní.

### 16. Přeložte do češtiny:

- a) Мода швидко змінюється. Ми з дружиною вирішили, що на часі нам дещо змінити в нашому гардеробі. Через кілька днів буде вихідний, і ми підемо з нею за покупками. Напевно, поїдемо машиною в супермаркет, де є багато різних магазинів і великий вибір товарів. Я хотів би придбати новий костюм, а якщо не буде мого розміру, то куплю штани, сорочку, кравату і светр. Було б непогано підібрати собі нове зимове взуття, але його, напевне, ще не буде у продажу. Ще не сезон. Дружина хоче собі модний костюм або трикотажну кофточку. Вона любить вибирати всілякі модні аксесуари. Їй потрібні туфлі на високому підборі. Не слід забути про господарчі дрібниці — мило, зубну пасту, крем для обличчя, туалетний папір. Сподіваюся, що наш похід у магазин буде успішним.
- b) Скажіть, будь ласка, котра година? Зараз лише пів на другу, у нас є ще 15 хвилин. Ми зустрінемося з тобою о першій годині під час перерви. По телевізору фільм починається о 19.30. У вихідні я поїду з друзями за місто. Я знаю, що це сталося в цей день, рік тому. Від суботи я у відпустці. Як довго ти будеш у гостях? Під час канікул я багато читатиму. Через тиждень усе має бути готове. За два тижні ми зустрінемося знову. Протягом двох годин ніхто не телефонував. Скільки часу тобі потрібно, щоб завершити цю роботу? Через короткий час він знову зателефонував нам.



### Humor

V obchodě s halenkami si žena již přes hodinu zkouší modely. Po hodině se ptá prodavačky: “Co říkáte té halence? Ta mi sluší nejlépe, že?” “Ano,” říká prodavačka, “v té jste k nám přišla!”

\* \* \*

K vedoucímu klenotnictví přijde známý a povídá: “Slyšel jsem, pane Holbík, že váš zlatník utekl s vaší dcerou, šperky i penězi, je to pravda?” “Ano, je to tak, ale zanechal mi lístek, že mi vše postupně vrátí. Je to slušný člověk, dceru už mám doma.”





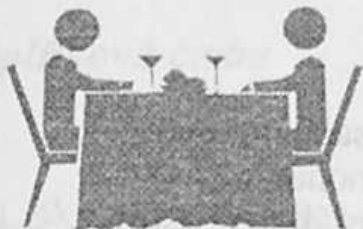
## LEKCE 16

Тема і ситуації: ◀ Stravování.

Текст: ◀ V restauraci.

Додаткове читання: ◀ Liška a čáp (*Podle Ezopa*).  
Chytrá liška (*Jiří Havel*).

Граматика: ◀ Категорія виду у дієслів.  
Утворення дієслів доконаного  
і недоконаного виду.  
Одновидові та двовидові  
дієслова.  
Прийменник **podle**.



### V restauraci

Do restaurace nechodím často, ale když mám návštěvu<sup>1</sup>, tak tam jdeme. V restauraci se dobře vaří<sup>2</sup>. V šatně si odložíme kabáty a vejdemo dovnitř. V létě si raději najdeme místo na zahrádce<sup>3</sup> vedle restaurace, ale když nám počasí nepřeje<sup>4</sup>, hledáme si volný stůl v hale. Jdeme ke stolu a sedneme si. Pro návštěvníky jsou na stole ubrousky, slánka, pepřenka a párátka. Když číšník přinese jídelní lístek, podle něho si něco vybereme k jídlu a k pití. Můžeme si vybrat hotová jídla nebo jídla na objednávku (minutky). Času máme dost, takže si objednáme minutky. Potom nám číšník přinese příbory: lžíce, vidličky a nože. Jako studený předkrm si dáme šunku a bramborový salát. Nerad jím polévku, proto si dám<sup>5</sup> vepřový řízek a jako přílohu si vezmu hranolky. Bezmasé jídlo mi moc nechutná<sup>6</sup>. K pití si беру dvě plzně<sup>7</sup>. Host si dá hovězí polévku s nudlemi. Jako hlavní jídlo mu poradím něco z české kuchyně, třeba knedlíky, vepřovou pečení a zelí, a k pití — nějaké moravské víno. Já a přítel máme rádi různé zákusky, a proto si dáme palačinky se zavařeninou. Až budete jednou v Čechách, radil bych vám ochutnat ovocný pohár. Je to ale lahůdka — se zmrzlinou, šlehačkou a ovocem! Když se najíme, zavoláme pana vrchního. Pan vrchní mi dá účet a já zaplatím.

Občas chodíme do kavárny. Přítel a já sedíme u stolu, pijeme kávu a povídáme si. Kávu mám raději hořkou, bez cukru. Kamarád ji však pije hodně sladkou. Někteří lidé kávu nepijí. Dají si raději dobrý silný čaj. Prý je to zdravé. Co říkáte?

\* \* \*

*Vrchní:* Dobrý den, pěkně vítáme<sup>8</sup>!

*Zákazník:* Dobrý den!

*Vrchní:* Tady máte jídelní lístek a tady nápojový.

Za pět minut:

*Vrchní:* Už máte vybráno<sup>9</sup>?

*Zákazník:* Dám si bramborovou polévku a rybu se salátem.

*Vrchní:* A k pití? Máme pivo, víno, minerálku a limonádu.

*Zákazník:* Ano, mám žízeň<sup>10</sup>. Jednu chlazenou minerálku, prosím.

Za dalších pět minut:

*Vrchní:* Už to nesu. Tady to všechno máte. Dobrou chuť<sup>11</sup>!

*Zákazník:* Děkuju.

Za patnáct minut.

*Zákazník:* Pane vrchní, zaplatím!<sup>12</sup>

*Vrchní* počítá (dávám i spropitné), bere peníze a děkuje.



## SLOVNÍČEK

číšník, -a *m.* офіціант  
 hovězí, -iho *s.* яловичина  
 hranolky *mn.* ž. картопля фри  
 chlazený охолоджений  
 chuť, -ti *ž.* смак  
 jídelní lístek меню  
 jídlo, -a *s.* страва, *hotové j.* готова  
 страва, *j. na objednávku* страва  
 на замовлення  
 hlavní *j.* друга страва, *bezmasé j.*  
 вегетаріанська страва  
 kabát, -u *m.* пальто  
 knedlík, -u *m.* кнедлік — варене  
 борошняне тісто круглої форми  
 lahůdka, -y *ž.* ласощі  
 léto, -a *s.* літо, *v létě* влітку  
 limonáda, -y *ž.* лимонад  
 lžice, -e *ž.* ложка  
 mimochodem між іншим  
 minerálka, -y *ž.* мінеральна вода  
 najíst se, -jím, -jedí наїстися  
 nápojový lístek перелік напоїв у меню  
 návštěvník, -a *m.* відвідувач, гість  
 nudle, -e *ž.* локшина  
 půz, pože *m.* ніж  
 odložit si, -žím, -ží зняти (верхній) одяг

ovocný pohár *тут:* фруктовый  
 салат  
 palačinka, -y *ž.* млинець  
 párátko, -a *s.* зубочистка  
 pepřenka, -y *ž.* перечница  
 pití, -í *s.* напій  
 počítat, -tám, -tají рахувати, лічити  
 polévka, -y *ž.* суп  
 polibek, -bku *m.* поцілунок  
 povídat si, -dám, -dají говорити,  
 спілкуватися  
 prý кажуть, мовляв, ніби  
 předkrm, -u *m.* закуска  
 příbor, -u *m.* прибор  
 příloha, -y *ž.* гарнір  
 rčení, -í *s.* вислів, вираз  
 ryba, -y *ž.* риба  
 řízek, -zku *m.* відбивна  
 salát, -u *m.* салат  
 slánka, -y *ž.* сільниця  
 spropitné *hovor.* чайові  
 šatna, -y *ž.* гардероб  
 šunka, -y *ž.* шинка  
 ubrousek, -sku *m.* серветка  
 účet, -čtu *m.* рахунок  
 vejít, vejdu, vejdou увійти

vepřový свинячий  
vidlička, -y ž. виделка  
vrchní, -ího *m.* старший офіціант  
zavařenina, -y ž. варення

zelí, -í *s.* капуста  
zklamání, -í *s.* розчарування  
zmrzlina, -y ž. морозиво  
žizeň, -zně ž. спрага

## Doplňková četba

### Liška a čáp

Liška pozvala čápa na večeři, a když přišel, podala mu řídkou kaši na mělkém talíři. Sama labužnicky lízala, ale čáp si nemohl ani zobnout a musel o hladu domů.

Zakrátko pozval čáp lišku a předložil jí nejvybranější pochoutku ve vysoké láhvi s úzkým hrdlem. Spokojeně vyzobával jídlo a pobízel přítelkyni, aby si nechala chutnat.

Liška jeho lest prokoukla, avšak nezbylo jí nic než sušit hubu.

— Jak jsi obšťastnila mne, hostím já tebe, řekl čáp, dobře víš, že hanba hanbou, půjčka oplátkou se platí.

Co rád nemáš, jinému nečiň.

(Ezop).



## SLOVNÍČEK

čáp, -a *m.* чорногуз  
labužnicky з насолодою,  
смакуючи  
lest, lsti ž. хитрощі, підступність  
liška, -y ž. лисиця

obšťastnit, -ním, -ní ошчасливити  
pobízet, -zím, -zejí спонукати  
pochoutka, -y ž. ласощі  
zakrátko незабаром, невдовзі  
zobnout si, -nu, -nou дзьобнути

\*\*\*

### Chytrá liška



Povídala časně zrána  
na pasece lišce vrána:  
“Takhle už to nejde dál!  
Vícekrát nechci vidět sýry!  
Sehnala jsem ementál,  
a byly v něm samé díry!”  
Liška řekla: “Vím, co s ním:  
podej sýr, já díry sním!”

(Jiří Havel)



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |   |   |
|---|---|
| 1. Mít návštěvu.<br>Dnes mám návštěvu.  | Приймати гостей.<br>Сьогодні я приймаю гостей.                                      |
| 2. V restauraci se dobře vaří.  | У ресторані добре готують.  |
| 3. Místo na zahrádce.   | Місце в літньому ресторані (на вулиці) за огорожею або у дворі.                     |
| 4. Počasí nám nepřeje.  | Погода нам не сприяє.   |
| 5. Dát si něco.<br>Dám si bílou kávu.   | Взяти, замовити собі <i>щось</i> з їжі або напоїв.<br>Я візьму собі каву з молоком. |
| 6. Chutnat <i>co komu</i> .<br>Jak vám to chutná?   | Смакувати <i>що кому</i> .<br>Чи смакує вам це?                                     |
| 7. Plzeň — місто,<br>plzeň — пльзеньське пиво.<br>Vzít si něco k pití.<br>K pití si беру dvě plzně. | Взяти собі <i>щось</i> пити.<br>Я беру собі дві кружки пива.                        |
| 8. Pěkně vítáme!  | Ласкаво просимо!  |
| 9. Už máte vybráno?   | Ви вже вибрали?   |
| 10. Mám žízeň.<br>Por. Mám hlad.  | Я хочу пити.<br>Я хочу їсти.  |
| 11. Dobrou chuť!<br>Por. також: Dobré chutnání. —<br>Nápodobně!                                     | Смачного!<br>Смачного! — І вам також!   |
| 12. Pane vrchní, (za)platím!<br>Por. також у цьому ж значенні:<br>Učet, prosím. Platit, prosím!     | Пане офіціанте, рахунок, будь ласка!  |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Категорія виду у дієслів

Можливість дієслова виражати дію за ознакою обмеженості (доконаності) і необмеженості (недоконаності) називають видом. Дієслова поділяються на дві семантично взаємопов'язані форми — доконаний вид

і недоконаний вид. Дієслова доконаного виду виражають дію, обмежену у часі, дію як завершений факт. Дієслова недоконаного виду виражають дію, незавершену у часі, дію як процес, що розвивається.

Дієслова доконаного виду не можуть виражати дію в теперішньому часі. Форми теперішнього часу виражають дію, що відбуватиметься у майбутньому, напр.: *koupím ti knihu, napíšu ti dopis*. Отже, дієслова доконаного виду виражають лише дію в майбутньому або в минулому часі, пор.: *napíšu ti dopis — napsal jsem ti dopis*.

Дієслова недоконаного виду формами теперішнього часу виражають дію, що відбувається і не є завершеною, тобто в теперішньому часі. Дія у майбутньому виражається складеними формами — інфінітив та форма дієслова *буду, budeš, bude* і т.д., напр.: *píši — budu psát*. Отже, дієслова недоконаного виду виражають дію в теперішньому і майбутньому часі, пор.: *píšu ti dopis — napíšu ti dopis, budu ti psát dopis*.

### Утворення дієслів доконаного виду

Дієслова доконаного виду іноді мають прості форми, напр.: *řekne скаже, sedne si сяде, skočí стрибне, koupí купить, dá дасть*.

Але найчастіше вони утворюються від дієслів недоконаного виду за допомогою різних префіксів, які часто змінюють лексичне значення дієслова: **do-, od-, ob-, na-, o-, po-, pod-, za-, z-, s-, při-, pře-, před-, roz-, vy-, u-**, напр.:

|               |         |
|---------------|---------|
| <i>jít</i>    | іти     |
| <i>najít</i>  | знайти  |
| <i>přijít</i> | прийти  |
| <i>přejít</i> | перейти |
| <i>vyjít</i>  | вийти   |

|                 |            |
|-----------------|------------|
| <i>dělat</i>    | робити     |
| <i>vydělat</i>  | заробити   |
| <i>předělat</i> | переробити |
| <i>udělat</i>   | зробити    |
| <i>dodělat</i>  | закінчити  |

У більшості випадків у результаті префіксального способу творення виникає дієслово з новим лексичним значенням: *jít іти — najít знайти, psát писати — popsat описати, valit котити — provalit провалити, zradit зрадити — prozradit видати*. Але у деяких дієслів префікс виконує суто видову функцію, тобто виникають видові пари, пор.:

|                     |                       |
|---------------------|-----------------------|
| vidět — uvidět      | бачити — побачити     |
| jíst — najíst se    | їсти — наїстися       |
| pít — napít se      | пити — напитися       |
| platit — zaplatit   | платити — заплатити   |
| vařit — uvařit      | варити — зварити      |
| chválit — pochválit | хвалити — похвалити   |
| děkovat — poděkovat | дякувати — подякувати |

Дієслова що відрізняються лише видом, називаються **видовими парами**. Видовими парами є лише ті дієслова, які мають одне й те ж лексичне значення.

Деякі дієслова мають видову пару за ознакою “безперервна — моментальна дія”. Такі дієслова доконаного виду утворюються від дієслів недоконаного виду за допомогою суфікса **-nou-**:

|                                  |                          |
|----------------------------------|--------------------------|
| sedět — sednout si               | сидіти — сісти           |
| ležet — lehnout si               | лежати — лягти           |
| kopat — kopnout                  | копати — копнути         |
| stát — stupnout si / postavit se | стояти — ступити / стати |

У невеликої групи дієслів при утворенні доконаного виду префіксальним способом додаються зворотні частки **se** і **si**: *jíst ěsti — najíst se наїстися, obědvat обідати — naobědvat se пообідати, pít piti — napít se напитися, snídat снідати — nasnídat se поснідати, večeřet вечеряти — navečeřet se повечеряти, spát спати — vyspat se виспатися, hrát (si) грати — zahrát (si) пограти(ся), tancovat танцювати — zatancovat (si) потанцювати.*

### Утворення дієслів недоконаного виду

Дієслова недоконаного виду утворюються від префіксних або безпрефіксних дієслів доконаного виду за допомогою суфіксів **-ova-**, **-va-**, **-íva-**, **-ouva-**, **-a-**, **-e-**. Суфікси **-ova-**, **-íva-**, **-ouva-** є продуктивними для дієслів на **-it**, і частини на **-nout**. Суфікс **-va-** є продуктивним для дієслів на **-at**. Суфікси **-a-**, **-e-** є продуктивними для дієслів на **-it**, частини на **-nout**, а також з основою на приголосний або голосний. При цьому відбуваються чергування приголосних і груп приголосних, а також довгих і коротких голосних у коренях слів:

## Суфікс -ova-

| Чергування | Приклади                    | Переклад                    |
|------------|-----------------------------|-----------------------------|
| ou // u    | koupit — kupovat            | купити — купляти            |
|            | vystoupit — vystupovat      | вийти — виходити            |
|            | obsloužit — obsluhovat      | обслужити — обслуговувати   |
| í // ě     | navštívit — navštěvovat     | відвідати — відвідувати     |
| á // a     | oznámit — oznamovat         | повідомити — повідомляти    |
|            | ukázat — ukazovat           | показати — показувати       |
| í // i     | rozšířit — rozšiřovat       | розширити — розширювати     |
| o // a     | vyhodit — vyhazovat         | викинути — викидати         |
| d // z     | poškodit — poškozovat       | пошкодити — пошкоджувати    |
| t // c     | zkrátit — zkracovat         | скоротити — скорочувати     |
| n // ň     | uvolnit — uvolňovat         | звільнити — звільняти       |
| s // š     | ohlásit — ohlašovat         | оголосити — оголошувати     |
| st // šť   | zjistit — zjišťovat         | з'ясувати — з'ясовувати     |
| zd // žd'  | zpozdít se // zpožd'ovat se | запізнитися — запізнюватися |
|            | navrhnout — navrhopvat      | запропонувати — пропонувати |
|            | podepsat — podepisovat      | підписати — підписувати     |

## Суфікси -íva-, -ouva-

|  |                        |                         |
|--|------------------------|-------------------------|
|  | odpočinout — odpočívát | відпочити — відпочивати |
|  | vyšít — vyšívát        | вишити — вишивати       |
|  | zamluvit — zamlouvat   | замовити — замовляти    |
|  | zout — zouvat          | роззути — роззувати     |

## Суфікс -va-

|  |                       |                       |
|--|-----------------------|-----------------------|
|  | dát — dávat           | дати — давати         |
|  | prodat — prodávat     | продати — продавати   |
|  | dostat — dostávat     | одержати — одержувати |
|  | objednat — objednávat | замовити — замовляти  |
|  | nastat — nastávat     | настати — наставати   |
|  | vyhrát — vyhrávat     | виграти — вигравати   |

Суфікс **-a-**

|        |                               |                       |
|--------|-------------------------------|-----------------------|
| k // ě | skočit — skákat               | стрибнути — стрибати  |
|        | zvyknout si — zvykat si       | звикнути — звикати    |
|        | obléknout (se) — oblékat (se) | одягтися — одягатися  |
|        | kousnout — kousat             | куснути — кусати      |
|        | poslat — posílat              | послати — посилати    |
|        | přijmout — přijímat           | прийняти — приймати   |
|        | utéct — utíkat                | втекти — втікати      |
|        | vybrat — vybírat              | вибрати — вибирати    |
|        | začít — začínat               | почати — починати     |
|        | zavřít — zavírat              | зачинити — зачиняти   |
|        | otevřít — otevírat            | відчинити — відчиняти |
|        | padnout — padat               | упасти — падати       |
|        | zvednout — zvedat             | підняти — піднімати   |

Суфікс **-e-**

|           |                        |                           |
|-----------|------------------------|---------------------------|
| e // í    | střelit — střílet      | вистрілити — стріляти     |
|           | příjet — přijíždět     | приїхати — приїжджати     |
| é // á    | odvést — odvádět       | відвести — відводити      |
| o // á    | vyrobit — vyrábět      | виробити — виробляти      |
|           | namočit — namáčet      | намочити — намочувати     |
| a // á    | ztratit — ztrácet      | втратити — втрачати       |
| u // ou   | zkusit — zkoušet       | спробувати — пробувати    |
|           | probudit — probouzet   | розбудити — будити        |
| t // c    | vrátit se // vracet se | повернутися — повертатися |
| d // z    | uklidit — uklízet      | прибрати — прибирати      |
| z // ž    | porazit — porážet      | перемогти — перемагати    |
| st // št' | pustit — pouštět       | пустити — пускати         |
| sl // šl  | vymyslit — vymýšlet    | придумати — придумувати   |

## Особливості словотворення

1. У похідних дієслів недоконаного виду голосний основи перед суфіксом **-va-** завжди подовжується: *dát* — *dávat*, *přestat* — *přestávat*, *vstát* — *vstávat*, *stát se* — *stávat se*.



Крім того, у всіх дієслів недоконаного виду кореневий голосний подовжується: přijet — přijíždět, přivést — přivážet, přinést — přinášet.

2. У деяких дієслів при утворенні недоконаного виду не відбувається чергування в групі приголосних, пор.: rozmístit *розмістити* — rozmístovat *розміщувати*, seřadit *вишикувати* — seřazovat // seřadovat *вишиковувати*.

Деякі дієслова доконаного і недоконаного виду, які є видовими парами, утворюються від різних основ (суплетивним способом):

|                    |                                   |
|--------------------|-----------------------------------|
| brát — vzít        | брати — взяти                     |
| dít se — stát se   | відбуватися — відбутися / статися |
| položit — pokládat | покласти — класти / покладати     |

Від частини дієслів недоконаного виду за допомогою суфікса **-va-** утворюються так звані багатократні дієслова, що виражають кількаразове повторення дії (перед суфіксом **-va-** кореневий голосний подовжується): dělat — dělávat, mluvit — mluvívat, brát — brávat, být — bývat, chtít — chtívat, mít — mívat, spát — spávat, stát — stávat, stát se — stávat se; нерегулярні форми: číst — čítat, vidět — vídat, slyšet — slýchat, sedět — sedat, ležet — léhat. Повторення суфікса **-va-** надає дієслову нарощення багатократності: пор.: chodit — chodívat — chodívávat, напр.: “Pod vašimi okny roste nízká tráva, pověz mi má milá, kdo k vám chodívává?” (lidová píseň).

Від дієслів типу tisknout, minout, nést, třít, péct багатократні дієслова взагалі не утворюються.

Слід мати на увазі подвійну функцію суфікса **-va-**: при творенні багатократних дієслів він має певне семантичне навантаження, а при творенні видових пар виконує суто словотвірну роль, напр.: dát — dávat, nechat — nechávat.

### Одновидові та двовидові дієслова

У чеській мові існує група дієслів, які завжди бувають або доконаного, або недоконаного виду, тобто одновидові дієслова. Найчисленнішою є група недоконаних дієслів:

1) být, mít (se), existovat, chybět, obsahovat, skládat se, zdát se, vypadat (nějak), dařit se (nějak), měřit (kolik), jmenovat se, znamenat (= mít význam), spát, žít, litovat, bát se, podobat se, lišit se, záviset, patřit, mlčet, stát, ležet, sedět, předpokládat, očekávat, doufat, milovat, věřit, zajímat se, zajímat (někoho);

2) модальні дієслова: *mocet, muset, smět, chtít*, а також *umět, potřebovat, přát si, vědět, znát*;

3) дієслова руху: *jít, jet, běžet, letět, cestovat, spěchat, téct, hnát, nést, táhnout, vést, vézt*;

4) деякі інші дієслова: *řídít, držet, bít, vládnout, konat se, pokračovat, hledat, pracovat, bojovat, přemýšlet*.

Завжди доконаного виду є дієслова: *nachladit se, nastydnout, oнемосnět, uhodit*.

Деякі дієслова є так званими двовидовими — і доконаного, і недоконаного виду. Їх звукова форма одночасно виражає завершеність і незавершеність дії, напр.: *obětovat приносити / принести жертву, věnovat дарувати / подарувати, přisvěčovat / přisvětit присвячувати / присвятити*, а також дієслова іноземного походження *informovat інформувати, konstatovat констатувати, organizovat організувати, absolvovat закінчити (гімназію), izolovat ізолювати* та ін.

### Прийменник podle

Прийменник **podle** виражає посилання на когось або щось, ставлення до якогось твердження, точки зору, позиції. Цей прийменник вживається з родовим відмінком, в українській мові йому відповідають прийменники *відповідно до чого, згідно з чим*. Напр.:

Vyberu si jídlo podle jídelního lístku.

Я виберу собі щось поїсти згідно з меню.

Dostanete zboží podle vaší objednávky.

Ви одержите товар згідно з вашим замовленням.

Podle mého názoru to není pravda.

На мою думку, це неправда.

### CVIČENÍ

#### 1. Odpovídejte na otázky:

- 1. Jak často chodíte do restaurace?
- 2. Do jaké restaurace chodíte a proč?
- 3. Proč potřebujete jídelní lístek?
- 4. Co si obvykle objednáváte?

5. Co si dáváte k pití?
6. Co si nikdy neobjednáváte, protože to nemáte rád(a)?
7. Ochutnali jste nějaké české národní jídlo?
- 8. Jak často chodíte do kavárny?
9. Co tam děláte?
10. Co si tam dáváte k jídlu a k pití?
- 11. Máte rád(a) kávu nebo čaj? Proč?
12. Popište, jak se studenti stravují v menze.

### ②. Doplňte do vět vhodná slova:

Jdu z práce a mám velký ... . Naproti vidím velkou ... . V restauraci dobře ... . Jdu tam. Hledám si volné ... . Právě vzadu někdo ... . Už je volný ... . Sednu si za ... a za chvíli ... přináší ... . Mám chuť ... dobré jídlo. Objednávám si ... a ... . K pití si dám ... Číšník všechno ... . Jídlo je moc dobré. Pak si ještě dávám kávu a ... . Volám na pana vrchního. Nakonec přichází pan ... a já ... . Odcházím z ... domů.

### 3. Sestavte věty ze slov:

1. žízeň — mít — nemít — velký — ale — hlad
2. dobrý — uvařit si — muset — večere
3. čaj — káva — co — dát si — nebo?
4. nechtít — chtít — čaj — káva — silný
5. já — nechutnat — jídlo — bezmasý
6. jídlo — být — jaký — váš — národní?
7. chleba — bílý — pít — a — ráno — káva — a — paštika — jíst
8. doma — až — odpoledne — obědvat — pozdě
9. neděle — v — chodit — občas — restaurace — s — rodina — do
10. restaurace — dobrý — vařit — jídlo

### ④. Přečtěte česká přísloví. Vysvětlete, jak jim rozumíte:

Mám hlad jako vlk.

Hlad je nejlepší kuchař.

S jídlem roste chuť.

Láska prochází žaludkem.

Sůl nad zlato.

Žádná kaše se nejí tak horká, jak se uvaří.

Sytý hladovému nevěří.

Kde se pivo vaří, tam se dobře daří.

Bez peněz do hospody nelez.

**5. Vypište z textu slovesa a určete jejich vid:**

Přidával jsem plyn a blížil se k hranicím. A tak nás pondělí ráno našlo ve Stříbře. Ze Stříbra se jede přes Plzeň, pak přijdou Rokycany, Beroun — a najednou je tu Praha. Proplétám se městským provozem, mířím na Kampu. Lidé chodí po chodnících, přecházejí ulici. Všechno vypadá jako jindy, jako před tím, než jsme odjeli. My se však vracíme z Říma. Člověk se vrací domů a myslí si, ti lidé ani netuší, co všechno jsem procestoval, co jsem viděl. Jinak by snad aspoň zamávali. Na nádražích, na letištích, všude, odkud lidé odjíždějí a kam přijíždějí, tam všude se lidé vyhlížejí a mávají na sebe, i když se neznají. Vítají vlak, vítají letadlo, ve kterém jste se vrátil, a tím vítají i vás.

A tak si říkám, že až zastavím někde na červenou, třeba projde kolem nějaký známý. "Nazdar, odkud jedeš?" měl by se zeptat. A já ledabylo odpovím: "Ale, z Říma." On se zasměje, jako bych řekl vtip. A nebude tušit, že to byla pravda. Že jedu z Říma. A že i z Říma všechny cesty vedou domů.

(podle J. Wericha)

**6. Přepište do dvou sloupců slovesa dokonavého a nedokonavého vidu:**

plést, ukrást, psát, kupovat, dávat, poprosit, ztratit, dodávat, ztrácet, přinést, téct, říct, krást, utéct, napsat, koupit, prodat, prosit, dát, dodat, prodávat, splést, říkat, prinášet.

**7. K slovesům nedokonavého vidu utvořte slovesa dokonavého vidu pomocí prefixů. Napište jejich lexikální významy:**

na-: malovat, plnit, psát, jíst, pít, učit se;

o-: holit se, chladit (se), chutnat, sprchovat se, točit (se), stříhat (se);

po-: cítit, dařit se, dívat se, hladit, rozumět, trestat, zvat;

pro-: budit (se), mluvit, žít, valit, vést, vézt;

pře-: číst, tlumočit, stěhovat se;

při-: blížít se, dělit (se), vést, vézt;

vy-: čistit, spát, dělit, chladit, koupat (se), měnit, prát, studovat, tvořit;

z(e)-: měřit, mrazit, mýlit se, ničit, prát se, pozorovat, rušit, volit;

u-: dělat, končit, krást, mýt (se), slyšet, sušit, škodit.

**8. K uvedeným slovesům utvořte slovesa dokonavého vidu. Snažte se využít co nejvíce prefixů:**

psát, mluvit, hrát, počítat, vidět, hledat, plést, krýt, zpívat, dýchat, chytat, plavat, nést, šít, trhat, míchat, tisknout, vařit, učit se, jít, jet, číst, vědět, myslet, chránit, budít se, snažit se, dělat, stavět, vracet (se), tvořit.

**9. K uvedeným slovesům utvořte jejich nedokonavý protějšek. Proveďte kontrolu podle slovníku:**

připravit, objednat, vyhodit, poslechnout, vystoupit, odevzdat, vypsát, omluvit se, umýt, padnout, dostat se, dovolit, odmítnout, rozmístit, sednout si, rozhodnout (se), přeskočit, odjet, opravit, zůstat, lehnout si, hodit, dokončit, přemluvit, uklidit, zvednout, pobýt, nacvičit, předat, zařídit, odepsat, vyřídit, zakrýt, zapnout, předělat, prodat, vyběhnout, vyrůst, navštívit, vyšít, zkusit, kousnout, uklidit.

**10. Změňte, kde je to možné, vid sloves. Dávejte pozor na jednovidová slovesa:**

Dělám si pořádek ve stole. Stojí u okna. Chodím pěšky. Staví si chatu. Dítě беру s sebou. Ted' jdu na procházku. Kabelku nosí přes rameno. Vidím ho jednou týdně. Sedí v první řadě. Na dovolenou veze tři kufry. Díváš se z okna? Chceš něco dělat? Asi se směje. Volá na tebe. Něco mi povídá. Prázdniny tráví u rodičů. Ostatní to taky vědí. My plaveme první. Ten balík nese celou cestu sám. Bolí mě z toho hlava. Nesmíte ho rušit. Slyším to dobře. Budím ho v sedm hodin. Čekám na vás před domem. Ted' už ho znám. Hádají se pětkrát denně. Bratra to nezajímá. Kluci se mu posmívají. Vyučuje na střední škole. Hraje na housle. Dívá se někam do dálky. Čte pomalu. Zvou tě do divadla. Kamarádi ten nápad chválí. V noci mrzne. Představení končí v 7 hodin večer. Ty dva lidi si pletu. Já snídani nepřipravuji. Koupu se radši ráno. Radím vám něco jiného. Sborník tisknou v Brně.

**11. Obměňujte věty podle vzoru pomocí sloves dokonavého vidu:**

*Vzor:* Právě platím za večeri. — Myslel jsem, že jsi za ní už zaplatil.

Právě píšu domácí úkol. — Právě opravuji chyby. — Právě se omlouvám mamince. — Právě se dívám na televizi. — Právě volám příteli. — Právě se probouzím. — Právě uklízím v pokoji. — Právě snídám. — Právě se vracím domů.

**12. Doplňte do vět předložku podle, věty přeložte do ukrajinštiny:**

... zprávy z novin příští týden otevřou novou restauraci. Vybírám si jídlo ... svého přání. Udělám to ... tvé rady. Všechno musí udělat ... zákona. ... mého názoru nemáš tam chodit.

**13. Přeložte do češtiny:**

Уранці я снідаю каву або чай, булочку з маслом, бутерброд з сиром або шинкою, джем, йогурт. Обідаю зазвичай в їдальні на роботі. Там

непогано готують, є великий вибір страв на всі смаки. На закуску можете собі взяти картопляний або овочевий салат, сардини в олії, яйця під майонезом. На перше є різні супи, борщ, бульйон. На друге можете вибрати смажену відбивну, печеню, біфштекс. Для тих, хто любить вегетаріанську кухню, є різні види риби, смажений сир, спагеті, кетчуп, багато овочів і фруктів. Різноманітним є меню, що включає напої, — пиво, мінеральна вода, лимонад, сік. На десерт замовте собі млинці, тістечка, морозиво або фруктові салати.



## Humor

### Zdravá výživa

Pro ty z vás, kteří dávají pozor na to, co jedí, je zde definitivní slovo na téma výživa a zdraví.

Je posilou ducha konečně vědět, že skutečnost přece jen odporuje všem lékařským výzkumům.

1. Japonci jedí velice málo tuků a trpí méně infarkty, než Britové nebo Američané.

2. Mexičané jedí hodně tuků a také trpí méně infarkty, než Britové nebo Američané.

3. Japonci pijí velice málo červeného vína a trpí méně infarkty, než Britové nebo Američané.

4. Italové pijí nadměrné množství červeného vína, ale také trpí méně infarkty, než Britové nebo Američané.

5. Němci pijí hodně piva a jedí spoustu klobás a tuků a trpí méně infarkty, než Britové nebo Američané.

**ZÁVĚR:** Jezte a pijte, co chcete. Je jasné, že to, co ve skutečnosti zabíje, je angličtina.

### Co jste možná nevěděli...

### Chuť a vůně

Jak úzce spolu souvisí chuť a vůně? Hodně. Až devadesát procent chuti tvoří i vůně. Jestliže tedy někdo přijde o schopnost vnímat vůni toho, co právě jí, je velmi pravděpodobné, že mu jídlo vůbec nebude chutnat.



## LEKCE 17

Тема і ситуації: ◀ Час. Календар. Поčasí.

Текст: ◀ Roční doby a počasí.

Додаткове читання: ◀ Léto a zima. J. Brukner.

Září. Z. Svěrák.

Únor. J. Seifert.

První sníh. Jan Skácel.

Граматика: ◀ Відмінювання іменників,  
що означають назви місяців  
і днів тижня.

Типи простого речення.

Сполучник **hned** — **hned**.

Частки **totiž**, **ba** (i).



### Roční doby a počasí

Rok má čtvero ročních období. Jsou to jaro, léto, podzim a zima. První je jaro. Kdysi v římském kalendáři jaro začínalo rok. Jaro nastává 21. března. Jeho začátek je studený a bývá dost vlhko. Často ještě v březnu padá sníh. V dubnu je počasí nestálé, proto vzniklo rčení aprílové počasí. Hned svítí slunce a hned zase prší. V květnu se zazelená tráva, rozkvetou stromy a keře. Nebe je modré. Venku<sup>1</sup> je hezky! Příchod jara poznáme nejen podle rozvitéch listů a prvních slunných dnů, ale i prvního hromu a blesku.

Pak přichází léto. V létě bývá velmi horko, dokonce i dusno. Teplota vystupuje až k 30 stupňům nad nulou. Často jsou deště a bouřky. Blýská se a hřmí<sup>2</sup>. V červenci a v srpnu děti mají prázdniny a dospělí — dovolenou. To skutečné léto trvá vlastně jen dva měsíce, protože září už láká do škol a do práce a města se opět zaplní. Loučení s létem je smutné. Je to loučení s prázdninami a s dobou volnosti, s lehkým oblečením a plavkami, s teplem a sluncem, vábením rybníků a řek. Sbohem, léto, za rok at's tu zas!

I když v září není ještě podzim, není to už ani léto. Slunce se na chvíli schová za mrak a jen skoupě vysílá své paprsky. Už nepálí. Stromy ztrácejí svou krásu s opatrností. Sypou pod sebe barevné listí, zpestřují ještě zelenou trávu. Dozrálé hrušky, jablka, švestky a vinná réva. V lesích stále ještě voní houbami. Venku začíná být chladno, fouká studený vítr, je zataženo. Přihlásily se ranní mlhy<sup>3</sup>, ba i mrazíky. Dny se již zkrátily, ptáci odletěli na jih.

Rok má krok<sup>4</sup>. Ani jsme se nenadáli<sup>5</sup>, a opět je tu zima. Sněží a mrzne. Teploměr někdy ukazuje patnáct až dvacet stupňů pod nulou. Zimní dny jsou krátké, noci jsou dlouhé, protože slunce brzo zapadá a pozdě vychází. Ale zima bývá také krásná, když příroda je bílá. V zimě mnozí jezdí do hor pro zdraví a pro krásu zasněžených strání. Zanedlouho jsou Vánoce. Před Vánocemi je v ulicích rušno. Nastaly totiž starosti s nákupem vánočních dárků.

\* \* \*

— Jdeš ven? Vezmi si deštník. Bude pršet.

— Radši bych zůstal doma. Dešťové mraky pokryly oblohu. Vítr proniká do kostí.

— Neměj strach! V tuto dobu je počasí proměnlivé. Vítr může mraky rozehnat. I když bude pršet, bude to jen přeháňka.

\* \* \*

— Jak jste se měli u moře?

— Slunce nesnesitelně pražilo. Bylo vedro. Teprve když slunce zapadalo, bylo to trochu lepší.

— Ale moře bylo teplé jako louh, ne<sup>6</sup>?

— Ano. V tom jsme měli štěstí<sup>7</sup>.

\* \* \*

— Za týden bude podle kalendáře jaro, ale počasí na to nevypadá<sup>8</sup>.

— Ano, zdá se, že<sup>9</sup> se zima znovu ujala vlády.

— Nenadále uhodil v nocí mráz, cesty jiskřily náledím.

— Ne nadarmo se říká: "Ženská chut', pánská láska a březnové počasí jsou vždy nestálé."<sup>10</sup>

\* \* \*

**Předpověď počasí:** Dnes bude polojasno, během dne až oblačno, místy, zejména v severovýchodní polovině území s přeháňkami. Nejvyšší teploty<sup>11</sup> — 18 až 22° C (Celsia), na horách — kolem 15° C. Povane mírný západní vítr 2 až 5 m/s.



## SLOVNÍČEK

blesk, -u *m.* блискавка

bouřka, -y *ž.* гроза, буря

dešť, deště *m.* дощ

dešťový *m.* дощовий

deštník, -u *m.* парасолька

doba, -y *ž.* період, час

dozrát, -raji, -rají *m.* дозріти, доспіти

foukat, -kám, -kají *m.* дуети, віяти

hrom, -u *m.* грім

jeho *m.* його



jiskřit, -řím, -ří іскрити, виблискувати

kdysi колись

keř, -e ž. кущ

lákat, -kám, -kají приваблювати, вабити

lepší кращий

> loučení, -í s. прощання

mírný слабий

> mlha, -y ž. туман, мряка

> mrak, -u m. хмара

mráz, -u m. мороз, зменш. mrazík, -u m. морозець

nadarmo даремно

náledí, -í s. ожеледь, ожеледиця

nastat 3 os. -stane, -stanou настати, наступити

nebe, -e s. небо

nenadále несподівано

nesnesitelně нестерпно

nestálý непостійний, мінливий

nula, -y ž. нуль

> obloha, -y ž. небо

odletět, -tím, -tí відлетіти

opatrnost, -i ž. обережність, обачливість

pálit, -lím, -lí пекти, палити, обпикати

paprsek, -sku m. промінь

pokryt, -kryji, -kryjí покрити, устелити

pozdě пізно

poznat, -nám, -nají пізнати

pražit, -žím, -ží палити, пекти

proměnlivý мінливий, змінний

pronikat, -kám, -kají проникати, пробиратися

předpověď, -di ž. прогноз

> přeháňka, -y ž. короткочасний дощ

přicházet, -zím, -zejí приходити, прибувати

příchod, -u m. прихід, прибуття

příroda, -y ž. природа

roční období пора року

rozehnat, rozeženu, rozeženou розігнати, розвіяти

rozkvést, -vetu, -vetou розцвісти, зацвісти

rozvitý розпущений

> rybník, -a m. ставок

římský римський

sbohem, *citosl.* прощай

schovat se, -vám, -vají сховатися, заховатися

skoupě скупю, стримано

> skutečný дійсний, реальний

slunce, -e s. сонце

slunný сонячний

smutný сумний

sníh, sněhu m. сніг; padá s. йде сніг

stále постійно, безперервно

starost, -i ž. турбота, клопіт

stráň, -ně ž. укіс, схил

studený холодний

> stupeň, -ně m. градус

svítit, -tím, -tí світити, світитися

sypat, -pu/-pám, -pou/pají сипати

švestka, -y ž. слива

> teplota, -y ž. температура

tráva, -y ž. трава

trochu трохи, трішки

trvat, -vám, -vají продовжуватися, тривати

uhodit, -dím, -dí ударяти, ударити

ujmout se *čeho* взяти в свої руки що

ukazovat, -zují, -zují показувати, демонструвати

utrácet, -cím, -cejí витрачати, тратити

území, -í s. територія

vábení, -í s. спокуса, заба

Vánoce, -noc ž. Різдво

vanout 3 os. -ne, -nou віяти, дути

vinná réva, -y ž. виноград, виноград-на лоза

vítr, -u m. вітер

vlastně власне, по суті

> volnost, -i ž. свобода

> vonět, -ním, -nějí пахнути

vysílat, -lám, -lají посилати, направляти

začátek, -tku m. початок

zanedlouho незабаром, невдовзі, скоро

zapadat, -dám, -dají заходити

> zaplnit se, -ním, -ní заповнитися

zasněžený засніжений

zejména особливо, головним чином

zelenat se, -nám, -nají зеленіти

> zkrátit, -tím, -tí скоротити

Doplňková četba

Léto a zima

Rok po roce střídá se to:  
 přejde zima, přijde léto,  
 přejde léto, přijde zima,  
 vánice, sníh, led a rýma,  
 přejde rýma, přijde tání,  
 přijde voda z horských strání,  
 přijde horko, bouřka s blesky,  
 přijde déšť a po něm hezky,  
 skřivan kdesi v nebi lítá,  
 přijdou lidé sklízet žita,  
 česat jablka a hrušky,  
 v lese začnou bouchat pušky,  
 přijde vítr po strništi,  
 led, který se v louži blyští,  
 přijde mráz, až dech se tají,  
 v kamnech soušky zapraskají,  
 z komínů se začne kouřit,  
 slunce začne oči mhouřit,  
 v nebi duchna roztrhne se,  
 sníh se shůry na zem snese ...  
 Tak to chodí neustále,  
 loni, letos a tak dále.

(J. Brukner)



SLOVNÍČEK

blyštět se, -tím, -tí блищати  
 česat jablka збирати яблука  
 duchna, -u ž. expr. (velika / важка)  
 перина  
 kamna, -men s. ропн. піч  
 komín, -a m. комин, димар  
 mhouřit, -řím. -ří жмурити, мружити  
 (оці)  
 puška, -u ž. рушниця

rýma, -u ž. нежить  
 skřivan, -a m. жайворонок  
 stráň, -ně ž. схил  
 strniště, -ě s. стерня  
 střídát se, -dám, -dají змінюватися,  
 чергуватися  
 tání, -í ž. відлига  
 vánice, -e ž. завірюха, хуртовина  
 zapraskat, -kám, -kají затріскотіти

\* \* \*

**Září**

Září, září  
na léto jde stáří  
zlaté slunce září  
malatně a s únavou.

Žáci, žáci  
ve slohové práci  
píšou, jak nám ptáci  
mizí nad hlavou.

Švestky se modrají  
jablka sládnou  
září jde po kraji  
rybníky chladnou.

(Z.Svěrák)

\* \* \*

**Únor**

Tesklivé nebe země zdejší,  
v únoru ještě tesklivější,  
svou šedí k obzoru se druží  
a padá mlčky do kaluží.

Sněženku chladnou tiskneš k spánku,  
říkáš si veršik o skřivánku,  
zatímco kluci nasedají  
už na koně a jedou k máji.

Přes bláto ovšem, přes kaluže  
a vidí v dálce kvěsti růže.

(J. Seifert)

\* \* \*

## První sníh

Domeček, louka, strom a děti,  
a vločka sněhu letí, letí,  
a nedoletí, malá je,  
než spadne na zem, roztaje.

(Jan Skácel)



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |   |   |
|---|---|
| 1. Venku — kde?<br>ven — kam?   | На вулиці.<br>На вулицю.  |
| 2. Blýská se a hřmí.  | Спалахує блискавка і гримить грім.  |
| 3. Přihlásit se <i>тут у перен. знач.:</i><br>Přihlásily se ranní mlhy.   | Нагадати про себе.<br>Нагадали про себе вранішні тумани.                                    |
| 4. Rok má krok.   | Рік минає.  |
| 5. Nadít se / nadát se <i>čeho.</i>   | Чекати / дочекатися <i>чого</i> , сподівати-ся <i>на що; чого.</i>                          |
| Než se nadáš...   | Не встигнеш і оком моргнути...  |
| Ani jsme se nenadáli...   | Не встигли ми й оком моргнути...  |
| 6. Moře je teplé jako louh.<br>Частка <b>ne</b> підсилює зміст попереднього виразу: <i>правда ж, чи не так?</i> | Море тепле як парне молоко.   |
| Moře bylo teplé, ne?  | Море було тепле, чи не так?   |
| 7. V tom jsme měli štěstí.  | З цим / у цьому сенсі нам пощастило.  |
| 8. Počasí na to nevypadá.   | По погоді цього не скажеш.  |
| 9. Zdát se <i>zprav. 3 os.</i><br>Zdá se, že...   | Здаватися, видаватися.<br>Здається, що...   |
| 10. Ženská chut', pánská láska a<br>březnové počasí jsou vždy nestálé.  | У березні сім погод на дворі: сіє, віє,<br>мужить, кружить, рве, зверху ллє,<br>знизу мете. |
| 11. Nejvyšší teploty.   | Максимальна температура.  |

## Пори року

| Roční období | Пори року | Kdy?      | Коли            |
|--------------|-----------|-----------|-----------------|
| jaro         | весна     | na jaře   | навесні, весною |
| léto         | літо      | v létě    | улітку, літом   |
| podzim       | осінь     | na podzim | восени          |
| zima         | зима      | v zimě    | узимку, зимою   |

## Назви днів і прикметників, що від них походять

| Den              | День      | Kdy?       | Коли?       | Jaký?     |
|------------------|-----------|------------|-------------|-----------|
| pondělí, -í s.   | понеділок | v pondělí  | у понеділок | pondělní  |
| úterý, -ý s.     | вівторок  | v úterý    | у вівторок  | úterní    |
| středa, -y ž.    | середя    | ve středu  | у середу    | středeční |
| čtvrtek, -tka m. | четвер    | ve čtvrtek | у четвер    | čtvrteční |
| pátek, -tku m.   | п'ятниця  | v pátek    | у п'ятницю  | páteční   |
| sobota, -y ž.    | субота    | v sobotu   | у суботу    | sobotní   |
| neděle, -e ž.    | неділя    | v neděli   | у неділю    | nedělní   |

Іменники *pondělí*, *úterý* мають дублети *pondělek*, *úterek*, які вживаються, як правило, в усталених конструкціях типу *od pondělka do úterka* з *понеділка до вівторка*.

## Назви місяців і прикметників, що від них походять

| Měsíc    | Місяць   | Kdy?        | Коли?       | Jaký?       |
|----------|----------|-------------|-------------|-------------|
| leden    | січень   | v lednu     | у січні     | lednový     |
| únor     | лютий    | v únoru     | у лютому    | únorový     |
| březen   | березень | v březnu    | у березні   | březnový    |
| duben    | квітень  | v dubnu     | у квітні    | dubnový     |
| květen   | травень  | v květnu    | у травні    | květnový    |
| červen   | червень  | v červnu    | у червні    | červnový    |
| červenec | липень   | v červenci  | у липні     | červencový  |
| srpen    | серпень  | v srpnu     | у серпні    | srpnový     |
| září     | вересень | v září      | у вересні   | zářijový    |
| říjen    | жовтень  | v říjnu     | у жовтні    | říjnový     |
| listopad | листопад | v listopadu | у листопаді | listopadový |
| prosinec | грудень  | v prosinci  | у грудні    | prosincový  |

Назви сторін світу і прикметників, які від них походять

| Co?    | Kde?       | Jaký?    | Co?                         | Jaký?                           |
|--------|------------|----------|-----------------------------|---------------------------------|
| sever  | na severu  | severní  | severovýchod<br>severozápad | severovýchodní<br>severozápadní |
| jih    | na jihu    | jižní    | jihovýchod<br>jihozápad     | jihovýchodní<br>jihozápadní     |
| západ  | na západě  | západní  |                             |                                 |
| východ | na východě | východní |                             |                                 |

Дата — Datum

Яке сьогодні число? — Kolikátého je dnes?

Dnes je + G.

Dnes je prvního března.

Сьогодні 1 березня.

Dnes je třetího prosince.

Сьогодні 3 грудня.

Dnes je dvacátého pátého /  
pěťadvacátého ledna.

Сьогодні 25 січня.

*Зверніть увагу!* На виміну від української мови, в чеській назва місяця, позначеного цифрою, читається в називному відмінку, пор.:

Dnes je 1.1.1978 — dnes je prvního první 1978. Сьогодні 1.1.1978.

Dnes je 1.8.1978 — dnes je prvního osmý 1978. Сьогодні 1.08.1978.

Který je dnes den?

Який сьогодні день?

Dnes je pondělí.

Сьогодні понеділок.

Zítřa bude úterý.

Завтра буде вівторок.

Pozítří bude středa.

Післязавтра буде середа.

Včera byl pátek.

Учора була п'ятниця.

Předevčirem byl čtvrtek.

Позавчора був четвер.

Про погоду та явища природи

Jaké je dnes počasí?

Яка сьогодні погода?

Dnes je...

Сьогодні ...

|   |  |
|---|--|
| hezky   | чудова погода  |
| teplo   | тепло  |
| dusno   | душно  |
| horko   | жарко  |
| vedro   | дуже жарко / спека   |
| jasno   | ясно   |
| sucho   | сухо   |
| vlhko   | вогко  |
| chladno   | прохолодно   |
| zima  | холодно  |
| oblačno   | хмарно   |
| polojasno   | напівхмарно  |
| zataženo  | небо заволокло хмарами   |
| mlha  | туман  |
| náledí  | ожеледь  |
| obleva  | відлига  |
| Dnes prší / sněží = padá sníh /<br>padají kroupy / mrzne  | сьогодні йде дощ / сніг / град /<br>морозить                                   |
| blýská se   | спалахує блискавка   |
| otepluje se   | теплішає   |
| ochladilo se  | похолодало   |
| mrholí / mží  | мрячить  |
| Jaká je předpověď počasí na zítra?                        | Який прогноз погоди на завтра?   |
| Očekává se prudká změna teploty.                          | Очікується різка зміна температури.  |
| Kolik je dnes stupňů?                                     | Скільки сьогодні градусів?   |
| Jaká je průměrná teplota?                                 | Яка середня температура?   |
| Dnes je pět stupňů nad nulou /<br>deset stupňů pod nulou. | Сьогодні 5 градусів тепла<br>(вище нуля) / 10 градусів морозу<br>(нижче нуля). |
| To je ale počasí!   | Ну й погодка!  |
| Vypadá to na déšť.  | Схоже, буде дощ.   |
| Pracovat za každého počasí.                               | Працювати за будь-якої погоди.   |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Відмінювання іменників, що означають назви місяців і днів тижня

Іменники — назви місяців і днів тижня відмінюються за тими типами, до яких вони відносяться. Так, іменники чоловічого роду, що закінчуються на твердий приголосний, відмінюються як іменники твердої групи (тип *hrad*). У родовому відмінку однини вони мають закінчення **-a** (див. *Lekce 3*), напр.: *čtvrtek* — *čtvrťka*, *únor* — *února*, за винятком: *pátek* — *o pátku*, *listopad* — *v listopadu*.

Іменники чоловічого роду, що закінчуються на м'який приголосний, відмінюються як іменники м'якої групи (тип *stroj*), напр.: *červenec* — *v červenci*, *prosinec* — *v prosinci*. У всіх іменників на **-ek**, **-ec** при відмінюванні випадає **e**.

Іменники жіночого роду *středa*, *sobota* відмінюються як іменники типу *žena*; *neděle* — як іменники типу *říže*.

Іменники середнього роду *září*, *pondělí*, *úterý* відмінюються як іменники типу *stavení*.

### Типи простого речення

Поширеним типом простого речення в чеській мові є двоскладне речення з вираженим підметом і присудком: *V létě děti mají prázdniny. Slunce se na chvíli schová za mrak.* Іноді підмет не виражений лексично, але граматично він визначається: *Na léto se moc těším. Nemám rád zimu.*

Односкладні речення в чеській мові поділяються на дієслівні та недієслівні. Дієслівним односкладним реченням в українській мові відповідають: неозначено-особові, узагальнено-особові й безособові.

У неозначено-особових вказівка на дійову особу неозначена (людина, люди, група людей). Семантично невизначений суб'єкт може бути визначений за допомогою слів і словосполучень типу *někdo*, *kdośi*, *nějaký člověk*, *nějací lidé*. В чеській мові дієслово виступає у формі 3-ої особи множини теперішнього, майбутнього чи минулого часу або у формі 3-ої особи однини і зворотної частки *se*. В українській мові їм відповідають дієслова у 3-ій особі множини, напр.:



V rozhlasě vysílají předpověď počasí.  
Do města tě odvezou autobusem.  
Na to se už zapomnělo.  
O tom se hodně mluvilo.  
Šlo se domů.

По радіо передають погоду.  
У місто тебе відвезуть автобусом.  
Про це вже забули.  
Про це багато говорили.  
Ішли додому.

В узагальнено-особових реченнях головний член виражає дію, яка стосується будь-якої (узагальненої) особи. В чеській мові дієслово виступає у формі 2-ої або 3-ої особи однини або 3-ої особи множини. Семантично невизначений суб'єкт може бути визначений за допомогою слів і словосполучень типу *někdo, kdosi, každý člověk, většina lidí*, напр.:

Jak si usteleš, tak si lehneš.  
Spí, jako by ho do vody hodil.  
Psali o tom v novinách.

Пор.: Як дбаєш, так і маєш.  
Спить, наче його у воду опустил.  
Про це писали в газетах.

У безособових реченнях дієслова, як правило, називають явища природи або виражають фізичні чи психічні стани людини. Складений присудок у безособових реченнях може виражатися також дієсловом зв'язкою *být* і іменною частиною, напр.:

Sněží. Prší. Svítá.  
Je (bylo, bude) horko.  
Bolí mě na prsou.  
Stýská se mi.

Іде сніг. Іде дощ. Світає.  
Є (було, буде) жарко.  
У мене болить у грудях.  
Мені сумно.

### Сполучник *hned* — *hned*

Сполучник *hned* — *hned* вживається в чеській мові як повторювальний розділовий сурядний сполучник у складносурядному реченні, на українську мову перекладається сполучником *то ... то*, пор.:

Chtěl hned to, hned ono.  
Hned svítí slunce, hned zase prší.

Він хотів то це, то те.  
То світить сонце, то йде дощ.

### Частки *totiž*, *ba* (i)

Частка *totiž* виражає уточнення або пояснення попереднього судження, інформації, в українській мові їй відповідають сполучник *тобто*, незмінюване слово *власне*, напр.:

Venku stále prší, je totiž podzim.

Tím totiž nechci nic říct.

Neznám ten článek, četl jsem jej totiž zběžně.

На вулиці безперервно іде дощ, є, власне, осінь.

Тобто цим я нічого не хочу сказати.

Я не знаю цієї статті, власне, я її лише переглянув.

Частка **ba** (**i**) є підсилювальною, на українську мову перекладається як *аж, навіть*, пор.:

Zítřa bude zataženo, ba i bude pršet.

Byl šetrný, ba lakomý.

Завтра буде похмуро, навіть піде дощ.

Він був ошадливий, аж скупий.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovídejte na otázky:

1. Kolik ročních období má rok?
2. Které roční období máte rád(a)?
3. Jaké počasí je většinou na jaře?
4. Prší v létě často?
5. Jel byste v létě k moři raději v srpnu, nebo v září? Proč?
6. Jaké počasí je většinou na podzim?
7. Co myslíte: jakému počasí se říká "psí počasí"?
8. Co znamená "aprilové počasí"?
9. Víte, kdy je babí léto?
10. Máte rád(a) zimu?
11. Jaké teploty jsou v zimě?
12. Má počasí vliv na naši náladu?
13. Jak je dnes venku?
14. Jaká je předpověď počasí na zítřek?
15. Považujete rozhovor na téma "počasí" za důležitý, nebo ne?
16. Kolikátého je dnes?
17. Který je dnes den?

### 2. Sestavte svůj pracovní plán na týden.

### 3. Doplňte vynechaná slova podle kontextu:

*Vzor:* Po letní bouřce je ... vzduch (čistý).

Nevíte náhodou, jaká je ... počasí na zítra? Zítřa bude ..., během dne až ..., místy s ... . Ráno slunce ... a večer ... . Příchod jara poznáme podle ...

Jakmile začne na jaře svítit slunce, sníh ... Na jaře je proměnlivé ... V létě lidé mají ... Venku je ... Na podzim ... chladný vítr, dny ..., ptáci ..., ... hrušky, jablka a švestky, stromy ... listí. Dešťové mraky ... oblohu. V zimě je průměrná teplota asi 10 ... pod nulou. Při teplotě 0° voda začíná ... V zimě je hodně ... Lidé jezdí ... lyžovat a sáňkovat. Před Vánocemi se nakupují vánoční ...

#### 4. Odpovídejte na otázku **Kdy se to stalo?** podle vzoru:

*Vzor:* To se stalo na podzim.

Podzim, sobota, den, jaro, červen, večer, květen, zima, leden, neděle, poledne, pondělí, noc, srpen, pátek, léto, středa, únor, duben, ráno, půlnoc, červenec, listopad, středověk, tento rok, říjen, čtvrtek, březen, prosinec, úterý, září, odpoledne, poslední minuta, šestnácté století, jiný měsíc, minulý týden, minulá středa, 8. duben, 23. květen, 3. 05., 19.11., ten okamžik, zkouškové období, první sobota v měsíci, první zimní den, začátek století, počátek tohoto období.

#### 5. Doplňte věty; použijte výrazy pro označení času, např.: *na jaře, v dubnu, v neděli* apod.:

... je počasí hezké. ... často sněží a mrzne. ... hodně prší. ... byly Vánoce bez sněhu. ... je 5 stupňů pod nulou. ... prší, fouká vítr, na nebi jsou černé mraky. ... je horko, 31 stupňů ve stínu. ... fouká mírný vítr. ... je krásné modré nebe. ... začíná být teplo. ... venku je moc zima. ... je většinou hezky. ... stmívá se brzy. ... na nebi je vidět duha. ... jsou dlouhotrvající sucha. ... leje jako z konve.

#### 6. Odpovídejte podle vzoru:

a) *Vzor:* Vánoce jsou 24. prosince? — Ne, Vánoce jsou 25. prosince.  
Do školy jdeme 1. října? — Prázdniny začínají už 20. ledna? — Vrátime se z dovolené 10. července? — Karel přijede z Olomouce už 2. listopadu? — Volno o státním svátku máme 23. srpna? — Kamarádka má narozeniny 16. června?

b) *Vzor:* 1. ledna je neděle? — Ne, 1. ledna je pondělí.  
26. února je středa? — 18. března je úterý? — 21. dubna je pátek? — 30. května je pondělí? — 4. června je sobota? — 3. července je čtvrtek? — 16. října je neděle?

c) *Vzor:* Kdy jste se narodil? V květnu? — Ne, narodil jsem se v dubnu.  
Kdy jste byl v Praze naposledy? Loni? — Kdy jste byl u nás naposledy? Minulou středu? — Jak často chodíš na češtinu? Jednou za týden? — Od

kdy do kdy studuješ? Od září do května? — Kdy přijede profesor Homolka? Příští středu? — Kdy ses vrátil? Před hodinou?

### 7. Přeložte do ukrajinštiny:

Čas budu mít až v srpnu. — Jarní rovnodennost je 21. března, podzimní — 23. září. — Měsíc duben je proslulý proměnlivým počasím. — Jaro v přírodě zpříjemňuje zpěv drozdů. — Na úsvitu přelo. — Ranní deštěk byl mírný a teplý. — Nemám rád horko a nerad se opaluji, proto na pláži ležím ve stínu a hodně plavu. — Listí přijímalo první barvy podzimu. — Na pozdím se chystá příroda k zimnímu spánku. — S příchodem jara nastává okamžik probuzení. — Nálada lidí je v zimě dobrá, když je sníh. — Jezdíme na hory lyžovat a sáňkovat. — O Vánocích celá rodina je pohromadě, všichni se těší na dárky.

### 8. Místo teček doplňte vynechanou spojku hned-hned, částice totiž, ba (i):

... ho posílá domů, ... ho volá zpátky. ... je polojasno, ... prší. Mně se to nelíbilo, otcovi ... také. Otázka je, zda je to ... možné. ... se směje, ... pláče. Uděláme to ... jinak. Vane mírný vítr, ... teplý. ... jsou sněhové přehánky, ... pěkné jarní počasí.

### 9. Přečtěte česká přísloví a frazeologizmy. Vysvětlete, jak jim rozumíte:

Řeka teče a léta plynou.

Dvakrát za rok léto nebývá.

Co se v létě rodí, pro zimu se hodí.

Přijde čas, že se zeptá zima, cos dělal v létě.

V létě dělej sáně, v zimě vůz.

Únor bílý pole sílí.

Březnové slunce má krátké ruce.

V lednu za pec si sednu.

Leje jako z konve.

Psí počasí. Aprílové počasí. Babí léto.

### 10. Přečtěte a přeložte česká rčení a pranostiky k různým ročním obdobím:

Jarní pranostiky:

Studený máj — v stodole ráj.

Na svatého Jáchyma skončila už zima. (20. března).

Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři. (24. dubna).

Letní pranostiky:

Na svatého Jana otvírá se létu brána. (24. června).

Svatá Markéta hodila srp do žita. (13. července).

Zapláče-li Markéta, bude dešťů dosyta. (13. července).

Svatá Anna — chladná zrána. (26. července).

Vavřínek ukazuje, jaký podzim nastupuje. (10. srpna).

Podzimní pranostiky:

Divoké husy na odletu — konec i babímu létu.

Po svatém Matouši čepici na uši. (21. září).

Na svatého Jeronýma stěhuje se k nám už zima. (30. září).

Zimní pranostiky:

Na svatého Martínka bude dobrá peřinka. (11. listopadu).

Na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu. (25. listopadu).

Na Nový rok o slepičí krok. (1. ledna).

Na Tři krále o skok dále. (6. ledna).

Na Hromnice o hodinu více. (2. února).

Na svatého Blažeje slunce ještě nehřeje. (3. února).

## 11. Napište vyprávění na téma “Roční období u nás”.

### 12. Přeložte do češtiny:

a) Це сталося на початку січня минулого року. Я буду там з вівторка до суботи. Минулої середи його не було в школі. Відповідь на свій лист вона одержала два дні тому. Ян народився 18 листопада. 24 серпня в Україні державне свято — День незалежності. Тарас Шевченко жив у ХІХ столітті. 3 травня вже було тепло. 1 вересня діти йдуть у школу. Іспити починаються 5 січня і закінчуються 22 січня. З 25 січня по 7 лютого у студентів зимові канікули. Мені холодно. Мені сумно. Про це скрізь говорять. Учора з цього питання дискутували.

b) Сьогодні чудова погода. Світить сонечко, надворі тепло, небо блакитне, безхмарне. В газеті я прочитав прогноз погоди на завтра. На жаль, очікується зміна погоди. Йтиме дощ, буде грім і блискавка. Надвечір похолодає. Віятиме сильний вітер. Температура повітря становитиме 10° тепла. Я люблю літо, тому що влітку у мене великі канікули. Я охоче загоряю і купаюся в річці. Якщо є можливість, їду на море. У вересні часто буває тепло. Мені подобається бабине літо. Ласкаво гріє сонечко, на вулиці вже не спекотно. В садах дозрівають яблука, груші й виноград. У грудні вже дуже холодно, але сніг іде нечасто. На жаль, ми не можемо назвати нашу зиму білою. Сніг випадає, але швидко тане, на вулицях ожеледиця. Середня температура від 10 до 20 градусів нижче нуля.



# LEKCE 18

Тема і ситуації: ◀ Služby.

Текст: ◀ Pošta — Telefon — Banka.

Додаткове читання: ◀ Pošta. Karel Čapek.

Граматика: ◀ Відмінювання іменників чоловічого роду на -e (тип **soudce**).

Присвійні займенники 3-ої особи однини і множини **jeho, její, jejich**.

Сполучники **ač, ačkoli(v)**.



## Pošta — Telefon — Banka

Naše hlavní pošta je ve středu města. Je to velká a krásná budova z poloviny 20. století. V přízemí je hezká prostorná hala, nalevo a napravo jsou přepážky. U nich prodávají známky do tuzemska i do zahraničí, pohledy, obálky, dopisní papír, telefonní karty. Tady si také můžete předplatit noviny a časopisy. Vzadu jsou přepážky, kde lidé podávají různé poštovní poukázky, vybírají peníze, platí telefonní a jiné účty. Na poště posíláme dopisy obyčejně a doporučeně<sup>1</sup>, expres, letecky a poste restante. Zde platí různé tarify.<sup>2</sup> Jednou jsem měl poslat doporučený dopis. U jedenadvacáté přepážky jsem si vzal podací lístek a vyplnil jsem ho u psacího pultu. Dopis jsem dal do obálky, zalepil jsem ho, čitelně jsem napsal adresu odesílatele a adresáta a podal jsem ho přes okénko úřednici, která u této přepážky pracovala. Ta se na něj podívala a upozornila mě, že mi tam chybí poštovní směrovací číslo. Protože jsem ho neznal, musel jsem se podívat do seznamu, který měli hned tady na stole. Pak úřednice nalepila známku do rohu obálky a dopis zvažila. Vážil víc než 10 g, a proto jsem musel doplatit ještě 12 korun. Obyčejné dopisy házíme do poštovních schránek, které stojí po obou stranách vchodu. Kdybyste potřebovali poslat knihy nebo časopisy, tak je pošlete jako balík<sup>3</sup>. Nesmíte pak zapomenout na podací lístek, kde je třeba uvést adresáta a odesílatele, a také hodnotu balíku. Jestliže posíláme balík do ciziny, je nutno uvést i obsah balíku. V tuzemsku můžete poslat zásilku i na dobírku.

Oddělení telefonu a telegrafu je hned na chodbě vpravo. Když chcete poslat telegram z pošty, musíte tiskacím písmem vyplnit blanket. Pilný telegram bude stát více (bude dražší) než obyčejný. Když posíláme telegram, nikdy nepíšeme dlouhý text<sup>4</sup>. Myslím si však, že s rozvojem současných komunikačních technologií došlo k tomu, že dnes již málokdo používá<sup>5</sup> telegrafu. Hlavním dorozumívacím prostředkem je v dnešní době bezesporu mobilní telefon (mobil). Je to velmi šikovný pomocník a nabízí naprosto fantastické možnosti. Můžete posílat SMS (smsky), a dokonce se připojit k Internetu<sup>6</sup>. Mobil se určitě vyplatí, když potřebujete být v neustálém kontaktu s rodinou a známými a nejste v dosahu<sup>7</sup> telefonní sítě. Nejste-li milovníkem mobilu, budete muset telefonovat z pevné linky nebo z telefonního automatu. Nejdříve si najdete telefonní číslo ve svém telefonním seznamu nebo ve Žlutých stránkách<sup>8</sup>, vezmete telefonní kartu, vložíte ji do otvoru a zvednete sluchátko. Jestliže je automat v provozu<sup>9</sup>, vytočte číslo a čekejte, až uslyšíte správný tón. Když není obsazeno, uslyšíte něčí hlas. Někdy ovšem číslo v automatu přeskočí a pak se musí vytáčet ještě jednou. Z telefonní budky je dnes možný nejen místní hovor, nýbrž i meziměstský a mezistátní. Při volání do ciziny však musíte počítat s tím, že Vás to bude stát více peněz. Volat do jiného státu z pošty má svou výhodu, protože vám tady spojí hovor na účet volaného<sup>13</sup>.

\* \* \*

✓ Milan volá svému příteli Petrovi.

— Haló, to jsi ty Petře? Slyšíš mě?

— Ano, slyším tě dobře.

— Tady je Milan. Ahoj! Co stále děláš, nemohu se tě dovolat. Bud' je obsazeno, nebo telefon zvoní a nikdo to nebere.

— Je to možné. Náš telefon mívá v poslední době poruchy.

— Co kdybychom si dali sraz?<sup>10</sup> Někde se sejdem a popovídáme si.

— Dobrá. Tak kde a kdy?

— Záleží jenom na tobě<sup>11</sup>. Já mám času dost.

— Tak v sobotu ve dvě hodiny na našem místě.

— Prima. Určitě přijdu. Tak zatím!

— Ahoj!

\* \* \*

— Horáková.

— Dobrý den, prosím vás, bydlí tady Karel?

— Ne, to je asi omyl. Tady žádný Karel nebydlí.

— Promiňte.

— Nic se nestalo.

\* \* \*

- Haló! Kdo volá, prosím?
- Tady je Katka. Je, prosím, Lenka doma?
- Bohužel zrovna není, před chvílí šla ven. Chcete jí nechat vzkaz?<sup>12</sup>
- Ne, radši ji zavolám ještě jednou. Můžu?
- Ano, zavolejte tak asi za hodinu.
- Děkuji, na shledanou!

\* \* \*

Cizí turista je v Praze a potřebuje si vyměnit peníze. Na rohu Václavského náměstí vidí směnárnu a jde tam.

- Dobrý den, jaký je dnes, prosím, devizový kurz?
- Kterou měnu máte?
- Eura.
- Tamhle na stěně je kurzovní lístek.
- Berete poplatek?
- Ano, 1 %.
- Vyměním si tedy 100 eur.
- Částka k výplatě je 3 000 Kč. Zde máte pokladní lístek.
- Mohu si u vás proměnit cestovní šek?
- S ním byste měl jít do banky.



## SLOVNÍČEK

**balík**, -u *m.* пакунок  
**banka**, -y *ž.* банк  
**bezesporu** безперечно  
**cestovní šek** дорожній чек  
**částka k výplatě** сума до виплати  
**čitelně** розбірливо, чітко  
**devizový kurz** курс валют  
**dokonce** навіть  
**dopis**, -u *m.* лист; **doporučený d.** ре-  
 комендований лист; **obyčejný d.**  
 звичайний лист; **zalepit d.** за-  
 клеїти лист  
**dopisní papír** поштовий папір  
**dorozumivací prostředek** засіб  
 спілкування  
**dovolat se**, -lám, -lají додзвонитися  
**draže** дорожче  
**fantastický** фантастичний,  
 неймовірний

**hala**, -y *ž.* зала, вестибюль  
**haló** алло  
**házet**, -zím, -zejí кидати  
**hlas**, -u *m.* голос  
**hodnota**, -y *ž.* ціна, вартість  
**hovor**, -u *m.* розмова, бесіда;  
**telefonický h./ telefonát** теле-  
 фонна розмова, **místní**  
 <telefonický> *h.* міська <теле-  
 фонна> розмова, **meziměstský**  
 <telefonický> *h.* міжміська <те-  
 лefonна> розмова, **mezistátní**  
 <telefonický> *h.* міжнародна  
 <телефонна> розмова  
**chybět**, -bím, -bějí *komu so* не ви-  
 стачати кому чого, бракувати  
**Internet**, -u *m.* інтернет  
**je to možné** це можливо  
**ještě jednou** знову, ще раз



**komunikační prostředky** засоби зв'язку

**kontakt**, -u *m.* контакт, зв'язок

**kurzovní lístek** курс валют

**málokdo** мало хто, небагато хто

**měna**, -y *ž.* валюта

**milovník**, -a *m.* любитель

**možnost**, -í *ž.* можливість

**naprosto** цілковито, цілком, абсолютно

**pěčí** чийсь

**neustálý** постійний, безперервний

**obálka**, -y *ž.* конверт

**obsah**, -u *m.* вміст; зміст

**obsazeno** зайнято

**oddělení**, -í *s.* відділ

**odesílatel**, -e *m.* відправник

**okénko**, -a *s.* віконце

**omyl**, -u *m.* помилка

**ovšem** 1. звичайно, певна річ, звісно; 2. однак, проте

**pevná linka** стаціонарна (телефонна) лінія

**podací lístek** квитанція

**pohled**, -u *m.* листівка

**pomocník**, -a *m.* помічник

**poplatek**, -tku *m.* плата

**popovídat si**, -dám, -dají поговорити

**porucha**, -y *ž.* неполадки

**poste restante** до запитання

**pošta**, -y *ž.* пошта; **hlavní p.** поштамт; **letecká p.** авіапошта

**poštovní poukázka / složenka** поштовий переказ

**poštovní schránka** поштова скринька

**poštovní směrovací číslo** поштовий індекс

**proměnit**, -ním, -ní обміняти, виміняти

**průvodka**, -y *ž.* супровідний поштовий бланк

**předplatit si noviny** передплатити газету

**přepážka**, -y *ž.* перегородка, віконце

**přeskočit**, -čím, -čí перескочити

**příjemce**, -e *m.* одержувач

**rozvoj**, -e *m.* розвиток

**sejít se**, -jdu, -jdou зустрітися, побачитися

**seznam**, -u *m.* список

**směnárna**, -y *ž.* пункт обміну валют

**SMS hovor.** **smska** смс-повідомлення

**současný** сучасний

**šikovný** моторний, спритний

**telefon**, -u *m.* телефон; **mobilní t. hovor.** **mobil** мобільний телефон

**telefonní** телефонний; **t. automat** телефонний автомат; **t. číslo** номер телефону; **t. karta** телефонна картка; **t. síť** телефонна мережа

**telefonovat**, -nuji, -nují/ **volat**, -lám, -lají дзвонити, телефонувати

**telegraf**, -u *m.* телеграф

**telegram**, -u *m.* телеграма, **obyčejný t.** звичайна телеграма, **pilný t.** термінова телеграма

**tiskací písmo** друковані літери

**tón**, -u *m.* тон

**tuzemsko**, -a *s.* батьківщина, своя країна

**účet**, **učtu** *m.* рахунок

**upozornit**, -ním, -ní звернути увагу

**určitě** певно, точно

**úředník**, -a *m.* службовець

**uslyšet**, -ším, -ší почути

**víc než** більше ніж

**vybírat peníze** одержувати гроші

**vyměnit si peníze** поміняти гроші

**vyplnit blankety** заповнити формуляр, заповнити бланк

**vytáčet/ vytočit číslo** набирати номер

**zahraničí**, -í *s.* закордон

**zásilka na dobírku** посилка

післяплатою/ накладною платою

**známka**, -y *ž.* марка, **nalepit z-u** наклеїти марку

**známý** відомий, знайомий

**zrovna** саме, якраз

**zvážit**, -žím, -ží (з)важити

**zvonit**, -ním, -ní дзвонити

## Doplňková čtba

## POŠTA

(zkráceno)

Lidská povaha je plna rozporů; tak na příklad většina lidí nesmírně ráda dostává dopisy a nesmírně nerada píše dopisy, ačkoliv oboje je v jakési příčinné a nutné souvislosti. Vyskytují se sice lidé, kteří píšou dopisy nezřízeně rádi, jako na příklad osoby zamilované a lidé, kteří s podpisem "Jeden z mnohých" nebo "Váš čtenář" vynadají novinám za nějaký včerejší článek; ale to jsou celkem podivní, tak jako jsou lidé, kteří rádi časně vstávají. Avšak většinový člověk nerad vstává, nerad nechává mluvit jiné a zejména nerad odpovídá na dopisy. Co se toho posledního týče, lze předpokládat, že obyčejný člověk píše dopis jen tehdy, chce-li na něj dostat odpověď. Nechut psát dopisy plyne asi z obecné lidské lenosti; záliba dostávat dopisy má však, jak se zdá, kořeny hlubší a tajemnější.

(Karel Čapek)



## SLOVNÍČEK

**nechat mluvit někoho** дозволити  
говорити кому  
**nesmírně** надзвичайно,  
неймовірно  
**nezřízeně** нестримно

**podivín, -a m.** дивак  
**rozpor, -u m.** незгода, протиріччя  
**vynadat, -dám, -dají** виляяти  
**vyskytovat se, zprav. 3. os. -tuje, -tují** зустрічатися, траплятися



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Posílat dopis obyčejně a doporučeně, expres, letecky a poste restante.

Надсилати звичайний, рекомендований, терміновий лист, лист авіапоштою, до запитання.

2. Zde platí různé tarify.

Тут діють різні тарифи.

3. Posílat jako balík.

Відправляти як бандероль.

4. Nepíše se dlouhý text.

Не пишуть довгий текст.

5. Používat co.

Використовувати *що*,

Využívat koho čeho.

користуватися, скористатися *ким, чим*.

Využít všech okolností.

Скористатися усіма обставинами.

6. Připojit se k čemu.

Підключитися, приєднатися *до чого*.

- |  |  |
|--|--|
| 7. Být v dosahu <i>něčeho</i> .                                      | Бути поблизу <i>чого</i> .   |
| 8. Žluté stránky.  | Телефонний довідник фізичних і юридичних осіб. У Чехії зазвичай є в кожній телефонній будці. |
| 9. Být v provozu.<br>Automat je mimo provoz.                         | Працювати, функціонувати.<br>Автомат не працює.  |
| 10. Dát si sraz s <i>kým</i> .                                       | Зустрітися з <i>ким</i> .  |
| 11. Záležet na <i>kom, čem</i> .<br>To záleží na situaci, na lidech. | Залежати від <i>кого, чого</i> .<br>Це залежить від ситуації, від людей.                     |
| 12. Nechat vzkaz <i>někomu</i> .<br>Chcete jí nechat vzkaz?          | Передати <i>що кому</i> .<br>Ви хочете їй щось передати?                                     |
| 13. Hovor na účet volaného.  | Переговори за рахунок адресата.  |

### Formy oslovení při psaní dopisů

#### Oficiální:

Vážení (drazí) přátelé! Vážené dámy a pánové! Vaše Magnificence!  
Vážený pane Nováku! Vážená paní Nováková! Vážený pane profesore  
(docente, rektore)! Vážená paní doktorko (docentko)!

#### Neoficiální:

Drahý příteli! Milá přítelkyně! Milý Honzo! Drahá Marie! Drahá maminko!

### Některé obraty v dopisech

#### Oficiální:

Děkujeme Vám za Váš dopis ze dne...

Upozorňujeme Vás, že...

Omlouváme se za opožděnou odpověď na váš dopis z 16.10. t.r.

Obracíme se na Vás s prosbou/ žádostí...

Dovolujeme si Vás požádat...

Očekáváme Vaši odpověď.

Prosíme o zprávu obratem.

Promiňte, že jsem nepsala, jsem velmi zaneprázdněna.

Děkuji Vám za zasláné knihy.

Děkuji Vám za pozvání k návštěvě Vaší univerzity. Těším se na naše setkání u Vás.

Dojeli jsme domů v pořádku, děkujeme za Vaši péči o nás.

#### Neoficiální:

Omluv mě, že na Tvůj dopis odepisuji teprve dnes.

Dostala jsem Tvůj dopis a fotografie, děkuji Ti mnohokrát. Jsi moc hodný!  
Napiš mi, co je u vás nového.  
Co dělá Franta? Pozdravuj ho ode mne!

### Zakončení dopisů

*Oficiální:*

Byli bychom vděčni, kdybyste na tento dopis odpověděli co nejdříve.

Děkujeme Vám předem za kladné vyřízení této žádosti.

Doufáme, že naši prosbě budete moci vyhovět.

Doufáme, že s naším návrhem budete spokojeni.

Těšíme se na naši další spolupráci.

S pozdravem Ludmila.

*Neoficiální:*

To by bylo asi tak všechno.

Líbá Tě...

Nakonec bych Ti ještě chtěla popřát...

Měj se dobře a pozdravuj rodinu.

Se srdečným pozdravem Tvá Maruška.

S přáním všeho dobrého Vaše Jana.

Děkuji za všechno a pozdravuji Tebe a rodinu.

### Jak píšeme dopis?

Praha 9. XII. 1936

*Milý Fráňo,*

*v pondělí (14. t. m.) bude má paní číst několika přátelům můj kus; bude to o deváté večer. Moc rádi bychom Tě viděli, tak prosím Tě, přijď, můžeš-li. Potkal bys při tom také pana prezidenta Beneše, kterého bys měl znát. Napiš mi, můžeme-li se na Tebe těšit.*

*Takovou dobu jsem Tě už neviděl! Dávno se chystám k Tobě vpadnout, ale pracoval jsem poslední měsíce příliš tvrdě; nebylo ani pokdy žít jako živý člověk.*

*Srdečně Tě zdraví a libá Tvůj  
Karel Čapek*

### Jak píšeme blahopřání?

Všechno nejlepší k narozeninám, hlavně hodně zdraví, štěstí a rodinné pohody Vám přeje rodina Nováková.

Hodně štěstí, zdraví a úspěchů Ti přeje Milena.

Dokázal jsi to, blahopřeji!

Přeji vám hodně chuti do další práce!

K tvému svátku hodně štěstí, málo zmatku, ať Tě v srdci štěstí hřeje, to Ti vše upřímně přeje Ladislav.

Srdečně blahopřejeme k sňatku. Rodina Tesaříkova.

Radostné Vánoce a šťastný Nový rok Vám přeje Ludmila.

Hezké prožití vánočních svátků a šťastný Nový rok Vám přeje Michal.

*Зверніть увагу:* Чеський етикет передбачає написання в листах, листівках, телеграмах і под. особових і присвійних займенників з великої літери.

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Відмінювання іменників чоловічого роду на -e (тип soudce)

| Pád | Číslo jednotné   | Číslo množné  |
|-----|------------------|---------------|
| N.  | soudce           | soudci, -ové  |
| G.  | soudce           | soudců        |
| D.  | soudci, -ovi     | soudcům       |
| A.  | soudce           | soudce        |
| V.  | soudce!          | soudci, -ové! |
| L.  | (o) soudci, -ovi | soudcích      |
| I.  | soudcem          | soudci        |

За зразком м'якого типу **soudce** відмінюються іменники чоловічого роду на -e, що означають істот: *soudce, rádce, správce, zachránce* та ін.

Іменники типу **soudce** відмінюються так само, як іменники м'якого типу без закінчення (зразок **muž**), за винятком називного і кличного відмінків однини, у яких виступає форма *soudce!* (пор.: *otec* — *otče!*), хоча в розмовній мові у деяких слів вживаються форми *správče!*, *rádče!*

### Присвійні займенники 3-ої особи однини і множини **jeho, její, jejich**

Від займенників третьої особи однини і множини утворюються присвійні займенники **jeho** його, **její** її, **jejich** їхні. Від займенників чоловічого і середнього роду *on, ono* утворюється присвійний займенник *jeho*, від займенника жіночого роду *ona* — присвійний займенник *její*. У множині усім трьом родам (*oni, ony, ona*) відповідає присвійний займенник *jejich*. Присвійні займенники *jeho, jejich* не відмінюються. Наприклад:

jeho, bratr, jeho sestra його брат, його сестра;  
 u jeho bratra, u jeho sestry у його брата, у його сестри;  
 k jeho bratrovi, k jeho sestře до його брата, до його сестри;  
 jejich bratři, sestry, děti їхні брати, сестри, діти;  
 jejich bratři, sester, děti їхніх братів, сестер, дітей.

Присвійний займенник жіночого роду **její**, на відміну від української мови, змінюється. Форма **její** узгоджується з іменником у роді, числі та відмінку і відмінюється як прикметник м'якої групи (тип **jarní**):

| Pád | Mužský a střední rod          | Ženský rod        | Množné číslo                               |
|-----|-------------------------------|-------------------|--|
| N.  | její (bratr, auto)            | její (sestra)     | její (bratři, sestry, auta)                |
| G.  | jejího (bratra, auta)         | její (sestry)     | jejích (bratrů, sester, aut)               |
| D.  | jejímu (bratrovi, autu)       | její (sestře)     | jejím<br>(bratrům, sestřím, autům)         |
| A.  | jejího (bratra), její auto    | její (sestru)     | její (bratry, sestry, auta)                |
| L.  | (o) jejím<br>(bratrovi, autě) | (o) její (sestře) | (o) jejích (bratřích,<br>sestrách, autech) |
| I.  | jejím<br>(bratrem, autem)     | její (sestrou)    | jejími<br>(bratry, sestrami, auty)         |

➤ **Запам'ятайте**, необхідно розрізнити форму **jejich** їхні, що виражає присвійність стосовно багатьох осіб і речей, та **jejích** її, що виражає присвійну форму жіночого роду в родовому відмінку множини, пор.:

|                |             |
|----------------|-------------|
| jejich úspěchy | їхні успіхи |
| jejích úspěchů | її успіхів  |
| jejich přátelé | їхні друзі  |
| jejích přátel  | її друзів   |

### Сполучники аџ, аџколи(v)

Сполучники **аџ**, **аџколи(v)** приєднують до головного речення підрядне допустове речення. На українську мову вони перекладаються простими або складеними сполучниками *хоча*, *хоч*, *дарма що*, напр.: Přišel, аџ (аџkoliv) již bylo pozdě. Він прийшов, хоча вже було пізно. Šel ven, аџkoli přišlo. Він пішов надвір, хоча йшов дощ.

Іноді сполучник **аџ** об'єднує два однорідні члени, що виражають значення допустовості, напр.: souhlasil s tím, аџ nerad він з цим погодився, хоч і неохоче.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovídejte na otázky:

1. Které druhy poštovních zásilek znáte?
2. Jak posíláme dopisy?
3. Kdo je to listonoš(ka)?
4. Jak posíláme peníze a jak balíky?
5. Jak často posíláte telegram?
6. Víte, kde je hlavní pošta v Praze?
7. Co potřebujete, když chcete telefonovat?
8. Co znamená hovor na účet volaného, zásilka na dobírku?
9. Je skutečně tak důležité mít svůj mobilní telefon?
10. Proč si většina mladých lidí mobil pořizuje?
11. Vypadáte bez mobilu mezi ostatními jako černá ovce?

### 2. Na kterou otázku vám odpověděli?

- ..... Na pohled na Ukrajinu se dává desetikorunová známka.
- ..... Doporučené dopisy se podávají u okénka číslo 3.
- ..... Minuta hovoru do Kyjeva stojí třicet korun.
- ..... Ne, chci tento dopis poslat letecky.
- ..... Text napíšete tiskacím písmem.
- ..... Ano, zde můžete poslat peníze složenkou.
- ..... Bohužel, paní Válková tu není.
- ..... Moment, zavolám ji.
- ..... Ne, není doma a vrátí se až večer.

### 3. Doplňte rozhovory:

- a) Dobrý den, mohl bych mluvit s panem Dvorským?

.....

A kdy se vrátí?

.....

Můžu mu nechat vzkaz?

.....

Děkuji, jste velmi laskava.

b) Danešová.

.....

Dobře, a kdy se sejdem?

.....

To mi nevyhovuje.

.....

Tak jo, v pondělí odpoledne ve čtyři.

4. Sehrajte ve dvojicích telefonické rozhovory.

5. Napište pohled: a) pozdrav z Prahy; b) blahopřání k Vánocům; c) svatební oznámení.

6. Možná, že se už někomu z vás stalo, že se ze sluchátka po vytočení telefonního čísla ozval hlas z telefonního záznamníku: Dovolali jste se na číslo x. Momentálně není nikdo přítomen. Pokud chcete, zanechte po zaznění signálu vzkaz na telefonním záznamníku. Nechejte vzkaz:

a) kamarádovi, že pro něj máte lístek do divadla na zítřejší odpoledne, ať vám zavolá, kde a kdy se sejdete;

b) tetě, že je babička nemocná, že za ní půjdete na návštěvu, ať vám zavolá, jestli půjde s vámi;

c) spolužákovi, že neznáte téma zítřejšího semináře, zda by vám ho mohl sdělit a co nejdříve zavolal, co ještě je třeba zajistit.

*Nezapomeňte se představit, uvést telefonní číslo, na které vám může volaný zavolat, a hovořit věcně a stručně, protože záznam trvá pouze omezenou dobu.*

7. Ze slov v levém a pravém sloupci tvořte slovní spojení:

koupit známky

podací lístek

zaplatit 20 Kč

pro peníze

vyplnit

na obálku

měnit peníze

doporučeně

podat dopis

meziměstský hovor

jít do banky

poštovní úřednici

vyplnit blanket

obyčejný dopis

nalepit známku

u psacího pultu

objednat si

za známky

hodit do schránky

na dopis do ciziny

poslat dopis

ve směnárně

8. Výrazy v závorkách uveďte ve správném tvaru:

(Můj rádce) jsem potkal před (kancelář). Obžalovaný se obrátil k (soudce). Útočník napadl (obránce). Soud nad (zrádce) byl krátký. Šli k (zástupce ředitele). Kdo se stane (jeho nástupce)? Musíš mluvit s (ten starý soudce). Hned zítra to řeknu (správce statku). Jeho (rádce) jsem nevěřil ani slovo.

9. Místo teček doplňte příslušné tvary přivlastňovacích zájmen jeho, její, jejich:

*Vzor:* Přišel tam s jeho (její, jejich) sestrou.



Přišel tam s ... sestrou. Pozdravujte ... děti. Tramvaj jezdí kolem ... fakulty. Naučím se to z ... sešitu. Nezapomeň na ... přátele. Byl to ... nápad. Bydlí u ... rodičů. Hledal to v ... poznámkách. V ... úkolu byly chyby. Chceš mluvit s ... vedoucím? Sešel se s nimi u ... známých. Dostal jsem dopisy od několika ... přátel. V ... dopisech jsem o tom nenašel ani zmínku. Rád bych se podíval na ... obrazy. Při ... povolání na to není čas. Dědeček sedí v ... křesle. Seznámím vás s ... přítelkyněmi.

### 10. Místo osobních zájmen v závorkách uveďte přivlastňovací zájmena 3. osoby jednotného a množného čísla a dejte je do správných pádů.

K svátku odeslal telegram (ona) rodičům. Z (ona) dopisu jsem se dozvěděl, že se vrátí až za měsíc. Šel na poštu s (on) sestrou. U (ona) okénka stalo hodně lidí. Z (on) telefonátu jsem nic nepochopil. Mluvil jsem s (oni) poštovními úředníky. Při (ona) slovech se podivili. V (ona) pokoji to určitě není. Musím napsat odpověď na (oni) dopis. Bez (ona) dovolení to neudělám. Řídili jsme se (ona) přáními. V (oni) městě je několik škol. Potkal jsem (ona) známé. Přišel s (ona) knihami. Těšíme se na (ona) projev. Mluvili o (ona) práci. Kolem (oni) domu chodím často. Půjdu se podívat k (ona) sousedům. Udělali to podle (ona) přání. Zapomněl na (oni) prosby. Připomeňte mi (ona) otázku. Podle (ona) názoru to tak je. Pochybovali o (ony) slovech.

### 11. Přeložte do češtiny:

a) Яку марку потрібно на листівку в Україну? Я хотів би відправити цей лист авіапоштою. Де видають листи до запитання? Мені треба подзвонити за кордон. Скільки коштує хвилина розмови з Києвом? Чи не могли б ви мене з'єднати за рахунок адресата? Де знаходиться найближча поштова скринька? Який бланк я повинен заповнити, щоб відправити гроші? Де приймають посилки? Посилки приймають у двадцять другому віконці. Мені потрібно заповнити бланк? Ви повинні вказати вартість та вміст посилки. Я хочу написати вітання своїм знайомим у Чехію. Як мені замовити міжміські переговори? Можна мені від тебе зателефонувати?

b) — Алло, це Ярослав Данеш. Чи можу я говорити з пані Новотною?

— Ви помилилися номером.

— Алло, добрий день! Чи є пані Новотна?

— Скажіть, будь ласка, хто її запитує?

— Ярослав Данеш.

— На жаль, пані Новотної зараз немає. Щось їй передати?

— Дякую, я зателефоную пізніше.

— Так, будь ласка, після обіду вона вже має бути.



## LEKCE 19

Тема і ситуації: ◀ Kultura.

Текст: ◀ Divadlo  
a kino.

Додаткове читання: ◀ Národní divadlo.

Граматика: ◀ Присвійні прикметники:  
значення, утворення  
і відмінювання.  
Категорія стану у дієслів.  
Утворення пасивних  
дієприкметників.  
Форми вираження пасиву.



### Divadlo a kino

I v dnešní uspěchané době mají někteří lidé dost velký zájem o kulturu. Navštěvují divadelní představení, chodí na koncerty a výstavy, do výstavních sálů a galerií.

Jelikož mým koníčkem je opera, šli jsme tedy do Národního divadla. Dávali<sup>1</sup> Smetanovu Prodanou nevěstu, venkovský příběh o věrné lásce Jeníka a Mařenky. Lístky do divadla jsme si koupili v předprodeji. Neráda stojím ve frontě nebo sháním lístky na poslední chvíli.

Do divadla jsme přišli dost brzy. Dali jsme si kabáty do šatny, půjčili si kukátko a koupili jsme si program, ve kterém byl obsah opery a jména účinkujících. Uvaděčka nám ukázala naše místa. Dostali jsme pěkná místa v přízemí ve čtvrté řadě, odkud bylo dobře slyšet a vidět na jeviště. Rozsvícené křišťálové lustry, které visely uprostřed hlediště, zvyšovaly slavnostní náladu.

Představení začalo přesně v 7 hodin. Dirigentovy ruce se zvedly do výše. Zazněla přehra. Opona se zvedla. Na jevišti tančili lidé v krojích a hlaholily radostné zpěvy. Potom diváci nadšeně naslouchali Jeníkovým áriím. Konečně zazněl i hlas půvabné Mařenky, která naříkala nad Jeníkovou domnělou zradou.

Po prvním jednání jsme si o přestávce prohlédli celé hlediště — lóže, balkon, galerii a také vestibuly, veškerou bohatou výzdobu. Po zvonění jsme si šli zase sednout na svá místa. Orchester, sólisté a sbor byli vynikající. Sotva dozněly závěrečné tóny a dirigent odložil taktovku, diváci začali nadšeně

tleskat. Dlouho zpěvákům děkovali za výjimečný umělecký zážitek. Herci se mnohokrát vrátili na scénu a potom i před oponu a stále se ukláněli. Byli jsme nadšeni a moc spokojeni.

Často chodím i na koncerty. Mám zájem hlavně o klasickou hudbu. V hudbě zůstává Praha věrna své pověsti z 18. století, kdy byly Čechy nazvány “konzervatoří Evropy”. Dodnes se říká “Co Čech, to muzikant.”

\* \* \*

— Ahoj, Vlasto. Kam utíkáš, jako by za tebou hořelo?<sup>2</sup>

— Á, a to jsi ty, Julie? Ahoj! Mírím do kina. Chci sehnat lístek na film *Želary*. Slyšelas o něm něco?

— Jak by ne!<sup>3</sup> To je film, který byl nominován roku 2003 na Oscara v kategorii cizojazyčných snímků. Četla jsem o tom v novinách, ale zatím jsem ho bohužel neviděla.

— Nešla bys se mnou?

— Děkuji, jsem pro<sup>4</sup>.

— Představ si, že jednou jsem už ho viděla, na premiéře, a musím říct, že jsem nadšena. Už opravdu dlouho mě žádný film tak nezaujal a už se ani nepamatuji, že bych se na nějaký film musela dívat několikrát za sebou, jak se mi to stalo u *Želary*. Skvělý příběh, nádherné prostředí, skvostná hudba. Úplně jsem se vžila do děje a ke konci jsem měla slzy na krajíčku<sup>5</sup>.

— Kdo natočil ten film?

— Režisér Ondřej Trojan. Jeho jméno se stalo jedním ze synonym pro kvalitní český film, domácí hit. Myslím, že obsazení herců se mu opravdu povedlo. Nejvíc mě uchvátila postava Jozy. Ten herec je prostě úžasný. Jeho tvář mám pořád před očima.

— Kdo hrál Jozu?

— Výborný herec maďarského původu — György Cserhalmi.

— Víím, že je to romantické drama a že Oscara film bohužel nezískal, získal však Českého lva za hlavní ženskou roli. Hlavní postavu hrála talentovaná česká herečka Aňa Geislerová.

— A co ten tajemný název *Želary*? Co znamená?

— Tak se jmenovala horská vesnička, kde se vše odvíjí v souladu s přírodou<sup>6</sup> a jejími často krutými, pravěkými zákony. Nikde jsem se však nedočetla, kde se to natáčelo.

— V novinách se psalo, že tento nádherný kus země je slovenská Malá Fatra. *Želary* jsou fiktivní vesnicí, nejspíše snad inspirovanou Starým Hrozenkovem na Slovensku.

— Tak pod'me<sup>7</sup>, určitě nebudeš zklamaná.

\* \* \*

- Máte lístky na zítřa večer na osmou do přízemí?  
 — Přízemí je vyprodáno, kromě první řady u plátna. Pak už máme jenom lóže a balkon.  
 — Tak tedy balkon. Ale nějakou přední řadu.  
 — Máme už jen devátou až dvanáctou. Kolik lístků chcete?  
 — Dva do deváté řady.  
 — Kraj nebo střed?<sup>8</sup>  
 — Pokud možno střed.



## SLOVNÍČEK

árie, -e ž. арія

děj, -e m. дія, подія

dirigent, -a m. диригент

dnešní сучасний

dočíst(se), -čtu, -čtou дочитати,  
прочитати

domnělý гаданий, уявний

doznít, -ním, -nějí відзвучати

film, -u m. фільм, natočit f. зняти  
фільм

fronta, -y ž. черга

galerie, -e ž. галерея

herec, -rce m. актор, артист

herečka, -y ž. актриса, артистка

hit, -u m. хіт

hlaholit, -lím, -lí лунати, звучати

hlediště, -ě s. зал для глядачів

horský гірський

hudba, -y ž. музика

jednání, -í s. дія, акт

jeviště, -ě s. сцена

klasický класичний

koncert, -u m. концерт

konečně нарешті, врешті-решт,  
зрештою

koniček, -čku m. хобі

konzervatoř, -e ž. консерваторія

kroj, -e m. костюм (національний)

krutý жорстокий, суворий

kukátko, -a s. бінокль

kus, -u m. шматок, частина

kvalitní якісний

lóže, -e ž. ложа

mířit, -řím, -ří прямувати

mnohokrát кілька разів

nádherný пишний, розкішний, чудо-  
вий

nadšený натхненний, захоплений

nálada, -y ž. настрої

nařikat, -kám, -kají ридати, голосити

naslouchat, -chám, -chají слухати

název, -zvu m. назва, заголовок

nominovat, -nuji, -nují номінувати

obsah, -u m. зміст

obsazení, -í s. акторський склад

orchestr, -u m. оркестр

plátno, -a s. екран

povést se *zprav.* 3. os. удатися кому  
що

pověst, -i ž. слава, репутація

pravěký доісторичний, стародавній

premiéra, -y ž. прем'єра

prostě просто, нескладно

prostředí, -í s. середовище, оточен-  
ня

přehra, -y ž. увертюра, прелюдія

přední головний, чільний, передній

představení, -í s. вистава

příběh, -u m. подія

přízemí, -í s. партер

půjčit, -čím, -čí позичити

půvabný привабливий, чарівний

rozsvícený (*lustr*) увімкнений

řada, -y ž. ряд

sbor, -u m. трупа, колектив; хор

scéna, -y ž. сцена

- shánět, -ním, -nějí rozдобувати, діставати
- skvělý блискучий, розкішний
- skvostný дорогоцінний, коштовний
- slavnostní урочистий
- snímek, -mku *m.* фільм
- sólista, -y *m.* соліст
- sotva ледве, ледь
- soulad, -u *m.* гармонія
- spokojený задоволений
- šatna, -y *ž.* гардероб
- tajemný таємничий
- taktovka, -y *ž.* диригентська паличка
- tančit, -čím, -čí танцювати
- tedy таким чином, отже
- tleskat, -kám, -kají аплодувати
- účinkující, -ího *m.* виконавець ролі
- uchvátit, -tím, -tí захопити, полонити
- uklánět se, -ním, -nějí кланятися
- umělec, -lce *m.* митець
- umělecký мистецький
- úspěchaný квапливий, метушливий
- uvaděčka, -y *ž.* білетерка
- úžasný дивовижний, вражаючий
- vestibul, -u *m.* вестибюль
- výjimečný надзвичайний, винятковий
- výkon, -u *m.* виконання
- vynikající унікальний, чудовий
- vyprodaný проданий
- výstava, -y *ž.* виставка
- výstavní síň виставковий зал
- výše, -e *ž.* вишина
- výzdoba, -y *ž.* оздоблення
- vžit se, vžiji, vžijí увійти  
у що
- zaujatý захоплений, зацікавлений
- závěrečný заключний
- zaznít *zprav.* 3. os. -ní, zazвучати, залунати
- zážitek, -tku *m.* враження
- získat, -kám, -kají знайти, надбати, одержати
- zklamaný розчарований
- znamenat, 3 os. -ná, -nají означати, значити
- zpěv, -u *m.* спів
- zpěvák, -a *m.* співак
- zrada, -y *ž.* зрада
- zvonění, -í *s.* дзвінок

## Doplňková četba

### Národní divadlo

Národní divadlo v Praze zaujímá ojedinělé postavení mezi národními divadly v jiných státech. Je výjimečné tím, že ho nepostavil žádný vládce, císař nebo jiný monarcha. Byl to lid, který v době národního obrození neúnavně a oddaně přispíval k tomu, aby mělo české divadlo důstojnou budovu. Lidé si sami vybírali mezi sebou peníze, každý člověk dával tolik peněz, kolik mohl. Do sbírky přispěli tenkrát bohatí lidé a svými skromnými úsporami i prostí lidé z celých Čech a Moravy. A proto dodnes můžeme číst nad jevištěm nápis: *Národ sobě.*

Národní divadlo je považováno za nejkrásnější dílo české architektury druhé poloviny 19. století. Bylo vybudováno ve stylu severoitalské pozdní renesance. Základní kámen byl položen 16. května 1868. Do Prahy přijížděly vozy s kameny z míst, která v dějinách českého národa hrála významnou roli. Stavba byla dokončena v r. 1881. První představení se konalo 11. 6. 1881. Hráli operu *Libuše* od Bedřicha Smetany. 23.6.1881 divadlo na určitou dobu zavřeli,

protože potřebovali něco opravit. Opraváři opravovali, ale některý z nich byl velmi nedbalý a neuhasil dobře dřevěné uhlí, kterým si topili. K večeru 12. srpna roku 1881 se nad střechou Národního divadla objevil zlověstný kouř. Za chvíli se již sjížděly k divadlu hasičské sbory a stříkačky začaly chrlit do ohně vodu čerpanou z Vltavy. Shromážděné zástupy Pražanů sledovaly boj pražských hasičů s úzkostlivým napětím. Mnozí vtrhli do divadla, aby se zúčastnili záchranných prací. Avšak všechno úsilí bylo marné. Vichřice rozdmýchávala plamen do nesmírné výše a ztěžovala boj s ohněm. Když se do hlediště zřítíl celý strop i s drahocenným lustrem, museli i nejsmělejší hasiči prchnout z hořící budovy. Dílo zkázy bylo dokonáno. Národní divadlo vyhořelo.

Obětaví vlastenci však dokázali nemyslitelné. Hned druhý den<sup>9</sup> začali znovu sbírat peníze na stavbu nového Národního divadla. A opravdu za dva roky — 18. 11. 1883 v divadle byla znovu zahájena představení. Mnoho českých malířů a sochařů se účastnilo výzdoby Národního divadla. Byli to např. malíři Mikoláš Aleš, František Ženíšek. Vzácnou oponu namaloval Vojtěch Hynais. Mezi sochaři vynikl Josef Václav Myslbek. V sedmdesátých letech 20. století byla v sousedství historické budovy postavena moderní budova — Nová scéna, komorní divadlo.

Národní divadlo se těší velké lásce českého lidu<sup>10</sup>, proto se mu říká zlatá kaplička nad Vltavou<sup>11</sup>.



## SLOVNÍČEK

- |   |  |
|---|--|
| císař, -e <i>m.</i> імператор   | napětí, -í <i>s.</i> напруження                                    |
| dějiny, -jin <i>ž. rozn.</i> історія                                  | národní obrození національне від-<br>родження                      |
| dílo, -a <i>s.</i> твір, витвір                                       | nebývalý надзвичайний, небувалий                                   |
| dodnes досі, дотепер  | nedbalý недбалий   |
| dokázat, -žu, -žou довести  | nemyslitelný немислимий, неймо-<br>вірний                          |
| dokonat, -nám, -nají завершити  | nesmírný безмежний, безкрайній                                     |
| dokončit, -čím, -čí закінчити   | neúnavně невтомно  |
| dřevěné uhlí деревне вугілля  | obětavý самовідданий, жертвовний                                   |
| důstojný шановний, поважний   | objevit se, -vím, -ví з'явитися, постати                           |
| hasič, -e <i>m.</i> пожежник  | oddaně віддано, вірно  |
| hasičský sbor пожежна команда   | ojedinělý винятковий   |
| hořící палаючий   | opravář, -e <i>m.</i> ремонтник                                    |
| hrát operu грати в опері  | opravit, -vím, -ví відремонтувати                                  |
| komorní камерний  | plamen, -e <i>m.</i> полум'я, вогонь                               |
| konat se, <i>zprav.</i> 3. os. -ná, -nají від-<br>буватися, проходити | postavení, -í <i>s.</i> становище, роль                            |
| kouř, -e <i>m.</i> дим  | považovat, -žují, -žují вважати, при-<br>ймати кого, що за кого що |
| lid, -u <i>m.</i> народ, люди   | prchnout, -nu, -nou утекти   |
| malíř, -e <i>m.</i> художник  | přispívat, -vám, -vají допомагати                                  |
| marný марний, даремний  |  |
| monarcha, -u <i>m.</i> монарх   |  |

- renesance, -e ž. Ренесанс, Відродження
- role, -e ž. роль
- rozdmyčávat, -vám, -vají роздувати
- sbírat, -rám, -rají збирати
- sbírka, -y ž. колекція, збірка
- severoitalský північно-італійський
- shromážděné zástupy юрби людей
- sjíždět se, -dím, -dějí з'їжджатися
- skromný скромний
- sochař, -e m. скульптор
- sousedství, -í s. сусідство
- stát, -u m. держава
- stavba, -y ž. будівля
- stříkačka, -y ž. насос
- styl, -u m. стиль
- tenkrát тоді
- účastnit se, -ním, -ní брати участь
- ušatit, -ším, -sí погасити, загасити
- určitý певний, точний
- úsilí, -í s. зусилля
- úspora, -y ž. заощадження
- úzkostlivý тривожний
- vichřice, -e ž. шквальний вітер, буря
- vládce, -e m. правитель
- vlastenec, -nce m. патріот
- vtrhnout, -nu, -nou удертися, вторгнутися
- vybudovat, -dují, -dují побудувати, спорудити
- vyhořet, -řím, -ří згоріти, вигоріти
- vyrůst, vyrostu, vyrostou вирости
- významný видатний, визначний
- zahájit, -jím, -jí відкрити, розпочати
- záchranné práce рятувальні роботи
- základní kámen перший камінь
- zaujímat, -mám, -mají займати, посідати
- zavřít, -vřu, -vřou закрити, зачинити
- zkáza, -y ž. загибель
- zlověstný зловісний
- zřít se, -tím, -tí обрушитися
- ztěžovat, žuji, -žují ускладнювати
- zúčastnit se, -ním, -ní взяти участь
- žádný жодний



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Dávali Smetanovu Prodanou nevěstu. Поп.: Co dnes dávají v divadle? Зверніть увагу, що, на відміну від української мови, в чеській індивідуальні назви творів, а також газет, журналів, кінофільмів тощо в лапки не беруться.

Давали (оперу) “Продана наречена” Сметани / В програмі була “Продана наречена” Сметани. Що сьогодні дають (іде) в театрі?
2. Kam utíkáš/letíš, jako by za tebou hořelo? Куди ти летиш, ніби під тобою земля горить?
3. Jak by ne! Ще б пак не знати! // Звичайно!
4. Jsem pro. Я — за // я не проти.
5. Mít slzy na krajíčku. Ось-ось заплакати // Сльози тремтять на очах.
6. Vše se odvíjí v souladu s přírodou. Все розвивається в гармонії з природою.

7. Tak pod'me, ...  
Pod'me *hovor.*, pojďme *spis.*

8. Kraj nebo střed?

9. Hned druhý den.

10. Těšit se *čemu*.  
Těšit se *důvěře*.

11. Zlatá kaplička nad Vltavou.

Ну ходімо, ...

Скраю чи посередині?

Відразу ж наступного дня.

Користуватися *чим*.

Користуватися довірою.

Золота капличка над Влтавою.

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Присвійні прикметники: значення, утворення і відмінювання

В чеській мові, як і в українській, присвійні прикметники виражають посесивне значення, тобто значення володіння когось кимось або чимось, напр.: *bat'kiv budynok, mat'erina ljubov, dočcin syn, Ševčenkiv tvір, Sergejiv usnix* — *otcův dům, matčina láska, dceřin syn, Ševčenkův spis, Sergejův úspěch*. Присвійні прикметники виражають належність одиничному власникові — людині (рідше — тварині), вони індивідуалізують ознаку, пор. в українській і чеській мовах: *праця лікаря* (будь-якого лікаря) і *лікарева праця* (праця лікаря N.) — *práce lékaře i lékařova práce*.

Чеські присвійні прикметники утворюються лише від іменників, що означають осіб чоловічого і жіночого роду. Від іменників чоловічого роду — за допомогою суфіксів **-ův, -ova, -ovo**, від іменників жіночого роду — за допомогою суфіксів **-in, -ina, -ino**:

|                 |                 |
|-----------------|-----------------|
| Mužský rod      | Ženský rod      |
| bratrův přítel  | Helenin přítel  |
| bratrova sestra | Helenina sestra |
| bratrovo auto   | Helenino auto   |

При утворенні присвійних прикметників від іменників чоловічого роду на **-ec, -el** випадає **-e**: *otec* — *otcův*, *Karel* — *Karlův*.

При утворенні присвійних прикметників від іменників жіночого роду перед суфіксами **-in, -ina, -ino** відбувається чергування:

**k // ě**: *babička* — *babiččin (dárek), babiččina (rada), babiččino (okno)*;  
**r // ř**: *sestra* — *sestřin, sestřina, sestřino*;



**g // ž:** Olga — Olžin, Olžina, Olžino;

**ch // š:** macecha — macešin, macešina, macešino.

У чеській мові присвійні прикметники **не утворюються** від іменників середнього роду (dítě, děvče та ін.), від загальних назв (národ, lid, rodina та ін.), від субстантивованих прикметників (hajný, vedoucí та ін.), від іменників жіночого роду на **-ice, -yně** (přítelkyně, sestřenice) і від власних назв із залежними означеннями (Čapkův román — román Karla Čapka, sousedův dům — dům mého souseda, přítelova adresa — adresa mého přítele).

### Відмінювання присвійних прикметників

| Číslo jednotné |  |                      |                          |
|----------------|--|----------------------|--------------------------|
| Pád            | Mužský rod                                       | Ženský rod           | Střední rod              |
| N.             | otcův, sestřin                                   | otcova, sestřina     | otcovo, sestřino         |
| G.             | otcova, sestřina                                 | otcovy, sestřiny     | otcova, sestřina         |
| D.             | otcovu, sestřinu                                 | otcově, sestřině     | otcovu, sestřinu         |
| A.             | otcova, sestřina syna<br>otcův, sestřin dům      | otcovu, sestřinu     | otcovo, sestřino         |
| V.             | otcův, sestřin                                   | otcova, sestřina     | otcovo, sestřino         |
| L.             | otcově/-ovu, sestřině/-u                         | otcově, sestřině     | otcově/-ovu, sestřině/-u |
| I.             | otcovým, sestřiným                               | otcovou, sestřinou   | otcovým, sestřiným       |
| Číslo množné   |  |                      |                          |
| N.             | otcovi, sestřini synové<br>otcovy, sestřiny domy | otcovy, sestřiny     | otcova, sestřina         |
| G.             | otcových, sestřiných                             | otcových, sestřiných | otcových, sestřiných     |
| D.             | otcovým, sestřiným                               | otcovým, sestřiným   | otcovým, sestřiným       |
| A.             | otcovy, sestřiny                                 | otcovy, sestřiny     | otcova, sestřina         |
| V.             | otcovi, sestřini<br>otcovy, sestřiny             | otcovy, sestřiny     | otcova, sestřina         |
| L.             | otcových, sestřiných                             | otcových, sestřiných | otcových, sestřiných     |
| I.             | otcovými, sestřinými                             | otcovými, sestřinými | otcovými, sestřinými     |

Присвійні прикметники мають змішаний тип відмінювання: в усіх відмінках однини, крім орудного, й у називному та знахідному відмінках множини вони мають закінчення, як іменники твердої групи. В усіх інших відмінках — як прикметники твердої групи.

Жіночі прізвища утворюються від чоловічих за допомогою суфікса **-ová**: pan Novák — Nováková žena — paní Nováková. Жіночі прізвища відмінюються як прикметники твердої групи:

paní Nováková, vedle paní Novákové, k paní Novákové і т.д.

В українській мові присвійні прикметники вживаються частіше, ніж у російській, але вони поступаються за вживаністю перед чеською мовою. В чеській, на відміну від української, присвійні прикметники функціонують у назвах вулиць, площ, установ, університетів, названих на честь якоїсь визначної особи, а також при посиланні на автора твору, напр.: Žižkovo náměstí, Masarykova třída, Smetanovo divadlo, Karlova univerzita, Dvořákova opera, Čapkovy romány.

➤ **Запам'ятайте:** присвійні прикметники, утворені від власних імен, пишуться завжди з великої літери: Dvořákův koncert, Čapkův román, Smetanova opera, Erbenovu pohádku, Mariin otec, Janina kamarádka, Eviny knihy.

Інші прикметники, утворені від власних назв, пишуться з малої літери: Vltava — vltavský, Praha — pražský, Morava — moravský, Ostrava — ostravský.

### Категорія стану у дієслів

Категорія стану передає співвідношення суб'єкта й об'єкта в процесі виконання дії. Категорія стану складається з двох протиставлених форм: активної й пасивної. Перетворення активної форми на пасивну формально виражається в перетворенні підмета на додаток у формі орудного відмінка, а прямого додатка — в підмет. Пор. такі пари речень:

|   |   |
|---|---|
| a) Oponu v Národním divadle namaloval Vojtěch Hynais. | b) Opona v Národním divadle byla namalována Vojtěchem Hynaisem. |
| Film natočil režisér Ondřej Trojan.                   | Film byl natočen režisérem Ondřejem Trojanem.                   |
| Nový film mě velmi zaujal.                            | Byla jsem velmi zaujata novým filmem.                           |

Речення у стовпчику **a)** виражають дію, яку виконує або виконував підмет. Підмет є носієм дії. Присудок — у активній формі. У реченнях у стовпчику **b)** підмет не є носієм дії, носій дії виражений у формі орудного відмінка. Присудок у цьому випадку — в пасивній формі.

### Утворення пасивних дієприкметників

У чеській мові пасивні дієприкметники утворюються від основ минулого часу перехідних дієслів доконаного і недоконаного виду за допомогою суфіксів **-en, -n, -t**:

| Rod i číslo                     | Sufiks <b>-en</b>                 | Sufiks <b>-n</b>       | Sufiks <b>-t</b>                           |
|---------------------------------|-----------------------------------|------------------------|--|
|                                 | Kmen minulý<br>nes-l, předlož-i-l | Kmen minulý<br>smaza-l | Kmen minulý<br>vypi-l, zry-l,<br>prominu-l |
| muž.r. č.j.                     | nes- <b>en</b>                    | smazá <b>n</b>         | vypit                                      |
| žen.r. č.j.                     | nes- <b>ena</b>                   | smazá <b>na</b>        | vypit <b>a</b>                             |
| stř.r. č.j.                     | nes- <b>eno</b>                   | smazá <b>no</b>        | vypit <b>o</b>                             |
| muž.r. živ.č.mn.                | nes- <b>eni</b>                   | smazá <b>ni</b>        | vypit <b>i</b>                             |
| muž.r. neživ. a<br>žen.r. č.mn. | nes- <b>eny</b>                   | smazá <b>ny</b>        | vypit <b>y</b>                             |
| stř.r. č.mn.                    | nes- <b>ena</b>                   | smazá <b>na</b>        | vypit <b>a</b>                             |

Суфікс **-en** приєднується до основи минулого часу, що закінчується на приголосний або на голосний **-i**, який при утворенні пасивного дієприкметника випадає, напр.: vedl — veden, vezl — vezen, pletl — pleten, přeložil — přeložen, koupil — koupen, našel — nalezen, zvažil — zvážen, zlomil — zlomen, upravil — upraven, zdědil — zděděn.

При утворенні цього типу у деяких дієслів відбуваються чергування:

**k//č** pekl — pečen, řekl — řečen;

**d//z** hodil — hozen, nahradil — nahrazen;

**z//ž** vozil — vožen, porazil — poražen;

**t//c** chytil — chycen, platil — placen;

**s//š** nosil — nošen;

**sl//šl** myslil — myšlen;

**st//št'** pustil — puštěn.

За допомогою суфікса **-en** утворюються також пасивні дієприкметники від деяких дієслів на **-nout**:

natisknout — natiskl — natištěn;

dosáhnout — dosáhl — dosažen;

zatknout — zatkl — zatčen;

dotknout — dotkl — dotčen;

obléknout — oblékl — oblečen;

zamknout — zamkl — zamčen;  
zatknout — zatkl — zatčen.

- **Запам'ятайте** форми пасивних дієприкметників від дієслів:  
jíst — jeden, sníst — sněden.

Суфікс **-n** приєднується до основи минулого часу, що закінчується на голосний (крім **-i**), напр.: bra-l — brán, kupova-l — kupován, posla-l — poslán, prohlíže-l — prohlížen, vypracova-l — vypracován, napsa-l — napsán, vidě-l — viděn, chtě-l — chtěn.

- **Запам'ятайте:** у дієслів на **-at** (типу dělat) перед суфіксом **-n** голосний основи подовжується: udělán, pozván, smazán, vypracován.

За допомогою суфікса **-t** утворюються пасивні дієприкметники:

а) від деяких дієслів на **-nout**: rozhodnout — rozhodnut, nabídnout — nabídnut, zapomenout — zapomenut;

б) від дієслів типу krýt — kryl — kryt, umýt — umyl — umyt, vypít — vypil — vypit, bít — bil — bit, vzít — vzal — vzat, začít — začal — začat, obout — obul — obut, přejít — přejel — přejet.

- **Запам'ятайте:** у дієслів типу mýt, šít, bít при утворенні пасивних дієприкметників коренева голосна скорочується: umyt, vyšit, zabit.

### Форми вираження пасиву

Пасивний стан дієприкметника (trpný rod — pasivum) виражає дію (*dopis je psán*), наслідок дії (*dopis je napsán*), стан (*je překvapena*) або зміну стану (*nádraží je modernizováno*), причому в реченні з пасивним дієприкметником носій дії може бути невиражений, пор.: Nejlepší filmy byly odměněny. Karlova univerzita byla založena r. 1348.

Пасивну форму можуть виражати лише перехідні дієслова (ті, що вказують на спрямованість дії на об'єкт і керують іменником у знахідному [іноді родовому] відмінку).

В чеській мові розрізняють дві форми пасиву: 1) описовий пасив (*lístky jsou, byly, budou prodávány*) і 2) рефлексивний (зворотний) пасив (*lístky se prodávají, se prodávaly, se budou prodávat*).

Описовий пасив утворюється за допомогою пасивних дієприкметників і форм дієслова **být** у теперішньому, минулому, майбутньому часі, наказовому й умовному способах.

Рефлексивний (зворотний) пасив утворює конструкція: частка **se** + незворотне дієслово у 3-ій особі однини або множини: Tyto filmy se promítají, se promítaly, se budou promítat ve všech kinech.

### Форми описового пасиву

|                    | Číslo jednotné<br>m.r. živ.                                 | Číslo množné<br>m.r. živ.   |
|--------------------|---|---|
| Čas přítomný       | jsem připraven<br>jsi připraven<br>je připraven             | jsme připraveni<br>jste připraveni<br>jsou připraveni                 |
| Čas minulý         | byl jsem připraven<br>byl jsi připraven<br>byl připraven    | byli jsme připraveni<br>byli jste připraveni<br>byli připraveni       |
| Čas budoucí        | budu připraven<br>budeš připraven<br>bude připraven         | budeme připraveni<br>budete připraveni<br>budou připraveni            |
| Způsob podmínovací | byl bych připraven<br>byl bys připraven<br>byl by připraven | byli bychom připraveni<br>byli byste připraveni<br>byli by připraveni |
| Způsob rozkazovací | buď připraven, buďme připraveni, buďte připraveni           |   |

У чеській мові, на відміну від української, вживання допоміжного дієслова в усіх часових формах пасиву обов'язкове. В українській мові допоміжне дієслово в теперішньому часі пасиву не вживається, пор.: Počet lístků je omezen. — *Кількість квитків обмежена.*

Допускається пропуск допоміжних дієслів у пасивних конструкціях, коли вони є написами на табличках: Kouření zakázáno. Vjezd dopravní obsluhy dovolen. Dnes zavřeno. Průchod zakázán. Otevřeno denně od 8 do 18 hodin. Obsazeno. Rezervováno. Vyprodáno.

Форми описового пасиву є більш уживаними у дієслів доконаного виду, дієслова недоконаного виду частіше мають зворотний пасив:

Plán byl dobře splněn — Plán se dobře plní.

Obrazy byly vystaveny v galerii — Obrazy se vystavují v galerii.

Однак описовий пасив іноді може бути й у дієслів недоконаного виду, а зворотний — у дієслів доконаного, напр.:

České sklo je vyráběno na zakázku — V minulém roce se vyrobilo miliónté auto.

Активні дієслівні форми з неперехідними дієсловами в чеській мові трансформуються в пасивні конструкції з описовим пасивом у формі дієприкметника середнього роду 3-ої особи однини, пор.:

|                                   |  |
|-----------------------------------|--|
| Poděkovali mu za spolupráci.      | Bylo mu poděkováno za spolupráci.      |
| Pamatovali opravdu na všechno.    | Bylo pamatováno opravdu na všechno.    |
| V té větě užíli zvrátneho pasiva. | V té větě bylo užito zvrátneho pasiva. |

На відміну від української мови, в чеській досить поширеним є так званий безособовий пасив (neosobní pasivum), якому в українській мові відповідають неозначено-особові речення:

|                                |                                  |
|--------------------------------|----------------------------------|
| V té restauraci se dobře vaří. | У цьому ресторані добре готують. |
| Za to bylo draze zaplaceno.    | За це дорого заплатили.          |
| O tom se hodně diskutovalo.    | Про це багато дискутували.       |

Від пасивних дієприкметників у чеській мові утворюються прикметники:

pesený, pesená, pesené;  
pesení, pesené, pesená.

В чеській мові форми описового пасиву є книжними. В розмовному мовленні він замінюється прикметниками, утвореними від дієприкметників, і допоміжним дієсловом **být**, напр.:

Ten román je napsán // je napsaný česky.

Byl jsem tím velice překvapen // byl překvapený.

To slovo je odvozeno // je odvozené.

Ty filmy budou ukázány v kinech // budou ukázané v kinech.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovídejte na otázky:

1. Do kterého divadla rádi chodíte?
2. Kde můžeme sehnat lístky do divadla?
3. Jsou lístky k dostání nebo jsou vyprodány?
4. Kde sedíte v divadle nejraději?
5. Jaké informace najdete v divadelním programu?
6. Chodíte rádi na premiéry?
7. Čemu dáváte přednost: činohře, opeře, operetě, baletu, pantomimě, muzikálu nebo loutkovému divadlu?
8. Které divadlo v Praze znáte?
9. Jak obecenstvo reaguje na výborný výkon herců a zpěváků?
10. Máte rádi komedii, tragedii, psychologický film, dokumentární film, detektivku, historický film, kreslený film nebo nějaký populárně vědecký film?
11. Který hudební žánr máte rádi: lidové písně, dechovku, vážnou hudbu, pop, džez, metal nebo něco jiného?
12. Znáte některé české herce, herečky, zpěváky nebo zpěvačky?
13. Jak se vám líbil nový film?

14. Kdo natočil tento film?

15. Co víte o historii Národního divadla?

**2. Utvořte dialog s pomocí vynechaných replik:**

— Kam se chystáš?

— .....

— Co je na programu?

— .....

— To je skvělé. Kam máš lístky?

— .....

— Věřím, že lístky seženeš. Jsou lístky pořád tak drahé?

— .....

— Tak se dobře bav a řekni mi, zdali se mám na to také podívat.

**3. Spojte do vět:**

a) Mám zájem

1. o staré české umění

b) Často chodím

2. televizi.

c) Rád(a)si prohlížím

3. o komorní hudbu

d) V muzeu lidé poznávají

4. na koncerty

e) Dost lidí dává přednost

5. na pohádky

f) Děti se rády dívají

6. v knihovně

g) Nad oponou je nápis

7. obrazy, sochy

h) Půjčuješ si knihy

8. více než stoletou historii

ch) Národní divadlo má

9. Národ sobě

i) Zajímám se

10. českých pohádek

**4. Doplňte vynechaná písmena nebo skupiny písmen:**

Pra\_ské \_árodní \_ivadlo, jedna z nejce\_ějších památek \_eského stav\_telského um\_ní, poutá po rekonstrukci op\_\_t pozornost všech ob\_vatel \_eské republiky. Splnil\_ se sny našich nejsm\_lejších m\_sl\_telů, kteří již v době \_árodního obrození ne\_navně a o\_aně přisp\_val\_ k tomu, aby pro toto divadlo \_nikl d\_stojný přib\_tek. Národní divadlo si zachovalo svoji v\_jimečnost i v dobách pozdějších. Všechny generace dramatiků i herců \_hromažďoval\_ ce\_é \_kušenosti, které vedl\_ k jedinému cíl\_, k rozkvětu \_eského umění.

**5. Od podstatných jmen v závorce tvořte přivlastňovací přídavná jména ve vhodném tvaru. Nezapomeňte na shodu v životnosti, rodě a čísle:**

(Bratr) nápad, (Alena) kotě, (malíř) obraz, (učitel) hlas, (sousedka) kočka, (tatínek) kniha, (školník) klíč, (básník) rukopis, (soused) auto, (babička)

mazlíček, (strýc) adresa, (umělec) úspěch, (sportovec) výkon, (Smetana) divadlo, (Jitka) přítelkyně, (Eva) sestry, (maminka) bratři, (tatínek) spolupracovníci, (prezident) portréty, (profesor) učebnice, (kamarádka) kufry, (Petr) boty, (Jana) lyže, (sestra) děti, (Eliška) přátelé, (strýc) králíci.

**6. Vysvětlete významový rozdíl mezi dvojicemi přídavných jmen. Některá z nich užitě ve větách:**

Liščin — liščí, kamarádův — kamarádský, matčin — mateřský, psův — psí, sousedův — sousedský, prezidentův — prezidentský, chlapcův — chlapecký, dívčin — dívčí, bratrův — bratrský, učitelův — učitelský.

**7. Doplňte a odůvodněte velká nebo malá písmena:**

M/mánesův obraz, K/krkonošská květena, P/plzeňské pivo, K/kyjovský kraj, D/dvořákova skladba, B/brněnští fotbalisté, P/pyrenejský pastevec, P/pyrenejský poloostrov, E/evropské státy, T/třeboňský kapr, T/třeboňská pánev, P/pardubický perník, O/olomoucké syrečky.

**8. Roztříd'te adjektiva na: adjektiva tvrdá, adjektiva měkká, adjektiva přivlastňovací:**

pohádková kniha, cizí turisté, Karlův most, malířova adresa, táhlá údolí, střídmi lidé, sokolí zrak, nervózní děti, významný objev, Honzovi rodiče, maminčin úsměv, kosí zpěv, telecí řízek, čerstvé pečivo, sousedovi psi, ryzí zlato, Smetanova opera, tvrdé pečivo.

**9. Vyberte z následujících slov přídavná jména a určete, zdali jde o přídavné jméno tvrdé, měkké, či o přídavné jméno přivlastňovací:**

Bratrský, bratrsky, bratrův, bratrství, bratrstvo; mladý, mladík, mládí, mlád, mladost; práce, pracovitý, pracovník, pracovní, pracoval; pes, psí, psík; dělal, dělník, dělnický, dělá, dělníkova, udělaný; matka, mateřská, matčino, mateřský, mateřství; učit, učitel, učitelova, učitelka, učitelský, učený, učebna, učební, učitelčina, učenec, učencův, učil.

**10. Z podstatných jmen v závorkách utvořte přídavná jména a rozhodněte, která z nich se píšou s velkým začátečním písmenem a která s malým:**

(Olbracht) dílo, (Smetana) Má vlast, (Plzeň) pivo, (Dvořák) Novosvětská symfonie, (Praha) sady, (Krkonoše) květena, (Hus) upálení, (Pardubice) perník, (Evropa) státy, (Libuše) proroctví, (Čapek) pohádky, (Pyreneje) pastevec, (Pyreneje) poloostrov, (Hašek) Švejk.



**11. Vypište z textu "Národní divadlo" pasivní konstrukce a určete jejich rod, číslo a čas.**

**12. Infinitiv v závorkách nahrazujte trpným přičestím.**

Tato kniha byla (přeložit) do šesti jazyků. Chlapci byli trenérem (vybrat) na závody. Velká taška byla (sešít) ze dvou kusů kůže. Orchester byl (přijmout) nadšeným potleskem. Písemné práce musí být (odevzdat) před zvoněním. Dnes jsem byl dvakrát (vyvolat) k tabuli. Písmena nad vchodem byla už dávno (smýt) větrem a deštěm. Už víš, kdo byl (zvolit) předsedou? Lupič byl konečně policií (zatknout). Jeho obrazy budou (vystavit) v Národní galerii. Na výstavišti byl (uvítat) stotisící návštěvník.

**13. Infinitiv v závorkách nahrazujte formou trpného rodu opisného nebo zvratného:**

*Např.:* Léky (prodávat) pouze v lékárnách. — Léky se prodávají pouze v lékárnách. Deště zničily úrodu — Úroda byla zničena dešti.

Léky (prodávat) pouze v lékárnách. Deště (zničit) úrodu. Filmový festival (zahájit) slavnostním koncertem. Nový obchodní dům (dokončit) v příštím roce. Představení (odkládat) na 19 hodin. Petr (vybrat) do okresního kola chemické olympiády. Prázdné lahve (vykupovat) jen ve všední den. Dveře auta (poškodit) ostrým předmětem. Tento kostel (přestavět) v 19. století. V promítání (pokračovat) odpoledne. Knihu (vrátit) minulý týden. Každý kousek skla (zkontrolovat a uložit) do krabice. Na druhé straně silnice (stavět) nové domky. Budou tam (číst) referát.

**14. Určete, která z následujících sloves mohou tvořit přičestí trpné:**

Nosit, odvézt, jít, spát, promítat, zpívat, vonět, trhat, očesat, zavírat, stát, uzamknout, zaplatit, přibít, kvést, ptát se.

**15. Doplňte trpná přičestí sloves v závorkách.**

Diváci byli (nadechnout) skvělými výkony zpěváků a tanečníků. Z knihy bylo (vytrhnout) několik listů. Protože byl zloděj (dopadnout) při činu, byl policií okamžitě (zatknout). Publikum bylo (napnout) až do konce filmu. Nevím, proč bys měl být těmi slovy (dotknout). První českou knihou, která byla (vytisknout), byla v roce 1468 Trojanská kronika. Škola oznámila úspěšným žákům, že byli (přijmout) ke studiu. Havarované nákladní auto bylo konečně (odtáhnout) z dálnice. Bohužel, všechny pokoje jsou už (pronajmout). Zámek na dveřích byl (odemknout)

násilím. Lano bylo (napnout) až k prasknutí. Jeho zásluhy o naše město nebudou nikdy (zapomenout).

### 16. Přeložte do češtiny:

а) Національний театр у Празі має цікаву історію. Це справді виняткова історія. Він був збудований на кошти усього народу, а тому над завісою є напис “Народ собі”. В репертуарі театру є класичні опери “Продана наречена” Сметани і “Русалка” Дворжака. Коли ми прийшли в театр, у глядацькому залі майже всі місця були зайняті. Завіса піднялася, диригент підніс угору диригентську паличку. Вистава почалася, на сцені співали солісти і хор, глядачі захоплено їх слухали. Після вистави всі щиро аплодували і дякували артистам за незабутні враження. Ми вийшли з театру дуже задоволені.

б) Національний театр у Празі збудували в ХІХ столітті. Він був збудований за дуже короткий час. Що зараз у репертуарі Театру імені Івана Франка? Новий фільм зняли в Карпатах. Його показують у різних кінотеатрах. Що сьогодні йде в кінотеатрі “Орбіта”? Робота була виконана вчасно. Його довго переконували в цьому. Бібліотека відкривається о 10 годині ранку. Журнали додому не видаються. Цю книгу слід повернути до кінця місяця. Цій проблемі поки що не приділяється достатньо уваги. Карлів університет є відомим вищим навчальним закладом в Європі. Готується нове видання книги Чапека “Оповідання”. Учні вивчають у школі Шевченкові твори. Завжди пам’ятаю мамині пісні. Бабусіна порада була добра. Маріїного батька викликають у школу. Влітку батьків родич був у нас у гостях.

\* \* \*

### Vltava

Vltava si v létě  
brzy zrána  
polehoučku brnká do piana.  
A co hraje?  
Poslechni si u splavu:  
Přece Smetanovu Vltavu!

(Jiří Žáček)



## LEKCE 20

Тема і ситуації: ◀ Zdraví — nemoc.

Текст: ◀ Lékařská  
pomoc.

Додаткове читання: ◀ Rýma. Karel Čapek.

Граматика: ◀ Відмінювання іменників, що  
означають назви частин тіла.  
Короткі форми  
прикметників.  
Неозначені числівники.



### Lékařská pomoc

Každý z nás ví, jaké to je, když ho něco bolí<sup>1</sup>, když se necítí dobře, když není ve své kůži<sup>2</sup>.

Dnes ráno se necítím zdrav. Kašlu, mám rýmu, bolí mě v krku, bolí mě nohy, ruce, hlava, oči — zkrátka celé tělo. Asi jsem nastydl. Je to chřipka nebo angína? Měřím si teplotu, ale nemám horečku, mám jenom trochu zvýšenou teplotu. Musím jít k doktorovi.

Pomalů vstávám, teple se oblékám, protože je mi zima. Nesnídám, jen piju trochu bílé kávy. Nemám chuť na jídlo. Jdu k doktorovi do zdravotního střediska. Středisko je blízko našeho domu. Jedu tramvají dvě stanice. Doktor ordinuje od osmi do dvou. Vcházím do čekárny. V čekárně sedí pacienti a čekají, až začne doktor ordinovat. Jsem až desátý. Asi za půl druhé hodiny jsem přišel na řadu<sup>2</sup>. Sestra otevřela dveře a zavolala mě dovnitř. V ordinaci, zatímco mi sestra měří teplotu, se mě pan doktor ptá, kde a co mě bolí. Ukázalo se<sup>4</sup>, že teplota stoupá. Pak se svlékám do půl těla a lékař mě prohlíží, poslouchá mě na prsou a na zádech<sup>5</sup>, dívá se mi do krku<sup>6</sup>. Říká, že to není angína, ale že to je chřipka, teď se totiž šíří chřipková epidemie. Pak píše recept a říká mi, co musím dělat. Hlavně musím ležet v posteli, potit se, brát léky<sup>7</sup> podle předpisu a pít hodně teplého čaje. Chřipka se nesmí přecházet. Je to velice nebezpečné.

Od doktora jdu do lékárny pro léky. Dostávám je, platím a odcházím. Jedu hned domů. Doma si vařím čaj a jdu si lehnout do postele. Ještě telefonuji příteli a prosím jej, aby ve škole vyřídil, že tento týden nebudu přítomen,

protože jsem nemocen. Bohužel budu muset zrušit setkání s mnoha kamarády a spokojit se s málem.

Třikrát denně budu brát tablety, vyplachovat si hrdlo<sup>8</sup> a pít horký čaj. Za několik dní by měla teplota klesnout.

Na kontrolu půjdu za týden. Doufám, že už budu zdravý.

\* \* \*

Celou noc mě bolí zub. Žádný prášek nepomáhá. Hledám tedy pomoc na poliklinice. Klepám na dveře ordinace a zdravím. Lékař se mě ptá:

— Tak co vám schází?<sup>9</sup>

— Pane doktore, bolí mě zub.

— Který zub vás bolí?

— Tenhle dolní.

— Posad'te se do křesla, podívám se. Otevřte ústa. Horní zuby jsou v pořádku. Ale dolní šestka vpravo má díru. Potřebujete plombu. A vedlejší stolička je úplně zkažená. Musí hned ven.

— Ne, tohle rozhodně ne, já se bojím!

— To je zbytečné. Máme moderní vybavení. Nebudete cítit žádnou bolest. Sestro injekci!

Dostávám injekci a za chvíli lékař trhá zub.

— Tak, a je to. Ještě tu plombu. Přijďte za dvě neděle, zase ve středu odpoledne.

— Od kolika hodin ordinujete?

— Ordinujeme zde od dvou do šesti.

— Chtěl bych se vás ještě na něco zeptat, pane doktore.

— Prosím.

— Je vůbec možno udržet si zdravé zuby?<sup>10</sup>

— Jistě! Je nezbytné je správně ošetřovat. Dvakrát denně si musíte čistit zuby, více jíst zeleninu a ovoce, omezit sladkosti.

\* \* \*

— Dobrý den, paní doktorko.

— Dobrý den, paní Doležalová. Co vás bolí?

— Už od včerejška stůňu, bolí mě břicho, zvracím a mám žaludeční potíže<sup>11</sup>. Ale horečku nemám.

— Co jste včera jedla?

— Housky, salám, vejce.

— A jaký byl ten salám? Byl čerstvý?

— Nevím. Myslela jsem, že ano.

— Tak to bude asi od toho salámu. Menší otrava<sup>12</sup>. Není to nic vážného.<sup>13</sup>  
Napišu vám recept. Budete brát jednu tabletku třikrát denně a budete držet dietu. Budete pít jen hořký čaj a jíst starší tvrdé rohlíky.<sup>14</sup>

— Nic jiného?

— Ne, nic jiného. Potřebujete potvrzení o pracovní neschopnosti?<sup>15</sup>

— Ano, prosila bych jej.

— A za tři dny přijdete na kontrolu.

— Děkuju vám, paní doktorko. Na shledanou.

— Na shledanou. Další, prosím<sup>16</sup>.



## SLOVNÍČEK

- angína, -y ž. ангіна  
 bolest, -i ž. біль  
 cítit se, -tím, -tí почувати себе  
 čekárna, -y ž. приймальня  
 dieta, -y ž. дієта  
 doktor, -a m. лікар  
 dolní šestka, -y ž. *hovor.* нижній шостий зуб  
 epidemie, -e ž. епідемія; chřipková e. епідемія грипу  
 horečka, -y ž. гарячка, температура  
 chřipka, -y ž. грип  
 informovat, -muji, -mují *koho o kom, čem* інформувати, повідомляти *кого про що*  
 injekce, -e ž. ін'єкція  
 kašlat, -lu, -lou кашляти  
 lék, -u m. ліки, медикаменти, brát léky / užívat léky приймати, вживати ліки  
 lékárna, -y ž. аптека  
 nastydnout (se), -nu, -nou застудитися  
 nebezpečný небезпечний  
 nemocný хворий  
 nezbytný необхідний  
 omezit, -zím, -zí обмежити  
 ordinace, -e ž. кабінет лікаря  
 ordinovat, -nuji, -nují приймати хворих  
 ošetřovat, -řuji, -řují надавати медичну допомогу  
 pacient, -a m. пацієнт  
 plomba, -y ž. пломба  
 poliklinika, -y ž. поліклініка  
 potit se, -tím, -tí потіти  
 prášek, -šku m. порошок, tabletka  
 předpis, -u m. рецепт  
 přecházet, -zím, -zejí *mysl:* переносити хворобу на ногах  
 přítomný присутній  
 recept, -u m. рецепт  
 rýma, -y ž. нежить  
 sladkost, -i ž. солодощі  
 spokojit se s málem задовольнитися малим  
 stolička, -y ž. кутній зуб  
 stonat *na so, s čím* хворіти *на що, чим*  
 svléknout se, -kám, -kají роздягнутися  
 tedy *čast.* отже  
 tělo, -a s. тіло  
 teplota, -y ž. температура, zvýšená t. підвищена температура, měřit si t-u міряти температуру; t. stoupá температура підвищується, t. klesá температура падає  
 trhat, -hám, -hají смикати, сипати  
 vybavení, -í s. устаткування, обладнання  
 vyřídít, -dím, -dí передати  
 zatímco тим часом як, коли  
 zdravotní středisko поліклініка  
 zkažený зіпсований  
 zkrátka одним словом  
 zrušit, -ším, -ší закрити, ліквідувати, скасувати

## Doplňková četba

## Rýma

(zkráceno)

Jednoho rána se člověk probudí nějak divně; trochu ho bolí hlava, trochu hřbet, škrabe ho to vzadu v krku a svědí hluboko v nose, ale nic to není; jenom je člověk po celý den poněkud vydrážděný a nadává na všechno, i když nemusí a neví vlastně proč. Ale večeru z ničeho nic na něj spadne několikátunová tíha, všechny klouby těla mu změknu, všechno maso citlivě zhadrovatí, pacient asi tucetkrát divoce kýchne, a už je to tady. Se slzavýma očima, zhroucen jako hromádka neštěstí, obklopen mokkými kapesníky, jež suší na všech rozích, sedí tento ponížený a tekoucí tvor v papučích u kamen, frká, potahuje, sténá, pije nějaký čaj, kýchá a kašle, plíží se po pokoji, uhýbá všem lidem, má trochu horečku, místo hlavy těžkou a bolavou kouli, údy jako polámané a u nosu šátek; je to hrozný pohled. Vzdalte se po špičkách všichni, kdo vidíte toho nešťastníka; vaše hlučná a spokojená jarost ho trýzní; je mu třeba samoty, a suchých šátků. Chtěl by si sundat hlavu, pověsit ji do komína a sušit ji; chtěl by rozebrat své pohaněné tělo ve všech kloubech a uložit každý kus zvlášť; chtěl by... chtěl by... Ach, kéž by aspoň věděl, co by chtěl! Kéž by bylo něco, co stojí za chtění! Kéž by někde ve vesmíru bylo něco teplého a libého, co by této ubohé a těžké hlavě dalo úlevu či zapomenutí! Spát? Ano, kdyby nebylo chaotických a protivných snů! Vykládat si karty? Ano, kdyby aspoň vyšly! Číst? Ano, ale co? A tu se ta bídná lidská troska zvedne a vratce se potácí k své knihovně.

(Karel Čapek)



## SLOVNÍČEK

bolavý зболілий

frkat, -kám, -kají *expr.* голосно сякати у носову хусточкуhřbet, -u *m.* хребет, спинаchtění, -í *s.* хотіння, бажанняjarost, -i *ž.* лютьkloub, -u *m.* суглобkoule, -e *ž.* куля

kýchnout, -nu, -nou чихнути

libý приємний

několikatunový кількатонний

plížit se, -žím, -ží крастися, плазувати

pohaněný *tut:* змучений

potahovat, -hují, -hují витягати

sténat, -nám, -nají стогнати

sundat si, -dám, -dají зняти, скинути

svědět, 3. os. -dí, -dí свербіти

špička, -y *ž.* носок; chodit po š-ách

ходить навшпиньках

tíha, -y *ž.* тягарtroska, -y *ž. zprav. mn.* руїни, уламкиtrýznit, -ním, -ní *koho, co* мучити*koho, що*

tucetkrát тисячі разів

tvor, -a *m.* створіння, істотаúd, -u *m.* кінцівка (*рука, нога*)uhýbat, -bám, -bají *někomu* уникати*koho*

úleva, -y *ž.* полегшення  
 vesmír, -u *m.* всесвіт  
 vydrážděný роздратований  
 zánik, -u *m.* припинення; загибель

zapomenutí, -í *s.* забуття  
 zhadrovatět, -ím, -í перетворитися  
 на ганчірку  
 zhroucený пригнічений



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |   |  |
|---|--|
| 1. Bolet někoho, něco, kde? jak?<br>Bolí mě v krku.<br>Bolí ji ucho.<br>Bolí ji strašně/hrozně/...                | Боліти у кого, що, де? як?<br>У мене болить горло.<br>У неї болить вухо.<br>У неї болить дуже/страшенно... |
| 2. Není/ necítí se ve své kůži.   | Йому не по собі / Він не в своїй тарілці.  |
| 3. Přišel jsem na řadu.<br>Další je na řadě.  | Підійшла моя черга.<br>Наступний на черзі.   |
| 4. Ukázalo se, že...  | З'ясувалося, що...   |
| 5. Poslouchat na prsou a na zádech.   | Слухати груди і спину.   |
| 6. Dívat se do krku.  | Оглянути горло.  |
| 7. Brát léky, užívat léky (sirup, prášky, tablety / tabletky).  | Приймати ліки (сироп, порошки, таблетки).  |
| 8. Vyplachovat si hrdlo.  | Полоскати горло.   |
| 9. Tak co vám schází? / Co vás bolí?<br>Co vás trápí? Na co si stěžujete?<br>Pop.: Co je vám?<br>Co se vám stalo? | На що ви скаржитеся? / Що у вас болить?<br>Що з вами?<br>Що з вами трапилося?                              |
| 10. Je vůbec možno udržet si zdravé zuby?   | Чи взагалі можна зберегти зуби здоровими?  |
| 11. Mám žaludeční potíže.   | У мене не все гаразд зі шлунком.   |
| 12. Menší otrava.   | Незначне отруєння.   |
| 13. Není to nic vážného.  | Це нічого серйозного.  |
| 14. Starší tvrdé rohlíky.   | Сухі (зачерствілі) рогалики.   |
| 15. Potvrzení o pracovní neschopnosti.  | Лікарняний листок / Листок непрацездатності.   |
| 16. Další, prosím.  | Прошу, наступний пацієнт.  |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

## Відмінювання іменників, що означають назви частин тіла

У старочеській мові, крім граматичних категорій числа однини і множини, була ще так звана двоїна для позначення двох осіб або парних предметів. У сучасній чеській мові залишки двоїни мають ті іменники, що називають парні частини тіла (ruce, nohy, oči, uši, kolena, ramena, prsa).

| Pád | Množné číslo      |                   |       |       |                      |                      |       |
|-----|-------------------|-------------------|-------|-------|----------------------|----------------------|-------|
| N.  | ruce              | nohy              | oči   | uši   | kolena               | ramena               | prsa  |
| G.  | rukou             | nohou /<br>noh    | očí   | uší   | kolenou /<br>kolen   | ramenou/<br>ramen    | prsou |
| D.  | rukám             | nohám             | očím  | uším  | kolenům              | ramenům              | prsům |
| A.  | ruce              | nohy              | oči   | uši   | kolena               | ramena               | prsa  |
| L.  | rukou /<br>rukách | nohou /<br>nohách | očích | uších | kolenou/<br>kolenech | ramenou/<br>ramenech | prsou |
| I.  | rukama            | nohama            | očima | ušima | koleny               | rameny               | prsy  |

Іменники, що означають назви частин тіла, в однині відмінюються як іменники жіночого і середнього роду твердої групи: oko, ucho, koleno, rameno — як město, ruka, noha — як žena.

При вживанні слів ruka, noha, oko, ucho в переносному значенні у множині їх відмінкові форми збігаються з відповідними зразками відмінювання žena або město, пор.: V rohu místnosti stál stůl se třemi nohami. Ten hrnec má dvě ucha.

Прикметники і займенники, які сполучаються з назвами парних частин тіла у формах орудного відмінка множини, набувають закінчення **-ma**: vlastníma rukama, pevnýma nohama, svýma očima, vlastníma ušima.

## Короткі форми прикметників

Деякі якісні прикметники в називному відмінку поряд з повними формами, напр. zdravý, zdravá, zdravé мають короткі, так звані іменні форми: zdrav, zdravá, zdravo. У порівнянні з чеською мовою, в українській короткі форми має дуже обмежена кількість прикметників: ладен, певен, жив, здоров, повен. У чеській мові короткі форми прикметників



вважаються варіантами повних форм, непродуктивними залишками розвитку мови в минулому. Короткі прикметники змінюються за родами і числами і мають лише форму називного відмінка однини і множини:

| Rod    | Číslo jednotné | Číslo množné |
|--------|----------------|--------------|
| m.r.   | zdráv          | zdrávi       |
| ž.r.   | zdráva         | zdrávy       |
| stř.r. | zdrávo         | zdráva       |

В односкладних іменниках коренева **a** завжди довга, на відміну від повних форм, пор.: *zdravý* — *zdráv*, *slabý* — *sláb*, але *laskavý* — *laskav*.

Деякі прикметники вживаються лише у формі чоловічого роду і співвідносяться з іменниками на позначення живих істот: *mladý* — *mlád*, *starý* — *stár*. Напр.: *dědeček je stár*, але *dům je starý*.

Лише в короткому варіанті функціонують прикметникові форми *rád*, *ráda*, *rádo*, *rádi*, *rády*, *ráda*.

Найбільш уживаними в чеській мові є такі короткі прикметники:

*mlád*, *jíst*, *pln*, *dlužen*, *hoden*, *nemocen*, *ochoten*, *připraven*, *přítomen*, *schopen*, *spokojen*, *svoboden*, *sťasten*, *vinen*, *stár*, *sláb*, *vědom*, *znám*, *laskav*, *mrtev*, *zdráv*, *zvědav*, *hotov*.

У розмовному мовленні короткі прикметники використовуються зрідка в деяких усталених словосполученнях, наприклад: *Buďte tak laskav*. *Будьте ласкаві*. *Co jsem dlužen?* *Скільки я вам винен?* *O tom mi není nic známo*. *Про це мені нічого не відомо*. *Jsem vám moc vděčen*. *Я вам дуже вдячний*.

Частина іменних форм належить книжним виразам: *být hoden úcty* *бути гідним (вартим) пошани*, *být schopen všeho* *бути здатним на все*, *být (si) jíst čím* *бути впевненим у чому*, *být pln ochoty* *бути сповненим готовності цюсь зробити*, *být dalek toho, aby...* *бути далеким від того, щоб...* та ін.

У деяких стійких словосполученнях іменні форми зустрічаються й у непрямих відмінках однини: *z plna hrdla křičet* *кричати на все горло*, *z čista jasná* *несподівано, раптово*, *za mlada zámolodu*, *za stara u starosti*, *do nedávna* *донедавна*, *na krátko* *ненадовго, на короткий час*, які пишуться також і разом *zčistajasna*, *zamlada*, *zastara*, *donedávna*, *nakrátko* та деякі ін.

Короткі й повні прикметники семантично не тотожні. Повні прикметники виражають постійну ознаку, а короткі — тимчасову, пор.: *Otec byl zdravý*. — *Otec už byl zdrav*. *Moje sestra je zvědavá*. — *Moje sestra byla zvědava na dárek*. *Za tento čin je hoden chvály*. — *Můj bratr je velmi hodný*.

Короткі прикметники виконують в реченні синтаксичну функцію предиката (іменної частини складеного присудка) або додатка: Bratr dlouho stonal, ale teď je už zdrav. Jsem zvědav, čím nás zase překvapí. Vrátil se šťasten.

Іменні форми окремих прикметників уживаються переважно в модальному значенні в однині середнього роду, пор.: je (bylo) možno, těžko, snadno.

### Неозначені числівники

Неозначені числівники **kolik** скільки, **tolik** стільки, **několik** кілька, **mnoho** багато, **málo** мало виражають неозначену, неконкретну кількість, яку не можна передати певним числом. Числівники **kolik**, **tolik**, **několik**, **mnoho** мають лише дві форми: у називному і знахідному відмінках без закінчень, у непрямих відмінках — закінчення **-a** (*kolika*, *tolika*, *několika*, *mnoha*), напр.: *od kolika hodin z kotroї години*, *několika mým přátelům кільком моїм друзям*, *o tolika známých pro stількох знайомих*, *s mnoha lidmi z багатьма людьми*.

Неозначений числівник **mnoho** може вживатися також у прикметниковій формі *mnohý численний*, *багато*, *багато хто*, *багато які*, напр.: *ro mnohých stránkách u багатьох відношеннях*, *ro mnohých letech через багато років*, *mnohému z nich se to nelíbí багато кому з них це не подобається*, *mnozí se domnívali, že... багато хто думав, що...*

Числівник **málo** у сполученні з назвою предмета не відмінюється, напр.: *před málo lety небагато (кілька) років тому*, лише в родовому відмінку можливі паралельні форми **málo** // **mála**, пор.: *bez málo chlapců i bez mála chlapců без багатьох хлопців*, *stýkal se s málo lidmi він зустрічався з багатьма людьми*, але *jeden z mála lidí один з багатьох (людей)*.

Якщо числівник **málo** вживається самотійно, він відмінюється за зразком **město**: *k tomu málu, co dostává до малого (небагато чого)*, *co він одержує*, *spokojit se s málem задовольнитися малим (небагато чим)* та ін.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovídejte na otázky:

1. Jak se cítí ten kluk dnes ráno?
2. Co ho bolí?
3. Točí se mu hlava?
4. Má horečku?
5. Kam musí jít?

6. Co dělá ráno nejdříve, co potom a co nakonec?
7. Jak daleko je středisko?
8. Popište návštěvu u lékaře ve středisku.
9. Jaké nemoci znáte?
10. Jaké nemoci jste prodělal(a)?
11. Jaké léky jste užíval (a)?
12. Jmenujte některé pracovníky ve zdravotnictví.
13. Jaký je váš názor na kouření, pití alkoholu, drogy?
14. Jak lze upevňovat své zdraví?

## 2. Doplněte věty:

Necítím se... . Mám rýmu, bolí mě v... a mám trochu ... teplotu. Půjdu k ....  
 Jedu tři stanice..., protože středisko je ... .Čekám ... hodiny. Pak mě  
 sestra ... do ordinace. Pan doktor ... "Co vás ..."? Odpovídám: "Bolí ... v  
 krku." Doktor ... do krku a říká: "Je to ...". Píše mi ... . Jdu do ... pro  
 léky. Budu muset... pravidelně brát. Z lékárny ... hned domů. Doma ...  
 hned do .... . Telefonuji ... , že nebudu chodit týden do ..., že jsem nemocen.  
 Na kontrolu ... za týden. Těším se, že už budu ....., že nebudu ....

## 3. Doplnujte věty v levém sloupci uvedenými spojeními v pravém sloupci:

- |   |                             |
|---|-----------------------------|
| 1. Je mi                                    | a) jsem zase zdravá.        |
| 2. Ráno nemám chuť                          | b) léky a mám dietu.        |
| 3. Piji jenom                               | c) odcházím do lékárny.     |
| 4. Nepůjdu do školy, ale                    | d) dva recepty.             |
| 5. Doktor ordinuje                          | e) mi prohlíží břicho.      |
| 6. Do střediska nepojedu tramvají,          | f) ale půjdu tam pěšky.     |
| 7. Středisko je velmi blízko, je            | g) půjdu k doktorovi.       |
| 8. Vcházím do čekárny a vidím, že tam už    | h) na řadu.                 |
| 9. Sedím a čekám až přijdu                  | ch) ve vedlejší ulici.      |
| 10. Pak sestra otvírá dveře a říká:         | i) "Další, prosím."         |
| 11. V ordinaci je jen paní doktorka a říká: | j) špatně.                  |
| 12. Odpovídám, že                           | k) dostávám léky.           |
| 13. Paní doktorka                           | l) mě bolí hlavně břicho.   |
| 14. Potom říká:                             | m) trochu čaje.             |
| 15. Píše mi                                 | n) "Musíte držet dietu."    |
| 16. Děkuji a                                | o) čekají pacienti.         |
| 17. V lékárně                               | p) ve zdravotním středisku. |
| 18. Jdu domů                                | q) do postele.              |
| 19. Pravidelně beru                         | r) na snídani.              |
| 20. Za dva dny                              | s) "Co vás bolí?"           |

#### 4. Seřad'te odstavce za sebou podle smyslu:

V lékárně jsem dostal kapky proti rýmě, tablety na kašel a prášky na snížení teploty. Když jsem přišel za týden na kontrolu, byl jsem v pořádku. Další den jsem šel do školy.

Minulou neděli jsme byli na výletě. Výlet byl velmi krásný, ale počasí se nevydařilo. Byla zima a foukal studený vítr. Neměl jsem teplé oblečení.

Druhý den ráno jsem musel jít k doktorovi. Doktor mě prohlédl a řekl, že musím zůstat několik dní doma v teple a léčit se.

A tak jsem asi trochu nastydl. Večer mě začalo bolet v krku, dostal jsem rýmu a začal jsem kašlat. Myslel jsem si, že to nic nebude, že to přejde. Ale v noci jsem měl horečku.

Doma jsem šel hned do postele a začal jsem brát léky podle předpisu pana doktora. Užíval jsem je třikrát denně: ráno, v poledne a večer.

Nejdříve jsem se dost potil, ale za tři dny mě to přešlo. Pomalu jsem se uzdravoval.

#### 5. Převyprávějte vlastními slovy Čapkův text "Rýma" a napište jej. Vyberte 7—8 vět, které nejlépe vyjadřují jeho obsah.

#### 6. Výrazy v závorkách dejte do správných pádů:

Zvoní mi v (uši). Vezmi to do (ruce). Dítě lezlo po (kolena). Seděl se (zavřené oči). Stál s (obě ruce) v (kapsy). Pes chodí po (zadní nohy). Bolí ho na (prsa). V (oči) mu stály slzy. Objevila se veselá tvář s (živá očka). Umí hodit po (ruce). Syna nesl na (ramena). Dopis má být předán do (vlastní ruce). Na (obě ruce) měl rukavice. Voda mi sahá až po (kolena). Vyřídíme to mezi (čtyři oči). Je to pták s (dlouhé nohy). V (jeho ruce) to není bezpečné. Na (nohy) měl dřeváky. Dopis si dal blíž k (oči). Dítě mávalo (ručičky). Nevěřil (vlastní uši). Je to dívka s (modré oči). Bil se do (prsa). Vlasy mu padají do (oči).

#### 7. Doplňte správné tvary podstatných jmen v závorkách:

Janička má modré (oko). Díval se jí přímo do (oko). Poklepal mě po (ramena). Budu tě nosit na (ruce). Ten hrnec má dvě (ucho). Koupil si tašku s (ucho) z lýka. V (oko) měla smutek. Sklonil hlavu k (prsa). Máš na punčošě (oko). Myslivec objevil v lese pytlácká (oko). Z nudy klátil (nohy). Měl na (nohy) papuče. (Ramena) mi připomíná otce. Dovol mi dotknout se tvých (ruce). Kolik (nohy) má vlastně stonožka? Děláš, jako bys byl bez (ruce). Janička se ráda nosila na mých (ramena). (Kolena) se dotkl země. Vlasy jí splývaly z (ramena). Byl to muž širokých (ramena). Půjdu za ní třeba po

(kolena). Z (kolena) jí tekla krev. (Oko) pozoroval okolí. Měla v (ucho) vatu. Umíš chodit po (ruce)? Bez ní byl jak bez (ruka).

### 8. Utvořte věty z následujících výrazů:

oběma rukama, na obou kolenou, do obou uší, pod oběma očima, obě ruce, k oběma očím, na obou rukou, na obou ramenou, pod oběma rameny, oběma nohama, za oběma ušima, na obou kolenou.

### 9. Od následujících přídavných jmen utvořte jmenné tvary v náležitém rodě a čísle a spolu s podstatnými jmény utvořte na ně věty:

otec — nemocný, vítězové — šťastný, děvčata — bosý, pokladník — ochotný, ředitelka — přítomný, pradědeček — živý, sestra — laskavý.

### 10. Následující věty přepište se jmennými tvary přídavných jmen.

Dědeček je už zdravý. Byl z toho celý nešťastný. Byl bych vám za to vděčný. Vrať se živý! Byl ochotný o tom vypravovat. Za chvíli budeme hotoví. Jsem zvědavý, jak to dopadne. Na svou práci byl nesmírně hrdý. Nejsm si tím úplně jistý. Cítil se zcela spokojený. Najednou je plný energie. Není možné to přejít mlčením. Tehdy byl ještě mladý. Je už padesát let mrtvý. Posledně jsem nebyl přítomný. Buďte tak laskavý. Jsem šťastný, že to dobře dopadlo. Není schopný se nad tím zamyslet. Ted' už jsem se vším hotový. Rádi chodí celé léto bosí. On je veselý odjakživa.

### 11. Výrazy v závorkách dejte do správných pádů:

Do (kolik) jste napočítali? Došli k (mnoho různých domněnek). Po (tolik let) jsem ho nemohl poznat. Rozděлил to na (několik částí). Nelíbí se mi to z (mnoho důvodů). Musíš se spokojit s (málo). Po (kolik let) se to opakuje? Pro (tolik lidí) to nestačí. Je to jeden z (málo dobrých důvodů). Můžeš si vybrat z (několik možností). To se dá tvrdit jen o (málo lidí). Hledal jsem to v (mnoho časopisů). V (kolik let) přišel na fakultu? Prohlíželi to z (mnoho stran). Do (kolik hodin) musím být doma?

### 12. Víte, co znamenají následující výrazy?

Neví, kde mu hlava stojí; horká hlava; bystrá hlava; dřevá hlava; dubová hlava; jasná hlava; kočičí hlava; skopová hlava; hlava na hlavě; hlava jde kolem *komu z čeho*; lámat si hlavu *čím, s čím, nad čím*; dělat si těžkou hlavu; má to hlavu a patu; má práce až nad hlavu; pustit *co, koho* z hlavy. Má *koho, čeho* až po krk; dát *na co (za co)* krk; přijít o krk; leze mu to krkem; mít *koho, co* z krku.

Má *koho, čeho* plné zuby; dát si něco na zub; zuby mu drkotají; brousit si zuby *na koho, co*; po zuby ozbrojený.

Jazyk jako břitva; má to na jazyku; držet jazyk za zuby; rozvázal se jazyk *komu*.

Má obě ruce levé; má čisté ruce; zlaté ruce; s holýma rukama; být *bez koho, čeho* jako bez rukou; nosit *koho* na rukou; podat *komu* ruku.

Srdce mu spadlo do bot; získat si *čí* srdce; je mu těžko u srdce; leží mu kámen na srdci; s lehkým srdcem; z celého srdce.

Vidět *komu* (až) do žaludku; má *koho, co* v žaludku.

(Děvče, holka) krev a mléko; krev tuhne v žilách *komu*; má to v krvi; má horkou krev; hlas krve; modrá krev, krve by se nedořezal *v kom*.

Říci *komu, co* od plic; (křičet) z plných plic; zasmát se od plic.

Je kost a kůže; líná kůže; promoknout na kůži; není ve své kůži; běží mu po těle husí kůže; vlk v beráncí kůži.

Oči mu lezou z důlků; vzít oči do hrsti; zavírat oči *před čím*; jako by *komu* z oka vypadl; (měřit) od oka; mezi čtyřma očima.

Obrátit *co* vzhůru nohama, vstát (z postele) levou nohou; být na nohou, sotva stojí na nohou; být na volné noze; vzít nohy na ramena.

### 13. Přeložte do češtiny:

a) Я нездоровий. — Вам варто піти до лікаря. — Хворий скаржився на біль у горлі, на постійну втому, на проблеми зі шлунком. — У нього висока температура. — Він застудився. — У мене болить зуб. — У нього безсоння. — В дитинстві він багато хворів. — Коли приймає лікар? — Що з вами? — Де у вас болить? — Мені погано. — Мені щось попало в око. — У пацієнта болить нога. — Він упав і поламав руку.

б) Сьогодні зранку я погано себе почував. У мене боліла голова, мучив нежить і кашель. Я поміряв температуру. Температура була не дуже високою — 37,5°. Але мама вирішила викликати лікаря з поліклініки. Лікар послухав груди і спину, подивився моє горло і сказав, що я застудився. Він виписав мені рецепт на ліки і пояснив, що я повинен їх приймати тричі на день після їжі. Кілька днів я лежав у ліжку, приймав таблетки, полоскав горло. Їсти мені не хотілося, але я пив багато гарячого чаю і молока. Через кілька днів температура впала. Мені вже було краще.

### 14. Vlastními slovy vysvětlete přísloví:

Strach má velké oči.

Oko za oko, zub za zub.

Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.



## LEKCE 21

Тема і ситуації: ◀ Sport.

Текст: ◀ Ve zdravém těle zdravý duch.

Додаткове читання: ◀ Sportem a turistikou ku zdraví. Jiří Havel.  
Tak se má fandit. Podle M. Horníčka

Граматика: ◀ Субстантивовані прикметники: утворення і словозміна (типи hajný, průvodčí).



### Ve zdravém těle zdravý duch

Jedním z nejdůležitějších předpokladů pro zdraví člověka je tělesná výchova a sport. Ne nadarmo se říká, že<sup>1</sup> “Ve zdravém těle zdravý duch”. Musíte cvičit alespoň ranní čtvrt hodinku. Ještě je lepší, když pravidelně pěstujete nějaký sport a jste členem nějaké tělovýchovné jednoty.

Královnou sportu je lehká atletika: běh, skoky do dálky i do výšky, hod kladivem, oštěpem, diskem, vrh koulí<sup>2</sup>. Lehká atletika je výbornou přípravou k míčovým hrám jako je, například, kopaná (fotbal), odbíjená (volejbal), košíková (basketbal), házená, tenis, stolní tenis (ping-pong). To jsou hry, které můžeme hrát buď venku na hřišti (na kurtu), nebo uvnitř ve sportovní hale (v tělocvičně). K těžké atletice patří rohování (box), zápas v klasickém stylu, vzpírání.

Vodní sporty — to jsou hlavně letní sporty. Je to například plavání, skoky do vody, vodní pólo, veslování, kanoistika, vodní lyžování aj. Provozujeme je v plaveckém bazénu nebo na koupališti, v řece, na jezeře, na moři.

Zimní sporty potřebují led nebo sníh. Na sněhu sáňkujeme, lyžujeme, někdo skáče z můstku na lyžích<sup>3</sup>. Děti, které mají rády sníh, se koulují a staví sněhuláka nebo se rády kloužou na zamrzlé cestě. Na ledě hrajeme hokej a taky bruslíme. Na ledě se také provozují tyto sporty: bruslení, rychlobruslení nebo krasobruslení. Krasobruslení je sport velmi tvrdý a náročný. Každodenní tréninky, zrádné ledové zrcadlo, kde se cvičí kličky, osmičky, skoky a paragafy. A ty pády na tvrdou plochu! Je třeba mít obrovskou dávku vytrvalosti a ctížádosti.

Velké oblibě se těší v Česku hokej a fotbal<sup>4</sup>. Čeští hokejisté a fotbalisté se zúčastňují všech mistrovství<sup>5</sup> světa a dosahují v nich vynikajících úspěchů. Roku 2003 byla Praha hostitelkou hokejového mistrovství světa. Na fotbalovém mistrovství Evropy 2004 v Portugalsku tisíce fanoušků fandili domácímu týmu, který se probojoval do semifinále! I když mělo české mužstvo na turnaji nejlepší útok a ve čtyřech zápasech dalo deset gólů<sup>6</sup>, poslední bariéru však nepřekonal. Štěstí se na české fotbalisty tenkrát neusmálo.

Parašutismus — to je sport mezi nebem a zemí. Patří mezi extrémní sporty nebo takzvané adrenalinové sporty s maximálními zážitky stejně jako windsurfing, horská kola, horolezectví, slalom, různé freeridy a freestyly, divoké sjezdy horských toků. Kouzlo těchto sportů mohou okusit jen opravdoví profesionálové.

Pak je tady ještě pěší turistika, mototuristika, autoturistika. Krásné jsou koňské dostihy (jezdeckví).

V každém případě cesty za sportem<sup>7</sup> — to jsou cesty za zdravím, poznáním, občas i za dobrodružstvím.

\* \* \*

- Budeš se dnes dívat v televizi na fotbal?
- To víš, že jó. Vždyť dnes se utká náš tým s řeckým ve finálovém zápase. Semifinále kluci sehráli skvěle, budu jim držet palce.
- Co myslíš, bude remíza?
- Tipuju výsledek 1:0 nebo 2:1.
- A já sázím na Řecko. Mají výhodu domácího prostředí<sup>8</sup>.
- České mužstvo má ale lepšího brankáře a vůbec je v dobré formě.
- Řekové jsou lepší v útoku a obraně.
- No tak uvidíme.

\* \* \*

- Děláš nějaký sport?<sup>9</sup>
- V mládí jsem se hodně věnoval plavání.
- Jaké jsi měl výsledky?
- Jsem nositel první výkonnostní třídy dorostenců<sup>10</sup>.
- A co teď?
- Teď už jen fandím. A ty sportuješ?
- Hraju tenis, zatím jsem začátečník.
- Mně se ještě líbí míčové hry.





## SLOVNÍČEK

- alespoň принаймні, бодай, хоча б,  
хоч
- atletika, -y ž. атлетика **lehká a.** легка  
атлетика, **těžká a.** важка атлетика
- bariéra, -y ž. бар'єр
- basketbal, -u m. баскетбол
- bazén, -u m. басейн
- běh, -u m. біг
- box, -u m. бокс
- brankář, -e m. воротар
- bruslení, -í s. ковзанярський спорт
- bruslit, -lím, -lí бігати на ковзанах,  
кататися на ковзанах
- ctížádost, -í ž. честолюбство
- cvičit, -čím, -čí займатися  
гімнастикою
- dávka, -y ž. порція, доза, норма
- dobrodružství, -í s. пригода, аван-  
тюра
- fandit, -dím, -dí *hovor. komu, pro*  
*koho* вболівати
- fanoušek, -a m. уболівальник
- finálový фінальний
- fotbal, -u m. футбол
- fotbalista, -y m. футболіст
- freeride [frirajd] -du m. фрирайд (*ізда*  
*на сноуборді або на лижах в*  
*непідготовленій місцевості*)
- freestyle [fristajl] -u m. фристайл
- házená, -y ž. гандбол
- hokej, -e m. хокей
- hokejista, -y m. хокеїст
- horolezectví, -í s. альпінізм
- horské kolo гірський велосипед
- hostitel, -e m. господар, хазяїн
- hřiště, -ě s. футбольне поле, теніс-  
ний корт
- jezdectví, -í s. кінний спорт
- kanoistika, -y ž. гребля на каное
- klička, -y ž. петля
- klouzat, -zám, -zají ковзатися
- dostihy, -ů m. mn. скачки
- kopaná, -é ž. футбол
- košíková, -é ž. баскетбол
- koulovat se, -luji, -lují гратися в  
сніжки
- koupaliště, -ě s. водоймище
- kouzlo, -a s. чарівність
- královna, -y ž. королева
- krasobruslení, -í s. фігурне катання
- kurt, -u m. корт, тенісний майданчик
- lyžovat, -žuji, -žují займатися лиж-  
ним спортом, бігати на лижах
- míčové hry ігри з м'ячем
- mužstvo, -a s. команда
- náročný дуже складний
- obrana, -y ž. захист
- obrovský величезний
- odbíjená, -é ž. волейбол
- okusit, -sím, -sí *čeho, co* пережити,  
пізнати *що*
- pád, -u m. падіння
- parašutismus, -mu m. парашутизм
- pěší turistika, -y ž. піший туризм
- plavání, -í s. плавання
- plocha, -y ž. поверхня
- probojovat se, -juji, -jují пробитися,  
прорватися
- provozovat, -zují, -zují проводити,  
здійснювати, організовувати
- průprava, -y ž. підготовка, тренування
- předpoklad, -u m. передумова, при-  
пущення
- překonat, -nám, -nají перемогти,  
подолати
- ranní čtvrt hodinka ранкова фіззарядка
- remíza, -y ž. нічия
- rohování, -í s. бокс
- rozhodčí, -ího m. суддя, арбітр
- rychlobruslení, -í s. швидкісний біг  
на ковзанах
- sáňkovat, -kuji, -kují кататися на  
санках
- sázet, -zím, -zejí робити ставку
- semifinále *neskl.* s. півфінал
- sjezd horských toků спуск з гірських  
потоків
- slalom, -u m. слалом
- sněhulák, -a m. снігова баба
- sport, -u m. спорт, *letní s.* літній  
спорт, *zimní sporty* зимові види  
спорту; *vodní s-y* види водного

sportu; extrémní (adrenalinové)  
 s-y екстремальні види спорту,  
 pěstovat s. займатися спортом  
 sportovní hala спортзал  
 tělesná výchova фізичне виховання  
 tělocvična, -y ž. спортзал  
 tělovýchovná jednota спортивне  
 товариство  
 tenis, -u m. теніс, stolní t. (ping-  
 pong) настільний теніс  
 tipovat výsledek передбачати ре-  
 зультат  
 trénink, -u m. тренування, тренінг  
 tým, -u m. команда  
 utkat se зустрітися (на спорт.  
 змаганні)  
 útok, -u m. напад

věnovat se, -nuji, -nují čemu при-  
 свячувати себе чому  
 veslování, -í s. веслування  
 vodní lyžování катання на водних  
 лижах  
 vodní pólo, -a s. водне поло  
 volejbal, -u m. волейбол  
 vytrvalost, -i ž. витривалість  
 vzpírání, -í s. підняття ваги  
 windsurfing, -u m. [-sér- i -ser-] вінд-  
 серфінг  
 začátečník, -a m. початківець  
 zápas v klasickém stylu /  
 řeckořímský класична боротьба  
 zápas, -u m. бій, боротьба  
 zúčastňovat se, -ňuji, -ňují брати  
 участь

### Doplňková četba

## SPORTEM A TURISTIKOU KU ZDRAVÍ

Přestože nám hrozil déšť,  
 start byl přesně ráno v šest.

Úkol jsme si dali těžký:  
 DVACET KILOMETRŮ PĚŠKY!

Dvanáct tam a osm zpět —  
 šli jsme, zkrátka, na výlet.

Přes kameny, škarpy, drny,  
 skákali jsme jako smy.

Když nám ubývaly síly,  
 sedli jsme a posvačili.

Všechno pěkně dohromady:  
 buřty s kusem čokolády,  
 olejovky, řízek k tomu ...

Pepík zařval: "Kdo jde domů?"

Já se dál už nedostanu,  
 budu rád, když vůbec vstanu,  
 S plným břichem běh totiž,  
 to je zatracená potíž!"

Co teď?

Zpátky!  
Zvolna!  
KLUSEM!  
Chyba lávky!  
AUTOBUSEM...

(*Jiří Havel*)



### SLOVNÍČEK

**buřt, -u** *m. ob.* сарделька  
**drn, -u** *m.* дерен  
**klusem** рессю, клусом  
**olejovka, -y** *ž.* сардина в олії  
**posvačit, -čím, -čí** поснідати

**potíž, -e, ž.** складність, труднощі  
**srna, -y** *ž.* сарна  
**škarpa, -y** *ž.* кювет  
**zatracený** проклятий  
**zvolna** повільно

### Tak se má fandit

Režisér Wassermann, který je pověstný svou slušností, svou neschopností užít hrubosti, silného výrazu či nadávky, se jednou octne uprostřed davu na kopané. Rozhodčí pískne penaltu. A proti domácím. A tudíž nespravedlivě. Diváci i hráči domácího mužstva vybuchnou, lavina svatého hněvu se zvedne nad stadiónem, vzplanou ohňostroje nadávek, padne mnoho nejhrubších výrazů a dlouho, dlouho trvá, než vše zmlkne a utichne a hráč soupeře si počne chystat míč k té kruté exekuci.

Dlouho, stejně dlouho trvá i režiséru Wassermannovi jeho hledání. Začne totiž v hlubinách své čisté, slušné duše hledat nějaký ostrý výraz, kterým by i on, spolu s davem rozlícených, počastoval rozhodčího. A našel.

Právě ve chvíli, když stadión už ztichne a hráč se rozběhne ke svému kopu, vykřikne režisér Wassermann nahněvaně: "Soudce je ošklivé káčátko!"

(*Podle M. Horníčka*)



### SLOVNÍČEK

**být pověstný** бути відомим  
**kop, -u** *m.* удар  
**nadávka, -y** *ž.* лайка, лайливе слово  
**ohňostroj, -e** *m.* феєрверк

**ošklivé káčátko** бридке каченя  
**rozlícený** розлючений  
**slušnost, -i** *ž.* порядність


**LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE**

- |  |   |
|--|---|
| 1. Ne nadarmo se říká, že...   | Недаремно кажуть, що...   |
| 2. Skoky do dálky i do výšky.<br>Skoky do vody.<br>Hod oštěpem, kladivem,<br>diskem.<br>Vrh koulí.   | Стрибки у довжину й висоту.<br>Стрибки у воду.<br>Метання списа, молота,<br>диска.<br>Штовхання ядра.   |
| 3. Skákat z můstku na lyžích.  | Стрибати з трампліна на лижах.  |
| 4. Těšit se čemu.<br>Velké oblibě se těší hokej a<br>fotbal.   | Користуватися чим.<br>Великою популярністю користуються<br>хокей і футбол.  |
| 5. Zverňte увагу на різні контекстні вживання іменників <i>mistrovství</i> (šampionát), <i>turnaj</i> , <i>závod</i> , <i>zápas</i> , <i>utkání</i> , <i>soutěž</i> , <i>přebory</i> . Їхнє вживання залежить від іменників, які означають певний вид спорту:<br><i>mistrovství</i> (šampionát) <i>světa</i> (v hokeji, ve fotbalu)<br><i>závod</i> (v plavání, v běhu)<br><i>zápas</i> ( <i>utkání</i> ) (fotbalový, v házené)<br><i>soutěž</i> (ligová, sportovní)<br><i>přebor</i> , <i>turnaj</i> (o prvenství, šachový) | чемпіонат світу (з хокею,<br>з футболу)<br>змагання (з плавання, бігу)<br>змагання, зустріч, матч<br>(з футболу, з гандболу)<br>змагання (у лізі, спортивне)<br>змагання (на першість,<br>турнір з шахів) |
| 6. Dát gól.<br>Пор.: dát koš   | Забити гол (у футболі, хокеї).<br>Закинути м'яч (у баскетболі).   |
| 7. Cesty za sportem.   | Шлях до спорту.   |
| 8. Mít výhodu z něčeho.<br>Mají výhodu domácího<br>prostředí.  | Мати вигоду в чому.<br>Мають вигоду, бо грають на своєму полі.  |
| 9. Děláš nějaký sport?   | Ти займаєшся яким-небудь спортом?   |
| 10. Jsem nositel/nositelem<br>první výkonnostní třídy<br>dorostenců.   | У мене перший юнацький розряд.  |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

**Субстантивовані прикметники: утворення і словозміна  
(типи *hajný, průvodčí*) (zpodstatnělá přídavná jména:  
tvoření a skloňování)**

Субстантивовані прикметники в сучасній чеській літературній мові становлять нечисленну групу, яка не поповнюється новими утвореннями. До цієї категорії, як і в українській мові (*напр., хворий, вартовий, військовий, віруючий*), належать прикметники, що означають суб'єкт або об'єкт, але не його властивість. Субстантивовані прикметники вживаються замість іменників, напр.: *cestující člověk* — *cestující* (тj. *pasážér*), *vrchní číšník* — *vrchní*.

За способом утворення розрізняють субстантивовані прикметники, що виникли:

а) шляхом еліпсиса, напр.: *pracující (lid)*, *hovězí (maso)*, *švagrová (manželka bratra nebo sestry)*, *nemocný (pacient)*;

б) власне семантичною субстантивацією внаслідок безпосереднього переосмислення іменника, коли назва ознаки стає назвою її носія, напр.: *milý (o muži)*, *starý (o člověku)*, *mladý (o pánu)*.

Субстантивовані прикметники утворюються шляхом додавання до іменних і дієслівних основ суфіксів:

**-c(í):** *cestující pasážér*, *pracující trávající*, *přisedící zasedatel*, *vedoucí zavedувач*, *kerівник*, *místodržící namіsник*;

**-n(í):** *radní radник*, *třídní класний керівник*, *lesní лісничий*, *účetní бухгалтер*, *duchovní священик*;

**-n(ý):** *nemocný (-ná) хворий (-ра)*, *příbuzný (-ná) родич (-ка)*, *ponocný нічний сторож*, *bytný (-ná) хазяїн (-йка) квартири*, *dovolená відпустка*, *rodívaná видовище*, *shledaná побачення*, *školné плата за навчання*, *poštovné плата за поштові послуги*, *drobné дрібні гроші*;

**-ov(ý):** *vepřové свинина*, *skorové баранина*;

**-sk(ý) / -ck(ý):** *hostinský власник ресторану*, *корчми*, *rokojská покоївка*, *plzeňské пиво пльзеньске*.

Деякі субстантивовані прикметники вживаються переважно у складі усталених словосполучень, напр.: *na shledanou до побачення*, *(řící) na vysvětlenou (сказати) для роз'яснення*, *přijít (jako) na zvanou прийти (дуже) вчасно*, *na zapřenou інкогніто*, *vrátit se s nepořízenou повернутися ні з чим*, *dostat za vyučenu дістати урок*.

За семантичною ознакою субстантивовані прикметники поділяються на такі групи:

1) назви професій: *vrátný (-á) швейцар, вахтер, vrchní старший офіціант, метрдотель;*

2) назви спорідненості: *příbuzný (-ná) родич (-чка), švagrová невістка, зовіця;*

3) спортивні ігри: *koraná футбол, odbíjená волейбол, košíková баскетбол, házená гандбол;*

4) платежі: *vstupné вхідна плата, jízdné плата за проїзд, nájemné плата за оренду, spropitné чайові, půjčovné плата за прокат; kapesné кишенькові гроші;*

5) м'ясні блюда: *verřové свинина, skorové баранина, hovězí яловичина, telecí телятина;*

6) прізвища: *Krejčí, Nejedlý, Hajný, Kamenický, Veselá, Tichá;*

7) географічні назви: *Haná, Vrané nad Vltavou, Slaný.*

Субстантивовані прикметники мають такі ж граматичні категорії (рід, число, відмінок), як іменники, і виконують таку ж синтаксичну функцію в реченні, яку виконує іменник, виступаючи в ролі підмета або додатка.

Вони відмінюються як прикметники твердої (тип **mladý**) або м'якої (тип **jarní**) груп.

| Pád | Tvrdý vzor |         |          | Měkký vzor |         |          |
|-----|------------|---------|----------|------------|---------|----------|
|     | Muž. r.    | Žen. r. | Stř. r.  | Muž. r.    | Žen. r. | Stř. r.  |
| N.  | vrátný     | vrátná  | školné   | vrchní     | vedoucí | telecí   |
| G.  | vrátného   | vrátné  | školného | vrchního   | vedoucí | telecího |
| D.  | vrátnému   | vrátné  | školnému | vrchnímu   | vedoucí | telecímu |
| A.  | vrátného   | vrátnou | školné   | vrchního   | vedoucí | telecí   |
| V.  | vrátný     | vrátná  |          | vrchní     | vedoucí |          |
| L.  | vrátném    | vrátné  | školném  | vrchním    | vedoucí | telecím  |
| I.  | vrátným    | vrátnou | školným  | vrchním    | vedoucí | telecím  |

## CVIČENÍ

### 1. Odpovídejte na otázky:

1. Co to jsou míčové hry? Proč mají takové názvy?
2. Který zimní sport znáte?
3. Které skoky znáte?

4. Jak sportujete v létě? (v zimě?)
5. Které jsou vodní sporty?
6. Viděl jste nějaké zajímavé sportovní utkání?
7. Znáte některé lehkooatletické disciplíny?
8. Jaký význam mají olympijské hry?
9. Na které sportovní utkání se díváte rád?
10. Který je váš oblíbený sport?
11. Který sport se vám nelíbí? Proč?
12. Který sport provozujete aktivně?
13. Který domácí nebo cizí sportovec je u nás nejpopulárnější a proč?
14. Který sport je u nás nejvíc oblíbený?

## 2. Doplněte rozhovor následujícími výrazy:

zavolat, dres, stadion, fotbal, lístek, fotbalová reprezentace, utkat se, pískat, zápas, hlediště, rozhodčí, hrát

Honza: Haló Petře, tady je Honza. Co děláš?

Petr: Ahoj, Honzo. To jsem rád, ... . Jdu na ... . Chci (si) sehnat ... na...

Honza: A kdo ...?

Petr: Ty to nevíš? Dnes bude nejdůležitější zápas české ... za posledních osm let. Češi ... s Italy o postup do finále.

Honza: To bude jistě zajímavý ... . Nezapomeň si vzít český ... . Nemít na sobě v ... český ..., to je téměř jako přijít do Vídeňské opery bez smokingu.

Petr: Máš pravdu, už mám červený se jmenovkou "Baroš".

Honza: A kdo bude zápas ...?

Petr: Velmi zkušený ... — Collina.

Honza: Tak já ti přeju velké emoce!

Petr: Dík! Na shlé!

## 3. Tvořte věty podle vzoru:

Vzor: Kdo hraje fotbal, je fotbalista.

Kdo hraje hokej, je ...

Kdo jezdí na lyžích, je ...

Kdo jezdí na bruslích, je ...

Kdo jezdí na sáňkách, je ...

Kdo hraje tenis, je ...

Kdo hraje házenou, je ... (-kář)

Kdo hraje odbíjenou, je ... (-kář)

a) Sportovec je muž, který sportuje

Běžec ..., lyžař..., boxér ..., hokejista ..., plavec ..., skokan ..., krasobruslař ..., basketbalista ..., rozhodčí ..., vítěz ....

## 4. Spojte do vět:

- |                  |    |                            |
|------------------|----|----------------------------|
| 1. Basketbalista | D  | A. závodí na saních        |
| 2. Běžec         | Q  | B. hraje šachy             |
| 3. Skokan        | J  | C. plave ve vodě           |
| 4. Boxér         | I  | D. hraje basketbal         |
| 5. Plavec        | C  | E. bruslí                  |
| 6. Šachista      | B  | F. jezdí na koni           |
| 7. Lyžař         | O  | G. hraje fotbal            |
| 8. Hokejista     | P  | H. slézá skály             |
| 9. Fotbalista    | G  | CH. jezdí na kanoi         |
| 10. Jezdec       | F  | I. boxuje                  |
| 11. Kanoista     | CH | J. skáče do vody z můstku  |
| 12. Kajakář      |    | K. hraje volejbal          |
| 13. Bruslař      | E  | L. hraje tenis             |
| 14. Volejbalista | K  | M. skáče padákem z letadla |
| 15. Parašutista  | M  | N. jezdí na kajaku         |
| 16. Tenista      | L  | O. lyžuje                  |
| 17. Sáňkář       | A  | P. hraje hokej             |
| 18. Horolezec    |    | Q. běhá                    |

## 5. Tvořte jména činitelská, ověřte si ve slovníku:

Např.: sáňkovat — sáňkář

plavat, veslovat, bruslit, plachtit, střílet, potápět se, hrát, útočit, vzpírat.

## 6. Tvořte název místa, kde se něco koná:

Např.: hrát — hřiště

plavat, střílet, cvičit, létat, bojovat.

## 7. Uveďte, které sportovní náradí nebo náčiní užívají tito sportovci:

Např.: hokejista — hokejka

lyžař, koulař, oštěpař (-ář), veslař, parašutista, tenista, stolní tenista, cyklista, fotbalista, šermíř, sáňkář.

## 8. Doplňte věty vhodnými slovy:

**Kopaná:** Mnozí kluci rádi pěstují ... . Můj bratr dává přednost ... před hokejem. Bez ... si nemůže představit žádné volno. Mezi našimi chlapci jsou výborní fotbalisté, uspořádáme zápas v ... . Četl jsem o naší ... v zahraničním tisku.

**Košíková:** Máme na fakultě dobré košíkáře, letos se zúčastní celouniverzitního turnaje v ... . Na letních olympijských hrách se soutěží také v ... . O německé ... moc nevím.



**Házená:** Mám rád ... . Naše mužstvo se letos zúčastní mistrovství světa v ... . Co si myslíš o ...? Znáš dobře pravidla ...?

**Odbíjená:** Utkání, na které se dnes budu dívat v televizi, je v ... . Jdu raději na dobrou ... než na špatnou kopanou. Mistrem světa v ... je v tomto roce ukrajinský tým.

### 9. Tvořte věty se slovy a slovními spojeními:

podívat se na zápas, sportovní hry, šerm, sehnat lístky, trenér, spoléhat na své vlastní síly, sledovat v televizním přenosu, doping sportovců, tělocvičná náradí, učit se lyžovat, heslo "Bud' fit".

### 10. Naučte se báseň Sportem a turistikou ku zdraví nazpaměť.

### 11. Napište o svém oblíbeném sportu.

### 12. Přeložte do češtiny:

У нашій країні фізкультурі та спорту приділяється велика увага. Спортивні товариства з різних видів спорту існують в усіх містах і селах. Люди не лише дивляться спортивні змагання по телевізору, але й самі активно займаються спортом. Одні люблять зимові види спорту, інші — літні. Мені подобаються ігри з м'ячем, а мій брат віддає перевагу легкій атлетиці. Він бігає на короткі і довгі дистанції, а починав із стрибків у довжину. Зараз досяг високих результатів. У деяких видах спорту, наприклад у плаванні, боксі, тенісі, наші спортсмени займають перші місця на різних міжнародних змаганнях, виборюють найвищі нагороди — золоті, срібні і бронзові медалі. На олімпійських іграх збірна команда нашої країни посіла в командному заліку (кваліфікації тїмї) п'яте місце. Окремі етапи велогонки світу проходять через територію Чехії. Чеські спортсмени є фаворитами у футболі і хокеї. Не важливо, яким видом спорту ви займаєтеся. Головне, що спорт зміцнює ваше здоров'я, додає вам енергії та витривалості.



### Humor

Koná se olympiáda a pan prezident má proslov. Čte: ó, ó, ó, ó, ó. Nakloní se k němu poradce a řekne: To nečtete pane prezidente, to jsou olympijské kruhy.

\* \* \*

Malý fotbalista přijde ze zápasu a oznamuje rodičům: "Dneska jsme sehráli doslova exhibiční zápas!"

"Neříkej," raduje se táta, "o kolik jste vyhráli?"

"O minus osm gólů!"



## LEKCE 22

Тема і ситуації: ◀ Cestování.

Текст: ◀ Cestování letadlem.  
V hotelu.

Додаткове читання: ◀ О cestování. Karel Čapek.

Грамматика: ◀ Дієслова руху.  
Утворення віддієслівних  
іменників на -ní, -ení, -ání, -tí.  
Неозначені займенники  
sám, samý.



### Cestování letadlem

Tento rok se mí a Jirkovi rodiče dohodli, že podnikneme společnou cestu do ciziny. Dlouho jsme uvažovali, organizujeme-li si výlet sami, třeba osobními auty, nebo využijeme služeb<sup>1</sup> cestovní kanceláře. Nakonec jsme přišli k závěru<sup>2</sup>, že dovolená s cestovní kanceláří znamená dovolenou v pohodě a bez starostí. Za prvé, cestovní kancelář má bohatou nabídku. Za druhé, pomůže nám rezervovat lístky a ubytování, pojistit zavazadla a zabezpečit zdravotní pojištění v zahraničí. Vybrali jsme si Maďarsko, a to Balaton. Naše rodina rozhodla, že budeme bydlet v dvoulůžkovém pokoji<sup>3</sup> s přistýlkou. Chceme také, aby byl pokoj komfortně vybaven. Měl příslušenství, televizi a telefon. Jiné služby si prý můžeme objednat v recepci. Zvolili jsme si pobyt s plnou penzí. Jirkova rodina nás překvapila tím, že byla pro pěší túru se stany. Do Budapešti však poletíme letadlem spolu. V letovém řádu jsme si vybrali ranní linku. Letenky nám rezervovala cestovní kancelář.

Na otázku létání pohlíží každý po svém<sup>4</sup>. Nelétám často, a proto se bojím letět. K odbavení jsme přišli hodinu před odletem. Konečně jsme uslyšeli hlášení: "Prosíme cestující linky OK 923, aby se dostavili k východu číslo 2." V letadle nás mladá letuška pozdravila a požádala, aby se cestující připoutali. Letěli jsme ve výšce 1 000 metrů<sup>5</sup>. Let trval skoro hodinu, každý si mohl dát něco k pití. Za hodinu letadlo přistálo na budapešťském letišti.

U pasové kontroly bylo hodně lidí, ale nezdrželi jsme se dlouho. Vstupní vízum jsme nepotřebovali. Pak jsme šli na celní prohlídku. Celník se nás

zeptal, zda máme něco k proclení<sup>6</sup>. Poněvadž jsme přijížděli jako turisté a měli jsme s sebou jen osobní věci, celní kontrolu jsme měli brzy za sebou<sup>7</sup>.

Po půl hodině jsme byli venku. Bylo horko. Čekal na nás luxusní autobus s klimatizací, který nás zavezl do hotelu.

### V hotelu

— Dobrý den, mám tu rezervovaný pokoj na jméno Dvorský.

— Ano, mám tu na vaše jméno dvoulůžkový pokoj. Je v druhém poschodí, číslo 215.

— Je do ulice, nebo do parku?

— Do ulice, do parku máme v pátém poschodí.

— To nevádí, vyhovoval by nám. Jaká je cena pokoje za 1 den?

— 850 korun.

— Dobře, vezmu si ho. Tady je můj pas.

— Měl byste ještě vyplnit formulář. Uved'te, prosím, vaše jméno a příjmení, datum a místo narození, bydliště a jak dlouho budete v hotelu bydlet. Tady máte klíč. Výtah je vpravo. Chcete přinést zavazadla do pokoje?

— Ano. Děkuju.



### SLOVNÍČEK

bydliště, -ě *s.* місце проживання  
 celní prohlídka, -y *ž.* митний контроль  
 celník, -a *m.* митник  
 cestovní kancelář, -e *ž.* туристична  
 агенція  
 cestující, -ího *m.* пасажир  
 datum, -ta *s.* дата  
 dohodnout se, -nu, -nou *domoviti*  
 formulář, -e *m.* бланк, формуляр  
 hlášení, -í *s.* повідомлення  
 klimatizace, -e *ž.* кондиціонер  
 let, -u *m.* політ  
 létání, -í *s.* переліт  
 letenka, -y *ž.* квиток на літак  
 letiště, -ě *s.* аеропорт  
 letový řád, -u *m.* розклад польотів  
 letuška, -y *ž.* стюардеса  
 linka, -y *ž.* лінія, сполучення  
 luxusní komfortabelní  
 místo narození, -í *s.* місце наро-  
 дження

nabídka, -y *ž.* пропозиція  
 odbavení, -í *s.* відправлення  
 odlet, -u *m.* відліт  
 osobní věc, -i *ž.* особиста річ  
 pas, -u *m.* паспорт  
 pasová kontrola, -y *ž.* паспортний  
 контроль  
 plná penze, -e *ž.* повний пансіон  
 pobyt, -u *m.* проживання, перебу-  
 вання  
 podniknout, -nu, -nou *здійснити*  
 pohoda, -y *ž.* спокій, затишок  
 pojistit, -tím, -tí *застрахувати*  
 pojištění, -í *s.* страховка; zdravotní  
 р. медична страховка  
 pozdravit, -vím, -ví *привітати, зустріти*  
 požádat, -dám, -dají *попросити*  
 připoutat se, -tám, -tají *пристебну-*  
 тися  
 přistát, -stanu, -stanou *зробити по-*  
 садку, приземлитися

přistýlka, -y ž. додаткове ліжко  
 recepce, -e ž. черговий адміністратор  
 rezervovat, -vuji, -vuji резервувати  
 stan, -u m. намет  
 starost, -i ž. турбота, клопіт  
 túra, -y ž. похід, pěší t. туристичний  
 похід  
 ubytování, -í s. проживання  
 uvažovat, -žuji, -žuji міркувати

vstupní vízum, viza s. в'їзна віза  
 vybavit, -vím, -ví оснастити, споря-  
 дити  
 zahraničí, -í s. закордон  
 zavézt, vezu, -vezou відвезти,  
 завезти  
 zdržet se, -žím, -ží пробути, затри-  
 матися  
 zvolit, -lím, -lí обрати, вибрати

### Doplňková četba

#### O cestování

*On:* Poslechni, letos bychom mohli jet na prázdniny na Nový Zéland.

*Ona:* Proč?

*On:* Inu, protože... Četlas někdy Děti kapitána Granta? Víš, to je od dětství můj sen, podívat se jednou na Nový Zéland.

*Ona:* Dobře, miláčku. Pojedeme na Nový Zéland. Ani nevíš, jak se těším.

\*

*On* (studuje námořní linky, mapy Nového Zélandu atd.): Hm. — Hm. — To je pitomé spojení! — A tady, koukám, není ani silnice. — To se musí asi dělat po lodi. — Hm. — Snad tam přece nějaké spojení bude...

*Ona:* Poslechni... Slyšíš?

*On:* Co?

*Ona:* Nemohli bychom letos jet na Island?

*On:* Proč?

*Ona:* Každý letos jede na Island.

*On:* Právě proto my pojedeme na Nový Zéland.

*Ona:* Ale já bych tak chtěla jet na Island! Tam to musí být ohromné!

*On:* A to mně říkáš teprve teď, když už máš hotové plány na Nový Zéland?

*Ona:* Dobře, miláčku, pojedeme tedy na Nový Zéland, když chceš. A už o tom nebudeme dál mluvit, vid'?

\*

*On* (studuje námořní linky, mapy Islandu, literaturu o Islandu, islandské ságy atd.): Hm. — Hm. — Kruci, tady je špatné spojení! To se asi musí jet na koni. — A tady, koukám, není přes ty hory ani pěšina. To je hloupé. — Hm. — A jak se tam člověk dostane? Asi po rybářském člunu.

*Ona:* Poslechni, a do Holandska bychom nemohli jet?

*On:* Proč?

*Ona:* V Katwijk je prý báječné koupání. Říkala mně Emča, že tam loni byla — A ohromně lacino prý tam je.

*On:* Ale vždyť chtělas jet na Island!

*Ona:* Já? Ani mě nenapadlo! Tam přece není žádné koupání!

\*

*On* (studuje mapy Holandska, prospekty hotelů atd.): Hm. — Ale draho je tam! A co, když už budeme v Holandsku, kdybychom si zaskočili do holandských kolonií, takhle na Surinam nebo na Jávu! — Poslyš!

*Ona:* Co?

*On:* Když už budeme v Holandsku, něchtěla by ses podívat na Jávu?

*Ona:* Je tam koupání?

*On:* Je, báječné koupání. A plují tam takové krásné bílé lodi.

*Ona:* Tak výtečně, pojedeme na Jávu!

Zrovna mám nové bílé šaty s červeným páskem — Ani nevíš, jak se těším na Jávu!

\*

*Ona:* My letos jedeme na Jávu.

*Přítel:* Proč?

*Ona:* Koupat se. Prý je tam ohromné koupání.

*Přítel:* Kdo vám to říkal?

*Ona:* Každý. Prý je tam nádherná voda.

*Přítel:* To je, ale v ní plno žraloků. Já bych tam nejel. Jáva je otrava.

*Ona:* Tak kam byste se jel koupat?

*Přítel:* Já vám řeknu: když se koupat, tak v Alpách v Mortalasee. Lago di Mortala, víte? Tam jsem se vám jedinou vykoupal — no, rozkoš!

*Ona:* A dá se odtamtud jet do Holandska, do Katwijk?

*Přítel:* To jistě dá.

\*

*Ona:* Poslechni (atd.).

*On* (studuje mapy Alp, alpskou botaniku, prospekty hotelů, horolezectví atd.).

(Po prázdninách)

*Přítel:* Tak kde jste letos byli?

*Ona:* No přece, v Dubrovniku!

*On:* Skvělé koupání tam bylo.

*Přítel:* A když jste byli v Dubrovniku, byli jste se podívat v Trogiru? Ne? Tak to jste nic neviděli. A na Visu jste taky nebyli? Tak vám řeknu, že jste tam jeli zbytečně. Já bych vám řekl, kam jet!

\*

*Ona:* Vidíš, já jsem ti to říkala! Měli jsme jet na ten Island. V Dubrovniku byl už kdekdo, to není žádná cesta.

(Karel Čapek. *Bajky a podpovídky*)



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |  |  |
|--|--|
| 1. Využít služeb.<br>Pop.: Využít situace. | Скористатися послугами.<br>Скористатися ситуацією. |
| 2. Přijít k závěru.                        | Дійти висновку.                                    |
| 3. Dvoulůžkový pokoj.                      | Двомісний номер.                                   |
| 4. Pohlíží každý po svém <i>na co</i> .    | Кожен дивиться по-своєму <i>на що</i> .            |
| 5. Letět ve výšce ... metrů.               | Летіти на висоті ... метрів.                       |
| 6. Mít <i>něco</i> k proclení.             | Мати речі, що обкладаються митом.                  |
| 7. Mít <i>něco</i> brzy za sebou.          | Швидко з <i>чимось</i> справитися.                 |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Дієслова руху (slovesa pohybu)

В чеській мові, як і в українській, дієслова руху утворюють такі пари:

jít — chodit

іти — ходити

jet — jezdit

їхати — їздити

letět — létat

летіти — літати

běžet — běhat

бігти — бігати

nést — nosit

нести — носити

vést — vodit

вести — водити

vést — vozit

везти — возити

hnát — honit

гнати — ганяти

plout — plavat

пливти — плавати

Перелічені дієслова не є видовими парами: обидва члени пари є дієсловами **недоконаного** виду.

Дієслова *jít, jet, letět, běžet* виражають одноразовий рух в **одному** напрямку до певного об'єкта, напр.: *Jdu do parku. Děti běží do lesa. Loni jsme jeli na dovolenou do Turecka. Do Ameriky letím s Českými aeroliniemi.*

Дієслова *chodit, jezdit, létat, běhat* виражають багаторазовий рух і рух у різних напрямках, напр.: *Po Praze jsme chodili celé hodiny. Do práce vždycky chodím pěšky, ale šéf jezdí služebním autem. V létě jsme jezdili po celém Španělsku. Děti běžaly po lese sem a tam. Teta jako letuška létala po celé Americe.*

Видові пари утворюються префіксальним способом тільки від дієслів, що виражають **одноразовий** рух: *jít* — *přijít, odejít, vejít, zajít* і т.д., *jet* — *odjet, přijet, vyjet, zajet* і т.д., *letět* — *odletět, přiletět, vyletět* і т.д. Ці префіксальні дієслова доконаного виду утворюють “свої” видові пари (дієслова доконаного виду), напр.: *přicházet, odcházet, vyjíždět, zajíždět, odlétat, přilétat* і т.д.

➤ **Запам'ятайте:** дієслово *běžet* має префіксальну форму доконаного виду *přiběhnout, zaběhnout, vyběhnout* (минулий час: *přiběhl, zaběhl, vyběhl*).

Така сама характеристика щодо **одноразовості** — **неодноразовості** дії стосується дієслів переміщення у просторі: *nést* — *nosit, vést* — *vodit, vézt* — *vozit, hnát* — *honit*.

Крім того, до дієслів руху належать ще такі непарні дієслова: *cestovat, spěchat, téct, táhnout*.

Вживання дієслів руху в чеській мові має свої особливості порівняно з українською.

1. На відміну від української мови, у якій можливі вирази типу *Автобус іде в парк*, в чеській мові транспортні засоби лише їздять: *vlak, auto, autobus, metro, loď jede/jezdí*, але *člověk chodí = pěšky*. Пор.:

Vlak z Prahy do Olomouce jede 4 hodiny.

Потяг з Праги до Оломоуця іде 4 години.

Auto jelo rychlostí 80 kilometrů za hodinu.

Машина йшла зі швидкістю 80 кілометрів за годину.

Loď jede (pluje) po řece.

Корабель іде (пливе) по річці.

2. Дієслова **jít** (*jdu*) і **jet** (*jedu*) в минулому часі не мають префікса, тобто українським *пішов, поїхав* у чеській мові відповідають форми *šel* і *jel*. Наприклад: *Ivan šel do školy. Під час відпустки bratr poїхав у Крим. — O dovolené jel bratr na Krum.*

Отже, в чеській мові **не існують** форми *pošel, pojel* у значенні “хтось пішов, поїхав”. Проте зауважимо, що існує дієслово *pojít* (теперішній час *pojdu*, минулий час *pošel*) у значенні “здохнути від чого”, напр.: *Sобака zдох від голоду.* — *Pes pošel hlady.*

3. Майбутній час від дієслів **jít, jet, letět, běžet**, як і в українській мові, утворюється за допомогою префіксів **po-, pů-**:

| jít            | jet      | letět    | běžet    |
|----------------|----------|----------|----------|
| číslo jednotné |          |          |          |
| půjdu          | pojedu   | poletím  | poběžím  |
| půjdeš         | pojedeš  | poletíš  | poběžíš  |
| půjde          | pojede   | poletí   | poběží   |
| číslo množné   |          |          |          |
| půjdeme        | pojedeme | poletíme | poběžíme |
| půjdete        | pojedete | poletíte | poběžíte |
| půjdou         | pojedou  | poletí   | poběží   |

Таким чином, складений майбутній час *буду + інфінітив* у дієслів **jít, jet, letět, běžet** у чеській мові **неможливий!**

4. Наказова форма дієслова **jít**, на відміну від української мови, має два варіанти: *jdí! jděte!* // *pojď! pojďte!* (*див. Lekce 11*).

5. Українським дієсловом руху *ходив, їздив, літав*, що передають дію “туди — назад”, у чеській мові відповідає дієслово **být**:

Вчора ми ходили в театр.

Včera jsme **byli** v divadle.

Влітку вони їздили в Париж.

V létě **byli** v Paříži.

Українським конструкціям *ходив, їздив, літав* з інфінітивом у чеській мові відповідають сполучення дієслова **být** з інфінітивом (доконаного або недоконаного виду):

Вчора ми ходили купатися на річку.

Včera jsme se byli koupat v řece.

Мати їздила лікуватися в Карлові Вари.

Matka se byla léčit v Karlových Varech.

Діти ходили дивитися виставку.

Děti se byly podívat na výstavu.

Лише у випадку, коли йдеться про дію, що виконується неодноразово (*vždy, často, po každé, každý týden* та ін.), в чеській мові також вживається дієслово руху, пор.: *V Kyjevě jsme často chodili do divadla.* — *У Києві ми часто ходили в театр.* *Nina jezdila každé jaro do Paříže.* — *Ніна їздила кожної весни у Париж.*



6. Зверніть увагу на особливості дієслівної сполучуваності:

**Jezdit** na kole, na lyžích, na bruslích,  
na saních, na kolotoči, na lod'ce  
(або: lyžovat, bruslit, sáňkovat).

**Jet / jezdit** parníkem.

**Jít / jet** kolem čeho.

**Zajít / zajet** pro koho, co.

**Кататися** на велосипеді, на лижах,  
на ковзанах, на санках, на каруселі,  
на човні.

Їхати / пливти на пароплаві.

Проходити / проїжджати мимо чого.

Зайти/заїхати за ким, чим.

### Утворення віддієслівних іменників на -ní, -ení, -ání, -tí (podstatná jména slovesná)

У чеській мові творення іменників від перехідних дієслів є продуктивним типом словотвору. Переважно віддієслівні іменники утворюються від пасивних дієприкметників на -n, -t за допомогою суфікса -í, напр.:

nést — nesen — nesení;

péct — pečen — pečení;

hlásit — hlášen — hlášení;

budovat — budován — budování;

mazat — mazán — mazání;

šít — šit — šití;

krýt — kryt — krytí.

В деяких випадках віддієслівні іменники утворюються від неперехідних дієслів, які не мають форм пасивних дієприкметників:

spát — spaní;

hrát — hraní;

stát — stání;

šumět — šumění.

➤ **Запам'ятайте правопис:** віддієслівні іменники мають в основі короткий голосний, якщо вони утворені від дієслів з довгим голосним, напр.: brát — braní, spát — spaní. Від дієслів на -(ov)at утворюються іменники з суфіксом -ání: budovat — budování, poslat — poslání.

Віддієслівні іменники, утворені від зворотних дієслів, частки se і si втрачають, напр.: rozmýšlet se — rozmýšlení, loučit se — loučení, osvojit si — osvojení, zpozdít se — zpoždění.

Віддієслівні іменники зберігають керування тих дієслів, від яких вони утворені, напр.: odporovat zlu — odporování zlu, zápasit s překážkami — zápasení s překážkami. Лише керування в знахідному відмінку змінюється на керування в родовому відмінку: uzavřít smlouvu — uzavření smlouvy.

В чеській мові, як і в українській, на відміну від російської, віддієслівні іменники можуть утворюватися як від дієслів доконаного, так і від дієслів недоконаного виду, пор.:

| čeština  | ukrajinština               | ruština       |
|--|----------------------------|---------------|
| rozšířit — rozšíření<br>rozšiřovat — rozšiřování         | розширення<br>розширювання | расширение    |
| uskutečnit — uskutečnění<br>uskutečňovat — uskutečňování | здійснення<br>здійснювання | осуществление |
| zvýšit — zvýšení<br>zvyšovat — zvyšování                 | підвищення<br>підвищування | повышение     |

Віддієслівні іменники, утворені від дієслів недоконаного виду, означають розвиток дії як процесу, стану. І навпаки, віддієслівні іменники, утворені від дієслів доконаного виду, зазвичай називають поняття, явище, пор.:

Otec pomáhá synovi v uskutečnění jeho cíle.

Pro uskutečňování tohoto cíle má syn hodně pracovat.

Хоча така видова співвіднесеність не завжди виявляється послідовно, тому що велика кількість віддієслівних іменників є безвідносними абстрактними назвами, напр.: *umění мистецтво, povolání професія, přání бажання, stěhování переселення, narození народження* та ін.

Через свою абстрактність віддієслівні іменники не типові для розмовного мовлення, сфера їх функціонування — офіційний стиль. Їх нагромадження в реченні веде до негативних стилістичних наслідків, пор. *Udělení povolení k provedení stavby.*

Нижче подаємо список деяких віддієслівних іменників:

nesení, braní, mazání, umření, pečení, tisknutí, minutí, početí, krytí, kupování, prošení, trpění, sázení, dělání, zatmění, kreslení (také školní předmět), vidění, jmění, drobení, kázání, vězení, posvěcení, občerstvení, kouření, potvrzení, bádání, sedění, filmování, uskutečňování, blýskání, kýčání, uskutečnění, stěhování, narození, mytí, koupání, milování, vanutí, vyplnutí, šití.

### Неозначені займенники sám, samý (zájmena neurčitá sám, samý)

Неозначені займенники *sám, samý* співвідносяться з особою і неживим предметом лише в загальних рисах, вказуючи на те, про кого або про що йдеться.

Займенник **sám** виражає значення:

1) “сам” (підсилює, підкреслює, наголошує особу або річ): *Byl tam sám prezident. Там був сам президент. Vyznamenala ho sama královna. Його відзначила сама королева. Sám fakt, že... Сам факт, що ...*

2) “сам” (без сторонньої допомоги): *Přijdu na to sám. Я додумаюся до цього сам. To přejde samo. Це пройде само по собі / само собою.*

3) “сам” (виражає повноту, досконалість): *Byl ochota sama. Він був сама люб'язність.*

4) “один, сам, сам один” (самотній): *Žil úplně sám. Він жив зовсім один. Zůstal v bytě sám. Він залишився в квартирі один.*

Займенник **sám** у сполученні зі зворотним займенником вживається в усталених словосполученнях *sám o sobě сам по собі, samo sebou само собою, sám od sebe сам по собі.*

Прикметникового походження неозначений займенник **samý** означає численність, велику кількість *когось, чогось*, на українську мову перекладається як “весь, увесь, один, суцільний”, напр.: *Má samé jedničky. У нього одні п'ятірки. Má samé příjemné zprávy. У нього одні приємні новини. Stromy byly samý květ. Дерева були у суцільному цвіті.*

У сполученні з вказівним займенником **ten** займенник **samý** означає “однаковий, той самий”, напр.: *Vidíš, už jsi zase udělal tu samou (= stejnou/tutéž) chybu!*

Займенник **samý** відмінюється як прикметник твердої групи.

Займенник **sám** змінюється за родами і числами (*sám, sama, samo, sami, samy, sama*), відмінюється як прикметник твердої групи.

| Pád | Muž.r.           | Žen.r.          | Stř.r.         | Muž.r.         | Žen.r.         | Stř.r.         |
|-----|------------------|-----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
|     | číslo jednotné   |                 |                | číslo množné   |                |                |
| N.  | sám              | sama            | samo           | sami / samy    | samy           | sama           |
| G.  | samého           | samé            | samého         | s a m ý c h    |                |                |
| D.  | samému           | samé            | samému         | s a m ý m      |                |                |
| A.  | samého /<br>sama | samou /<br>samu | samé /<br>samo | samé<br>(samy) | samé<br>(samy) | samá<br>(sama) |
| L.  | o samém          | o samé          | o samém        | o s a m ý c h  |                |                |
| I.  | samým            | samou           | samým          | s a m ý m i    |                |                |

Форми знахідного відмінка *sama, samu, samo, samy, samy, sama* є іменними книжними формами.

## CVIČENÍ

## 1. Odpovídejte na otázky:

1. Kterou dovolenou máte rád — s cestovní kanceláří, či individuálně organizovanou dovolenou?
2. Kam jezdí lidé na dovolenou u nás?
3. Co si myslíte o létání?
4. Jak dlouho vám trval let?
5. Je pro vás drahé létat?
6. Kolik zavazadel je možné vzít s sebou?
7. Na kterém kyjevském letišti přistávají letadla z Prahy?
8. Které země jste navštívil?
9. Přihodilo se vám něco na celnici?
10. Bydlíte rád v hotelu?
11. Co znamená “aktivní odpočinek”?
12. Chodíte sám do přírody?
13. Máte rád pěší turistiku?
14. Kdybyste měl dovolenou celý rok, kde byste ji chtěl strávit?
15. Jak byste strávil dovolenou, kdybyste nemohl nikam jet?
16. V čem jsou výhody a nevýhody letní a zimní dovolené?

## 2. Vyberte hlavní fakta z textu “Cestování” a napište si je. Jaký je váš postoj k textu?

## 3. Tvořte věty podle vzoru.

- a) Myslím, že už **přijíždí** náš vlak. — Ale ne, **přijede** až za ... (půl hodiny).  
Myslím, že už přijíždí náš autobus. — Myslím, že už přijíždí náš taxík. —  
Myslím, že už přijíždí naše tramvaj.
- b) Myslím, že už **přichází** pan doktor. — Ale ne, **přijde** až za ...  
Myslím, že už přichází pan profesor. — Myslím, že už přichází Petr. —  
Myslím, že už přichází Marta.
- c) **Půjdeš** do muzea? — Proč bych tam měl **chodit**!  
Půjdeš k lékaři? — Půjdeš na fakultu? — Půjdeš tam se mnou? — Půjdeš  
tam ještě jednou?
- d) **Poběžíš** tam ještě jednou? — Proč bych tam měl **běhat**!  
Poběžíš tam se mnou? — Poběžíš tam ráno? — Poběžíš tam zítra?

## 4. Doplňte vhodné předpony:

- a) Z domova jsme ...jeli hned ráno, abychom do Varšavy ...jeli ještě za světla. V Trutnově jsme museli ...jet skoro celé centrum, protože hlavní

ulice se právě opravovala. Státní hranici jsme ...jeli těsně před desátou a v deset už jsme ...jeli do Polska. Cesta nám rychle ...bíhala. Celou trať do Varšavy jsme ...jeli za deset hodin a celkem jsme ...jeli přes šest set kilometrů. Na jednom úseku však byla objížďka a brzy jsme na jedné křižovatce ...jeli se správné cesty. Dlouho jsme však nebloudili a brzy jsme zase ...jeli na dálnici. A to jsme si cestou ještě ...šli na kávu.

b) ...šli jsme na nádraží pozdě a náš rychlík nám ...jel. Pospěš si, náš autobus právě ...jíždí, ať nám ne...jede! Žádné neštěstí, za chvíli ...jede další. Chcete na metro? To musíte ...jít podchodem, ...jít kolem Muzea a tam ...jdete přímo ke vchodu do metra. Zítřka k tobě ne...jdu, musím služebně do Brna. Pozor, tady se nesmí ...cházet přes ulici. Vy už ...cházíte? Vždyť je teprve devět hodin. Jeďte raději jižní spojkou, přes centrum byste si ...jeli nejméně tři kilometry. Nejezděte tam tramvají, my pro vás ...jedeme autem.

### 5. Z podstatných jmen v závorkách tvořte podstatná jména slovesná:

*Vzor:* Jaké máte (spojit) do města? — Jaké máte spojení do města?

Na mé (pozvat) odpověděl omluvným dopisem. — Byl pochválen za (uspořádat) koncertu. — To je dlouhé (čekat). — Vaše (psát) je špatné. — Má problém se (spát). — Nejsme spokojeni s (řešit) tohoto úkolu. — Přejeme vám brzké (uzdravit). — Řídíme se vaším (rozhodnout).

### 6. Tvořte podstatná jména slovesná od uvedených slovních spojení:

*Vzor:* cestovat letadlem — cestování letadlem

péci chleba, oznámit v novinách, loučit se s létem, stvořit svět, kázat v kostele, kouřit na chodbě, kryt střechu, přesvědčit se o správnosti, kreslit tužkou, omezit dopravu, mávnout rukou, vlak se zpozdil, zjistit příčiny, prát prádlo, narodit se v lednu, vítat delegaci, filmovat nový film, uskutečnit plán.

### 7. Vypište podstatná jména slovesná. Určete, od kterých sloves jsou tvořena:

Byrokratický sloh

Zasíláme potvrzení, že vaše hlášení o povolení k lovení, chytání a hubení zvěře se týká opatření v rámci zahájení šetření o usměrnění jejich přemnožení.

(Podle L.Honsigové)

### 8. Z podstatných jmen v závorkách vyberte vhodná.

Po (složení — skládání) poslední zkoušky se mu ulevilo. (sehnání — shánění) knihy bylo dost obtížné. Stálé (otevření — otvírání) dveří mi jde na nervy. S (vybráním — vybíráním) knih si dal dost práce. Slyšeli jsme (volání — zavolání) o pomoc. Pochválili ho za vzorné (plnění — splnění) úkolu. Vyprávěla

mi to při (vaření — uvaření) kávy. Žádali o (uvolnění — uvolňování) jednoho pracovníka. (loučení — rozloučení) s nimi bylo velmi krátké. (sebrání — sbírání) materiálu mě nebaví. Na moje (upozornění — upozorňování) se otočil. Po (zvednutí — zvedání) opony to v sále zašumělo. Na (setkání — setkávání) s nimi se těším. (doručení — doručování) telegramu se trochu opozdilo. Ozvalo se (klepnutí — zaklepání — klepání) na stěnu.

### 9. Z podstatných jmen v závorkách vyberte vhodná (jsou-li možná obě, přečtete větu dvakrát):

Na (léčbu — léčení) pojede do lázní. Vzpomněli jsme si na to až po jeho (odchodu — odcházení). Do místnosti nevstupujte bez (výzvy — vyzvání — vyzývání). Musíme počkat na jeho (návrat — navrácení — navrácení). Může to pokládat za (vyznamenání — vyznamenávání). Na (četbu — čtení — přečtení) článku jsem měl půl hodiny. (nákup — nakoupení — nakupování) mi zabírá asi čtyři hodiny týdně. K tomu (poznání — poznávání) jsme došli také. Pomáhali mi s (výběrem — vybráním — vybíráním) dárku. Přivydělával si (roznesením — roznášením) mléka. (česání — učesání) jí trvalo deset minut. Jeho (přijetí — přijímání) na fakultu není ještě jisté. Uspořádali tam kurzy (šití — ušití). (větrání — vyvětrání) místnosti trvalo půl dne. Od dveří se ozvalo významné (kašlání — zakašlání). Prosil je za (odpuštění — odpouštění). (dojetí — dojíždění) do práce ho už unavuje. Vzpomněl jsem si na to těsně před (usnutím — usínáním).

### 10. Doplňte “sám”, “samý” “samotný” ve vhodných tvarech.

Podíváme se na to —. Není odtud vidět nic než — les. Zítra budu — doma. Zastavil se až na — břehu. Konečně ji potkali —. Jsou tady — neznámá slova. Ubrus je — díra. Ten klášter založil — císař. Nakonec zůstal v místnosti —. Vyhýbá se jim od — začátku. Pro sebe — si nenechal nic. On — si na to pamatuje. V košíku měl — hříby. — nedočkavostí nemohl ani dospat. V poslední době se básník cítil —. Ze — spěchu zase něco zapomněl. Podařit by se to mohlo jen jemu —. Mohu mluvit jen — za sebe. Už v — úvodu našli několik nepřesností. Mluvil se — královnou. Do lesa ho poslali —. Raději mu to vyřídím —. Báł se, že bude nakonec —. — bych se tomu divil. Úředníci byli — laskavost. O sobě — napsal jen několik slov. Můžeš se zlobit jen — na sebe. Čekám tady už od — poledne. — nebe nám ho poslalo. Ze — článku to přímo nevyplývá. Tato úloha — o sobě obtížná není.

### 11. Přeložte do češtiny:

- a) 1. Який автобус туди ходить? 2. Мій трамвай тільки що пішов.
3. Ми поїдемо туди на поїзді. 4. Почекайте його, він вийшов. 5. Не

чекайте його, він уже пішов. 6. Ми якраз проїжджаємо мимо Карлового університету. 7. Ярослава дома немає, він десь катається на велосипеді. 8. У нас ви можете кататися і на санках, і на ковзанах. 9. В суботу ми ходили на концерт. 10. Ярміли немає, вона пішла в кіно. 11. Минулого тижня сестра їздила в Карлові Вари. 12. До Києва ми їхали на автобусі, а з Києва пливли на теплоході. 13. Ти вже ходив на виставку сучасного живопису? — Ні, я ще не ходив. 14. Автобуси в Празі ходять точно за розкладом. 15. Мама дома немає, вона поїхала на курорт. 16. Від залізничного вокзалу в аеропорт регулярно ходять автобуси. 17. Іван любить кататися на лижах, він часто їздить в Карпати. 18. Він приходив до мене минулого тижня. 19. Цього року ми обов'язково поїдемо в Прагу. 20. В Прагу будемо летіти майже годину.

б) Цього року наша сім'я проведе відпустку за кордоном. У бюро подорожей нам запропонували багато різних країн. Ми хочемо відпочивати в Хорватії на Адриатичному морі. Батько забронював квитки на літак. Я люблю подорожувати літаком і не боюся літати. Ми пролітали над Угорщиною. В літаку курити заборонено. Літак приземлився через годину. Наш готель знаходиться на узбережжі. У нас зручний тримісний номер з видом на море. Черговий адміністратор видав нам ключі від номера і побажав приємного відпочинку. У холі готелю ми помітили кіоск, де можна купити газети, в іншому — замовити екскурсію.



## Humor

Věž na letišti dostane naléhavou zprávu: “Tady OK-3, voláme kontrolu. Nemáme benzín, žádné instrukce!” Službu konající muž zezelená a rychle uchopí mikrofon: “Tady kontrolní věž, volám OK-3. Neztrácejte hlavu! Nepodléhejte panice. Popište významné body terénu pod sebou!” Nastane chvíle mučivého ticha. Ve sluchátkách to najednou zašramotí. Konečně: “Tady OK-3, volám kontrolní věž. Jsem ještě na letišti a nemůžu se dočkat tankovacího vozidla.”

\* \* \*

Přes noc jsem zaparkoval auto na ulici v New-Yorku. Abych odradil případné zloděje, vyndal jsem autorádio a za oknem nechal nápis: “Bez rádia, bez cenností, kufr prázdný.” Ráno jsem našel auto s rozbitým oknem a k mému nápisu někdo připsal: “Jen pro jistotu.”



## LEKCE 23

Текст: ◀ Praha jako kolébka českých dějin  
(Podle J. Kaločové).

Додаткове читання: ◀ Želary (úryvek). K. Legátová.  
Náměšť. J. Hutka.

Граматика: ◀ Ступені порівняння прикметників.  
Випадки особливого значення вищого ступеня.

### Praha jako kolébka českých dějin

Když zazní název hlavního města České republiky, vybaví se nám mnoho přívlastků, kterými je Praha ověncena. Třeba stověžatá nebo matka měst, sídlo českých králů, kolébka českých dějin.

Praha je díky své výhodné poloze středem celé země již od samého počátku českého státu. Historie města je nesmírně bohatá. Praha vznikla v polovině 9. století. V té době, na místech dnešního Hradu a Vyšehradu, stály na opačných březích Vltavy dva hrady. Pod nimi stavěli kupci a řemeslníci své první příbytky. Z těchto zástaveb vznikala jednotlivá pražská místa — Malá Strana, Staré Město a Hradčany.

Velkého rozkvětu dosáhla Praha ve 14. století — za vlády císaře Karla IV. V té době měla Praha dvě královská sídla, Hradčany a Králův dvůr (na místě dnešního Obecního domu). Odtud chodili čeští králové nahoru na Hradčany do svého sídla. Tato trasa dostala název Královská cesta. Cesta vedla od Prašné brány Celetnou ulicí na Malé náměstí, dále pokračovala přes Karlovu ulici na Karlův most, potom Mosteckou ulicí přes Malostranské náměstí a po Nerudově ulici nahoru až k Pražskému hradu. Na této trase a v její blízkosti je mnoho historických zajímavostí. Vzácnou historickou památkou je, například, gotická Prašná brána a v sousedství Celetné ulice Karolinum, nejstarší univerzita v Evropě, kterou r. 1348 založil Karel IV. Každý návštěvník Prahy se jde určitě podívat na Staroměstské náměstí s gotickým Týnským chrámem. Zastaví se před gotickou Staroměstskou radnicí se



slavným orlojem. Jakmile hodiny odbijí celou<sup>1</sup>, objeví se v okénku postavy apoštolů. Pak zacinká zvonek, za který zatahá kostlivec, a celou tuto jedinečnou podívanou ukončí kohout, který rovněž vykoukne z okénka a zakokrhá.

Pokračujeme po Královské cestě ke Karlově ulici, která byla v minulosti velmi živou obchodní tepnou. Klenotem Prahy je gotický Karlův most, který dal postavit<sup>2</sup> Karel IV. Most je zdoben barokními sochami svatých. Z Karlova mostu vidíme Hradčany v celé své kráse. V současnosti patří Karlův most k nejznámnějším a nejvýznamnějším pražským památkám. Od kamenného Karlova mostu se nám otevírá nádherný pohled přes široký tok Vltavy na barokní chrám Sv. Mikuláše, malostranské střechy a Pražský hrad s věžemi chrámu Sv. Víta, místa posledního odpočinku českých králů<sup>3</sup>.

Jsmo v jedné z nejstarších pražských čtvrtí — na Malé Straně. Čeká nás poslední úsek Nerudovou ulicí, a už stojíme před Pražským hradem, který byl založen v 9. století.

Z mnoha dalších zajímavých areálů jmenujme alespoň velkolepou budovu Národního muzea, která stojí v čele Václavského náměstí, Národní galerii, České muzeum výtvarných umění, Muzeum hraček aj.

Pražský hrad, kdysi sídlo českých králů, je dnes sídlem prezidenta republiky. V Praze působí nejvyšší orgány správy státu a nacházejí se zde další důležité úřady a organizace. Sídlí zde vláda a ministerstva, parlament s oběma komorami — Poslaneckou sněmovnou a Senátem.

Praha je rozdělena do desíti správních městských obvodů. Je to největší město České republiky s 1 200 000 obyvateli.

(Podle J. Kaločové)



## SLOVNÍČEK

apoštol, -a *m.* апостол

areál, -u *m.* територія, ареал

barokní бароковий

císař, -e *m.* імператор

díky *zavděky komu, čomu*

gotický готичний

hlas, -u *m.* голос; kohoutí *h.* голос півня

hrad, -u *m.* замок

jednotlivý окремиий

komora, -y *ž.* палата

kostlivec, -vce *m.* скелет

kupec, -pce *m.* торговець

nesmírně *неймовірно, надзвичайно*

opačný протилежний

orgán správy státu орган державного управління

orloj, -e *m.* куранти

parlament, -u *m.* парламент

počátek, -tku *m.* початок

poloha, -y *ž.* місцезнаходження, розташування

Poslanecká sněmovna, -y *m.* палата депутатів

příbytek, -tku *m.* житло, оселя

přívlastek, -tku *m.* означення

působit, -bím, -bí *діяти, працювати*

rozhoupat, -pu/-pám, -pou/-pají *розгойдати, розхитати*

Senát, -u *m.* сенат

sídlo, -a *s.* резиденція, місце перебування

sípavý хрипкий

socha, -y *ž.* скульптура

sousedství, -í s. сусідство  
 správní městský obvod  
 адміністративний район міста  
 stověžatý: s-á Praha сто башт Праги  
 tepna, -y ž. магістраль, артерія  
 tok, -u m. течія, потік  
 úsek, -u m. частина, відрізок  
 velkolepý величний, прекрасний  
 vláda, -y ž. влада

vybavit se, -vím, -ví пригадатися  
 výhodný вигідний  
 výtvarné umění образотворче мис-  
 тецтво  
 založit, -žím, -ží заснувати  
 zástavba, -y ž. забудова  
 zaznět зазвучати, почутися  
 zdobený оздоблений, прикрашений

*Doplňková četba*

**Želary**  
 (úryvek)

V Praze byla Žeňa mnohokrát, ale nemohla se jí nabažit. Chodila pěšky celé hodiny, nohy jí trnuly, protože nebyla zvyklá na dlažbu, šplhala na Petřín a na Vyšehrad, vrývala si do paměti malebné obrazy, aby je pak mohla kdykoliv nalistovat.

Procházela středověkými uličkami, nakukovala do průjezdů, postávala na nábřeží, prohlížela si paláce, galerie, navštěvovala nespočetná divadla. Na vlastní oči zhlédla dva herce, zbožňované Honzou, Voskovce a Wericha, v Národním si vyslechla *Rusalku*.

Zažila i pražský ples.

Z plesu šla Žeňa s Honzou pěšky — odmítli jet taxíkem. Město jim odhalilo svou druhou tvář. Tichou, že sami zatajovali dech, zasněnou, neskutečnou, naplněnou dlouhými stíny. Nad hlavami se jim vznášely věže v obrysech ostřejších než za denního světla — bylo zapotřebí odvahy vzhlednout nebo vkročit do uliček, jež na konci uzavírala tma.

“Praha je perlou Evropy,” řekl Honza.

Žeňa mlčela.

(Květa Legátová)

\*\*\*

**Kolik má Praha věží?**

Kolik má  
 stověžatá Praha  
 věží?  
 Zkus třikrát hádat —  
 však ty víš!  
 A všech sto věží

měsíc v noci střeží.  
 A kde je přes den?  
 V jedné z nich má skrýš.  
 V té věži zlatník  
 z měsíčního zlata  
 vyrábí prstýnky a náušnice  
 pro děvčata.

(Jiří Žáček)

\* \* \*

### Náměšt'

Krásný je vzduch, krásnější je moře.  
 Co je nejkrásnější? Usměvavé tváře.

Pevný je stůl, pevnější je hora.  
 Co je nejpevnější? Ta člověčí víra.

Pustá je poušť i nebeské dálky.  
 Co je nejpustější? Žít život bez lásky.

Mocná je zbraň, mocnější je právo.  
 Co je nejmocnější? Pravdomluvné slovo.

Velká je zem, šplouchá na ni voda.  
 Co je však největší? Ta lidská svoboda.

(J. Hutka)



### SLOVNÍČEK

člověčí людський  
 dálka, -y ž. далечинь  
 mocný сильний, могутній  
 nebeský небесний  
 poušť, -ě ž. пустеля

pravdomluvný сказаний правдиво  
 šplouchat, -ám, -ají шубовсати  
 tvář, -e ž. обличчя  
 usměvavý усміхнений  
 zbraň, -ně ž. зброя



### LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Hodiny odbijí celou.
2. dát s *inf.*  
 Dal postavit most.

Годинник проб'є годину.  
 наказати  
 Він наказав збудувати міст.

3. Místo posledního odpočinku českých králů. Місце поховання чеських королів.

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Ступені порівняння прикметників (stupňování přídavných jmen)

Ступені порівняння прикметників виражають міру ознаки, яка виникла в результаті зіставлення, порівняння, пор.: Každé kuře chce být chytřejší než slepice. *Кожне курча хоче бути розумнішим, ніж курка.*

В чеській мові розрізняють три форми ступенів порівняння прикметників:

- звичайний (první stupeň);
- вищий (druhý stupeň — komparativ);
- найвищий (třetí stupeň — superlativ).

Звичайний ступінь означає ознаку предмета без порівняння з такими ж ознаками інших предметів, напр.: Praha je krásné evropské město.

Вищий ступінь називає ознаку, яка виявляється більшою мірою, ніж позначується формою звичайного ступеня, напр.: Praha je krásnější než Vno.

Найвищий ступінь називає максимально виявлену ознаку, якою виділяється з-посеред інших осіб чи предметів, напр.: Praha je jedno z nejkrásnějších evropských měst.

1. Вищий ступінь утворюється за допомогою суфіксів **-ejší / -ější, -ší, -í:**

а) **-ejší / -ější.** Після губних і **n, t** випуває суфікс **-ější:**

- levný — levnější;
- zajímavý — zajímavější;
- lakomý — lakomější;
- svatý — svatější;
- důležitý — důležitější.

В інших випадках — **-ejší:**

- veselý — veselejší;
- bílý — bělejší;
- drzy — drzejší.

Перед суфіксами **-ejší / -ější** виникають чергування:

- k // č** hořký — hořčejší;
- h // ž** ubohý — ubožejší;
- r // ř** moudrý — moudřejší;

sk // št' přátelský — přátelštější;

ck // čt' otrocký — otročtější.

Прикметники, що закінчуються на **-mný** у вищому і найвищому ступені закінчуються на **-mnější**: skromný — skromnější — nejskromnější. Ті прикметники, що закінчуються на **-mý**, у вищому і найвищому ступені мають закінчення **-mější**: známý — známější — nejznámější.

b) **-ší**: starý — starší, mladý — mladší, slabý — slabší, tvrdý — tvrdší, čistý — čistší.

У деяких прикметників кореневі **-k**, **-ok** випадають:

těžký — těžší, krátký — kratší, řídký — řidší, hladký — hladší, sladký — sladší, prudký — prudší, široký — širší, hluboký — hlubší.

У прикметників з основою на **ch**, **s**, **h**, **z** перед суфіксом **-ší** відбувається чергування:

**ch** // **š** tichý — tišší, suchý — sušší, jednoduchý — jednodušší;

**s** // **š** vysoký — vyšší;

**h** // **ž** drahý — dražší;

**z** // **ž** úzký — užší, nízký — nižší, blízký — bližší;

Іноді **d** // **z**: snadný — snazší, zadní — zazší.

➤ **Запам'ятайте:** при утворенні вищого ступеня з суфіксом **-ší** довгий кореневий голосний скорочується.

c) **-í**: за допомогою цього суфікса вищий ступінь утворюється від деяких прикметників на **-ký**, причому чергуються **k** // **č**:

hezký — hezčí;

tenký — tenčí;

lehký — lehčí;

vlhký — vlhčí.

Деякі прикметники мають паралельні форми з суфіксами **-ejší** / **-ější** або **-ší**, **-í**:

hustý — hustější // hustší;

křehký — křehčejší // křehčí;

křepký — křepčejší // křepčí;

mělký — mělčejší // mělčí;

trpký — trpčejší // trpčí;

snadný — snadnější // snazší;

zadní — zadnější // zazší.

2. Деякі прикметники, як і в українській мові, утворюють вищий ступінь від іншого кореня (суплетивним шляхом):

malý — menší;

velký — větší;

dlouhý — delší;

dobrý — lepší;

zlý — horší;

špatný — horší.

Пор. в українській мові: гарний — ліпший, поганий — гірший, великий — більший.

У чеській мові найчастіше вживаються такі форми вищого ступеня: větší, další, lepší, vyšší, menší, starší.

3. Найвищий ступінь (třetí stupeň) утворюється з вищого ступеня за допомогою префікса **-nej**:

smělý — smělejší — nejsmělejší;

pový — povější — nejpovější;

malý — menší — nejmenší.

4. При порівнянні осіб і предметів вживається прикметник вищого ступеня з конструкцією než + Nominativ, напр.: Miloš je starší než bratr. Eva je menší než já. Kyjev je větší než Praha.

Міра порівняння виражається прийменником o + Akuzativ, напр.: Miloš je starší než bratr o celý rok. Ta látka je větší o dva metry. Ta cesta je kratší o tři kilometry.

У найвищому ступені вживається конструкція прийменника z + Genitiv, або прийменника mezi + Instrumentál, напр.:

Franta byl nejpilnější ze všech žáků. *Франта був найстаранніший з усіх учнів.*

Nejlepší mezi studenty byl Jan Komárek. *Найкращим серед студентів був Ян Комарек.*

5. Форми вищого і найвищого ступенів відмінюються як прикметники м'якого типу, напр: krásnější obraz, krásnějšího obrazu, krásnějšímu obrazu.

### Випадки особливого значення вищого ступеня

В чеській мові форми вищого ступеня можуть виражати не лише ступінь ознаки (starší **než**, menší **než**), але й мати особливе або обмежене значення (komparativ absolutní), тобто виражати звичайний ступінь ознаки. Наприклад, у реченні Hledal vás nějaký starší pán вищий ступінь **starší** означає "не молодий, але ще й не старий, тобто літній чоловік". Пор. також речення:

Rodiče si postavili **menší** dům. Батьки побудували невеликий будинок.  
Potřebuju nějaký **levnější** svetr. Мені потрібен який-небудь недорогий свetr.

В українській мові чеському абсолютному компаративу відповідають:

- a) окремі лексичні одиниці: *starší* = літній;
- б) антонім прикметника звичайного ступеня з **не-**: *starší* = немолодий, *menší* = невеликий;
- в) прикметник звичайного ступеня + квантитативне слово: *bohatší* = доволі багатий.

Вживаючи прислівники *mnohem* *na* *baгато*, *velmi* *дуже*, *neobvyčejně* *надзвичайно*, *zvláště* *особливо*, *zcela* *цілком*, *lépe* *краще*, *méně* *менш(е)*, можна виражати вищий або нижчий ступінь ознаки, вираженої прикметником у звичайному ступені. Такі форми порівняння називаються описовими, напр.: *více* *žádoucí* *більш* *жаданий*, *nejvíce* *překvarující* *найбільш* *несподіваний*, *méně* *známý* *менш* *відомий*, *neobvyčejně* *velký* *надзвичайно* *великий*.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovídejte na otázky:

1. Kdy vznikla Praha?
2. Za čí vlády dosáhla Praha největšího rozkvětu?
3. Odkud a kam vedla Královská cesta?
4. O kterých gotických a barokních stavbách jde v úvodním textu?
5. Čím je známá Staroměstská radnice?
6. Co je vidět z Karlova mostu?
7. Které zajímavé areály jsou ještě v Praze?
8. Které úřady a organizace působí v Praze?
9. Do kolika správních městských obvodů je rozdělena Praha?
10. Kolik obyvatel žije v Praze?

### 2. Podvrďte nebo vyvráťte informaci z úvodního textu:

Např.: Ano, to je pravda, ... Ne, to není pravda, ...

Praha vznikla v polovině 10. století.

V místech dnešního Hradu a Vyšehradu stavěli kupci a řemeslníci své první příbytky.

Velkého rozkvětu dosáhla Praha za vlády císaře Karla IV.

Karel IV. dal postavit v 15. století Karlův most.

Cestě od Prašné brány ke Karlovu mostu se říká Královská cesta.

Chrám Sv. Mikuláše je na Malé Straně.

Pražský hrad byl kdysi sídlem českých králů, dnes tam sídlí prezident České republiky.

### 3. Vyhledejte přídavná jména v básni "Náměšt'" podle stupňovacích tvarů.

4. Uved'te druhý a třetí stupeň k daným přídavným jménům a užit je ve větách:

mladý, starý, malý, velký, hluboký, sladký, dobrý.

5. Doplňte tabulku podle příkladu:

|        |        |               |
|--------|--------|---------------|
| velký  | větší  | největší      |
| hrubý  |        |               |
|        |        | nejnovější    |
| vzácný |        |               |
|        |        | nejodvážnější |
|        | lehčí  |               |
| chudý  |        |               |
| směšný |        |               |
|        | dražší |               |

6. Tvořte komparativ podle vzoru:

Vzor: Praha — velký — Brno: Praha je větší než Brno.

Praha — velký — Brno

Víno — dobrý — pivo

Labe — dlouhý — Vltava

Krkonoše — vysoký — Šumava

Ukrajina — velký — Česká republika

Česká republika — malý — Polsko

7. Přídavných jmen v zárovkách užit je v 2. nebo 3. stupni (stupeň je označen číslicí):

Národní galerie má (cenný 3.) sbírku uměleckých děl. Mateřská řeč je ten (krásný, cenný, drahý 3.) poklad, který jsme zdědili po předcích. Víš, která hora je (vysoký 3.) na světě? Jeseníky jsou (nízké 2.) než Krkonoše. V Tatrách jsou hory (vysoký 2.) než v Krkonoších. Je to můj (blízký 3.) a (drahý 3.) přítel. Hliník je (lehký 2. a křehký 2.) než železo. Muchomůrka zelená patří mezi (jedovatý 3.) houby. (Jednoduchý 3.) řešení nemusí být vždy (dobrý 3.). Ve vysokých nadmořských výškách je vzduch (řidký 2.) než v nížině. Čím (krátký 2.) a (tenký 2.) je struna, tím (vysoký 2.) tón vydává. Čerstvá zelenina je (bohatý 2.) na vitaminy než vařená. V (úzký 3.) místě trati musejí lyžaři zpomalit. Posad' se sem, tohle křeslo je (měkký 2.). Byl bych rád, kdybys byl k rodičům (upřímný 2.). Stojíme na (jižní 3.) místě Evropy. Markův návrh mi připadá (rozumný 2.) než tvůj plán. Jeho zmatek a tréma byly stále (zřejmý 2.).



**8. Tvořte stupňovací tvary podle vzoru:**

*Vzor:* Bratr je (starý) starší než já.

Bratr je (starý, mladý, pilný, chytrý, bohatý, chudý, malý, velký) než já.

Maminka byla vždycky (veselá, hezká, štíhlá, skromná, upřímná, přísná) než teta.

Dnes je počasí (dobré, špatné, teplé, chladné, příjemné, hezké) než včera.

**9. Říkejte, co je mnohem dražší/levnější, větší/menší, vyšší/nížší, delší/kratší.**

*Příklad:* Auto — kniha. — Auto je mnohem dražší než kniha.

Nebo: Kniha je mnohem levnější než auto.

1. Auto — kniha. 2. Kniha — auto. 3. Tokio — Praha. 4. Dánsko — Francie.

5. Alpy — Šumava. 6. Šumava — Kavkaz. 7. Volha — Vltava. 8. Václavské

náměstí — Něvský prospekt. 9. Himaláje (Pl.) — Krkonoše. 10. Kyjev —

Praha. 11. Plzeň — Londýn. 12. Atlantický oceán — Černé moře.

**10. Tvořte věty podle vzoru:**

a) *Vzor:* Přestaňte kouřit a budete zdraví. — Přestaňte kouřit a budete zdravější.

1. Přestaňte kouřit a budete zdraví. 2. Naučte se odpouštět a budete

spokojení. 3. Chod'te často do přírody a budete klidní. 4. Mluvte často s

hodným lidmi a budete veselí. 5. Přestaňte závidět a budete šťastní.

6. Nepijte tolik piva a budete štíhlí. 7. Chod'te denně na procházky a

budete otužilí.

b) *Vzor:* Eva je hezká, ale Marta je -. — Eva je hezká, ale Marta je ze všech nejhezčí.

1. Eva je hezká, ale Marta je -. 2. Mírek je chytrý, ale Honza je -.

3. Karel je skromný, ale Franta je -. 4. Věra je zvědavá, ale Petr je -.

5. Dana je pilná, ale Zuzana je -. 6. Tomášek je rozmazlený, ale Alenka je -.

7. Maminka je přísná, ale babička je -. 8. Anička je šikovná, ale Lenka je -.

9. Jarmila je ješitná, ale Zdeněk je -. 10. Marcela je hodná, ale Vašek je -.

**11. Jana a Pavel mají různé vlastnosti. Srovnejte je, transformujte výchozí věty tak, že v nich užijete komparativ.**

*Vzor:* Jana je rychlá, ale lehkomyšlná. — Jana je rychlejší než Pavel, ale lehkomyšlnější.

1. Jana je rychlá, ale lehkomyšlná. 2. Pavel je pomalý, ale spolehlivý.

3. Jana je chytrá, ale líná. 4. Pavel je hloupý, ale pilný. 5. Jana je veselá,

ale drzá. 6. Pavel je vážný, ale slušný. 7. Jana je hezká, ale domýšlivá.

8. Pavel je nadaný, ale skromný.

**12. Rozlišujte komparativ srovnávací a absolutní. Přeložte věty do ukrajinštiny.**

1. Chcete se tu zdržet delší dobu? 2. Autor napsal i několik kratších

povídok. 3. Tentokrát jsme přijeli na delší dobu než minule. 4. Jeho sestra

žije v jednom menším městě na Moravě. 5. Sandály jsou pohodlnější než lodičky. 6. Na túru si vezmu nějaké pohodlnější boty. 7. Jeho žena pochází z nějaké zámožnější rodiny. 8. Naši sousedé jsou zámožnější než my. 9. Chci nějaký levnější svetrík, nic drahého. 10. Náš Tomášek je o hodně menší než váš Vláďa, i když je o rok starší. 11. Starší lidé mají rádi klid. 12. Jejich auto bylo levnější než naše, ale naše je rychlejší a pohodlnější. 13. Ptala se po vás nějaká menší brunetka. 14. Jsem hrozně unavená, udělejte mi dneska, prosím, silnější kávu. 14. Pocházel z tzv. lepší rodiny. 15. Po kratší přestávce jsme pokračovali v práci.

### 13. Víte, co to je, když se řekne ...

1. Moudřejší ustoupí.
2. Ráno je moudřejší večera.
3. Bližší košile než kabát.
4. Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.
5. Hlad je nejlepší kuchař.
6. Bolest duše je horší než bolest těla.

### 14. Co je horší, žení-li se čerti, či čertí-li se ženy?

### 15. Přeložte do češtiny:

a) Прага була заснова в IX столітті. Завдяки вигідному географічному розташуванню вона відразу стала центром економічного і культурного життя всієї країни. Прага розташована на обох берегах Влтави, яка є найбільшою рікою в Чехії. Найстарший міст, який збудували через Влтаву в XIV столітті, називається Карлів міст. Його прикрашають статуї святих. За влади короля Карла IV Прага досягла свого найвищого розквіту. З Карлового мосту відкривається чудова панорама Празького граду — Градчан. Колись Градчани були резиденцією королів, а в наш час це резиденція президента республіки. Багато туристів відвідують Староміську площу, де знаходяться знамениті куранти і пам'ятник Яну Гусу. Іншими історичними пам'ятками є готичний Тинський храм, Кароліnum — будова першого в Центральній Європі університету.

б) Найвища гора в Чеській Республіці називається Снежка. — Вона нам все описала до найменших подробиць. — Це була найсмійніша історія, яку я чув у житті. — Про нього розказують смійні історії. — Лабе є найдовшою з усіх чеських рік. — Крконоше найвищі з усіх чеських гір. — У Національному музеї знаходяться дуже рідкісні експонати. — Мехіко є найбільшим містом у світі. — 21 грудня є найкоротшим днем у році. — 21 червня є найдовшим днем у році.

### Co jste možná nevěděli...

Neživější české náměstí je Václavské náměstí v Praze. Prostor zde vznikl již roku 1348. Od roku 1365 tu byly koňské trhy. Proto se až do roku 1848 jmenovalo Koňský trh.

V chrámu sv. Víta v Praze na Hradčanech visí největší český zvon. Jmenuje se Zikmund, je vysoký 203 cm a váží 16 500 kg. Vznikl v roce 1548.

Nejznámější české slovo, které zdomácnělo ve všech světových jazycích, je slovo "robot". Vymyslel ho bratr spisovatele Karla Čapka — Josef Čapek, malíř a spisovatel, v roce 1920. Karel Čapek toto slovo použil ve své hře R.U.R. Slovo "robot" pochází od českého slova "robota", což znamená "těžká práce".

### Nejbohatší v Evropě jsou Lucemburčané, nejchudší Turci

Obyvatelé Lucemburska byli v roce 2003 nejbohatší lidé v Evropě. Vyplývá to ze statistik, které zveřejnil evropský statistický úřad Eurostat. Češi jsou pod evropským průměrem, na 19. místě. Jednoznačně nejchudší jsou Turci. Aby dosáhli evropského průměru, musel by jejich hrubý domácí produkt (HDP) vzrůst téměř čtyřikrát.

### Nejmenší ostrov

Který je nejmenší ostrov na světě? Podle Guinnessovy knihy světových rekordů je nejmenším ostrovem Biskupská skála — jeden z 1040 ostrovů a ostrůvků roztroušených kolem Británie. Je tak malý, že na něm stojí pouze jediný dům s osvětlením. Poněvadž je obydlený, splňuje britská měřítka pro označení ostrov. Aby se ostrov dal považovat za obydlený, musí mít v letních měsících pastvinu, na které se pase alespoň jedna ovce, nebo velkou alespoň dva akry.

### Z aforismů

Máme těžší život než naši předkové,  
protože si musíme opatřovat víc věcí,  
které nám usnadňují život.

"Největší nula na světě."

Nezní to hrdě?

(Gabriel Laub)

Z toho, co nebylo a nikdy nebude, dělají obratní spisovatelé nejkrásnější příběhy o tom, co je.

(Ivo Andrič)



## LEKCE 24

Додаткове читання:

- Текст: ◀ Česká republika.  
U nás na Moravě (Podle L. Vaculíka).  
Граматика: ◀ Відмінювання кількісних числівників від 100 і більше. Правопис і читання числівників, узгодження числівника з іменником. Метричні назви.

### Česká republika

Česká republika je malebná země uprostřed Evropy. Země byla pravděpodobně pojmenována podle nejsilnějšího slovanského kmene Čechů — Bojů. Po vytvoření sjednoceného českého státu se etnonym Čech rozšířilo na všechny jeho obyvatele.

Česká republika (ČR) vznikla 1. ledna 1993 rozdělením České a Slovenské federativní republiky. V evropském měřítku<sup>1</sup> ČR náleží ke středně velkým státům<sup>2</sup>. Má rozlohu 78 864 čtverečních kilometrů (km<sup>2</sup>). Je trochu menší než Rakousko<sup>3</sup> a trochu větší než Irsko. Má 10,3 milionů obyvatel, to je stejně jako Portugalsko, Řecko či Maďarsko, ale více než Rakousko nebo Bulharsko, Švédsko nebo Belgie. Území České republiky se skládá ze tří historických zemí: jsou to Čechy, Morava, Slezsko. 96 % (= procent) obyvatel mluví česky, další národnosti zde je německá, rómská, slovenská, polská. Úředním jazykem je čeština.

Česká republika má přírodní hranice, tj. hranici tvoří hory nebo řeky. ČR má čtyři sousedy. Na východě sousedí se Slovenskem, na západě s Německem, na severu s Polskem a na jihu s Rakouskem. Poloha “v srdci Evropy” řadí Českou republiku ke středoevropským státům<sup>4</sup>, ale geometrický střed Evropy je na východě, v ukrajinských Karpatech.

Česká republika má na svém poměrně malém území zastoupeny všechny základní typy reliéfu mimo mořského pobřeží a velehor. Je zemí vnitrozemskou, bez přímého přístupu k moři. V krajině jsou hory s ledovcovým reliéfem,

vápencové oblasti s jeskyněmi, vrchoviny a pahorkatiny, svérázné oblasti rybníků a luk, přírodní parky. Přírodní rezervace Žofínský prales je nejstarší evropskou rezervací. Řeky ČR tečou do tří moří: do Baltského, do Severního a do Černého moře<sup>5</sup>. Jezera v České republice jsou různého původu — ledovcová na Šumavě, krasová v Macoše. Celková zásoba vody je ve 150 přehradách, největší přehrady jsou Lipno, Orlický a Slapy.

Nejvyšší české hory se jmenují Krkonoše s vrcholem Sněžkou, která měří<sup>6</sup> 1602 m. V Krkonoších pramení největší česká řeka Labe, která měří 357 km. Na Šumavě na jihu Čech pramení Vltava, která protéká Prahou a u města Mělník se vlévá do Labe. Největší jezero se nachází také na Šumavě. Má plochu 18,5 ha (= hektarů) a jeho nejhlubší místo dosahuje 40 metrů. Je to Černé jezero. Další větší českou řekou je Morava, která je dlouhá 352 km, teče od severu k jihu přes celou Moravu a vlévá se do Dunaje. Českomoravská vysočina odděluje Čechy od Moravy.

Česká republika je průmyslový stát s rostoucím podílem soukromého sektoru. Čelní místo v národním hospodářství zaujímá strojírenský, automobilový, textilní, chemický a obuvnický průmysl<sup>7</sup>. Hlavními zemědělskými plodinami jsou cukrovka, brambory a obilniny<sup>8</sup>.

Co se týče státního zřízení — je to republika v čele<sup>9</sup> s prezidentem. Prezident, který je volen na 5 let, spolu s předsedou vlády a vládou je výkonnou mocí státu. Zakonodárná moc patří Dvoukomorovému Parlamentu — Poslanecké sněmovně i Senátu<sup>10</sup>.

Česká republika je členem mnoha mezinárodních organizací — Evropské unie (od 1. května 2004), Organizace spojených národů (OSN), Organizace severoatlantické smlouvy (NATO), Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)<sup>11</sup> aj.



## SLOVNÍČEK

čelný чільний

Českomoravská vysočina Чесько-

моравська височина

ethnonym, -ma s. етнонім

federativní федеративний

hranice, -e ž. кордон

jeskyně, -ě ž. печера

kmen, -el-u m. плем'я

krajina, -y ž. місцевість

kras, -u m. карст

ledovcový льодовиковий

luka, luk ротп. луки

malebný мальовничий

moc, -i ž. влада; výkonná m. вико-

навча влада, zakonodárná m.

zakonodavča влада

mořský морський

náležet, -žím, -ží належати

národní hospodářství національне

господарство, економіка

národnost, -i ž. народність, націона-

льність

oddělovat, -luji, -lují відділяти, від-

окремлювати

pahorkatina, -y ž. пагориста місце-

вість, височина

plocha, -y ž. поверхня, площа  
 pobřeží, -í s. узбережжя  
 podíl, -u m. частка  
 pojmenovat, -nují, -nují назвати  
 poměrně відносно, порівняно  
 pramenit, zprav. 3. os. -ní, -ní витікати, брати початок  
 pravděpodobně імовірно, можливо  
 průmysl, -u m. промисловість  
 průmyslový промисловий  
 předseda vlády голова уряду, прем'єр-міністр  
 přehrada, -y ž. гребля  
 přírodní rezervace, -e ž. заповідник  
 přístup, -u m. доступ  
 původ, -u m. походження  
 reliéf, -u m. рельєф  
 rómský циганський  
 rozdělení, -í s. поділ  
 rozšířit, -řím, -ří розширити  
 řídit, -dím, -dí зараховувати  
 sektor, -u m. сектор; soukromý s. приватний сектор  
 sjednocený об'єднаний, єдиний

Slezsko, -a s. Силезія  
 slovanský слов'янський  
 sousedit, -ím, -í бути сусідами  
 státní zřízení, -í s. державний устрій  
 střed, -u m. центр  
 svérázný своєрідний, самобутній, оригінальний  
 úřední державний  
 území, -í s. територія  
 vápencový вапняковий  
 velehory, -hor mn. ž. високогір'я  
 vlévat se, -vám, -vají впадати  
 vnitrozemský континентальний  
 vrchol, -u m. вершина  
 vrchovina, -y ž. височина  
 vytvoření, -í s. утворення, формування  
 vzniknout, zprav. 3. os. -ne, -nou виникнути, утворитися  
 základní фундаментальний, основний  
 zásoba, -y ž. припаси, резерв, запас  
 zastoupit, -pím, -pí тут: представити

## Doplňková četba

### U nás na Moravě

Morava je česká země, oddělená od Čech mírnou vysočinou a názorem, že by od nich měla být oddělena líp. Morava sousedí na východě se Slovenskem, tvoří tedy přechod mezi Čechy a Slováky. Dnešní Morava je zbytek Velkomoravské říše, která před více než tisícem let obsahovala i západní Slovensko, východní Rakousko a neznámou část dnešního Maďarska. Toto moje zeměpisně dějepisné líčení neberte moc vážně<sup>12</sup>. Přesnější zprávu čtěte od lidí, kteří se vyznačují vzdělaností a moudrostí, a neznáte-li takové, tedy od rodičů.

My Moraváci se dělíme na ženy, muže a děti, a podle zdraví na hlupáky a normální. Hlupáci chodí pořád v džínách a celé večery hledí na televizi, aby viděli život bez televize<sup>13</sup>. Normální se oblékají rozmanitě, umějí moc věcí<sup>14</sup> a baví se sami. Na Moravě je víc upřímnosti, slušnosti, poctivosti a zbožnosti, až na výjimky<sup>15</sup>, které vidíme všude. Morava má hory i nížiny, lesy jehličnaté i listnaté, pole obilná i bramborová, na rozdíl od Čech i dost

vinic. Příroda je i tady poničená vinou politiky, aby už do ní hrom!<sup>16</sup> Potoky na Moravě tečou s kopce, vítr fučí všemi směry, slunko jde od východu k západu. Když je pěkně, je pěkně, a když prší, také to ujde<sup>17</sup>. V zimě mrzne. V noci bývá tma, když nesvítí měsíc. Když svítí, je i potmě vidět na cestu. Na Moravě je zkrátka všechno lepší.

(Podle L. Vaculíka)



## SLOVNÍČEK

dnešní сьогоденний, сучасний  
 džíny, ž. *romp.* джинси  
 fučet, -čím, -čí дути  
 jehličnatý хвойний  
 listnatý listyannij  
 mírný помірний, м'який  
 neznámý невідомий  
 nížina, -y ž. низина  
 obilný зерновий  
 obsahovat, -hují, -hují містити  
 oddělený окремий, відокремлений  
 roctivost, -i ž. чесність, порядність  
 poničený понівечений, пошкоджений  
 pořád весь час, постійно  
 potmě потемки, у п'тьмі  
 potok, -a *m.* потік, струмок

přechod, -u *m.* перехід  
 slunko, -a *s.* сонечко  
 slušnost, -i ž. ввічливість, поряд-  
 ність  
 upřímnost, -i ž. відвертість, щирість  
 Velkomoravská říše, -e ž. Велико-  
 моравська імперія  
 víc більше  
 vina, -y ž. провина, вина  
 vinice, -e ž. виноградник  
 vyznačovat se, -čují, -čují виділяти-  
 ся, відзначатися  
 vzdělanost, -i ž. освіченість, освіта  
 zbožnost, -i ž. набожність  
 zbytek, -tku *m.* залишок  
 zpráva, -y *m.* повідомлення, звістка



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. V evropském měřítku. В європейському масштабі.
2. Náležet ke středně velkým státům. Налезати до держав середньої величини.
3. Rakousko *Австрія*.

➤ **Запам'ятайте** назви деяких інших держав:

Belgie *Бельгія*, Bulharsko *Болгарія*, Česko *Чехія*, Dánsko *Данія*, Francie *Франція*, Irsko *Ірландія*, Itálie *Італія*, Maďarsko *Угорщина*, Německo *Німеччина*, Norsko *Норвегія*, Polsko *Польща*, Portugalsko *Португалія*, Rumunsko *Румунія*, Rusko *Росія*, Recko *Греція*, Slovensko *Словаччина*, Španělsko *Іспанія*, Švédsko *Швеція*, Ukrajina *Україна*, USA *США*, Velká Británie *Великобританія*.

4. Středoevropský stát.

5. Baltské, Severní, Černé moře.

6. Hora měří ... m.

7. Strojírenský, automobilový, textilní, chemický, obuvnický průmysl.

8. Zemědělské plodiny — cukrovka, brambory a obilniny.

9. V čele státu je prezident.  
 Пор. також: zvolit *koho* do čela *čeho*.

10. Dvoukomorový Parlament — Poslanecká sněmovna i Senát.

11. Evropská unie.  
 Organizace spojených národů (OSN).  
 Organizace severoatlantické smlouvy (NATO).  
 Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE).

12. Toto moje zeměpisně dějepisné líčení neberte moc vážně.

Пор.: brát *koho*, *co* *jak*.

13. Aby viděli život bez televize.

14. Umějí moc věci.

15. Až na *co*.

16. *expr.* Aby už do ní hrom!

17. *hovor.* Také to ujde.

Центральноевропейська держава / держава Центральної Європи.

Балтійське, Північне, Чорне море.

Висота гори ... м (метрів).

Машинобудівна, автомобільна, текстильна, хімічна, взуттєва промисловість.

Сільськогосподарські культури — цукрові буряки, картопля, зернові культури.

На чолі держави стоїть президент.  
 Обрати *кого* головою *чого*.

Двопалатний парламент — палата депутатів і сенат.

Європейський Союз.  
 Організація Об'єднаних Націй (ООН).  
 Організація Північноатлантичного договору (НАТО).  
 Організація з питань безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Цей мій географічно-історичний опис не сприймайте надто серйозно.

Сприймати *кого*, *що* *як*.

Замість того, щоб побачити життя не в телевізорі.

Вміють багато чого робити.

Крім *чого*, за винятком *чого*, якщо не рахувати *чого*.

*expr.* Хай їй грець!

*розм.* Теж непогано.



## POZNÁMKY KE GRAMATICE

## Відмінювання кількісних числівників від 100 і вище

1. Назви кількісних числівників від 10 до 1000 див. *Lekce 13*.

| Pád          | Číslo jednotné |               |               |                |
|--------------|----------------|---------------|---------------|----------------|
|              | N.             | sto           | tisíc         | milion         |
| G.           | sta            | tisíce        | milionu       | miliardy       |
| D.           | stu            | tisíci        | milionu       | miliardě       |
| A.           | sto            | tisíc         | milion        | miliardu       |
| L.           | (o) stu        | (o) tisíci    | (o) milionu   | (o) miliardě   |
| I.           | stem           | tisícem       | milionem      | miliardou      |
| Číslo množné |                |               |               |                |
| N.           | sta            | tisíce        | miliony       | miliardy       |
| G.           | set            | tisíc<br>/ -ů | milionů       | miliard        |
| D.           | stům           | tisícům       | milionům      | miliardám      |
| A.           | sta            | tisíce        | miliony       | miliardy       |
| L.           | (o) stech      | (o) tisících  | (o) milionech | (o) miliardách |
| I.           | sty            | tisíci        | miliony       | miliardami     |

2. Числівник **sto** відмінюється як іменник середнього роду твердої групи (тип **město**), якщо він вживається самостійно, без залежних слів, напр.: *Chybělo málo do celého sta. Не вистачало трохи до ста / сотні.*

У сполученні з числівником **dvě** числівник **sto** має неругулярну форму **dvě stě**.

➤ *Запам'ятайте*, що на відміну від української мови, в чеській **sto** у сполученні з іншими числівниками завжди пишеться окремо: *dvě stě, tři sta, čtyři sta, ...*

Числівник **sto** у сполученні з назвою предмета може мати кілька форм:

а) відмінюються обидва компоненти словосполучення — *o stech studentech*;

б) числівник **sto** взагалі не відмінюється — *o sto studentech*;

в) назва предмета може стояти в родовому відмінку множини — *o stech studentů*.

Пор. інші приклади: ke stu lidem // ke sto lidem // ke stu lidí; o stu lidech // o sto lidech // o stu lidí.

3. Числівник **tisíc** відмінюється як іменник чоловічого роду м'якої групи (тип **stroj**). З числівниками *dva, tři, čtyři* **tisíc** вживається у формі називного відмінка множини: *dva tisíce, tři tisíce, čtyři tisíce*. Числівники від **5** і вище, а також неозначені числівники *kolik, několik, mnoho* у сполученні з **tisíc** вживаються у формі родового відмінка множини: *pět tisíc, šest tisíc, kolik, několik, mnoho tisíc*.

У родовому відмінку множини числівник **tisíc** має дві форми *tisíc i tisíců*. Форма *tisíc* вживається тоді, коли після неї називається предмет: *bez dvou tisíc korun*. Якщо **tisíc** вживається самотійно, без залежних слів, у родовому відмінку множини виступає форма *tisíců*: *Počet obětí jde do tisíců. Кількість жертв сягає тисячі / нараховує тисячі.*

В інших випадках числівник **tisíc** або відмінюється, або в давальному, місцевому і орудному відмінках має незмінювану форму **tisíci**: *k pěti tisícům diváků — k pěti tisíci divákům, o pěti tisících lidí — o pěti tisíci lidech, s tisícem diváků — s tisíci diváky.*

4. Числівник **milion** відмінюється як іменник чоловічого роду твердої групи (тип **hrad**).

5. Числівник **miliarda** відмінюється як іменник жіночого роду твердої групи (тип **žena**).

6. У складених числівниках кожен числівник відмінюється окремо:

| Pád | 200 — dvě stě  | 300 — tři sta   | 400 — čtyři sta   | 500 — pět set  |
|-----|----------------|-----------------|-------------------|----------------|
| N.  | dvě stě        | tři sta         | čtyři sta         | pět sta        |
| G.  | dvou set       | tří set         | čtyř set          | pěti set       |
| D.  | dvěma stům     | třem stům       | čtyřem stům       | pěti stům      |
| A.  | dvě stě        | tři sta         | čtyři sta         | pět set        |
| L.  | (o) dvou stech | (o) třech stech | (o) čtyřech stech | (o) pěti stech |
| I.  | dvěma sty      | třemi sty       | čtyřmi sty        | pěti sty       |

Складені числівники, як наприклад 2 769, відмінюються так:

|     |   |
|-----|---|
| Pád | 2 769 — dva tisíce sedm set šedesát devět                                 |
| N.  | dva tisíce sedm set šedesát devět chlapců, dívek, měst                    |
| G.  | dvou tisíc sedmi set šedesáti devíti chlapců, dívek, měst                 |
| D.  | dvěma tisícům sedmi stům šedesáti devíti chlapcům, dívkám, městům         |
| A.  | dva tisíce sedm set šedesát devět chlapců, dívek, měst                    |
| L.  | (o) dvou tisících sedmi stech šedesáti devíti chlapcích, dívkách, městech |
| I.  | dvěma tisíci sedmi sty šedesáti devíti chlapci, dívkami, městy            |

У великих чисел, відмінюючи кожную з частин, предмет, який обчислюється, можна не відмінювати, напр.: k pěti tisícům korun(ám), o pěti tisících korun(ách), s pěti tisíci korun(ami).

### Правопис і читання числівників, узгодження числівника з іменником

1. У звичайному тексті числівники пишуться словами: Mám tři sourozence. Ve třídě je nás dvacet pět.

Літочислення, дати, номери телефону, математичні дані пишуться цифрами: Narodil jsem se 29.června 1985. Naše telefonní číslo je 256 579 831. Délka úsečky je 75 mm. Kolik je  $36 : 6$ ? Цифрами пишуться також великі числа, у яких написання словами було б занадто довгим і важко зрозумілим: Výstavu doposud navštívilo 42 657 diváků. Za ten velký nákup jsme zaplatili 748,60.

2. Числівники 7, 8 вимовляються "sedm" і "sedum", "osm" і "osum". Але пишеться завжди лише **sedm, osm**.

Числівники, що складаються з одиниць і десятків (21 і вище) пишуться (див. Лекція 13) і вимовляються двома способами: або dvacet jeden žák, bez dvaceti jednoho žáka, ke dvaceti jednomu žáku і т.д., або jedenadvacet žáků, bez jedenadvaceti žáků, k jedenadvaceti žákům і т.д. При лічбі надається перевага формі dvacet jedna.

Літературною вважається також форма: **dvacet jedna chlapců**:

- N. dvacet jedna chlapců
- G. dvaceti jedna chlapců
- D. dvaceti jedna chlapcům
- A. dvacet jedna chlapců
- L. (o) dvaceti jedna chlapcůch
- I. dvaceti jedna chlapci

Узгодження складеного числівника з іменником залежить від форми числівника: **dvacet jeden chlapec, dvacet jedna dívka, dvacet jedno město — jedenadvacet chlapců, dívek, měst.**

Складені числівники, що закінчуються на dva, tři, čtyři, узгоджуються з іменником у називному відмінку множини: dvacet dva, dvacet tři, dvacet čtyři chlapci, dívky, města. Складені числівники, що закінчуються на pět і вище, узгоджуються з іменником у родовому відмінку множини: dvacet pět, šest ... chlapců, dívek, měst.

У випадках, коли числівник **tisíc** не відмінюється (має незмінювану форму), іменник стоїть у тому відмінку, якого вимагає синтаксична конструкція: **před tisíci lety, po pěti tisíci korunách.**

Назва предмета у сполученні з числівниками **milión** і **miliarda** завжди стоїть у родовому відмінку множини, наприклад: *milión korun, miliónu korun, k miliónu korun; s miliardou korun.*

Дієслово у сполученні з числівниками від **5** до **99**, а також з неозначеними числівниками *několik, mnoho, málo, tolik* стоїть у формі середнього роду: *pět, několik žáků bylo vyznamenáno.*

3. Літочислення читаються як кількісні або як порядкові числівники. Слово *rok* стоїть перед числівником. Напр., *roku 1918* можна читати:

*roku tisíc devět set osmnáct;*

*roku devatenáct set osmnáct;*

*roku tisícího devítistého osmnáctého.*

Читання порядковим числівником є книжним варіантом.

Можливе також скорочене читання числівника, напр.:

*Žil tam od r. 1957 do r. 1983 — žil tam od sedmapadesátého do třiaosumdesátého roku.*

Проміжок часу, виражений роками, читається:

*To se stalo v letech 1956 — 1958: tisíc devět set padesát šest až tisíc devět set padesát osm або devatenáct set padesát šest až devatenáct set padesát osm.*

Назву сторінки також читають кількісним числівником: *na straně sto padesát tři.*

4. В чеській мові після порядкового числівника обов'язково ставиться крапка: *16.10.1956, I. kapitola, Karel IV.*, але крапка не ставиться у даті, написаній як дробове число: *14/1/2004.*

5. В листах і документах дата пишеться так:

*V Praze dne 6. listopadu 1981.*

*16.2.1998*

### Метричні назви (značky měrných jednotek)

mm — milimetr

cm — centimetr

dm — decimetr

m — metr

m<sup>2</sup> — čtvereční (-ý) metr

m<sup>3</sup> — krychlový metr

km — kilometr

a — ar

ha — hektar

міліметр

сантиметр

дециметр

метр

квадратний метр

кубічний метр

кілометр

ар

гектар

## CVIČENÍ

## 1. Odpovídejte na otázky:

1. Kolik kilometrů čtverečních měří ČR?
2. Kolik obyvatel má ČR?
3. Které národnosti žijí v ČR?
4. Ze kterých historických zemí se ČR skládá?
5. Co znamená, že ČR má přirozenou hranici?
6. Proč je ČR vnitrozemský stát?
7. S kým sousedí ČR?
8. Jaká je hranice mezi Čechami a Moravou?
9. Které české a moravské řeky znáte?
10. Která průmyslová odvětví jsou rozvitá v ČR?
11. Jaké je státní zřízení ČR?
12. Členem kterých mezinárodních organizací je ČR?

## 2. Z daných slov tvořte jednu větu, která musí mít vztah k České republice.

*Např.:* Polsko je severní soused České republiky.

Praha, Slovensko, Maďarsko, Německo, Portugalsko, Slezsko, Krkonoše, Sněžka, Šumava, řeka Morava, Brno, Dunaj, Vltava, Českomoravská vysočina, Černé jezero, Labe, Lipno, Mělník.

## 3. Najděte názvy 18 států a napiš je.

|   |   |   |   |   |   |   |   |   |   |   |   |   |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| K | S | L | O | V | E | N | S | K | O | Ř | Z | X |
| A | P | R | A | K | O | U | S | K | O | E | O | R |
| N | Ě | M | E | C | K | O | U | R | Z | C | U | U |
| A | W | A | Y | P | O | L | S | K | O | K | S | S |
| D | M | A | Ď | A | R | S | K | O | T | O | A | K |
| A | I | O | U | K | R | A | J | I | N | A | R | O |
| V | E | L | K | Á | B | R | I | T | A | N | I | E |
| S | F | R | A | N | C | I | E | W | D | E | Š | R |
| T | N | O | R | S | K | O | W | T | Á | Z | V | I |
| Š | P | A | N | Ě | L | S | K | O | N | G | E | Q |
| U | H | I | T | Á | L | I | E | C | S | X | D | B |
| D | F | B | U | L | H | A | R | S | K | O | S | J |
| R | U | M | U | N | S | K | O | K | O | I | K | L |
| A | P | T | Q | M | C | I | R | E | B | P | O | V |

**4. Ve které skupině zemí jsou všechny země členy EU?**

- a) Británie, Irsko, Norsko, Dánsko
- b) Německo, Španělsko, Řecko, Rakousko
- c) Itálie, Belgie, Francie, Island
- d) Portugalsko, Švýcarsko, Lucembursko, Švédsko.

**5. Napište počet číslovkou, užíjte obou možností:**

23, 35, 101, 199, 205, 874, 1262, 2005.

**6. Utvořte 2. pád od základních číslovek:**

Např.: dvacet čtyři — čtyřadvacet: dvacet čtyř — čtyřadvacet

- 1. dvacet čtyři — čtyřadvacet, 2. třicet šest — šestatřicet, 3. sto pět,
- 4. dvě stě čtyři, 5. tři sta dvacet sedm — tři sta sedmadvacet, 6. šest set třicet tři — šest set třiatřicet, 7. dva miliony pět set tisíc osm set padesát dvě.

**7. Do následujících vět postupně doplňte správné tvary těchto číslovek a počítaného předmětu:**

několik, 2, 3, 4, 5, 31, 42, 53, 64, 75, 100, 141, 162, 200, 300, 400, 1000 Kč.

Chlapec měl v pokladničce ... . Získanou částku přidal k(e) ..., které měl.

Vrátil se bez ... . Počítal s ... .

**8. Číslovky v závorkách převed'te do náležitých tvarů. Doplňte tečky tam, kde chybějí:**

Od (17) listopadu (1939) byly české vysoké školy uzavřeny až do konce (2) světové války. Jako (26)-(29) svazek souboru Jiráskových spisů vyšly čtyři díly románové kroniky U nás. V (I) díle v kapitole (46) na str. (400)-(406) se dočteme o životě mladé Justynky. Jsme teprve na (105) straně. Začátek divadelního představení byl o (20) hodině. Sejdeme se již v (19) hodin. Na mistrovství světa obsadili naši fotbalisté (2) místo. Naši hráči se ujali vedení teprve ve (12) minutě poslední třetiny. (1000) návštěvník výstavy dostal upomínkový dárek. Václav (IV), syn Karla (IV) dokončil stavbu nového kamenného mostu. Roku (1306) byl v Olomouci zavražděn Václav (III), poslední Přemyslovec. Obdobím národního obrození nazýváme především (1 polovina 19 století).

**9. Přečtete číslovky:**

Ze 34 žáků přišlo do školy jen 26. Střídali se po 45 minutách. Závodů se zúčastní sportovci z 33 zemí. Během příštích 24 hodin se počasí nezmění. Román napsal ve věku 32 let. Kolem přešel vlak se 43 vagony. Napočítal

jsem do 95. Vrátil se tam po 22 letech. Počítáme se 42 volnými místy. Byli zachráněni až po 23 hodinách.

### 10. Přečtěte a запиšte číslovky slovy:

Lidí tam bylo ke 300. Z 200 uchazečů měli vybrat 25. Chrám byl postaven asi před 2 000 lety. Motor dosáhl 3500 otáček za minutu. Knihu jsem zatím přečetl jen do 115. stránky. Slovník obsahuje okolo 48 000 slov. Po 750 krocích se zastavil. Ten citát najdete na 255. stránce. Je to sál se 480 místy. Obraz byl znovu nalezen po 350 letech. Počet návštěvníků výstavy se blíží 50 000. Jde o události z 1306. roku. Z 8623 zaslaných rozluštění bylo jen 1465 správných. Počet členů dosáhl 22 400. Je to knihovna o 23 784 svazcích. Včera uvítali na výstavišti 100 000. návštěvníka.

### 11. Doplňte náležitě tvary číslovek a počítaných předmětů:

Na této škole studuje (481 student). Vydali se na výlet každý se (100 Kč) v kapse. Budova se zamyká v (21 hod.). Ubytovali nás v rekreačním areálu s (300 chata). Na dnešním představení očekáváme (1 000. divák). Karlova univerzita byla založena před (650 rok). Zířejší teploty dosáhnou (23 až 25 stupeň). Na výstavě bylo kolem (70 obraz). Dostudoval v (62) rok.

### 12. Přeložte do češtiny:

a) Чеська Республіка знаходиться в центрі Європи. Вона займає територію колишніх історичних земель Чеського королівства (Корупа česká) — Чехії, Моравії, Сілезії. Чеська Республіка виникла внаслідок розпаду Чехословацької Федеративної Республіки на дві окремі держави — Чехію і Словаччину. Ця подія сталася 1 січня 1993 року. Найбільшим містом Чехії є столиця Прага з населенням 1 200 000 чоловік. Інші великі міста Чехії — це Брно, Острава, Пльзень, Оломоуць. Чеська Республіка межує з чотирма державами — Польщею, Словаччиною, Австрією і Німеччиною, з якими має природні кордони. На її відносно невеликій території представлені всі основні типи рельєфу. Найвища гора Снежка знаходиться в Крконошах. В Чехії є озера льодовикового і карстового походження. Це красива і дуже мальовнича країна.

b) Два (іноземні студенти, нові вокзали, народні пісні, молоді чехи, українські автори, відомі співаки).

Чотири (чеські міста, наші нові вчительки, відомі письменники, старі казки, японські політики, мої чеські друзі, українські дипломати).

Сім (червоні троянди, цікаві книжки, сині крісла, світові моря, швейцарські банки).

## Co jste možná nevěděli...

1. Nejvyšší bod v České republice je vrchol hory Sněžky v Krkonoších (1602 m).
2. Nejnižší bod v ČR je hladina řeky Labe na severu za městem Děčín.
3. Největší česká města jsou: Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Olomouc.
4. Nejkratší název českého města je Aš a vesnice Eš.
5. Nejstarší kamenný most v ČR, přes který lidé ještě dnes chodí a jezdí, je ve městě Písek. Je dlouhý 111 metrů, má 7 oblouků a postavili ho koncem 13. století.
6. Z českých měst má nejvíce mostů Praha. Má jich celkem 268 malých i velkých. Nejvíce jich vede přes Vltavu, další vedou přes 40 potoků.
7. Nejchladnější měsíc v Česku je leden. Následuje únor a pak prosinec.
8. Nejteplejší měsíc v Česku je červenec. Následuje srpen a potom červen.
9. Nejvyšší teplotu vzduchu naměřili ve městě Teplice 29. 7. 1947. Teplota tento den stoupla na 38,6 °C (= Celsia).
10. Nejnižší teplotu vzduchu v Česku naměřili 11.2. 1929 u města České Budějovice (na předměstí Českých Budějovic, v Litvínovicích). Teplota klesla na minus 42,2 stupně C.
11. "Největší" Čech podle středoškoláků je Karel IV.

\* \* \*

## Večer na Hradě

Svatovítský chrám  
je jak les, kde bzučí  
skrytá včela.  
Jako hudba, která zkameněla.  
Jako hvězdolet, co míří  
ke hvězdám.

A kdo se k těm hvězdám vypraví?  
Jen ti, co jsou  
věčně zvědaví.

(Jiří Žáček)





## LEKCE 25

Текст: ◀ Jak si balím  
kufr

(Podle M. Hirschové).

Додаткове читання: ◀ Národní muzeum.

Граматика: ◀ Збірно-видові числівники.

Дроби і десяткові числа.

Арифметичні дії.

Відмінювання запозичених

іменників на **-um**, **-eum**,

**-ium**, **-uum**.

Відмінювання іменників

грецького походження

на **-ma** (тип **drama**).

### Jak si balím kufr

Vždycky, když se blíží můj odjezd na tábor, musím bojovat s maminkou. Ona se totiž chystá, že mi sbalí batoh, kabelu nebo kufr, protože tvrdí, že si nic neumím sbalit sám. To ale není pravda. Já vím úplně přesně, co budu potřebovat, ale asi jí to nedokážu dost dobře vysvětlit, i když se o to vždycky několikrát pokouším. Nejhorší to bylo první rok.

Maminka si nejspíš představuje, že na táboře pořádáme každé ráno módní přehlídku. Jinak by mi do kufru nedávala tolik triček a krátkých kalhot. Vždyť jedno tričko a jedny šortky na dva týdny úplně stačí! A kdo potřebuje v létě desatery ponožky? Dvoje jsou až až<sup>1</sup> — stejně si ty druhé navléknu, teprve až pojedu domů, aby se maminka nezlobila, že jsem celé dva týdny chodil v jedněch. Dva svetry a dvoje džíny taky nepotřebuju — copak je zima?<sup>2</sup> Úplně mi stačí jedny tepláky a jedna mikina.

Kartáček na zuby, jedna pasta, jedno mýdlo a jeden ručník — dobře, s tím souhlasím, nejsem přece špinavec. (To jenom moje sestra si vždycky bere ručníky dva — jeden na nohy a jeden na to ostatní. Stejně si myslím, že to holky s tou hygienou přehánějí.) A to už nemluvím o takových věcech, jako jsou troje kapesníky — dva balíčky obyčejných a jedno celé balení papírových — přece si nejedu léčit rýmu!

Co se týká pořádného tábornického vybavení, je to ještě horší. Baterku, dvoje tužkové baterie, jedny svíčky a zápalky mi maminka přibalí,

ale kolem pořádného nože je vždycky spousta řečí. Maminky zkrátka nemají pro zálesácký život pochopení.

(Podle M.Hirschové)



## SLOVNÍČEK

balení, -í *s.* упаковка  
 balíček, -čku *m.* пакет  
 baterie, -e *ž.* батарейка; tužková *b.*  
 пальчиковая батарейка  
 baterka, -y *ž.* батарейка  
 batoh, -u *m.* рюкзак  
 blížit se, -žím, -ží *нбл* наблизитися  
 bojovat, -jují, -jují *воу* воювати, боротися  
 dokázat, -žu *i* -ží, -žou *i* -ží *зумі* зуміти  
 зробити *що*  
 horší *гірше*  
 hygiena, -y *ж.* гігієна  
 chystat se, -tám, -tají *готув* готуватися,  
 збиратися  
 kabelka, -y *ж.* сумка  
 kalhoty, -hot *ж. ропн.* штани  
 kapesník, -u *m.* носовичок, носова  
 хусточка  
 mikina, -y *ж.* тепла трикотажна куртка  
 navléknout si, -nu, -nou *наді* надіти,  
 одягнути  
 nejspíš *скоріш* за все  
 pochopení, -í *s.* розуміння  
 pokoušet se, -ším, -šejí *намаг* намагатися,  
 пробувати *з інф.*  
 pořádat, -dám, -dají *організу* організувати,  
 влаштовувати  
 pořádný *пристойний*

představovat si, -vuji, -vuji *уявл* уявляти  
 собі  
 přehánět, -ním, -nějí *перебільш* перебільшувати  
 přehlídka, -y *ж.* показ  
 přibalit, -lím, -lí *покла* покласти у валізу  
 sbalit, -lím, -lí *упаку* упакувати, скласти  
 spousta, -y *ж.* безліч, маса, багато  
 svíčka, -y *ж.* свічка  
 šortky, -tek *ж. ропн.* шорти  
 špinavec, -vce *m.* нечепура, невми-  
 вака  
 tábor, -a *m.* табір  
 tepláky, -ů *m. ропн.* спортивний  
 костюм, спортивні штани  
 teprve *тільки, лише, лиш*  
 tričko, -a *s.* футболка, теніска  
 tvrdit, -dím, -dí *тверд* твердити, запев-  
 няти  
 týkat se, *jen 3 os. j.* týká, týče *торка-*  
 тися, стосуватися  
 vybavení, -í *s.* спорядження  
 zápalka, -y *ж.* сірник  
 zkrátka *одним словом, коротше ка-*  
 жучи  
 zlobit se, -bím, -bí *ображ* ображатися, гні-  
 ватися  
 život, -a *життя; zálesácký ж.* життя  
 (перебування) в лісі

## Doplňková četba

### Národní muzeum

Národní muzeum<sup>3</sup> je největším státním muzeem České republiky. Počátky Národního muzea byly, podobně jako tomu bylo jinde<sup>4</sup> v Evropě, spjaty s dary velkých soukromých sbírek. Skupina osvěcenských šlechticů se také postavila do čela přípravných prací k založení muzea. Byla ustavena Společnost vlasteneckého

muzea v Čechách<sup>5</sup> jako majitelka a správkyňe sbírek i jako organizátorka veškeré muzejní práce. Jejím prvním předsedou se stal hrabě Sternberg.

Druhou významnou osobností v dějinách muzea byl historik František Palacký. Jeho organizační schopnosti, rozhled, pracovitost a ušlechtilé osobní vlastnosti mu získaly vůdčí postavení mezi představiteli českého národního hnutí i úctu u šlechtických představitelů muzea. Díky jeho úsilí se posílilo postavení historických oborů v muzeu. Velký význam pro muzeum i veškerý vědecký život v Čechách mělo založení dodnes vydávaného prvního vědeckého českého časopisu — Časopisu Národního muzea (1827) a založení Matice české<sup>6</sup> (1831), která se zasloužila<sup>7</sup> o vydání základních prací české vědy a literatury. V obou případech byl iniciátorem vzniku František Palacký.



## SLOVNÍČEK

díky *завдяки кому, чому*  
 historik, -a *т. історик*  
 hnutí, -í *с. рух*  
 hrabě, -ěte *т. граф*  
 iniciátor, -a *т. ініціатор*  
 majitelka, -y *ж. власниця*  
 obor, -u *т. галузь, сфера діяльності*  
 organizační *організаційний*  
 osobnost, -i *ж. особистість*  
 osvícenský *просвітницький*  
 počátek, -tku *т. початок, почин*  
 posílit se, -lím, -lí *укріпитися, зміц-  
 нитися*  
 postavení, -í *с. становище, стан,  
 позиція*  
 pracovitost, -i *ж. працьовитість*  
 představitel, -e *т. представник*  
 případ, -u *т. випадок*  
 přípravný *підготовчий*  
 rozhled, -u *т. вид, краєвид; кругозір*

sbírka, -y *ж. колекція*  
 schopnost, -i *ж. здібність*  
 spjatý *тісно пов'язаний*  
 správkyňe, -ě *ж. управителька, зави-  
 дувачка*  
 šlechtic, -e *т. дворянин, аристократ*  
 šlechtický *дворянський, аристокра-  
 тичний*  
 úcta, -y *ж. шана, повага, шанування*  
 úsilí, -í *с. зусилля, намагання*  
 ustavit, -vím, -ví *заснувати*  
 ušlechtilý *шляхетний, благородний*  
 věda, -y *ж. наука*  
 vědecký *науковий*  
 veškerý *весь, усякий*  
 vlastnost, -i *ж. властивість; здатність*  
 vůdčí postavení, -í *с. провідне місце*  
 vydávaný *той, що видається*  
 základní *основний, фундаментальний*  
 získat, -kám, -kají *здобути, одержати*



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- expr.* Dvoje ponožky jsou až až. *експр.* Дві пари шкарпеток з головою вистачить.
- Copak je zima? *Хіба надворі зима?*
- Národní muzeum. *Національний музей.*

- |  |                                     |
|--|-------------------------------------|
| 4. Podobně jako tomu bylo jinde.             | Так, як це було в інших місцях.     |
| 5. Společnost vlasteneckého muzea v Čechách. | Спілка патріотичного музею в Чехії. |
| 6. Matice česká.                             | Видавництво “Чеська Матиця”.        |
| 7. Zasloužit se o co.                        | Докласти зусиль до чого.            |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Збірно-видові числівники (Druhové číslovky)

До збірно-видових числівників належать dvojí, obojí, trojí, čtverý, paterý, šestery, sedmerý, osmerý, devaterý, desaterý, dvacaterý, třicaterý, sterý, tisícerý та ін. Вони відповідають на питання **kolikerý?** скільки сортів, видів, типів чого? Наприклад: Kolikerý způsob znáš? Скільки (різних) способів ти знаєш? Kolikerý boty máš? Скільки пар взуття у тебе є?

|                |                        |
|----------------|------------------------|
| dvojí zmrzlina | два види морозива      |
| trojí víno     | три сорти вина         |
| čtverá látka   | тканина чотирьох видів |

У чеській мові збірно-видові числівники dvojí, trojí, čtverý і т. д. мають також іменні форми dvoje, troje, čtvery і т. д. У таких випадках збірно-видові числівники виконують функцію кількісних числівників, тобто позначають просту кількість предметів. Іменні форми вживаються у поєднанні з іменниками:

а) що не мають форм однини (pluralia tantum), напр.: dvoje šaty *два плаття*, troje plavky *три купальники*, šestery hodinky *шість годинників*;

б) збірними: dvoje lodstvo *два флоти*, troje včelstvo *три бджолині сім'ї*;

в) абстрактними: troje sny *три сни*.

Збірно-видові числівники можуть вживатися і з тими іменниками, які, маючи форму однини, позначають у множині парні предмети. У цій функції числівники вказують на кількість пар або предметів у їх сукупності, пор.: dvoje boty *дві пари взуття* — dvě boty *два черевики* (два будь-яких черевики, що не утворюють пари), troje kapesníky *три набори носових хустинок* — tři kapesníky *три носові хустинки*.

Отже, слід розрізняти значення словосполучень troje dveře (= троє дверей) і trojí dveře (= три види дверей — дерев'яні, залізні, автоматичні і

под.), dvoje šaty (= два плаття) i dvojí šaty (два різних плаття — вовняне i шовкове), troje kamna (= три печі) — trojí kamna (= три види печей).

Збірні числівники вживаються замість кількісних також у деяких стійких словосполученнях, напр.: *čtvero ročních období* чотири пори року, *devatero řemesel* дев'ять ремесел, *desatero přikázání* десять заповідей.

Збірно-видові числівники dvojí, obojí, trojí, čtverý i т. д. відмінюються за зразком **letní** i **mladý**.

|    |               |               |               |
|----|---------------|---------------|---------------|
| N. | dvojí / dvoje | obojí / oboje | trojí / troje |
| G. | dvojích       | obojích       | trojích       |
| D. | dvojím        | obojím        | trojím        |
| A. | dvoje         | oboje         | troje         |
| L. | (o) dvojích   | (o) obojích   | (o) trojích   |
| I. | dvojími       | obojími       | trojími       |

### Дроби i десяткові числа (Zlomky obyčejné a zlomky desetinné)

В чеській мові назви дробових чисел, як правило, утворюються від кількісних числівників за допомогою суфікса **-ina**: *polovina*, *třetina*, *čtvrtina*, *pětina*, *šestina*, *sedmina*, *osmina*, *devítina*, *desetina*, *setina*, *tisícina*, напр.:

$\frac{1}{2}$  — (jedna) polovina

$\frac{1}{3}$  — (jedna) třetina

$\frac{1}{4}$  — (jedna) čtvrtina

$\frac{1}{5}$  — (jedna) pětina

$\frac{1}{8}$  — jedna osmina (або jedna lomeno osmi)

$\frac{2}{3}$  — dvě třetiny

$\frac{3}{4}$  — tři čtvrtiny

$\frac{4}{5}$  — čtyři pětiny (або čtyři lomeno pěti)

Десяткові числа читаються так:

0,1 nula celá (žádná celá) jedna (desetina)

0,26 nula celá (žádná celá) dvacet šest (setin)

0,386 nula celá (žádná celá) tři sta osmdesát šest (tisícin)

0,08 nula celá (žádná celá) nula osm / osm setin

1,4 jedna celá čtyři (desetiny)

2,5 dva a půl

- 3,75 tři celé sedmdesát pět (setin)  
 7,987 sedm celých devět set osmdesát sedm (tisícin)  
 63,8 % šedesát tři celé / celých osm desetina procenta  
 78% sedmdesát osm procent  
 100 % sto procent (splnit plán na sto procent)  
 5 % pět procent (snížit ceny o pět procent)

### Арифметичні дії (Početní výkony)

Парне (кратне) число sudé číslo.

Непарне число liché číslo.

1) **Додавання**, складання sčítání (sečítání), додавати, складати sčítat (sečítat) *co*, додати, скласти sečíst *co*.

При додаванні вживається сполучник **a** або **plus**:

$2 + 2 = 4$  dvě a (plus) dvě jsou čtyři;

$3 + 5 = 8$  tři a (plus) pět je osm.

2) **Віднімання** odčítání, віднімати odčítat (odečítat) *co od čeho*, відняти odečíst (odčíst) *co od čeho*.

При відніманні вживається прийменник **bez** або **minus**:

$6 - 3 = 3$  šest bez tří jsou tři // šest minus tři jsou tři;

$8 - 1 = 7$  osm bez jedné je sedm // osm minus jedna je sedm.

3) **Множення** násobení, помножити znásobit *co čím*, множити násobit *co čím*, множене násobenec, множник násobitel, добуток součin, кратні числівники násobné číslovky.

При виконанні арифметичної дії множення вживаються конструкції з орудним відмінком або числівник + krát (dvakrát):

$3 \times 2 = 6$  tři násobeno dvěma je šest // dvakrát tři je šest;

$10 \times 5 = 50$  deset násobeno pěti je padesát // pětkrát deset je padesát.

В алгебраїчному рівнянні krát пишеться окремо:

$a \times b = c$  a krát b rovná se c.

4) **Ділення** dělení, ділити dělit, поділити vydělit.

При діленні також вживається конструкція з орудним відмінком:

$8 : 2 = 4$  osm děleno dvěma jsou čtyři;

$900 : 3 = 300$  devět set děleno třemi je tři sta.

### Відмінювання запозичених іменників на **-um, -eum, -ium, -uum**

Запозичені з латинської або грецької мов іменники на **-um, -eum, -ium, -uum** в чеській мові належать до середнього роду. В українській мові їм відповідають переважно іменники чоловічого роду, рідше — іменники жіночого або середнього роду, напр.: *album альбом*, *muzeum музей*, *datum дата*, *jubileum ювілей*, *lyceum лицей*, *centrum центр*, *forum форум*, *adjektivum прикметник*, *vakuum вакуум*, *akvárium акваріум*, *teritorium територія*, *gymnázium гімназія*, *stadium стадія*, *publikum публіка*, *studium навчання*, *individuum індивід/індивідуум*.

Іменники на **-um** відмінюються за зразком *město*, іменники на **-eum, -ium, -uum** мають змішаний тип відмінювання: в однині і в називному відмінку множини вони відмінюються за зразком *město*, у родовому, давальному, місцевому й орудному відмінках множини вони мають закінчення за зразком *toře* (закінчення **-um** при відмінюванні відкидається).

| Pád | Číslo jednotné |        | Číslo množné |         |
|-----|----------------|--------|--------------|---------|
| N.  | datum          | muzeum | data         | muzea   |
| G.  | data           | muzea  | dat          | muzeí   |
| D.  | datu           | muzeu  | datům        | muzeím  |
| A.  | datum          | muzeum | data         | muzea   |
| L.  | datu           | muzeu  | datech       | muzeích |
| I.  | datem          | muzeem | daty         | muzei   |

### Відмінювання іменників грецького походження на **-ma** (тип *drama*)

Іменники на **-ma** (*drama драма*, *téma тема*, *schéma схема*, *dogma догма*, *klima клімат*, *dilema дилема*, *astma астма*, *axióma аксіома*, *panogáma панорама*, *plazma плазма* та ін.) у чеській мові належать до іменників середнього роду. Вони відмінюються за зразком іменників твердої групи (тип *město*), крім родового відмінка однини: *drama* — *dramatu*. У непрямих відмінках до основи іменників цього типу додається суфікс **-at**:

| Pád | Číslo jednotné |         | Číslo množné |          |
|-----|----------------|---------|--------------|----------|
|     | N.             | drama   | téma         | dramata  |
| G.  | dramatu        | tématu  | dramat       | témat    |
| D.  | dramatu        | tématu  | dramatům     | tématům  |
| A.  | drama          | téma    | dramata      | témata   |
| L.  | dramatu        | tématu  | dramatech    | tématech |
| I.  | dramatem       | tématem | dramaty      | tématy   |

Іменник а́ромат *аромат* або відмінюється за зразком *drama*, або зовсім не відмінюється, як і *ревма ревматизм*.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Proč se maminka chystá sbalit synovi věci na tábor?
2. Co dala do batohu ten první rok?
3. Kolik věcí by klukovi stačilo?
4. Co podle něj patří k pořádnému tábornickému vybavení?
5. Co si přibalíte do kufru, až pojedete na dovolenou?
6. Kolikere řešení je možné?
7. Kolikere ponožky si s sebou berete do zavazadla?
8. Kolikere věci máte?

### 2. Vyprávějte svými slovy obsah textu **Jak si balím kufr**.

### 3. Inscenujte dialog podle tohoto námětu:

Jaroslav a Milena se chystají na dovolenou, dlouho se hádají, co si přibalí do kufru. Milena má velký seznam. Jaroslav radí ženě, aby si balila věci rozumně.

### 4. Utvořte číslovky druhové:

(5) šaty, (3) látka, (2) noviny, (4) kamna, (10) dveře, (3) housle, (1) vrata, o (5) šatech, z (3) látky, v (2) novinách, do (4) kamen, k (10) dveřím, s (3) houslemi, od (1) vrat.

### 5. Číslice v závorkách nahrad'te druhovými číslovkami:

Vzal si s sebou (2) rukavice. Do místnosti vedou (3) dveře. Do opravy nesl (5) boty. Příklad je možno řešit (3) způsobem. Vezmu si ještě (4) zápalky. Je to



strom s (2) ovocem. Ve výloze ležely (8) hodinky. Ve skříni visely (7) šaty. Výrobek bude v prodeji v (3) úpravě. Přines (10) noviny. Ze dvora vyjžděli (4) vraty. Vezli všechno na (2) saních. Názory na to jsou (2). Koupila si (3) nové punčochy. Máme tady (3) kávu. Dejte mi ještě (6) sardinky. Přidali tam (9) koření.

### 6. Přečtěte uvedená desetinná čísla a zlomky:

0, 2; 0,35; 2, 5; 2, 124; 1, 43; 4, 379;  $\frac{1}{4}$ ;  $\frac{1}{2}$ ;  $\frac{3}{4}$ ;  $4 \frac{1}{2}$ .

### 7. Napište slovy číslovky:

$$11 + 2 = 13 \qquad 87 - 14 = 73$$

$$174 + 15 = 189 \qquad 10 - 1 = 9$$

$$14 \times 2 = 28 \qquad 240 : 6 = 40$$

### 8. V následujících větách podtrhněte tvary podstatného jména muzeum. Určete jejich pády, vypište tvary do následujícího po cvičení přehledu. Chybějící tvary doplňte.

Historická muzea mě moc nebaví, a když musím někde na dovolené chodit po muzeích, protestuji. Většina muzeí jsou podle mě budovy plné divných věcí, přestože prý spousta lidí věnovala muzeím vzácné historické památky, obrazy nebo staré kusy nábytku. Skoro každá vesnice chce mít dneska svoje vlastní muzeum. Někdy se dost divím, jak můžou být před muzei takové fronty. Ale přece jenom jsem se už setkal s muzeem, které zajímalo i mě. Zítřka tam jdeme znova — do Národního technického muzea. V tomto muzeu se uchovávají technické vynálezy, fotoaparáty a filmové kamery z minulého století, krásné staré automobily, ba dokonce i letadla. To je něco jiného!

*muzeum*

*jednotné číslo*

*množné číslo*

### 9. Doplňte daná slova do předložkových vazeb v jednotném a množném čísle:

Bez čeho? K (e) čemu? Pro co? O čem? S čím?

album, gymnázium, muzeum, datum, centrum, akvárium, teritorium.

### 10. Výrazy v závorkách dejte do správných pádů:

Rozhodli jsme se k (studium) na střední průmyslové škole stavební. Návštěva (planetárium) je částí výuky astronomie na střední škole. Děti mají doma několik (akvárium). Prohlídka města je spojena s návštěvou tří (muzeum). Počkáme na ně před (muzeum). Opatřit dopis (datum). Oslavili jedno z (význačná jubilea). Nemoc dosáhla (vrcholné stadium). Zapamatuj si několik (data). Všechny úkoly byly splněny před stanoveným (datum). Četl

jsem článek o objevení (plutonium). Mluvil se i o (stipendia). Hra vyvolala nesouhlas (publikum). Kromě (studium) nemá jiné zájmy. Pokus musí probíhat ve (vakuum). Sloveso je ve (futurum). Z (autobus) vystoupili před vchodem do (mauzoleum). Bavil se s (nějaké divné individuum). Mluvil o (dvě centra). Do této země můžete cestovat jen s (platné vízum). Někdy se stává, že pro snahu dosáhnout (maximum) nedosáhne nespokojený člověk (minimum).

**11. Utvořte věty s následujícími substantivy (v různých pádech a číslech):**  
sanatorium, gymnázium, album, individuum, muzeum, lyceum, téma, drama.

**12. Podstatná jména v závorkách převed'te do náležitých tvarů:**

V teplém (klíma) jižních zemí se daří pomerančům. Život některých lidí se podobá dovedně napsanému (drama). Držte se daného (téma). Při slohové práci jsme si mohli vybrat z několika (téma). O tomto (téma) bychom mohli hovořit ještě dlouho. Nesmíte se odchýlit od (téma). Hlavním (téma) Babičky Boženy Němcové je život na českém venkově před r. 1848. Zapojili jsme přístroj podle uvedeného (schéma). Neznám obsah toho (drama). Zapamatuj si několik (data). Tento divadelní soubor uvádí každoročně jedno z Čapkových (drama). V těchto lázních se lečí lidé trpící (astma).

**13. Přeložte do češtiny:**

a) В магазині є кава трьох сортів. Кухар додав у їжу приправу чотирьох видів. У нашій групі було два різних погляди на цю справу. В будинок можна зайти через двоє дверей. Сестра собі замовила плаття з двох різних тканин. Цю задачу можна розв'язати двома способами. Іменники цього типу мають кілька закінчень у називному відмінку множини. Мені не потрібні у відрядження десять пар шкарпеток.

б) У Празі студенти відвідали кілька музеїв. — Після закінчення середньої школи учні можуть вступати до гімназій. — У старому альбомі ми знайшли кілька фотографій нашої гімназії. — Артист подякував публіці за щирий прийом. — Курсову роботу треба написати до визначеної дати. — До центра міста ви швидко доїдете на метро. — Наведені факти слід перевірити. — В наступному році наш університет відзначає свій ювілей. — Мама поїхала на лікування в санаторій. — Цей прикметник відмінюється за зразком прикметників твердої групи. — На цю тему я читав кілька статей. — Він не міг жити на півночі через суворий клімат. — Відомий критик присвятив свої статті драмам Карла Чапека.

*Co jste možná nevěděli...*

### Gymnázium

Slovo gymnázium má — troufám si říct — přímo šokující původ. Pochází z řeckého slova *gymnos*, které znamená — nahý.

Ve starém Řecku existovaly instituce, původně komplexy budov, které sloužily tělesné výchově. Pěstoval se tam tělocvik, běh na krátké a dlouhé tratě, skok do dálky, hod oštěpem a diskem, zápas a box. Byly určeny mládeži a výcvik vedli odborní učitelé. Cvičení se konala za doprovodu hudby a zpěvu. Postupem doby se k tělovýchovným disciplínám připojily i přednášky, jak se tehdy říkalo z filozofie, do které ale patřila většina dnešních společenských a přírodních věd. Těmto výchovným a vzdělávacím ústavům, původně tělocvičnám, se říkalo *gymnasion*, protože ve starém Řecku se ne cvičilo v tričkách, trenýrkách a dresech, případně v teplákách, ale jen tak beze všeho; cvičenci byli nazí, řecky *gymnos*. A když vznikaly střední školy, které chtěly navazovat na klasickou vzdělanost, za základ jejich názvu se vzal druhý význam slova *gymnasion*, ten výchovný, vzdělávací.

A na nahotu, která stála úplně na počátku, se zapomělo nebo nemyslelo.

*(M. Novotný. Zákulisí slov).*

\* \* \*

Čtvrtek 9.9.1999 proběhl jako každý jiný, jenom ty devítky z něho nějak čouhaly. Devítek v magickém datumu bylo tedy pět, což je v 20. tisíciletí maximum. A 9.9.9999 je tak strašně daleko. Mnohem lepší jsou pochopitelně na tom jedničky a dvojky. Nejlépe tedy na tom bylo v tomto tisíciletí datum složené z osmi jedniček a to 11.11.1111. Na 2. místě byly asi dvojky a to 22.2. 1222 a nebo 22.12.1222 Zajímavé to bude 22.2.2222, čehož se nedožiju.

\* \* \*

### Z aforismů

Devatero řemesel, desátá politika.

\* \* \*

Profesoři, milí zlatí,  
dokavad se točí svět,  
v denní praxi pořád platí  
2 krát 2 je někdy 5.

*(Jiří Žáček)*



## LEKCE 26

Текст: ◀ О Čechovi (úryvek).  
Alois Jirásek  
(Z knihy "Staré pověsti české").

Додаткове читання: ◀ Kde domov můj. Národní  
hymna. Josef Kajetán Tyl.

Граматика: ◀ Дієприслівники.  
Утворення дієприслівників  
теперішнього і минулого  
часу.  
Віддієприслівникові  
прикметники на -oucí, -ící.  
Відносні займенники.  
Відмінювання відносного  
займенника *jenž*.

### O Čechovi (úryvek)

Alois Jirásek  
(Z knihy "Staré pověsti české")

Za Tatrami, v rovinách při řece Visle, rozkládala se od nepaměti<sup>1</sup> charvátská země, část prvotní veliké vlasti Slovanské. V té charvátské zemi bytovala četná plemena, příbuzná jazykem, mravy, způsobem života.

I stalo se, že se strhly mezi nimi vády a krvavé boje o meze a dědiny<sup>2</sup>. Vstal rod na rod, příbuzní bojovali proti příbuzným a hubili se navzájem<sup>3</sup>.

V ten čas dva bratři mocného rodu, oba vojvodové<sup>4</sup>, Čech a Lech, spolu se o to snesli<sup>5</sup>, že opustí rodnou zemi bojem neblahou<sup>6</sup>. Řekli si:

"Vyhledejme sobě nových sídel, kde by náš rod žil s pokojem a díla si hleděl."<sup>7</sup>

Jak se usnesli, tak vykonali. Svolavše své plémě, vzdali oběť bohům, vynesli obrazy dědů, a rozžehnavše se s otcovskou půdou, obrátili se na západ slunce, v neznámé končiny.

Tak došli až k třetí velké řece, Vltavě, která divočinou tekla; když i tu přebředli, počala si všechna čeleď stýskati, že není konce klopotné cesty a nikde stálého odpočinutí.

Tu vojvoda Čech ukázal na vysokou horu, jež se před nimi modrala nad širým, rovinatým krajem, a děl:

"Poodejděme pod tuto horu, tam dětem, skotu odpočineme."<sup>8</sup>

Došli a položili se na úpatí hory, jež slove Říp. Vojvodové a starší rodu ohledali půdu vůkol a znamenali, že jest úrodná. Ráno pak, za první zoře,

vstal Čech a vydal se sám jediný vzhůru na temeno Řípu<sup>9</sup> tichým lesem, plným ještě nočního šera.

Když vstoupil na horu, bylo ráno; a hle, širošířý kraj se před ním rozkládal do nedozírné dálky až k modravým horám rovný a volný, les, nivy a luka.

I zaradoval se praotec Čech nad utěšeným krajem i zamyslíl se pak nad ním, jak bohové dají, jak tu bude jeho rodu i budoucím pokolením.

Když pak sestoupil, zvěstoval, co zhlédl. Nazejtří vydali se mnozí kolem hory, aby poznali všecko okolí. Co zhlédli, podobalo se jim, vody velmi rybné, půda úrodná, všečen způsob té krajiny, a oznámili, že se hodí na sídla<sup>10</sup>.

Když pak třetího dne počalo slunce nad lesy vycházeti, povolal Čech bratra a starší a rozkázal svolati všechnu čeleď.

Povystoupiv s nimi na místo, odkud viděli do kraje, promluvil k nim takto:

“Již si nebudete stýskati, neboť jsme našli kraj, kde zůstaneme a sídla zarazíme. Vizte, to je ta země, kterou jste hledali. Často jsem vám o ní mluvil a sliboval, že vás do ní uvedu. To je ta země zaslíbená, zvěře a ptáků plná, medem oplývající. Na všem budete míti hojnost<sup>11</sup>, a bude nám dobrou obranou proti nepřátelům. Hle, země po vaší vůli! Jen jména nemá; rozvažte, jakým jménem by měla býti jmenována.”

“Tvým! Tvým nechť se jmenuje!” zvolal jako z božského vnuknutí stařec dlouhé, bílé brady, nejstarší ze všech starostů.

Hned všichni, starostové i čeleď, volali jako jedním hlasem:

“Tvým! Tvým jménem!”

“Po tobě ať se jmenuje!”

Vojvoda Čech, potěšen vůlí všeho lidu, poklekl na kolena a líbal zemi, novou vlast svého plemene. A zlíbav ji, vstal, a pozvednuv rukou svých<sup>12</sup> do širého kraje, pohnut volal a žehnal:

“Vítej, země svatá, nám zaslíbená! Zachovej nás zdravé, zachovej nás bez úrazu a rozmnož nás od národu do národu až na věky!”



## SLOVNÍČEK

**bytovat** тут: жити

**čeleď**, -di i -dě ž. челядь

**četný** численний

**dálka**, -y ž. далечинь

**divočina**, -y ž. дичина

**hle** citosl. глянь, гляньте, поглянь,

погляньте

**hledat**, -dám, -dají шукати

**klopotný** виснажливий

**končina**, -y ž. тут: край

**mocný** сильний, могутній

**modrat**, -rám, -rají синіти

**modravý** синявий

**mrav**, -u m. звичай

**nazejtří** hovor. завтра

**nedozírný** величезний, неозорий

obět', -ti ž. жертва  
 obrana, -y ž. захист, оборона  
 obrátit se, -tím, -tí повернутися,  
 обернутися  
 odpočínutí, -í s. відпочинок, спочи-  
 нок  
 okolí, -í s. околиця  
 oplývat, -vám, -vají бути багатим,  
 рясніти  
 plemeno *i zast. a kniž.* plémě, -ene s.  
 плем'я  
 podobat se, -bám, -bají *čemu* бути  
 схожим, бути подібним *на що*  
 pokleknout, -nu, -nou схилитися,  
 стати на коліна  
 pokolení, -í s. покоління  
 prvotní первісний, первинний  
 přebřednout, -du, -nou *zast.* пере-  
 брести  
 pták, -a *m.* птах  
 půda, -y ž. земля, цілина  
 rovina, -y ž. рівнина  
 rovinatý рівнинний  
 rozkázat, -kážu *i* -káži, -kážou *i* -káží  
 наказати  
 rozmnožit, 3 os. -ží, -ží збільшити,  
 примножити  
 rozvážit (si), -žím, -ží зважити,  
 обдумати  
 rozžehnat se, -nám, -nají *zast., kniž.*  
 попрощатися  
 slout, sluje, sluji *kniž.* називатися

strhnout se, -nu, -nou зчинитися,  
 вибухнути  
 stýskat si, -kám, -kají скаржитися,  
 нарікати  
 svolat, -luji, -lují давати згоду, дава-  
 ти дозвіл  
 šero, -a s. сутінки, присмерки  
 širý широкий  
 úraz, -u *m.* ушкодження  
 úrodný родючий, врожайний  
 usnést se, -su, -sou вирішити,  
 постановити  
 utěšený приємний  
 uvést, uvedu, uvedou привести,  
 повести  
 váda, -y ž. вада, дефект  
 vlast Slovánská колиска слов'ян,  
 батьківщина слов'ян  
 vnuknutí, -í s. сугестія, навіювання  
 vůkol *zast., kniž.* навколо  
 vůle, -e ž. воля  
 vzdát bohům вшанувати богів  
 zachovat, -vám, -vají зберегти  
 zarazit, -zím, -zí зупинити, осадити  
 zaslíbený обітований  
 země, -ě ž. земля, країна;  
 charvátská *z.* хорватська земля  
 zoře, -e ž. *zast., kniž.* зоря  
 zvěře, -e ž. звірина  
 zvěstovat, -tuji, -tují провіщати, спо-  
 віщати, віщувати  
 žehnat, -nám, -nají благословляти

## Doplňková četba

### Národní hymna

#### Kde domov můj

Kde domov můj, kde domov můj,  
 voda hučí po lučinách,  
 bory šumí po skalinách,  
 v sadě skví se jara květ,  
 zemský ráj to na pohled!

A to je ta krásná země,  
země česká domov můj,  
země česká domov můj!

(Josef Kajetán Tyl)



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |  |  |
|--|--|
| 1. od nepaměti   | здавна, з давніх віків   |
| 2. boje o meze a dědiny  | <i>тут</i> : боротьба за землю і села  |
| 3. Hubili se navzájem.   | Вони знищували один одного.  |
| 4. vojvodové   | воєначальники (vojvodova в сучасній мові не вживається, пор. vojevůdce полководець, воєначальник). |
| 5. Spolu se o to snesli.   | Вони вирішили разом.   |
| 6. bojem neblahou  | змучену боротьбою  |
| 7. Vyhledejme sobě nových sídel, kde by náš rod ... a díla si hleděl.                              | Знайдімо собі нові місця, де б наш рід ... і дбав про свої справи.                                 |
| Пор. у сучасній мові:<br>vyhledat <i>koho, co</i><br>Vyhledat si novou práci.                      | Знайти собі нову роботу.   |
| 8. ... a děl: "Poodejděme pod tuto horu, tam dětem, skotu odpočineme."                             | і сказав: "Підійдімо до підніжжя цієї гори, там дамо дітям, худобі відпочити".                     |
| 9. Vydal se ... na temeno Řípu.  | Вирушив ... на вершину гори Ржіп.  |
| 10. ...že se hodí na sídla.  | ... що вона (місцевість) придатна для поселення.   |
| 11. Na všem budete mítí hojnost.   | В усьому у вас буде достаток.  |
| 12. pozvednuv rukou svých...   | піднявши свої руки   |
| Пор. у сучасній мові:<br>Pozvednout, pozdvihnout<br><i>koho, co</i><br>Pozdvihnout hlavu na lůžku. | Підняти голову на ліжку.   |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

Дієприслівники  
(přechodníky)

Дієприслівники виражають у реченні додаткову дію, що супроводжує або доповнює основну, виражену присудком. При цьому обидві дії — і основна, і додаткова — стосуються одного й того ж суб'єкта, напр.:

Děti slyšely dědečkův přísný hlas.

Děti vyběhly ze zahrady.

Děti, slyšíce dědečkův přísný hlas, vyběhly ze zahrady.

В чеській мові дієприслівникові звороти, як і в українській мові, виділяються комами. Непоширені дієприслівники в чеській мові комою, як правило, не виділяються, напр.: Chlapci všechno zapírali zardívajíce se. *Хлопці все заперечували, червоніючи.*

В сучасній чеській мові дієприслівникові форми трапляються лише в художній літературі або в спеціальних, наприклад, юридичних текстах. У розмовній мові дієприслівники не вживаються.

Утворення дієприслівників  
теперішнього і минулого часу

За формою і за значенням розрізняються дієприслівники теперішнього і минулого часу.

Дієприслівники теперішнього часу виражають дію, що відбувається одночасно з основною дією, вираженою присудком у теперішньому, минулому або майбутньому часі, напр.:

Ležíc na sluníčku, děvče si opaluje záda (děvče leží a přitom se opaluje).

Ležíc na sluníčku, děvče si opalovalo záda (děvče leželo a přitom se opalovalo).

Ležíc na sluníčku, děvče si bude opalovat záda (děvče bude ležet a přitom se bude opalovat).

Дієприслівники минулого часу виражають дію, що відбувається до початку основної дії, вираженої присудком, напр.:

Usmav se, otec rychle odešel (nejprve se otec usmál a pak odešel).

**Дієприслівники теперішнього часу** утворюються від основ дієслів недоконаного виду (в українській мові їм відповідають дієприслівники з суфіксами **-учи, -ючи, -ачи, -ячи**).



Якщо дієслово у 3-ій особі множини теперішнього часу закінчується на **-ou**, то дієприслівник матиме суфікси **-a** (в чоловічому роді), **-ouc** (в жіночому і середньому), **-ouce** (у множині всіх трьох родів).

Якщо дієслово у 3-ій особі множини теперішнього часу закінчується на **-í, -ejí, -ějí**, то дієприслівник матиме суфікси **-e** (в чоловічому роді), **-íc** (в жіночому і середньому), **-íce** (у множині всіх трьох родів):

| inf.     | 3. pl.  | muž. r. | žen. i stř. r. | pl. pro všechny rody |
|----------|---------|---------|----------------|----------------------|
| nést     | nesou   | nesa    | nesouc         | nesouce              |
| brát     | berou   | bera    | berouc         | berouce              |
| tisknout | tisknou | tiskna  | tisknouc       | tisknouce            |
| prosit   | prosí   | prose   | prosíc         | prosíce              |
| trpět    | trpí    | trpě    | trpíc          | trpíce               |
| kryt     | kryjí   | kryje   | kryjíc         | kryjíce              |
| sázet    | sázejí  | sázeje  | sázejíc        | sázejíce             |
| dělat    | dělají  | dělaje  | dělajíc        | dělajíce             |

Дієприслівники **минулого часу** утворюються від основ минулого часу дієслів доконаного виду (в українській мові їм відповідають дієприслівники з суфіксами **-ши, -вши**).

Якщо основа минулого часу закінчується на приголосний, то дієприслівник чоловічого роду не матиме ніякого суфікса, дієприслівники жіночого і середнього роду матимуть суфікс **-ši**, а у множині всіх трьох родів буде суфікс **-še**.

Якщо основа минулого часу закінчується на голосний, то дієприслівник чоловічого роду матиме суфікс **-v**, дієприслівники жіночого і середнього — суфікс **-vši**, а у множині всіх трьох родів буде суфікс **-vše**:

| -l forma | muž. r. | žen. i stř. r. | pl. pro všechny rody |
|----------|---------|----------------|----------------------|
| vynesl   | vynes   | vynesši        | vynesše              |
| zametl   | zamet   | zametši        | zametše              |
| odvezl   | odvez   | odvezši        | odvezše              |
| přečetl  | přečet  | přečetši       | přečetše             |
| vybral   | vybrav  | vybravši       | vybravše             |
| přikryl  | přikryv | přikryvši      | přikryvše            |

➤ *Запам'ятайте* форми деяких дієприслівників:

být — jsa, jsouc, jsouce; byv, byvši, byvše  
 vidět — vida, vidouc, vidouce  
 vědět — věda, vědouc, vědouce  
 říct — řka, řkouc, řkouce  
 jet — jeda, jedouc, jedouce  
 přijít — přišed, přišedši, přišedše  
 přijet — přijed, přijedši, přijedše

Деякі дієприслівники в сучасній мові перейшли в розряд прислівників або прийменників: *chtě nechtě / chtíc nechtíc хочеш не хочеш, vleže лежа-чи, vsedě сидячи, stoje стоячи, vstáváje встаючи, lehaje лягаючи, nemluvě, nemluvic o + L не говорячи, не кажучи про що, nehledě, nehledíc k, na + D, A незважаючи на що; vujma + G, A; vujímaje, vujímajíc + A за винятком, крім чого; ročínaje, ročínajíc + I починаючи з чого, konče, končíc + I закінчуючи чим та ін., напр.:*

*Chtě nechtě musela se dát do práce. Хочеш не хочеш мусила взятися за роботу. Nehledě na nikoho rychle odešel z pokoje. Не дивлячись ні на кого, він швидко пішов з кімнати. Nehledě k drobným chybám, práce má dobrou úroveň. Незважаючи на дрібні помилки, робота має хороший рівень. Nehledě na počasí, vydali jsme se do hor. Незважаючи на погоду ми вирушили в гори. Ročínaje 1. lednem došlo k nové úpravě cen. Починаючи з першого січня, відбулося нове регулювання цін. Tyto změny běžného plánu se týkají všech, ročínaje odbočkami a konče velkými podniky. Ці зміни поточного плану стосуються всіх, починаючи філіалами і закінчуючи великими підприємствами. Lékař ordinuje každý den vujma pondělí. Лікар приймає щодня, крім понеділка.*

### Віддієприслівникові прикметники на **-oucí, -ící** (přídavná jména slovesná)

Віддієприслівникові прикметники на **-oucí, -ící** (rostoucí, pracující) утворюються від дієприслівників теперішнього часу жіночого і середнього роду на **-ouc, -íc** шляхом додавання закінчення **-í** для всіх трьох родів:

čekat — čekajíc — čekající;  
 kupovat — kupujíc — kupující;  
 pracovat — pracujíc — pracující;  
 jít — jdouc — jdoucí;  
 pronásledovat — pronásledujíc — pronásledující.

У віддієприслівникових прикметників залишається те саме дієслівне керування, яке має дієприслівник, напр.:

čekaјíc na bratra — čekaјící na bratra.

На відміну від дієприслівників, віддієприслівникові прикметники на **-oucí, -ící** вживаються часто. В реченні вони використовуються як стилістичний засіб — скорочують підрядне речення, напр.:

Žáci, kteří připravují program, se sejdou ve tři hodiny. > Žáci připravující program se sejdou ve tři hodiny.

На українську мову чеські віддієприслівникові прикметники перекладаються конструкцією *який + дієслово* (форми *готуючий, купуючий, чекаючий і под.* в українській мові є ненормативними), напр.: *Žáci připravující program se sejdou ve tři hodiny. Учні, які готують програму, зберуться о третій годині.*

Від дієприслівників минулого часу віддієприслівникові прикметники утворюються значно рідше, напр.: *žák vykonavší svou povinnost учень, який виконав свій обов'язок, brankář pozdě vyběhnuvší z branky воротар, який пізно вибіг з воріт.*

Деякі віддієприслівникові прикметники перейшли в розряд іменників: *neslyšící (lidé) глухі, pracující трудящі, kupující покупець, vedoucí завідувач(ка).*

Віддієприслівникові прикметники на **-oucí, -ící** відмінюються як прикметники м'якої групи: *kupující, kupujícího, kupujícímu, o kupujícím, s kupujícím.*

### Відносні займенники

(zájmena vztažná)

Відносні займенники **který, jenž, jaký, čím, kdo, co** виражають відношення підрядного речення до якогось члена головного речення, як правило, вираженого іменником.

Відносні займенники відмінюються як прикметники твердої (*který, jaký*) або м'якої (*čím*) груп.

Займенники *který* і *jenž* мають однакове значення "який". Різниця між ними полягає в сфері вживання: *který* належить розмовній мові, а *jenž* — книжній.

Займенник **co** (в незмінюваній формі) іноді в розмовній мові вживають замість *který* і *jenž*, напр.: *Poslal dopis, co večer napsal. Він послав листа, якого написав увечері.*

Відмінювання відносного займенника *jenž*

Займенник *jenž* змінюється за родами і числами:

в однині чол. р. — *jenž*

жін. р. — *jež*

сер. р. — *jež*

у множині чол. р. — *již* (істоти), *jež* (неістоти)

жін. р. — *jež*

сер. р. — *jež*

| Pád | Číslo jednotné     |                |                 | Číslo množné                                  |            |            |
|-----|--------------------|----------------|-----------------|---|------------|------------|
|     | muž.r.             | žen.r.         | stř.r.          | muž.r.  | žen.r.     | stř.r.     |
| N.  | <i>jenž</i>        | <i>jež</i>     | <i>jež</i>      | <i>již</i> (život.),<br><i>jež</i> (neživot.) | <i>jež</i> | <i>jež</i> |
| G.  | <i>jehož</i>       | <i>jíž</i>     | <i>jehož</i>    | <i>j i c h ž</i>                              |            |            |
| D.  | <i>jemuž</i>       | <i>jíž</i>     | <i>jemuž</i>    | <i>j i m ž</i>                                |            |            |
| A.  | <i>jehož, jejž</i> | <i>již</i>     | <i>jež</i>      | <i>j e ž</i>                                  |            |            |
| L.  | (o) <i>němž</i>    | (o) <i>níž</i> | (o) <i>němž</i> | (o) <i>n i c h ž</i>                          |            |            |
| I.  | (s) <i>nímž</i>    | (s) <i>níž</i> | (s) <i>nímž</i> | (s) <i>n i m i ž</i>                          |            |            |

## CVIČENÍ

## 1. Odpovězte na otázky:

1. Jaké území obsazovaly původní slovanské kmeny?
2. Proč opustili otcovskou půdu staří Češi?
3. Kde se zastavili, aby si odpočinuli?
4. Jaký kraj uviděl praotec Čech kolem sebe?
5. Proč se lid vedený praotcem Čechem rozhodl zůstat v tomto kraji navždy?
6. Jakým jménem byla pojmenována nová vlast?
7. Jak jí žehnal praotec Čech?
8. Znáte nějakou pověst o vzniku vašeho kraje nebo města?

## 2. Přečtěte si pověst O Čechovi, vypište si klíčová slova, jež vyjadřují její základní obsah.

## 3. Vyprávějte svými slovy obsah pověsti O Čechovi.

**4. Přečtěte si následující úryvek a odpovězte na otázku: Kde je ve vyznačené větě chyba? Vypište z úryvku všechny přechodníky.**

Naslouchaje bedlivě televizním zprávám, zjistil jsem, že komentátor používá větu *“někteří státníci, maje na zřeteli prospěch rozvojových zemí, rozhodli se...”* Zjistiv, že skoro nikdo kolem neví, kde je v té větě chyba, upadl jsem na mysl. Někteří kolem, poznavše moje upadnutí na mysl, těšili mne řkouce: *“Nebud’ labuť, jazyk se prostě vyvíjí!”*

Neuspěl jsem ani dovolávaje se klasiků. Neuspěl jsem ani uváděje, že nepoužívám přechodníku v řeči běžné již drahně let, používám jich nicméně v některých písemných komunikátech. Toto neběžné výrazivo může řeči dodat tu jemně archaizující, tu žertovně či jízlivě zlehčující nádech. A proč se máme zříkat možnosti takových jemných odstínění, vlastních našemu nad jiné ohebnému jazyku?

Protože tomu vlastně nikdo ani neporozumí, pravili ti někteří kolem. Našel se i takový poťouchlík, který citoval má vlastní slova, že přece nejde o to, abychom zachovali všechny živočišné druhy jako muzeální sbírku, ale abychom zachovali životaschopný biologický systém této planety, a tázal se, zda pokládám přechodník za nezbytný prvek životaschopnosti jazyka. Na jeho argumentu něco bylo. Začal jsem se k němu sám neznatelně naklánět. Pak jsem si však vzpomněl na kolegu J. H., který ve stejné debatě pravil: *“Samozřejmě že musíme zachránit slony, ale ne kvůli muzeu, ale proto, že jsou prostě krásný!”* I přestal jsem se klonit a zatvrdil jsem se. Jsem tedy pro zachování slonů, černých čápů a dvojdyšných ryb, stejně jako budu nadále používat sotva srozumitelných přechodníků, o nichž — na rozdíl od černých čápů — zcela přesně vím, k čemu jsou. A zatvrdiv se takto, končím bez přechodníků.

*(Podle M. Holuba)*

**5. Vyhledejte přechodníkové konstrukce, odstraňte je podle vzoru:**

*Vzor:* Chodě po zahradě v dešti, pomalu se uklidňoval. > Chodil po zahradě v dešti a pomalu se uklidňoval. Uklonivši se kněžně a babičce, vyšla Hortensie ze dveří. > Když se uklonila kněžně a babičce, vyšla Hortensie ze dveří.

Chodě po zahradě v dešti, pomalu se uklidňoval. Uklonivši se kněžně a babičce, vyšla Hortensie ze dveří. Přivázav uzdu svého koně k železnému kruhu ve zdi, vydal se do statku hledat Martina. Jsouc od mládí zvyklá tvrdě pracovat, dokázala se postarat o své mladší sourozence. Vešla do plesového sálu, rozdávajíc všem sladké úsměvy. Stisknuv pevně podanou ruku, uklonil se a řekl své jméno. Pohlédnuvši zvědavě na pestrobarevný šátek zakrývajíc klec, sedla si na své místo u stolu. Stoupali do svahu pomalu a namáhavě, odpočívajíce téměř po každém kroku. Rozkrojiv krásné červené jablko, s chutí se zakousl do jedné poloviny. Dokončivše všechny

úpravy nového domu, mohli se konečně nastěhovat. Nevěda o těchto velkých změnách, postupoval podle starého plánu. Dívaje se z okna k mokřým horám na severu, pevně se rozhodl odejít. Konečně se Alík vynořil z rybníka, cákaje vodu na všechny strany.

### 6. Slovesa v závorkách užití v tvaru přechodníkovém:

Děvčata tančila (zpívat) lidové písně. Děti házely proutky do vody (dívat se) za nimi. (Vidět) matku zdaleka, rozběhl se k ní. (Zavádět) nové způsoby práce urychlují některé závody výroby. Srdečně si potřásli rukou (usmívat se). Dítě křičelo (bát se). Neustále zrychlovala řeč (upozorňovat) na blížící se nebezpečí. Vlaštovky létaly při zemi (lapat) drobný hmyz. Obecenstvo (bouřit) nepopsatelným nadšením vyvolávalo zpěváky. Procházeli městem (obdivovat) krásně opravené starobylé domy. Vyhlédl ven (uslyšet) pod okny podivné zvuky. Utíkal směrem k nám, (mávat) rukama a cosi (křičet). Seděla u okna (psát) dopis. (Napsat) dopis vložila jej do obálky. (Vycházet) z domu potkali jsme jakéhosi neznámého člověka. (Rozloučit se) s přáteli, vydali se na cestu.

### 7. Vyhledejte ustrnulé přechodníky:

V hovorové řeči přechodníky takřka vymizely. Jeho zdravotní stav se vůči hledě zlepšoval. Muzeum je otevřeno denně vyjma pondělí. Zahrada se měnila takřikajíc před našima očima. Počínaje dneškem platí nový jízdni řád. Soudě podle hlasu byl silně nachlazen. Chtě nechtě musel zpátky do školy. Nehledě na námahu dopravil náklad až k horské chatě. Nové domy vyrůstaly tak říkajíc před očima. Vaše práce je celkem dobrá nehledě na nepatrné chybičky. Začali jsme opět všichni pracovat dneškem počínaje.

### 8. V následujících větách nahrazujte závislé věty přídavnými jmény.

#### Provádějte změny podle vzoru:

*Vzor:* Žáci, kteří připravují program, se sejdou ve tři hodiny. — Žáci připravující program se sejdou ve tři hodiny.  
Chlapec, který jde před námi, je můj spolužák. Pes, který pronásledoval kočku, štěkal pod stromem. Sníh, který napadl přes noc, překvapil ranní chodce. Výhled do údolí nám zakryl sníh, který padal v hustých mokrých vločkách. Lidé, kteří užívají elektronickou poštu, se mohou dorozumívat levněji než telefonem. Na obraze vidíme rybáře, jak si připravuje síť. Zarazil ho zvuk věžních hodin, jež odbíjely půlnoc. Na vrcholu pevnosti je socha Vítězství, která drží palmovou ratolest. Už za branou slyšeli šumění vody, která z automatických zavlažovačů kropila trávník. Z myslí mu stále nešla vzpomínka na dívku, která seděla u okna s knihou.

**9. Tvary zájmena který nahrad'te tvary zájmena jenž:**

Alois Jirásek je spisovatel, který se pro nás stal hlavním představitelem historické četby. Pán, kterého jsem požádal o radu, mi ochotně ukázal cestu. To je ta kniha, o které nám vyprávěl učitel. Ukázal nám nejvzácnější kusy své sbírky, kterým věnoval většinu svého volného času. V této obrazárně můžeme vidět díla, která patří k pokladům našeho výtvarného umění. Pojedeme navštívit přátele, se kterými jsme se seznámili o loňských prázdninách. Konečně jsme na vlastní oči viděli pražské památky, o kterých jsme četli v knihách. To je to město, kterému bylo dáno jméno Praha. V domě byly krásné pestré koberce, po kterých bylo až škoda chodit.

**10. Zájmeno který nahrad'te zájmenem jenž:**

Události, o kterých dobře víme; dům, ve kterém bydlíme; člověk, s kterým jsem mluvil; romány, o kterých byla řeč; případ, kterému se dívím; situace, ve které se nevyznám; lidé, kterým se to nelíbí; slova, ze kterých nic neplyne; pravidla, kterými se řídíme; fakta, na která se nepamatují; známí, které jsem potkal; teta, u které jsem bydlel; báseň, kterou znám; věty, které jsem nenapsal; motiv, který se opakuje; místo, které jsme našli; úředníci, kterých se to týká; téma, ke kterému přistupujeme; úloha, se kterou si nevím rady; dveře, kterými jsme prošli; práce, které se vyhýbají; knihy, ze kterých studoval.

**11. Přeložte do češtiny:**

a) Піднявшись на гору Ржип, воєвода побачив чудову місцевість з горами, лісами, полями. — Знайшовши чудовий і багатий край, люди оселилися в ньому. — Вони слухали старійшину, погоджуючись з усім, що він говорив. — Ми вибрали інший спосіб, вважаючи його кращим. — Не будучи спеціалістом, він не може цього вирішувати. — Незважаючи на окремі недоліки, його праця заслуговує на позитивну оцінку. — Склавши останній іспит, усі студенти нашої групи поїхали відпочивати. — Звернувшись до колеги, він повторив своє запитання. — Хочеш не хочеш, але іспит тобі доведеться скласти ще раз. — Докладно про все розпитавши, він подякував і пішов. — Він так стомився, що спав сидячи. — Не можна читати лежачи, це шкідливо для очей. — Музей працює щодня, крім середи. — Дівчина, яка читає книжку в метро, не помічає своєї зупинки. — Мати, яка одержує лист від сина, завжди хвилюється.

б) Їрасек, твори якого...; фільм, режисер якого...; книга, автор якої...; море, колір якого...; університет, студенти якого...; співак, голос якого ...; країни, економіка яких...; край, люди якого...; колеги, запитання яких...; праця, значення якої ...



## LEKCE 27

Додаткове читання:

Текст: ◀ О Вáноцiх.  
*Jan Werich.*

◀ Vánoční.  
*Alena Melicharová.*

Граматика: ◀ Відмінювання іменників середнього роду (тип *kuře*).  
Прислівники.  
Утворення прислівників.  
Ступені порівняння прислівників.  
Правопис прислівників.

### O Vánocích

A teď bych vám já, Jan Werich, chtěl popřát veselé Vánoce a to tak, abych, ani já ani vy, abychom neupadli do sentimentality — vánoční. Kdyby to bylo v mé moci, já bych byl rád, kdybych mohl dát všem lidem na světě pod stromček<sup>1</sup> škatuli — prázdnou škatuli, kterou kdyby otevřeli, tak by se museli smát, že tam nic není. A smáli by se a smáli by se, protože já věřím, že když se lidi smějou, tak nemají čas mít na sebe vztek a nemají čas se prát. Aspoň jeden den v roce.

“U nás je Štědrý večer vždycky samé vzpomínání, vzdychání. No, div že to nekončí pláčem<sup>2</sup>,” řekl můj otec. “A já bych chtěl jednou Štědrý večer plný legrace, křiku a smíchu. Plno dětí kolem a tak vůbec.” Matka věděla, že když otec skončí obratem “a tak vůbec”, že to je, jako když indiánský náčelník řekne “howgh”. Že je to definitivní, a proto jí nezbylo, než aby se usmála a řekla: “Nic snazšího, tak si pozveme nějaké lidi a bude legrace, proč ne?”

I shodli se, že by jim nejlépe vyhovovali Krombachovi. Měli také dvě malé děti a matka s paní Krombachovou chodila do školy. Otec zase znal Krombachova bratra z vojny, tak ho taky vzali v úvahu i s dětmi a i matkou jeho ženy, kterou zase znala naše babička ještě z doby první světové války z Červeného kříže. A když byla všechna pozvání přijata, nastal v naší rodině fofr. Bude nás k večeři osm dospělých a šest dětí. To znamená, že my děti budeme mít zvláštní stůl. Budeme večeřet dřív, aby byl čas potom těšit se z



dárků, a pak půjdeme spát. A dospělí pak budou mít svůj nerušený čas pro svou nerušenou švandu až do rána. Krombachovi přinesou cukroví a krocana a víno a dárky a my zase si vezmeme na starost to další a zase dárky pro jejich děti. Otec přikoupil příbory, porazil smrk a my jsme se sestrou ten smrk museli vyzdobit. Školník nám půjčil štafle. Sestra spadla a zlomila si klíční kost. Doktor Braun jí to dal do sádry, měla ruku daleko od těla a vypadala jako aeroplán s jedním křídlem. Strom jsem musel pochopitelně dozdobit bez ní. Jinak se všechno dařilo. Otec měl konečně dobrou náladu, matka konečně také, protože ruch a shon zaháněl vánoční sentimentalitu. A přišel Štědrý den. Stoly prostřeny, stromek, tedy strom, se prohýbal pod vahou cukrovinek, pečiva a čokolády. Otec rovnal lahve do šiku, oči se mu leskly neobyčejně štědrě. Matka vypadala trochu unaveně a spíš tak odevzdaně osudu. Sestra s aeroplánovou rukou stála od pěti hodin u okna a vyhlížela hosty. Už byla dávno tma a zrovna začal padat sníh, když sestra strhla poplach. “Už jsou tady!” křičela. “Už jsou tady dva taxíky. Jdi jim naproti.”<sup>3</sup>

Otevřel jsem dveře a zahrádkou se k nám hrnuli všichni Krombachovi — děti, dospělí, babička. Každý něco nesl — basy s lahvemi, mísy pokryté hedvábným papírem. Naši je vítali, oni zase vítali nás. My děti jsme se začali koulovat a do toho všeho halasu štěkal obrovský pes. Veliká mladá doga, která nám brala sněhové koule z ruky, skákala na nás, pak skákala na matku a na otce, bručela, vrtěla prutem a pak s námi se všemi vešla k nám do bytu.

Zatímco dospělí si pomáhali z kabátů<sup>4</sup>, doga nám dětem přátelsky olízla obličej. Postrčila matku paní Krombachové do houpací židle, až se zakuckala ta stará paní. A než jsme se nadáli<sup>5</sup>, byla v kuchyni. Opřela se o stůl, aby zkontrolovala, co se vaří, a zblafla dvě porce kapra — kost' nekost<sup>6</sup>. Za neustálého přátelského štěkotu a jiných psích zvuků a chrochtů začala v pokoji očesávat vánoční strom, přitom oblízla nějaké to děcko v dosahu a zanechala v rozjásané tváříčce stopu čokoládového jazyka. Když si byla lízla trochu rybí polívky, která stála připravená na servírovacím stolku, začala olizovat prázdné talíře patrně proto, aby se zbavila rybí chuti. Nálada dospělých poklesla a na nejnižší bod se dostala, když doga hupla na prostřený dětský stůl a chodila po talířích.

“Tak dost!” povídá náš otec. “Dost! Jdi dolů! Lehni! Lehni, povídám!” Doga to považovala za štědrovečerní šprým, usedla na stole, vyplázla na otce jazyk a začala dýchat tím rychlým, veselým psím dechem a pak začala štěkat. “Jak se jmenuje ten pes?” obrátil se otec na Krombachovi. “Zavolejte si ho!”

“To je přece váš pes,” povídá pan Krombach, co znal s otcem ještě z vojny.

“Jak to — náš pes? Přece přišel s váma.”

“Ne, nepřišel. Vítal nás u vás v zahradě a já myslím, že je to váš pes.”

Tak dogu vyhnali jako psa. Chvilku to sice trvalo, protože to zpočátku považovala za hru a skákala ze stolu na stůl, ale když viděla, že je to myšleno vážně, popadla krocana — dárek od paní Krombachové — a vyběhla do štědrovečerní chumelenice. Nás děti odvedli do koupelny, pečlivě nám myli obližané obličejíčky, talíře a přibory odnesli do kuchyně, kde je myli a drhli, začínaje štědrovečerní hodokvas tím, čím obyčejně končí. Rybí polívku vylili. Ale byl to veselý Štědrý večer. Bez sentimentálních vzpomínek, tak, jak si to otec přál. A pokud mě se týče, já jsem nezažil lepší.

Váš Jan Werich



## SLOVNÍČEK

bručet, -čím, či гарчати  
 chumelenice, -e ž. хуртовина, зави-  
 рюха  
 cukroví, -í hromad. солодоці  
 děcko, -a s. дитина  
 definitivní ostatочний  
 doga, -y ž. дог  
 drhnout, -nu, -nou мити, драїти  
 fofr, -u m. ob. expr. запарка, поспіх  
 hodokvas, -u m. різдвяна вечерея  
 houpací židle, -e ž. крісло-качалка  
 hupnout i hopnout, -nu, -nou стриб-  
 нути, скочити  
 indiánský індіанський  
 klíčnı kost, -i ž. ключиця  
 koulovat, -luji, -lují кидати сніжки  
 krocana, -a m. індик  
 legrace, -e ž. hovor. жарт  
 náčelník, -a m. вождь  
 obrat, -u m. зворот (мови)  
 očesávat, -vám, -vají оббирати  
 olíznout, -nu, -nou облизати  
 popadnout, -nu, -nou схопити  
 poplach, -u m. переполох  
 prát se, peru, perou битися, сваритися  
 prostřený розстелений  
 prut, -u m. тут: хвіст

rozjásaný веселий, радісний  
 sádra, -y ž. гіпс  
 sentimentalita, -y ž. сентименталь-  
 ність  
 shodnout se, -nu, -nou s kým v čem  
 домовитися з ким про що  
 shon, -u m. метушня  
 smrk, -u m. смерека, ялина  
 sněhová koule, -e ž. сніжка  
 strhnout, -nu, -nou здійснити (крик)  
 šik, -u m. ряд  
 škatule, -e ž. hovor. шкатулка  
 školník, -a m. шкільний сторож  
 šprým, -u m. жарт, витівка  
 štafle romn. ž. складана драбинка  
 štěkot, -u m. гавкання  
 švanda, -y ž, hovor. кумедія, жарт,  
 витівка  
 vojna, -y ž. hovor. військова служба  
 vyhlížet, -žím, -žejí виглядати  
 vyhovovat, -vuji, -vují задовольняти  
 vypláznout, -nu, -nou висунути  
 язык  
 vztek, -u m. гнів, злість  
 zakuckat se, -kám, -kají expr.  
 поперхнутися (від сміху)  
 zbláfnout, -nu, -nou ob. expr.  
 зжертвувати

## Doplňková četba

## VÁNOČNÍ

Bělostné Vánoce  
jsou většinou jen zdání.

Ladovská idylka  
vyvolá pousmání,  
Vánoce přichází  
na mokrých křídlech mraků,  
stroměčky rozsvěcí  
za okny paneláků.

Jmelí a ozdoby  
se třpytí na tržišti.  
Minulé Vánoce  
jsou stejné, jako příští,  
plné dobrot, vůně,  
tajných přání,  
radosti z dárků,  
štěstí z darování.

Dospělí vzdychnou:  
bože, ten čas letí!  
Vánoce vidí  
očima svých dětí  
a pro ně rozžijají za šera  
v ten klidný večer,  
kdy jsou všichni spolu  
v pohodě kolem svátečního stolu,  
dávný symbol  
Štědrého večera.

(Alena Melicharová)



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |                                  |                                    |
|----------------------------------|------------------------------------|
| 1. Dát pod stroměček.            | Покласти подарунок під ялинку.     |
| 2. No, div že to nekončí pláčem. | Дивно, що це не скінчиться плачем. |
| 3. Jít naproti <i>komu</i> .     | Йти зустрічати <i>кого</i> .       |

4. Dospělí si pomáhali z kabátů.  
 Пор.: pomáhat *komu z čeho*

Дорослі знімали пальто.  
 рятувати кого від чого.

5. A než jsme se nadáli.

Не встигли ми й озирнутися.

6. Zblafla dvě porce kapra —  
 kost' nekost'.

Вона зжерла дві порції коропа прямо  
 з кісточками.

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Відмінювання іменників середнього роду (тип *kuře*)

За зразком *kuře* курча відмінюються іменники, що називають малят звірів, птахів, напр.: *štěně* цуценя, *kotě* кошеня, *tele* теля, *house* гусеня, *kachně* каченя, *ptáče* пташеня, *mládě* звіря, маля, а також низка інших іменників: *zvíře* тварина, *doupě* нора, барліг, *koště* мітла, *vole* воло (у птахів), *roupě* пуп'янок, *děvče* дівчина, *vnouče* внук, *kníže* князь, *hrabě* граф.

Особливість відмінювання іменників за зразком *kuře* полягає в тому, що в усіх відмінках, крім називного і знахідного однини, відбувається нарощування основи: в однині додається суфікс **-et**, а у множині — суфікс **-at**. Іменники цього типу мають змішаний тип відмінювання: в однині вони відмінюються як іменники середнього роду м'якої групи (*kuřet-e* jako *moř-e*), а у множині — як іменники середнього роду твердої групи (*kuřat-a* jako *měst-a*):

| Pád | Číslo jednotné |              | Číslo množné |               |
|-----|----------------|--------------|--------------|---------------|
|     | kuře           | kuřata       | děvče        | děvčata       |
| N.  | kuře           | kuřata       | děvče        | děvčata       |
| G.  | kuřete         | kuřat        | děvčete      | děvčat        |
| D.  | kuřeti         | kuřatům      | děvčeti      | děvčatům      |
| A.  | kuře           | kuřata       | děvče        | děvčata       |
| V.  | kuře           | kuřata       | děvče        | děvčata       |
| L.  | (o) kuřeti     | (o) kuřatech | (o) děvčeti  | (o) děvčatech |
| I.  | kuřetem        | kuřaty       | děvčetem     | děvčaty       |

Іменник **dítě** в однині відмінюється за зразком *kuře*, а у множині — за зразком *kost*. Іменник **dítko** в однині відмінюється за зразком *město*, а у множині є жіночого роду і відмінюється за зразком *žena*:

| Pád        | Číslo jednotné |           | Číslo množné |             |
|------------|----------------|-----------|--------------|-------------|
| N., A., V. | dítě           | dítko     | děti         | dítky       |
| G.         | dítěte         | dítka     | dětí         | dítek       |
| D.         | dítěti         | dítku     | dětem        | dítkám      |
| L.         | (o) dítěti     | (o) dítku | (o) dětech   | (o) dítkách |
| I.         | dítětem        | dítkem    | dětmi        | dítkami     |

### Прислівники (příslovce)

Прислівник — незмінна повнозначна частина мови, яка називає ознаку дії, процесу, стану та якості або вказує на обставини, за яких відбувається подія чи явище. Відповідно розрізняються прислівники:

місця (відповідають на питання *kde? kam? kudy? odkud?*): *to je všude, zde, jdu domů*;

часу (відповідають на питання *kdy? odkdy? dokdy?*): *udělám to potom, později, zítra, brzy*;

способу (відповідають на питання *jak? jakým způsobem?*): *pracuje rychle, dobře, pilně, pomalu; neobyčejně dobře*;

причини (відповідають на питання *proč?*): *proto přišel (udělal to naschvál)*;

міри (відповідають на питання *jak mnoho? jak málo?*): *velmi dobrý, dost peněz, ještě dříve, trochu později*;

мети (відповідають на питання *za jakým účelem?*): *říci žertem*.

### Утворення прислівників (tvoření příslovčí)

Більшість прислівників утворюється від прикметників за допомогою суфіксів **-e (-ě), -o, -y**.

1) В чеській мові суфікс **-e (-ě)** співвідносний з українськими прислівниками на **-о**, напр.:

*veselý* — *vesele* *весело*;

*světly* — *světle* *світло*;

*dokonalý* — *dokonale* *досконало*.

Приголосні **d, t, n** перед суфіксом **-e** пом'якшуються, а приголосні **k, h, ch, r** чергуються з **c, z, š, ř**:

- hrdý — hrdě;
- důležitý — důležitě;
- srdečný — srdečně;
- k // c** měkký — měkce;
- h // z** drahý — draze;
- ch // š** tichý — tiše;
- r // ř** moudrý — moudře.

2) Менш поширеним є суфікс **-o**:

- malý — málo;
- mnohý — mnoho;
- blízký — blízko.

На відміну від української мови, в якій прислівники утворюються лише за допомогою суфіксів **-e** або **-o**, в чеській мові деякі прислівники мають дублетні форми із суфіксами **-e (-ě) // -o**, напр.:

- dlouhý — dlouho // dlouze
- blízký — blízko // blízce
- vysoký — vysoko // vysoce
- daleký — daleko // dalece
- veselý — veselo // vesele
- smutný — smutno // smutně
- těžký — těžko // těžce
- teplý — teplo // teple

Між такими дублетними формами існує семантична відмінність: прислівники на **-o** означають час, простір і стан, а прислівники на **-e (-ě)** — міру або якість ознаки, напр.:

- Koncert trval dlouho. // Dívala se na něho dlouze.
- Letadlo letí vysoko. // Byl to vysoce morální čin.
- V řece je hluboko. // Jsem hluboce dojat.
- Bydlí daleko od nás. // Nejsem o tom tak dalece informován.
- Bylo mi smutno. // Podívala se na mě smutně.
- U nich je vždycky veselo. // Všichni se vesele smáli.
- V lese bylo ticho. // Babička mluvila tiše.
- V místnosti je teplo. // Podíval se na mě teple.

3) За допомогою суфікса **-y** утворюються прислівники від прикметників на **-ský, -cký**:

- český — česky;
- dětský — dětsky;

ukrajinský — ukrajinsky;  
 německý — německy;  
 realistický — realisticky;  
 hezký — hezky.

Деякі чеські прислівники на -sky, -ску перекладаються на українську мову прислівником на **-ому** або прислівником *відносно чого*, прийменником *стосовно чого*, напр: *přátelsky* *дружньо* і *po-družněmu*, *historicky* *історично*, *stosovno* (*щодо*) *історії*, *z* *точки зору історії*, *turisticky* *відносно туризму*.

Ціла низка прислівників утворилася в чеській мові шляхом “застигання” безприйменникових форм (як наприклад, *zima*, *tma*, *celkem*, *právem*, *většinou*, *náhodou*, *kolem*, *honem*, *úhřnem*, *trochu*, *domů*, *dolů*) або сполученням прийменника з іменником, прикметником, займенником, числівником або прислівником, напр.: *odmlada*, *pohromadě*, *pomalu*, *zatím*, *poprvé* (але і *po prvé*), *podruhé* (але і *po druhé*), *provždy*, *předloni*. Вони називаються прислівниками-композиціями або складними прислівниками.

До складних прислівників належать також прислівники *negotnosti* і *moti* *negto* *що б то не було*, *bohudík(y)* *слава Богу*, *děkovati* *Богу*, *bohužel* *на жаль*, *milerád* *охоче*, *із задоволенням*, *tentam* (і *ten tam* = *pruč*) *тільки (його) й бачили*, *víceméně* (і *více méně*) *більш-менш*.

Деякі прислівники є застиглими дієслівними формами, зокрема дієприслівниковими: *leže*, *kleče*, *stoje* і *vleže* *лежачи*, *vkleče* *навколішки*, *vstoje* (і *vestoje*) *стоячи*, *takřka* *майже*.

До прислівників належать також деякі усталені словосполучення, як наприклад: *cestou* *necestou* *навпростець*, *křížem* *krážem* *уздовж і впоперек*, *chtě* *nechtě* *хочеш не хочеш*, *stůj* *co stůj* *що б то не було*, *za* *будь-яку ціну*, *děj* *se* *co* *děj* *хай буде, що буде*.

Прислівники можуть також мати зменшувальні експресивно забарвлені форми, напр.: *pomaloučku* *помаленьку*, *brzičko* *раненько*, *kratince* *коротенько*, *polehoučku* *легесенько*, *blizoučko* *близесенько*.

### Ступені порівняння прислівників (stupňování příslovcí)

Чеські прислівники із значенням якості можуть виражати різний ступінь властивості і міри:

перший ступінь (pozitiv) — pěkně;

вищий ступінь (komparativ) — pěkněji;

найвищий ступінь (superlativ) — nejpěkněji.

Порівняльний ступінь (komparativ) утворюється за допомогою суфіксів **-ěji** (**-ěji**) або **-e** (**-ě**).

1) Якщо прислівник закінчується на **-e (-ě), -sky, -cky**, порівняльний ступінь матиме суфікс **-eji (-ěji)**, причому у прислівників на **-sky, -cky** відбувається чергування **-ck // čť, -sk // šť**:

|                   |                         |
|-------------------|-------------------------|
| vesele — veseleji | lidsky — lidštěji       |
| rychle — rychleji | přátelsky — přátelštěji |
| chytře — chytřeji | prakticky — praktičtěji |
| tiše — tišeji     | vědecky — vědečtěji     |
| jasně — jasněji   |                         |
| klidně — klidněji |                         |

2) Якщо прислівник закінчується на **-o**, порівняльний ступінь матиме суфікс **-e**, причому відбувається чергування **h//ž, s//š, z//ž, r//ř**, суфікси **-k, -ok** випадають, а коренева голосна подовжується:

|                        |
|------------------------|
| blízko — blíže // blíž |
| daleko — dále // dál   |
| draho — draže // dráž  |
| vysoko — výše // výš   |
| nízko — níže // níž    |
| těžko — tíže // tíž    |

Форми на **-e blíže, dále, draže, výše, níže** і под. є книжними.

Деякі прислівники мають кілька форм порівняльного ступеня, напр.:

|   |
|---|
| úzko — úžeji // úže                       |
| široko — šíře, šír // šířeji              |
| snadně i snadno — snáze, snáz // snadněji |
| hluboko — hloub // hlouběji               |
| zřídka — řídce // řídčeji                 |

У деяких прислівників вищий ступінь порівняння утворюється супле-  
тивним способом:

|        |       |       |      |
|--------|-------|-------|------|
| dobře  | lépe  | розм. | líp  |
| zle    | hůře  |       | hůř  |
| špatně | hůře  |       | hůř  |
| mnoho  | více  |       | víc  |
| málo   | méně  |       | míň  |
| dlouho | déle  |       | dýl  |
| brzo   | dříve |       | dřív |

Однією з форм градації властивості є поєднання вищого ступеня порівняння чеських прислівників із сполучником **než**: *pracuje lépe než ty він працює краще, ніж ти; je jí o 5 let více než tobě вона старша за тебе на 5 років; займенниками čím/tím: čím dál tím víc чим далі, тим більше;*



прислівниками mnohem, stále: mnohem více *набагато більше*, stále rychleji *все скоріше*.

➤ **Запам'ятайте:** на відміну від української мови, в чеській у порівняльних зворотах перед сполучником **než** кома не ставиться.

Найвищий ступінь порівняння від усіх прислівників утворюється додаванням префікса **nej-** до форм вищого ступеня, напр.: nejrychleji, nejmoderněji, nejníže, nejvíce, nejdříve.

Форми найвищого ступеня часто поєднуються з прийменником **z (ze)**: jeden z nejlepších *один з найкращих*, pracuje nejvíce ze všech *він працює найбільше від усіх*, або з займенником **co**: Máš to udělat co nejlépe. — *Ти маєш це зробити якнайкраще*.

### Правопис прислівників (psaní příslovcí)

Складні прислівники в чеській мові, як і в українській, пишуться разом, напр.: nakonec, především, znenadání, včas, zpravidla, popřípadě, zcela, zticha та ін.

Від складних прислівників слід відрізнити прислівникові сполуки, що складаються з прийменника та іменника, але в яких іменник звичайно зберігає своє конкретне лексичне значення й граматичну форму. Вони пишуться окремо, між прийменником і керованим ним іменником можливе означення до цього іменника, напр.: Napřed váhal, potom se rychle rozhodl. *Спочатку він вагався, потім швидко вирішив*. — Po tom, co se stalo, musíš být opatrný. *Після того, що сталося, ти маєш бути обережним*. Zůstal jsem tam až do (samého) konce. *Я залишився там до (самого) кінця*. — Dokonce i já to vím. *Навіть і я це знаю*. Vystoupili jsme na (tu) horu. *Ми піднялися на (цю) гору*. — Položil jsem to nahoru. *Я поклав це нагору*.

Завжди разом пишуться прислівники: doleva, nalevo, vlevo, zleva, naplno, najednou, navždy, občas, odevšad, odjinud, potichu, potom, přesto, přitom, sbohem, vcelku, vtom, vzápětí, zato (= ale); zčásti, zhruba, zpravidla; poprvé, podruhé, potřetí, ..., rokaždé, але й окремо пишуться po prvé, po druhé, po třetí, ..., po každé.

Деякі прислівники пишуться як разом, так і окремо: bezesporu i beze sporu, bezpochyby i bez pochyby, kvečeru i k večeru, zpočátku i z počátku, obden i ob den, zblízka i z blízka, mimoto i mimo to, poprvé i po prvé, víceméně i více méně, zatímco i zatím co, kupříkladu i ku příkladu (скорочено kupř.), například i na příklad (скорочено např.), popřípadě i po případě (скорочено popř.) та ін.

Прислівники типу skromně, temně, tajemně, rozumně, jemně і под. пишуться з **-mn-**, тому що вони утворені від прикметників skromný, temný, tajemný, rozumný, jemný. Але: lakomě, vědomě, strmě, zřejmě, тому що lakomý, vědomý, strmý, zřejmý і под.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Jaký Štědrý večer chtěl mít Werichův otec?
2. V čem se shodla celá rodina?
3. Proč pozvali právě Krombachovu rodinu?
4. Jak probíhaly přípravy k Vánocům?
5. Co se přihodilo, když Krombachova rodina přišla na návštěvu?
6. Jak se doga dostala do bytu?
7. Co tam prováděla?
8. Čím se ten příběh skončil?
9. Co popřal Jan Werich svým čtenářům k Vánocům?

2. Přečtěte si pověst “O Vánocích”, vypište klíčová slova, jež vyjadřují obsah této pověsti.

3. Vyprávějte svými slovy obsah pověsti “O Vánocích”.

4. Vypište z úvodního textu všechna příslovce a přeložte je do ukrajinštiny.

### 5. Výrazy v závorkách dejte do správných pádů.

Podle (pověst) se stal Přemysl (český kníže). Bylo tam i pár (děvčata). Učitel mluvil s (naše děvčata). (Naše dítě — pl.) dostaly k Vánocům hodně dárků. O (vaše děti) jsme nic neslyšeli. Musíš přísněji mluvit se (své dítě). Kotě si hrálo se (štěně). V (zoologická zahrada) mají několik (malá medvíďata). Zvíře vylezlo z (doupě). Vodu vymet' (koště). K (to zvíře) nechod' blízko. Kočka přinesla (kotě) v (huba). Poslové přinesli zprávu od (kníže). Mluvil s (nějaké dítě). K (pečené kuře) se jedí brambory. Vyber si jedno z (ta koťata). Kdo půjde se (štěně) na (procházka)? Zapomněli dát (prase) nažrat. Růže mají ještě hodně (poupata). Čarodějnice lítaly na (košťata). Ptáci přiletěli s (mlád'ata). Potkali jsme tam (dědeček) s (vnouče).

### 6. Podtrhněte příslovce:

Z hlášení detektiva

Sledovaný šel včera Nerudovou ulicí stále vpřed, před parkem odbočil vlevo, pak na křižovatce vpravo, poté se dal Smetanovou ulicí vzhůru do

kopce a zase dolů, nádraží pomalu obešel obloukem, zvědavě se rozhlížel kolem, u mlýna se rázně obrátil nazpět a kolem zastávky tramvaje téměř utíkal. Stejně jsem ho dohonil a sledoval dál. Rychle se blížil k centru města a tam v úzkých uličkách mi nadobro zmizel z očí. Dnes ho marně hledám, snad se mu podařilo nečekaně odjet pryč.

(Podle Lucie Honsigové)

### 7. Utvořte ze slov v závorkách vhodná příslovce:

Např.: Bavili se (hluk). → Bavili se hlučně.

Dívala se na nás (zamračený). Choval se velmi (skromný). Recitoval celou báseň (paměť). Tu skladbu zahrál na klavír (bez chyby). V samoobsluze nakoupil (rychlý). Ta kniha byla napsána (německý). Alena studuje (pilný). Měli bychom žít (zdravý). (radost) se na ni podíval. Ten článek jsem si přečetl jen (let). Petr to má do školky (blízký). Myslíš to (pravda)? Nemocný (těžký) dýchal. (nehledět) na to, že nepřiznala, čeho se dopustila, byla to pravda.

### 8. Příslovce ze závorky doplňte do vět:

(volno, radostně, naprázdno, často, těžce, spolehlivě, neobvykle, těžko, volně, týdně, organizovaně, výjimečně, teplo, pomalu, společně)

Ten úkol vyřešíme ... . Vlak jel do kopce ..., takže jsme mohli dobře sledovat okolní krajinu. Dnes večer mám ..., a tak půjdu do divadla. Nemocnému se ... dýchalo. Je venku ...? ... k nám jezdili na návštěvu, ale teď už tady dlouho nebyli. Zvířata se ... pohybovala po celé zahradě. Už se těšili až přijedeme, a proto nás ... přivítali. Ten výťah funguje opravdu ....., neboj se. Asi na to nebudu mít čas, to půjde ... . Zavolej mi aspoň jednou ... . Vaše snaha vyšla ... . Děti mohly chodit do školní jídelny vždy jen ..., a to za doprovodu učitele.

### 9. Odpovídejte na otázky. V odpovědích užití vhodných příslovcí opačného významu (antonyma). Odpovědi si napište:

Např.: Jak často jezdíte do Prahy? → Do Prahy jezdím zřídka.

Vstáváte každé ráno brzy? Půjdete do školy dopoledne? Je to daleko? Dívala se na vás vesele? Budete maso smažit pomalu? Seděl jsi v autobusu vepředu? Půjdeš domů rychle? Bude zítra chladno? Děti, budete se tam chovat tiše? Je vám špatně? Byla jsi v Paříži krátce? Uděláš to zvečera? Máš to cvičení dobře? Bydlíte dole? Přijelo to auto zprava? Půjde to udělat lehce? Šla doleva? Prodávají to lacino? Nevypadal zdravě? Je ti horko?

### 10. Užití uvedená příslovce ve větách:

smutno — smutně, chladno — chladně, těžko — těžce, daleko — dalece, vysoko — vysoce, prázdno — prázdně.

**11. Doplňte správný tvar příslovce:**

Bydlíme blíz... od metra. Rád tam chodím, je tam vždy vesel.... Její otec byl vyso... vzdělaný člověk. Škoda, že náš učitel mluví tak ti..., není mu rozumět. Na podzim bývá v polích ti... . Můj bratr mluví dob... anglick... i česk... . Musím si sundat svetr, je tu hor... . Pacientovi se večer přitížilo a těž... dýchal. Co se ti stalo, proč se tváříš tak smutn...? V cizím městě mi dlou... bylo velmi smutn... . Vesel... se na mě usmála.

**12. Utvořte příslovce od těchto přídavných jmen a odůvodněte pravopis:**

dojemný, jemný, lakomý, podvědomý, příjemný, rozumný, skromný, soukromý, tajemný, temný, vědomý, významný, známý, zřejmý.

**13. Utvořte příslovce a stupňujte je:**

blízký, dlouhý, dobrý, hebký, krátký, mělký, malý, laciný, lidský, nízký, tichý, šťastný, přátelský, zlý, sobecký, široký, řídký, trpký, hluboký, vysoký, daleký, nedbalý, snadný.

**14. Pozitiv příslovci nahrad'te komparativem:**

Jed'te tady pomalu. Tady už můžete jet rychle. Mluv hlasitě. Nemocnému je už dobře. Dneska je venku zase teplo. Zítřa vstanu brzy. Včera bylo u lékaře málo lidí. Syn nás teď navštěvuje často. Teta se dnes zase cítí špatně. Žena má teď hodně času. Eva se přestěhovala, bydlí teď blízko. Některé květiny se v tomto suchém počasí vyskytují řídko. Když jsme zavřeli všechna okna, byl hluk z ulice slyšet slabě.

**15. Doplňte tabulku podle příkladu:**

|        |          |              |
|--------|----------|--------------|
| blízko | blíže    | nejblíže     |
|        |          | nejšťastněji |
|        | rychleji |              |
| dobře  |          |              |
|        | více     |              |
|        |          | nejdále      |
|        | hůře     |              |
| vysoko |          | nejtišeji    |
| těžko  |          |              |

**16. Spočítejte rozdíl:**

*Vzor:* Sestře je 20 let, bratrovi je 15. — Sestře je o 5 let více než bratrovi. Nebo: Bratrovi je o 5 let méně než sestře.

Sestře je 20 let, bratrovi je 15. Petr vydělává 8000 korun, Veronika 10 000. Dnes bylo ve škole 18 dětí, včera 21. Marta zaplatila za boty 1900 korun, Ivana 1800. Video stálo 5000 korun, televizor 12 000.

**17. Pozitiv příslovcí nahrad'te komparativem:**

*Vzor:* Hodně turistů k nám jezdí v létě. — Nejvíce turistů k nám jezdí v létě.

Hodně turistů k nám jezdí v létě. Málo práce jsem měl včera. Dagmar Málková se učí dobře. Jana Svátková napsala test špatně. Rychle se tam dostanete metrem. Jak to udělat jednoduše? Váš Jaroslav pracuje pomalu. Irena zase přišla pozdě. Šéf chodí do kanceláře brzy.

**18. U zdůrazněných slov určete, zda je budeme psát odděleně, nebo dohromady:**

Neuměl jsem si to z/počátku představit. Už jsem ti to vysvětlil několikrát, po/sté ti to opakovat nebudu. Nejhezčí pohled na město je se/shora. Chtěl bych k snídani vajíčko na/měkko. Tentokrát to na/štěstí dobře dopadlo. To ovoce je na/pohled velmi lákavé. Tu cestu znám, došel bych k chatě i po/tmě nebo po/slepu. Chystali jsme se na cestu velmi na/rychlo. Vyšlo na/jevo, že ředitel byl do/podrobna informován. Můj pradědeček i prababička jsou ještě na/živu. Nechci, aby ta krásná látka přišla na/zmar. Tohle je beze/sporu důležité. Podařilo se to hned na/po/prvé. Celý les se po/nenáhlu začal měnit. Bez/pochyby měli dobré úmysly. Co na/plat, musíme už domů. Oběd bude brzy hotový, vezmi si za/tím jablko. Opravdu nevíme, kdo stojí za/tím návrhem. Když to uděláš na/kvap, nebude to z/daleka tak pěkné, jak by to mohlo být. Nemluv pořád do/kola o jedné věci. Hrad se před námi objevil z/nenadání. Přišel domů na/čisto promočený. Neznám ho na/tolik, abych ho mohl soudit. Pavel vždycky vykládá všechno ze/široka. Přijeli k nám z/daleka. Dobře ti tak, aspoň budeš po/druhé opatrnější. K chatě jsme došli až na/večer. Ti lidé zde bydlí už ode/dávna. Je nejen nedbalý, ale mimo/to i drzý. Maminka má dnes na/pilno. Obloha se zbarvila do/zelena. Byl jsem tím více/méně překvapen.

**19. Užijte ve větách příslovečných spřežek a předložkových pádů:**

dokonce — do konce, beztoho — bez toho, zticha — z ticha, naplat — na plat, proto — pro to, přitom — při tom, opravdu — o pravdu, doslova —

do slova, načisto — na čisto, zpravidla — z pravidla, pohromadě — po hromadě, přesto — přes to, zčásti — z části.

**20. Pro bystré hlavy: Do skupiny slov vždy jedno nepatří. Vyřazená slova tvoří známé přísloví:**

|        |       |       |       |
|--------|-------|-------|-------|
| špatně | zle   | lépe  | hůře  |
| včas   | brzy  | dříve | pozdě |
| než    | věž   | lež   | veš   |
| včera  | zítra | dnes  | nikdy |

**21. Přeložte do češtiny:**

a) Він говорить чеською мовою краще, ніж я. — Трамваем я їду на роботу довше, ніж на метро. — Мілена читає українською мовою гірше, ніж Марія. — До Києва це далі, ніж до Ужгорода. — Він любить Прагу більше, ніж Брно. — Я люблю рожеву барву, але найбільше мені подобається зелена барва. — Він радше вчить чеську мову, ніж англійську. — Ми любимо більше літо, ніж зиму.

b) Людям на площі було весело. — За будь-яку ціну вона хотіла поїхати в Париж. — Ми пройшли ліс уздовж і впоперек. — У лісі було тихо і спокійно. — Чому ви на концерті не залишилися аж до кінця? — Його знайомий є високоосвіченою людиною. — Вхід у зал очікування через ті двері зліва. — Спочатку я справді не міг собі цього уявити. — На щастя, з ним нічого не трапалося. — Без сумніву, ми виконаємо цю роботу вчасно. — Він з нами більш-менш погодився. — Наші дітки гралися на майданчику. — У вихідний день ми підемо з дітьми в музей.

### Citát

Příslovce doplňují naše nazírání světa. Substance, děje a příznaky situujeme prostorově i časově, vyjadřujeme jejich vzájemné vztahy a své postoje k nim: Někdy *hezky česky*, někdy *třesky plesky*\*

(Světla Čmejrková)

\* třesky plesky — теревені правити



## LEKCE 28

**Текст:** ◀ Filologie klasická a moderní čili překlad, výklad a gramatika (část I). Jaroslav Žák (Z knihy "Študáci a kantoň").

**Додаткове читання:** ◀ Prázdninový ráj (Podle M. Vonkové).

**Граматика:** ◀ Особливості відмінювання деяких іменників чоловічого (kámen, kůň) і жіночого (máti, neteř, paní) роду. Відносно-присвійний займенник jehož. Умовний спосіб минулого часу.

### Filologie klasická a moderní čili překlad, výklad a gramatika (část I)

Jaroslav Žák  
(Z knihy "Študáci a kantoři")

Začněme s gramatikou, jež je nejobávanější zbraní sveřepých kantořinů v potírání šudáků. Není dosti jasno, proč se gramatika jmenuje mluvnicko, neboť sestává z tvarů a vazeb, jimiž nikdo nemluví. Vezměte například takové souvětí podmínkové ireálné v minulosti. Poněvadž vůbec nevíte, co to je, ačkoli jste jinak člověk vzdělaný a sčtělý, posloužíme vám ukázkou. Vy si, dejme tomu<sup>1</sup>, povzdychnete: "Já mít prachy, jedu do Prahy." Přeloženo do jazyka gramatického, zní tato větička takto: "Kdybych byl býval měl peníze, byl bych býval jel do Prahy." Ještě krásnější je to v němčině.

"Převeďte to do pasiva," velí pan profesor jakoby nic. Zkouší-li docent tvary, nastane šudáckému kolektivu perná chvílka<sup>2</sup>. Veškeré bojové metody zde selhávají a zbývá jedině instinkt, onen zmíněný šestý smysl, čili "čuch". Týraný objekt stojí obyčejně na stupínku a vrhá zoufalé pohledy na třídu, čili vysílá "SOS". Klasa je v horečné činnosti. Úlohy jsou pečlivě rozděleny, asi jako při obsluze námořního děla. Přední řady, které mají stupínek na dostřel, přejímají hbitě poselství vysílaná zadními matadory, a obratně je přihrávají "tasnému" šudákovi<sup>3</sup>. Vzadu působí současně několik odborníků, z nichž

jeden je specialista na futurum čili čas budoucí, jiný na infinitivy, další ovládá koncovky jednotlivých pádů a pohotově skloňuje (pádí), jiný se opět vyzná ve stupňování adjektiv. Zkoušený pravidelně asi třetinu tvarů uhodne, třetinu zachytí vycvičeným sluchem, jenž u mnoha študáků je vyvinut dokonale, a přibližně třetinu “zbodá”<sup>4</sup>. A tak bezvadnou souhrou celku podaří se zvítěziti nad obmyslným gramatikem, jenž posléze unaven a znechucen vyhodí žáka od tabule a napíše mu kýženou “stáru” čili “dostáka”<sup>5</sup>.

Při tom je klasa ovládána duchem ušlechtilého gentlemanství. Plave-li totiž u tabule neoblíbený “krkoun”<sup>6</sup>, jenž sám odmítá napovídat, je mu poskytnuta obětavá pomoc stejně, jako kterémukoli jinému řádnému členu třídy.



## SLOVNÍČEK

ačkoli хоча, дарма що, хоч  
bezvadný бездоганний, зразковий  
čili або, інакше кажучи, іншими сло-  
вами

dostřel, -u *m.* дальність польоту  
снаряда

gentlemanství, -í *s.* [džentlmen-]  
джентльменство

hbitě спритно, моторно

horečný гарячковитий

ireální нереальний

kantor, -a *m. hovor.* учитель, викла-  
дач

klasa, -y *ž.* клас

kterýkoli будь-який

kýžený жаданий

matador, -a *m.* матадор

mluvnice, -e *ž.* граматика

napovídat, -dám, -dají підказувати

neboť бо, тому що, через те що

obávaný страшний, який викликає  
страх

obmyslný підступний

obratně спритно, вправно

odborník, -a *m.* фахівець, спеціаліст

odmítat, -tám, -tají відмовлятися, не  
приймати

onen той, отой, цей

pečlivě уважно, дбайливо

poněvadž тому що, оскільки, бо

poselství, -í *s.* послання

poskytnout, -nu, -nou надати, дати

potírání, -í *s.* переслідування

povzdychnout si -nu, -nou зітхнути

přihrávat, -vám, -vají пасувати (м'яч)

působit, -bím, -bí працювати,

служити

řádný звичайний

sčtělý начитаний

selhávat, -vám, -vají підводити, зра-

джувати

sestávat, -vám, -vají складатися

souhra, -y *ž.* спільна гра

souvěti podmínkové підрядне

речення умови

stupínek, -nku *m. tuz.* узвиштя (у

класі біля дошки)

sveřepý жорстокий, запеклий

študák, -a *m. slang.* студент

týraný якого мучають

ukázka, -y *ž.* зразок, уривок

ušlechtilý шляхетний, благородний

velet, velím, velí командувати, керу-  
вати

veškerý весь, усякий

vrhat, -hám, -hají кидати, метати

vycvičený натренований

zachytit, -tím, -tí зловити, впіймати

zmíněný згаданий

znechutit, -tím, -tí відбити охоту,

знеохотити

zoufalý відчайдушний



*Doplňková četba***Prázdninový ráj**

Kdo by odolal letnímu lákání cestovních kanceláří, slibujících, že nás mávnutím kouzelného proutku (peněženky) odvezou daleko od hlučícího davu, daleko od všedních starostí, problémů a povinností, do náruče sladkého nicnedělání, vyhřátých pláží, chladivých vln a přetížených švédských stolů. Rádi se svěřejeme letadlům nebo alespoň luxusním autobusům, aby nás přenesly jako pohádkoví obři tisíce kilometrů blíž k bezstarostnému ráji.

První šok je ale možno zažít už cestou na letiště. Příjezdové trasy směr Ruzyně<sup>7</sup> jsou spolehlivě ucpány a čas do odletu se blíží krizovému minimu. Ani po příletu do vytčeného exotického cíle není vyhráno<sup>8</sup>. V horším případě se se svým zavazadlem vůbec nesetkáte, neboť odcestovalo jiným směrem. To se samozřejmě vbrzku vyřeší, ovšem trávit dva tři dny ze sedmi na rozzhaveném pobřeží v teplém elegantním odění do letadla nostalgickými vzpomínkami na svou plážovou výbavu připomíná spíše krutý orientální trest než odměnu za celoroční dřinu.

S disciplinovanou úvahou, že nic není zadarmo, zatínáme zuby a hojíme své šrámy vidinou slunných zítřků. Ani k těm však při troše neštěstí<sup>9</sup> nemusí dojít. Výpravy, které například letos v červenci dorazily na chorvatský ostrov Rab, perlu Jadranu<sup>10</sup> se musely utkat s několika vytrvale deštivými dny, chladem blížícím se českému únoru<sup>11</sup> a s vlastní přizpůsobivostí neočekávaným podmínkám. Zato se však v každé rodině našel obětní beránek, neblahý iniciátor a šéfgorganizátor cesty, kterému bylo možno úlevně spílat od rána do večera: "Nebýt tebe<sup>12</sup>, jak jsme se mohli mít, tys to počasí zavínil, to je ti podobné<sup>13</sup>! Já chtěl do Španělska, já do Turecka, já do Řecka, tam je určitě horko!" Černá ovce se brání celkem logicky, že slunce jednou vyjít musí a pokouší se o stoický klid. Slunci se nakonec skutečně zlíbí navštívit i perlu Jadranu.

Hledáme pochopitelně únik v chladivých vlnách moře, ostatně proto jsme tady. Rychle na břeh, na slunce, uklidnit se, usnout. Po tom celoročním rámusu si zasloužíte trochu ticha a klidu. Šplouchání vody, mořský vánek — hezky si to malujete, než vám přistane na hlavě míč, než se vám proběhne po žaludku parta sedmiletých mořských vlků<sup>14</sup>.

Ale to vše je procházka růžovým sadem<sup>15</sup> proti mrazivému okamžiku, kdy vám záhadně či veřejně, leč stejně nenávratně, zmizí peněženka, doklady, fotoaparát, auto, manželka a jiné klenoty. A ani to ještě nic není proti horké chvílce, kdy ve stínu palem uprostřed zasloužené siesty potkáte svého šéfa...

Cestování zkrátka není pro slabé národy. Stát se může cokoli, důležité je, že se bude něco dít. Chcete si vyrazit, dobrá, klidně doma zapomeňte plavky a opalovací krémy, ale přibalte dobrodružnou náladu a humor. Jinak se vám prázdninový ráj promění v past, kterou jste si zakoupili sami pro sebe, i když možná se slevou.

(Podle Mileny Vonkové)



## SLOVNÍČEK

|                    |                         |                          |                             |
|--------------------|-------------------------|--------------------------|-----------------------------|
| bezstarostný       | безтурботний            | odcestovat, -tuji, -tují | поїхати                     |
| blíž               | поблизу                 | odění, -í                | s. одяг                     |
| celoroční          | цілий рік               | odměna, -y               | ž. премія, винагорода       |
| cíl, -e            | m. мета                 | odolat, -lám, -lají      | vistojati, витримати        |
| cokoli             | що завгодно, будь-що    | okamžik, -u              | m. мить, момент             |
| deštivý            | дощовий                 | orientální               | східний                     |
| dít se jen 3 os.   | děje, dějí              | ostatně                  | зрештою                     |
|                    | відбуватися-ся, діятися | palma, -y                | ž. пальма                   |
| dobrá              | hovor. гаразд           | past, -i                 | ž. пастка                   |
| dojít k čemu       | дійти до чого           | peněženka, -y            | ž. гаманець                 |
| doklad, -u         | m. документ             | perla, -y                | ž. перлина                  |
| dorazit, -zím, -zí | дістатися               | plavky, -vek             | ž. плавки, купальний костюм |
| dřina, -y          | ž. важка робота         | pláž, -e                 | ž. пляж                     |
| hlučící dav        | галасливий натовп       | plážová výbava           | спорядження на пляж         |
| hojit, -jím, -jí   | гоїти, загоювати        | pohádkový                | казковий                    |
| chladivý           | прохолодний, освіжаючий | pochopitelně             | зрозуміло, певна річ        |
| chvilka, -y        | ž. хвилина; horká ch.   | pokoušet se, -ším, -šejí | намагатися з інф.           |
|                    | неприємний момент       | povinnost, -i            | ž. обов'язок                |
| klenot, -u         | m. дорогоцінність       | proměnit, -ním, -ní      | перетворити                 |
| klid, -u           | m. спокій               | přenést, -nesu, -nesou   | перенести                   |
| kouzelný proutek   | чарівна паличка         | příjezdový               | під'їзний                   |
| krém, -u           | m. крем; opalovací k.   | přilet, -u               | m. приліт                   |
|                    | для засмаги             | přízřusobivost, -i       | ž. пристосованість          |
| lákání, -í         | s. спокуса              | ráj, -e                  | m. рай, едем                |
| leč                | проте, однак            | rámus, -u                | m. гамір, галас             |
| mávnutí, -í        | s. помах                | rozžhavený               | розпалений                  |
| minimum, -ima      | s. мінімум              | siesta, -y               | ž. відпочинок, сієста       |
| mrazivý            | морозний, морозяний     | sleva, -y                | ž. знижка                   |
| náruč, -e          | ž. обійми               | slibující                | обіцяючий                   |
| nátura, -y         | ž. натура               | slunný                   | сонячний                    |
| neblahý            | нешасний                | spílat, -lám, -lají      | komu, čemu                  |
| nenávratně         | безповоротно            |                          | кого, що                    |
| neočekávaný        | несподіваний            | spíše                    | скоріше                     |
| picnedělání        | байдюкування            |                          |                             |
| obětní beránek     | жертва                  |                          |                             |
| obr, -a            | m. велетень, гігант     |                          |                             |

spolehlivě безвідмовно, надійно  
 stejně однаково  
 svěřovat se, -řuji, -řují *komu* довіря-  
 тися  
 šéf organizátor, -a *m.* головний  
 організатор  
 šok, -u *m.* шок  
 šplouchání, -í *s.* хлюпання  
 ticho тиша  
 trest, -u *m.* покарання  
 uklidnit se, -ním, -ní заспокоїтися  
 úlevně з полегшенням  
 únik, -u *m.* втеча  
 usnout, usnu, usnou заснути  
 utkat se, utkám, utkají зустрітися  
 úvaha, -y *ž.* міркування, роздум  
 vánek, -u *m.* вітерець  
 vbrzku скоро  
 veřejně публічно, прилюдно

vidina, -y *ž.* видіння  
 všední щоденний  
 vyhrátý вигрітий  
 výprava, -y *ž.* *tut:* група  
 vyrazit (si), -ím, -í вирушити  
 vytrvale постійно  
 zadarmo безкоштовно, даром  
 záhadně загадково, таємниче  
 zakoupit si купити *sobí*  
 zasloužit si, -žím, -ží заслужити  
 zatínat zuby зціплювати зуби  
 zavinit, -ním, -ní завинити, спричи-  
 нити *що*  
 zažít, -žiji, -žijí *co* прожити, пережи-  
 ти  
 zítřek, -řka *m.* завтрашній день  
 zlíbit se захотітися  
 zmizet, -zím, -zejí зникнути,  
 щезнути



### LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. dejme tomu скажімо, припустимо, (що...)
2. perná chvílka важка хвилина
3. “tasenému” študákovi  
 pop.: tázat se *koho nač* учню, якого опитують  
 питати *кого про що*
4. třetinu “zbodá” *hovor.*  
 pop.: bádát o čem, nad čím, v čem третину зметикуює  
 вивчати, досліджувати *що*
5. “dosták” *hovor.*  
 pop. у літературній мові “dostatečně” оцінка “задовільно” (див. урок 4)
6. “krkoun” *ob.expr.* скнара, жаднюга, горлохват
7. Ruzyně. Назва околиці Праги, де знаходиться аеропорт.  
 Пор.: аеропорт “Бориспіль” під Києвом.
8. Není vyhráno. Перемога ще не гарантована.
9. Při troše neštěstí. За певного невезіння.  
 Pop.: při troše štěstí. За певного везіння / Якщо пощастить.
10. Jadran — *hovor.* Jaderské moře. Адриатичне море.

11. Chladem blížícím se českému únoru. Холод, що нагадує лютий у Чехії.
12. Nebýt tebe... Якби не ти...
13. To je ti podobné. Це на тебе схоже.
14. Než vám přistane na hlavě míč, než se vám proběhne po žaludku parta sedmiletých mořských vlků. Поки вам по голові не вдарить м'яч, поки вам не пробіжить по животу групка семирічних "морських вовків".
15. Ale to vše je procházka růžovým sadem. Але все це дрібниці.

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Особливості відмінювання деяких іменників чоловічого (kámen, kůň) і жіночого (máti, neteř, paní) роду

Іменники чоловічого роду на **-en** (kámen, hřeben, ječmen, kmen, kořen, plamen, pramen, řemen) мають змішаний тип відмінювання: у множині вони відмінюються як іменники твердої групи (тип **hrad**), а в однині в давальному й у місцевому відмінках мають паралельні форми за зразками як твердої, так і м'якої груп. Крім іменника týden, вони мають також паралельні форми у родовому відмінку однини (hřebene і hřebenu, kmene і kmenu, pramene і pramenu, ječmene і ječmena). Іменник **den** має деякі відмінкові форми за зразком м'якої групи (див. урок 14). В іменнику kámen в усіх відмінках, крім називного і знахідного однини, скорочується коренева голосна.

| Pád | Číslo jednotné      | Číslo množné |
|-----|---------------------|--------------|
| N.  | kámen               | kamenu       |
| G.  | kamene              | kamenů       |
| D.  | kamenu / kameni     | kamenům      |
| A.  | kámen               | kamenu       |
| L.  | (o) kamenu / kameni | (o) kamenech |
| I.  | kamenem             | kamenu       |

Особливе відмінювання має іменник **kůň**: в однині — як іменник чоловічого роду м'якої групи, у множині — паралельні форми.

| Pád | Číslo jednotné | Číslo množné  |
|-----|----------------|---------------|
| N.  | kůň            | koně          |
| G.  | koně           | koní / koňů   |
| D.  | koni           | koním / koňům |
| A.  | koně           | koně          |
| V.  | koni!          | koně!         |
| L.  | (o) koni       | (o) koních    |
| I.  | koněm          | koňmi / koni  |

Іменник **máti** *mami* відмінюється в однині за зразком **kost**, на фоні нейтрального *matka* він сприймається як розмовний. Іменник **neteř** при відмінюванні розширює основу на **-eř**, у іменника **máti** форми з розширеною основою на **-eř** є застарілими (форми однини *mateře*, *mateři*, *o mateři*, *s mateři*). Іменник **paní** відмінюється як прикметник м'якої групи (тип **jarní**), крім родового множини, у якому має форму *paní* (*od cizích paní*).

| Pád | Číslo jednotné |          | Číslo množné |            |
|-----|----------------|----------|--------------|------------|
| N.  | neteř          | paní     | neteře       | paní       |
| G.  | neteře         | paní     | neteří       | paní       |
| D.  | neteři         | paní     | neteřím      | paním      |
| A.  | neteř          | paní     | neteře       | paní       |
| V.  | neteři         | paní     | neteře       | paní       |
| L.  | (o) neteři     | (o) paní | (o) neteřích | (o) paních |
| I.  | neteří         | paní     | neteřemi     | paními     |

### Відносно-присвійні займенники **jehož**, **jejíž**, **jejichž**

Займенники **jehož**, **jejíž**, **jejichž** мають відносно-присвійне значення. Форма **jehož** стосується іменників чоловічого і середнього роду однини, **jejíž** — жіночого роду однини, **jejichž** — усіх трьох родів у множині.

В чеській мові, на відміну від української, вони стоять на початку підрядного речення. В українській мові їм відповідають форми займенника *який*:

Mladí lidé rádi čtou knihy,  
jejichž autorem je Jaroslav Žák.

Молодь любить читати книги, автором  
яких є Ярослав Жак.

To je gramatická látka, jejíž  
zvládnutí je nutné.

Це граматична тема, засвоєння якої є  
обов'язковим.

Форми **jehož, jejichž** не відмінюються, а **jejíž** відмінюється як прикметник м'якої групи:

To je škola, jejíž výstavba trvá už několik let.

Це школа, будівництво якої триває вже кілька років.

To je univerzita, o jejímž studentovi psaly noviny.

Це університет, про студента якого писала газета.

### Умовний спосіб минулого часу (kondicionál minulý)

Семантична основа умовності — це зіставлення двох взаємозалежних дій, які могли б здійснитися лише за певних умов.

Умовний спосіб минулого часу складається з форм умовного способу теперішнього часу дієслова **být** і дієприслівника на **-l** основного дієслова, що виражає те чи інше значення:

| Osoba | Číslo jednotné              | Číslo množné                      |
|-------|-----------------------------|-----------------------------------|
| 1.    | byl (-a) bych udělal (-a)   | byli (-y) bychom udělali (-y)     |
| 2.    | byl (-a) bys udělal (-a)    | byli (-y) byste udělali (-y)      |
| 3.    | byl (-a, -o) by udělal (-a) | byli (-y, -a) by udělali (-y, -a) |

Умовний спосіб минулого часу виражає дію, що не була виконана в минулому, напр.: *Kdybych to byl věděl dříve, byl bych k vám přišel* (= *Já jsem to však nevěděl, a proto jsem nepřišel*). *Якби я знав про це раніше, я б прийшов до вас.* *Kdybychom byli nezaspali, byli bychom ten vlak stihli* (= *My jsme ale zaspali, a proto jsme ten vlak nestihli*). *Якби ми не проспали, ми не запізнилися б на поїзд.*

Дієслово **být** в умовному способі минулого часу має форму **byl bych býval**.

Форми умовного способу минулого часу є типовими для книжної мови. В розмовній мові вони замінюються формами умовного способу теперішнього часу.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Můžete nějak vyvrátit legrační autorovo tvrzení, že gramatika není mluvnicí?
2. Jak často máte na hodině pernou chvíli?

3. Jak zachází třída s neoblíbeným žákem?
4. Napovídal jste někdy ve škole?
5. S jakými tvary v české gramatice máte největší potíže?
6. Vyberte si několik vět z úryvku a převed'te je do kondicionálu minulého.

**2. Najděte v úryvku od Jaroslava Žáka slova a výrazy, které vyjadřují autorův vztah k uvedeným faktům.**

**3. Převyprávějte svými slovy úryvek Filologie klasická a moderní...**

**4. Vyberte hlavní fakta z textu "Prázdninový ráj" a napište si je. Jaký je váš postoj k textu?**

**5. Vyberte ze své skupiny nejodvážnějšího spolužáka (spolužačku), který sehraje roli průvodce nesolidní cestovní kanceláře.**

Všichni zbývající studenti hrají účastníky zájezdu. Zájezd není zdárný. Služby nejsou řádně zajištěny, autobus přijel pozdě, nefunguje klimatizace, jídlo je nekvalitní, klienti se bouří, někteří chtějí zpátky své peníze.

**6. Doplňte správnou koncovku podstatných jmen rodu mužského:**

Máš svaly jako z (kámen). Nestrkej ruce do (plamen). Jaká je teplota toho (pramen)? Musíš jít přímo k (pramen). Bez (hřeben) se neučešu. V (ječmen) roste koukol. Do (týden) se vrátím. Na hlavním (hřeben) Karpat leží ještě sníh. Ty kalhoty jsou bez (řemen). Co se vyrábí z (křemen)? Vyfotografoval jsem ho u (pramen). Na vyhřátém (kámen) ležela zmije. Podmiňovací způsob se tvoří z (kmen) přítomného. Ke (kořen) slova se přidávají předpony a přípony. Když měl volno, byl stále u (kůň). Jel s (kůň) na pole. Na louce se pásli (kůň). Dej (kůň) nažrat a napít. Rád vyprávěl o (kůň). Sedlák se dříve neobešel bez (kůň). Práskni do (kůň). Mezi (kůň) náhle propukl zmatek. Ke (kůň) se nepřístupuje zezadu. Půjčím ti pěknou knížku o (kůň). S takovými (kůň) se na závody nejezdí.

**7. Utvořte správný pád od podstatných jmen v závorkách:**

Bez (máti) tam nemůžu jet. — S těmi milými (paní) jsem mluvil před (týden). — O mé (neteř) říkali, že je poctivá a pracovitá. — Potřebuji mluvit se svou (neteř). — To jsme se dověděli od cizích (paní). — Musím jít za (máti) do nemocnice. — V pohádce se vypravuje o zlaté (paní). — Má (máti), co ty na to řekneš?

**8. Místo teček doplňte tvary zájmen jehož, jejíž, jejichž:**

To je kniha od Jaroslava Žáka, ... úryvek jsme četli loni. — Byl to muž, ... slovům se dalo věřit. — Je to město, ... význam v historii státu je velice značný. — Studenti, ... diplomové práce byly vysoce hodnoceny, dostali vyznamenání. — Tohle byla jenom nějaká hloupá komedie, ... obsah si všude vyprávěli. — Člověk má vždy dělat jen věci, za ... výsledky se později nebude stydět. — Jeho paní je ženou, s ... názorem musím souhlasit. — Národní knihovna je budova, ... význam pro národní kulturu je neocenitelný.

**9. Utvořte podmiňovací způsob minulého času od sloves:**

plést, mést, péct, kopat, psát, chodit, jít, mít.

**10. Najděte slovesa v podmiňovacím způsobu. Rozlišujte podmiňovací způsob přítomný od minulého:**

Byl bych býval přišel a byl bych ti pomohl. — Kdyby Petr telefonoval, tak mě zavolejte. — Napsal jsem mu, aby příští týden nikam nejezdil. — Jistě by jim to byl řekl, kdyby se ho na to byli ptali. — Budeme se tvářit, jako bychom o ničem nevěděli. — Nepíšou, že by v sobotu přijeli. — Kdyby ses byl učil, byl bys z matematiky nepropadl. — Jestliže by ten vlak měl zpoždění, vezmeme si taxi. — Nezanesl bys mi ten dopis na poštu? — My bychom na tebe počkali, až by ses vrátil. — Kéž by maminka ještě žila! — Bodejť by tě husa kopl! — Já bych si takových věcí nevšímal. — Byli by bývali museli cestovat vlakem. — Prosil bych vás, abyste o tom nikomu nic neříkali. — Tak to bychom měli. — Kdyby se byla vrátila dříve, byla by nám s tím mohla pomoci.

**11. Převeďte do minulého podmiňovacího způsobu:**

Kdyby mi s tím nepomohl, neměl bych na to dost času. — Kdyby se jim tam nelíbilo, jistě by tam nezůstali. — Kdyby se vrátil, mohl by se o tom přesvědčit. — Kdybyste mu to podrobně vysvětlil, mohl by toho využít. — Kdyby se na to ptali, řekl bych jim to. — Jenom by tady seděl a ničemu by nerozuměl. — Kdyby bylo chladněji, schla by barva pomaleji. — Zavolał bych je, ale nebylo by to nic platné. — Zeptal by ses, kdyby to neřekl dost jasně? — Udělal bych to sám, i kdybyste s tím nesouhlasili.

**12. Přeložte do češtiny:**

Ярослав повинен був здати реферат минулого тижня. — Хлопці розбили вікно каменем. — У нього серце ніби з каменю. — Над полум'ям здіймалися іскри. — В цьому джерелі дуже холодна вода. —



Гірські хребти скрізь були вкриті снігом. — Це завдання лягло на наші плечі важким тягарем. — У корені цього слова відбувається чергування приголосних звуків. — Умовний спосіб утворюється від основи дієприслівника. — Син написав матері великого листа. — Увечері ми йдемо на день народження до нашої племінниці. — Мені потрібно зустрітися і поговорити з цією пані. — Думки цих пані ми не поділяємо.

### Co jste možná nevěděli...

#### Třída

Třída je ulice; široká, rušná, velkoměstská ulice. Ale třídy jsou také ve škole. A zatřetí se třídy, hlavně ta dělnická, hojně vyskytovaly v projevech komunistických potentátů.

I když slovo třída má podle Slovníku spisovného jazyka českého celkem devět významů, v zásadě máme v češtině třídy dvě, a ty spolu nemají nic společného kromě toho, že se stejně vyslovují a píšou.

Třída jako ulice je přejaté slovo. Naši předkové si do této podoby přizpůsobili italské *strada*, které má společný latinský kořen s anglickým *street* a německým *Strasse*. Ze *strada* je ovšem i výraz autostráda, jinak dálnice.

Všechny ostatní třídy jsou české, přesněji řečeno, slovanské. Jejich kořen je v praslovanském *čerda*, což bylo původně stádo ovcí. Z toho vzniklo staročeské *cřieda* a z toho moderní české třída.

Třída je tudíž něco jako stádo, skupina. Třída ve škole je skupina žáků vytríděných podle věku, dělnická třída je skupina lidí se stejným vztahem k výrobním prostředkům, a když je někdo supertřída, patří do skupiny lidí, kteří něco umějí vynikajícím způsobem.

(M. Novotný. *Zákulisí slov*)



## Humor

### Dvanáctero třídního učitele

1. Třídní učitel má pravdu.
2. Třídní učitel má vždy pravdu.
3. Třídní učitel nespí, třídní učitel sbírá energii.
4. Třídní učitel nejí, třídní učitel se stravuje.
5. Třídní učitel nepije, třídní učitel zahání žízeň.
6. Třídní učitel se neopožd'uje, třídní učitel byl zdržen.

7. Třídní učitel nenadává, třídní učitel projevuje nesouhlas.
8. Třídní učitel se nerozčiluje, třídní učitel má málo času.
9. Třídní učitel nezapomíná, třídní učitel má moc jiných starostí.
10. Třídní učitel nezaspal, třídní učitel byl pozdě vzbuzen.
11. Za třídním učitelem se chodí s vlastními nápady, odchází se s nápady třídního učitele.
12. Třídní učitel se neplete, byla mu sdělena špatná informace.

### Co jste možná nevěděli...

Nejpoužívanější slova v češtině jsou: a, být, ten, v, on, na, že, s(se), z (ze), který.

České slovo obsahující všechny samohlásky v abecedním pořadí je tvar dvacetikoruny.

Nejdelší česká slova dávající stejný smysl při čtení zepředu i zezadu mají 9 písmen — nezařazen, nezasazen, nepochopen, nepotopen.



## LEKCE 29

**Текст:** ◀ Filologie klasická a moderní čili překlad, výklad a gramatika (část II). Jaroslav Žák (Z knihy "Študáci a kantoři").

**Граматика:** ◀ Відмінювання запозичених іменників жіночого роду на -ea, -oa, -ua.  
Слова іншомовного походження, які в чеській мові не відмінюються.  
Заперечення.  
Зміна виду дієслів у наказовому способі.

### Filologie klasická a moderní čili překlad, výklad a gramatika (část II)

Jaroslav Žák  
(Z knihy "Študáci a kantoři")

Do sféry filologické patří posléze i jazyk mateřský, jenž se skládá zejména z tvrdých a měkkých "i" a "y" a z básniček. Je mnoho důmyslných systémů, jak vyhověti<sup>1</sup> fanatické vášni kantorů, pasoucích se po ypsilonových chybách, a voliti za každých okolností vhodné y, jež by prófu nepřivedlo do stavu nepřičetné zuřivosti. Nejlépe se osvědčuje postup algebraický, to jest dosazovati "i" a "y" podle vzorce  $(a + b)^2 = c$ . Méně výhodná je cesta symetrická, totiž pravidelné střídání těchto dvou proslulých hlásek. Rozhodně vždy záleží na válečném štěstí<sup>2</sup>.

Pokud se básniček týče, slouží hlavně k memorování. Nežli je příslušná báseň uložena nazpaměť<sup>3</sup>, musí být ve škole přečtena a vyložena. Při výkladu vyjde obyčejně najevo, že básník měl něco jiného na srdci než na jazyku<sup>4</sup> a že vůbec mužové poezie se vyjadřují větami nejasnými a zakuklenými. Pan profesor nutí dívky, aby slovy prostými a nehledanými vysvětlila, co vlastně chtěl básník říci, ačkoli je veřejným tajemstvím, že básník to obyčejně sám neví. Básník si prostě jen tak prozpěvuje, smyslu to valného nedává a nezletilé děcko se v tom má vyznat. Vezměte takového Hálka:

*"Přilétlo jaro z daleka  
a všude plno touhy,  
vše tlačilo se k slunci ven,  
že snilo sen tak dlouhý."*

“Odkud že přilétlo jaro, Hubáčku?”

“Prosím, z daleka.”

“Odpovídejte celou větou.”

“Jaro přilétlo z daleka.”

“Co tím chtěl básník říci?”

“Básník tím chtěl říci, že jaro bylo pryč<sup>5</sup> a teď najednou přilítlo.”

“Kdopak by to vyložil lépe? Nuže, Korecká?”

“Básník nás chce upozornit, že jaro lítá.”

“Jak to myslíte?”

Korecká neumí blíže vysvětliti svoji zajímavou ideu. Hlásí se Troníček.

“Prosím, básník nám tu ukazuje, jak ten čas letí.”<sup>6</sup>

“Nuže, přátelé, přemýšlejte. Létá jaro nebo nelétá?”

“Jaro, prosím, lítat nemůže, poněvadž nemá žádná křídla.”

“Jak si to tedy vyložíme, Hakle?”

“Vyložíme si to básnickou fantazií.”

“Co znamená druhý verš básně, Šaufele?”

“Druhý verš básně znamená, že všude je plno touhy.”

“Jak tomu rozumíte?”

“Prosím, já tomu vůbec nerozumím.”

“Sedněte si, hlupáku. Co je tím míněno<sup>7</sup>, Broučku? Copak to tam máte pod lavicí?”

“Prosím, nic. Prosím, v tom verši básník praví, že na jaře je všude plno touhy.”

“Jaké touhy?”

“To je, prosím, různé. Lidé touží hlavně po penězích.”<sup>8</sup>

“To ovšem básník na mysl neměl. O jaké touze se tu mluví? No tak, Kašpárková.”

“To je, prosím, taková touha, jako když je někdo pryč a ten druhý po něm touží. To jako, prosím, bylo v jednom filmu...”

“Dobře, dobře, to by stačilo. Jaká je další myšlenka té básně, Šefelíne?”

“Další myšlenka je, že jak to jaro přilítlo, nastala velká tlačence.”

“Vyjadřujete se neobratně. Kam to zas čumíte, Srdínko, vy mameluku jeden?”<sup>9</sup>

“Prosím, tamhle letí ajrák.”

“Za prvé se říká letadlo a za druhé zůstaňte chvíli stát za trest, že nedáváte pozor. Kdepak jsme přestali?”<sup>10</sup>

Hojný pot perlí se na čele učitelově a první strofa dosud odolává jeho zoufalému úsilí. A to je prosím jen taková obyčejná básnička. Představte si laskavě výklad básně moderní, nějaké takové barevné vize mladého, okouzleného a mírně podnapilého básníka. V tomto případě možno míti k profákovi, jenž má zvládnouti podobný nadlidský úkol, i jistou sympatii.

Z několika ukávek filologických hodin je jasné, že mnozí kantoři nedopřejí žákům, aby se v hodině zotavili po namáhavé práci přestávkové.



## SLOVNÍČEK

básnička, -y ž. віршик  
 básník, -a m. поет  
 čumět, -mím, -mí витрищати очі  
 dítě, -a s. дитина  
 dopřát, -přeji, -přejí дати можливість  
 dosazovat, -zuji, -zují підставляти  
 důmyslný дотепний, хитромудрий  
 fanatický фанатичний  
 hlásit se, -sím, -sí зголошуватися  
 hlavně головним чином, переважно  
 hlupák, -a m. дурень, бовдур  
 hojný багатий, рясний, щедрий  
 idea, idey i ideje ž. ідея  
 kdopak хто ж  
 lavice, -e ž. лава, парта  
 memorování, -í s. заучування  
 mírně трохи, трішки  
 najednou раптово, враз, зненацька  
 najevo ve spoj.: dávat, dát n. да-  
 ти/давати зрозуміти  
 pomáhavý виснажливий  
 neobratně невправно, незугарно  
 nepřičetný несамовитий, шалений  
 nezletilý неповнолітній  
 nežli ніж, раніше ніж  
 nutit, -tím, -tí примушувати, змушувати  
 nuže ну, ану, ану лишень  
 odolávat, -vám, -vají протистояти,  
 опиратися  
 okolnost, -i ž. обставина

okouzlený зачарований, заворожений  
 osvědčovat se, -čuji, -čují проявля-  
 ти себе, свої здібності  
 pást se, -su, -sou пастися  
 podnapilý підхмелений розм.  
 posléze нарешті  
 pravít, -vím, -ví говорити  
 prófa, prófák stud. slang. професор  
 proslulý знаменитий, відомий  
 prozpěvovat, -vuji, -vují наспівувати  
 přestávkový на перерві  
 příslušný належний, відповідний  
 stav, -u m. стан  
 střídání, -í s. чергування  
 tajemství, -í s. таємниця  
 tlačenice, -e ž. expr. штовханина  
 touha, -y ž. туга  
 trest, -u m. кара, покарання  
 úsilí, -í s. зусилля  
 valný великий, значний  
 vášeň, -šně ž. пристрасть, жага  
 veřejný публічний  
 vize, -e ž. видіння  
 vlastně власне, по суті  
 výklad, -u m. виклад, тлумачення  
 (тексту)  
 vyložit, -žím, -ží пояснити, витлумачити  
 vyznat se, -nám, -nají v čem розби-  
 ратися у чому  
 zuřivost, -i ž. завзятість, жорстокість



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. vyhovět čemu задовольнити *що*
2. Rozhodně vždy záleží na válečném štěstí. Безумовно, завжди залежить від везіння.
3. uložit nazpaměť co задати вивчити напам'ять *що*

4. mít něco jiného na srdci než na jazyku

5. jaro bylo pryč  
пор.: být pryč

6. jak ten čas letí

Co je tím míněno?

пор.: mīnit *koho, co čím*

9. vy mameluku jeden zhrub.

10. Kdepak jsme přestali? *expr.*

відчувати одне, говорити —  
інше

весни не було  
бути відсутнім

як летить (минає) час

Що мається на увазі?

мати на увазі *кого, що*

ви, бовдуре

Так де ми зупинилися?

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Відмінювання запозичених іменників

#### жіночого роду на -ea, -oa, -ua

(skloňování přejatých slov ženského rodu na -ea, -oa, -ua)

У чеській мові невелика кількість запозичених іменників жіночого роду на **-ea, -oa, -ua**: *idea* *ідея*, *orchidea* *орхідея*, *odyssea* *одіссея*, *Medea* *Медея*, *Samoa* *Самоа*, *Nikaragua* *Нікарагуа* та ін. — мають змішаний тип відмінювання — і як **žena**, і як **růže**.

| Pád | Číslo jednotné | Číslo množné     |
|-----|----------------|------------------|
| N.  | idea           | idey / ideje     |
| G.  | idey / ideje   | idejí            |
| D.  | ideji          | ideám / idejím   |
| A.  | ideu           | idey / ideje     |
| V.  | ideo           | ideje            |
| L.  | ideji          | ideách / idejích |
| I.  | ideou / idejí  | ideami / idejemi |

➤ **Запам'ятайте:** у цих формах **j** і вимовляється, і пишеться!

Іменники *Samoa*, *Nikaragua* мають форми за зразком **růže** лише в однині давального і місцевого відмінків (*Samoi*).

## Слова іншомовного походження, які в чеській мові не відмінюються (nesklonná přejatá slova v češtině)

Хоча чеська мова належить до флективних мов, багато слів іншомовного походження не піддається морфологічній адаптації й залишається невідмінюваними. При цьому вони належать до одного з трьох родів — чоловічого (*m.*), жіночого (*ž.*), середнього (*s.*).

Більшість — слова середнього роду: *defilé, filé, želé, kupé, dražé, froté, klišé, ragby, komuniké, angažmá, byró, tabló* (але *byro, tablo* за зразком *město*), *tabu, ragú, rekviem, graffiti, foyer [foajé], interview [intervjú], copyright [kopyráit], müsli [misli], Greenpeace [grínpís], finále* (але в орудному відмінку множини може бути також форма *finálem*) та ін.

Деякі запозичені іменники належать до чоловічого (*kakadu, atašé, homeless [houmles]*) або до жіночого роду (*avenue, lady, madam, revue [revý], hotline [hotlajn]*).

Низка іменників належить до кількох родів одночасно, напр.: *image [imidž] -e ž. i m. i s., brandy [brendy] neskl. s. i ž., rallye [rely] neskl. s. i ž., au pair, au-pair [opér] neskl. ž. řidč. m., aeroshow [a-erošou] neskl. ž. i s., homeless [houmles] neskl. m., high-light [hajlajt] neskl. s.*

Тиск системи чеської мови впливає і на ці слова, і з розряду невідмінюваних вони поступово переходять у відмінювані, напр.: *aikidó [ajkido] neskl. s. i aikido, -a s., aids [ejc, ajc] neskl. i -u m.*

Легше пристосовуються до чеської словозміни ті іменники, у яких закінчення збігаються з чеськими типами відмінювання, наприклад, *dealer [dýler] -a m., holocaust [holokaust] -u m., jackpot [džekpot] -u m., outsiderka [outsajderka] -y, ž., surfování [serfování] — í s. i под.*

Невідмінюваними є також деякі прикметники: *blond vlasy, fajn holka, prima film, hifi nahrávka, nonstop provoz, secondhand* або *second hand přístroj* та ін.

## Заперечення

(negace)

В чеській мові вживаються такі ж заперечні частки, як і в українській — **ne-** і **ni-**, але існують певні відмінності щодо правопису частки **ne**, позиції прийменника в заперечних займенниках, вживанні часткового заперечення і родового відмінка заперечення.

1. В чеських заперечних реченнях основним засобом вираження заперечення є частка **ne**, яка робить речення загально- або частковозаперечним.

Якщо частка **ne** сполучається з присудковим дієсловом, речення набуває характеру загального заперечення (**zápor větný**), напр.: Nic o tom nevím (= nevím o tom vůbec nic). Nemůžu to pro vás udělat (= právě tohle pro vás nemůžu udělat). На відміну від української мови, частка **ne** з дієсловами пишеться разом.

Повторення заперечення передає стверджувальну семантику: Neřekl bych, že se jim tu nelíbilo (= Řekl bych, že se jim tu líbilo).

Якщо частка **ne** стоїть перед іншим членом речення, що заперечується, тоді йдеться про часткове заперечення (**zápor částečný**), напр.: Věděla to ne Milada (= někdo jiný to věděl). Ne pro každého to můžu udělat (= pro někoho to udělat můžu). Něco o tom nevím (= moc o tom vím, ale ne všechno). Všechno o tom nevím (= vím o tom mnoho, ale ne všechno). Tobě, ne jemu jsem to přikázal (= ne jemu, ale tobě).

Реченням еквівалентом заперечного речення є слово **ne**: Půjdete do divadla? — Ne. Půjdeme do kina. Книжним варіантом слова **ne** є прислівник **nikoli**, рідше **nikoliv**: Říkám to dobře? — Nikoliv. Я кажу правильно? — Зовсім ні, аж ніяк. Слово **nikoli** іноді може заперечувати окремий член речення, напр.: důležitá je kvalita, nikoli množství — головне — це якість, а не кількість.

2. Займенники і прислівники заперечуються часткою **ni-**, напр.: nikdo, nic, nikdy, nikde, nikam, nijak. При відмінюванні заперечних займенників, на відміну від української мови, частка **ni-** не може відділятися від займенника, напр.: od nikoho (ні від кого), s nikým (ні з ким), o něčem (ні про що), před něčím (ні перед чим).

3. Для української мови типовим є вживання часткового заперечення (заперечується не присудок, а будь-який інший член речення). Натомість у чеській частково заперечним реченням відповідають загальнозаперечні конструкції, пор.: Фільм нам *не дуже* сподобався. — Film se nám moc nelíbil. Марія цікавиться *не спортом, а музикою*. — Marie se nezajímá o sport, ale o hudbu. Петро *не завжди* правий. — Petr nemá vždycky pravdu. Він народився *не в Празі, а в Оломоуці*. — Nenarodil se v Praze, ale v Olomouci.

4. Вирази позитивної семантики každý, všechen, všude, vždy при запереченні замінюються заперечними займенниками і прислівниками nikdo, žádný, nic, nikde, nikdy.

5. В українській мові заперечення в родовому відмінку є літературною нормою, а в чеській мові ця конструкція (**genitiv záporový**) вживається лише в окремих усталених словосполученнях, напр.: Není po něm ani vidu



ani slechu. Його не видно й не чути. Není po ní ani památka. Нема про неї й згадки. Není divu, že... Не дивно, що... Proti věku není léku. Проти віку нема ліків.

В інших випадках заперечення в родовому відмінку для чеської мови нетипове. Порівняйте стверджувальні й заперечні речення в чеській і українській мовах:

|                                   |  |
|-----------------------------------|--|
| Matka je ještě v práci.           | Мама ще на роботі.                     |
| Matka už v práci není.            | Мама на роботі вже немає.              |
| Měli jsme možnost o tom mluvit.   | Ми мали можливість про це говорити.    |
| Neměli jsme možnost o tom mluvit. | Ми не мали можливості про це говорити. |

6. В чеській мові заперечення може підсилюватися за допомогою частки **ani** (в українській мові їй відповідають *навіть, ні, ані*), пор.: Nechtěl o tom ani slyšet. Він навіть чути про це не хотів. Byl tak rozrušen, že nemohl ani mluvit. Він був такий схвилюваний, що навіть говорити не міг.

7. Заперечними частками **ne-** і **ni-** можна утворити антоніми до слів, що виражають позитивне значення, пор.: bezpečí — nebezpečí, klidný — neklidný, vinný — nevinný. В таких випадках йдеться про лексичні заперечення.

### Зміна виду дієслів у наказовому способі

(změna vidu v rozkazovacím způsobu)

Особливістю чеської мови є обов'язкова зміна виду в наказовому способі при запереченні. Власне наказ (rozkazovací způsob/přímá výzva) утворюється від дієслів доконаного виду. Заперечуваний наказ (imperativ při zárogu) утворюється від дієслів недоконаного виду.

Форми наказового способу дієслів доконаного виду із запереченням часто мають відтінок побажання або застереження, пор.: upadnout — neupadni *впасти — не впади*, nastydnout (se) — nenastydni (se) *застудитися — не застудись*, rozbít (to) — nerozbij (to) *розбити (це) — не розбий (це)*. При перекладі на українську мову ці форми можуть супроводжуватися застережним дієсловом *дивись*: *дивись не впади, дивись не застудись, дивись не розбий*.

Форми наказового способу дієслів недоконаного виду заперечують можливість виконання дії: dávat — nedávej *давати — не давай*, čekat — nečekej *чекати — не чекай*, spát — nespí *спати — не спи*.

Порівняйте форми наказового способу дієслів доконаного і недоконаного виду:

| infinitiv  | rozkazovací způsob/přímá výzva | infinitiv | rozkazovací způsob při záporu |
|------------|--------------------------------|-----------|-------------------------------|
| dát        | dej mu to!                     | dávat     | nedávej mu to!                |
| zavřít     | zavři okno!                    | zavírat   | nezavírej okno!               |
| zůstat     | zůstaň venku!                  | zůstávat  | nezůstávej venku!             |
| sníst      | sněz to všechno!               | jíst      | nejez to všechno!             |
| zapomenout | zapomeň na ně!                 | zapomínat | nezapomínej na ně!            |

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. K čemu slouží básničky a jak jsou vykládány ve škole?
2. Jak pochopily děti Hálkovu báseň?
3. Jaké idey měly děti?
4. Máte nějaký svůj systém, jak vyhovět učiteli?
5. Předved'te nějakou ukázkou vaší filologické hodiny.
6. Napište několik důvodů, proč byste chtěl nebo nechtěl být učitelem.

### 2. Převyprávějte svými slovy úryvek od Jaroslava Žáka "Filologie klasická a moderní..."

### 3. Rozdělte si role a sehrajte scénku ze školního prostředí.

### 4. K pojmům v levém sloupci přiřad'te vždy písmeno pojmu z pravého sloupce, který je jeho vyjádřením:

- |                           |                             |
|---------------------------|-----------------------------|
| 1. dovoz                  | a) konvertibilita           |
| 2. embargo                | b) dražba                   |
| 3. hospodářská soutěž     | c) import                   |
| 4. aukce                  | d) konkurence               |
| 5. rekomando              | e) pronájem                 |
| 6. leasing                | f) úplný zákaz dovozu zboží |
| 7. plná směnitelnost měny | g) doporučená zásilka       |

**5. Podstatná jména v závorkách uveďte do náležitých tvarů:**

Husité měli revoluční (idea — mn.č.). Husitskou dobu a husitské (idea) nejlépe zobrazil ve svém díle Alois Jirásek. Uskutečnění ušlechtilých (idea) vyžaduje mnoho úsilí. Síla některé vznešené (idea) je taková, že ušlechtilí lidé jsou pro její splnění ochotni obětovat i vlastní život. Dlouhou pouť s mnohými trampotami nazýváme podle eposu o Odysseově návratu z trojské války domů (odysea — 7. pád). Umění má ve společnosti velký význam, neboť (idea — mn.č.) přijímá člověk nejen rozumem, ale také citem. V květinářství jsme si koupili krásnou (orchidea). Mnoho vzácných (orchidea) roste na stromech v nepřístupných pralesích. Květy (orchidea) jsou krásné. K jídlu jsme měli několik kousků smaženého (filé) s bramborovým salátem. V několika (kupé) bylo ještě volné místo. Ve (finále) se utkala mužstva Sparty a Slávie. Chlapec si koupil sáček ovocného (želé) v čokoládě. V (ragby) se užívá vejčitého míče.

**6. Použijte ve větách slova idea, dražé, froté, komuniké, tabló, image, jackpot.****7. Následující věty kladné převed'te na záporné, užíjte jejich obměn a pozorujte, jaký je mezi různými způsoby vyjádření rozdíl.**

Vzor: Nikdo mu nedůvěřoval // Někdo mu nedůvěřoval // Všichni mu nedůvěřovali // Ne každý mu důvěřoval.

Všichni mu důvěřovali. Pokaždé se to povede. Vím o tom. Všichni na ně čekali. Prosil jsem ho, aby tam šel. Od ní se vždycky všechno dozvíš. Všechno jsem si zapamatoval. Dobře jsem se v tom vyznal. Také jsem ho poznal. Ještě se mi po něm stýská. Velmi se na to těším. Jen to ještě jednou zkus! Bojíte se poctivě přiznat pravdu?

**8. Věty kladné přetvořte na věty záporné. Kde je třeba, pozměňte i příslovce nebo zájmeno.**

Musíme jít rychle. — Ještě k nim budeme chodit. — Vždycky ho tu potkávám. — Inženýr Tučný je můj šéf. — Velice se z toho radoval. — Letos jsme byli u moře. — Dědeček vždycky kouřil. — Půjčil jsem si od nich včera peníze. — Měli jsme tam dobré kamarády. — Každý člověk to může pochopit. — Všude se tam na ulicích uklízelo. — V Polsku jsme bydleli dlouho. — Ta povídka byla dobře přeložena. — Na všechno jsme zapomněli. — Věřil bych tobě i jemu. — Už to dobře víme. — Máte taky hlad? — Někdo mi to říkal. — Terezka o tom někdy něco vyprávěla. — Prohlédl si každou stránku. — Kam to dávají? — Snad o tom něco ví. — Já jsem tomu dobře rozuměl. — Osvědčilo se to jen v některých

případech. — Vzpomněl jsem si na něco jiného. — Vždycky na to rád vzpomíná. — Dobře vyslovoval každé cizí slovo. — V příštím týdnu je možná ještě uvidíme. — O nějakém kompromisu tu nemůžeme mluvit. — Udělají všechno dobře. — Potkal jsi tam někoho? — Už tam jdi! — Můj otec měl bratra a sestru. — Ještě se o to pokus!

**9. Obměňte následující věty tak, aby v nich byl spojen zápor mluvnický se záporem slovním s významem kladným:**

*Vzor:* Pan Křivánek nemá tak docela nepravdu.

Pan Křivánek má pravdu. Mohu to vidět. Je to možné. Jeho jméno mi bylo známo. Ať se chováte slušně! Návštěva byla užitečná. Tvářil se spokojeně. Jeho názor byl správný. Jeho přání bylo skromné.

**10. Najděte synonyma k těmto záporným slovům:**

nebohatý, neoborník, nedlouho, neodolatelný, nedostupný, neduživý, neumělý, nevidaný.

**11. Ověřte si ve Slovníku spisovné češtiny, existují-li vedle uvedených slov se zápornou předponou ne- příslušná slova kladná:**

neblahý, nedílný, nedočkavý, nedopatření, nedomyšlený, negativní, nedoslýchat, nedostávat se, nedozírný, nelenit, nepatrný, neodvratný, nerozhodný, nevyzpytatelný, nezvěstný.

**12. Dejte do záporu větného a částečného.**

Matka mi o tom něco řekla. Něco jsem z její řeči chápal. Někde jsem to slyšel. Všichni přišli včas. Někdy mu to řeknu. Všude jsem to hledal. Někdo přišel. Každý se o to zajímá. Moje malá sestra vždy všechno každému řekne. Vždy jsem s ním byl spokojen. Nikdo z nich neměl neúspěch.

**13. Utvořte dvěma záporu věty kladné.**

Tvoje přání je skromné. Jednání té dívky bylo upřímné. Student byl při práci obratný. Bylo by správné ještě to připomenout. Byl to hoch pěkné postavy. Jeho tvář je mi povědomá. Prohlídka veletrhu byla zajímavá. Úloha byla snadná.

**14. K uvedeným výrazům tvořte příkazy a zákazy:**

*Vzor:* přestat číst: přestaň číst! — nepřestávej číst!

zeptat se znovu, počkat na autobus, vyplnit blanket, začít psát, poslat dopis, objednat si knihu, vrátit dluh, koupit si ten slovník, říkat pravdu,

podepsat to, půjčit si peníze, jít tam pěšky, vstát rychle, nechat to na stole, dát to do kufru, vzít si lék, umýt to nádobí, zavolat na ně, promluvit s ní, odpovídat hned, podat mu ruku.

### 15. Přeložte do češtiny:

a) Йому не хотілося туди іти. — Я все про це не знаю. — Томаш йому нічого не обіцяв. — Божена не українка, Божена чешка. — Він не міг на неї не сердитися. — Марія ніколи не була в Парижі. — Якраз він зробив це непогано. — В ті дні нашої мами дома не було. — Де Гонза? Останнім часом його не видно й не чути. — Я не читаю кожную книжку. — Цей будинок був не високий, а низький. — Павло ні з ким не попрощався і пішов. — Вчитель не всім був задоволений. — Така людина, як він, ні перед чим не зупиниться. — Йому було якось не добре. — Мене тут ніхто не шукав? — Ні батько, ні мати не чекали такого вчинка від свого сина. — Ніхто мене там ні про що не питав.

b) 1. Візьми з собою парасольку! — Не бери з собою парасольку, дощу не буде! 2. Перепиши цю роботу! — Цю роботу не переписуй! 3. Повертайся додому завтра. — Повертайся не завтра, а післязавтра! 4. Купи собі новий словник! — Не купуй собі новий словник! 5. Увечері іди на прогулянку! — Не ходи на прогулянку сьогодні увечері, надворі дуже холодно! 6. Прибери речі на столі! — Не прибирай речі на столі! 7. Займись бізнесом! — Не займайся бізнесом!

### Co jste možná nevěděli...

#### Akademická čtvrt hodinka

V dřívějších dobách se chudší studenti řídili podle slunečních hodin. Maximální odchylka slunečního času od běžného času během roku činí přibližně 14 minut, proto se stalo zvykem tolerovat pozdní příchod o čtvrt hodiny. Tento zvyk přetrval dodnes, i když nyní již nemá praktické opodstatnění a dodržuje se pouze z historických důvodů.



### Humor

#### Ženská a mužská čeština

#### Ženská čeština:

Ano. = Ne.

Ne. = Ano.

- Možná. = Ne.  
 Nic. = Všechno.  
 Promiň. = Budeš litovat.  
 Potřebujeme. = Chci.  
 Dělej, jak myslíš. = Později za to budeš platit.  
 Jistě, udělej to. = Nechci, abys to dělal.  
 Ta kuchyň se sem nehodí. = Chci nový dům.  
 Chci nové záclony = ...a koberce a nábytek a tapety....  
 Pověs ten obraz sem = NE! Pověs ho támhle!  
 Miluješ mě? = Budu chtít něco drahého.  
 Jak moc mě miluješ? = Udělala jsem něco, co se ti opravdu nebude líbit.  
 Za minutku budu připravená = Klidně si zase zuj boty a zapni si televizi.  
 Musíš se naučit komunikovat. = Musíš se naučit se mnou souhlasit.

### Mužská čeština:

- Mám hlad! = Mám hlad!  
 Jsem unavený. = Jsem unavený.  
 Chce se mi spát. = Chce se mi spát.  
 Hezké šaty. = Pěkný výstřih.  
 Co se děje? = Nevím, proč z toho děláš takovou vědu.  
 Ano, líbí se mi tvůj nový účes. = Stálo to 500, — a není vidět žádný rozdíl.  
 Promluvme si. = Snažím se tě ohromit tím, jak jsem hluboce vnímavý.  
 Během nákupu: Tohle se mi líbí víc. = Tak už si něco konečně vezmi a pojd' domů!



## LEKCE 30

**Текст:** ◀ Na Radosti a v Oblažci (zkráceno). *Pavel Eisner*  
(Z knihy "Chrám i tvrz").

**Додаткове читання:** ◀ Pohádka o kohoutkovi a slepičce.

**Граматика:** ◀ Відмінювання географічних назв чеського походження. Зменшувальні іменники.

### Na Radosti a v Oblažci (zkráceno)

*Pavel Eisner*  
(Z knihy "Chrám i tvrz")

Povídal mi jednou jeden ctitel E. F. Buriana<sup>1</sup>: — Úžasný chlap! Ten by dovedl komponovat i jízdní řád!

Já, rovněž ctitel E. F. Buriana (a jaký!) děl: — Kdybyste tak řekl, že by dovedl zkomponovat Vysvětlivky k dodatkům k prováděcímu nařízení k novele zákona o dani z obratu<sup>2</sup> To by mi imponovalo. Ale jízdní řád jako jízdní řád zemí českých? To bych svedl i já, a jak, panečku<sup>3</sup>. V tom jste pořád jen na radosti a v oblažci<sup>4</sup>. — Vyvalil oči, a jak prý to myslím. — Řekl jsem mu, aby si počkal na tuto knížku, že je toho na oustní výklady příliš mnoho.

Odedávna je mi jízdní řád zemí českých knihou z nejpoutavějších a nejspanilejších.

Zas ta věčná otázka naší knihy: kde začít? Ale nějaký pořádek musí být. I řeknu tedy především, že mnoho a mnoho místních jmen českých spadá pod typu *Poděbrady*\* a *Neratovice*, pomnožné tvary jsou to podnes, bývala to však jména životná: sídlo Poděbradů, rodná ves nebo tvrz Neratoviců. Alespoň v podvědomí tyto životné plurály prokmitají, jsou všechna taková místní jména, buď si jejich původní význam pozastřen, pořád ještě jména vlastní a lidská, a mají tedy v sobě živost a život, šíří kolem sebe životní teplo.

\* Курсив автора.

Tomu vydatně napomáhá český povahový rys. Je nasnadě, že nenechá-li český člověk na svém českém bližním poctivého vlásku, zcela tak bude i kolektiv osadnický i kolektiv osady sousední. Soused Kuba se jednou nebo i častěji z důvodů nám tajemstvím minula zahalených nenasnídal, i zůstal už ten *Nesnídal* jemu i rodu jeho. A někde z nedostatku nebo kuriosní záliby snědli své kozy, i zůstalo už vsi těch nešťastníků jméno *Kozojedy*. Český člověk je v těchto věcech tvor nebezpečný, očka mu jen tak hrají. I je místopis zemí českých pozoruhodná sbírečka drbů sousedských, a zavítáte-li na český venkov, zpozorujete zejména za horkých letních dnů, jak se cibulíčky kostelíčků natřásají smíchy.

A tak máme třebaš Bídu Ženskou, Darebnici, Hlupice, Holohlavý, Hubojedy, Jedovary, Kotojedy(!), Nemanice, Nedachlebice, Suchohrdly, Žabokrky, Oslovice, Zavidov.

Do úplnosti jsem si ta posměšná místní jména nevypsal, kampak bych přišel. Proto jen tak douškou, že W. W. Tomek ví o zaniklé vsi, jež *Kurromrtvici* měla jmě. I pravím vám, že český člověk měl hned druhý den po příchodu praotce Čecha na každého českého člověka jazyk jak břitvu a přišel mu, co jen mohl, bohužel nikoli vždy jen jazykem.

Vyřídili jsme si tuto skupinu jmen burleskních, ale i trochu neradostných, i mám teď volnou trať na vyvolávání jmen nezkaleně sličných.

Jsou místní jména, jež prudce evokují nějakou přírodní zvláštnost. Tak třebaš *Břehy*, *Březí Vlachovo* (to krása, vidíte?), *Dobrá Voda*, *Hlava Kobylí*, *Hůra Součná* (krása!), *Kladruby* (rubati klády), *Květná*, *Meziklasí* (jejej, to je hezké jméno!), *Senožaty*, *Újezd Medovový*, *Lipany*, *Labud'*, *Slavičko*, *Zajíci*.

Pak jsou místní jména s obsahem rozplývavějším, ale do té míry napojená poetickým fluidem, jako by je byl nějaký básník po velkém přemýšlování stvořil pro svá fiktivní dějiště. Tak třebaš *Čilá*, *Čistá*, *Dobrodín*, *Hostín*, *Čtyřicet Lánů*, *Lidečko*, *Snovídky*, abychom pominuli stovky jiných. — Co však řeknete místním jménům *Na Radosti*, což je věru důstojná obdoba k francouzskému *Sanssouci*, stejně jako *Rozkoš*, kterou máme neméně než sedmkrát.

Pak je skupina místních jmen svatých a sounáležitá skupina jmen nesvatých: *Hora Andělská*, *Hora Matky Boží*, *Ráječek*, *Čertyně*, *Đáblice*, *Peklo*.

Skupina další buduje jmennou scénu, na niž si můžete promítnout dávné děje zemí českých. Jen si to poslechněte: *Knížata*, *Kněžpole*, *Království*, *Uherce*, *Těchobuz*.

A teď přijdou má znejmilejší, jména pohanská a prapohanská, slova uhrančivá, slovní rusalky, slova bylinná a kořenná, slova panická, polední, půlnoční, vábící, kynoucí, až se z nich hlava zatočí: *Bykán*, *Bosyně*, *Čouš*, *Hybrálec*, *Kvice*, *Černovír*, *Zapáč*, *Želč*.



Vedle této Krakonošovy zahrady<sup>5</sup> — a to jsem z ní přinesl jen několik trsů kapradí — bledne leccos o sobě sličného. Ba, bledne i fakt, že kdesi na Moravě je osada anebo asi spíš samota, které říkají *Na Člověčí*. Tak si to, prosím, představte. Všude je svět, všude jsou lidé, ale kdesi — a znamenitou náhodou v naší zemi a u nás — je místo *Na Člověčí*. Neměl bych se s tím ani svěřovat, ale mám tam namířeno do výměnku<sup>6</sup>... Nebude odtamtud ani tak daleko do *Oblážce*, kterýž jest ve vévodství slezském.



## SLOVNÍČEK

- ba** навіть  
**břítva, -tvy** ž. бритва  
**burleskní** бурлескний  
**bylinný** рослинний, з лікарських ро-  
 слин  
**ctitel, -e** *m.* прихильник, шануваль-  
 ник  
**dít, dí** *m.* *zast. i kniž.* говорити  
**douška, -y** ž. *zast.* постскрипtum  
**drb, -u** *m. zprav. mn. ob.* плітки  
**evokovat, -uji, -ují** *kniž.* оживляти в  
 пам'яті  
**fluid, -a** *m.* флюїд, чари  
**chlap, -a** *m.* чоловік  
**jejej** *citosl.* ах, ой, ой-ой, ай-ай  
**jmě** *zast. jméno, -a* *s.* ім'я  
**kampak** куди (*у виразах, напр.: куди там!*)  
**kapradí, -í** *s.* папороть  
**kořený** пряний  
**místní jméno** географічна назва  
**parožený** *mut:* сповнений  
**pomáhat, -hám, -hají** допомагати  
**nasnadě ve spoj.:** *je n.* напрошується  
 висновок  
**natřásat se, -sám, -sají** трястися  
**pezkalený** нічим не затьмарений  
**obdoba, -y** ž. аналог  
**odtamtud** звідти  
**osada, -y** ž. населений пункт,  
 селище  
**oustní** *hovor.* усний  
**rohanský** язичницький  
**posměšný** насмішкуватий, глузли-  
 вий  
**routavý** цікавий, захоплюючий  
**pozastřít, -řím, -ří** приховати  
**pravít, -vím, -ví** говорити  
**především** передусім  
**rozplývavý** розпливчастий  
**rys, -u** *m.* риса, ознака; **povahový** *g.*  
 риса характеру, вдача  
**samota, -y** ž. хутір  
**slezský** сілезький  
**sličný** чарівний, привабливий  
**sounáležitý** споріднений,  
 близький  
**spadat, -dám, -dají** *kam, pod co* сто-  
 суватися чого  
**spanilý** прекрасний, чудовий  
**svěřovat se, -řuji, -řují** *s čím* ділити-  
 ся з ким щодо чого  
**svést, svedu, svedou** *hovor.* зуміти,  
 спромогтися  
**trs, -u** *m.* пучок  
**třebas** наприклад  
**tvrz, -e** ž. твердиня  
**uhrančivý** лихий  
**úplnost, -i** ž. повнота  
**vábící** приваблюючий  
**věru** справді, дійсно  
**vévodství, -í** *s.* герцогство  
**vydatně** істотно, суттєво  
**záliba, -y** ž. задоволення, втіха  
**zcela** цілком, зовсім  
**znejmilejší** найулюбленіший

## Doplňková četba

## Pohádka o kohoutkovi a slepičce

Kohoutek a slepička šli spolu do obory na lískové oříšky. Kohoutek řekl: "Co najdeme, o to se rozdělíme." "Dobře", odpověděla slepička.

Hrabali, hrabali a slepička vyhrabala oříšek. Polovinu snědla a polovinu dala kohoutkovi. Potom i kohoutek vyhrabal oříšek. Ale protože byl lakomý, chtěl ten oříšek rychle sníst sám. A oříšek mu uvázl v krku. "Honem, slepičko, přines mi vodu nebo umřu." Jen to kohoutek řekl, převalil se na záda nožkama vzhůru. Slepička rychle běžela pro vodu ke studánce.

"Studánko, dej vodu mému kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se bojím, že umře." Studánka řekla: "Nedám ti vodu, dokud mi nepřineseš šátek od švadleny."

Slepička běžela ke švadleně. "Švadlenko, dej šátek studánce, studánka dá vodu mému kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se, bojím, že umře. Švadlenka řekla: "Nedám ti šátek, dokud mi nepřineseš od ševce střevíčky."

Slepička běžela k ševci: "Mistře, dej střevíčky švadlence, švadlenka dá šátek studánce, studánka dá vodu mému kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se, bojím, že umře." Švec řekl: "Nedám ti střevíčky, dokud mi nepřineseš štětiny od prasátka."

Slepička běžela k prasátku: "Prasátko, dej ševci štětiny, švec dá střevíčky švadlence, švadlenka dá šátek studánce, studánka dá vodu kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se, bojím, že umře." Prasátko řeklo: "Nedám ti štětiny, dokud mi nepřineseš od krávy smetanu."

Slepička běžela ke krávě: "Kravičko, dej prasátku smetanu, prasátko dá ševci štětiny, švec dá střevíčky švadlence, švadlenka dá šátek studánce, studánka dá vodu mému kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se, bojím, že umře." Kráva řekla: "Nedám ti smetanu, dokud mi nepřineseš z louky travičku."

Slepička běžela k louce: "Louko, dej krávě travičku, kráva dá prasátku smetanu, prasátko dá ševci štětiny, švec dá střevíčky švadlence, švadlenka dá šátek studánce, studánka dá vodu kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se, bojím, že umře." Louka řekla: "Nedám ti travičku, dokud mi nevyprosíš z nebe rosičku."

Slepička prosila: "Nebe, nebičko, dej louce rosičku, louka dá krávě travičku, kráva dá prasátku smetanu, prasátko dá ševci štětiny, švec dá střevíčky švadlence, švadlenka dá šátek studánce, studánka dá vodu kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se, bojím, že umře."

Nebe se nad kohoutkem slitovalo a seslalo louce rosičku.



напр.: Písek — v Písku, Tábor — v Táboře, Most — v Mostu / v Mostě, Frýdek Místek — do Frýdku Místku.

Деякі географічні назви чоловічого роду мають в родовому відмінку однини лише закінчення **-a**, а в місцевому — закінчення **-ě**, напр.: Jičín — z Jičina, v Jičíně, Náchod — z Náchoda, v Náchodě, Benešov — z Benešova, v Benešově. Однак серед географічних назв чоловічого роду є й такі, що мають обидві форми: Lipník — z Lipníku / z Lipníka, v Lipníku / v Lipníce; Mělník — z Mělníku / z Mělníka, v Mělníku / v Mělníce.

2. Географічні назви, що мають форму **множини**.

2.1. Географічні назви на **-у**, наприклад, Čechy, Hradčany, Vinohrady, Kralupy відмінюються як **hrady**, але в родовому відмінку мають нульове закінчення: z Čech, z Hradčan, Vinohrad, Kralup. До цього ж типу належать іменники Poděbrady, Charváty, Kladruba, Kralupy, Klatovy. Лише деякі назви, які збігаються із загальними, мають закінчення **-ů**: z Mostů, z Borů або z Lán i z Lánů, z Karlových Varů i z Karlových Varů.

Деякі іменники цього типу в давальному і місцевому відмінках, крім регулярних закінчень **-ům**, **-ech**, можуть мати закінчення жіночого роду **-ám**, **-ách**: k Beskydům, v Beskydech i k Beskydám, v Beskydách.

Деякі з них мають лише закінчення **-ám**, **-ách**: k Čechám, v Čechách, k Uhrám, v Uhrách, k Bosonohám, v Bosonohách, ke Králíkům, v Králíkách.

Іменники Čechy та Uhry в сучасній чеській мові належать до жіночого роду.

Іменники на **-ку** можуть мати як закінчення **-ách** (v Jeseníkách, v Javorníkách), так і закінчення **-ích** (v Jesenících, v Javornících). Закінченню **-ách** надається перевага, щоб відрізнити їх від форм загальних назв: v Ročátkách, v Divákách, v Rybníkách, ve Valašských Kloboukách.

У іменників, що закінчуються на **-sy**, **-zy**, **-ly** в місцевому відмінку, крім регулярного закінчення **-ech**, може бути закінчення **-ích**: v Kobyliších, v Podmoklích.

2.2. Географічні назви на **-е (-ice)**, наприклад, Košíře, Hranice, Teplice, Budějovice, Dejvice, відмінюються як **ulice** (в родовому відмінку мають нульове закінчення: Košíř, Hranic, Teplic, Budějovic, Dejvic). У давальному відмінку — Hranicím, Teplicím. Інші (за походженням чоловічого роду) мають паралельні закінчення **-ům/-ím**: Košířům, Budějovicům // Košířím, Budějovicím.

Назви на **-се** Jince, Brodce в родовому відмінку мають закінчення **-ů**: Jinců, Brodců.

Інші географічні назви на **-ice** Sušice, Skalice, Kaplice, Roudnice мають форму однини і відмінюються за зразком **růže** (v Sušici, v Skalici).

2.3. Географічні назви типу Litomyšl, Boleslav, Olomouc, Čáslav, Přebíslav, Kouřim, Jaroměř, Třebíč, Telč у сучасній чеській мові належать

до іменників жіночого роду і відмінюються за зразком **kost** (do Čáslavi, Příbrami, Kouřimi) або **píseň** (do Jaroměře, Olomouce, Třebíče).

2.4. Географічні назви типу Podlesí, Zubří, Podolí, Meziříčí, Záluží, Novězí, Kobyly, Veveří, Zaječí в сучасній чеській мові мають субстантивний тип відмінювання за зразком **stavení**.

### Зменшувальні іменники (jména zdobnělá / deminutiva)

Зменшувальні іменники виражають значення зменшеності, яке часто супроводжується значенням суб'єктивної оцінки: позитивної (пестливої) або рідше негативної (зневажливої). В чеській мові, особливо в розмовній, є багато зменшувальних іменників. Вони утворюються від іменників за допомогою суфіксів, які відрізняються між собою ступенем продуктивності: **-(e)k, -k(a), -k(o), -ík, -ice, -ec, -ce, -in(a)**.

Найпродуктивнішими є суфікси **-(e)k, -k(a), -k(o)**, напр.:

kohout — kohoutek, pták — ptáček, dům — domek, hrad — hrádek;  
slepice — slepička, noha — nožka, hlava — hlávka, zahrada — zahrádka;  
pero — pérko, oko — očko, kuře — kuřátko, dítě — děťátko.

В похідних основах часто відбувається чергування голосних і приголосних звуків: dvůr — dvorek, květ — kvítek, kruh — kroužek, moucha — muška, ucho — ouško, břicho — bříško, kniha — knížka та ін.

Малопродуктивними є суфікси **-ík, -ice**, непродуктивними — **-ec, -ce, -in(a)**, які представлені поодинокими прикладами. Здебільшого вони надають слову самостійного значення, рідко експресивного, напр.: les — lesík *лісок*, kost — kostice *кісточка, китовий вус*, díl — dílec *частина, деталь*, kluk — klučina *хлопча*, dívka — dívčina *дівчина*.

Зменшувальні іменники іноді відрізняються значенням, напр., ledviny *нирки (у людини)* — ledvinky *нирки (у тварини)*.

Вторинні суфікси **-eček, -ečk(a), -ečk(o)** виражають значення пестливості, пор.: domeček, dírečka, okénečko.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Čím upoutal autora jízdní řád zemí českých?
2. Jaký typ místních jmen českých je nejrozšířenější?
3. Jak vykládá autor původ místního jména Kozojedy?
4. Jaké přírodní zvláštnosti se odrážejí v místních názvech?
5. O jakých poetických a historických jménech píše autor?

6. Jsou v místních jménech zmínky o pohanské době?
7. Navštívili jste někdy nějaké město či městečko, o kterém se autor zmiňuje?
8. Jaká ukrajinská místní jména se vám líbí a proč?

**2. Pokuste se zjistit, jaký je původ jména obce nebo města, kde bydlíte.**

**3. Vyhledejte v textu od Pavla Eisnera Na Radosti a v Oblažci všechna místní jména a určete, ke kterému deklinačnímu vzoru patří. Napište je v 6. pádě.**

**4. Místní jména v závorkách uveďte v náležitém tvaru.**

Toto sanatorium je v (Karlovy Vary). Těšili jsme se na lyžování ve (Vysoké Tatry) a v italských (Alpy). Fotbalové mužstvo z (Drnovice) hraje odpoledne proti (České Budějovice). Trvalo nám více než půl hodiny, než jsme se tramvaj dostali z (Hradčany) do (Kobylisy). České království mívalo společného panovníka s (Uhry). Moje babička pochází z (Olomouc). Srdeční choroby se léčí v (Poděbrady) a také v (Teplice) na Moravě. Příští zastávka je v (Moravičany). V (Kobylí) nedaleko (Břeclav) jsou známé vinné sklepy. Všechny lyžařské vleky v (Beskydy) a v (Jeseníky) jsou v provozu. Zápalky se vyrábějí v (Sušice). V (Diváky) je muzeum bratří Mrštíků. Mají chatu v (Rybníky). Na Slovensko jsme přešli přes hraniční přechod v (Mosty u Jablunkova). Provedli nás historickou (Olomouc). Líbí se mi zámek ve (Velké Losiny).

**5. Místní jména uveďte ve 2. a 6. pádu a použijte je ve větách:**

Karlovy Vary, Sušice, Tábor, Frýdek Místek, Králův Dvůr, Hradčany, Teplice, Hradec Králové, Budějovice, Veverí, České Budějovice.

**6. Do následujících vět doplňte postupně tato místní jména:**

České Budějovice, Lovosice, Litoměřice, Králíky, Litovel, Dobřany, Mariánské Lázně, Krásná Lípa, Havlíčkův Brod, Uherské Hradiště, Jindřichův Hradec, Česká Skalice.

Chtěl jsem jet do... .Vlak se blížil k ... .Zastavíme se v ... . Auto zastavilo za... .

**7. Jmen v závorce užití v náležitých tvarech:**

### Stěhování

V mých rodičích koluje krev pradávných kočovníků. To tvrdí strýc Libor a já s ním doslova souhlasím. Postupně jsme se přestěhovali celou Prahou. Začali jsme na (Smíchov), ale o tom nic nevím, poněvadž jsem jako batole nevnímал ten veliký širý svět, pak jsme se ocitli na (Žižkov), poté na

(Vinohrady), nato ve (Strašnice), potom nás osud a inzerát zavály na (Hanspaulka), na (Spořilov), do (Košíře) a do (Zahradní Město), posléze jsme se ubytovali v (Karlín), v (Dejvice), v (Libeň) a na (Staré Město). Teď bydlíme na (Malá Strana). Kruh se uzavírá. Máme se stěhovat na (Smíchov).

(Podle Z. Slabého).

### 8. Doplňte místní jména ve správném tvaru:

Rozhodli jsme se, že dovolenou strávíme v některém lázeňském městě v (západní Čechy). Uvažovali jsme, jestli máme jet do (Karlovy Vary) nebo do (Mariánské Lázně). Po delším váhání jsme dali přednost pobytu v (Karlovy Vary), protože cestovní kancelář zde nabízela třítydenní pobyt v pěkném hotelu přímo na kolonádě. Z (Karlovy Vary) jsme autem vyjížděli na různé výlety. Velmi se nám líbilo v (Mariánské Lázně), kde — jak jsme zjistili — pobýval kdysi i známý spisovatel Franz Kafka. Také další výlet do (Františkovy Lázně) se vydařil. Ve srovnání s (Karlovy Vary) jsou (Františkovy Lázně) mnohem klidnější lázeňské město. Velmi zajímavý byl rovněž dvoudenní výlet do (Krušné hory). Dovolená uběhla jako voda a my teď doma plánujeme, kam pojedeme příští rok. Zřejmě to bude někam do hor. Zatím ještě nevíme, zda dáme přednost pobytu v (Krkonose) nebo v (Jizerské hory), popřípadě v (Jeseníky) či v (Beskydy). V každém případě se už teď na příští dovolenou moc těším.

### 9. Přečtěte si Pohádku o kohoutkovi a slepičce. Jaké ponaučení vyplývá z této pohádky? Vyhledejte všechna deminutiva a utvořte jejich základní tvar.

### 10. Tvořte deminutiva k daným slovům:

a) *Vzor:* strom — stromek

klas, list, motýl, květ, stůl, dvůr, sešit

b) *Vzor:* lípa — lipka

noha, kniha, mísa, díra, čára, bouře, moucha

c) *Vzor:* pero — pérko

slovo, ucho, oko, dřevo

d) *Vzor:* dům — domeček

strom, hrnec, vzor

e) *Vzor:* ruka — ručička

kráva, růže, bota, voda

f) *Vzor:* zrno — zrníčko

čelo, slovo, oko

### 11. Přeložte do češtiny:

Група наших студентів була на стажуванні в Оломоуці. — В Пардубицях випікають добрі пряники. — В Карлових Варах відпочивало

багато знаменитих людей. — До Подебрад ми швидко доїхали машиною. — Взимку я планую з друзями поїхати до Бескид. — В Чехії є дуже багато історичних пам'яток. — Дорогою у Високі Татри ми зупинилися в кемпінгу. — Події роману Божени Немцовой "Бабуся" розгорталися поблизу Чеської Скалиці. — В Бескидах і Єсеніках цього року було дуже багато снігу.

## Co jste možná nevěděli...

### Tábor

O slově tábor by se dala napsat poměrně tlustá kniha, tak je zajímavé. Už tím, že čeština zná celkem pět významů slova tábor.

Pak ovšem známe město Tábor. A právě tento Tábor je otcem všech táborů, o nichž jsem mluvil. Město Tábor bylo pojmenováno podle nedalekého kopce Tábor a kopci dali jméno husité podle biblického Tábora, hory v Palestině. Nedaleko kopce Tábor si založili vojenské ležení oficiálně zvané Hradiště hory Tábor a podle něj pak všem svým vojenským ležením začali říkat tábory.

Husité slovo tábor rozšířili po celé Evropě: do maďarštiny, z ní se dostalo do turečtiny, dokonce i do arabštiny a odtud pak do španělštiny... Historik J. Pekař pokládal vznik a rozšíření slova tábor za jasný důkaz nepravosti Rukopisu královédvorského. Slovo tábor se v něm totiž ve významu vojenské ležení objevuje, ale Rukopis údajně vznikl mnohem dřív, než husité slovo tábor vůbec vymysleli.

Pochtivě ale musím říct, že i na toto tvrzení mají obhájci pravosti Rukopisu svůj protiargument. V turečtině našli slovo *tap-qur*, vojenské ležení, a právě toto turecké slovo pokládají za praotce všech našich táborů — i toho z Rukopisu královédvorského.

(M. Novotný. *Zákulisí slov*)

\* \* \*

### Citát

Čeština je krásná řeč. Ona má obrovskou plejádu slov pro obyčejné věci. Třeba kulaťoučké jablíčko ... To neřeknete jinou řečí. Angličan musí říct a little round apple, malé kulaté jablko ... Tomu přece chybí barva i vůně... To je váš rodný jazyk, a proto ho neslyšíte jen ušima jako jiné řeči, které jste se naučili. Slyšíte ho taky žaludkem, který se vám sevře, taky srdcem, které se rozbuší, nebo zádama, kde vám přejde mráz.

(Jan Werich)





## LEKCE 31

**Текст:** ◀ Normativní mluvnice (úryvek).  
*Jan Jícha (Z knihy "Prevít na vysoké, aneb jak vystudovat a nezblbnout").*

**Додаткове читання:** ◀ Anglické listy. Karel Čapek.  
Džinový song aneb Chvála češtiny. J. Žáček.

**Граматика:** ◀ Відмінювання загальних назв чоловічого роду іноземного походження. Відмінювання особових імен іноземного походження. Слова іноземного походження і культура мови.

### Normativní mluvnice

(úryvek)

*Jan Jícha*

*(Z knihy "Prevít na vysoké, aneb jak vystudovat a nezblbnout")*

Jazykový výklad textu a normativní mluvnice se jmenuje dlouze a honosně. Na nižších vzdělávacích stupních jsme tomu říkali pravopisná cvičení, což bylo krátké a docela neatraktivní. Náplní předmětu je nabytí přesvědčení, že osmdesát procent českých občanů se jmenuje Dítě, Janků, Osol SOBě, Walló, Kočí nebo Jehně, že vůdčími světovými velmocemi (nebo velmocmi?) jsou Paraguay, Samoa a Mali, hlavními turistickými cíli Addis Abeba, Tbilisi a Garmisch-Partenkirchen a že současným děním na zeměkouli nejvíc hýbá sója, žervé a rádio. Proto je nutné vyzkoumat, jak od nich vypadají přídavná jména, obyvatelé a manželky. To pan učitel přijde a řekne: "Jak oslovíte pána, který se jmenuje Sitai?"

Nikdo nic.

"Ták třeba<sup>1</sup> ... (listuje v zasedacím pořádku) kolegyně Vendílková."

"Venclíková!" probudí se potrefená s nejpodobnějším jménem.

"Promiňte, ano, Venclíková. Jak ho oslovíte?"

"Jak jste říkal to jméno?"

"Fábry."

Teď se ozvu já:

"Říkal jste Sitaj!"

"Ano, pardon, Sitai, já už myslím dopředu... Sitaje jak oslovíte?"

"Jako když mu vykám?" získává čas kolegyně. "Samozřejmě. Pane...? No?"

Seminář ztichne, napětí se stupňuje, že by se i Volta divil<sup>2</sup>. “Pane...” Kolegyně Venclíková je čím dál tišší. “Pane Si... Sit... Sitai?” špitá konspirativně.

“Jak prosím? Mluvte nahlas, buďte tak laskavá. Mějte ohled na profesorské uši!”<sup>3</sup>

Nenápadný smích osvěžuje pnutí v atmosféře, protože se jednalo o žert.

“Pane Sitai... Ne, Sitai-ji... Sitaje!” Kolegyně si je čím dál jistější.

“Jakže? Sitaie?”

“No...”

“To snad ne, to je přece druhý pád!”

“Tak já nevím.”

“Tak kdo ví?”

Už nám otrnulo<sup>4</sup>. Z různých koutů učebny se ozývají nesmělá hesla:

“Sitaj. Sitai. Sitaiji. Sitaji.”

“Ano, teď jsem to zaslechl! Kdo jste říkal Sitai?”

“Já — tady...” ozve se z mnoha míst.

“Ano, správně. Ještě jednou kolegyně Vencálková...”

“Venclíková. Dyť já jsem to říkala. Hned na začátku.”

“Pane Sitai jste říkala?”

“No, že jo?”

“Aha, tak musíte příště víc nahlas. A teď jak je to s tím panem Fábrym?”

Výborně. Deset minut mého mladého života je pryč a já jsem obohacen o schopnost oslovit pána, který se jmenuje Sitai. Pokud ovšem někdy nějakého potkám. Mrknu se odpoledne do Zlatých stránek<sup>5</sup>, jestli někdo toho jména existuje a obtěžuje okolí svou nesklonností.



## SLOVNÍČEK

**aha** *citosl.* ara

**dopředu** вперед, наперед

**dyť** *ob., spis.* **vždyť** адже

**honosně** зарозуміло

**jednat se, jen 3 os. j.** -ná se йдеться,

мова йде, справа стосується

**listovat, -tuji, -tují** перегортати

**mrknout, -nu, -nou** зазирнути

**náplň, -ně ž.** зміст

**neatraktivní** непривабливий

**nenápadný** звичайний

**nesklonnost, -i ž.** невідмінюваність

**obtěžovat, -žuji, -žují** турбувати

**osvěžovat, -žuji, -žují** освіжати

**pardon** вибачте, перепошую

**pnutí, -í s.** напруга

**potkat, -kám, -kají** зустріти

**potrefený** влучний

**sója, -je i -ji ž.** соя

**špítat, -tám, -tají** шепотіти

**velmoc, -i ž.** велика держава

**vůdčí** провідний

**zasedací pořádek** *tut:* список групи

**zeměkoule, -e ž.** земна куля

**získávat, -vám, -vají** вигравати, здо-

бувати

**žervé** *neskl. s.* несолоний сир з

жирного молока



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |  |  |
|--|--|
| 1. Ták třeba... <i>hovor</i> .                   | Ну, наприклад (скажімо, хоча б).                       |
| 2. že by se i Volta divil                        | здивувався б і Вольт.<br>А. Вольт — італійський фізик. |
| 3. Mějte ohled na profesorské uši!               | Пожалійте вуха професора!                              |
| 4. Už nám otrnulo.<br>otrnout <i>komu neos</i> . | Нам стало легше.<br>Йому стало легше.                  |
| 5. Zlaté stránky.                                | Телефонний довідник жовтого кольору.                   |

### Doplňková četba

#### Anglické listy

(úryvek)

Co je to anglický džentlmen, nedá se stručně říci: museli byste znát přinejmenším anglického číšníka z klubu nebo pokladníka na nádraží, nebo dokonce strážníka. Džentlmen, to je odměřená sloučenina mlčení, ochoty, důstojnosti, sportu, novin a počestnosti. Dvě hodiny vás dozírá váš protějšek ve vlaku tím, že vás neuzná za hodna pohledu; najednou vstane a podá vám váš kufřík, na který jaksí nemůžete dosáhnout. Tady si lidé vždy dovedou navzájem pomoci, ale nikdy si nemají co říci, ledaže je to o počasí. Proto asi Angličané vynašli všechny hry, protože se při hrách nemluví. Jejich zamlklost je taková, že ani nenadávají veřejně na vládu, na vlak nebo na daně; je to celkem neveselý a uzavřený lid. Místo hospod, kde se sedí, pije a povídá, vynašli bary, kde se stojí, pije a mlčí. Hovornější lidé se dávají na politiku jako Lloyd George\*, nebo na spisovatelství; anglická kniha musí mít totiž aspoň čtyři sta stránek.

(Karel Čapek).

\* Lloyd George [lojd džórdž] — britský předseda vlády v letech 1916—1922.

\* \* \*

## Džinový song aneb Chvála češtiny

Čteme bestselery.  
 Prožíváme story.  
 Holdujeme drinkům.  
 Užíváme sprej.  
 Posloucháme hity...  
 Že jste K.O.?  
 Sorry -  
 ale my jsme O.K.  
 čili je nám hej.

(J. Žáček)

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

**Відмінювання загальних назв  
 чоловічого роду іноземного походження**  
 (skloňování obecných jmen rodu mužského cizího původu)

До загальних назв чоловічого роду латинського і грецького походження належать слова, що закінчуються на **-us, -os, -ismus (-ismus)**: *cyklus* *цикл*, *úzus* *узус*, *virus* *вірус*, *rytmus* *ритм*, *luxus* *люкс*, *corpus* *корпус*, *status* *статус*, *citrus* *цитрус*, *kaktus* *кактус*, *glóbus* *глобус*, *cirkus* *цирк*, *kosmos* *космос*, *romantismus* *романтизм*, *realismus* *реалізм*, *humanismus* *гуманізм* та ін. Всі вони мають у чеській мові нерегулярну словозміну.

| Pád | Číslo jednotné |           |              |
|-----|----------------|-----------|--------------|
| N.  | realismus      | cyklus    | vir(us)      |
| G.  | realizmu       | cyklu     | vir(us)u     |
| D.  | realizmu       | cyklu     | vir(us)u     |
| A.  | realismus      | cyklus    | vir(us)      |
| V.  | realizme       | cykle     | vir(us)e     |
| L.  | (o) realizmu   | (o) cyklu | (o) vir(us)u |
| I.  | realizmem      | cyklem    | vir(us)em    |

Абстрактні іменники на **-ismus** (**-ismus**), **-us**, **-os** відмінюються за зразком іменників чоловічого роду типу **hrad**, але в непрямих відмінках закінчення приєднується до основи: **idealismus** — о **idealizmu**, **kubismus** — о **kubizmu**, **rytmus** — в **rytmu**, **úzus** — в **úzu**, **kosmos** — о **kosmu**, в **kosmu**. Як правило, вони вживаються лише в однині.

Іменники **opus**, **cirkus** (але **cirku**, т.ж. **antického**), **luxus**, **korpus**, **status**, **citrus**, **kaktus** та деякі інші відмінюються і в однині, й у множині за зразком іменників чоловічого роду типу **hrad**.

За зразком **virus** відмінюються іменники, які при відмінюванні мають дублетні форми: **glóbus** (**glóbusu** і **glóbu**), **papyrus** (**papyrusu** і **papuru**), **sinus** (**sinusu** і **sinu**).

### Відмінювання особових імен іноземного походження (skloňování cizích vlastních jmen)

1. Чоловічі імена, які закінчуються на приголосний:

а) імена грецького або латинського походження на **-os**, **-as**, **-es**, **-us**, **-ius** відмінюються за зразком **pán**, але в непрямих відмінках закінчення називного відмінка **-os**, **-es**, **-us**, **-ius** опускаються і закінчення приєднується до основи імені: **Hérodotos** — **Hérodota**, **Pythagoras** — **Pythagora**, **Aristoteles** — **Aristotela**, **Hefaistos** — **Hefaista**, **Ovidius** — **Ovidia**, **Augustus** — **Augusta**, **Vergilius** — **Vergilia**, а також **génius**:

| Pád |              | Číslo jednotné | Číslo množné |
|-----|--------------|----------------|--------------|
| N.  | Aristoteles  | génius         | géniové      |
| G.  | Aristotela   | génia          | géníů        |
| D.  | Aristotelovi | géniovi        | géníům       |
| A.  | Aristotela   | génia          | génie        |
| V.  | Aristotele!  | génie!         | géniové!     |
| L.  | Aristotelovi | géniovi        | géníích      |
| I.  | Aristotelem  | géníem         | géníi        |

Імена грецького і латинського походження, що мають інші закінчення, навпаки, нарощують основу, напр.: **Nero** — **Nerona**, **Cicero** — **Cicerona**, **Apollo** (**Apollon**) — **Apollona**, **Paris** — **Parida**;

б) імена, що в письмовій і усній формі закінчуються на твердий приголосний (напр.: **Einstein**, **Richter**, **Heger**, **Arafat**, **Blair**, **Chirac**, **Ivanov**), відмінюються за зразком **pán**: **Einsteina**, **Blaira**, **Chiraca** та ін.;

в) імена, що закінчуються на **-s, -z, -c, -x** відмінюються за зразком **muž**: Ámos — Ámose, Schulz [šulc] — Schulze, Felix — Felixe та ін. Рідше у них можуть бути форми за зразком **pán**;

г) імена, що закінчуються на твердий або м'який приголосний, а в письмовій формі називного відмінка мають так зване "німе е", в родовому відмінку відповідно мають закінчення **-a**: Shakespeare [šejkspír] — Shakespeara, Verne [vern] — Verna або закінчення **-e**: France [frans] — France, Aldridge [oldridž] — bez Aldridge [bez oldridže], George [džordž] — bez George [bez džordže], Labiche [labiš] — bez Labiche [bez labiše].

## 2. Чоловічі імена, які закінчуються на **голосний**:

а) імена, що закінчуються на **-e** можуть відмінюватися за зразком **pán**: Dante, Goethe, Palme, Niederle — bez Danta, Goetha, Palma, Niederla або як прикметники, але без довгого голосного в закінченні слова: Danteho, Goetheho, Palmeho та ін.;

б) імена, що закінчуються на **-o** відмінюються за зразком **pán**: Marko — bez Marka, Ševčenko — Ševčenska, Michelangelo [mikelandželo] — Michelangela, Hirohito — Hirohita. В іменах, що закінчуються на **-ó** (напр., Szabó [sabó], Rousseau [rusó], закінчення приєднуються до повної графічної форми імені: Szabóa, Szabóovi, Rousseaua, Rousseauovi. В іменах типу Enrico, Marco [enriko, marko] пишуться відповідно до вимови, крім називного відмінка, **-k-**: Enrika, Enrikovi, s Enrikem і т.д.;

в) до імен, що закінчуються на **-é, -i, -y** в непрямих відмінках додається **-ho**: André — Andrého, Verdi — Verdiho, Kennedy — Kennedyho, Shelley [šeli] — Shelleyho.

г) імена прикметникового походження відмінюються, як чеські прикметники: opera Petra Iljiče Čajkovského, romány Lva Nikolajeviče Tolstého, Słowacki — Słowackého, Musorgskij — Musorgského, Gorkij — Gorkého, Gretzky [grzcki] — Gretzkého.

Імена, що походять з неєвропейських мов, часто складаються з кількох частин. У них відмінюється одна з них: Hokusai — Hokusaie, Li-Po — Li-Poa, Pak Če-ga — Páka Če-ga, Mobutu Sese Seko — Mobutua Sese Seka.

## 3. Жіночі імена:

а) античні імена, що закінчуються на **-es, -is, -as**, мають при відмінюванні іншу приголосну: Ceres — Cerery, Artemis — Artemidy, Pallas — Pallady;

б) особові імена, що закінчуються на приголосний, відмінюються за зразком **žena**: Ingrid — Ingridy, Eleanor — Eleanory, Jeanette [žanet] — Jeanetty;

в) багато особових імен залишається в чеській мові невідмінюваними: Carmen, Marilyn, Dolores, Shirley, Hillary, Noemi, Nike, Mičiko, Mi-Young;

г) жіночі прізвища мають суфікс **-ová** і відмінюються за зразком *mladá*. Так само відмінюються слов'янські прізвища на **-ska, -cka, -aja**: Hanna Suchocka — Hanny Suchocké, Sofie Tolstaja — Sofie Tolsté.

### Слова іноземного походження і культура мови (slova cizího původu a jazyková kultura)

Жодна мова не існує і не розвивається ізольовано. Національні мови завжди збагачувалися за рахунок запозичень з інших мов передусім для найменування нових речей і явищ. Деякі слова, освоєні чеською мовою, на сьогодні вже не мають іноземного “забарвлення”, напр.: *knedlík, košile, kašna, hřbitov* та ін.

У сучасній чеській мові левову частку усіх неологізмів становлять запозичення з англійської, вплив якої має масовий характер в усіх сферах суспільного життя — від офіційної до побутової.

Питання доцільності залучення в чеську мову великої кількості англіцизмів є дискусійним. З одного боку, напевно, невиправданими є ті запозичення, які дублюють уже існуючі, а головне — зрозумілі широкому колу користувачів слова і вирази, напр.: *cash — hotové peníze* “готівка”, *cash platba — platba v hotovosti* “оплата готівкою”, *shop — obchod* “магазин”, *lídr — vůdce* “лідер”, *hotline — horká linka* “гаряча лінія”, *homeless — bezdomovec* “бомж” та ін. Їх залучення в сучасну чеську мову пояснюється намаганням модернізувати й “оміжнароднити” національний лексикон. З іншого боку, вступ до Європейського Союзу вимагає культивування нових лексичних засобів, їх уніфікації, передусім спеціальної термінології.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Jakého tématu se týkají pravopisná cvičení, o kterých píše autor?
2. Jak budete skloňovat česká příjmení Dítě, Janků, Kočí?
3. Jak probíhala hodina popsaná v úvodním článku?
4. Jaký máte způsob studia?
5. Máte nějaké návrhy na zlepšení studia?
6. Jaký by podle Vás měl být učitel a jaké vlastnosti by měl mít každý student?

2. Popište, jak podle vás vypadá opravdu dobrá výuka.

3. Zinscenujte dialog na hodině, kde se učíte skloňovat v češtině obecná a vlastní jména cizího původu.

Používejte obraty jako: Podle mého názoru...; domnívám se, že...; já osobně si myslím, že ...; vezmi také v úvahu, že...; důkladně si rozmysli, než... ; pokud si pamatuji... ap.

4. Dokážete nahradit všechna přejatá slova z úryvku od Jiřího Žáčka Džinový song aneb Chvála češtiny slovy českými?

5. Daná slova uveďte ve 2. pádu:

Heraklés, maximum, nacionalismus, Felini, Sokrates, cirkus, Julius, Kolumbus, Li Po.

6. Do následujících vět doplňujte postupně jména: Schulz, André, Marcelli:

Zeptáme se pana ... . Oznamte to panu ... . Potkali jsme pana ... . Hovořili jsme o panu ... . Do práce chodím s panem ... .

7. Podstatná jména v závorkách uveďte v náležitých tvarech:

Žáci určovali na (glóbus) jednotlivé díly světa. Z (cirkus) vycházely proudy lidí. Boj proti (fašismus) stál mnoho lidských životů. Bohuslava Martinů právem řadíme mezi (génus) české hudby. Nejznámějším dílem (Tolstoj) je historický román Vojna a mír. Opera Ženitba od (Musorgskij) byla vytvořena podle Gogolovy komedie. Ze šesti symfonií (Čajkovskij) je nejznámější Patetická. Dílo polského básníka (Słowacki) vzniklo v 19. století. Otec čte rád humoristické povídky ruského spisovatele (Zoščenko). (Goethe) se už za života dostalo velkých poct. Schillerova korespondence s (Goethe) je velmi zajímavá a poučná. Vysvětlete panu (Pompě), jak má postupovat. Síla umění brazilského spisovatele (Aluizio Azevedo) spočívá v mistrném vykreslení postav. Za největší dílo (Johann Wolfgang Goethe) se obecně pokládá Faust.

8. Jména v závorkách doplňte v náležitém pádu:

Četli jsme si o cestách (Marco Pólo). Televize přinesla zprávu o jednání prezidenta (Chirac) s britským předsedou vlády (Tony Blair). Brazilské mužstvo zvítězilo díky gólu vstřelenému (Ronaldo). Líbí se mi písničky (Paul McCartney). Součástí přednášky byly také ukázky z díla polského básníka (Adam Mickiewicz). Četli jsme o prvním pokořiteli Everestu, An-



gličanu (Edmund Hillary). Vyslechli jste Jaro z cyklu Čtyři roční doby (Antonio Vivaldi). Navštívili jsme představení (Don Giovanni), asi nejslavnější opery (Wolfgang Amadeus Mozart). Těžiště díla (Verdi) je v tvorbě operní. Byli jsme na hře Sluha dvou pánů od italského dramatika (Goldoni). Nejznámějším dílem italského básníka (Dante) je Božská komedie. Italu (Marconi) byla udělena (Nobel) cena za významný příspěvek k vývoji bezdrátové telegrafie.

### 9. Jména v závorkách uveďte v náležitých tvarech:

Pro poznání staré řecké kultury má velký význam dílo dramatika (Sofoklés). Dědeček má v knihovně známé tragédie od (Aischylos), (Sofoklés) a (Eurípidés), z básní má Zpěvy pastýřské od (Vergilius) a Proměny od (Ovidius). Zajímavé jsou Kapitoly o přírodě od (Plinius) Staršího. Spartského krále (Leonidas) šlechtí jeho statečnost při obraně vlasti proti perské přesile. Zeus prý v hněvu svrhl svého syna (Hefaistos) z bájného Olympu. Tento chrám byl zasvěcen bohu (Zeus). (Pýthagorás) se připisuje objev tzv. Pythagorovy věty. O (Archimédés) se říká, že svůj objev o tělese ponořeném do kapaliny učinil, když sám vstupoval do lázně. Povstání římských otroků vedených (Spartakus) bylo krvavě potlačeno.

### 10. Vyhledejte a podtrhněte všechna vlastní jména cizího původu. Určete jejich pád a rod. Napište nominativ singuláru vlastních jmen cizího původu.

#### Z mytického života bohyně Afrodity

Afrodita, bohyně krásy a lásky, byla nejpůvabnější ze všech bohů antických mýtů.

Nejvyšší bůh Zeus jí přiřkl za manžela nejošklivějšího ze všech bohů, svého chromého syna Hefaista. Náhradou za to si Afrodita našla milence: boha války Area, s nímž měla pět dětí (Erota, Anterota, Deima, Foba a Harmonii), pak boha vína Dionýsa (s nímž měla syna Priapa) a kromě jiných též boha Herma.

Ze zásahů Afrodity do bouřlivých událostí světa mýtů měla největší následky její přízeň, kterou věnovala synovi trojského krále Priama Paridovi. Odměnou za to, že jí Paris ve sporu s bohyněmi Herou a Athénou přiřkl prvenství v krásě, slíbila mu za manželku nejkrásnější ze všech smrtelných žen. Tou byla podle shodného úsudku bohů Helena z Argu, manželka spartského krále Menelaia, a proto Afrodita pomohla Paridovi Helenu unést. Manžel krásné Heleny však svolal všechny řecké krále k trestné výpravě proti Tróji. Sto tisíc mužů se pak přeplavilo pod vedením Menelaova bratra, mykénského krále Agamemnona přes moře a oblehlo

Tróju. V hrozné desetileté válce nakonec Paris zahynul a po jeho smrti padla i Trója. Vítězná vojska Agamemnonova změnila potom Tróju v trosky: zbyla po ní jen sláva a Homérovy básně.

(Upraveno podle V. Zamarovského)

### 11. Přeložte do češtiny:

a) Романи Алоїса Ірасека розповідають нам про життя чеського народу в ХІХ столітті. — У школі ми вивчали твір Вольфганга Гете “Фауст”. — Теорему Піфагора я вже не пам’ятаю. — Моя знайома захоплюється картинами Гойї. — Студент написав реферат про польського поета Юліуша Словацького. — Про античну богиню Афродіту існує кілька легенд. — Паріс викрав Прекрасну Єлену. — На честь бога Зевса збудували багато храмів.

б) твори Яна Ямоса Коменського, п’еса Франтішка Лангера, вірші Тараса Шевченка, оповідання Остапа Вишні, фільм Олександра Довженка, повість Терези Навакової, твори Любора Нідерле, казки Ганса Крістіана Андерсена, роман Жуль Верна, романи Льва Толстого, ікони Андрія Рубльова, повість Едгара По, романи Чарльза Діккенса.

### Zajímavosti

#### Víte, že...

**dolar** má původ v Čechách, v Jáchymově, kde byly raženy první tolary, z něm. **Taler** < Joachimstaler “jáchymovský (peníz)”?

**smog** je umělé slovo vzniklé spojením anglického **smoke** “kouř” a **fog** “mlha”?

**bojkot** připomíná jméno irského velkostatkáře **Ch. Boyacotta**, s nímž lidé odmítali obchodovat?

\*\*\*

### Einsteinovi pomohly věžní hodiny

Obří ciferník na věži v Bernu upoutal Alberta Einsteina během jízdy tramvají. Při pohledu na hodiny ho napadl klíč k teorii relativity.

Jednoho květnového dne roku 1905 Einstein navštívil svého dobrého přítele a kolegu z patentového úřadu Michele Bessa. Einstein se sice toho večera vrátil domů sklíčený, ale hlavou mu stále vířily myšlenky. Vybavoval si hlavně to, jak jel Bernem tramvají a ohlížel se za slavnými věžními hodinami, jež celému městu vévodí. Potom si představoval, co by se stalo,

kdyby se tato tramvaj řítila od hodin rychlostí světla. Rychle si uvědomil, že by hodiny zdánlivě stály, protože světlo by tramvaj nedokázalo dostihnout, ale jeho vlastní hodinky v tramvaji by tikaly normálně. Pak mu to náhle došlo — byl to klíč k celému problému. Einstein později vzpomínal: “V hlavě se mi rozpoutala úplná bouře.” Odpověď byla jednoduchá a elegantní: čas může ve vesmíru odtikávat různě rychle podle toho, jak rychle se pohybujete. Představte si hodiny rozesté v různých bodech prostoru — každé budou ukazovat jiný čas, každé budou tikat jinou rychlostí. Sekunda na Zemi je jinak dlouhá než sekunda na Měsíci nebo sekunda na Jupiteru. Čím rychleji se pohybujete, tím vlastně ubíhá čas pomaleji.

\* \* \*

### D'Artagnan

Kdybych byla středověká panna,  
já bych byla pěkná koketa.

Namluvila bych si d'Artagnana,  
aby mě vzal s sebou do světa.

Já mám totiž slabost pro Gaskoňce,  
jsou to muži z gruntu vášniví,  
jejich láska nikdy nemá konce,  
což mě ovšem stěží udiví.

D'Artagnan mě vezme do Paříže,  
bude sloužit v gardě u dvora.

Kdo zná historii trochu blíže,  
ví, že potká ženu netvora.

Protože rád zlobí kardinála,  
čekají ho samé potíže.

Jak já bych se o něj krásně bála,  
že mi ho kat strčí za mříže!

Mušketýr je ale vždycky v právu,  
darebáky kordem napraví,  
vyslouží si ostruhy a slávu,  
brání čest a nedbá o zdraví.

Budeme mít spolu kupu dětí,  
mušketýr je v lásce hrdina - - -

Ale kde se toulá? A čas letí,  
a tak na něj chodím aspoň do kina...

(Jiří Žáček)



## LEKCE 32

Текст: ◀ Nikdo se nebude smát (úryvky). Milan Kundera.

Граматика: ◀ Неозначені і заперечні займенники і прислівники. Головні члени простого двоскладного речення. Узгодження присудка з підметом. Порядок слів у простому реченні.

### Nikdo se nebude smát

(Úryvky z povídky, 3. a 4. část)

Milan Kundera

(3)

Jednoho dne, když jsem právě končil přednášku — přednáším na naší vysoké škole o dějinách malířství — zaklepala na dveře třídy naše sekretářka, paní Marie, vlídná starší dáma, která mi občas vaří kávu a zapírá mne v telefonu před nežádoucími ženskými hlasy. Naklonila se do třídy a řekla, že prý mne čeká nějaký pán.

Z pánů nemám strach<sup>1</sup> a tak jsem se rozloučil s posluchači a vyšel v dobré míře<sup>2</sup> na chodbu. Tam se mi ukláněl pomenší mužik v obnošených černých šatech a bílé košili. Velice uctivě mi oznámil, že je Záturecký.

Pozval jsem hosta do volné místnosti, nabídl jsem mu křeslo a začal jsem s ním žoviálně rozprávět o všem možném, o tom, jaké je špatné léto a jaké jsou v Praze výstavy. Pan Záturecký zdvořile přisvědčoval na každý můj šplecht, avšak snažil se záhy vztahovat každou mou poznámku na svou stať o Mikoláši Alšovi, která tu náhle ležela mezi námi ve své neviditelné substanci jako neodstranitelný magnet.

“Nic bych neudělal raději, než napsal o vaší práci posudek,” řekl jsem konečně, “ale vysvětlil jsem vám v dopise, že mne nikde nepovažují za odborníka na české devatenácté století a že jsem navíc trochu na štíru<sup>3</sup> s redakcí Výtvarné myšlenky, kde mne mají<sup>4</sup> za zatvrzelého modernistu, takže by vám má kladná recenze mohla jen ublížit.”

“Ó, jste příliš skromný,” řekl pan Záturecký, “vy, takový znalec, jak můžete tak černě posuzovat<sup>5</sup> své postavení! V redakci mi řekli, že bude všechno záviset jen na vašem posudku. Když se za mou stať postavíte, otisknou ji. Jste moje jediná záchrana. Je to dílo tříletého studia a tříleté práce. Všechno je nyní ve vašich rukou.”

Jak lehkomyšlně a z jak špatného zdiva buduje člověk své výmluvy! Nevěděl jsem, co mám panu Zátureckému odpovědět. Podíval jsem se mu maně do tváře a zpozoroval jsem, že se na mne dívají nejen malé, starodávné, nevinné brejličky, ale i mocná, hluboká, kolmá vráska na čele. V krátké chvíliče jasnozření přelétl mi po zádech mráz<sup>6</sup>: Ta vráska, soustředěná a úporná, prozrazovala totiž nejen myšlenková muka, jež její majitel absolvoval nad kresbami Mikoláše Alše, ale i neobyčejnou schopnost vůle. Ztratil jsem duchapřítomnost a nenašel žádnou chytrou výmluvu. Věděl jsem, že recenzi nenapišu, ale věděl jsem také, že nemám síly říci to úpěnlivému mužíkovi do očí<sup>7</sup>.

A tak jsem se začal usmívat a cosi neurčitě slibovat. Pan Záturecký mi děkoval a řekl, že se zase brzo přijde zeptat. Rozloučil jsem se s ním pln úsměvů.

Za pár dnů opravdu přišel. Šikovně jsem se mu vyhnul, ale další den mne prý už na fakultě sháněl znovu. Pochopil jsem, že je zle. Šel jsem rychle za paní Marii učinit náležitá opatření<sup>8</sup>.

“Mařenko, prosím vás, kdyby mne ještě někdy hledal tamten pán, řekněte, že jsem odjel na studijní cestu do Německa, že se vrátím až za měsíc. A abyste o tom věděla: Mám, jak známo, všechny svoje přednášky v úterý a ve středu. Přeložím je teď tajně na čtvrtek a na pátek. Budou o tom vědět jenom posluchači, nikomu o tom neříkejte a nechte rozvrh neopravený. Musím odejít do ilegality.”

\* \* \*

(4)

Pan Záturecký mne opravdu brzo přišel zase vyhledat na fakultu a byl zoufalý, když mu sekretárka oznámila, že jsem náhle odjel do Německa. “To přece není možné! Pan asistent má o mně napsat recenzi! Jak mohl takhle odjet?” “Já nevím,” říkala paní Marie, “však on se za měsíc vrátí.” “Zase další měsíc...” naříkal pan Záturecký: “A neznáte jeho adresu v Německu?” “Neznám,” řekla paní Marie.

A tak jsem měl měsíc pokoj.

Ale měsíc utekl rychleji, než jsem tušil, a pan Záturecký stál opět v kanceláři. “Ne, ještě se nevrátil,” řekla mu paní Marie, a když mne o něco

později potkala, úpěnlivě mne prosila: “Ten váš mužiček tu už zase byl, co mu mám proboha říct?” “Řekněte mu, Mařenko, že jsem v Německu dostal žloutenku a ležím tam v Jeně v nemocnici.” “V nemocnici!” vykřikl pan Záturecký, když mu to Mařenka o několik dnů později sdělila. “To není možné! Pan asistent musí přece o mně napsat recenzi!” “Pane Záturecký,” řekla sekretářka vyčítavě, “pan asistent leží kdesi v cizině vážně nemocen a vy myslíte jenom na svoji recenzi.” Pan Záturecký se shrbil a odešel, ale za čtrnáct dní stál v kanceláři znovu: “Poslal jsem panu asistentovi do Jeny doporučený dopis na adresu nemocnice — a dopis mi přišel zpátky!” “Já už se z toho vašeho mužika zblázním,” řekla mi další den paní Marie. “Nesmíte se na mě zlobit. Co jsem mu měla říct? Pověděla jsem mu, že už jste se vrátil. Musíte si s ním poradit sám.”<sup>9</sup>



## SLOVNÍČEK

brejličky, -ček *rom.*, *zdrob.* маленькі окуляри

dáma, -y *ž.* дама

duchapřítomnost, -i *ž.* холоднокровність

hrbit se, -bím, -bí горбитися

illegalita, -y *ž.* нелегальне становище

jasnozření, -í *s.* прозріння

kladný позитивний

kolmý перпендикулярний

majitel, -e *m.* власник

maně мимовільно, несвідомо

mužik, -a *m.* *zdrob. expr.* чоловічок

páhle раптово, несподівано

paříkat, -kám, -kají нарікати, скаржитися

neodstranitelný непереборний

pežádoucí небажаний

obnošený заяложений, зношений

odborník, -a *m.* фахівець

pokoj, -e *m.* спокій

postavení, -í *s.* положення, репутація

postavit se, -vím, -ví *za koho, co*

вступитися, стати на бік *koho, čoho*

posudek, -dku *m.* висновок, рецензія

rovažovat, -žuji, -žují *koho za koho,*

*co* вважати *koho kým*

proboha *čitosl.* Господи, ради Бога

prý кажуть, говорять, мовляв

příliš надто, занадто, надміру

přisvědčovat, -čuji, -čují погоджуватися, піддакувати

sdělit, -lím, -lí повідомити

shánět, -ním, -nějí діставати, роздобувати

slibovat, -buji, -bují обіцяти

soustředěný зосереджений

šikovně моторно, проворно, спритно

šplecht, -u *m. zprav. mn. ob. expr.*

базікання

tušit, -ším, -ší передчувати, відчувати

ublížit, -žím, -ží *někomu* скривдити, образити *koho*

uctivě чемно, ввічливо, шанобливо

uklánět se, -ním, -nějí кланятися

úpěnlivě жалібно, благаюче

úpěnlivý благаючий, жалібний

úporný настирливий

vlídny привітний, ласкавий, гостинний

vráska, -y *ž.* зморшка

vyčítavě з докором

vyhnout se, -nu, -nou *komu, čemu*

ухилитися від зустрічі з *kým, čím*

výmluva, -y *ž.* відмовка

záhy швидко

záchrana, -y *ž.* порятунок

zapírat, -rám, -raji приховувати, таїти

**záviset, -sím, -sí i -sejí** *na čem* залежати від чого

**zbláznit se, -ním, -ní** *z koho, čeho* збожеволіти від кого, чого

**zdivo, -a** *s.* кладка, мурування

**zdvořile** ввічливо, чемно

**žloutenka, -y** *ž.* жовтуха

**žoviálně** поблажливо, невимушено



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Mít strach *z koho, čeho.*

Пор.: Být strachy celý bez sebe.

Mají pro strach uděláno.

2. v dobré míře

пор.: vyvést z míry *koho*

3. být na štíru *s kým*

4. mít *koho za koho, co*

пор.: má ho za muže

5. posuzovat černě *co*

6. přeběhl mi po zádech mráz

7. říct do očí *co komu*

8. učinit náležitá opatření

9. poradit si *s kým, čím*

пор.: umí si se vším poradit

Боятися *кого, чого.*

Від острашу не тямити себе.

Вони не з боязких / не з полохливих.

в гарному настрої

вивести з рівноваги *кого.*

бути на ножах *з ким.*

вважати *кого ким, чим*

він є її чоловіком.

оцінювати негативно *що.*

у мене мурашки (мороз) пробігли по спині.

сказати прямо в очі *що кому.*

вжити відповідні заходи.

справитися *з ким, чим*

він (завжди) вміє знайти вихід (із становища) / вміє дати собі раду *з ким, чим.*

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Неозначені і заперечні займенники і прислівники (neurčitá a záporná zájmena a příslovce)

**Неозначені** займенники співвідносяться з особою і неживим предметом лише в загальних рисах, особа або предмет, про які йдеться, не конкретизуються, пор.: Někdo to řekl. *Хтось це сказав.* Про неозначені займенники і прислівники з префіксом **-ně** див. *Лексе 10.*

Займенники цього розряду відзначаються своєю структурою — вони утворені на основі питальних займенників та різних формантів —

префіксів або займенникових основ: **ně-**, **lec-**, **leda-**, **kde-**, **málo-** та ін., а також компонентів **-si**, **-koli** та ін.: *lecko, ledaco, kdekoli, kdekdo, kdaco, kdejaký, málokdo, buhvíkdo, kterýkoli, všelicos*. Названі форманти вносять у значення займенника або прислівника певний лексичний відтінок:

**ně-**: звичайна невизначеність: *Někdo tě hledal. Хтось тебе шукав.*

**-si**: підкреслена, свідома чи удавана невизначеність: *Kdosi mi to vurgávil. Хтось мені про це розповідав.* Формант **-si** має книжний характер і не вживається в питанні.

**-koli(v)**: довільність вибору: *To mohl udělat kdokoliv. Це міг зробити будь-хто. Nemůžeš přece o tom mluvit s kýmkoli. Ти ж не можеш про це говорити з будь-ким.*

**leda-Лес-**: різноманітне, багатоаспектне позитивне чи негативне оцінювання: *Leccos o tom ví. Він про це багато чого знає. V leckterém ohledu měla pravdu. У багатьох відношеннях вона мала рацію. To přece dovede leckdo! Це зуміє будь-хто!*

**všeli-**: багатоманітний, різний: *Byli tam všelijací lidé. Всякі/ різні там були люди. Všelicos se o tom povídá. Про це говорять усяке / Чого тільки про це не говорять.*

**kde-**: усякий: *Ví to už kdekdo. Усякий / всі вже про це знають. Kdekomu to řekl. Він сказав про це майже кожному. Kупoval kdaco. Він купував абищо, будь-що / що попало.*

**málo-**: обмежена кількість: *Málokdo o tom slyšel. Мало хто про це чув / Майже ніхто про це не чув.*

| Slovo-<br>tvorný<br>element | Neurčitá zájmena                                |   |   |  |  |
|-----------------------------|---|---|---|--|--|
| <b>ně-</b>                  | někdo<br><i>хтось</i>                           | něco<br><i>щось</i>                           | nějaký<br><i>якийсь</i>                             | některý<br><i>який-небудь,<br/>деякий</i>            | něčí<br><i>чийсь</i>                             |
| <b>-si</b>                  | kdosi<br><i>хтось</i>                           | cosi<br><i>щось</i>                           | jakýsi<br><i>якийсь</i>                             | kterýsi<br><i>якийсь,<br/>котрийсь</i>               | čísi<br><i>чийсь</i>                             |
| <b>-koli(v)</b>             | kdokoli<br><i>аби-хто,<br/>хто<br/>завгодно</i> | sokoli<br><i>будь-що,<br/>що<br/>завгодно</i> | jakýkoli<br><i>будь-який,<br/>який<br/>завгодно</i> | kterýkoli<br><i>будь-який,<br/>який<br/>завгодно</i> | číkoli<br><i>будь-<br/>чий, чий<br/>завгодно</i> |



|                   |   |  |  |   |                                      |
|-------------------|---|--|--|---|--------------------------------------|
| <b>lec-/leda-</b> | leckdo(s) / ledakdo(s)<br><i>багато хто, абихто, будь-хто</i> | lecco(s) / ledaco(s)<br><i>багато чого</i> | lecjaký(s) / ledajaký(s)<br><i>абиякий, всілякий</i> | leckterý(s) / ledakterý(s)<br><i>будь-який, який-небудь</i> | lecčí / leda(s)čí<br><i>будь-чий</i> |
| <b>všeli-</b>     | —   | všelico(s)<br><i>багато чого</i>           | všelijaký<br><i>усякий, різний</i>                   | —   | —                                    |
| <b>kde-</b>       | kdekdo<br><i>усякий, хто попало</i>                           | kdecо <i>що завгодно, будь-що, абихто</i>  | kdejaký<br><i>будь-який, усякий, який завгодно</i>   | kdekterý<br><i>будь-який, усякий, кожний</i>                | kdečí<br><i>будь-чий</i>             |
| <b>málo-</b>      | málokdo<br><i>мало хто, небагато хто</i>                      | máloco<br><i>мало що, небагато що</i>      | —  | málokterý<br><i>мало / рідко хто</i>                        | —                                    |

До неозначених займенників зараховують також займенники **každý**, **všechen** (**všichni**), **týž** (**tentýž**), **sám**, **samý**, які виокремлюють ціле із сукупності (*vymezovací zájmena*).

Займенники **všechen**, **všichni** виражають комплексність, цілісність: *Všichni do jednoho. Всі до одного. Jde o všechno. Йдеться про все.*

Займенник **každý** вичленовує окрему річ або особу як частину цілого: *každý den кожний день, každá hodina кожна година.*

Займенник **týž/tentýž** позначає тотожність: *Je to týž vůz, kterým přijela. Це та сама машина, якою вона приїхала.*

Прикметникові займенники **sám**, **samý** характеризують єдиного суб'єкта дії: *Ráda zůstávala doma sama. Вона любила залишатися дома сама (одна) (див. також Lekce 22).*

Функціонування неозначених займенників **každý** і **všechen**, **všichni** зумовлене семантичною різницею між ними, яка полягає в тому, що перший вичленовує окрему річ або особу як складову частину певного цілого, а другий виражає повноту, сукупність. Тому в однині в сполученні з іменниками вживається переважно займенник **každý** (*každý student, každý stůl*), а в множині — займенник **všichni** (*všechny, všechna*): *všichni studenti, všechny stoly, všechny ženy, všechna děvčata.*

**Заперечні займенники** утворюються, як і в українській мові, приєднанням частки **ni-** до питальних займенників **kdo**, **co**, **jaký**, **čí**: *nikdo*

*nihťo, piš niščo, nijaký nijakij, pišij ničij, žádný žodnij* (див. також *Lekce 10*). Вони заперечують існування якоїсь особи, речі або властивості. На відміну від українських заперечних займенників, частка **ni-** не може відокремлюватися від основи займенника, пор.: *s nikým nemluvil* — він ні з ким не говорив, *o pišem nevím* — я ні про що не знаю.

**Заперечні прислівники** утворюються, як і в українській мові, приєднанням частки **ni-** до питальних прислівників *jak, kde, kam, kdy, odkud*: *nijak nijak, nikde niđe, nikam nikudi, nikdy nikoli, odnikud* (частка **ni-** всередині прислівника) *nizvidki*.

### Головні члени простого двоскладного речення (základní větné členy věty dvojčlenné)

Головними членами простого двоскладного речення в чеській мові, як і в українській, є підмет (*podmět*) і присудок (*přísudek*). Щодо способів вираження головних членів речення, чеська мова є близькою до української.

Підмет найчастіше виражається іменником або займенником у називному відмінку:

*Pod oknem stojí stůl.* Під вікном стоїть стіл.

*My se na to zeptáme.* Ми про це питаємо.

Займенник у ролі підмета в чеському реченні може опускаватися. У такому разі граматичним показником особи виступає особова форма дієслова:

*Mám nový pokoj.* У мене нова кімната.

*V jakém pokoji bydlíš?* В якій кімнаті ти живеш?

Як і в українській мові, підмет також може бути вираженим іншою частиною мови — прикметником, числівником, інфінітивом та ін.:

*Moudrý ustoupí.* Розумний поступиться.

*Pátý se nehlásí.* П'ятий не заявляє про себе.

*Nesouhlasit je jeho právem.* Бути незгодним — це його право.

Присудок буває дієслівним (*slovesný*) та іменним (*slovesně-jmenný* або *jmenný se spojou*). Дієслівний присудок може виступати в простій або складеній формі. Простий дієслівний присудок, як правило, виражається особовою формою дієслова:

*Stůl stojí u okna.* Стіл стоїть біля вікна.

*Uprostřed pokoje leží koberec.* Посеред кімнати лежить килим.

Складений дієслівний присудок виражається за допомогою інфінітива основного дієслова і допоміжного компонента — модальних (*mít, moci,*

*muset(musit), smět, chtít*), фазисних (*začít, přestat, zůstat*) дієслів, а також дієслів *dát* і *nechat*, напр.:

*Musím jít domů.* Я мушу іти додому.  
*Chlapec začal dobře pracovat.* Хлопець почав добре працювати.  
*Dal si ušít oblek.* Він замовив собі костюм.

Складений дієслівно-іменний присудок — це дієслово-зв'язка (*sloveso sponové*) та іменна частина. Дієслово-зв'язка не виражає семантичної ознаки, а виконує суто граматичну функцію (вказує на особу, рід, число присудка). У функції дієслова-зв'язки найчастіше виступають особові форми дієслова *být* (рідше *bývat*), *stát se*, *stávat se*.

Іменною частиною присудка зазвичай є іменники і прикметники, іноді прикметники у короткій формі, займенники і числівники, напр.:

*Otec je profesorem na univerzitě.* Батько — професор в університеті.  
*Mladí lidé jsou veselí.* Молоді люди веселі.  
*Jste velmi laskav.* Ви дуже люб'язні.  
*Ty věci jsou naše.* Ці речі наші.  
*Sportovec na trati byl první.* Спортсмен на дистанції був першим.

### Узгодження присудка з підметом (shoda přísudku s podmětem)

Узгодження присудка з підметом залежить від типу присудка (дієслівний чи дієслівно-іменний), типу підмета (однокомпонентний чи багатокомпонентний), семантики підмета (що він позначає: істоту чи неістоту), позиції присудка (де він стоїть: після чи перед підметом).

1. Простий і складений дієслівний присудок узгоджується з підметом в особі, числі та роді (для чоловічого роду множини — і за ознакою “істота — неістота”): *Já to nevím, ty to také nevíš. Pavel to udělal zcela jinak. Hoši se vrátili domů. Fotbalové kluby hrály pohárové zápasy. Jablka dozrála. Děti mají ctít své rodiče.* Таке узгодження називається граматичним.

Деякі особливості узгодження дієслівного присудка:

а) іменники *rodiče*, *koně*, *lidičky*, *lidinky*, маючи закінчення за зразком неістот (*rodiče*, *koně* як *stroje*; *lidičky*, *lidinky* як *hrady*) узгоджуються з присудком як істоти: *Naši rodiče se vrátili z dovolené. Bujní koně klusali.* — Але: *Dřevěné houpací koně stály na náměstí.*

б) іменник *dítě* у множині має узгодження як іменники жіночого роду: *Malé děti si hrály na zahradě.*

в) іменник *dni* (zast. *dnové*) узгоджується з присудком як іменник, що означає назву неістот: *Přišly krásné dni / dny*.

2. Іменна частина дієслівно-іменного присудка узгоджується з підметом у роді та числі. Іменна частина, виражена прикметником або займенником, має форму називного відмінка:

*Períček je velmi nadaný.* Пепік дуже талановитий.

*Praha je krásná.* Прага є красивою.

*Lesy jsou tam hluboké.* Ліси там глибокі.

3. Якщо складений іменний присудок виражений дієсловом *být* і іменником, то він може стояти в називному або в орудному відмінку. Називний відмінок уживається здебільшого тоді, коли йдеться про якусь класифікацію, про включення когось або чогось в якусь групу чи категорію, напр.:

*Kyjev je hlavní město Ukrajiny.* Київ — столиця України.

*Kniha je dobrý přítel.* Книга — хороший товариш.

*Otec je učitel.* Батько — учитель (працює вчителем).

Орудний відмінок іменного присудка вживається тоді, коли він виражає непостійну ознаку, функцію чи певне заняття, коли треба повідомити, чим був, є чи стане суб'єкт, напр.:

*Jan je na táboře kuchařem.* Ян у таборі є кухарем (тобто став ним у таборі).

*Můj syn je filologem.* Мій син є філологом.

*Dědeček byl učitelem.* Дідусь працював учителем.

*Kniha je vždy dobrým dárkem.* Книга є завжди добрим подарунком.

*Ani on nebyl hned prezidentem.* Навіть він не був одразу президентом.

Якщо у функції дієслова-зв'язки виступає дієслово *stát se / stávat se*, іменний присудок вживається в орудному відмінку:

*Ivan se stal učitelem.* Іван став учителем.

*Karel se stal opatrnějším.* Карел став обережнішим.

4. Крім граматичного узгодження, присудок може узгоджуватися з підметом за змістом (tzv. shoda podle smyslu). Дієслово-зв'язка має форму множини: *Čas jsou peníze. Dějiny jsou dobrým učitelem. Housle jsou hudební nástroj. Pardubice jsou městem, které proslavila výroba perníků.*

Узгодження за змістом стосується, як правило, тих випадків, коли підмет виражений словом, що означає невизначену кількість: **skupina, řada, několik, tisíce**, напр.: *Skupina turistů vešla do zámeckého nádvoří, aby počkali na průvodce. Několik známých vědců přijelo na konferenci, aby*

*hovořili o výsledcích své vědecké práce. Tisíce lidí přišlo, aby zhlédli toto sportovní utkání.*

### Узгодження присудка з однорідними підметами (shoda přísudku s několikanásobným podmětem)

При узгодженні присудка з однорідними підметами діють такі правила:

1. Якщо хоча б один член з однорідних підметів — чоловічого роду, що означає істоту, і присудок стоїть **за** підметом, він має закінчення м'яке **-i**: *Chlapci a dívky jeli na výlet. Chlapci a děvčata navštívili muzeum. Všichni chlapci a dívky byli spokojeni.*

2. Якщо серед однорідних підметів немає іменника чоловічого роду, що означає істоту, і присудок стоїть **за** підметом, присудок закінчується на тверде **-y**: *Domy a zahrady byly udržovány ve vzorném pořádku. Slepice a kuřata se procházely po dvoře.*

3. Якщо присудок стоїть **перед** підметом, узгодження відбувається за родом найближчого підмета: *Po dvoře se procházela (або procházely) kuřata a slepice. V závodě s časem zvítězil člověk i stroj. Na zahradě pracovala matka, sestra a bratr. Do chaty vešel lyžař, lyžařka a jejich dítě.*

4. Якщо однорідними підметами є іменники середнього роду і хоча б один з них в однині, присудок має закінчення **-y**: *Slovinsko a Chorvatsko vyhlásily nezávislost.*

### Порядок слів у простому реченні (slovosled v jednoduché větě)

Порядок слів у чеському реченні гнучкий, але не довільний. Він зумовлюється кількома факторами, найважливішими серед яких є: актуальне членування речення, його синтаксична будова і ритмічна організація.

**Актуальне членування** речення пов'язане з вираженням відомої і нової інформації. Отже, речення складається з двох частин, одна з яких є основою висловлення (темою, відомою інформацією), а інша — ядром висловлення (ремою, новою інформацією).

У стилістично й емоційно нейтральних висловленнях спочатку слідує компоненти, які виражають відому інформацію, а за ними — компоненти, які сигналізують про нову інформацію. Порядок слів, при якому спочатку слідує основа висловлення, а потім — ядро висловлення,

називається об'єктивним, напр.: *Matka vaří oběd*. Порядок слів, при якому ядро висловлення передує основі висловлення, називають суб'єктивним, напр.: *Oběd vaří matka*.

У зв'язаному тексті речення компонується так, що кожне наступне виходить з тієї інформації, яка в попередньому була ядром висловлення: *Matka uvařila oběd. Oběd nám moc chutnal*.

В емоційних висловленнях порядок слів буває зворотним: *Doma dnes večer zůstaneš! A teď půjdete kam?*

Ядро висловлення є носієм фразового наголосу. У ролі ядра висловлення може виступати будь-який член речення, який є носієм фразового наголосу.

Порядок слів і фразовий наголос є основними показниками актуального членування речення як у чеській, так і в українській мовах. Способи їх використання в обох мовах здебільшого збігаються, але існують і такі розбіжності:

а) в українській мові більшою мірою, ніж у чеській, для вираження актуального членування вживається фразовий наголос, пор.: Я поважаю Карла — *Vážím si Karla*; Я поважаю Карла — *Karla si vážím*. Зміни актуального членування цих речень у чеській мові виражено за допомогою порядку слів, а в українській — фразового наголосу;

б) деяким українським розповідним реченням, які розпочинаються присудком, відповідають чеські еквіваленти, у яких на першому місці стоїть підмет або інший член речення (крім присудка), пор.: *Приїде батько з Москви в п'ятницю* — *Otec přijede z Moskvy v pátek*; *Написав цю книгу визначний учений* — *Tu knihu napsal významný vědec*;

в) у багатокомпонентних реченнях, які розпочинаються з обставини чи додатка, в чеській мові часто з цим компонентом стоїть присудок, а в українській — підмет, пор.: *Tu knihu napsal kolega vloni*. — *Цю книгу колега написав минулого року*; *Letos navštívila Marie Bulharsko*. — *У цьому році Марія відвідала Болгарію*.

На порядок слів впливає **синтаксична будова** речення. Деякі члени речення мають у ньому постійне місце:

а) узгоджене означення (*přívlastek shodný*), як правило, стоїть перед іменником: *hezký den, zajímavý plán*. За іменником узгоджене означення стоїть, якщо на нього падає логічний наголос (*Skutečně to byl plán zajímavý! Byly to činy vynikající!*), в термінологічних словосполученнях (*sůl kamenná, kočka divoká*) або якщо означення поширене (*vagony plně naložené uhlím*);

б) неузгоджене означення (*přívlastek neshodný*), як правило, стоїть після іменника: *plán Prahy, program na univerzitní konferenci*;

в) прикладка (apozice) стоїть, як правило, за іменником: Bedřich Smetana, klasik české hudby. Všichni, studenti a učitelé, se zúčastnili univerzitní konference;

г) сполучники і сполучні слова (spojky a spojovací výrazy) здебільшого стоять на початку речення: Nejeli na výlet, protože přišlo. Zdá se, jako by se mělo ochladit.

На відміну від української мови, в чеській зворотна частка **se**, яка утворює з дієсловом спільне лексичне значення, може бути від нього значно відділена, пор.: Všichni se na to musíte soustředit.

На порядок слів впливає **ритмічна організація речення**. До факторів ритмічного характеру, які впливають на порядок слів у реченні, належить насамперед уживання енклітик — слів, що не мають власного наголосу, прилягають до інших членів речення. Це, зокрема, короткі форми особових займенників **mi, ti, si, tě, se, mu, ho**, форми дієслова **být** у складених дієслівних сполуках — **jsem, jsi, jste, bych, bys, by, bychom, byste**, сполучник **však**.

У чеській мові енклітики ставляться, як правило, за першим наголошеним компонентом у простому реченні й за сполучниковим виразом (крім сполучників **a, i, ale, avšak, kdežto**) у підрядному реченні, напр.: Zítرا se sejdeme v pět hodin. Mému příteli se dařilo docela dobře. Vidím, že se ti ta práce zdá být těžká, ale ne nadarmo se říká: bez práce nejsou koláče. Але: Přišel, ale nezdržel se dlouho.

Якщо в одному реченні є кілька енклітик, їх порядок визначається такою послідовністю:

1. форми допоміжного дієслова **být** у минулому часі дієслів і в умовному способі;
2. зворотні займенники **se, si**;
3. короткі форми займенників у давальному відмінку **mi, ti, mu**;
4. короткі форми займенників у родовому / знахідному відмінках **mě, tě, ho**;
5. вказівний займенник **to** в називному і знахідному відмінках.

Пор. приклади: Nemělo by se ti to stát. Jednou se mu to všechno nevyplatí.

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Kde přednášel pan asistent a proč za ním přišla paní sekretářka?
2. O čem mluvil pan asistent a pan Záturecký, když se osobně seznámili?
3. Proč pan asistent nechtěl napsat posudek a na co se vymlouval?

4. Jaká opatření musel učinit pan asistent?
5. Jak reagoval pan Záturecký, když se dozvěděl, že pan asistent náhle odjel do Německa?
6. Co řekl pan Záturecký, když za čtrnáct dní stál znovu v kanceláři?
7. Jakou odpověď dostal tentokrát od paní Marie?
8. Četli jste tuto povídku od Milana Kundery celou?
9. Zdalipak můžete předvídat její konec (třeba podle názvu), i když jste ji celou nečetli?

**2. Převyprávějte písemně text Nikdo se nebude smát.**

**3. Z textu Nikdo se nebude smát vypište všechna neurčitá a záporná zájmena a příslovce.**

**4. Vyhledejte zájmena a určete jejich druhy:**

To malinké nádraží uprostřed luk svítilo vápnem a červenými růžičkami. Jejich vůně se na nádraží skoro ani nehodila. Na nástupišti bylo prázdko. Skoro každý z cestujících, kteří před chvílí vystoupili z vlaku, už byl na cestě k domovu. Městečko bylo nějaké dva kilometry od nádraží. Ondra s kufrem v ruce rozpačitě vyhlížel jakoukoli známou tvář. Přece mu všichni slibovali, že určitě přijdou k tomuhle vlaku! Copak mu opravdu nikdo nepřijde naproti? Den byl horký a všude bylo ticho, které nemohl porušit ani cvrkot kobylek z blízkého pole. Leckdo by byl možná rád, že ho asi čeká dobrodružství, ale Ondru taková situace vůbec nebavila. Kdo vymyslel tenhle výlet, ten si to odskáče, pomyslel si už rozzlobeně. Ale pak se u vchodu objevila střapatá hlava bratrance Jindry, který mával oběma rukama a volal: “Nezlob se na mě, říkali, že tenhle vlak bude mít zpoždění!”

*(Podle M.Hirschové)*

**5. Vyhledejte zájmena a příslovce a určete jejich druh:**

### Rodný kraj

Jen jeden kraj na světě je ten váš, ať jste, kde jste, ať se vám jinde daří kdovíjak dobře — a to je ten váš rodný kraj. Patříte tam, a když si jednou chcete změřit všecko, co jste udělali, a spočítat si všechny neúspěchy a úspěchy a když se chcete podívat, jak jste vyrostli nebo sešli, musíte koneckonců tam, protože tam je vaše pravá míra.

Řekl jsem, že mi tam v té mé rodné Lučné ani kámen nepatří. Holenkové, vždyť to není ale pravda! Vždyť v tom vašem kraji vám přece patří



všechno, nač se podíváte. Je tam vaše nebe, vaše lesy, rybníky, pole, všechno vám patří jako nějakému knížeti.

(Podle Fr. Rachlíka)

**6. Do následujících vět postupně doplňte neurčitá zájmena někdo, něco, leckdo, lecco(s), ledakdo, ledaco, kdosi, cosi:**

Dítě se ... bojí. — Věnoval ... pozornost. — Jistě ... zpozoroval. — Hovořili jsme o ... . — Seznámili jsme se s ... .

**7. Do následujících vět doplňte postupně záporná zájmena nikdo, nic. Nezapomeňte, že musíte přitom užít slovesných tvarů se zápornkou ne-:**

*Např.:* Dítě se nikoho nebojí.

Dítě se ... bojí. — Věnoval ... pozornost. — Jistě ... zpozoroval. — Hovořili jsme o ... . — Seznámili jsme se s ... .

**8. Slova v závorkách nahrad'te vhodnými zápornými nebo neurčitými tvary zájmen či příslovcí:**

*Např.:* Nevím, kde mám kávu, (-kam) jsem ji položila. — Nevím, kde mám kávu, někam (kamsi) jsem ji položila.

Můžeme jít na kávu (kdy-) a (kam-), jestli budeš chtít. (-kdo) by si mohl pomyslet, že přeplavat tu řeku je něco velmi snadného. (-kdo) ví, že někteří živočichové dovedou běhat po vodní hladině, aniž by se namočili.

(-si) kdysi řekl, že nejlepší obranou je útok. Ať se (jak-) snažila, dobrý oběd se jí uvařit nepodařilo. Neměla jsem recept, tak jsem to (-jak)

zkoušela, ale není to ono. (Kdy-) jsem tam přišla, vždycky mi něco nabídli. Vyprávěl o tom (co-) nepodstatného. Tohle ovoce se už (-kde) nedá sehnat.

(-jak) mi to pořád nechutná. Na něco takového jen tak (-kde) nenarazíš.

**9. Určete, které výrazy jsou neurčitá zájmena, které záporná zájmena a které nejsou vůbec zájmeny:**

někdo, kdosi, nikam, několik, nějaký, cokoli, kdykoli, nikdy, několikrát, jakýsi, někde, nijak, kamsi, kdekoli, čísi, nikdo, nic.

**10. Vyhledejte přísudky jmenné a podtrhněte je:**

Ta dívka je moje sestra. — Náš dům stojí v hlučné ulici. — Věra se velmi zajímá o zvířata. — Proto je zvěrolékařkou. — Radek byl úplně klidný. —

Bude Honza vítězem? — Ten obraz není moc hezký. — Třešně už zrají. —

Ty třešně jsou krásně červené.

**11. Doplňte i/y v přísudku:**

Stoly byl... plné dobrot. Naši vyhrál... . Chyby v pravopise dělal... jen někteří žáci. Vinohrady hlídal... psi. Některé chaty byl... vykradeny

zloději. Před školou se dívky bavil... s chlapci. Hodiny ukazoval... půlnoc. Petrovy narozeniny jsme oslavil... už včera. Děti byl... čistě oblečené. K obědu byl... brambory. U potoka rostl... kočičky. Rozbil... se mi brýle. Sněhuláci, které jste, holky, postavil..., už roztál... . Splašil... se vám koně. Lidičky, co jste tam dělal...? Houpací koníčky se mi líbil... . Princezně se rozsypal... korále. Ledoborci vyplul... už za soumraku. Dni uběhl... jako voda. Minulé dny byl... deštivé. Zlí jazykové tvrdil-, že se rozvedla. Dnové jeho se krátil... .

### 12. Doplňte správnou koncovku přísudku při několikanásobném podmětu:

Tu povídku četl... dívky a chlapci. — Petr a Alena se seznámil... o dovolené. — Otec a matka žil... na venkově. — Na oslavu přijel... teta a strýc. — Matematické olympiády se zúčastnil... všechny žákyně i někteří žáci. — Na louce se pásli... ovečky a berani. — Všechny květy a poupata uvadl... .

### 13. Doplňte správnou koncovku:

*Např.:* Několik diváků vstal..., aby lépe viděl... — Několik diváků vstalo, aby lépe viděli (shoda podle smyslu).

Několik diváků vstal..., aby lépe viděl... . Deset studentů přišl... hned po obědě, aby nám pomohl...přestěhovat kancelář. Skupiny turistů se procházel... po městě a obdivoval... jeho architekturu. Stovky lidí vyšl... do ulic Starého Města, aby oslavil... konec starého roku. Několik zvědavců postával... kolem kuchaře, ale ochutnat nedostal... .

### 14. V následujících větách obměňte pořádek slov tak, aby se postupně kladl důraz na jednotlivé výrazy:

*Např.:* Našel jsem to až večer. — Až večer jsem to našel.

Maminka slyšela všechno z kuchyně. — Na jaře se k nám vracejí zpěvaví ptáci. — Sestra již od deseti let pomáhala matce při obsluze. — Při učení a opakování používejte učebnici gramatiky. — Božena Němcová žila dvě léta v Nymburce.

### 15. Podtržené výrazy ve větách dejte na první místo a upravte slovosled:

Trochu bych si vzal. To jsem si vymyslel já. Neřekli jsme mu nic. To by se mu jistě povedlo. Včera se tam byl podívat. Už bych měl jít. Někdy jsme taky chodili ven. Už bychom to nikdy neudělali. Na něco bych se vás rád zeptal. Nebyl bych si to jakživ pomyslel. Nechtěl bych to dělat často. Nestačil jsem se na to vůbec podívat. Já jsem tam přišel pozdě. Tahle kniha je snad o něco lepší. Napřed jsem se musel trochu rozhlédnout. Sám bych na to nebyl nikdy přišel. Mohlo by se vám to podařit. Chtěl bych se na to někoho zeptat.

**16. Výrazy uvedené v závorkách doplňujte do vět. (Někdy je nutno slovosled věty změnit):**

*Např.:* Neviděli jsme ho rok. (celý, dlouhý, ten) — Neviděli jsme ho celý ten dlouhý rok.

Zůstal tam několik měsíců (letních, nejhezčích, těch). — V místnostech bylo tma (čtyřech, těch, prázdných, všech). — Sestra odešla (na fakultu, dnes, dřív). — Dám ti to (na stůl, zítra, někam). — Napsal jsi to správně (teď, celkem, už). — Chodím na houby (někdy, rád, sám, do lesa). — Nepovedlo by se to (jemu, nikdy, už, tak). — Zapomněli na něj (všichni, prostě, úplně). — To nevadí (mně, vůbec, nikdy). — Bratr by napsal (mi, něco, o tom). — Koupil několik knih (tu, si, on). — Můžeme pomoci (my, vám, s tím).

**17. Přeložte do češtiny:**

a) Ми нікого не будемо чекати. — Від когось він це чув. — Це нічого не варте. — Для кого тобі це потрібно? — Ні до кого не ходи. — Він міг знайти спільну мову з будь-ким. — У сьогоднішній газеті він прочитав дещо цікаве. — Ніколи йому ніхто не нагадував про цю помилку. — До кого ви сьогодні увечері йдете в гості? — Про цей випадок розказували що завгодно. — Я ніде про це не читав. — Деякий час він нам навіть не телефонував. — Ні про який компроміс не може бути й мови. — Він не знав відповіді на жодне запитання. — Це може повторитися через якийсь час. — Я не знаю, чи прийшли вони до якогось висновку.

б) Діти провели канікули у бабусі. — Петро з Яною пішли в театр. — Наші спортсменки виграли кубок світу з гандболу. — Навесні зазеленіли дерева, в садах зацвіли вишні, птахи прилетіли з теплих країн. — Більшість хлопців і кілька дівчат пробігли дистанцію за кілька хвилин. — Минулої осені добре вродили овочі й фрукти. — В саду працювали мати, син і дочка. — Туди приходили хлопці і дівчата. — Чоловік, жінка та їхня дитина увійшли в будинок. — Син і дочка вже були самостійними.

**18. Ke kterému ustálenému rčení se svým významem nejvíce blíží biblické přísloví “Miluj bližního svého jako sebe sama”?**

a) Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.

b) Co sám nerad, druhému nečiň.

c) Oko za oko, zub za zub.

**Z aforismů**

V nouzi dá ti radu každý dobrý přítel, ale málokterý dá ti mouky pytel.

(Karel Havlíček Borovský)



## LEKCE 33

**Текст:** ◀ Na vlastní uši aneb konečně kolektivismus (zkráceno) (Podle Mileny Vonkové).

**Додаткове читання:** ◀ Vrozené sklony psa. Miroslav Homíček.

**Граматика:** ◀ Прийменники. Первинні (непохідні) і вторинні (похідні) прийменники. Таблица значень прийменників. Інфінітивні речення.

### Na vlastní uši aneb konečně kolektivismus (zkráceno)

Chodce, který si na ulici zaujatě polohlasem povídá sám se sebou, bychom ještě před nedávným považovali za neškodného, smutně komického šílence. Dnes už tento úkaz není ojedinělý ani udivující, nehledejme však za ním šílenství, ale mobilní telefon.

Váš nepostradatelný společník mobil, tak rychle postupující z kategorie výstřední luxus do kategorie běžná samozřejmost, nejenže ilustruje informační explozi, signalizuje další vítězství nad technickými sny, ale dokonce je i zdrojem nových, nebo spíš znovuobjevených sociálních vztahů. Není tak vzdálená doba, kdy v oblasti společenských norem, forem a reforem bylo na předním místě úpěnlivé volání ke kolektivismu. Je drobným historickým paradoxem, že tak dokonalé odezvy se tomuto požadavku dostalo až nyní. Všichni se se vším svěřují<sup>1</sup> všem. Všichni na všechny všechno vědí. Všichni se nahlas přede všemi ke všemu přiznají. Co víc by si mohli někdejší hlasatelé kolektivismu přát? Konečně jsme popřeli soukromí, konečně jsme zveřejnili své city a pocity, konečně jsme se vydali hrdě, bez falešného studu se svým privátním názorem napospas<sup>2</sup> veřejné kritice. Konečně přestal existovat privátní názor. Naše názory jsou společným majetkem, naše starosti i radosti jsou společné, stejně jako naše lásky a nenávisti. Konečně přestalo existovat soukromé vlastnictví myšlenek!<sup>3</sup>

Nezanedbatelná je i role tohoto fenoménu pro obyčejnou, věčně hladovou lidskou zvědavost. Jak rádi se dozvíme, že ten spěchající elegant s kufříkem

právě slíbil šéfovi, že bude v kanceláři za minutku, že ta nastrojená silnější dáma jede do kosmetického salónu, aby si dala masáž a melír. Je fascinující mít takový přehled o programu svých náhodných bližních. Nepotřebujete video ani románové novinky, lidské osudy před vámi defilují v tramvaji, ve vlaku, v metru, na chodníku, v obchodě, v restauraci...

Navíc proti filmové či literární transformaci mají tyto svěží sekvence výhodu autentického, přímého vstupu. Vstoupíte mezi zaměstnance a zaměstnavatele, mezi manželský pár plánující nákupy potravin na dnešní večeři, mezi milenecký pár plánující společnou dovolenou, mezi rozhádaný pár<sup>4</sup> plánující rozchod. Někdy se díky melodramatickým výkonům telefonujících hrdinů hranice mezi uměleckou produkcí a životem samotným povážlivě stírá. Takového vystoupení jsem byla svědkem v jednom pražském knihkupectví. Do velebného ticha se linul podmanivý dívčí hlas přesvědčující kohosi, že on je ten nejúchvatnější a nejskvělejší, že na něj nemůže, ale opravdu nemůže zapomenout a že se musí ještě někdy setkat. V prostředí literární svatyně jsem si dovolila předvídat pokračování — “a kdybychom se víckrát nesetkali, bylo to překrásné a bylo toho dost”<sup>5</sup>. Nešlo však o pásmo z Nezvalovy poezie, ani o rozhlasovou hru, šlo o soukromou intervenci mladičké majitelky mobilního telefonu, která ukryta za regálem atlasů světa takto obohacovala poslechové zážitky<sup>6</sup> všech přítomných, dokonce bez nároku na drobné do klobouku<sup>7</sup>.

Priznám se, že když začala s tím, jak mu vše vysvětlí raději po telefonu, protože některé věci se do očí říkají těžko<sup>8</sup>, odešla jsem z obchodu. Člověk přece nemusí slyšet všechno.

(Podle Mileny Vonkové)



## SLOVNÍČEK

**autentický** автентичний  
**defilovat, -luji, -lují** дефілювати  
**exploze, -e** ж. вибух  
**fascinující** захоплюючий, зачарову-  
 ючий  
**fenomén, -a** *m.* феномен  
**hlasatel, -e** *m.* диктор  
**kolektivismus, -mu** *m.* колективізм  
**linout se, zprav. 3. os. -ne, -nou** ли-  
 нути звідки  
**majetek, -tku** *m.* майно, власність  
**melír, -u** *m.* hovor. меліровка волосся  
**mladičský** юний, молодий  
**náhodný** випадковий  
**nastrojený** одягнений нарядно

**někdejší** колишній  
**nepostradatelný** обов'язковий, не-  
 обхідний  
**neškodný** нешкідливий, безневинний  
**nezanedbatelný** відчутний, суттєвий  
**obohacovat, -cuji, -cují** збагачувати  
**odezva, -y** ж. відгук  
**ojedinělý** поодинокий, винятковий  
**pásmo, -a** *s.* тут: уривок  
**podmanivý** захоплюючий, чарівний  
**popřít, popřu, popřou** заперечити,  
 відкинути  
**povážlivě** суттєво  
**povídat si, -dám, -dají** говорити  
**privátní** особистий

předvidat, -dám, -dají передбачати  
přehled, -u *m.* огляд

přiznat se, -nám, -nají *k čemu* при-  
знаватися у чому

rozhlasová hra п'єса по радіо

rozchod, -u *m.* розлучення

samozřejmost, -í *ž.* банальність

sekvence, -e *ž.* послідовність

soukromí, -í *s.* приватне життя

spíš швидше, скоріш за все

stud, -u *m.* сором

svatyně, -ě *ž.* святе місце

šílenec, -nce *m.* божевільний, наві-  
жений

šílenství, -í *s.* божевілля

úchvatný захоплюючий, хвилю-  
ючий

úkaz, -u *m.* явище

úpěnlivý відчайдушний

velebný величний

výkon, -u *m.* виконання

výstřední екстравагантний

zaujatě захоплено, з цікавістю

zdánlivě з вигляду

znovuobjevený знову відкритий,  
знову винайдений

zvědavost, -í *ž.* цікавість, інтерес

zveřejnit, -ním, -ní обнародувати



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. svěřovat se *komu s čím*

напр.: svěřovat se příteli se svými  
problémy

2. dát / vydat napospas *koho komu*

3. soukromé vlastnictví myšlenek

4. rozhádaný pár

5. “a kdybychom se víckrát  
nesetkali, bylo to překrásné a bylo  
toho dost”.

6. poslechové zážitky

7. dokonce bez nároku na drobné  
do klobouku

пор.: drobné do klobouku

8. některé věci se do očí říkají těžko

ділитися з *ким про що*

ділитися з другом своїми проблема-  
ми

віддати / кинути *кого* на волю *чию*

приватна власність на думки

двоє людей, що посварилися

уривок з відомого вірша чеського  
поета В. Незвала (1900—1958)

“Sbohem a šáteček”.

враження від почутого

навіть не претендуючи на винагороду  
милостиня або дрібні гроші, якими  
наділяють вуличних музикантів пе-  
рехожі

про деякі речі важко говорити в очі.

### Doplňková četba

#### Vrozené sklony psa

Šel jsem uprostřed několika set jiných chodců a náhle jsem na protější straně ulice uviděl psa. Šel — jako my všichni — za svým cílem nebo za svým pánem, ale já měl náhle silný pocit, že tento pes — nedbaje dopravního ruchu —

přejde ulici a kousne mne do nohy. Jen tak. Bez rozčilování. Přejde, kousne, vrátí se na svůj chodník a půjde dál. Věřil jsem, že pes má dva vrozené sklony: nenávisť ke kočkám a potřebu kousnout právě mne. To neznamená, že jsem psy neměl rád. Naopak — s každým jsem se posléze spřátelil, ale moje cesta k našemu vztahu vedla končinami strachu a chvílemi nevyslovitelné hrůzy. Mnozí mi radili. Souhlasil jsem s nimi. Uznávám, že před psem nesmíte dát najevo pocit strachu, ale nedat najevo pocit strachu je stejně nemožné jako dát najevo pocit, že dáváte růžové barvě přednost před zelenou.

*(Podle M. Horníčka. Dobře utajené housle)*

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Прийменники (předložky).

#### Первинні (непохідні) і вторинні (похідні) прийменники (vlastní [původní] a nevlastní [nepůvodní] předložky)

У чеській мові, як і в українській, прийменники є незмінними службовими словами, які виражають просторові, часові, причинові та ін. значення. Вони виявляються лише у сполученні з іменниками, займенниками або числівниками, рідше — з прикметниками, з якими вони утворюють прийменникові конструкції (předložkové vazby).

Розрізняються первинні (непохідні) і вторинні (похідні) прийменники.

Первинні виступають лише у функції прийменників (напр., z, s, od, do, v, na, pro, k, za, před, u та ін.).

Більшість первинних прийменників (крім k, bez, proti) можуть виступати дієслівними префіксами, пор.: vnést, snést, pronést, zanést, odnést та ін.

Вторинними (похідними) є прийменники, що утворилися від повнозначних слів — прислівників, іменників, словосполучень прислівникового значення, напр.: kolem (domu), blízko (nádraží), místo (nás), pomocí (přátel), prostřednictvím (školy), kromě (soboty), vůči (rodině), kvůli (tobě), vinou (jeho), v důsledku (výzkumu), jménem (delegace) та ін.

Вторинні можуть виступати в реченні і як прийменники, і як інші частини мови, найчастіше — як прислівники, пор.:

Projel okolo nás (předložka) — Často jezdí okolo (příslovce).

Posadila se vedle Evy (předložka) — Bydlí vedle (příslovce).

Вторинні прийменники можуть складатися з кількох слів: vzhledem k, s ohledem na, za účelem.

Прийменники керують відмінками, з якими вони вживаються: do domu, k domu, na dům, o domě, před domem.

Деякі прийменники вживаються лише з одним відмінком:

G.: bez, do, od, u, z, kromě — bez rodičů, do školy, od lesa, u vody, kromě matky.

D.: k(e), směrem k, kvůli, díky, vůči, proti, naproti, — k lékaři, naproti škole, vůči tobě, kvůli sestře.

A.: ob, pro, přes, mimo, skrz — ob den, pro chléb, přes most, mimo Prahu

L.: při — při penězích.

I.: s(e) — s tebou, se sestrou.

Частина прийменників вживається з двома відмінками:

A. + L.: na, o, po, v/ve — položit na stůl — ležet na stole, usilovat o něco — mluvit o něčem, rozpadnout se v prach — setkat se v bytě, po celou dobu — po nějaké době.

A. (kam?) + I. (kde?): nad, pod, za, před, mezi, za: letadlo vzletlo nad město — letadlo letí nad městem, přijít pod most — být pod mostem, dojít před dům — stát před domem, přišel mezi nás — byl mezi námi.

Деякі прийменники вживаються з трьома відмінками:

G. + A. + I.: za — za jasného rána, za dům, za domem.

Для полегшення вимови у прийменників **s**, **z**, **k**, **v** відбувається вокалізація: **se**, **ze**, **ke** (**ku**), **ve**: se sestrou, se psem, ze zeleniny, ke kočkám, ke schodům, ve škole, ve dveřích. У деяких усталених виразах і складених прийменниках вживається форма **ku**: ku podívu, ku prospěchu, ku pomoci, ku Praze, kupříkladu (і ku příkladu), kupředu, а також у математичних виразах **a : b** читаємо “á ku bé”.

## Прийменники s і z

Прийменник **s** вживається лише з орудним відмінком, напр.: s babičkou, s bolestí, s radostí.

В усіх випадках можна вжити прийменник **z** з родовим відмінком: z kamene, pochází z Prahy, z roádné rodiny, nejlepší z nás.

З родовим відмінком може також вживатися прийменник **s**, але лише у значенні “з поверхні чогось”, пор.: shodit knihu se stolu *скинути книжку зі столу*, sundat tašku s lavice *скинути сумку з лавки*. У значенні “з середини чогось” вживається прийменник **z**, пор.: vyndat knihu ze stolu, ze skříně *витягнути книжку зі столу, з шафи*. У випадках, коли важко визначити, про яку поверхню йдеться, вживання прийменника **z** буде завжди правильним.

Прийменник **s** зі знахідним відмінком вживається лише у виразах být s to *бути спроможним / бути в силі* (nebyl s to odpovědět ani na jednu



otázku *vin ne miz / ne був спроможний відповісти на жодне запитання*), kdo s koho *xto kogo* (ještě se uvidí, kdo s koho *ще побачимо, хто кого*).

При вживанні прийменників у чеській мові маємо пам'ятати про так звані дієслівні керування. Ціла низка чеських прийменників має відмінне від української мови керування, пор.:

|                              |                             |
|------------------------------|-----------------------------|
| bát se <i>o co</i>           | боятися <i>чого</i>         |
| blahopřát <i>k čemu komu</i> | вітати з <i>чим, кого</i>   |
| bránit se <i>před čím</i>    | захищатися <i>від чого</i>  |
| být pyšný <i>na co</i>       | пишатися <i>чим</i>         |
| být spokojený <i>s čím</i>   | бути задоволеним <i>чим</i> |
| čekat <i>na koho, co</i>     | чекати <i>кого, що</i>      |
| jít <i>pro co</i>            | іти <i>за чим</i>           |
| pokračovat <i>v čem</i>      | продовжити <i>що</i>        |

### Таблиця значень прийменників

| Předložky                                     | Příklady                         | Předložky   | Příklady  |
|---|----------------------------------|---|---|
| bez/beze + G.                                 | bez přestávky,<br>beze mne       | pod/pode + A.<br>(kam?)<br>pod/pode + I.<br>(kde?)  | pod stůl<br><br>pod stolem  |
| během + G.                                    | během<br>prázdnin                | podél + G.  | podél řeky  |
| do + G. (místní,<br>kam?)<br>(časová, dokdy?) | do města<br><br>do soboty        | podle + G.  | podle pravidla  |
| k/ke + D                                      | k domu, ke<br>škole              | pro + A.<br>(účelová; příčinná)   | pro maminku;<br>pro nemoc   |
| kolem + G.<br>(místní)<br>(časová)            | kolem stolu<br><br>kolem poledne | proti/naproti + D   | proti poště,<br>jeden proti všem                                  |
| kromě + G.                                    | kromě tebe                       | před/přede + A.<br>(místní — kam?)<br>před/přede + I.<br>(místní — kde?)<br>(časová — kdy?) | před dům<br><br>před domem<br>před<br>prázdninami,<br>před týdnem |

|  |  |  |  |
|--|--|--|--|
| kvůli + D.<br>(příčinná;<br>účelová)               | kvůli tobě<br>jsem dostal;<br>rád to kvůli<br>tobě udělám        | přes + A. (místní)<br><br>(časová)<br>(míra)<br>(přípustka;<br>příčinná) | přes hory<br><br>přes noc<br>přes sto korun<br>(i) přes špatné<br>počasí; měl<br>dopravní nehodu<br>přes špatnou<br>viditelnost<br>(obec. čeština) |
| mezi + A.<br>(kam?)<br>mezi + I. (kde?)            | mezi okno a<br>dveře<br>mezi oknem a<br>dveřmi, mezi<br>studenty | při + L. (časová)<br>(podmínka;<br>přípustka)                            | při obědě<br>při dobré vůli<br>můžeme práci<br>dokončit včas;<br>při nejlepší vůli<br>vám nemůžu<br>pomoci   |
| mimo + G.  | mimo tebe  | s/se + I.  | s bratrem, s<br>úmyslem  |
| na + A. (kam?)<br>na + L. (kde?)                   | na stůl<br>na stole  | skrz/skrze + A.<br>(místní)  | skrz okno  |
| nad/nade + A.<br>(místní —<br>kam?)<br>(způsobová) | nad stůl<br><br>nad mé síly                                      | u + G. (místní —<br>kde?)<br>(stav)                                      | u Prahy<br><br>být u vytržení,<br>být u vidění   |
| nad/nade + I.<br>(místní-kde?)                     | nad stolem   |  |  |
| o + A.<br>(komparace)                              | starší o dva<br>roky   | v/ve + L.<br>(místní — kde?)<br>v/ve + A<br>(časová — kdy?)              | v Praze<br><br>ve středu,<br>ve dvě hodiny   |
| o + L.<br>o + L. (časová,<br>kdy?)                 | o tobě<br>o dovolené,<br>o Vánocích                              |  |  |
| ob + A.  | ob den, ob<br>dům  | vedle + G.<br>(místní — kde?);<br>kromě koho čeho                        | vedle hotelu;<br><br>vedle češtiny<br>ovládám velmi<br>dobře i polštinu  |

|  |  |   |  |
|--|--|---|--|
| od/ode + G.<br>(původ,<br>původce)   | od tebe<br>láhev od<br>mléka; dopis<br>od přítele  | z/ze + G. (místní<br>— odkud?)<br>(příčinná;<br>důvodová)   | z Prahy<br><br>z lásky;<br>od smíchu<br>nemůže mluvit  |
| po + A. (časová<br>— jak dlouho?)<br>po + L. (místní<br>— kde?, kudy?)<br>(časová — po<br>uplynutí čeho?)<br>(pův. vlastníka,<br>zdroj, příčina) | po celý rok<br><br>po celé zemi,<br>po ulici<br>po obědě, po<br>roce<br>zdědit něco po<br>někom, šaty po<br>sestře,<br>nevolnost po<br>jídle | za + A. (místní —<br>kam?)<br>za + A. (důvod<br>něčeho)<br><br>za + I. (místní —<br>kde?)<br>za + G. (časová) | za roh<br><br>odměna za<br>práci, pokuta za<br>přestupek<br>za rohem<br><br>za války<br>za Karla IV. |

### Інфінітивні речення

У чеській мові речення з інфінітивними конструкціями мають як спільні, так і відмінні риси порівняно з українською.

**Спільним** для обох мов є вживання інфінітива:

1) після модальних дієслів, пор.: Musím / můžu / chci tu práci udělat včas. *Я повинен / можу / хочу зробити цю роботу вчасно.* Chci se poradit o tom s maminkou. *Я про це хочу порадитися з мамою.*

2) з дієсловами руху, пор.: Zíttra musím jít k lékaři. *Завтра я повинен іти до лікаря.* Každé léto chci jezdit k moři. *Кожного літа я хочу їздити на море.* Otec jede pracovat do Německa. *Батько їде працювати в Німеччину.* Nedá se nic dělat, máme už jít. *Нічого не поробиш, ми маємо вже іти.*

**Відмінні** риси виявляються в таких синтаксичних моделях:

1) після дієслів мовлення при різних підметах у складному реченні в чеській мові вживається форма умовного способу. В українській виступає інфінітивна конструкція, пор.: Učitel oznámil studentům, aby odevzdali referáty do týdne. *Викладач сказав студентам здати реферати протягом тижня.* Kamarádka mě poprosila, abych koupila lístek do kina i pro ni. *Подруга мене попросила купити квиток в кіно і для неї // Подруга мене попросила, щоб я купила квиток в кіно і для неї.*

2) в підрядному реченні умови при різних підметах у чеській мові вживається форма умовного способу зі сполучником **kdyby**, в українській мові — інфінітивна конструкція або умовний спосіб, пор.: *Kdybyste zajistili servis, vaše výroby by se lépe prodávaly. Якщо забезпечити технічне обслуговування, ваші вироби краще продаватимуться. // Якби ви забезпечили технічне обслуговування, ваші вироби краще б продавалися.*

3) в підрядному реченні мети при однакових підметах у чеській мові вживається форма умовного способу зі сполучником **aby**, в українській мові — інфінітивна конструкція, пор.: *Přišel jsem, abych ti všechno vysvětlil. Я прийшов усе тобі пояснити.*

4) в підрядному реченні часу при однакових підметах у чеській мові вживається форма дієслова дійсного способу зі сполучником **než** “перш ніж; перед тим, як”, в українській мові — інфінітивна конструкція, пор.: *Než odejdete, zavřete okno. Перед тим, як піти, зачиніть вікно.*

5) в чеських реченнях для вираження модальних відтінків необхідності, можливості, наміру, бажаності, поради, розмірковування вживаються форми умовного способу, в українській мові — конструкції з відмінною або подібною будовою, пор.: *Měl byste se poradit s lékařem. Вам би слід було порадитися з лікарем. Kdybys raději mlčel! Краще б ти мовчав! Já bych něco snědla! Мені б щось з'їсти! Něměli bychom na víkend jet do hor? Чи не поїхати нам на вихідні в гору? Kdybych tak (kéž bych) jednou uviděla Paříž! Побачити б мені хоч раз Париж! Že by to mělo tak velký význam? Невже це має таке велике значення?*

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Co vás napadne, když uvidíte na ulici chodce, který si zaujatě povídá sám se sebou?
2. Zdrojem jakých informací je v dnešní době mobilní telefon?
3. Proč má článek Marie Vonkové název Na vlastní uši aneb konečně kolektivismus?
4. O jaký kolektivismus běží?
5. Posloucháte cizí telefonní hovory (například v tramvaji, v metru apod.), nebo se snažíte je raději nevnímat?
6. Umíte si představit svůj život bez mobilního telefonu?
7. Jaké změny vnesl do vašeho života mobil? Jsou tyto změny jenom pozitivní?

8. Představte si situaci, kdy vás znělka mobilního telefonu zaskočila: a) během přijímacího pohovoru na univerzitu; b) uprostřed rušné křižovatky; c) v průběhu důležitého obchodního jednání; d) při večeři s příjemným partnerem, na kterém vám velmi záleží. Volá přítel, který si od vás naléhavě potřebuje půjčit peníze. Jak budete reagovat?
9. Co si myslíte o těchto technických vymoženostech: osobním automobilu, mobilním telefonem, počítači, internetu, televizi, rádiu, CD přehrávači, mikrovlnné troubě, žárovce, letadlu, hodinkách? Seřadte je podle jejich nepostradatelnosti pro vás a svou volbu zdůvodněte.

## 2. Zinscenujte dialog podle tohoto scénáře:

A: Honza volá příteli na mobil.

B: Přítel není v dosahu.

A: Je nervózní. Potřebuje si s ním promluvit o svém problému. Asi tak za hodinu začalo spojení fungovat.

B: Říká, že je v horské chatě a kdy se vrátí do města.

A: Začíná s ním mluvit.

B: Uvažuje, jak by mu pomohl, něco začíná radit, avšak signál se přerušuje.

A: Honza reaguje.

## 3. Převyprávějte text *Na vlastní uši aneb konečně kolektivismus a vyprávění* napište.

## 4. V textu *Vrozené sklony psa* najděte předložky a vypište je.

## 5. Najděte původní a nepůvodní předložky:

Už se zase těšíme na léto. Bez počítače se asi neobejdu. Za Prahou si uděláme desetiminutovou přestávku. Schoval jsem to mezi knihy. Narodila jsem se v Kyjevě. Bude to ku prospěchu věci. Za dlouhých zimních večerů si rád čtu. Po maturitě budu chodit na univerzitu. Není s to kloudně uvažovat. Koupil jsem to pro tebe za sto korun. Ten kabát mám od babičky. Cesta vedla do lesa, směřovala k němu, ale končila u pole. Udělejte to beze mě. Zpod keře vylezl ježek, začal pobíhat po zahradě a mezi stromy, až se dostal podél plotu k naší verandě. Nic proti Pavlovi nemám, ale nemůžeš popřít, že jsme ten zápas prohráli jeho vinou. Při tak špatném počasí bude těžké připravit dobrý terén pro sobotní fotbalový zápas. Přes otcův zákaz šel na fotbal. Místo Petra pojede Pavel. Vůči Petrovi nemám námitek. Po babičce Monika zdědila velký dům. Vzhledem k vašemu zdravotnímu stavu musíte zůstat v posteli. Celý den přemýšlel o své nemoci. Navzdory dešti bylo venku příjemně. Díky tobě mám z angličtiny jedničku. Vinou těch jarních mrazů meruňky letos nejsou.

**6. Doplňte vhodné předložky:**

Děti dostaly peníze ... kino. ... školy chodíme ... náměstí. Přijeli ... kolech. ... vlády Karla IV. se Praha stala centrem kultury a vzdělanosti. Potřebuji ty knihy ... svou práci. ... dokončení oprav se ... budovy přesune knihovna. Vážíme si ho ... jeho pravdomluvnost. Udělej to ... svého zvyku. ... spaním si budu chvíli čist. Letiště je uzavřeno ... husté mlze. ... návratu ... lázní se babička cítí mnohem lépe. Udělali jsme to mamince ... radost. Ty buchy jsou jako ... maminky. ... obědě půjdeme ... procházku. ... mlze je snadné ... horách zabloudit. Zloděje chytili ... otvírání dveří. ... takovouhle rýmou bys měl být ... posteli. ... špatné počasí zůstali doma. Přednesl celou báseň ... jediného zaváhání.

**7. Doplňte předložky s, se, z, ze:**

a) výrobek ... dřeva, chléb ... sýrem, pocházet ... dobré rodiny, kniha ... obrázky, jeden ... nich, jako ... vlny, pracoval ... radostí, kdo ... koho, spadl ... skály, jel ... otcem, spokojit se ... málem, ... stromu na strom, ... lety rostou zkušenosti, bavit se ... hosty, který ... vás, dívat se ... okna, jeden ... mála.

b) Cizinci se dívali ... rozhledny na Prahu a okolí. Polévku jíme ... hlubokého talíře. Shodil vázu ... stolu. Opotřebované bankovky byly staženy ... oběhu. Kalendář spadl ... psacího stolu. Opisujte ... tabule pozorně! Mnoho lidí se přestěhovalo ... venkova do měst. Veverka rychle skákala ... větve na větev. Zním ho velmi dobře ... každodenního styku. Úroda byla svezena ... polí a ... luk. Na výstavě jsme viděli krásné výrobky ... kovu, ... dřeva i ... skla. ... tohoto mraku nebude déšť. Nejsem ... to ten případ pochopit. Sejde ... očí, sejde ... myslí. ... jeho zdravím to jde ... kopce.

**8. Rozhodněte, zda “Vodopád se řítí se skály” je správně napsané?****9. Použijte ve větách vhodné předložky během, vedle, před, mezi, o, po, pro, proti, za, s, z.****10. Vysvětlete, co znamená:**

V rozporu s jeho přáním, s přihlédnutím k našim možnostem, vinou politiků, zásluhou rodičů, díky tvé pomoci, je vůči němu nespravedlivý, je vůči ní zaujatý, v rámci mezistátní dohody, pokud jde o můj názor, ve srovnání s letošním počasím, co se týče mého stanoviska, navzdory špatnému počasí, jménem naší delegace.

### 11. V každém řádku seřad'te správně slova, která vyjadřují zesilování významu:

Vzor: nikdy, občas, někdy, často, stále: stále → často → občas → někdy → nikdy

a) blizoučko, opodál, daleko, blízko, těsně u

b) radost, klid, pláč, smutek, smích

c) vítr, bezvětří, uragán, vánek, vichřice

### 12. Přeložte do češtiny:

a) Бабуся витягнула зі столу альбом зі старими фотографіями. — З тяжким серцем він прощався з друзями. — Мати зібрала посуд зі столу. — Підручник призначений для студентів. — Він хоче приїхати на один місяць до Чехії. — За увесь час вона не вимовила жодного слова. — Це буде на користь справі. — Під час навчання він часто бував у бібліотеці. — Через кілька років вони стали хорошими друзями. — Вона витратила на книжки понад 500 крон. — Під час обіду всі мовчали. — Згідно з цим правилом кому тут не пишемо. — Біля Праги є стародавній замок Карлштейн. — Незважаючи на погану погоду, вони поїхали в гори.

б) Чи не залишитися мені сьогодні дома? — Я був би дуже радий, якби ви мені допомогли. — Лікар йому рекомендував ще тиждень залишатися дома. — Ярکا мене попросив зачекати його перед університетом. — Знати б його адресу, ми послали б йому запрошення. — Завтра ми маємо від'їжджати додому. — Він прийшов мені розказати про свої плани. — Якщо ти підеш на виставку, я піду з тобою. — Чи не поїхати нам на вихідні на дачу? — Якби мені з ним поговорити! — Ти ж хотів з ним зустрітися! — Мама мене попросила зачинити двері. — Відпочити б мені хоч трошки!



### Humor

Některí sklerotičtí řidiči si na rozličná místa v autě lepší cedulky s tím, co nesmí zapomenout udělat.

Malá skleróza — VYPNOUT SVĚTLA, VYPNOUT BLINKRY apod.

Velká skleróza — BRZDA JE TEN PRAVÝ PEDÁL.

Vrchol sklerózy — “Kam jsem jen tu cedulku dal?”

### Citáty

Básník neumírá svým tělem, ale nezájmem čtenářů.

Každý, kdo něco dělá, prochází obdobím úspěchů a neúspěchů.

(Miroslav Horníček)



## LEKCE 34

Текст: ◀ O Alelidech.  
Karel Čapek  
(Z knihy "O lidech").

Додаткове читання: ◀ O paříkačích.  
Karel Čapek.

Граматика: ◀ Сполучники.  
Сурядні і підрядні сполучники.  
Кома в складносурядному реченні.

### O Alelidech

Karel Čapek  
(Z knihy "O lidech")

Alelidé, to je takový zvláštní druh lidí, kteří ke všemu, s čím se setkají, mají nějaké "ale", nějakou svou výhradu. Jejich řeč není "ano ano" ani "ne ne", nýbrž "ano, ale" nebo "ne, ale". Kdybyste jim řekli, že dvakrát dvě jsou čtyři, odpovědí vám na to pohotově a s jakousi převahou: "Ano, ale dvakrát tři, pane, je šest." Načež od vás odejdou s uspokojením, že se nedali<sup>1</sup> a že to vaše tvrzení uvedli, jak se říká, na správnou míru<sup>2</sup>. Kdybyste si oddychli, že už se, chválabohu, trochu dlouží den, namítnou něco na způsob: "Ano, ale tím se jistě hospodářská mizérie nezlepší." Kdybyste se z nějakých naléhavých důvodů pohoršili, že Petr je zloděj a huncút, odpovědí: "Ano, ale tamhle Capl není o mnoho lepší<sup>3</sup>." A tak dále.

\*

Jak známo z mluvnice, *ale* je spojka odporovací. Alelidé nic nevyvracejí ani nepopírají, nýbrž jenom odporují; kladou všemu jakýsi odpor; jsou to od nатуry špatní vodiči, ve kterých se ztrácí sdělovaná energie. Nepopírají, že dvakrát dvě jsou čtyři; dají jenom najevo<sup>4</sup>, že na tom tak mnoho nezáleží<sup>5</sup>, že si tu čtyřku můžete dát za klobouk<sup>6</sup> a že jsou na světě důležitější fakta, na příklad to, že dvakrát tři je šest. Kdybyste před nimi vytáhli z vody tonoucí dítě, neřeknou vám, že jste to neměl dělat; spíš se vyjádří asi v ten smysl, že vaše jednání bylo sice správné, ale že na lodi Prinzippessa Mafalda utonulo tři



sta nebo kolik osob a ty že nikdo z vody nevytáhl. Můžete pomoci chudému, ale tím se ještě, holenku, nerozřeší sociální problém. Zkrátka nemůžete udělat nic, ani vyslovit nic, aby se na to nedalo pověsit nějaké *ale*. Od toho tu jsou alelidé; oni vždycky mají víc rozumu, vždycky si vzpomenou na něco, co není obsaženo a splněno v dané situaci a co tedy lze káravě vytknout jako nedostatek, neúplnost a špatné řešení.

\*

Být alečlověkem má své výhody:

1. Vědomí intelektuální převahy, s níž opravujeme a “odkazujeme do náležitých mezí” činy i poznatky svých bližních.
2. Příznivou možnost nic nedělat, nýbrž obírat se jenom zaujímáním svého stanoviska, vytyčit své výhrady a tím jaksi uplatnit své já.
3. Konečně hluboké uspokojení z toho, že takto můžeme nejúspěšněji otravovat druhé lidi.

\*

Toto zásadní “ale” je povětšinou nemocí intelektuálskou. Prostý člověk má spíš co dělat s věcmi než se stanovisky k nim; nesnaží se odlišit své já od druhých nějakými výhradami nebo zdůrazňováním svého zvláštního hlediska.

Proto to intelektuálové prohrávají, jakmile jde o věci obecné; pro samé výhrady přestávají být schopni prostého, rozhodného ano nebo ne. Všechny pravdy, které by mohli potřebovat, jsou pro ně ověšeny samými “ale”, která je omezují. Proto se ve veřejném životě tak často ztrácejí pravdy a jsou nahrazovány něčím neskonale primitivnějším; totiž hesly.

Alelidé prohrají všechno, čeho se dotknou; zůstane jim jenom jejich “ale”. Chraň nás pánbůh od alelidí!



## SLOVNÍČEK

**heslo**, -a s. гасло  
**hledisko**, -a s. точка зору  
**holenek** i **holeček** *zprav. v oslov.*  
 holečku голубчику  
**huncút** *zast. nespis.* негідник,  
 мерзотник  
**jednání**, -í s. поведінка  
**káravě** докірливо  
**pačež** a potom, a todí, після чого

**namítnout**, -nu, -nou заперечити  
**obírat se**, -ám, -rají займатися  
**oddechnout si** i **oddychnout si**,  
 -chnu, -chnou полегшено зітхнути  
**odpor**, -u m. опір, протидія  
**otravovat**, -vuji, -vují *hovor. expr.*  
 koho čím набридати кому чим  
**pohoršit se**, -ším, -ší nad kým, čím  
 обуритися ким, чим

povětšině здебільшого, переважно  
 stanovisko, -a s. точка зору, позиція  
 uplatnit, -ním, -ní застосувати, вико-  
 ристати

uspokojení, -í s. задоволення  
 vodič, -e m. лідер  
 výhrada, -y ž. застереження  
 vyvrátit, -tím, -tí спростувати

## Doplňková četba

### O nařikačích

(zkráceno)

“Brejden, pane, jak se máte?”

“Aále špatné, pane, za nic to nestojí.”

“No, no, a co vám chybí?”

“Ale to víte, starostí je —”

“Copak vy víte o starostech, pane! Já bych chtěl bejt na vašem místě.”

“To byste to chyt! A jak se vede vám?”

“Ale to víte, bídné. A co zdravíčko?”

“No tak tak. A rodina zdráva?”

“Ještě to ujde. No tak máucta.”

To je normální československý rozhovor, který by měl stát hned na první stránce každé praktické cvičebnice jazyka českého. Téměř bez výjimky prvním slovem propuká náš člověk v nářek a stížnosti na svůj osud.

Jsme národ nařikačů; obyčejně se setkáváme, jen abychom si navzájem pobědovali, že se nám vede mizerně, ačkoli nás vlastně nijak nezajímá, jak se tomu druhému vede; je to už jen taková formalita, tak jako když Angličané mluví o počasí. Upřímně řečeno, ozývá se v tom spíše snaha jevit se malým a ubohým, než skutečná nespokojenost; je v tom taková vnitřní nesvoboda a nedůvěra. Jako naše pozdravy, tak i naše konverzační zvyky ukazují, že snáze se mění státy a ústavy, zákony a řády, než lidské mravy. Ostatně ani nečekáme, že nám někdo bude věřit.

Tak tedy: Jak se vám vede?

(Karel Čapek)



### SLOVNÍČEK

chybět, -bím, -bějí *co komu*  
 бракувати, не вистачати  
 jevit se, -vím, -ví виявлятися  
 máucta *citosl.* моє шанування

mizerně *duže* погано, кепсько  
 mrav, -u *m.* звичай  
 nářek, -řku *m.* нарікання, скарга  
 nařikač, -e *m.* людина, яка жаліється

navzájem взаємно  
ostatně до того ж, до речі,  
зрештою  
ozývat se, -vám, -vají лунати, чути

pobědovat, -dují, -dují скаржитися  
propukat, -kám, -kají вибухати чим  
snaha, -y ž. прагнення, зусилля  
stížnost, -i ž. скарга



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

- |   |   |
|---|---|
| 1. dát se   | поступитися   |
| 2. uvést / přivést na správnou míru <i>co</i>   | показати в правильному світлі <i>що</i>   |
| 3. není o mnoho lepší   | не набагато кращий  |
| 4. dát / dávat najevo<br>pop.: nevěřil mu, ačkoli to nedal najevo                         | дати / давати зрозуміти<br>він йому не вірив, хоч і не показав цього                            |
| 5. na tom tak mnoho nezáleží<br>záleží <i>komu na kom, čem</i><br>napr.: záleží mi na tom | це не має великого значення<br>важливо, має значення <i>для кого, що</i><br>для мене це важливо |
| 6. dej si to (strč si to) za klobouk<br><i>expr.</i>                                      | це нікому не потрібно / закиньте та й плюньте.  |

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Сполучники. Сурядні і підрядні сполучники (Spojky. Souřadící a podřadící spojky)

Сполучник — службове слово, яке виражає синтаксичні зв'язки між словами або частинами складного речення. Чеські сполучники, за винятком двох — *aby* і *kdyby*, є словами незмінними.

В чеській мові, як і в українській, залежно від типу синтаксичного зв'язку сполучники поділяються на сурядні й підрядні.

**Сурядні сполучники** виражають відносну граматичну рівноправність між членами речення або між сурядними реченнями.

Чеські сурядні сполучники і сполучні вирази виражають такі взаємні відношення:

| Семантико-синтаксичні відношення   |   |   |
|--|---|---|
| вид  | приклади сполучників і сполучних виразів  | приклади вживання   |
| <b>єднальні</b><br>(slučovací):<br>слова і речення з'єднуються між собою як рівнозначні  | а а, і і, (а)nebo або, ані ні, ані-ані ні... ні, як-так як ... так, hned-hned то ... то, jednak-jednak з одного боку..., з другого боку; по-перше..., по-друге...; як..., так і           | Školní zvonek se rozezněl a žáci ožili. Snědli jsme všechny zákusky i ovoce. Neměl otce ani matku. Sejdeme se ráno nebo odpoledne? Chtěl hned to, hned ono. |
| <b>протиставні</b><br>(odpovovací): друге речення заперечує зміст першого                | ale але, (а)však але, однак, проте, нубрж але, а, leč проте, однак, та, jenže тільки, лише, а ржесе а все-таки, все ж таки, nicméně однак, все ж, проте, sice-ale хоч і ...але, zato зате | Blížil se konec přestávky, ale křik neustával. Pozvali jsme ho, on však naše pozvání odmítl.  |
| <b>градаційні</b><br>(stupňovací): друге речення підсилює зміст першого                  | ба навіть, аж, ба і навіть і, dokonce навіть, ба ані навіть не, nejen-ale і не лише... але й, nejen-nýbrž і не лише... але й  | Rád u nich učil, dokonce se na jejich skupinu těšil. On nás zklamal, ba přímo podvedl.  |
| <b>розділові</b><br>(vyučovací): виражають значення взаємовиключення або чергування явищ | (а)nebo або, či або, чи, čili або, чи, або ж, jinakше, buď- buď або ... або, buď-nebo або ... або, ať-nebo або ... або, чи ... чи, ať-či чи то ...чи то                                   | Uklid' si pokoj, nebo se nebudeš dívat na ten film. Ze školy jdu buď do knihovny, buď utíkám rovnou domů.   |
| <b>причинні</b> (důvodové): друге речення виражає причину дії першого речення            | neboť бо, тому що, через те що, vždyť адже, totiž тобто, власне   | Nechod' ven, vždyť prší. Začínám se učit, vždyť pololetí je už za dveřmi.   |
| <b>наслідкові</b><br>(důsledkové): друге речення виражає наслідок дії першого речення    | proto тому, через те, а proto а тому, tedy отже, таким чином, (а) tudíž отже, через те, тому, а так а тому, а tedy а тому   | Bylo mu špatně, proto odešel. Jednou to ale matku již omrzelo, a tak se rozhněvala.   |

Єднальний сполучник **i** зв'язує два однорідних члени речення, але не речення. Як правило, він передає значення доповнення, пор.: Ovoce i zelenina byly čerstvé. Přijeli naši příbuzní z Prahy i z Plzně.

**Підрядні сполучники** виражають граматичну залежність підрядного речення від головного. Їх поділ на види залежить від типів підрядних речень.

Найпоширеніші підрядні сполучники і сполучні вирази: *že що, jak як, aby щоб, аби, který який, jenž який, jakmile як тільки, když коли, якщо, kdyby якби, -li коли, якщо, як, protože тому що, через те що, poněvadž тому що, через те що, аč(koli) хоча, kam куди, kdy коли* та ін.

### Кома в складносурядному реченні (čárka v souvětí souřadném)

До складносурядних належать речення, які складаються з синтаксично рівноправних частин, поєднаних між собою сурядним зв'язком. Основним засобом сурядного зв'язку в чеських реченнях, як і в українській мові, є сполучники і сполучні вирази.

У складносурядному реченні кома **ставиться** перед сполучником **a**, якщо він виражає протиставний зв'язок (у цьому випадку сполучник **a** можна замінити сполучником **ale**), напр.: Čas utíkal, a nikdo nepřicházel. Час минав, *a (= ale) ніхто не приходив*. Měl by ses učit, a ne sedět u televize. *Ти мав би вчитися, а не сидіти біля телевізора*.

Кома також **ставиться** перед розділовим сполучником **nebo**, напр.: Je ta knížka tvoje, nebo je vypůjčená z knihovny? *Це твоя книга, чи ти взяв її в бібліотеці?*

Кома завжди **ставиться** перед сполучниками **ale, avšak** і перед парними сполучниками **ba i, ba ani, buď — nebo, jednak — jednak, jak — tak i, ani — ani, a proto, a tedy, a tak** та ін., напр.: Obloha byla sice zamračená, avšak stále nepršelo. Jednak nemám čas, jednak se mi nechce. Nesplnili jste své povinnosti, a proto nedostanete ani odměnu. Buď se mu omluvíš, nebo mu nechod' na oči.

В складносурядному реченні кома **ставиться** при безсполучниковому зв'язку, напр.: Tráva byla zažloutlá, květiny spálil sluneční žár.

Кома **не ставиться** перед сполучниками **a, i, nebo, ani**, якщо вони виражають єднальний зв'язок між членами речення або між сурядними реченнями, напр.: Odložila knihu a šla do kuchyně. Nemocný nejí ani se nepohybuje. Odpoledne půjdeme na koupaliště nebo můžeme jít do kina.

## CVIČENÍ

## 1. Odpovězte na otázky:

1. Čím se vyznačují lidé, kterým se říká alelidé?
2. Čemu odporují alelidé?
3. Jak je autor líčí?
4. Jaké vlastnosti přisuzuje autor alelidem?
5. Jaké důvody uvádějí alelidé?
6. Jaké jsou výhody být alečlověkem?
7. Jsou to podle vás opravdu výhody? Proč?
8. Proč mezi prostými lidmi alelidí skoro nepotkáme?
9. V čem spočívá Čapkova idea?
10. Znáte někoho, kdo by se podobal alelidem?
11. Jací lidé jsou nejbližší vaší životní filozofii?

2. Najděte v textu *O alelidech* slova a výrazy, které vyjadřují autorův vztah k alelidem.

3. Vyprávějte svými slovy obsah textu *O alelidech*.

4. V textu *O naříkačích* najděte spojky souřadící a podřadící a spojovací výrazy.

5. Najděte spojky. Určete vztahy mezi souřadně spojenými větami:

Odešla, aniž pozdravila. Přijeli dědeček i babička. Jít tam, či raději zůstat doma? Hned prší, hned svítí slunce. Vysokou školu sice nemá, zato je pracovitý. Jednak nemám čas, jednak se mi nechce. Parlament zákon schválil, nicméně pan prezident jej nepodepsal. Ten obraz byl tak krásný, že se u něho všichni návštěvníci zastavovali. Spal, jako by ho do vody hodil. Odešel, neboť ho bolel zub. Prohráli jsme, protože nám chybělo štěstí. Utíkal, až se za ním prášilo. Je zima, a proto jsem si vzal svetr. Byl velice unaven, a nadto se ještě nachladil. Začne-li pršet, schováme se tam pod tu lípu, která stojí u té zahrady. Pokud matka a otec pracovali, tak jsme se měli dobře.

6. Rozlište spojky souřadící a podřadící:

Jestliže bude pršet, zůstaneme doma, nebo půjdeme do muzea. Zatímco maminka vařila oběd, já jsem psal úkoly. Jakmile se najím, přijdu a budu vám pomáhat. Nic si nevzal, třebaže měl hlad. Kdykoli jel do Kyjeva, vždy

se u nás zastavil. Nebudu mu telefonovat, nýbrž mu napíšu dopis. Nevěděl, co dělat, a proto čekal, až přijdou rodiče. Šli a šli, až přišli do černého lesa. Pavel i Petr vyhládli, neboť od rána nic nejedli. Aspoň vám uvařím čaj, abyste se zahřál. I když mě to těší, úplně spokojen nejsem, poněvadž jsem nedosáhl toho, čeho jsem dosáhnout chtěl. Je-li ti zima, vezmi si ještě druhou deku. Kdybyste tolik nekřičeli, tak bychom lépe slyšeli. Pozvali jsme i Pavla, ale nemohl přijet, neboť byl nemocen.

### 7. Do následujících vět doplňte čárky:

Pozdravil jsem ho ale on mi na pozdrav neodpověděl. Přijdete v sobotu nebo v neděli? Sliboval mi že se přijede podívat ale ani nepřijel ba ani nenapsal. Trvalo dlouho než jste nám odpověděli. Blýskalo se a hrom nebylo slyšet. Tyto místnosti jsou prostranné ale neútulné. Chtěl jsem jít na procházku ale dalo se do deště. Všichni se opět dali na pochod jakmile déšť ustal. Nevím budu-li moci přijít. Neodpověděl mi na dopis ba ani nezatelefonoval. Zadní branka byla zamčená a tak jsme museli celou zahradu obejít. Dosáhli jsme úspěchů třebaže jsme museli překonat mnohé překážky. Když se ozvalo zvonění na konci hodiny všichni si oddechli. Nemůžu jít do kina s vámi protože se musím na zítřek učit. Mysleli jsme že rodiče budou už doma ale pak jsme zjistili že jim ujel vlak. Šli jsme kam nás oči vedly. Nezalili záhony ani neposekali trávu na zahradě. Ta nová hra kterou jsem dostal k narozeninám je velmi zajímavá. Maminka říkala abys ty knihy odnesl dědečkovi. Kdo má ještě hlad může si vzít chleba se sýrem nebo jablko.

### 8. Spojte věty do souvětí, doplňte čárky:

Mluvíš příliš potichu. Neslyším tě.

Vrátíš se z tábora. Pojedeme navštívit babičku.

Nová tramvajová linka začne jezdit v srpnu. Do té doby budou na nádraží jezdit autobusy.

Vrátili jsme se z horské túry. Bolely nás nohy i ramena.

Znám Petra odmalička. Věřím mu.

Ten svetr se mi moc líbí. Je příliš drahý.

Rádi ho u nás vidíme. Je s ním vždycky dobrá zábava.

Dojeli k rybníku. Hned se běželi vykoupat.

Nemohli jsme ti oznámit změnu v rozvrhu. Nezastihli jsme tě doma.

Přišli jsme na nádraží pozdě. Vlak měl naštěstí zpoždění.

Říkal jsem ti to. Nemáš chodit v promočených botách.

Musíme se starat o vzácné stavební památky. Zanechali nám je naši předkové.

Nedráždí toho psa. Kousne tě.

Ten slovník mají vedle v knihkupectví. Neznám bohužel jeho cenu.  
Nerozmýšlel se ani chvílku a vběhl do dveří. Chtěl se schovat před deštěm.

### 9. Kde bude čárka?

Zde se pracuje zbytečně nerušit!

### 10. Přeložte do češtiny:

Час минав, але ніхто не приходив. — Він навіть чути про це не хотів. — Діти не прибрали в кімнаті, ані не сходили в магазин за хлібом. — На небі не було ані хмаринки. — Він не подарував їй на свято квіти, навіть їй не зателефонував. — Тихо, ані не шелесне. — Ярміла захворіла грипом, тому всі канікули пролежала в ліжку. — Я думав, що ти вже не пам'ятаєш, що мені говорив. — Ми шукали їхній номер телефону в записнику, але не знайшли. — Гонза вирішив, що піде зустрічати маму. — Мілена сердиться, тому що ми її не почекали. — Або ти зробиш все, як слід, або нікуди не підеш. — Ішов сильний дощ, а тому поїздку довелося перенести на іший день. — По-перше, ці черевики на мене великі, а по-друге, вони мені зовсім не подобаються. — Цей костел не XVIII століття, у XVIII столітті він був лише реставрований. — Ці рослини не потрібно часто поливати, але вони мають бути у тіні. — Сонце вже давно зійшло, але повітря ще було прохолодним.

### Citát

Dobře zacházet s částicemi není vždy snadné. To vyžaduje spolehlivý cit pro jazyk i jemné odstínění významů zdánlivě blízkých, ale přece jen těžko zaměnitelných. Možná, že bychom to mohli přirovnat k zacházení s dirigentskou taktovkou, jejíž pomocí se dá naznačit, jak je ve skladbě co uspořádáno a jaký důraz na co klademe. Vždyť právě o takové rozlišení by při dobré stylizaci mělo jít.

(Jiří Kraus)





## LEKCE 35

Текст: ◀ Na city jsou citoslovce (zkráceno) Světlá Čmejrková (Z knihy "Čeština, jak ji znáte i neznáte").

Додаткове читання: ◀ Zlatý kolovrat. K. J. Erben (Ze sbírky "Kytice").

Граматика: ◀ Частки.  
Семантична характеристика часток.  
Вигуки.  
Складнопідрядне речення.  
Типи підрядних речень.

### Na city jsou citoslovce (zkráceno)

Světlá Čmejrková  
(Z knihy "Čeština, jak ji znáte i neznáte")

V jedné Čapkově pohádce učila vlaštovka stavět ptáky hnízdo, vzala do zobáčku zrno nehaseného vápna, to se jí začalo v zobáčku hasit a pálit a vlaštovka začala naříkat: *Jejdanečku, to pálí! Kryndypána, to štípe! Kruciturci jejej šmankote ochochoch au lalala ouha krucinál jemine hu safra fujloty propána jána jemináčku ojej achich uf panenka skákavá krucifagot ouvej mamí ójejkote echech lidičky brrr krucipísek ujuj pro pánečka sakulente óhoho ajaj krutiputi, teda takhle se hasí vápno!*

V tomto úryvku z Čapkovy pohádky je shromážděno něco mezi třiceti a čtyřiceti citoslovci. Společné je jim to, že jsou to slova expresivní, citová: odtud dostala název — **citová slove** čili **citoslovce**. Vyjadřují emocionální stavy mluvčího, přičemž u některých citoslovců je hned z jejich podoby patrné, jaký emocionální stav, libý či nelibý, vyjadřují: citoslovce *heč*, *sláva* nebo *hurá* vyjadřují pocit triumfu, *jéee* nebo *juch* pocit radosti, *mňam* libost především chuťovou, *uf* je výrazem námahy, *jauvajs* nebo *ouvej* vyjadřují bolest, jako tomu bylo v našem úryvku, *br* nebo *fuj* ošklivost, *pha* nebo *pf* vyjadřují opovržení, *hrome*, *hergot* zlost a láteření, *a jejej* překvapení. Jestli příjemné nebo nepříjemné, to už záleží na intonaci, s jakou jsou vyřčena: *A jejej* se stoupavou intonací oproti *a jejej* s intonací klesavou. Slůvka *ach*, *och* a jim podobná jsou spíše sémanticky prázdným signálem emocionality. Může

to být zoufalství nebo soucit: *Aáá, to je mi Vás líto. Ach, to je hrozné*, nebo nuda, rezignovanost: *Ááá, to je nuda, ach jo*. U citoslovcí zkrátka záleží na intonaci: *Aaa, to jsi ty?* může vyjadřovat libost, ale jindy třeba zklamání: *Aaaa, to jsi Ty*.

Citoslovce jsou totiž výrazy blízké povzdechům a výkřikům, jimiž provázíme mluvený projev. Často předcházejí jasné artikulaci toho, co vlastně chceme sdělit. Jsou projevem bezprostředního a většinou bezděčného reagování na to, co se děje. Proto se také citoslovce hodně liší od ostatních slovních druhů, jsou jakoby z úplně jiné roviny sdělování. Mívají blízko ke gestům: chytáme se při nich za hlavu, rozhazujeme ruce, doprovází je živá mimika v tváři, smích nebo zděšení.

Významově se od ostatních slov liší tím, že nemají jasný sdělovaný obsah, tzv. pojmovou náplň, nic nepojmenovávají. To má zpětný vliv na jejich podobu: jejich zvuková stránka podléhá změnám, a také různým komolením. Velmi nápadné je to u skupiny citoslovcí, která vyjadřují klení. V jejich etymologii je jasná stopa toho, že jsou odvozena od pojmenování nebo oslovení sakrálních: *panebože, pane na nebi, kristenanebi, prokrista, kristepane, ježiši kriste, ježišmarjá, marjápano* apod. Zřetelný sakrální původ mají také citoslovce *krucifix, sakra*.

Zvláštní skupinu tvoří ta, jimiž se obracíme na děti, všelijaké *bububu, papá, ty ty ty, ani muk*. Dále citoslovce, jimiž se obracíme na zvířata, jako *aport, čehý, vijóó a prr*. A pak skupina méně zdvořilých citoslovcí, jako *hybaj, kuš a marš*. Jsou ovšem také slušná nebo alespoň přijatelná kontaktní citoslovce: *hej, hola, hele, helejte, tumáte*, ale i *člověče*, nebo varianta *čeče*, pomineme-li méně zdvořilé varianty citoslovečného oslovení. Citoslovce jsou tedy slůvka vycházející z emocí mluvčího, případně namířená na posluchače. Odkaz k obsahu, předmětu sdělení je tu oslaben.

K citoslovcím ovšem patří ještě jedna zcela zvláštní skupina slov, totiž slova zvukomalebná. Ta mají i určitý obsah, ale je charakteristické, že ho nepojmenovávají, ale napodobují: *prásk, frnk, vrz, haf haf, mňau, kykyryký*. Tím se vlastně citoslovce vymykají principům pojmenování běžným ve slovní zásobě. U žádného jiného typu slov nemůžeme odvodit význam slova z toho, jak slovo zní.

Zvukomalebnot a apelativnost citoslovcí způsobuje určitou fonetickou výjimečnost tohoto slovního druhu, neobvyklost hláskových kombinací a zvukovou výraznost: častá jsou např. zdvojení slabik: *bububu, tram ta dadá*.

Protože jsou citoslovce výrazná rytmicky i rýmově, hodně jich najdeme v dětských říkánkách, např. ve verších Žáčkových:

Zvonky zvoní: Cinkylinky,  
 Kde je Jakub? U maminky!  
 Dupy, dupy, klapy, klapy  
 takhle chodí všichni chlapi,  
 dupy dup a klapy klap,  
 z louže rovnou pod okap.  
 Hopsa hejsa hop hop hop,  
 takhle skáče lidoop.  
 Klube se to ze skořápky  
 má to zobák má to drápek  
 kulí oči volá: Píp,  
 budu se mít venku líp?



## SLOVNÍČEK

aj *citosl.* ай!  
 bezděčný *mimovільний*  
 brrr *citosl.* брр  
 doprovázet, -zím, -zejí *супроводжу-*  
 вати  
 drápek, -pku *m. zdrob. кігтик,*  
 пазурець  
 gesto, -a *s. жест*  
 haf *citosl.* гав  
 hasit, -sím, -sí *гасити*  
 hej *citosl.* гей! агов! гов! агей!  
 hele, helejte *citosl.* дивись! дивіться!  
 hola *citosl.* ей, гей, агов, гов, агу, го-го  
 hybaj *citosl.* марш, гайда  
 jejej *citosl.* ах, ой, ой-ой-ой, ай-ай-ай  
 ježíši křiste *citosl.* Господи!  
 ježíšmarjá *citosl.* Господи! Господи  
 помилуй!  
 klení, -í *s. прокльон*  
 klesavý *ve spoj.: k. intonace* *спадна*  
 інтонація  
 komolení, -í *s. перекручування*  
 krucifix *citosl.* чорт його бери  
 kulit oči *expr. витріщати очі*  
 kykyryký *citosl.* кукуріку  
 láteření, -í *s. лайка, сварка*  
 libost, -í *ž. задоволення*  
 libý *приемний, позитивний*  
 lidičky, -ček *m. mn. expr. людоньки,*  
 люди добрі!

lidoop, -a *m. людиноподібна мавпа*  
 marš *citosl.* марш, рушай, гайда  
 mluvčí, -ího *m. мовець*  
 mluvený projev, -u *m. мовлення*  
 mňau *citosl.* няв  
 námaha, -y *ž. зусилля*  
 nápadný *яскравий*  
 napodobovat, -bují, -bují *наслідува-*  
 ти, повторювати, копіювати  
 nehašené vápno, -a *s. негашене*  
 вапно  
 nuda, -y *ž. нудьга*  
 odvodit, -dím, -dí *вивести*  
 odvozený *похідний*  
 och i oh *citosl.* ох, ой, о, ах, ай  
 okap, -u *m. ринва*  
 opovržení, -í *s. презирство, зневага*  
 oproti *порівняно з ким, чим*  
 ošklivost, -i *ž. потворність, брид-*  
 кість  
 ouha *citosl.* ой  
 ouvej *citosl.* ой, ай  
 pálit, -lím, -lí *пекти, палити*  
 panebože *citosl.* Господи, Боже  
 panenka *citosl.* пресвята Богородице  
 pocit, -u *m. відчуття, почуття*  
 pojmová náplň, -ně *ž. зміст*  
 поняття  
 posluchač, -e *m. слухач*  
 povzdech, -u *m. зітхання*

**prokrista** *i* **prokristapána** *i* **pro krista pána** *citosl.* Боже мій, Господи Ісусе, батечку мій  
**propána** *i* **propánaboha** *i* **propánajána** *i* **propánakrále** *citosl.* Боже мій, батечку мій  
**předcházet**, **-zím**, **-zejí čemu** передувати чому  
**příčemž** причому  
**rezignovanost**, **-í ž.** покірність, покірливість  
**rozhazovat**, **-zuji**, **-zují** наказувати, віддавати наказ  
**říkanka**, **-y ž.** дитячий віршик, примовка  
**sakra** *citosl.* чорт його бери, до чорта, до біса, до дідька, хай йому чорт  
**sakrální** сакральний, ритуальний  
**sdělování**, **-í s.** повідомлення  
**shromáždit**, **-dím**, **-dí** зібрати  
**skořápka**, **-y ž.** шкарлупа  
**slabika**, **-y ž.** склад  
**slovní druh**, **-u m.** частина мови  
**slovní zásoba**, **-y ž.** словниковий склад мови

**soucit**, **-u m.** співчуття  
**stav**, **-u m.** стан  
**stopa**, **-y ž.** слід  
**stoupavý** висхідний  
**štípat**, **-pu i** **-pám**, **-rou i** **-rají** щипати, кусати, жалити  
**tumáte** *citosl.* нате *hovor.*  
**uf** *citosl.* ух  
**vápno**, **-a s.** вапно  
**vlaštovka**, **-y ž.** ластівка  
**výjimečnost**, **-í ž.** винятковість, надзвичайність  
**výkřik**, **-u m.** вигук, викрик  
**vymukat se**, **-kám**, **-kají komu**, **čemu** виходити за межі чого  
**vyřčený** висловлений  
**zděšení**, **-í s.** жах  
**zklamání**, **-í s.** розчарування, незадоволення  
**znít**, *zprav.* **3. os.** **zní i znějí** звучати  
**zobáček**, **-čku m.** дзьобик  
**zrnko**, **-a s.** зернятко  
**zvukomalebny** звуконаслідувальний

## Doplňková četba

### Zlatý kolovrat

A slyš, na záspí kroků zvuk,  
 a na okénko: t'uk, t'uk, t'uk!  
 "Spíš, má panenko, nebo bdíš?<sup>2</sup>  
 Hoj, má panenko, tu jsem již!  
 Hoj, má panenko, co děláš?  
 a zdalipak mě ještě znáš,  
 aneb jiného v srdci máš?"

A před chalupou z koně hop!  
 a na chalupu: klop, klop, klop!  
 "Holá hej! otevřte mi dvěře,  
 zbloudil jsem při lovení zvěře,  
 dejte vody pít!"

K. J. Erben  
 (Ze sbírky Kytice)



## SLOVNÍČEK

**holá hej** *citosl.* геїй  
**hop** *citosl.* гоп, гопля  
**t'uk** *citosl.* тук, тук-тук, стук

**záspí**, **-í s.** zast. призьба  
**zdalipak** чи



## LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Jiří Žáček (1945) — відомий сучасний чеський поет, автор багатьох гумористичних збірок, пародій та епіграм: Okurková sezóna (1981), Tři roky prázdnin (1982), Rýmy pro kočku a pod psa (1987) та ін.

2. Spíš, má panenko, nebo bdíš?      Ти спиш, моя люба, чи ні?

це сон чи дійсність?

bdít

не спати, бути на ногах

por.: sním či bdím?

у сні це чи наяву?

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Частки. Семантична характеристика часток

(Částice. Sémantická charakteristika částic)

Частки — незмінні слова, які надають окремим членам речення або самостійним реченням додаткових відтінків значення — питання, побажання, спонування, виражають почуття і ставлення мовця до висловлюваної інформації, напр.:

**At'** *хай, нехай, ну і дарма*: At' se děje, co děje. *Хай буде, що буде. At' se tam pěkně chováš! Дивись, поведься там добре! Pospěš si, přijdeme pozdě! — At'! Поспіши, запізнимось! — Ну і нехай!*

**Kěž** *хоча б, хоч би, хай би*: Kěž by už přšlo! *Хоч би вже пішов доц! Kěž se toho dožijeme! Дожити б нам до цього!*

**Necht'** *хай, нехай*: Necht' přijde! *Хай він прийде! Urazí se, ale necht'! Він образиться, ну й нехай!*

**Což** *хіба, невже, та що (там) й казати, нема чого й казати*: Což je to zakázané? *Хіба це заборонено? Což ten, ten to umí! Що про нього говорити, він це уміє! Zás ti to nevyšlo, což? Що й казати, знову це в тебе не вийшло!*

**Sorak** *невже, хіба, як це, нічого й говорити*: Sorak ten, ten umí spravit všesko. *Що про нього говорити / про нього нема чого й говорити, він усе вміє полагодити. Sorak to nevíš? Хіба / невже ти цього не знаєш?*

**No** (виражає здивування, погрозу, невпевненість) *ну, та ні*: No to snad ne! *Ну, цього, мабуть, не може бути! No, to je pěkné! Ну нічого собі! No ročkej, až tě chytím! Ну, зачекай, ось я тебе спіймаю! No a teď mám rokoj! Ну а тепер я маю спокій!*

**Zejména** зокрема: Důležitá je zejména kvalita. *Важливою, зокрема, є якість.*

**Možná** можливо, напевно: Možná někde přšelo. *Можливо, десь ішов дощ.* Udělám to pokud možná ještě dnes. *Я зроблю це по можливості ще сьогодні.*

**Také** (підкреслює, наголошує важливу інформацію) *також, ще*: Také on se toho zúčastnil. *І він теж узяв у цьому участь.* Co má také dělat? *А що йому лишається робити?* To je také nápad! *Оце ще фантазія!*

Частки найчастіше стоять на початку речення і вказують на емоційний характер висловлення. Частки не з'єднують речення, цим вони відрізняються від сполучників. Як і сполучники, вони не є членами речення.

У функції часток можуть виступати інші частини мови, наприклад, сполучники (ať, ale, že, aby, zdaleká), прислівники (právě, asi, prý, tak, již, už, ještě), пор.: Ať to uklidíte včas! *Щоб ви це вчасно прибрати!* Ale sluší ti to! *Але ж як це тобі личить!* Že se ti chce! *Правда ж, тобі хочеться цього!* Aby se jim tak něco nestalo! *Тільки б з ними нічого не трапилося!* Zdaleká to víš? *Чи знаєш ти про це?* On prý není doma. *Кажуть, його немає вдома.* Tak už rojd! *Так іди-но вже сюди!* Tak vidíš! *Ось бачиш!*

Частками є слова **ano, ne** у відповідях на запитання, напр.: Ne, já už tam nepřijdu. *Ні, я туди вже не піду.* Ano, máš pravdu. *Так, маєш рацію.*

Це частки, які є реченнями.

## Вигуки (citoslovce)

Вигуки — це особливий лексико-граматичний клас незмінюваних слів, які є засобами вираження (але не називання) емоцій, почуттів, експресивних оцінок, вольових спонукань мовців, напр.: **ach** *ах, ох, ой*, **brg** *брр, б о, ой*, **pst** *тсс, цить*, **hej** *ей, гей*, **hle** *он, глянь*, **haló** *алло*, **bác** *бац, бух*, **čink** *дзень*, **haf** *гав*, **bú** *му-у та ін.* Значення вигуків має конкретно-ситуативний характер і розкривається у контексті за допомогою інтонації, міміки, жестів.

Вигуки, які виражають голоси і звуки, називаються звуконаслідувальними (zvukomalebna), напр.: checheche *ха-ха*, břink *брязь*, bác *бац*, vřkú *уру-уру*. Від них є можливим утворення дієслів, пор.: vřkú — vřkat *воркувати*, bu — buřet *мукати*, mřou — mřoukat *нявкати*, řin, řink — řinkat *дзеленчати*, haf — hafat *гавкати*, řuk — řukat *стукати*.

Вигуками є деякі усталені форми інших частин мови, напр.: řapeřku *батецьку (мії)!*, oře tak!, holenku *голубчику*, батецьку, běda *ой лихо!*

Вигуки, як правило, не є членами речення, у мовленні вони виділяються інтонацією, на письмі — комою або знаком оклику, напр.: Ach, to je krása! Je, vy už jste tady. Nu, copak to znamená? Fuj, dej mi s tím pokoj. Br, odnes to pryč! Běda! Co si mám počít!

Лише деякі вигуки, найчастіше звуконаслідувальні, можуть бути в реченні дієслівним присудком, напр.: A rozzlobená kamarádka jen prásk (= práskla) dveřmi a byla na schodech. Vrabec frnk (= frknul, uletěl) na strom. A před chalupou z koně hop! (= seskočil).

### Складнопідрядне речення. Типи підрядних речень (Souvětí podřadné. Druhy vět vedlejších)

Складнопідрядне речення (souvětí podřadné) в чеській мові, як і в українській, є синтаксичною конструкцією, яка складається з головного речення (věta hlavní) та з одного або кількох підрядних речень (věty vedlejší), які граматично залежать від головного речення. Речення, від якого граматично залежить інше речення, називається головним (věta řídící). В складнопідрядному реченні з послідовною підрядністю перша підрядна частина виступає головним реченням (věta řídící) стосовно другої підрядної частини.

Підрядні речення приєднуються до головного підрядними сполучниками (a, ale, že, když, aby, poněvadž та ін.) або сполучними виразами — відносними займенниками (kdo, co, který, jenž), відносними прислівниками (kde, odkud, kdy) та прислівниками іншого типу (tedy, dokonce, nejen, vždyť, totiž). Підрядні речення, що приєднуються до головного сполучниками, називаються сполучниковими (věty spojivé), а ті, які приєднуються відносними виразами, називаються підрядними реченнями відносними (věty vztahné).

Класифікація підрядних речень ґрунтується на синтаксичному критерії — який член головного речення підрядне речення розвиває. Згідно з цим критерієм розрізняються підрядні речення підметові (podmětná), присудкові (přísudková), з'ясувальні (předmětná), означальні (přívlastková), дуплексивні (doplňková), обставинні (příslůvečná).

| Druhy  | Otázky + věta řídící | Spojky a spojovací výrazy             | Příklady (kurzivou jsou označeny vedlejší věty)              |
|--|----------------------|---------------------------------------|--|
| Věta podmětná (vyjadruje podmět věty řídící) | kdo?<br>co?          | kdo, co, že, aby, kdyby, kde, kdy aj. | <i>Kdo se bojí, nesmí do lesa. Není nutné, abys tam šel.</i> |

|   |  |   |   |
|---|--|---|---|
| Věta přísudková<br>(vyjadřuje<br>přísudek jmenný,<br>zpravidla po<br>sponě věty řídicí)   | jaký<br>(-á, -é)?                                      | jako, jak, jaký<br>(-á, -é)   | Řeka byla, <i>jako by ji<br/>postríbil</i> . Nejsi, <i>jak<br/>ses dělala</i> .   |
| Věta předmětná<br>(vyjadřuje<br>předmět věty<br>řídicí)                                   | pádové otázky<br>(kromě 1. a 5.<br>pádu)               | že, aby, když,<br>kdo, co, kde,<br>kam, odkud, kudy                 | Chtěl jsem vědět, <i>kdo<br/>to udělal</i> . Přemýšleli<br>o tom, <i>co by se dalo<br/>zlepšit</i> . Jsem zvědav,<br><i>kdy se vrátí</i> .  |
| Věta přívlastková<br>(vyjadřuje při-<br>vlastek podstat-<br>ného jména ve<br>větě řídicí) | jaký (-á,<br>-é)?                                      | kdo, který, jenž,<br>kde, kdy, že, aby,<br>jak                      | Mám ráda lidi, <i>kteří<br/>dělají s velkým<br/>zaujetím svou práci</i> .<br>Čekal na příležitost,<br><i>aby mi to řekl</i> .   |
| Věta doplňková<br>(vyjadřuje dopl-<br>něk věty řídicí)                                    | jaký (-á,<br>-é)? jak?                                 | jak, kterak   | Petr si představoval<br>Vaška, <i>jak by si<br/>počínal na jeho místě</i> .   |
| Věta příslovecná<br>(vyjadřuje<br>příslovecné<br>určení věty řídicí)                      |  |   |   |
| • místní  | kde? kam?<br>kudy? odkud?                              | kde, kam, kudy,<br>odkud aj.  | <i>Kde se pivo vaří</i> , tam<br>se dobře daří.   |
| • časová  | kdy? odkdy?<br>jak dlouho?                             | až, když, jakmile,<br>dříve než,<br>sotvaže, zatímco,<br>pokud, než | <i>Až se maminka vrátí</i> ,<br>bude mít radost.<br>Počkám na tebe,<br><i>dokud nepřiđeš</i> .<br><i>Zatímco já budu při-<br/>pravovat večeři</i> , ty si<br>napiš domácí úkoly.    |
| • způsobová   | jak? jakým<br>způsobem?<br>do jaké míry?<br>jak hodně? | jak, jako, jak-tak,<br>čím-tím, více-<br>než, takže, že,<br>aby aj. | Spí, <i>jako by ho do<br/>vody hodil</i> . <i>Jak si<br/>usteleš</i> , tak si lehneš.<br><i>Čím víc se snaží</i> , tím<br>se mu lépe daří.<br><i>Dělal, jako že ho<br/>nevidí</i> . |



|                       |                          |   |   |
|-----------------------|--------------------------|---|---|
| • příčinná (důvodová) | proč?                    | že, protože, poněvadž                             | Bude asi pršet, <i>protože vlaštovky létají nízko. Nepřišel, poněvadž pršelo.</i> |
| • účelová             | proč? za jakým účelem?   | aby   | Zastavil se, <i>aby nabral dech.</i>  |
| • podmínková          | kdy? za jaké podmínky?   | když, kdyby, jestliže, -li                        | <i>Jestliže přijedete, uděláte nám radost.</i>                                    |
| • přípustková         | i přes jakou skutečnost? | ač, ačkoli(v), třebaže, přestože, i kdyby, i když | <i>Třebaže jsem tě dlouho neviděl, často jsem na tebe myslel.</i>                 |

## CVIČENÍ

### 1. Odpovězte na otázky:

1. Co vyjadřují citoslovce?
2. Jaká citoslovce vyjadřují libý či nelibý emocionální stav?
3. Jaká je role intonace u citoslovcí?
4. Čím se liší citoslovce od ostatních slovních druhů?
5. Jaká citoslovce mají sakrální původ?
6. Jaká citoslovce jsou zvukomalebná?
7. Co je příznačné pro zvukomalebná citoslovce?

### 2. Přečtěte si text a vypište z něj citoslovce:

Kolik zvuků můžete slyšet za časného rána na venkově! První se ozve kohout pronikavým kikiryký, následují ho ptáci svým čimčará, štilip, štilip a holubi hlubokým vrkú-vrkú. Pak o sobě dají vědět slepice dosud ještě tichým ko-ko-ko, přidá se dobytek hladovým búú, íhaha a mééé. Potom už se na dvoře ozve vrz a klap otvíraných dveří, je slyšet kroky a hlasy hospodáře a hospodyně.

### 3. Doplňte do vět vhodná citoslovce:

A kočka pořád ... . Pes celou noc štěkal ... . Tady je velmi ošklivo, ... .  
to jsem se lekla. To mě bolí, ...! ... , to je ale překvapení! ..., už mi přeteklo mléko.

**4. Napište esej s uvedenými citoslovci:**

mňau, brr, haf, au, ach, panečku, běda, prásk, frnk.

**5. Přečtěte si text a najděte částice:**

“To já měl jeden zvláštní případ,” promluvil doktor z Hoříček. “Jednou vám v noci spím jako dudek, když tu někdo tluče na okno a volá: “Doktore! Doktore”!”

Otevřel jsem okno a řekl jsem: “No copak je? Potřebuje mne někdo?”

“Ano,” mluvil ze tmy úzkostný a sladký hlas. “Pojd’! Pojd’ a pomoz!”

(K. Čapek. *Devatero pohádek*)

**6. Z textu vypište částice:**

Nemá patrně čas. — Tehdy bydleli ještě v Praze. — To už je opravdu protivné chování. — Že se nestydíš! — Jestlipak mi pomůžeš? — A bude tady klid! — Běda ti tam zlobit! — Ty chceš vážně skočit z nejvyššího můstku? — Asi to bude pravda. — Bude mu tak dvanáct let. — No tak se nezlob, vždyť už jdu. — Byli jsme už všichni připraveni. — Což nám nikdo nepomůže? — Však ty poznáš, kdo je tvůj opravdový kamarád! — Zřejmě se někde zdrželi. — Ať si v pět zpátky! — To je mi pořádek.

**7. Přečtěte si následující věty, řekněte, jak částice pozměňuje jejich obsah:**

Babička přijede zítra. — Babička možná zítra přijede. — Babička snad zítra přijede. — Babička jistě zítra přijede. — Babička opravdu zítra přijede. — Babička určitě zítra přijede. — Babička prý zítra přijede. — Copak babička zítra přijede? — Copak babička zítra nepřijede? — Tak babička zítra přijede!

**8. Jmenujte nějaké částice a použijte je ve větách.**

**9. Utvořte věty s těmito částicemi:**

ať, kéž, necht’, prý, asi, patrně, pravděpodobně, možná, zřejmě.

**10. Zkuste v níže uvedených větách nahradit částice jinými synonymními částicemi:**

Opravdu přijdu. — Prý se přestěhovali do Prahy. — Vlak jede jen v neděli. — Vždyť je teprve pět hodin. — Kéž by už byly prázdniny!

**11. Utvořte dvojice vět, v nichž budou mít daná slova různou platnost:**

To (jako zájmeno a jako částice), tak (jako příslovce a jako částice), že (jako spojka a jako částice).

**12. Určete vedlejší věty podmětné a přísudkové:**

Kdo lže, ten krade. — Není všechno zlato, co se třpytí. — Bylo mi líto, že právě ona mě zklamala. — Kdo jednou zklame, ten už důvěru těžko získá. — Jaký pán, takový krám. — Obloha byla, jako by ji vymetl. — Kdo si zamiloval svou práci, ten vyhrál půl života. — To, co se stalo, mě velmi zarmoutilo. — Kdo chce dosáhnout skvělých výsledků, musí vynaložit veškeré úsilí. — Konečně se mu zdálo, že mu porozuměl. — A najednou se stalo to, co dávno čekal.

**13. Určete vedlejší věty předmětné:**

Pověz mi, co čteš, a já ti povím, jaký jsi. — Co se v mládí naučíš, v stáří jako když najdeš. — Poradte mi, kde mám vysadit stromky. — Učitel nám doporučil, abychom si koupili nový slovník. — Stále se nemohl rozhodnout, aby jí řekl pravdu. — Slíbil mi, že přijde včas. — Měl vždycky, co chtěl. — Nabídl mi, že mi pomůže. — Já zdravím, koho potkám. — Lidé se často vysmívají tomu, čemu nerozumějí. — Řekl nám, že už se sem nikdy nevrátí. — Zbytečně jsem se snažil, aby to rodiče nevěděli. — Poradili mi, aby jí koupil růže.

**14. Určete vedlejší věty přívlastkové a doplňkové:**

Nemohl dlouho najít stránku, na kterou si tu poznámku napsal. — Pes, který štěká, nekouše. — Nachytil jsem ho, jak nám krade jablka. — Hledal v novinách ten článek, v němž se psalo o novém Kunderově románu. — Za nějaký den jsme dostali od maminky dopis, abychom za ní přijeli. — Pavel neměl tušení, že něco takového je možné. — Víra, že dobro nad zlem zvítězí, pomáhala mu v dobách nejtěžších. — Zahlédl jsem smku, jak se mihla mezi stromy a zmizela v houští. — Začínal mít jistotu, že jeho práce bude mít úspěch. — Bylo to tak krásné místo, o jakém dosud jen snil. — Je otázka, zda to dokážeš. — Šel cestou, kudy chodíval za mlada. — Babička nerada opouštěla domek, kde se jí po léta tak dobře žilo. — Matka si představovala syna, jak pilně do noci studuje.

**15. Určete typy vedlejších vět příslovečných:**

Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. — Šel tam, kam ho nohy nesly. — Utíká, jako by mu za patami hořelo. — Tváří se, jako by neuměl do pěti počítat. — Asi bude změna počasí, protože je těžký vzduch. — Musíš rozsvítit, abys lépe viděl. — Budu mít radost, jestliže za mnou přijedeš. — I když měla stále mnoho práce, vždycky si našla chvílku ke čtení. — Zlobila se na manžela, protože denně chodil pozdě domů. — Byli jsme šťastni, když se otec vrátil z nemocnice zdráv. — Jezdil každý rok do

lázní, aby upevnil své zdraví. — Nebude-li pršet, nezmokneme. — Kam oko dohlédlo, všude se rozkládaly hluboké lesy. — Kupoval vždy drahé dárky, třebaže měl málo peněz. — Pršelo, jako když leje z konve. — Až se vrátím z dovolené, určitě vám zavolám. — Ačkoliv byl nemocen, přece se snažil pracovat. — Když půjdeš kolem, zastav se u nás.

### 16. Určete druhy vedlejších vět:

Vždycky mě zlobí, když musím zbytečně čekat. — Překvapilo nás, že koncert navštívilo tak málo lidí. — Je nutné, abyste se mu omluvili. — Líbí se mi, jak je přítel trpělivý. — Co se slíbí, má se dodržet. — Zubní lékaři vyžadují, abychom si čistili zuby po každém jídle. — Překvapilo nás, že se rodiče vrátili tak brzy. — Dlouho se zjišťovalo, co bylo příčinou nehody. — Opravdu mě mrzí, že mi nedůvěřuješ. — Obloha byla, jako by ji vymetl. — Hlavní je, že jste se uzdravil. — Smál se, až se za břicho padal. — Je mi líto, že mě zklamala.

### 17. Přeložte do češtiny:

a) Хіба ти це не знаєш? — Він, напевно, вже пішов. — Імовірно, що вони нас покличуть на весілля. — І не соромно тобі! — Ну нічого собі! — А чи не випити нам кави? — Ну й порядок тут у вас! — Напевне, буде дощ. — Хай би прийшли всі! — Брат про це, можливо, забув. — У вас нова квартира, чи не так?

b) Той є твоїм другом, хто ніколи тебе не зрадить. — Хто іншому яму копає, сам у неї впаде. — Вона хотіла знати, коли я повернуся додому. — По радіо передавали, що скоро похолодає. — Нарешті я знайшов книгу, яку так довго шукав. — Вона побачила свого брата, який тікав від розгніваного батька. — Який батько, такий і син. — Я не спатиму, поки ти не повернешся додому. — Він написав нам, що скоро приїде у гості. — Наостанок він озирнувся туди, де стояв його рідний дім.

### Z aforizmů

Když už člověk jednou je, tak má koukat, aby byl. A když kouká, aby byl, a je, tak má být, co je, a nemá být to, co není, jak tomu v mnoha případech je.

(Jan Werich)



## LEKCE 36

Текст: ◀ Májová kouzelnice (úryvek).  
Josef Škvorecký  
(Z knihy "Prima sezóna").

Додаткове читання: ◀ Вуйнй оř je mluva lidu  
študáckého. Jaroslav Žák  
(Z knihy "Cesta do hlubin  
študákovy duše").

Граматика: ◀ Літературна і нелітературна  
чеська мова.  
Характерні риси чеського  
розмовно-побутового мов-  
лення (обеспá čeština).  
Студентський сленг.  
Пряма і непряма мова.  
Знаки пунктуації при прямій  
мові.

### Májová kouzelnice (úryvek)

Josef Škvorecký  
(Z knihy "Prima sezóna")

Když jsem zas, s dvěma dvojitýma porcema, vyběhl z cukrárny, holka už na náměstí nebyla. Nad náměstím se černaly zámecké věže, slunce se jich už dotýkalo, a jediná cesta vedla přímo k tomu magickému seskupení, do strmé stráně mezi šeríky.

Vyrazil jsem po ní.

"Probůh!" pravila. "To jste nemusel přinášet tolik moc."

Řekla to jako báseň přeloženou z nějakého krásného originálu.

"Co pro vás ještě můžu udělat?"

"Už nic," řekla.

"Prosím vás, to ne. Něco pro vás udělat musím!"

"Proč? Na to není žádný zákon".

"Je, náhodou. A velice přísněj."

"Co říkáte!" podivila se holka. "To jsem nevěděla. A je to říšský zákon nebo protektorátní?"

"Světověj," řekl jsem. "Uznávanéj všema válčícíma stranama. Jestli se podle něj nezachovám, stihne mě určitě trest."

"No to by bylo velmi hloupé. To se radši zachovejte."

"Tak co mám pro vás udělat?"

"Co chcete."

"Bude to mnohem víc podle toho zákona, dyž řeknete vy, co chcete."

Koukla na mě zlatýma očima a řekla:

“Víte, kde na zámku je vojenský hřbitov? Rostou tam plané růže. Přineste mi jednu. Ale budu na vás čekat jenom,” podívala se na hodinky, které jí visely na řetízku kolem krku zrovna mezi jejími kopečky, “— jenom přesně pět minut. Až vám řeknu teď —”

“Pět minut? Dyt’ je to děsně daleko!”

“Myslela jsem, že ctíte zákony,” vzhledla ke mně. “Přirozeně budete utíkat. Takový jeden malý přespolní běh.” Hleděla na mě, na tváři se jí objevilo zklamání. “Ach! Já si myslela, že nežvaníte. Ale vy žvaníte. Jako většinou všichni.”

“Nežvaním!” zvolal jsem. “Poběžím jako maratónskej běžec —”

“Já nechci, abyste umřel!”

“Dyž nesplním příkaz, musím stejně umřít.”

“Tak běžte,” pravila. “Teď!”



## SLOVNÍČEK

ctít, ctím, cti шанувати

děsně expr. страшенно

planý дикий

protektorátní протекторатний

přespolní běh, běhu *m.* крос

přirozeně звичайно

říšský державний

stráň, -ně ž схил

strmý крутий, стрімкий

šeřík, -u *m.* бузок

uznávat, -vám, -vají визнавати

vyrazit, -zím, -zí кинутися

zachovat se, -vám, -vají учинити,

повестися

zklamání, -í *s.* розчарування

žvanit, -ním, -ní *hanl.* базікати, патякати

## Doplňková četba

### Bujný oř je mluva lidu študáckého

(zkráceno)

Jaroslav Žák

(z knihy “Cesta do hlubin študáckovy duše”)

Autor je hluboce přesvědčen, že si získal srdce národa studujícího hlavně tím, že dovede mluvit jeho mateřštinou. Je zajisté dobře známo, že chce-li někdo poznat duši cizího národa, musí se naučit jeho jazyku. Osvojit si študáckou řeč není úkol nijak snadný. Laik se patrně domnívá, že jde o nějakou lidovou formu češtiny, leč jaký to omyl! Spíše porozumí normální dospělý

Čechoslovák sovětskému občanu arménské národnosti, jenž se snaží mluvit rusky, než vlastní matička svému synku.

Leč přidržíme se zase libozvučné študácké řeči. Jsou dva dobré důvody, proč si študák vytvořil vlastní jazyk. Je to jednak reakce na spisovnou mluvu školní, kterou je krmen celý boží den, kterou k němu promlouvají učitelé a která naplňuje stránky učebnic. I snaží se spisovně vychovávaný študák ve svém soukromém životě mluvit co nejnesprávněji, a proto nevysloví žádné slovo normálně, nýbrž aspoň změní koncovku, aby si odpočinul od školní češtiny. Druhý důvod je touha po mužnosti a chlapském vyjadřování. Proto oplývá jazyk študáků silnými výrazy a úslovími.

Není snad řeči na světě, v níž by se dala provozovat taková kouzla s koncovkami jako v češtině. Potupné zakončení slova na *-oun* dá se s úspěchem užít u výrazů jako *krkoun* (sobec), *hezoun* (krasavec), kdežto u slova *blboun*, kde je tato koncovka obvyklá, vytvoří študák mazlivé *blbouš* a podle toho pak *skvělouš* apod.

Podle užívaného "*klid'as*" vznikají překrásné tvary jako *džentlas*, *klobás* (klobouk, též kakánek, tralaláček, hlavokryt ap.), *svrchas* (svrchník, též utíkáček).

Velkoryse a zároveň jaksí ležérně zní koncovka *-ák*, s níž, podle vzoru lidového *pošťák*, *rošťák* tvoří študák tato mužná slova: *profák*, *dobrák*, *dosták*, *tahák*, *děják*, *športák*, a dále *konfrňák* (konference), *biják*, *slohák* (slohový úkol).

Užasně výrazové možnosti dají se ukázat na jednom slově, třeba, dejme tomu, *kompozice*. Mluví-li študák úplně vážně, oznámí třídě, že dnes bude *kompóna*. Při rychlém přepadu provedeném pohotovým kantorem zařve toliko: "*Kluci, kóna!*" Mazlivě, zejména o kompozici, která dobře dopadla, užije něžného výrazu *kompka*, *kompuška*, *kompónka*. "Zkoněná" kompozice zove se *koňajzna*.

Všimli jste si jistě, jak sportovní horečka ovlivnila študáckou mluvu. Slova jako *banán* (pětka), *forvardi* (žáci v přední lavici), *dobry skóre* (slušné vysvědčení), *přihrát* (napovídat), *zahrát na roh* (uniknout pětce), *hodit ručnik do ringu* (kapitulovat před kantorem) apod.

Detektivka je docela obstojné *četivo* čili *čtivo*, plnicí pero je *plnivo*, a dokonce guma je zvána *gumivo*.

Mužná zkratka se docílí i tím způsobem, že se prostě vynechá méně důležitá slabika, například *sták* (dostatečná), *páčko* (opáčko), *Piček* (Josef), *psorka* (profesorka), *cúra* (cenzura) atd.

Ještě připojíme několik přepěkných slov, hlavně substantiv a sloves, jež ukazují, že lid študácký má duši tvořivou a poetickou. Co řeknete například výrazům, jako jsou: *vejcuc* čili *auscus* (výtah), *požer* (dobré jídlo), *čutból*

(kopaná), *prachodárce* (otec), anebo jak se vám líbí samorostlá slovesa jako: *vosmočit se* (obléci smoking), *jít se narodit* (jít do Národního divadla) apod.

Básnické založení študákovo projevuje se nejskvěleji při tvoření názvů pro záchod. Kromě obvyklých názvů *dvojnulka*, *kancelář* apod. vyskytují se slova eufemisticky vystihující pravý účel oné místnosti, totiž *záchranná stanice*, *garáž*, *azyl*, *zotavovna*, *ordinační síň*, *čajovna*, *bar*, *budoár*. Odtud termíny *jít na čaj*, *na šálek moka*.

Nebylo by na škodu, kdyby pilný vědec si dal práci a podrobně zpracoval studentský slang ku potěše lidí milujících legraci. Byla by to obširná kniha. My jsme jen podali nejtypičtější ukázky.



## SLOVNÍČEK

**chlapský** чоловічий  
**kouzlo, -a s.** чари, чаклунство  
**laik, -a m.** дилетант, нефахівець  
**leč** але, однак  
**ležérně** фамільярно  
**libozvučný** мелодійний  
**obstojný** пристойний, непоганий  
**obširný** обширний  
**oplývat, -vám, -vají** бути багатим, рясніти

**pravý** справжній, істинний  
**připojit, -jím, -jí** приєднати, включити  
**študák, -a m. ob.** студент  
**úslolí, -í s.** вираз  
**úžasný** надзвичайний, дивовижний  
**velkoryse** з розмахом, масштабно  
**vyjadřování, -í s.** висловлювання, вираз  
**zajisté** безперечно

## POZNÁMKY KE GRAMATICE

### Літературна і нелітературна чеська мова (spisovná a nespisovná čeština)

Літературна чеська мова, яка є унормованою мовою спілкування в писемній та усній практиках (публічна мова державних діячів, радіо і телебачення, засобів мас-медіа і под.) функціонує у двох формах — книжній і розмовній. Поряд з літературною формою в сучасній чеській мові типовою для повсякденного розмовного мовлення є нелітературна форма — розмовно-побутове мовлення (obecná čeština). Взаємодія літературної мови і розмовно-побутового мовлення відбувається в сфері повсякденної мовної комунікації через розмовну чеську літературну мову (hovorová čeština). Мовний статус розмовної чеської літературної мови (hovorová čeština) ще не до кінця з'ясований, оскільки не існує



чіткої межі між мовними явищами розмовної чеської літературної мови (hovorová čeština) і розмовної чеської нелітературної мови (obecná čeština). Дискусію з цього питання, яку в 60-х роках започаткував акад. Б. Гавранек ("Studie o spisovném jazyce", 1963) і Я. Беліч ("Vznik hovorové češtiny a její poměr k češtině spisovné", 1958), продовжили А. Єдлічка ("Spisovný jazyk v současné komunikaci", 1978), Я. Гронек ("Obecná čeština", 1972), П. Сгалл і Я. Гронек ("Čeština bez příkras", 1993). Очевидно, що фундамент для існування різних форм національної мови закладався в період чеського національного відродження, коли у чеській мові, яка обирала шляхи свого подальшого розвитку, виділилися різні функціональні стилі. Крім розмовно-побутової мови (obecná čeština), до нелітературних форм чеської національної мови належать діалекти, сленг, жаргон, аргю.

### Характерні риси чеського розмовно-побутового мовлення (obecná čeština)

Для мовної ситуації Чехії характерним є явище диглосії. Поняття диглосії передбачає, на відміну від двомовності або багатомовності, обов'язкове оціночне протиставлення наявних у суспільстві двох функціональних різновидів мови: високого (у т.ч. урочистого, літературного) і низького (простого, розмовного). Різниця між літературною і нелітературною (obecná čeština) формами чеської мови в спеціальній літературі описана на фонетичному, морфологічному, синтаксичному та лексичному рівнях.

#### 1. Фонетичний рівень.

Є кілька відхилень від літературної норми, причому в перших двох випадках найвиразніше реалізуються варіативні можливості довгих голосних. Наведемо приклади:

1) *é > ý/í* (в середині кореня найчастіше після *l*): *halěř > halíř*, *mléko > mlíko*, *lépe > líp*, *polévka > polívka*, *okénko > okýnko*, *méně > miň*, а також в закінченнях прикметників: *starý boty*, *velký domy*, *pový sousedi*, *hezký holky*, *pový auta*, *to nebude [...] slavný*; *takový ty obrázku* та ін.

Деякі з названих рис розмовно-побутового мовлення перейшли в розмовну літературну мову, на сьогодні вони є дозволеними формами: *svlínout*, *lítat*, *polívka* та ін.

2) дифтонгізація *-ý / -í > -ej*: *mýdlo > mejdlo*, *dobrý > dobrej*, *cizí > cizej*, *celý > celej*, *cítit > cejtít*, *mýt > mejt*, *krásný > krásnej*, *starý > starej*, *nevěrný > nevěnej*, *divný > divnej*, *takový pomalý > takovej pomalej*.

Наведені приклади автори іноді свідомо вживають як стилістичний засіб досягнення експресивності або іронічності висловлення.

3) **ú > ou:** úroda > ouroda, úvoz > ouvoz, úřad > ouřad, útrata > outrata;

4) **o- > vo-** на початку слів: on > von, okno > vokno, otrava > votrava, ohromný > vohromnej, omáčka > vomáčka, oves > voves, opice > vopice, ohroň > voheň, а також на межі префікса і кореня: paorak > pavorak, pootočit > povotočit, zorat > zvorat. Але варіація **o- > vo-** не відбувається в словах іншомовного походження: oliva, opera, omeleta, ordinovat, originál, а також в інших чеських словах, напр.: ovoce aj.

5) експресивні подовження голосних:

vzadu > vzádu, dcera > dcéra, dveře > dvěře, pivo > pívo, pole > póle, moře > móře, Bože! > Bóže! nahoru > nahóru, spolu > spólu;

6) в деяких випадках, навпаки, відбувається скорочення голосної в кінці слова: nevím > nevim, prosím > prosim, domů > domu, dávám > dávam;

7) спрощення груп приголосних на початку слова: džbán > žbán, hřbitov > řbitov, když > dyž, lžice > žice, hřebík > řebík, vzpomenout > spomenout, vzbudit > zbudit, vždycky > dycky; jméno > méno, jsem > sem, ještě > eště, jestli > esli; у середині слова: prázdný > prazný, přijdu > přídu, půjdu > puđu, vezmu > vemu; jablko > japko, řemeslník > řemesník, šestnáct > šesnáct.

Інші консонантні реалізації: nějaký > nákej, lepší > lepčí, menší > menčí, častěji > častěj, pořád > porád, schovat > skovat, sáhnout > šáhnout, vlašťovka > vlaš'ovka; зміна **k > g:** plakát > plagát, demokracie > demogracie.

## 2. Морфологічний рівень.

1) іменники усіх трьох родів мають в орудному відмінку уніфіковане закінчення **-ama:** hradama, strojema, synama, mužema, předsedama, soudcema, ženama, zeměma, písněma, kostma, městama, autama, mořema, kuřatama, náměstíma, s náma, s těma vlastníkama;

2) у прикметників і займенників при відмінюванні на місці літературних закінчень **-ý, -ého, -ému...** з'являються **-ej, -ýho, -ýmu...** : dobřej, dobrýho, dobrýmu, dobrým, můj, můho, můmu..., starého > starýho, starému > starýmu; do takovýho kroužku; každý v mům věku; podle toho předběžnýho výpočtu;

3) у числівників на місці літературних форм з'явилися: dvou > dvouch, dvěma > dvouma, třemi > třema, čtyři > čtyru, štyru, čtyřmi > čtyřma;

4) у дієслів на місці літературних форм з'явилися: jsi > seš (seš тос добрей), bych > bysem, abychom > abysme, bychom > bysme; відмічається скорочення дієслівних форм: neseme > nesem, dělají > dělaj; скорочення

кінцевого **-l** у формах минулого часу, напр.: *nesl > nes, vedl > véd, řekl > řek, mohl > moh*.

### 3. Синтаксичний рівень.

1) не вживаються форми допоміжного дієслова **být** у минулому часі: *já jsem to věděl > já to věděl; byli jsme tam > my tam byli*;

2) спостерігається надмірне вживання вказівних займенників *ten, tendlec(ten)* і особових займенників: *co tady ta holka vlastně má; takže ty nejzákladnější informace; už těch informací stačí; podle toho předběžného výpočtu; Von Pepík asi nepřijde*;

3) вживання виразів з модальними функціями: *hele, prej i pod.*;

4) вживання виразів типу *Už mám uvařeno, uklizeno, nakoupeno*;

5) вживання займенника **co** замість відносних сполучників: *Chlap, co tu byl; Chlapa, co ho viděli; Chlapovi, co s ním mluvili; Vojáci, co postavili most*;

6) відмічаються випадки частого вживання розмовних часток **jo** а **no**, напр.: *no a třeba nám; no tak aspoň ta in.*

### 4. Лексичний рівень.

На рівні лексики відмічаються вживання таких слів, як *akorát якраз, same, bezva чудовий, kámoš товариш, rasovat личити, vocad' звідси, kšeft бізнес, brácha брат, ségra сестра, fešák красивий, елегантний чоловік, sranda жарт, barák стара будівля, kravál гвалт, kecat базікати, flákat se тинятися, huba пелька, furt постійно, fůra віз, вагон (багато) чого-небудь, basta досить, fajn прекрасно, fér чесний, порядний, svok псих, ненормальний, průšvih велика непристнність, na Václaváku на Вацлавській площі та ін.*

Багато лексичних засобів, що вживаються в неформальній комунікації, — це експресивно забарвлені слова: *textíky, lidičku, v klídečku, studentíky*. Емоційність часто підсилюється прислівниками *hrozně* та *strašně* (*hrozně baví, hrozně ráda, strašně moc chtěla, strašně ráda*).

Спонтанне чеське мовлення характеризується неорганізованим, нестандартним порядком слів, вставними *tak, no, teda, že*, частим вживанням нелітературних мовних засобів.

До так званої “обецної чештіни” належить цілий ряд професійних, жаргонних, сленгових слів, передусім сленгу студентського, спортивного, туристського.

### Студентський сленг

Для студентського сленгу характерні експресивність, яскрава образність, оригінальна індивідуальність, стислість, влучність, каламбури,

варіантність і словотвірна продуктивність, які відрізняють усне мовлення від письмового. Наведемо приклади: profesor > profa, profesorka > psorka, učitelka > úča, otec > prachodárce, diplomová práce > diplomka, gymnázium > gympl, na/po gymplu, velká skupina > mega party, internet > pavučina; studentská kolej > kolejnice, jít o něco, týkat se něčeho > klusat (Oč tu kluše? = O co tu jde?), úřad práce > byro dřiny, pijácká akce > chlastačka, zmiz > izčezni z ruš., klíč > kej z angl., laboratorní práce > kolaborát, školní jídelna, menza > Maryša, milión korun > meloun, zbabělec > měkoň, mluvnice > mlčnice, miss > myš, český salám s octem a cibulí > národ'ák, vepřo-knedlo-zelo > pepřo-snědlo-zblelo, knedlík > snědlík, studentský řízek > studenej řízek, osmnáctiny "osmnácté narozeniny" > setiny, hlavní město > stolice z ruš., ruština, ruský jazyk "učební předmět" > rujina, cigareta > tuberka, zmlknout > vypnout se.

Назви місяців і днів тижня: leden > sveden, únor > úmor, březen > hřezen, duben > buben, květen > kytken, červen > zelen, červenec > modřenec, září > svítí, říjen > říhen, prosinec > prasinec; úterý > tubery, středa > vředa, čtvrtek > krtek, sobota > kokota та ін.

Пор. синонімічні ряди студентського і шкільного сленгу в українській мові: студент > бурсак, клієнт; підручник > драник, молитовник, цеглина; школа > акваріум, бурса.

## Пряма і непряма мова

(přímá a nepřímá řeč)

Під час спілкування часто виникає необхідність передати чиєсь мовлення. Іноді важливо передати не лише зміст, а й саму форму та інтонацію. Відповідно до цього існує дві форми передачі чужого мовлення: пряма і непряма мова.

**Прямою мовою** є чуже мовлення, передане дослівно, з повним збереженням змісту, форми та інтонації. Співвідношення прямої мови і слів автора (uvozovací věta) в мовленні виражається інтонацією, а на письмі — відповідними розділовими знаками. Напр.: "Nezapomeň se zastavit u matky," řekl jsem mu, "má o tebe strach."

Прямій мові властиві лексичні і синтаксичні засоби, притаманні розмовній мові: емоційно-експресивні слова, частки і вигуки, неповні речення, формули ввічливості, слова-речення (напр.: vid', vid'te, víš, prosím tě / vás, podívej se, že ano, hele, ukaž та ін.).

Пряма мова часто супроводжується словами автора, які вказують, кому вона належить. У тій частині речення, яка є словами автора, можуть вживатися різні дієслова, які позначають процес мовлення: říct, pravít,

křičet, ptát se, žádat та ін. Напр.: “Co ty na to?” řekl za chvíli. “Prosím?” nerozuměl jsem. “Jak si to představuješ?” požádal ho o vysvětlení.

### Знаки пунктуації при прямій мові

Як і в українській мові, в чеській пряма мова відокремляється на письмі лапками або тире. Але, на відміну від української мови, в чеській мові існують певні відмінності щодо знаків пунктуації між прямою мовою і словами автора.

В кінці прямої мови лапки ставляться тільки після відповідного пунктуаційного знака.

Пряма мова виділяється такими знаками:

1. Якщо слова автора стоять перед прямою мовою, то після них ставиться дві крапки, а пряма мова береться в лапки і пишеться з великої літери: Kluk si povzdechl: “Kdybychom tak nějaký ten poklad našli!”

2. Якщо слова автора стоять після прямої мови, то пряма мова починається з лапок, в кінці прямої мови ставиться відповідний пунктуаційний знак (кома, знак питання, знак оклику, три крапки), лапки закриваються: “Poklady jsou skoro všude,” řekl Tom. “Kde začneme kopat?” zeptal se Huck. “Tatínek, tatínek!” volaly děti.

3. Якщо слова автора стоять всередині прямої мови, вони відділяються комами: “Nezapomeň se zastavit u matky,” řekl jsem mu, “má o tebe strach.”

Якщо слова автора розділяють пряму мову на межі двох речень, то кожна частина прямої мови пунктуаційно оформляється згідно із вищезазначеними правилами: “Já si na to sáhnu, co?” zkouší Stanislav. “Mám si sáhnout?” a potahoval ruku.

\* \* \*

Чуже мовлення, передане не дослівно, без збереження форми та інтонації, а тільки із збереженням змісту, називається **непрямою мовою**, пор.: “Poklady jsou skoro všude,” řekl Tom. // Tom řekl, že poklady jsou skoro všude.

Непряма мова (непряме питання) граматично залежить від дієслова (дієслівного присудка) слів автора і є підрядним з'ясувальним реченням, напр.: “Petře, kam utíkáš?” ptal jsem se já Petra. // Ptal jsem se Petra, kam utíká. “Petr ztratil klíč,” ozvalo se za dveřmi. // Za dveřmi se ozvalo, že Petr ztratil klíč.

Непряма мова як підрядне речення не має самостійної інтонації та підпорядковується головному реченню.

Імперативне речення прямої мови замінюється у непрямій мові на підрядне з'ясувальне зі сполучником **aby**: Okamžitě přijď sem! // Požádej ho, aby okamžitě přišel sem або Požádej ho, ať okamžitě přijde sem.

У непрямій мові обмежене вживання засобів емоційного забарвлення розповіді, зокрема не вживаються вигуки та емоційні частки, напр.: *vid', nu, že i pod.*

## CVIČENÍ

1. Vyhledejte prvky obecné češtiny v úryvku *Májová kouzelnice*. Vypište je a převed'te do spisovné češtiny.

2. Přečtete si záznam rozhovoru a pak odpovězte na otázky a splňte úkoly pod textem:

A: Prosim!

B: Prosim vás, soupravu šust'ákovku na chlapce patnáct roků. Má sto teda vosumdesát centimetrů, ale je hubenej jak tyčka.

A: Kolik má?

B: Patnáct.

A: Ale né, jak sté říkala že je vysokej?

B: Sto osumdesát, a hubenej je, strašně.

A: Tak to nevim pani. Na sto osumdesát, to sou velký pánský potom, sedumaštyrcítka.

B: No tak tu nejužší, tu jedničku.

A: No né, počkejte, jednička je na sto šedesát, to sou eště dětský velikosti, na sto osumdesát jedině tohleto. Menší by mu byla krátká.

B: Ukažte... no ta by mu stačila. A to je jaká velikost?

A: No to je ta sedumaštyrcítka!

B: Aha, tak to jo, tak to já vemu tuhle.

Odpovězte na následující otázky:

a) Kdo je mluvčí A? Kdo je mluvčí B? Kde se rozhovor odehrává?

b) Najděte v rozhovoru prvky nespisovné výslovnosti, prvky nespisovného tvarosloví, nespisovná slova, neobvyklý slovosled, neúplné věty.

(Podle M. Hirschové)

3. Přečtete si nepřipravený mluvený projev. Upravte vyprávění bez zbytečných slovních vycpávek, odstraňte nespisovná slova a tvary a nahrad'te je spisovnými:

Úplně obyčejné prázdniny

Jo, tak co sem teda dělal o prázdninách. No, tak ze začátku sem byl na táboře, že, teda i s bráchou, v Suché Rudné, no. No bylo to tam docela dobrý, dobrý děcka tam byly, byla sranda. Chodili sme na bazén, měli sme

soutěže, no, s bodama za uklízení teda taky, ale na to sme moc dobří nebyli, ale pak sme dostali body za přípravu táboráku, čoveče to bylo bezvadný, normálně sme s vedoucím káceli suchej strom, sekerama, a pak sme ho řezali. Tak sme dostali dort, potom. No a dyš sme se vrátili z tábora, tak sme byli týden doma a pak sme jeli s našima na Šumavu, já už si nepamatuju, jak se to tam menovalo, bydleli sme v takové chatě a na jídlo sme chodili do hospody, párkrát sme si pekli buřty na ohýnku. Otec nás pořád tahal na túry, že přej je to tam neprozkoumaněj prales, no, tak co naděláš, že. Ale jeli sme se podívat do Německa, no nic moc, čoveče, zas nějaký historický památky, a strašně sme tam zmokli. Pak sme byli u babičky a jezdili na kole na rybník, ale koupat se moc nedalo, tam je hnusná voda, no a jinak už celkem nic, pak sme přijeli domu, a tady sme chodili na bazén, no a bylo po prázdninách.

*(Podle M. Hirschové)*

#### 4. Převeďte tento úryvek, napsaný obecnou češtinou, do jazyka spisovného:

Brácha Kim

Táta má pravdu, říkal jsem si. Myslím si o sobě, že jsem kdovíjakej, že se všechno rychle naučím a že si umím vymejšlet, ale to všechno stojí asi za bačkoru, když jsem přitom zbabělej nebo když si myslím, že Kim je akorát dost dobrej, aby myl nádobí v mastnej vodě. Kim si neumí sice vymejšlet, ale radši šel do nemocnice a třeba i umře, ale když řekne, že něco neprozradí, tak to taky dodrží.

A zase přišel večír a já byl už po kolikátý doma sám. Nezbylo mi nic jinýho než si vlízt do postele, a znovu mě to přepadlo a já začal brečet, ale tak, že mi z toho bylo čím dál tím hůř. Od tý lítosti, ze strachu o Kima, ale taky z pomyšlení, že možná zůstanu navždycky sám, bez mýho malýho hodnýho bráchy Kima, kterej je o tolik lepší než já.

*(Podle V. Stýblové)*

#### 5. Přečtěte si následující úryvek z pohádky Jana Wericha. Převeďte text do neutrálního spisovného jazyka:

Žil kdys kdes chlap. Dá se říct též muž či kmán, jak kdo chce. Já ho zvu chlap. Nu a on krad ten chlap. Krad, co moh a kde moh. Zvlášt', když měl hlad.

Byl den jak květ, pták pěl, klas zrál a nad vším jas. Jen hvozd se tměl, tam kde spal chlap. Spal den a noc, neb pil jak Dán\*. Když jím třas chlad, vstal a chtěl jít dál, leč měl hlad. Jed by. A pil! Spíš pil, jen mít zač. Měl ret jak troud. Vždyť se dá jít na lup, i když je den. Tak šel.

\* Pít jako Dán — пити (про алкоголь) дуже багато.

Jde, až zří plot, a na něm čte: Je tu zlý pes!

“Zlý pes — a to se mám bát? To snad ne!” a just tam šel krást. Leč pes tam byl. A zlý! A jak! Jak d’as!

(Jan Werich)

**6. V následujících řadách významově blízkých slov podtrhněte slova stylově neutrální. U dalších slov určete jejich stylistické, žánrové (knižní, hovorová, básnická) nebo citové (expresivní) příznaky. Pracujte se slovníkem:**

- muž — chlap — kmán — chlapík — chlapisko — pán;  
 vidět — zřít — zhlédnout — koukat — hledět — zírat — dívat se — patřit —  
 pohlížet — čumět — vejrat;  
 světlo — jas — svit — záře;  
 hvozd — les — háj — lesík;  
 říci — pravit — povědět — promluvit — pronést — podotknout —  
 vyjádřit (se) — vypovědět — vyprávět — sdělit — oznámit;  
 mluvit — breptat — kecat — žvanit;  
 spát — spinkat — hajat — chrápat — hajinkat;  
 pít — chlastat — chlemtat — bumbat;  
 jíst — hamat — papat — žrát — dlabat — hltat — hodovat — cpát se —  
 živit se;  
 pes — pejsek — psisko — psíček — hafan — pejsánek;  
 ale — avšak — však — leč — nýbrž — naproti tomu — na druhé straně —  
 jenže;  
 ne — nikoli — ani nápad — ani za nic — to zrovna — ani mě nehne —  
 to tak — to by tak (ještě) scházelo — ani náhodou — nikdy — kdepak —  
 za nic na světě — vůbec ne — nikdy — za žádnou cenu — v žádném  
 případě;  
 ano — zajisté — opravdu — ba — toť — ba právě — určitě — baže —  
 ovšem — samozřejmě — jasně — rozhodně — dobrá — O.K. — jistě —  
 jo — no — třeba — to se ví — v pohodě — tak jest — jak by taky ne;  
 zloděj — poberta — nenechavec — dlouhoprsták — kapsář — lupič —  
 loupežník — bandita;  
 odcizit — ukrást — vzít — přivlastnit si — koupit něco za pět prstů —  
 votočit — štipnout — seknout;  
 lup — kořist — plen;  
 opilý — zlitý — nametený — napařený — ožraly — chemicky upravený;  
 zlý — špatný — nedobrý — bídný — nemilosrdný — nelítostný —  
 neúprosný — krutý — tvrdý;



bát se — mít strach — strachovat se — obávat se — chvět se — třást se — klepat se — mít v kalhotách;  
 protože — poněvadž — ježto — neb — neboť — jelikož — vždyť;  
 smát se — hihňat se — řehtat se — chlemtat se — válet se smíchy — řvát smíchy — smíchy se popadat za břicho — řehonit se — chechtat se;  
 plakat — brečet — bečet — slzet — bulit — vzlykat — řvát — naříkat — fňukat — ronit slzy;  
 dělat — pracovat — konat — činit — makat — dřít (se) — být zaměstnán — kutit;  
 hlupák — ťulpas — ťululum — hňup — trouba — moula — pitomec — blbec — kretén — vrták — blb — mameluk — omezenec — trumpeta;  
 legrace — švanda — zábava — veselí — psina — sranda — hlína — žert — vtip — fór — šprým — humor;  
 sprostý — hrubý — neomalený — nezdvořilý — hulvátský — vulgární — neslušný — necudný — nestydatý;  
 unavený — znavený — upracovaný — zemdlený — zmožený — umořený — vysílený — vyčerpaný — utrmácený — uštvaný — utahaný;  
 dobrý den — ahoj — těpic — nazdar — těbůh — buď zdrav — čau — servus — má poklona — ruku líbám.

(Podle Přemysla Hausera)

### 7. Vyhledejte prvky knižnosti (popř. archaičnosti) v následujícím textu:

Nikdy bych nedopustil, aby slovo *kretén* dostalo výhost z národního slovníku a výraziva, a aby ji dostalo s odůvodněním, že to je slovo naprosto zbytečné, když přec máme tolik dobrých slov českých: *blb*, *blbec*, *pitomec*, *hňup* a jiná ještě.

Takovou argumentací byste mě nijak nepřesvědčili. Uznávám sice rád a vděčně uznávám — hned *blb* a *blbec* jsou slova skvělá, nádherná, velkolepá. Ale v jazyce, draží, o odstíny jde, na odstínech záleží, s odstíny stojí a padá každá kultura jazyková.

A teď se soustřeďte, zamhuřte oči, jako činí zkušeni koštěři vín, a zkoumejte rozdíly ve zvukovém ladění, akustickém a tím i jakostním charakteru mezi slovy *blb*, *blbec* a slovem *kretén*. Uznáte pak se mnou, že:

*blb* a *blbec* jsou poddajné, vláčné, bořivé bláto a mláto, čvaňhavé, mlaskavé; mokřina intelektu, tratoliště mozečku, žbluňk ... žbluňk ... žbluňk ... hmota polotekutá, roztékavá, těstovitě kypivá;

*kretén* — toť geologická formace velmi pevná, hornina žulovitá, útoč na ni, jak chceš, výsledek budou vždy jen vrypy povrchové, dokud se neodhodláš použít třeskaviny.

— Je tedy mezi *blbcem a kreténem* povahový rozdíl velmi značný.  
Jsou to dva různé světy. Asi na tento způsob:  
blbec autor — kretén kritik.

(Pavel Eisner. *Čeština poklepem a poslechem*)

### 8. Doplňte dvojtečky, uvozovky a čárky:

Petr řekl Tohle se mi ale vůbec nelíbí. Myslíš, že ten vlak ještě stihneme?  
obávala se babička. Paní Janáčková volal listonoš máte tady doporučený  
dopis! Mám hrozný hlad a taky mám žízeň hlásil Honza hned ve dveřích.  
— Monika se opatrně zeptala A mě byste s sebou nevzali? Ten těžký kufr  
ponesu já slíbil Pavel. Milan se rozzlobil Kdo ti dovolil brát moje věci?

### 9. Převeďte přímou řeč v nepřímou v úryvku od Josefa Škvoreckého Májová kouzelnice.

### 10. Napište stručně o příhodě, kterou jste zažili ve škole, doma, o prázdninách apod., a využijte přímé řeči.



## Humor

Začínající učitelka si chce na své třídě vyzkoušet poznatky z psychologie: Každý, kdo si myslí, že je hloupý, ať se postaví. Po chvílce se v tiché třídě postavil Pepíček. Kantorka povídá: Pepíčku, tak ty si myslíš, že jsi hloupý? Ne, prosím, ale přišlo mi nefér nechat vás stát jedinou.

### Z aforismů

Člověk je bohatý tím, co učinil pro druhého.

(J.W.Goethe)

Chybovat je v povaze každého člověka, ale jen hlupák na svém omylu setrvává.

(Cicero)

Vtipkují tím způsobem, že říkám pravdu. To je ten nejlepší vtip na světě.

(G.B.Shaw)

Humor je koření života a kdo je jím řádně prosolen, uchová se dlouho čerstvým.

(České přísloví)

## ЧЕСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК

### А

a to a same  
absolvent, -a *m.* випускник вищого навчального закладу  
аксе, -е *ж.* захід  
akrobat, -a *m.* акробат  
aktivní активний  
ale але, однак  
alespoň принаймні, бодай, хоча б, хоч  
alkohol, -u *m.* алкоголь  
ananas, -u *m.* ананас  
angína, -y *ж.* ангіна  
angličtina, -y *ж.* англійська мова  
apoštol, -a *m.* апостол  
areál, -u *m.* територія, ареал;  
sportovní a. спорткомплекс  
architekt, -a *m.* архітектор  
árie, -e *ж.* арія  
artista, -y *m.* артист  
asi приблизно  
asistent, -a *m.* асистент  
atletika, -y *ж.* атлетика **lehká a.** легка атлетика, **těžká a.** важка атлетика  
auto, -a *s.* автомобіль  
autobus, -u *m.* автобус  
autobusový автобусний  
automat, -u *m.* автомат  
automatický автоматичний  
až аж

### В

babiččin бабусин  
babička, -y *ж.* бабуся  
balík, -u *m.* пакунок  
balit, -lím, -lí обгортати, загортати  
balkón, -u *m.* балкон  
banán, -u *m.* банан  
banka, -y *ж.* банк  
bankovka, -y *ж.* банкнота  
barevný кольоровий

bariéra, -y *ж.* бар'єр  
barokní бароковий  
barva, -y *ж.* фарба  
bavit se, -vím, -ví розмовляти, спілкуватися, розважатися  
bavlněný бавовняний  
bazén, -u *m.* басейн  
beránek, -nka *m.* *zdrob. k beran* овецька, **obětní b.** жертва  
běh, -u *m.* біг  
bez без  
bezesporu безперечно, беззаперечно  
bezstarostný безтурботний  
blanket, -u *m.* бланк, формуляр; **vyplnit b.** заповнити формуляр, заповнити бланк  
blesk, -u *m.* блискавка  
blízky близький  
blíž ближче  
blížít se, -žím, -ží наблизитися  
bohužel на жаль  
bolest, -i *ж.* біль  
bonboniéra, -y *ж.* коробочка цукерок  
bota, -y *ж.* черевик  
bouřka, -y *ж.* гроза, буря  
brambor, -u *m.* *i brambora*, -y *ж.* картопля  
brankář, -e *m.* воротар  
bratr, -a *m.* брат  
bratranec, -nce *m.* двоюрідний брат  
bruslení, -í *s.* ковзанярство  
bruslit, -lím, -lí бігати на ковзанах, кататися на ковзанах  
brzda, -y *ж.* гальмо; **záchranná b.** стопкран  
brzy швидко, скоро, незабаром  
budoucí майбутній  
bufet, -u *m.* буфет, закусошна  
bydlet, -lím, -lí жити, мешкати  
bydliště, -ě *s.* місце проживання  
být zaměstnaný працювати  
byt, -u *m.* квартира

## C

celní prohlídka, -y ž. митний контроль  
 celník, -a m. митник  
 celodenní цілодобовий  
 celoroční цілорічний  
 celouniverzitní загальноуніверситетський  
 celý увесь, цілий  
 cenný цінний, дорогий  
 cesta, -y ž. дорога, шлях  
 cestovat, -tuji, -tují подорожувати, мандрувати  
 cestovní kancelář, -e ž. туристична агенція  
 cestovní šek, -u m. дорожній чек  
 cihlový цегляний  
 cíl, -e m. мета  
 cirkus, -u m. цирк  
 cirkusový цирковий  
 císař, -e m. імператор  
 cítit se, -tím, -tí почувати себе  
 citrón, -u m. лимон  
 cizinec, -nce m. іноземець  
 sokoli що завгодно, будь-що  
 ctižádost, -i ž. честолюбство  
 cukr, -u m. цукор  
 cukrárna, -y ž. кондитерська  
 cukrovinka, -y ž. цукерка  
 svičení, -í s. вправи; praktická с. практичні заняття  
 svičít, -čím, -čí займатися гімнастикою  
 cyklistický велосипедний

## Č

čaj, -e m. чай  
 čas, -u m. час  
 část, -i ž. частина  
 částka k výplatě виплачувана сума  
 často часто  
 čekárna, -y ž. зал очікування  
 čekat, -kám, -kají очікувати, чекати  
 čelné místo чільне місце  
 čelo, -a s. лоб  
 černoooký чорноокий  
 červen, -vna m. червень  
 červená řepa столовий буряк  
 česat se, češu, češou (vlasy) розчісувати

Česká republika, -y ž. Чеська Республіка  
 Česko, -a, s. Čechy ž. mn. Чеська Республіка, Чехія  
 česky по-чеськи, чеською мовою  
 český чеський  
 čeština, -y ž. чеська мова  
 číslo, -a s. число, номер; vytáčet/ vytočit č. набирати /набрати номер  
 čistit, -tím, -tí чистити, č. si zuby чистити зуби  
 čistý чистий  
 číšník, -a m. офіціант  
 čitelně розбірливо, чітко  
 člověčí людський  
 čokoláda, -y ž. шоколад  
 čtvrtěk, -tka m. четвер

## D

dál дали  
 dálka, -y ž. далечинь  
 další наступний, подальший  
 dárek, -rku m. подарунок  
 dát, dám, dají дати  
 datum, -ta s. дата  
 dávka, -y ž. порція, доза, норма  
 dcera, -y ž. дочка  
 děj, -e m. дія, подія  
 dějepis, -u m. історія  
 dějiny, -jin ž. romn. історія  
 déle довше  
 dělnický робітничий  
 dělník, -a m. робітник  
 delší довший, триваліший  
 den, dne m. день; všední d. буденний день, будень  
 denně щодня, кожен день  
 denní денний, добовий  
 déšť, deště m. дощ  
 deštivý дощовий  
 deštník, -u m. парасолька  
 dešťový дощовий  
 dětský дитячий  
 dětství, -í s. дитинство  
 devizový kurz курс валют  
 dieta, -y ž. дієта  
 díky дякуючи кому, чому  
 dílo, -a s. твір, витвір, праця  
 dirigent, -a m. диригент

dispozice, -e *ž.* розпорядження, mít k d-i мати в своєму розпорядженні  
 dítě se jen 3 os. děje, dějí відбуватися, діятися  
 dítě, -ěte *s.*, *mn.* děti дитина, *mn.* діти  
 divadlo, -a *s.* театр  
 dívka, -y *ž.* дівчина  
 dlouhodobý довготривалий  
 dlouholetý багаторічний  
 dnes сьогодні  
 dnešní сьогоднішній, d. doba сучасність, сьогоднішня  
 do до  
 doba, -y *ž.* період, час  
 dobrodružství, -í *s.* пригода, авантюра  
 dobrý добрий, хороший  
 dobře добре  
 docela в цілому, загалом  
 docent, -a *m.* доцент  
 dočíst, -čtu, -čtou дочитати, прочитати  
 dodnes досі, дотепер  
 dohodnout se, -nu, -nou домовитися  
 dokázat, -žu, -žou довести, доказати  
 doklad, -u *m.* документ  
 dokonat, -nám, -nají завершити, довершити  
 dokonce навіть  
 dokončit, -čím, -čí закінчити, скінчити  
 doktor, -a *m.* лікар  
 doma дома  
 domácí домашній, вітчизняний  
 domácnost, -i *ž.* домашнє господарство  
 domluvit se, -vím, -ví домовитися  
 domnělý гаданий, уявний  
 domov, -a *m.* рідна домівка  
 domů додому  
 donést, -su, -sou принести  
 dopis, -u *m.* лист; doporučený d. рекомендований лист; obyčejný d. звичайний лист  
 dopisní поштовий  
 doprava, -y *ž.* транспорт, městská d. міський транспорт  
 dopravní транспортний, d. prostředek транспортний засіб  
 dort, -u *m.* торт  
 dosahovat, -huji, -hují досягати  
 doskakat, -ču, -čou дострибати  
 dospělost, -i *ž.* дорослість

dostat se, -stanu, -stanou дістатися, потрапити  
 dostat, -stanu, -stanou одержати, дістати  
 dostávat, -vám, -vají одержувати, отримувати, діставати  
 dostihy, -ů *m.* *mn.* (кінні) скачки  
 doufat, -fám, -fají сподіватися  
 dovnitř усередину  
 dovolat se, -lám, -lají koho, čeho дозвонитися, догукатися, додзвонитися  
 dovolená, -é *ž.* відпустка  
 doznít, -ním, -nějí затихнути, стихнути  
 dozrát, -raji, -rají дозріти, dospíti  
 dozvědět se, -vím, -vědí дізнатися, довідатися  
 draže дорожче  
 drobné, -ných *m.* *mn.* дрібні (гроші)  
 drobný дрібний  
 drogerie, -e *ž.* магазин косметичних, хімічних та інших дрібних товарів  
 druh, -u *m.* різновид  
 druhý другий  
 dřevěné uhlí деревне вугілля  
 dřina, -y *ž.* каторга, важка робота  
 dub, -u, doubek *m.* дуб, дубок  
 důchod, -u *m.* пенсія  
 důležitý важливий  
 dům, domu *m.* дім, будинок,  
 panelákový d. *hovor.* panelák панельний будинок  
 důstojný шановний, поважний  
 dveře, -í *ž.* *rotn.* двері  
 dvůr, dvora *m.* двір, подвір'я  
 džín(s)y, -ů *m.* *ž.* *rotn.* джинси

## E

euro, -a *s.* євро  
 expres, -u *m.* експрес (поїзд)

## F

fakulta, -y *ž.* факультет; f. sociálních věd факультет соціальних наук, matematicko-fyzikální f. фізико-математичний факультет, f. mezinárodních vztahů факультет міжнародних відносин, historická f. історичний факультет,

**biologická f.** біологічний факультет,  
**přírodovědecká f.** природознавчий  
факультет

**falešný** лицемірний, нещирий

**fandit, -dím, -dí** *hovor. komu, pro koho*  
вболівати

**fanoušek, -a m.** уболівальник

**fantastický** фантастичний, неймовірний

**federativní** федеративний

**film, -u m.** фільм, **natočit f.** зняти  
фільм

**filozofický** філософський

**finálový** фінальний

**firma, -y ž.** фірма

**formulář, -e m.** бланк, формуляр

**fotbalista, -u m.** футболіст

**fotografie, -e ž.** фотографія

**fotomodelka, -y ž.** фотомодель

**foukat, -kám, -kají** дути, віяти, дмухати

**freeride [frírajd] -du m.** фрирайд  
(спуск на сноуборді або на лижах  
у непідготовленій місцевості)

**freestyle [fristajl] -u m.** фристайл

**fronta, -y ž.** черга

**fučet, -čím, -čí** дути, свистіти

**fungovat, -uji, -ují** працювати,  
функціонувати

**fyzický** фізичний

**fyzika, -y ž.** фізика

## G

**galerie, -e ž.** галерея

**garsonka, -y ž.** готелька *розм.*

**gauč, -e m.** тахта

**genialita, -y ž.** геніальність, геній

**geometrický** геометричний

**gotický** готичний

**gymnázium, -ia s.** гімназія

## H

**hadr, -u m.** ганчірка

**hala, -y ž.** зала, вестибюль

**halenka, -y ž.** блузка

**haló** *citosl.* алло

**hasič, -e m.** пожежник

**hasičský** пожежний, **h. sbor** пожежна  
команда

**házená, -y ž.** гандбол

**házet, -zím, -zejí** кидати, метати

**herec, -rce m.** актор, артист

**herečka, -y ž.** актриса, артистка

**hezký** красивий

**historický** історичний

**hit, -u m.** хіт

**hlaholit, -lím, -lí** лунати, звучати

**hlas, -u m.** голос

**hlásit, -ším, -sí** повідомляти,  
сповіщати

**hlášení, -í s.** повідомлення, рапорт

**hlava, -y ž.** голова

**hlavně** переважно

**hledat, -dám, -dají** шукати

**hlediště, -ě s.** глядацька зала

**hloupý** дурний

**hned** одразу

**hodina, -y ž.** урок, заняття, година

**hodinářství, -í s.** годинниковий

магазин; майстерня для ремонту  
годинників

**hodit se, -dím, -dí** годитися, підходити

**hodně** багато, дуже

**hodnota, -y ž.** ціна, вартість

**hodný** добрий, хороший, вихований

**hojit, -jím, -jí** гоїти, загоювати

**hokej, -e m.** хокей

**hokejista, -y m.** хокеїст

**holit se, -lím, -lí** голитися

**horečka, -y ž.** гарячка, температура

**horolezectví, -í s.** альпінізм

**horský** гірський, **horský tok** гірський  
потік

**horší** гірший

**hořící** палаючий

**hospodářský** сільськогосподарський,  
економічний

**hospodářství, -í s.** економіка, господарст-  
во, **národní h.** національна економіка

**hostitel, -e m.** господар, хазяїн

**houba, -y ž.** гриб

**houška, -y ž.** булка

**hovězí, -ího s.** яловичина

**hovor, -u m.** розмова, бесіда;

**telefonický h., hovor. telefonát** те-  
лефонна розмова, **místní**

<telefonický> **h.** міська <телефон-  
на> розмова, **meziměstský**

<telefonický> **h.** міжміська

<телефонна> розмова, **mezistátní**  
 <telefonický> h. міжнародна <те-  
 лefonна> розмова  
**hračka**, -y ž. іграшка  
**hrad**, -u m. замок  
**hranice**, -e ž. кордон  
**hranolky**, -lek m. ž. картопля фри  
**hrát**, **hrají**, **hrají na so** грати на чому  
**hrom**, -u m. грім  
**hřiště**, -ě s. футбольне поле, тенісний  
 корт  
**hubený** худий, худорлявий  
**hudba**, -y ž. музика  
**hudební** музичний, h. **věž** *hovor.*  
 музичний центр  
**humanitní** гуманітарний  
**hypermarket**, -u m. гіпермаркет

## CH

**chata**, -y ž. дача  
**chladivý** прохолодний, освіжаючий  
**chlazený** охолоджений  
**chléb**, -a m. хліб  
**chlebiček**, -čka m. бутерброд  
**chlubit se**, -bím, -bí хвалитися,  
 вихвалятися  
**chodba**, -y ž. 1. коридор 2. прихожа  
**chodec**, -dce m. перехожий  
**chodit**, -ím, -í ходити  
**chodník**, -u m. тротуар  
**chrám**, -u m. собор, храм  
**chřipka**, -y ž. грип  
**chut'**, -ti ž. смак  
**chutnat**, -nám, -nají смакувати, бути  
 смачним  
**chůze**, -e ž. хід, хода  
**chvilé**, -e ž. хвилина, **horká chvilka**  
 неприємний момент  
**chybět**, -bím, -bějí *komu so* не виста-  
 чати, бракувати  
**chystat se**, -tám, -tají готуватися,  
 збиратися

## I

**index**, -u m. залікова книжка  
**informační** інформаційний  
**informatika**, -y ž. інформатика  
**informovat**, -muji, -mují інформувати,  
 повідомляти

**injekce**, -e ž. ін'єкція  
**intelektuální** інтелектуальний  
**Internet**, -u m. інтернет  
**internetový** інтернетовий  
**inzerce**, -e ž. оголошення

## J

**jarní** весняний  
**jazyk**, -a m. 1. язик 2. мова  
**jednání**, -í s. дія  
**jednoduchý** простий, нескладний  
**jednota**, -y ž. товариство, об'єднання;  
**tělovýchovná j.** спортивне това-  
 риство  
**jednotlivý** окремиий  
**jehla**, -y ž. голка  
**jehličnatý** хвойний  
**jeho** його  
**jejich** їхній  
**jemný** ніжний, делікатний, тонкий  
**jen(om)** лише  
**jeskyně**, -ě ž. печера  
**ještě** ще, іще  
**jeviště**, -ě s. сцена  
**jezírko**, -a s. озерце  
**jídelní lístek**, -tku m. меню  
**jídlo**, -a s. їжа, страва, **hotové j.** готова  
 їжа, j. **na objednávku** порційна  
 страва, **hlavní j.** друга страва,  
**bezmasé j.** вегетаріанська страва  
**jinak** інакше, по-іншому  
**jinde** в іншому місці, деінде  
**jiný** інший, інакший  
**jiskřit**, -řím, -ří іскрити, виблискувати  
**jisté** само собою, звичайно  
**jitro**, -a s. ранок  
**jízda**, -y m. їзда  
**jízdenka**, -y ž., квиток, білет; **zpáteční**  
 j. зворотний квиток  
**již** уже  
**jméno**, -a s. ім'я  
**jogurt**, -u m. йогурт

## K

**k** до  
**kabát**, -u m. пальто  
**kabelka**, -y ž. сумочка  
**kabinka**, -y ž. кабінка

- kakao, -a s. какао  
 kalendář, -e m. календар, nástěnný k.  
 настінний календар  
 kamarádít, -dím, -dí товаришувати,  
 дружити  
 kamarádka, -y ž. подруга  
 kámen, kamene m. камінь  
 kancelář, -e ž. канцелярія, офіс  
 kanoistika, -y ž. гребля на каное  
 kartáček, -čku m. щітка, k. na zuby  
 зубна щітка  
 kašlat, -lu, -lou кашляти  
 kašna, -y ž. фонтан  
 katedra, -y ž. кафедра  
 káva, -y ž. кава  
 kavárna, -y ž. кав'ярня  
 každoročně щороку, кожен рік  
 každý кожний, кожен  
 kdepak část. де там!, куди там!  
 kdysi колись  
 kečup, -u m. кетчуп  
 keř, -e ž. куш  
 kino, -a s. кінотеатр  
 kiwi neskl. s. ківі  
 klasický класичний  
 klenot, -u m. дорогоцінність  
 klička, -y ž. петля  
 klid, -u m. спокій  
 klidně спокійно  
 klimatizace, -e ž. кондиціонер  
 klouzat, -zám, -zají ковзати(ся)  
 klub, -u m. клуб  
 kluk, -a m. хлопець  
 kmen, -el-u m. плем'я, основа  
 knedlík, -u m. кнедлік — варене  
 борошняне тісто круглої форми  
 knihkupectví, -í s. книжковий магазин  
 knihovna, -y ž. бібліотека  
 koberec, -ce m. килим  
 kobliha, -y ž. пончик  
 kokakola, -y ž. кока-кола  
 koláč, -e m. пиріг  
 kolej, -e ž. гуртожиток  
 kolik скільки  
 kolo, -a s. велосипед, horské k.  
 гірський велосипед  
 komora, -y ž. палата  
 komorní камерний  
 koňak, -u m. коньяк  
 konat se, zprav. 3. os. -ná, -nají відбу-  
 ватися, проходити  
 koncert, -u m. концерт  
 končit, -čím, -čí кінчати, закінчувати  
 konec, -nce m. кінець  
 konečně нарешті, врешті-решт, зреш-  
 тою  
 konfekce, -e ž. магазин готового одягу  
 koníček, -čku m. хобі  
 konkurz, -u m. конкурс  
 kontakt, -u m. контакт, зв'язок  
 konzervatoř, -e ž. консерваторія  
 kopaná, -é ž. футбол  
 kosmonaut, -a m. космонавт  
 kostel, -a m. костел, храм  
 kostlivec, -vce m. скелет  
 koš, -e m. корзина  
 košík, -u m. кошик  
 košíková, -é ž. баскетбол  
 koupaliště, -ě s. купальний басейн  
 koupelna, -y ž. ванна кімната  
 kouř, -e m. дим  
 kousek, -u m. шматок  
 kouzlo, -a s. чародійство, чари  
 koženka, -y ž. штучна шкіра  
 kožený шкіряний  
 krajina, -y ž. місцевість, пейзаж  
 krajkový мереживний  
 královna, -y ž. королева  
 kras, -u m. карст  
 krásný красивий  
 krasobruslení, -í s. фігурне катання  
 krém, -u m. крем, holicí k. крем для  
 гоління, opalovací k. крем для за-  
 смаги  
 krk, -u m. шия  
 kroj, -e m. національний костюм  
 krutý жорстокий, суворий, лютий, страш-  
 ний  
 křída, -y ž. крейда  
 křiklavý крикливий, галасливий,  
 яскравий  
 křišťálový кришталевий  
 křižovatka, -y ž. перехрестя  
 který який, котрий  
 kudrnatý кучерявий  
 kufr, -u m. валіза  
 kuchyně, -ně i kuchyň ž. кухня  
 kukátko, -a s. бінокль



kulatý круглий  
 kulturní культурний  
 kupé *neskl. s.* купе  
 kupec, -pse *m.* торговець  
 kupka, -y *ž.* купка, гірка  
 kurt, -u *m.* корт, тенісний майданчик  
 kuřák, -a *m.* курець  
 kus, -u *m.* шматок, частина, клопоть  
 kvalitní якісний  
 květináč, -e *m.* вазон, квітковий горщик  
 květinářství, -í *s.* квітковий магазин  
 Kyjev, -a *m.* Київ  
 kyselý кислий

## L

Labe, -e *s.* Лаба  
 laboratoř, -e *ž.* лабораторія  
 láhev, -hve *ž.* пляшка  
 lahůdka, -y *ž.* ласощі  
 lákat, -kám, -kají приваблювати, вабити  
 lákavý привабливий, спокусливий  
 lakomý жадібний, скупий  
 lampa, -y *ž.* лампа, stojací *l.* торшер  
 laskavý ласкавий, привітний  
 lavice, -e *ž.* лавка, лава, парта  
 lednička, -y *ž.* холодильник  
 ledovcový льодовиковий  
 legitimace, -e *ž.* проїзний квиток  
 lehký легкий  
 lék, -u *m.* ліки, медикаменти, brát léky / užívat léky приймати, вживати ліки  
 lékárna, -y *ž.* аптека  
 lékař, -e *m.* лікар  
 lékařka, -y *ž.* лікарка  
 lékařský лікарський  
 lenořit, -ším, -ší лінуватися, ледарювати  
 lepší кращий  
 let, -u *m.* політ  
 letadlo, -a *s.* літак  
 létání, -í *s.* переліт  
 letenka, -y *ž.* квиток на літак  
 letiště, -ě *s.* аеродром, аеропорт  
 letní літній  
 léto, -a *s.* літо, v létě влітку  
 letuška, -y *ž.* стюардеса  
 líbit se, -ím, -í подобатися  
 lid, -u *m.* народ, люди

lidé, -í *mn.* люди  
 limonáda, -y *ž.* лимонад  
 linka, -y *ž.* лінія, сполучення; pevná *l.* стаціонарна (телефонна) лінія  
 líný ледачий, лінивий  
 lípa, -y *ž.* липа  
 listek, -tku *m.* квиток, kurzovní *l.* курс валют; nápojový *l.* карта вин, перелік напоїв у меню; podací *l.* квитанція  
 listnatý листяний  
 literární літературний  
 literatura, -y *ž.* література  
 loučení, -í *s.* прощання  
 lóže, -e *ž.* ложа  
 ložnice, -e *ž.* спальня  
 luka, luk *s. rom.* луки  
 luxusní комфортабельний, прекрасний  
 lyžovat, -žují, -žují займатися лижним спортом, бігати на лижах  
 lžice, -e *ž.* ложка

## M

macecha, -y *ž.* мачуха  
 malebný мальовничий  
 malíř, -e *m.* маляр, художник  
 málokdo мало хто, небагато хто  
 malý малий  
 manažer, -a *m.* менеджер  
 manžel, -a *m.* чоловік  
 marketingový маркетинговий  
 marný марний, даремний  
 máslo, -a *s.* масло  
 maso, -a *s.* м'ясо  
 matematika, -y *ž.* математика  
 matka, -y *ž.* мати  
 maturita, -y *ž.* іспит на атестат зрілості  
 mávnutí, -í *s.* помах (руки)  
 med, -u *m.* мед  
 mejdan, -u *m. slang.* вечірка  
 měkký м'який  
 měna, -y *ž.* валюта; грошова система  
 menza, -y *ž.* студентська їдальня  
 město, -a *s.* місто  
 městský úřad, -u міська рада  
 metro, -a *s.* метро  
 mezi між, поміж  
 míčové hry ігри з м'ячем  
 milion, -u *m.* мільйон

milovat, -luju, -lují кохати, любити  
 milovník, -a *m.* любитель  
 milý милий, приємний  
 mimochodem мимохідь, між іншим  
 minerálka, -y *ž.* мінеральна вода  
 minerální мінеральний  
 minimum, -ima *s.* мінімум  
 ministerstvo, -a *s.* міністерство, *m.*  
   školství Міністерство освіти, *m.*  
   zdravotnictví Міністерство охорони  
   здоров'я, *m.* zahraničních věcí  
   Міністерство закордонних справ, *m.*  
   vnitřní Міністерство внутрішніх  
   справ, *m.* kultury Міністерство  
   культури, *m.* průmyslu Міністерство  
   промисловості  
 minuta, -y *ž.* хвилина  
 mírný помірний, м'який, слабкий  
 mířit, -řím, -ří цілитися, мітити, прямува-  
   ти  
 místenka, -y *ž.* плацкарта, квиток  
 místnost, -í *ž.* приміщення, кімната  
 místo, -a *s.* 1. місце 2. замість  
 mladý молодий  
 mlčenlivý мовчазний  
 mléko, -a *s.* молоко  
 mlha, -y *ž.* туман, мряка  
 mluvit, -ím, -í говорити  
 mluvnické, -e *ž.* граматика; historická  
   *m.* історична граматика  
 mnoho багато  
 mnohokrát багато разів  
 moc дуже, вельми, забагато  
 moc, -í *ž.* влада; výkonná *m.* виконав-  
   ча влада, zákonodárná *m.*  
   законодавча влада  
 mocný сильний, могутній  
 moderní модерний, сучасний  
 módní модний  
 modrooký синьоокий  
 moment, -u *m.* момент, мить  
 monarcha, -y *m.* монарх  
 Morava, -y *ž.* Моравія  
 moře, -e *s.* море  
 mořský морський, m-é pobřeží морсь-  
   ке узбережжя  
 Moskva, -y *ž.* Москва  
 most, -u *m.* міст  
 moudrý розумний

mouka, -y *ž.* мука  
 možná можливо  
 možnost, -í *ž.* можливість  
 mrak, -u *m.* хмара  
 mráz, -u *m.* мороз, zdrob. mrazík, -u *m.*  
   морозець  
 mrazicí морозильний, *m.* box  
   морозильна камера, *m.* skříň, розм.  
   mrazák холодильник  
 mrazivý морозний, морозячий  
 mražený заморожений, морожений  
 mrkev, -kve *ž.* морква  
 multimediální мультимедійний  
 musit / muset, -ím, -sí мусити, бути  
   повинним  
 muzeum, -ea *s.* музей  
 mužstvo, -a *s.* команда  
 myčka, -y *ž.* посудомийка  
 mýdlo, -a *s.* мило  
 myslet, -lím, -lí на кого, со думати про  
   кого, що

## N

nabídka, -y *ž.* пропозиція  
 nabídnout, -nu, -nou запропонувати  
 nabízet, -žím, -žejí пропонувати  
 nábytek, -tku *m.* меблі  
 načerno (ixamu) зайцем  
 nacházet se, -zím, -zejí зустрічатися,  
   траплятися, знаходитися, міститися  
 nadarmo даремно  
 nádherný пишний, розкішний, чудовий,  
   прекрасний, гарний, надзвичайний  
 nádobí, -í *s.* посуд  
 nádraží, -í *s.* вокзал  
 nádražní вокзальний, *n.* hala  
   вестибюль на вокзалі, *n.* rozhlas  
   радіо на вокзалі  
 nadšený натхненний, захоплений  
 najednou раптово, враз, несподівано  
 najíst se, -jím, -jedí наїстися  
 najít, -jdu, -jdou знайти, найти  
 nakonec зрештою, нарешті  
 nakreslit, -lím, -lí намалювати,  
   накреслити  
 nákup, -u *m.* купівля, покупка  
 nakupovat, -pují, -pují купувати,  
   закуповувати  
 nálada, -y *ž.* настрій

- náledí**, -í s. ожеледь, ожеледиця  
**náležet**, -žím, -ží належати  
**náměstí**, -í s. площа  
**naopak** навпаки  
**napětí**, -í s. напруження  
**naplánovat si**, -nují, -nují запланувати  
**naprosto** цілковито, цілком, абсолютно  
**například** наприклад  
**náročný** вимогливий, вибагливий  
**nebývalý** надзвичайний, небувалий  
**národnost**, -í ž. народність, національ-  
 ність  
**narození**, -í s. народження, místo n.  
 місце народження  
**narozeniny**, -in ž. *rozn.* день  
 народження  
**náruč**, -e ž. обійми  
**naříkat**, -kám, -kají ридати, голосити  
**následovat**, -dují, -dují йти слідом,  
 наслідувати  
**naslouchat**, -chám, -chají слухати,  
 прислухатися  
**nastat** 3 os. -stane, -stanou настати,  
 наступити  
**nastoupit**, -pím, -pí сісти, увійти (*у  
 транспорт*)  
**nástupiště**, -ě s. платформа  
**nastydnout (se)**, -nu, -nou застудити-  
 ся, простудитися  
**nátura**, -y ž. натура  
**návrh**, -u m. пропозиція  
**navrhopvat**, -hují, -hují пропонувати,  
 вносити пропозицію  
**návštěva**, -y ž. 1. відвідини 2. гість  
**návštěvník**, -a m. відвідувач, гість  
**navštěvovat**, -vuji, -vuji відвідувати,  
 ходити в гості  
**navštívit**, -vím, -ví відвідати, прийти у  
 гості  
**název**, -zvu m. назва, заголовок  
**nazývat se**, -vám, -vají називатися  
**ne** не  
**nebe**, -e s. небо  
**nebeský** небесний  
**nebezpečný** небезпечний  
**neblahý** нещасний  
**pěčí** чийсь  
**nedávno** недавно, нещодавно  
**nedbalý** недбалий  
**neděle**, -e ž. неділя  
**nechat**, -chám, -chají залишити,  
 лишити  
**nejdřív** найраніше, найперше  
**nejdůležitější** найважливіший  
**nejen** — *ale* не лише, але й; не тільки,  
 але й  
**nejstarší** найстарший, найстаріший  
**nejvíc** найбільше  
**nejzápadnější** найзахідніший  
**někam** кудись, куди-небудь  
**někdo** хтось  
**několik** кілька, декілька  
**několikaposchodový** кількаповерхо-  
 вий  
**některý** який-небудь, деякий  
**nemocnice**, -e ž. лікарня  
**nemocný** хворий  
**nemotorný** неповороткий, незграбний  
**nemyslitelný** немислимий, неймовірний  
**nenadále** несподівано, негадано  
**nenapodobitelný** неповторний  
**nenávratně** безповоротно  
**neobvyklý** незвичний, незвичайний  
**neočekávaný** несподіваний, нежданий,  
 негаданий  
**neoznačený** незакомпостований  
**nerozhodný** нерішучий  
**nesmírně** неймовірно, надзвичайно  
**nesmírný** безмежний, безкрайній  
**nesnesitelně** нестерпно  
**nespravedlivý** несправедливий  
**nestálý** непостійний, мінливий  
**neteř**, -e ž. племінниця  
**neúnavně** невтомно  
**neustálý** постійний, безперервний  
**neústupný** упертий, непоступливий  
**nezbytný** необхідний  
**neznámý** невідомий  
**picnedělání**, -í s. байдкування  
**nikde** ніде  
**nikdo** ніхто  
**nikdy** ніколи  
**nizký** низький  
**nížina**, -y ž. низина  
**pos**, -í ž. ніч  
**poční** нічний  
**pominovat**, -nují, -nují призначати/при-  
 значити

nos, -u *m.* ніс  
 novina, -y *ž.* новина, *poviny ml.*  
 газета, *předplatit si n-y* передпла-  
 тити газету  
 nový новий  
 nudle, -e *ž.* локшина  
 nula, -y *ž.* нуль  
 niž, než *m.* ніж

## O

obálka, -y *ž.* конверт  
 obarvit, -vím, -ví пофарбувати  
 občas інколи, час від часу  
 období, -í *s.* період, сезон; *roční o.*  
 пора року  
 oběd, -a *m.* обід  
 obětavý самовідданий, жертвний  
 obchod, -u *m.* магазин  
 obchodní торговий, торгівельний, *o.*  
*dům* універмаг, *o. středisko*  
 торгівельний центр  
 obchodník, -a *m.* бізнесмен, торгівець  
 obilný зерновий  
 objevit se, -vím, -ví з'явитися, постати  
 objevovat, -vují, -vují відкривати, знахо-  
 дити  
 oblečení, -í *s.* одяг  
 oblek, -u *m.* 1. одяг, одяг 2. чолові-  
 чий костюм  
 oblékat se, -kám, -kají одягатися  
 obliba, -y *ž.* любов, симпатія,  
 популярність  
 oblíbený популярний, улюблений  
 obličej, -e *m.* обличчя  
 obloha, -y *ž.* небо, небозвід  
 obouvat, -vám, -vají взувати  
 obr, -a *m.* велетень, гігант  
 obrana, -y *ž.* захист, охорона  
 obraz, -u *m.* картина  
 obrovský величезний  
 obrození, -í *s.* відродження, *národní o.*  
 національне відродження  
 obsadit, -dím, -dí зайняти, посісти  
 obsah, -u *m.* вміст, зміст  
 obsahovat, -hují, -hují містити  
 obstarat -rám, -rají улаштувати,  
 потурбуватися  
 obtěžovat se, -žují, -žují турбуватися,  
 непокоїтися

obuv, -í *ž.* взуття  
 obvod, -u *m.* район міста, *správní*  
*městský o.* адміністративний район  
 міста  
 obvykle зазвичай  
 obyčejně звичайно, просто  
 od від  
 odbíjená, -é *ž.* волейбол  
 odcestovat, -tuji, -tuji поїхати, виїхати  
 oddaně віддано, вірно  
 oddělení, -í *s.* відділ  
 oddělený окремих, відокремлений  
 oddělovat, -luji, -luji відділяти, відо-  
 кремлювати  
 odění, -í *s.* одяг  
 odesílatel, -e *m.* відправник  
 oděv, -u *m.* одяг  
 odcházet, -zím, -zejí іти, виходити,  
 від'їжджати  
 odjezd, -u *m.* від'їзд, виїзд  
 odkud звідки  
 odlet, -u *m.* відліт  
 odletět, -tím, -tí відлетіти  
 odložit si, -žím, -ží відкласти,  
 залишити, зняти верхній одяг  
 odměna, -y *ž.* премія, винагорода  
 odolat, -lám, -lají вистояти, витримати  
 odolnost, -i *ž.* витривалість  
 odpočívat si, -vám, -vají відпочивати  
 odpoledne, -e *s.* друга половина дня  
 odpovídat, -dám, -dají відповідати  
 odtud звідти  
 ojedinělý винятковий  
 okamžik, -u *m.* мить, момент, хвилинка  
 okénko, -a *s.* віконце  
 okolí, -í *s.* околиця  
 okolní навколишній  
 okraj, -e *m.* край, околиця  
 okusit, -sím, -sí *čeho, co* пережити,  
 пізнати що  
 omezit, -zím, -zí обмежити  
 omezovat se, -zuji, -zuji обмежуватися  
 omyl, -u *m.* помилка  
 opačný протилежний, зворотній  
 opálený засмаглий  
 orientální східний  
 opalování, -í *s.* засмагання  
 opatrnost, -i *ž.* обережність,  
 обачливість

opravář, -e *m.* ремонтник, механік  
 opravdový справжній, дійсний  
 opravdu дійсно, насправді  
 opravit, -vím, -ví полагодити, відремонтувати  
 ordinace, -e *ž.* приймальня, кабінет лікаря  
 ordinovat, -nují, -nují приймати хворих  
 organizovat, -zují, -zují організувати, організувати  
 orchestr, -u *m.* оркестр  
 orientovat se, -tuji, -tuji орієнтуватися  
 orloj, -e *m.* куранти  
 osobní věc особиста річ  
 ostatně зрештою  
 ošetřovat, -řují, -řují надавати медичну допомогу, доглядати  
 ošklivý гидкий, бридкий  
 otec, otce *m.* батько  
 otevřený відчинений  
 otevřít, otevřu, otevřou відчинити, відкрити  
 ovoce, -e *ž.* фрукти, tropické o. тропічні фрукти  
 ovocný фруктовий, o. pohár фруктовий салат  
 ovšem 1. звичайно, певна річ, звісно; 2. але, однак, проте  
 označit (si), -čím, -čí позначити, відзначити  
 oznamovat, -muji, -mují повідомляти, сповіщати  
 ozývát se, -vám, -vají лунати, бути чути, озиватися

## P

pacient, -a *m.* пацієнт  
 pád, -u *m.* падіння, відмінок  
 pahorkatina, -y *ž.* пагориста місцевість  
 rak потім, далі  
 palačinka, -y *ž.* млинець  
 pálit, -lím, -lí пекти, палити, обпикати  
 palma, -y *ž.* пальма  
 pamatovat si, -tuji, -tují пам'ятати  
 panelákový панельний  
 paní, -í *ž.* жінка, пані  
 papír, -u *m.* папір  
 papírnictví, -í *s.* паперова крамниця, канцтовари

paprsek, -sku *m.* промінь  
 parašutismus, -mu *m.* парашутизм  
 párátko, -a *s.* зубочистка  
 parlament, -u *m.* парламент  
 party *neskl. ž.* вечірка  
 pas, -u *m.* паспорт  
 pásek, -sku *m.* пояс, ремінець  
 pasový паспортний, p-á kontrola паспортний контроль  
 past, -i *ž.* пастка  
 pastel, -u *m.* пастель  
 patro, -a *s.* поверх  
 patřit, -řím, -ří належати  
 pečivo, -a *s.* хлібобулочні вироби  
 pedagogický педагогічний  
 pěkně красиво, добре, гарно  
 peněženka, -y *ž.* гаманець  
 peníz, -e *m.* монета, *zprav. mn.* peníze гроші; vybrat peníze одержувати гроші; vyměnit si peníze поміняти гроші  
 penze, -e *ž.* 1. пенсія 2. (в готелі) пансіон  
 perřenka, -y *ž.* перечниця  
 perla, -y *ž.* перлина  
 péro, -a *s.* перо, пружина  
 perspektivní перспективний  
 pěší пішохідний, p. zóna пішохідна зона  
 pěšky пішки  
 pevný міцний, постійний  
 pítí, -í *s.* пиття, напій  
 pivo, -a *s.* пиво  
 plamen, -e *m.* полум'я, вогонь  
 platit, tím, -ti 1. платити 2. бути дійсним  
 plátno, -a *s.* полотно, екран  
 plavání, -í *s.* плавання  
 plavky, -vek *ž.* плавки, купальний костюм  
 pláž, -e *ž.* пляж  
 ples, -u *m.* бал  
 plešatý лисий  
 pleť, -ti *ž.* шкіра  
 pletený плетений, в'язаний  
 plný повний  
 plocha, -y *ž.* поверхня, площа, площина  
 plomba, -y *ž.* пломба

- plyn, -u *m.* плита, sporák *na p.* газова плита  
 pobřeží, -í *s.* узбережжя  
 pobyt, -u *m.* проживання, перебування  
 poctivost, -i *ž.* чесність, порядність  
 počasí, -í *s.* погода  
 počátek, -tku *m.* початок  
 počet, -čtu *m.* кількість, чисельність  
 počítačový комп'ютерний  
 počítat, -tám, -tají рахувати, лічити  
 počkat, -kám, -kají почекаати  
 podání, -í *s.* заява  
 podávat, -vám, -vají подавати  
 podchod, -u *m.* підземний перехід  
 podíl, -u *m.* частка, доля  
 podívat se, -vám, -vají подивитися, глянути  
 podmínka, -y *ž.* умова  
 podnik, -u *m.* підприємство  
 podnikatel, -e *m.* підприємець  
 podniknout, -nu, -nou здійснити  
 podobný *komu* схожий на кого  
 podrážka, -y *ž.* підметка, підошва  
 podřízený, -ého підлеглий  
 podzim, -u *m.* осінь  
 pohádkový казковий  
 pohled, -u *m.* погляд, зір, вид  
 pohoda, -y *ž.* спокій, затишок  
 pohodlný зручний, комфортний  
 pohovka, -y *ž.* диван, канапа  
 pohromadě разом, укупі  
 pochopitelně зрозуміло, певна річ  
 pojistit, -tím, -tí застрахувати  
 pojmenovat, -nují, -nují назвати  
 pokladna, -y *ž.* каса  
 pokladní, -í *ž.* касир(ка)  
 pokoj, -e *m.* кімната, obývací *p.*, *hovor.* obývací жила кімната  
 pokoušet se, -ším, -šejí намагатися; спокушати  
 pokračovat, -čuji, -čují продовжувати  
 pokrýt, -kryjí, -kryjí покрити, устелити  
 pokuta, -y *ž.* штраф  
 Polák, -a *m.* поляк  
 poledne, -e *s.* обід  
 polední полуденний  
 polévka, -y *ž.* суп  
 polibek, -bku *m.* поцілунок  
 polička, -y *ž.* поличка  
 poliklinika, -y *ž.* поліклініка  
 poloha, -y *ž.* місцезнаходження, розташування  
 Polsko, -a *s.* Польща  
 polštář, -e *m.* подушка, матрац  
 pomeranč, -e *m.* апельсин  
 poměrně відносно, порівняно  
 pomocník, -a *m.* помічник  
 poničený понівечений, пошкоджений  
 ponožka, -y *ž.* шкарпетка  
 poplatek, -tku *m.* плата, такса  
 popovídat si, -dám, -dají поговорити, порозмовляти  
 porucha, -y *ž.* розлад, неполадки, перебої  
 pořadí, -u *m.* програма  
 pořádat, -dám, -dají організувати, організувати, упорядковувати  
 poschodí, -í *s.* поверх  
 poskytovat, -tuji, -tují подавати, надавати  
 Poslanecká sněmovna, -y *ž.* палата депутатів  
 posloužit si, -žím, -ží пригоститися, частуватися  
 posluchárna, -y *ž.* аудиторія  
 pospíchat, -chám, -chají поспішати, квапитися  
 postava, -y *ž.* зріст  
 postavení, -í *s.* позиція, розташування  
 postavit, -vím, -ví поставити, побудувати  
 poste restante *nezm.* до запитання  
 postel, -e *ž.* ліжка  
 pošta, -y *ž.* пошта; hlavní *p.* головпоштамт, letecká *p.* авіапошта  
 poštovní поштовий, *p.* poukázka / složenka поштовий переказ; *p.* schránka поштова скринька, *p.* směrovací číslo поштовий індекс  
 potit se, -tím, -tí потіти  
 potmě потемки, у п'ятмі  
 potok, -a *m.* потік, струмок  
 potom потім  
 potravina, -y *ž.*, *zprav. mn.* харчові продукти  
 potřebovat, -buji, -bují потребувати, мати/відчувати потребу

- potřeba**, -y *ž.* *zprav. m.* речі, приладдя, товари, **elektrické p-y** електротовари  
**poušť**, -ě *ž.* пустеля  
**pouze** лише  
**rovaha**, -y *ž.* характер, вдача  
**rovažovat**, -žuji, -žují *koho, za koho, co* вважати, приймати *koho, що за кого, що*  
**povést se zprav. 3. os.** удатися *кому що*  
**pověst**, -í *ž.* переказ, сказання, легенда  
**povídat (si)**, -dám, -dají говорити, балакати  
**povídka**, -y *ž.* оповідання  
**povinnost**, -í *ž.* обов'язок  
**povolání**, -í *s.* покликання, професія  
**pozdě** пізно  
**později** пізніше  
**pozdní** пізній, запізнілий  
**pozdravit**, -vím, -ví привітати, зустріти  
**poznat**, -nám, -nají познайомитися, пізнати  
**pozorovat**, -ruji, -rují спостерігати, стежити  
**pozvání**, -í *s.* запрошення  
**požádat**, -dám, -dají попросити  
**práce**, -e *ž.* робота, праця; **trh p.** ринок праці; **záchranné p.** рятувальні роботи  
**pracovat**, -uji/u, ují працювати  
**pracovitý** працюючий  
**pračka**, -y *ž.* пральна машина  
**prádelník**, -u *m.* шафа для білизни, комод  
**prádlo**, -a *s.* білизна  
**praktický** практичний  
**prakticky** практично, на практиці  
**pramenit**, *zprav. 3. os.* -ní, -ní витікати, брати початок  
**prášek**, -šku *m.* порошок, таблетка  
**prát**, *peru, perou* прати  
**pravděpodobně** імовірно, можливо  
**pravdomluvný** правдомовний  
**právě** саме  
**pravěký** доісторичний, стародавній  
**pravidelný** регулярний, правильний  
**právnícký** правознавчий  
**praxe**, -e *ž.* практика  
**prázdniny**, -in *ž. rotn.* канікули  
**prázdný** порожній  
**pražít**, -žím, -ží смажити, підсмажувати  
**premiéra**, -y *ž.* прем'єра  
**prezentace**, -e *ž.* презентація  
**prezident**, -a *m.* президент  
**prchnout**, -nu, -nou 1. утекти 2. пролетіти, проминути  
**pro** для  
**probojovat se**, -juji, -jují пробитися, прорватися  
**probouzet se**, -zím, -zejí прокидатися  
**prodavač**, -e *m.* продавець  
**prodavačka**, -y *ž.* продавщиця  
**prodejna**, -y *ž.* крамниця, магазин  
**profese**, -e *ž.* професія  
**profesionálně** професійно  
**profesionální** професійний  
**profesor**, -a *m.* викладач, професор  
**prohlídka**, -y *ž.* огляд  
**procházet se**, -zím, -zí прогулюватися  
**projekt**, -u *m.* проект  
**proměnit**, -ním, -ní 1. обміняти, виміняти 2. перетворити, змінити  
**proměnlivý** мінливий, змінний  
**prominout**, -nu, -nou вибачити, пробачити  
**promoce**, -e *s.* вручення диплома про вищу освіту  
**pronikat**, -kám, -kají проникати, пробиратися  
**prosba**, -y *ž.* прохання  
**prostě** просто, нескладно  
**prostěradlo**, -a *s.* простирадло  
**prostředek**, -dku *m.* засіб, dorozumivací *p.* засіб спілкування; komunikační *p.* засіб зв'язку  
**prostředí**, -í *s.* середовище, оточення  
**prostřední** середній, *rozm.* середульший (син)  
**protékat**, 3 *os. j.* -ká протікати, текти  
**protivný** відразливий, осоружний  
**proto** тому  
**protože** тому що  
**provozovat**, -zuji, -zují проводити, здійснювати, організовувати, виконувати  
**pršet zprav. 3. os.** **prší** дощить, іде дощ  
**průmysl**, -u *m.* промисловість  
**průmyslový** промисловий

**průprava**, -y ž. підготовка, тренування  
**průvodčí**, -ího *m.* провідник  
**průvodka**, -y ž. накладна, супровідний лист, поштовий бланк  
**první** перший  
**prý** кажуть, мовляв, ніби  
**přání**, -í *s.* бажання, побажання  
**přát**, **přeji**, **přeji** бажати  
**přece** все-таки, все ж, проте, однак  
**před** перед  
**předehra**, -y ž. увертюра, прелюдія  
**předkrm**, -u *m.* закуска  
**předložit**, -ím, -í показати  
**předmět**, -u *m.* предмет; **vyučovací p.** навчальна дисципліна  
**přednášet**, -ším, -šejí читати лекцію, викладати, читати курс  
**přední** головний, чільний, передній  
**předpis**, -u *m.* інструкція, рецепт  
**předpoklad**, -u *m.* умова, припущення, здогад  
**předpověď**, -di ž. передбачення, прогноз (погоди)  
**předsín**, -ně ž. передпокій, *розм.* прихожа  
**představení**, -í *s.* вистава  
**představit**, -vím, -ví познайомити, відрекомендувати  
**přehánět**, -ním, -nějí перебільшувати  
**přehánka**, -y ž. короткочасний дощ, дощик  
**přehrada**, -y ž. 1. перегородка 2. гребля  
**přecházet**, -zím, -zejí переходити, проходити, *p. na zelenou* переходити на зелене світло  
**přechod**, -u *m.* перехід  
**překonat**, -nám, -nají перемогти, подолати  
**přenést**, -nesu, -nesou перенести  
**přepážka**, -y ž. перегородка, віконце  
**přes** через  
**přeskočit**, -čím, -čí перескочити, пропустити  
**přesně** точно  
**přestávka**, -y ž. перерва  
**přestěhovat se**, -hují, -hují переселитися  
**přestoupit**, -pím, -pí пересісти, зробити пересадку

**přestupovat**, -pují, -pují пересідати, робити пересадку  
**převážně** переважно, більшою мірою  
**příběh**, -u *m.* пригода, подія  
**příbor**, -u *m.* прилад  
**příbuzný**, -ého родич  
**příbytek**, -tku *m.* житло, оселя  
**přidat**, -dám, -dají додати, докласти  
**přihlásit se**, -ším, -sí записатися, зареєструватися, подати заяву  
**příhláška**, -y ž. заявка  
**přicházet**, -zím, -zejí приходити, перебувати  
**příchod**, -u *m.* прихід, прибуття  
**příjem**, -jmu *m.* приймання, прийом  
**příjemce**, -e *m.* одержувач  
**příjemný** приємний  
**příjezd**, -u *m.* приїзд, прибуття  
**příjezdový** під'їзний  
**přijít**, -jdu, -jdou прийти  
**přijíždět**, -dím, -dí приїжджати, приїздити  
**příkryvka**, -y ž. ковдра, покривало  
**přílet**, -u *m.* приліт  
**příliš** надто, занадто, надміру  
**příloha**, -y ž. гарнір  
**přinést**, -nesu, -nesou принести  
**připít si**, -piji, -pijí підняти келих, випити  
**připoutat se**, -tám, -tají прив'язатися, пристебнутися  
**příprava**, -y ž. підготовка  
**přípravovat se**, -vuji, -vuji *k čemu, nač* готуватися до чого  
**přípravovat**, -vuji, -vuji готувати  
**příroda**, -y ž. природа  
**přírodní** природний, *p. rezervace* заповідник  
**přírodopis**, -u *m.* природознавство  
**přírodovědecký** природознавчий  
**příslaví**, -í *s.* прислів'я  
**příslušenství**, -í *s.* вигоди, комфорт, обладнання  
**příspěvat**, -vám, -vají допомагати, сприяти  
**přistát**, -stanu, -stanou зробити посадку, приземлитися  
**přístup**, -u *m.* доступ  
**přistýlka**, -y ž. додаткове ліжко



příště наступного разу, у майбутньому  
příští наступний

přítel, -e *m.* друг *pl.* přátelé друзи

přítomný теперішній, нинішній, присут-  
ний

přízemí, -í *s.* перший поверх, цоколь-  
ний поверх

příznak, -u *m.* ознака, прикмета

příznivý прихильний, позитивний

přízpusobivost, -i *ž.* пристосованість

psací письмовий, *p. pult* письмова  
стілка, конторка; *p. stůl* письмовий  
стіл

ptáče, -ete *s.* пташеня

půjčit, -čím, -čí позичити

půl половина

puntík, -u *m.* цяточка, горошок

působit, -bím, -bí 1. *co komu* завдава-  
ти чого кому 2. *na koho čím* справ-  
ляти враження яке на кого

půvabný привабливий, чарівний

původ, -u *m.* походження

pušný гоноровитий, пихатий

## R

rada, -y *ž.* порада

raději, *hovor.* radši краще

rádio, -a *s.* радіо

radnice, -e *ž.* ратуша

radostný радісний

ráj, -e *m.* рай, едем

rajče, -ete *s.* помідор, томат

rameno, -a *s.* плече

rámus, -u *m.* гамір, галас

ranní ранковий, *r. čtvrt hodinka* ранко-  
ва фіззарядка

ráno, -a *s.* ранок

rčení, -í *s.* вислів, вираз

reserše, -e *ž.* бюро обслуговування,  
адміністратор (у готелі)

recept, -u *m.* рецепт

regál, -u *m.* полиця

reklamní рекламний

relief, -u *m.* рельєф

remíza, -y *ž.* нічия

renesance, -e *ž.* Ренесанс, Відродження

restaurace, -e *ž.* ресторан

rezervovat, -vuji, -vuji резервувати

ročník, -u *m.* курс

rodič, -e *m.*, *zprav. mn.* батьки

rodina, -y *ž.* сім'я

roh, -u *m.* 1. ріг 2. кут, куток

rohování, -í *s.* бокс

rok, -u *m.* рік; *dvakrát do roka* два  
рази на рік; *za rok* через рік

role, -e *ž.* роль

román, -u *m.* роман

rómský циганський

rovně прямо, рівно

rovněž так само, однаково

rovný рівний, прямий

rozdělení, -í *s.* поділ

rozdělovat, -luji, -lují розділяти, ділити

rozdílný різний, відмінний

rozdmýčovat, -vám, -vají роздувати,  
роздмухувати

rozehnat, rozeženu, rozeženou  
розігнати, розвіяти

rozhlas, -u *m.* 1. радіомовлення  
(точка) 2. радіо (організація)

rozhodčí, -ího *m.* суддя, арбітр

rozhodnutí, -í *s.* рішення

rozhoupat, -pu/-pám, -pou/-pají роз-  
гойдати, розхитати

rozhovor, -u *m.* розмова

rozkvést, -kvetu, -kvetou розцвісти,  
зацвісти

rozloučit se, -čím, -čí попрощатися

rozšířený розширений, поширений

rozšířit, -řím, -ří розширити

roztomilý милий, чарівний

rozvitý розвинений

rozvoj, -e *m.* розвиток

rozvrh, -u *m.* розклад, *denní r.*

розпорядок дня

rozžhavený розпалений

ruční ручний

ručník, -u *m.* рушник

rukáv, -u *m.* рукав

rukavice, -e *ž.* рукавичка

rum, -u *m.* ром

Rusko, -a *s.* Росія

rušno шумно, гомінливо

růst, roste, rostou рости

různý різний

ryba, -y *ž.* риба

rybník, -a *m.* став, ставок

rychle швидко

**rychlobruslení**, -í *s.* швидкісний біг на ковзанах  
**řýma**, -y *ž.* нежить

## Ř

**řád**, -u *m.* правила, розпорядок, *jízdní ř.* розклад (руху) поїздів; **letový ř.** розклад польотів  
**řada**, -y *ž.* ряд, низка  
**řádit**, -dím, -dí зараховувати  
**řasa**, -y *ž.* вія  
**říci**, **řeknu**, **řeknou** сказати  
**ředitel**, -e *m.* директор  
**ředitelna**, -y *ž.* директорський кабінет  
**Řek**, -a *m.* грек  
**řidič**, -e *m.* водій  
**říjen**, -jna *m.* жовтень  
**říkat**, -kám, -kají говорити, казати  
**římský** римський  
**řízek**, -zku *m.* відбивна

## S

**sáček**, -čku *m.* пакетик, кульок  
**salám**, -u *m.* ковбаса  
**salát**, -u *m.* салат  
**sám**, **sama**, **samo** сам, сама, саме  
**samoobsluha**, -y *ž.* супермаркет  
**samozřejmě** звичайно, певна річ, зрозуміло  
**sáňkovat**, -kuji, -kují кататися на санчатах  
**sázet**, -zím, -zejí 1. садити 2. робити ставку  
**sbírat**, -rám, -rají збирати  
**sbírka**, -y *ž.* колекція, збірка  
**sbohem** прощай(те), бувай(те) здоров(і)  
**sbor**, -u *m.* трупа, колектив; хор  
**sborovna**, -y *ž.* учительська  
**scéna**, -y *ž.* сцена  
**sehnat**, -ženu, -ženou дістати, роздобути  
**sejít se**, -jdu, -jdou зустрітися, побачитися  
**sekretářka**, -y *ž.* секретарка  
**semestr**, -u *m.* семестр; **zimní s.** зимовий семестр, **letní s.** літній семестр

**semifinále** *neskl. s.* півфінал  
**seminář**, -e *m.* семінар  
**Senát**, -u *m.* сенат  
**seno**, -a *s.* сіно  
**seriozní** серйозний  
**sestra**, -y *ž.* сестра  
**sestřenice**, -e *ž.* двоюрідна сестра  
**sešit**, -u *m.* зошит  
**severoitalský** північно-італійський  
**seznam**, -u *m.* список  
**seznámit**, -mím, -mí познайомити, представити  
**shánět**, -ním, -nějí роздобувати, діставати  
**shoda**, -y *ž.* 1. подібність, схожість 2. однастайність, порозуміння  
**scházet se**, -zím, -zejí зустрічатися  
**schovat se**, -vám, -vají сховатися, заховатися  
**sice** хоча і, а то, а не то, інакше  
**sídlíště**, -ě *s.* район, житловий масив  
**sídlo**, -a *s.* місцеперебування, резиденція  
**siesta**, -y *ž.* відпочинок  
**silný** сильний  
**sípavý** сиплий, хриплий  
**sít'**, -tě *ž.* сітка; мережа  
**sjednocený** об'єднаний, єдиний  
**sjíždět se**, -dím, -dějí з'їжджатися, збиратися  
**sklář**, -e *m.* склороб, скляр  
**sklenička**, -y *ž.* склянка  
**skoro** майже  
**skoupě** скупко, стримано  
**skromný** скромний, невибагливий  
**skříň**, -ně *ž.* шафа  
**skutečný** дійсний, реальний  
**skvělý** блискучий, розкішний  
**skvostný** дорогоцінний, коштовний  
**slabý** слабкий  
**sladkost**, -i *ž.* солодощі  
**sladký** солодкий  
**slalom**, -u *m.* слалом  
**slánka**, -y *ž.* сільниця  
**slavistický** славістичний  
**slavnostní** урочистий  
**sleva**, -y *ž.* знижка  
**Slezsko**, -a *s.* Сілезія  
**slibující** обіцяючий

- Slovák, -a** *m.* словак  
**slovanský** слов'янський  
**slovník, -u** *m.* словник  
**slovo, -a** *s.* слово  
**slunce, -e** *s.* сонце  
**slunko, -a** *s.* сонечко  
**slunný** сонячний  
**slušet** 3 *os. j.* -ší бути до лица, личити  
**slušnost, -i** *ž.* ввічливість, порядність  
**slušný** пристойний, порядний  
**služba, -y** *ž.* 1. послуги, обслуговування 2. служба, служіння  
**slyšet, -ším, -ší** чути  
**směnárna, -y** *ž.* пункт обміну валют  
**směr, -u** *m.* напрям, напрямок  
**smetana, -y** *ž.* сметана  
**SMS** *hovor.* **smska** смс-повідомлення  
**smutný** сумний, сумовитий  
**snad** певно, мабуть, либонь  
**sněhulák, -a** *m.* снігова баба  
**snídaně, -ě** *s.* сніданок  
**sníh, sněhu** *m.* сніг  
**snímek, -mku** *m.* 1. знімок 2. фільм  
**sobota, -y** *ž.* субота  
**socha, -y** *ž.* скульптура  
**sochař, -e** *m.* скульптор  
**sólista, -y** *m.* соліст  
**sotva** ледве, ледь, насилу  
**současný** сучасний, одночасний  
**souhlasit, -sím, -sí** погоджуватися  
**soukromý** приватний  
**soulad, -u** *m.* гармонія  
**souměrný** симетричний  
**souprava, -y** *ž.* сервіз; комплект (одягу, інструментів)  
**soused, -a** *m.* сусід  
**sousedit, -ím, -í** бути сусідами  
**sousedství, -í** *s.* сусідство  
**soutěž, -e** *ž.* змагання, конкурс  
**soutěžit, -žím, -ží** змагатися  
**spát, spím, spí** спати  
**spěchat, -chám, -chají** поспішати  
**spílat, -lám, -lají** *komu, čemu* паяти кого, що  
**spisovatel, -e** *m.* письменник  
**spíše** скоріше  
**spočítat, -tám, -tají** порахувати, полічити  
**spojoovat, -juji, -jují** поєднувати, об'єднувати  
**spokojený** задоволений  
**společenský** суспільний  
**spolehlivě** безвідмовно, вірно, надійно  
**sport, -u** *m.* спорт, **letní s.** літній вид спорту, **zimní s.** зимовий вид спорту; **vodní s-y** види водного спорту; **extrémní (adrenalinové) s-y** екстремальні види спорту, **pěstovat s.** займатися спортом  
**sportovat, -tuji, -tují** займатися спортом  
**sportovec, -vce** *m.* спортсмен  
**sportovní** спортивний, **s. hala** спортзал  
**spravedlivý** справедливий  
**sprcha, -y** *ž.* душ  
**sprchovat se, -chuji, -chují** митися під душем  
**spropitné, -ho** *s. hovor.* чайові  
**sraz, -u** *m.* зустріч  
**stačit, -čím, -čí** вистачати / вистачити  
**stále** постійно, безперервно  
**stan, -u** *m.* намет  
**stánek, -nku** *m.* кіоск  
**stanice, -e** *ž.* станція, зупинка  
**starat se, -rám, -rají** *o koho, oč* піклуватися про кого, що  
**starobylý** стародавній, прадавній  
**starost, -i** *ž.* турбота, клопіт  
**starší** старший, старіший  
**starý** старий  
**stát se, stanu, stanou** стати, зробитися  
**stát, stojím, stojí** 1. коштувати 2. стояти  
**stát, -u** *m.* держава, **orgán správy s-u** орган державного управління  
**státní** державний, **s. zřízení** державний устрій  
**stavba, -y** *ž.* будівля  
**stavební** будівельний  
**stavět, -vím, -vějí** будувати  
**stavitel, -e** *m.* будівельник, архітектор  
**stěhovat se, -huji, -hují** переїздити, переселятися  
**stejně** однаково  
**stejný** подібний, однаковий  
**stezka, -y** *ž.* стежка, стежина  
**stisknout, -nu, -nou** потиснути (пуку)

stolek, -u *m.* столик  
 stolička, -y *ž.* кутній зуб  
 stonat, stůnu, stůnou *s čím* хворити на що, чим  
 stráň, -ně *ž.* укіс, схил  
 strana, -y *ž.* 1. сторона, бік 2. партія  
 strop, -u *m.* стеля  
 strýc, -e *m.* дядько  
 střed, -u *m.* центр  
 středisko, -a *s.* осередок, пункт  
 střední середній  
 středověký середньовічний  
 student, -a *m.* студент  
 studentský студентський  
 studený холодний  
 studie, -e *ž.* стаття, нарис  
 studium, -ia *s.* навчання; **bakalářské s.** бакалаврат, **magisterské s.** магістратура  
 studovat, -uji, -ují вчитися  
 studovna, -y *ž.* кімната для занять  
 stupeň, -ně *m.* 1. сходинка 2. ступінь, рівень 3. градус  
 styl, -u *m.* стиль  
 soud, -u *m.* суд  
 suchý сухий  
 supermarket, -u *m.* супермаркет  
 sušenka, -y *ž.* сухе печиво, коржик  
 suterén, -u *m.* підвальний поверх  
 svačina, -y *ž.* (другий) сніданок  
 svačit, -čím, -čí снідати, закусувати  
 svalnatý мускулистий  
 svatba, -y *ž.* весілля  
 svatý святий  
 svérázný своєрідний, самобутній, оригінальний  
 svěřovat se, -řuji, -řují *komu* довіряти-ся, відкриватися  
 svět, -a *m.* світ, всесвіт  
 světlooký світлоокий  
 světlý світлий  
 svetr, -u *m.* светр, джемпер  
 svítit, -tím, -tí світити, світитися  
 svléknout se, -kám, -kají зняти, роздягнути-ся  
 svobodný неodrжаний, нежонатий  
 svůj свій  
 syn, -a *m.* син  
 synovec, -vce *m.* племінник

sypat, -pu/-pám, -pou/pají сипати  
 sýr, -a *m.* сир, tavený *s.* плавлений сир, tvrdý *s.* твердий сир

## Š

šálek, -lku *m.* чашка  
 šampon, -u *m.* шампунь  
 šatna, -y *ž.* гардероб  
 šaty, -ů *m. rozn.* одяг  
 šéforganizátor, -a *m.* головний організатор  
 šikovný моторний, спритний  
 široký широкий  
 škola, -y *ž.* школа, навчальний заклад; základní *š.* початкова школа, střední *š.* загальноосвітня середня школа, odborná *š.* професійна школа, vysoká *š.* вищий навчальний заклад; mateřská školka дитячий садок  
 školačka, -y *ž.* школярка  
 školák, -a *m.* школяр  
 šlehačka, -y *ž.* вершки  
 šok, -u *m.* шок  
 špagety, -ů *m. rozn.* спагеті  
 špatný поганий, лихий  
 špinavý брудний  
 šplouchání, -í *s.* хлюпання  
 šplouchat, -chám, -chají плескати(ся)  
 šťastný щасливий  
 štědrý щедрий  
 štíhlý стрункий  
 šunka, -y *ž.* шинка  
 švestka, -y *ž.* слива

## T

tabule, -e *ž.* дошка, elektronická *t.* електронне табло  
 tajemný таємничий  
 také також  
 taktovka, -y *ž.* диригентська паличка  
 takže отже  
 talent, -u *m.* талант  
 tamhle *hovor.* там  
 tančit, -čím, -čí танцювати  
 taška, -y *ž.* сумка  
 tatínek, -nka *m.* тато, татусь  
 taxík, -u *m.* таксі

téci *i* téct *zprav.* 3 *os.* *teče, tekou i*  
tečou текти  
tedy отже, таким чином  
telefon, -u *m.* телефон; *mobilní t.*  
*hovor.* *mobil* мобільний телефон  
telefonní телефонний; *t. automat* те-  
лефонний автомат; *t. číslo* теле-  
фонний номер; *t. karta* телефонна  
картка; *t. síť* телефонна мережа  
telefonovat, -nují, -nují дзвонити, те-  
лефонувати  
telegraf, -u *m.* телеграф  
telegram, -u *m.* телеграма, *obvyčejný t.*  
звичайна телеграма, *pilný t.* термі-  
нова телеграма  
tělesný фізичний, тілесний; *t-á*  
*výchova* фізичне виховання  
televize, -e *ž.* телебачення, *розм.*  
телевізор  
tělo, -a *s.* тіло  
tělocvična, -y *ž.* спортзал  
ten цей  
tenis, -u *m.* теніс, *stolní t.* (ping-pong)  
настільний теніс  
tenkrát тоді, в той час  
teologický теологічний  
teplota, -y *ž.* температура, *zvýšená t.*  
підвищена температура, *t. stoupá*  
температура підвищується, *t. klesá*  
температура падає; *měřit si t-u* мі-  
ряти температуру  
teplý теплий  
tepna, -y *ž.* магістраль, артерія  
termín, -u *m.* строк, термін  
textil, -u *m.* текстиль  
těžký важкий  
tchán, -a *m.* свекор, тесть  
tchyně, -e *ž.* свекруха, теща  
ticho, -a *s.* тиша  
tisícovka, -y *ž.* *розм.* тисяча (банкнота)  
tisk, -u *m.* преса  
tiskací друкарський; *t. písmo* друкова-  
ні літери  
tlačítko, -a *s.* кнопка  
tleskat, -kám, -kají аплодувати  
tlustý товстий  
tmavooký темноокий  
tmavovlasý темноволосий  
tmavý темний

to це  
tok, -u *m.* течія, потік, плин  
tolik стільки  
tón, -u *m.* тон  
topení, -e *s.* опалення; *ústřední t.*  
централізоване опалення  
tradičně традиційно  
tramvaj, -e *ž.* трамвай  
tramvajenka, -y *ž.* трамвайний  
проїзний квиток  
trasa, -y *ž.* траса, маршрут  
trénink, -u *m.* тренування, тренінг  
trénovat, -nují, -nují тренувати(ся)  
trest, -u *m.* покарання  
trhat, -hám, -hají смикати, сіпати  
trochu трохи, трішки  
trolejbus, -u *m.* тролейбус  
truhlář, -e *m.* столяр  
trvat, -vám, -vají тривати,  
продовжуватися  
tři три  
třída, -y *ž.* клас  
túra, -y *ž.* похід, *pěší t.* туристичний  
похід  
turista, -y *m.* турист  
turistický туристичний  
turistika, -y *ž.* туризм, *pěší t.* піший  
туризм  
tuzemsko, -a *s.* батьківщина, своя  
країна  
tužka, -y *ž.* олівець, *propisovací t.*  
кулькова авторучка  
tvaroh, -u *m.* сир  
tvář, -e *ž.* обличчя  
tvorba, -y *ž.* творчість  
tvořit -řím, -ří створювати, творити  
tvrdý твердий  
tvůj твій  
tvůrčí творчий  
tykat, -kám, -kají звертатися на "ти",  
тикати  
tým, -u *m.* команда

## U

ubrousek, -sku *m.* серветка  
ubytování, -í *s.* 1. надання житла, роз-  
міщення на квартирі 2. житлові умо-  
ви  
účastnit se, -ním, -ní брати участь

učebna, -y ž. učbove приміщення  
 účel, -u m. мета, ціль; **za tímto účelem**  
 з цією метою  
 účes, -u m. зачіска  
 učesaný причесаний  
 účet, učtu m. рахунок  
 účetní бухгалтер  
 učiliště, -ě s. училище  
 účinkující, -ího m. виконавець ролі  
 učít se, učím se, učí se вчитися,  
 навчатися  
 učitel, -e m. вчитель; **třídní u.** класний  
 керівник  
 udělat, -lám, -lají зробити  
 uhasit, -ším, -sí погасити, загасити  
 uhodit, -dím, -dí ударити  
 uchvátit, -tím, -tí схопити, захопити,  
 загарбати  
 ujmout se, -mu, -mou *čeho* взятися за  
 що  
 ukazovat, -zují, -zují показувати,  
 демонструвати  
 uklánět se, -ním, -nějí кланятися  
 uklidnit se, -ním, -ní заспокоїтися  
 úkol, -u m. завдання, мета  
 Ukrajinec, -e m. українець  
 ukrajinsky по-українськи, українською  
 мовою  
 ukrajinský український  
 úlevně з полегшенням  
 ulice, -e ž. вулиця, **slepá u.** тупик  
 umělec, -lce m. митець  
 umělecký мистецький  
 umělý штучний; **u-é vlákno** штучне  
 волокно  
 umění, -í s. мистецтво; **výtvarné u.**  
 образотворче мистецтво  
 umývadlo, -a s. умивальник  
 umývat se, -vám, -vají вмиватися  
 upavený стомлений  
 únik, -u m. втеча  
 únor, -a m. лютий  
 uplatnění, -í s. застосування,  
 запровадження  
 úplně повністю  
 uplynout, -nu, -nou минути,  
 проминути, пройти  
 upozornit, -ním, -ní звернути увагу  
 upravený прибраний, охайний

upřímnost, -i ž. відвертість, щирість  
 upřímný відвертий, щирий  
 určitě точно, певно  
 určitý певний, точний  
 úřad, -u m. установа, управління  
 úřední державний  
 úředník, -a m. службовець  
 úsek, -u m. частина, відрізок  
 úschovna, -y ž. камера схову  
 úsilí, -í s. зусилля, намагання  
 uslyšet, -ším, -ší почути  
 usměvavý усміхнений  
 usnout, usnu, usnou заснути  
 úspěch, -u ž. успіх  
 uspěchaný квапливий, метушливий  
 úspora, -y ž. заощадження  
 ústa, úst s. *rotn.* рот, уста  
 ústav, -u m. інститут  
 ustýlat, -lám, -lají застилати  
 utěrka, -y ž. кухонний рушник  
 utíkat, -kám, -kají тікати, бігти,  
 рятуватися  
 utkat se, utkám, utkají зустрітися  
 útok, -u m. напад  
 utrácet, -cím, -cejí витратити, тратити  
 uvaděčka, -y ž. білетерка  
 úvaha, -y ž. міркування, роздум  
 uvažovat, -žují, -žují міркувати  
 uvidět se, -dím, -dí побачитися, зустрі-  
 тися  
 uvnitř всередині  
 uzavřít, -řu, -řou закрити, зачинити  
 území, -í s. територія  
 úzkostlivý тривожний, зляканий  
 úzký вузький  
 uznat, -nám, -nají визнати  
 úžasný дивовижний, вражаючий

## V

vábení, -í s. спокуса, зваба  
 vagón, -u m. вагон, **spací v.** спальний  
 вагон; **vagón první třídy** вагон  
 першого класу  
 vana, -y ž. ванна  
 vánek, -u m. вітерець  
 Vánoce, -nos ž. Різдво

- vánočka, -y *ž.* різдвяний здобний калач
- vanout *zprav.* 3 os. -ne, -nou віяти, дути
- vápenkový вапняковий
- vařit (si), -řím, -ří варити, куховарити
- váza, -y *ž.* ваза
- vážít, -žím, -ží важити
- vbrzku скоро
- včas вчасно, своєчасно
- vdaná одружена, заміжня
- věc, -i *ž.* річ
- večer, -a *m.* вечір
- večeře, -e *ž.* вечеря
- vědec, -dce *m.* вчений, науковець
- vědecký науковий
- vedle біля, поблизу
- vedoucí провідний
- vejít, vejdu, vejdou увійти
- velehory, -hor *ž. mn.* високогір'я
- velikost, -i *ž.* розмір
- velkolepý величний, прекрасний, розкішний
- Velkomoravská říše, -e *ž.* Великоморавська імперія
- velký великий
- velmi дуже
- venku надворі
- věnovat se, -nují, -nují *četi* присвячувати, віддаватися чому
- verpřový свинячий
- veřejně публічно, прилюдно
- veřejný громадський, публічний
- veselý веселий
- veslování, -í *s.* веслування
- vést, vedu, vedou вести
- vestibul, -u *m.* вестибюль
- věšák, -u *m.* вішалка
- věta, -y *ž.* речення
- většina, -y *ž.* більшість, більша частина
- věž, -i *ž.* вежа
- vchod, -u *m.* вхід
- víc більше
- video, -a *s. hovor.* відеомагнітофон, відео
- videorekordér, -a *m.* відеоплеєр
- vidina, -y *ž.* видіння
- vidlička, -y *ž.* виделка
- vichřice, -e *ž.* шквальний вітер, буря
- víkend, -u *m.* вихідні (дні)
- vina, -y *ž.* провина, вина
- vinice, -e *ž.* виноградник
- víno, -a *s.* вино; vinná réva виноградна лоза
- vítězství, -í *s.* перемога
- vítr, větru *m.* вітер
- vízum, -za *s.* віза; vstupní *v.* в'їзна віза
- vjezd, -u *m.* в'їзд
- vláda, -y *ž.* уряд, předseda *v-y* голова уряду, прем'єр-міністр
- vládce, -e *m.* правитель, володар
- vlak, -u *m.* поїзд, потяг, osobní *v.* пасажирський поїзд, rychlík швидкий поїзд
- vlakový залізничний
- vlastenec, -nce *m.* патріот
- vlastně власне, по суті
- vlévat se, -vám, -vají впадати
- vlhký вологий, мокрий
- Vltava, -y *ž.* Влтава
- vnitrozemský внутрішній, континентальний
- vnučka, -y *ž.* внучка, онучка
- vnuč, -a *m.* внук, онук
- vodní pólo, -a *s.* водне поло
- volat, -lám, -lají дзвонити, телефонувати
- volba, -y *ž.* вибір, вибори
- volnost, -i *ž.* вільність
- volný вільний
- vonět, -ním, -nějí пахнути
- vozik, -u *m.* возик
- vrána, -y *ž.* ворона
- vrátit se, -tím, -tí повернутися
- vrchní, -ího *m.* старший офіціант
- vrchol, -u *m.* вершина
- vrchovina, -y *ž.* височина
- vrstevník, -a *m.* одноліток, ровесник
- vstávat, -vám, -vají вставати
- vstup, -u *m.* вхід
- všední щоденний
- všechno усе
- všichni усі
- všimnout si, -nu, -nou *pěčeho* помітити що, звернути увагу на що
- vtipný дотепний
- vtrhnout, -nu, -nou удертися, вторгнутися

vůz, vozu *m.* 1. віз 2. автомобіль;  
 jídelní *v.* вагон-ресторан  
 vybavení, -í *s.* устаткування, обладнання  
 vybavit, -vím, -ví оснастити, спорядити  
 výběr, -u *m.* вибір  
 vybírat, -rám, -rají вибирати  
 výborný чудовий, відмінний  
 vybrat, -beru, -berou вибрати  
 vybudovat, -duji, -dují побудувати, спорудити  
 výhodný вигідний  
 vyhořet, -řím, -ří згоріти, вигоріти  
 vyhrátý виграний  
 východoevropský східноєвропейський  
 výchova, -y *ž.* виховання; tělesná *v.* фізичне виховання, фізкультура, hudební *v.* музичне виховання, výtvarná *v.* уроки малювання та естетичного виховання  
 výjimečný надзвичайний, винятковий  
 výkon, -u *m.* виконання  
 výlet, -u *m.* екскурсія  
 vynikající унікальний, пречудовий  
 vypadat, -dám, -dají виглядати, мати вигляд  
 výpravčí, -ího черговий по станції, диспетчер  
 vypravovat, -vuji, -vují розповідати, оповідати  
 vyprodaný проданий  
 výrazný виразний, яскравий  
 vyrážet, -žím, -žejí вирушати  
 výrobek, -bku *m.* виріб, продукт  
 vyrůst, vyrostu, vyrostou вирости  
 vyřídít, -dím, -dí виконати, передати, владнати  
 vysílat, -lám, -lají посилати, направляти  
 vysoko високо  
 vysokoškolák, -a *m.* студент  
 vysoký високий  
 výsledek, -dku *m.* результат, tipovat *v.* передбачати результат  
 výstava, -y *ž.* виставка  
 výstavní виставочний; *v. síň* виставковий павільйон  
 vystoupit, -pím, -pí вийти

vystřídát, -dám, -dají перемінити, змінити  
 vysvětlovat, -luji, -lují пояснювати, висвітлювати  
 výše, -e *ž.* висота  
 výťah, -u *m.* ліфт  
 vytrvale наполегливо, старанно  
 vytrvalost, -i *ž.* витривалість  
 výtvarný образотворчий  
 vytvoření, -í *s.* утворення, формування  
 vyučování, -í *s.* уроки, заняття, навчання  
 výzdoba, -y *ž.* оздоблення  
 vyznačovat se, -čuji, -čují виділятися, вирізнятися, відзначатися  
 význam, -u *m.* значення  
 významný видатний, визначний  
 vzdělání, -í *s.* освіта  
 vzdělanost, -i *ž.* освіченість  
 vzhled, -u *m.* вигляд, зовнішність  
 vzniknout, *zprav. 3. os. -ne, -nou* виникнути, утворитися  
 vzpírání, -í *s.* підняття ваги  
 vztah, -u *m.* зв'язок, відносини;  
 příbuzenské vztahy родинні зв'язки  
 vždy, *hovor. vždycky* завжди  
 vždyt' адже  
 vžít se, vžiji, vžijí освоїтися, обжитися

## W

windsurfing, -u *m.* [-sér- i -ser-] віндсерфінг

## Z

z з, зі, із  
 za за, через  
 zábava, -y *ž.* розвага  
 zabloudit se, -dím, -dí заблукати  
 záclona, -y *ž.* занавіска, гардина  
 začátečník, -a *m.* початківець  
 začátek, -tku *m.* початок  
 začínat, -nám, -nají розпочинати, починати  
 zadarmo безкоштовно, даром  
 záhadně загадково, таємниче  
 zahájit, -jím, -jí відкрити, розпочати  
 zahlédnout, -nu, -nou побачити, помітити



**zahrada**, -y *ž.* сад, **botanická z.**

ботанічний сад

**zahradní** садовий

**zahraničí**, -í *s.* закордон

**zahraniční** закордонний

**záchod**, -u *m.* туалет

**zajímavost**, -i *ž.* цікавість

**zajímavý** цікавий

**zajištěný** забезпечений

**zajít, zajdu, zajdou** зайти

**zákazník**, -a *m.* покупець, клієнт

**základní** фундаментальний, основний

**zákusek**, -sku *m.* закуска

**zalepit**, -ím, -í (*dopis*) заклеїти (лист)

**založit**, -žím, -ží закласти, заснувати

**zámečnick**, -a *m.* слюсар

**zámek**, -mku *m.* замок

**zaměření**, -í *s.* спрямованість,

направленість, орієнтація

**zaměstnaní**, -í *s.* 1. заняття, робота

2. професія, праця

**zaměstnavatel**, -e *m.* роботодавець

**zanedlouho** незабаром, невдовзі,

скоро

**zapadat**, -dám, -dají заходити (про

сонце)

**zápas**, -u *m.* бій, боротьба; **zápas v**

**klasickém stylu / řeckořímský z.**

класична боротьба

**zápisník**, -u *m.* блокнот, записна

книжка

**zaplnit se**, -ním, -ní заповнитися

**zápočet**, -čtu *m.* залік

**zařízený** умебльований, обставлений

**zase** знову, знов-таки

**zásilka**, -y *ž.* відправлення, посилка,

пакунок; **z. na dobírku** посилка

післяплатою / накладною платою

**zaskočit**, -čím, -čí заскочити, забігти

**zasloužit si**, -žím, -ží заслужити, стати

гідним чого

**zasněžený** засніжений

**zásoba**, -y *ž.* припаси, резерв, запас

**zástavba**, -y *ž.* забудова

**zastávka**, -y *ž.* зупинка

**zastoupit**, -pím, -pí заступити, замісти-

ти

**zatelefonovat**, -nují, -nují подзвонити,

зателефонувати

**zatím** поки що, тим часом, поки

**zatínat**, -nám, -nají стискати, зціплюва-

ти (зуби)

**zaujatý** захоплений, зацікавлений

**zaujímat**, -mám, -mají займати, посіда-

ти

**zavařenina**, -y *ž.* варення

**zavazadlo**, -a *s.* багаж

**zavazadlový** багажний; **z. prostor**

місце для багажу

**závěrečný** заключний

**zavézt**, -vezu, -vezou відвезти, завезти

**zavinit**, -ním, -ní спричинити що, стати

винуватцем

**zavírat**, -rám, -rají зачиняти, закривати

**zavolat**, -lám, lají 1. викликати

2. подзвонити

**zavřít**, -vřu, -vřou закрити, зачинити

**zazníť zprav.** 3. *os.* -ní, -ní зазвучати,

залунати

**zazvonit**, -ním, -ní задзвонити

**zažít**, -žiji, -žijí *co* прожити, пережити

**zážitek**, -tku *m.* враження

**zboží**, -í *s.* товар, товари

**zbožnost**, -i *ž.* набожність

**zbraň**, -ně *ž.* зброя

**zbytek**, -tku *m.* залишок

**zdědit**, -dím, -dí *co po kom* успадкувати

що від кого

**zdobený** оздоблений, прикрашений

**zdravit**, -vím, -ví вітатися, здорова-

тися

**zdravotní** лікувальний, медичний;

**z. pojištění** медична страховка; **z.**

**středisko** медичний центр, поліклі-

ніка

**zdržet se**, -žím, -ží пробути, затрима-

тися

**zedník**, -a *m.* муляр

**zejména** особливо, головним чином

**zelenat (se)**, -nám, -nají зеленіти

**zelenina**, -y *ž.* овочі

**zelí**, -í *s.* капуста

**země**, -ě *ž.* 1. земля, суша 2. країна

**zemědělec**, -lce *m.* хлібороб, землероб

**zeměpis**, -u *m.* географія

**zeptat se**, -tám, -tají спитати, запитати

**zhubnout**, -nu, -nou схуднути,

змарніти

zimní зимовий  
 získat, -kám, -kají знайти, здобути, одержати  
 zítřek, -řka *m.* завтра, завтрашній день  
 zjistit, -stím, -stí з'ясувати, встановити  
 zkáza, -y *ž.* загибель, пошкодження  
 zkažený зіпсований, розбещений  
 zklamání, -í *s.* розчарування  
 zklamaný невинуватий, зражений  
 zkontrolovat, -luji, -lují проконтролювати, перевірити  
 zkoušet si, -ším, -šejí 1. перевіряти, випробувати 2. приміряти  
 zkouška, -y *ž.* іспит, екзамен; přijímací *z.* вступний екзамен, závěrečná *z.* випускний іспит, státní *z.* державний екзамен, maturitní *z.* іспит на атестат зрілості, uspět u z-y скласти іспит  
 zkrátit, -tím, -tí укоротити, скоротити  
 zkusit si, -sím, -sí 1. спробувати, випробувати 2. поміряти  
 zkušenost, -i *ž.* досвід  
 zlověstný лиховісний, поганий, лихий  
 zlý злий  
 zmeškat, -kám, -kají запізнитися  
 zmizet, -zim, -zejí зникнути, щезнути  
 zmrzlina, -y *ž.* морозиво  
 znamenat 3. *os.* -ná, -nají значити, означати  
 znamení, -í *s.* знак, ознака  
 známka, -y *ž.* 1. марка; nalepit z-u наклеїти марку; 2. оцінка  
 známý відомий, знайомий  
 znát, znám, znají знати  
 zpěv, -u *m.* спів(и)  
 zpěvák, -a *m.* співак  
 zpoždění, -í *s.* запізнення  
 zpráva, -y *ž.* повідомлення, звістка  
 zpravidla як правило, зазвичай  
 zrada, -y *ž.* зрада, зрадництво

zrádný зрадливий, ненадійний  
 zrcadlo, -a *s.* дзеркало  
 zrovna саме, якраз  
 zrušit, -ším, -ší закрити, ліквідувати, скасувати  
 zrzavý рудий, рижий  
 zřejmě неприховано, відверто, очевидно  
 zřídka рідко, не часто  
 zřítit se, -tím, -tí зсунутися, осунутися, розвалитися, провалитися  
 ztěžovat, -žuji, -žují ускладнювати  
 ztloustnout, -nu, -nou потовстіти  
 zub, -u *m.* зуб  
 zubní зубний; *z.* pasta зубна паста  
 zúčastnit se, -ním, -ní взяти участь  
 zúčastňovat se, -ňuji, -ňují брати участь  
 zůstat, zůstanu, zůstanou залишитися, лишитися  
 zvážit, -žím, -ží зважити  
 zvlášť окремо  
 zvláštnost, -i *ž.* особливість  
 zvolit, -lím, -lí обрати, вибрати  
 zvonek, -nku *m.* дзвінок  
 zvonění, -í *s.* дзеленчання  
 zvonit, -ním, -ní дзвонити, дзеленчати  
 zvyšovat, -šuji, -šují підвищувати, надбудовувати, підносити

## Ž

žádný жодний, ніякий  
 žák, -a *m.* учень, школяр  
 žákyně, -ě учениця, школярка  
 že що  
 židle, -e *ž.* стілець  
 žiletka, -y *ž.* лезо  
 život, -a *m.* життя  
 žízeň, -zně *ž.* спрага  
 žvýkačka, -y *ž.* жувальна гумка

---

---

## ЛІТЕРАТУРА

- Bischofová J., Confortiová H., Cvejnová J., Čadská M., Holub J., Lánská L., Palková Z., Turzíkova M.* Prahová úroveň. Čeština jako cizí jazyk. — Praha, 2001.
- Cvejnová J.* Co chcete vědět o České republice. — Praha, 2003.
- Čechová M. a kol.* Čeština — řeč a jazyk. 2., přepracované vydání. — Praha, 2000.
- Čechová M., Styblík V.* Čeština a její vyučování. — Praha, 1998.
- Čmejrková S., Daneš F., Kraus J., Svobodova I.* Čeština, jak ji znáte i neznáte. — Praha, 1996.
- Eisner P.* Chrám i tvrz. Kniha o češtině. — Praha, 1992.
- Havránek B., Jedlička A.* Česká mluvnice. — Praha, 1991.
- Havránek B., Jedlička A.* Stručná mluvnice česká. — Praha, 1998.
- Hirschová M.* Český jazyk. — Olomouc, 2000.
- Hirschová M.* Český jazyk. — Olomouc, 2001.
- Kaločová J.* Česká čítanka pro cizince. — Ostrava, 1996.
- Melichar J., Styblík V.* Český jazyk. — Praha, 1999.
- Novotný M.* Zákulisí slov. — Praha, 2003.
- Palková Z.* Fonetika a fonologie češtiny. — Praha, 1994.
- Sgall P., Hronek J.* Čeština bez příkras. — Praha, 1993.
- Šimková M.* Čeština pro cizince. — Praha, 2000.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. — Praha, 1998.
- Slovník spisovného jazyka českého: I.-IV. díly. — Praha, 1958—1971.
- Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. — Olomouc, 2002.
- Styblík V., Čechová M., Hauser P., Jedlička A.* Český jazyk. — Praha, 1992.
- Trnková A.* Cvičení z české mluvnice pro cizince. — Praha, 1998.
- Ukrajinsko-český slovník: I.-II. díly. - Praha, 1994, 1996.
- Vonková M.* Fejetony, eseje, komentáře k životnímu stylu v České republice 90. let. — Praha, 2003.
- Андерш Й.Ф., Даниленко Л.І., Паламарчук О.Л., Русанівський В.М., Федонюк В.Є.* Українсько-чеські паралелі в текстах і ситуаціях. Розмовник. — К., 2002.
- Даниленко Л.І., Паламарчук О.Л.* Перекладаємо чеською. Українсько-чеські прийменникові і безприйменникові конструкції. — К., 2001.
- Грамматика чеської мови / Й.Ф.Андерш, Т.І.Матвієнко, Г.І.Неруш, О.Л. Паламарчук, В.М.Русанівський. — К., 1992.
- Чесько-український словник: У 2-х т. — К., 1988, 1989.

Навчальне видання

ДАНИЛЕНКО Людмила Іванівна

## ЧЕСЬКА МОВА

Підручник для студентів  
вищих навчальних закладів

Друге видання

Художній редактор *О. О. Міхнушов*

Малюнки *А. А. Шаланського*

Коректор *О. В. Романенко*

Комп'ютерна верстка *В. М. Виноградова*

Підписано до друку 18.09.07. Формат 60×84<sup>1</sup>/<sub>16</sub>.

Папір офсетний № 1. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 31,62. Умовн. фарбовідб. 33,02. Обл.-вид. арк. 33,29.

Наклад 3000 прим. Зам. 7-741.

Видавництво "Довіра"

вул. Кіквідзе, 2/34, Київ-103, 01103

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців  
серія ДК № 669 від 14.11.2001 р.

ВАТ "Поліграфкнига"

вул. Довженка, 3, Київ-57, 03057

Даниленко Л. І.

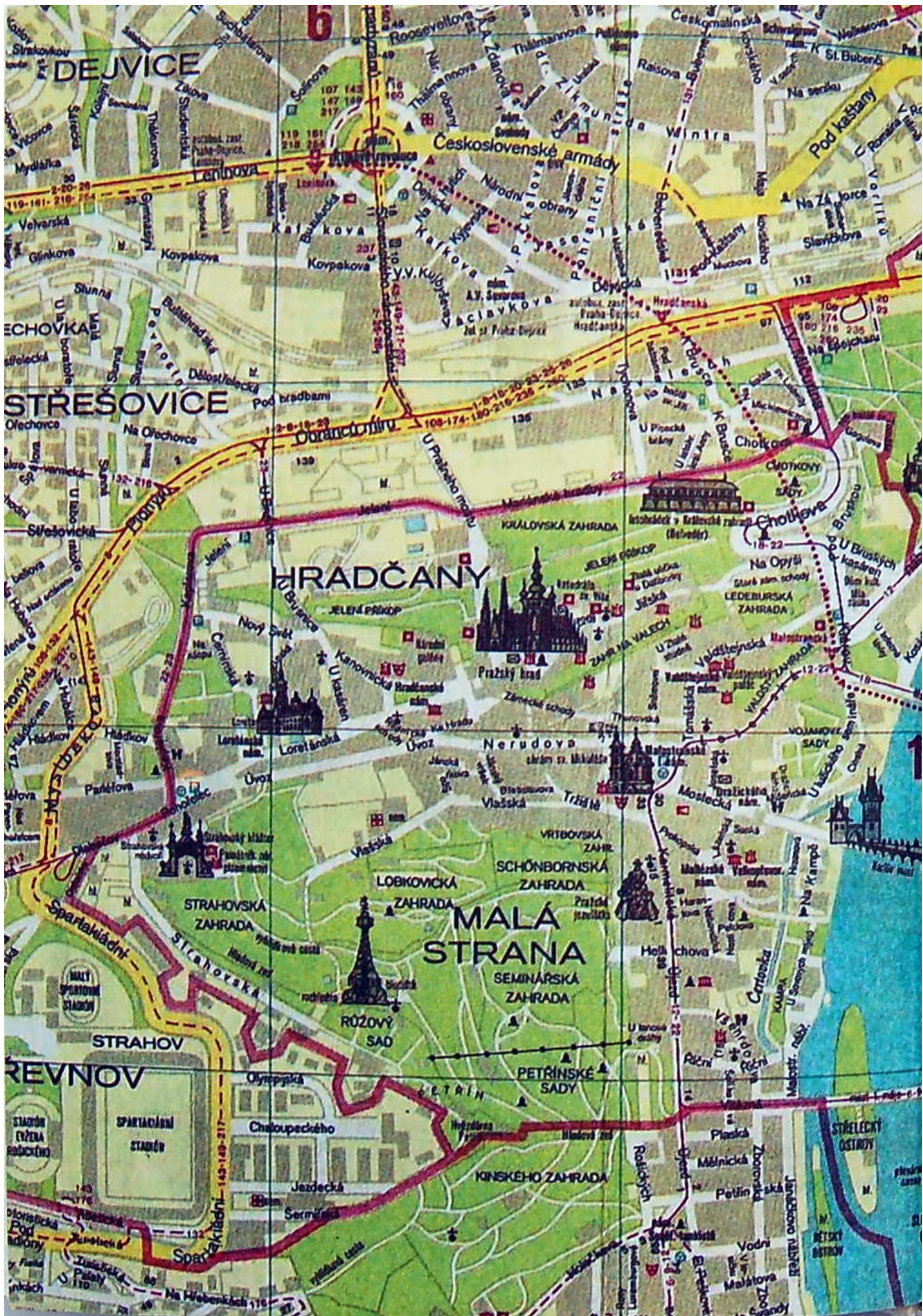
Д18 Чеська мова: Підруч. для студентів вищ. навч. закл. — 2-е вид. —  
К.: Довіра, 2007. — 543 с. — Бібліогр.: С. 543.

ISBN 978-966-507-216-4

Підручник "Чеська мова" є базовою навчальною книгою, в якій системно викладено основи фонетики, морфології та синтаксису чеської мови в зіставленні з українською з позицій комунікативного підходу і з урахуванням особливостей рідномовного оточення. Призначений для студентів вищих навчальних закладів — філологів, міжнародників, істориків, економістів, а також для всіх бажаючих ґрунтовно вивчити чеську мову.

ББК 81.2ЧЕХ-923





DEJVICE

Ceskoslovenské armády

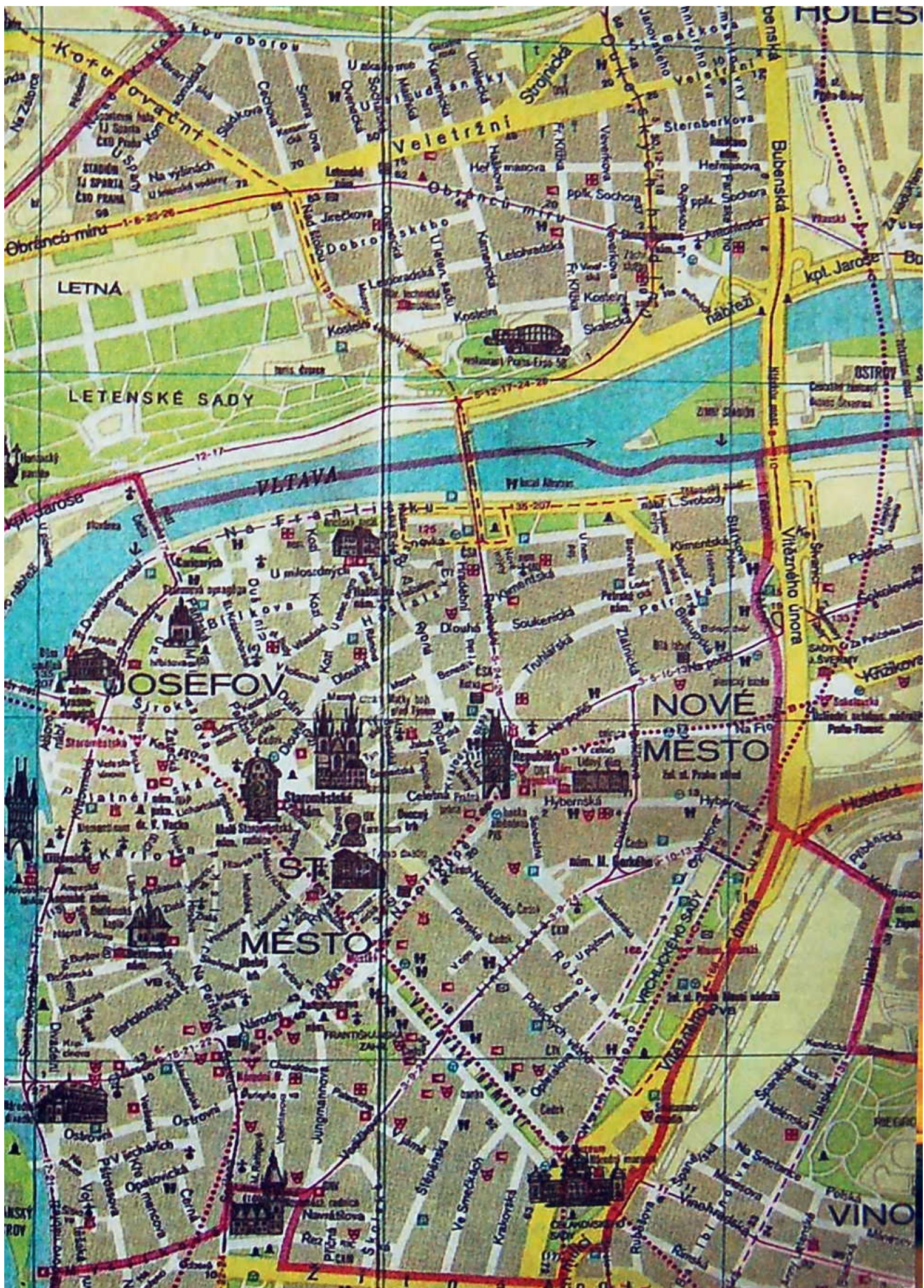
STŘEŠOVICE

HRADČANY

MALÁ STRANA

STRAHOV

STŘELECKÝ OSTROV



Л. І. ДАНИЛЕНКО

# ЧЕСЬКА МОВА

ПІДРУЧНИК

ISBN 978-966-507-216-4



9 789665 072164

